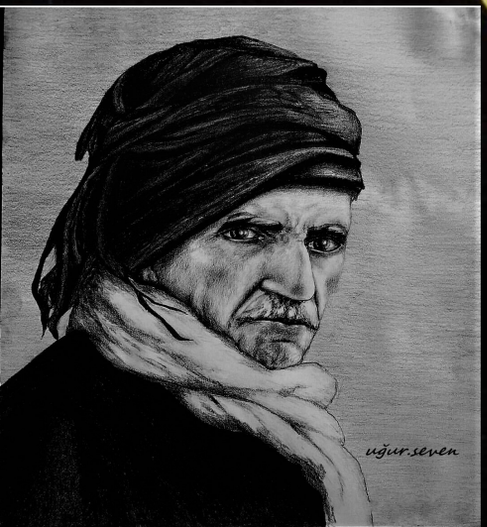
Mevkufât

MÜLTEKÂ TERCÜMESİ

Sadeleştiren

AHMED DAVUDOĞLU

SAĞLAM
YAYINEVİ

MEVKÛFÂT
MÜLTEKÂ TERCÜMESİ

Bu eserin bütün hakları SAĞLAM YAYINEVİ'*ne aittir.*
Kısmen de olsa taklid edenler, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre sorumludur

Eser adı : **MÜLTEKÂ-L- EBHÛR (MEVKÛFÂT)**
Müellifi : **İbrahim Halebî**
Şerheden : **Mehmed Mevkûfatî**
Sadeleştiren : **AHMED DAVUDOĞLU**
Baskıya Hazırlayan : **Şevket Gürel, Zülkarneyn Tatlılı**
Hattat : **Turan Sevgili**
Naşir : **Alaaddin Sağlam**

Baskı
Kayhan matbaa
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No:8/2 Topkapı
Tel: 0212 612 31 25
Sertifika No: 12156
Aralık 2013

SAĞLAM YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 19/1 Kat: 2 Cağaloğlu/istanbul
Tel: 212 513 67 70 - 527 52 79
www.saglamyayinevi.com.tr
e-sipariş: kitapaloku.com

MEVKÛFÂT

MÜLTEKÂ TERCÜMESİ

Yazar
İbrahim Halebî

Şerheden
Mehmed Mevkûfatî

Sadeleştiren
AHMED DAVUDOĞLU

Cilt: 1

TAM METİN İLAVELİ

SAĞLAM YAYINEVİ

TAKDİM

Allahü Zülcelâl Hazretlerinin tevfik ve inâyetine sığınarak Müslüman Kardeşlerimize hizmet etmeyi bir vazife bilen Kitabevimiz; **İslâm Hukuku** sahâsında yazılmış olan serlerin en meşhûrlarından biri olan **MÜLTEKÂ ŞERHİ-MEVKÛFÂT**"i okurlarına sunmakla, Cenâb-ı Hakk'a sonsuz derecede olan hamd ve senâlarının kabûlünü niyâz eder.

Bu güzîde eseri; günümüzün Türkçesine çevirmek lûtfunda bulunan, Câmiül-Ezher Şeriat Fakültesi Mezûnu, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü, Arap Dili ve Edebiyatı Muallimi, Osmanlı Ulemâsının son halkası, muhterem hocamız üstâd **AHMED DAVUDOĞLU** ve mesâi arkadaşlarına teşekkürü bir borç bilir, muhterem hocamıza Cenâb-ı Hakk'dan iki cihân saadeti ve sıhhat niyâz ederiz.

Bütün Din Kardeşlerimizin faydalanacağı bu eseri neşretmemize imkân veren; bütün işleri tedbîri ile tasarruf etme kudretine sâhib, tevfîk ve kudreti ile Âlemleri yaratan **ALLAH** (c.c.)'a hamd olsun.

Salât ve selâm insanların en güzîdesi; ALLAH, (c.c.)'ın Habîbi, Nebîsi, **Resûl-ü Ekrem Muhammed Mustafa** (s.a.v.) ve Ashâbına (R. Anhüm.) olsun.

Naşir
ALAADDİN SAĞLAM

بسم الله الرحمن الرحيم

ÖNSÖZ

Bu güzel eser Hanefî ulemâsından İbrahim b. Muhammed el-Halebî (?-956) nin Mültekâ-l-Ebhûr adlı meşhur kitabının tercümesidir.

Mültekâ'nın kendisi Kudûri, Muhtâr, Kenz ve Vikâye gibi meşhur metinleri içine almakla kalmayıp diğer bir çok ittifakî meseleleri sinesinde toplayan bir hazine olduğu halde Mevkûvâti Mehmed Efendi merhum bu hazine ile de yetinmemiş 25'den fazla eserden tercümesine meseleler aktarmıştır. Bu Sûretle eser tercüme olmaktan çıkmış âdetâ özene bezene yazılmış mükemmel bir hazinet'ül-hazâin olmuştur. Yalnız Osmanlı üslûbu ile yazıldığı için bu gün anlaşılması çok güçtür.

Bu kıymetli eseri sadeleştirmek günümüzün okuyucularına arz etmek için Sağlam Yayınevi sahibi Muhterem Alaeddin Sağlam bana müracaatta bulundu. Teklifini memnuniyetle kabul ettim ve eseri güzide talebelerimizden Zülkarneyn Tatlılı ile Şevket Gürel'in yardımları sayesinde mümkün olduğu kadar sadeleştirerek kolay anlaşılır hâle getirmeye çalıştım.

Yalnız bu arada ufak bazı tasarruflara lüzum hasıl oldu. Mesela Arapça bir kelimenin uzun uzadıya yapılan iştikakı, bazı lüzumsuz kâideler ve Fıkıhla alâkası olmayan izahat okuyucuyu bıktıracağından fayda yerine zarar getirebilirler. Onun için böyle lüzumsuz görülen şeyler sırası geldikçe kitaptan çıkarıldı. Gönül ister ki, böyle ganimet eserler hakikaten ganimet bilinmeli ve şevkle okunmalıdır.

Cenâb-ı Hak cümlemize bol feyizler ve hayırlı muvaffakiyetler ihsan buyursun. Âmin.

AHMED DAVUDOĞLU

Câmiül-Ezher Şeriat Fakültesi Mezunu
İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü,
Arap Dili ve Edebiyatı Muallimi

MUHAMMED MEVKÛFÂTÎ'NİN ÖNSÖZÜ

Sınırsız ve sayısız hamd-ü senâ Vâcib-ül Vücûd olan Allah Teâlâ (c.c)'ya olsun. O, hakikatlerin zübdesi olan insanoğlunu ilim kemâl ve cemâl-celâl denizlerinin birleştiği yer kılmıştır.

İnsanların bazısını, iyilik ve güzelliğe mahzâr ederek, başlangıcı ve sonu olmayan tükenmez yardım hazinesinin apaçık cevheri yapıp; makamını yüce ve gönlünü güneş gibi parlak kılmıştır.

Diğer bir kısmı da istekleriyle İslâm yolunun dışını tercih etmişlerdir. Hidâyet yolunun yolcusu olmadıklarından ötürü; Allah'ın gazap ve kahrına uğrayarak gönülleri kararmış ve zihinleri bulanmıştır.

Salât ve Selâm Cenab-ı Hakkın kullarına dinin tebliğcisi, kudsî hidâyet yolunun yol göstericisi, **"Biz, seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"** ilâhi hitabına mahzar olan, temiz inançlı, kıyamet gününde günahkârlara şefaatçi olarak Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'e olsun.

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifinde bilginlerin derecesinin yüceliğini anlatmak için, **"Nübüvvet derecesine insanların en yakını ilim ehlidir"** buyurmuşlardır.

Yine Peygamberimiz (s.a.v) fakîhlerin derecelerinin yüksekliğini de, **"Allah hayrını dilediği kimseyi dinde fâkih kılar"** buyurarak ifade eylemişlerdir.

Peygamberimiz (s.a.v)'in Ehl-i Beytinin her biri evinde gece ışığı gibi aydınlık, risalet gül bahçesinde güzel sesli bülbül gibi olup sevgileri Müslümanlara güç-kuvvet sermayesi, manevi ruh olmuştur.

Ashâb-ı Kirâm, dini dünyayı aydınlatan güneş gibi yüce tutarak, küçük ve büyük cihatta tam özen gösterdikten sonra Fıkıh'ın tümüyle uğraşıp dinin tebliğcileri olmuşlardır.

Bundan sonra; Ben, istek ve arzuların coşkun ve yoğun olduğu dönemlerimde vakitlerimi, boşa geçirmeyip, yaygın faziletler kazanmaya gayret sarf ettim. **"Bir fakîh, şeytana karşı bin bilgisiz abidden daha güçlüdür"** sözünü düşünerek gece gündüz bilgi öğrenmeye rağbet ederek kitapsever oldum.

Faziletlerle donanmış bir edip bulunca sohbetine severek katıldım. Fakat **"Her şey için bir engel vardır"** sözü gereğince deniz dalgaları gibi birbirini iz-

leyen engeller çıkıp uzun süre ilim sohbetlerinden uzak kaldım. Geceleri rahat uykuyu bırakıp kitap mütâlaası ile sabaha değin vakitlerimi değerlendirdim. Allah'ın hidâyeti erişip **"Allah hayrını dilediği kişiyi dinde fakîh kılar"** hadis-i şerifi gereği Fıkıh sahasına gayret ve özen gösterip; insanlar arasında geçerli olan **"Mültekâ'l-Ebhûr"** adlı kitabın mütâlaasını sürekli yaptım. Meselelerini ezberledim. Gerçekten bu kitap, insanlar arasında geçen Dini meseleleri; önemli işleri kapsamaktadır. Bazı âlimler bu eserin meselelerinin 17.000 olduğunu bildirmektedirler. Eserin sözleri, cümleleri kapalı olduğundan herkesin kolayca anlayıp yararlanamayacağı için Türkçe olarak açıkladım. Önceleri eserin yalnızca kapalı cümlelerini açıklayarak yararlı olacağım kanaatindeyken sonradan Allah rızasını kazanmak için eserin tamamını Türkçe'ye tercüme ettim. Bu tercümeden seçkin ve halk yararlanabilirler.

İbrâhim Halebî tercüme ettiğim **"Mültekâ'l-Ebhûr"**unu yazarken şu eserlerden yararlanmıştır;

Vikâye, Kudûri, Kenz, Muhtâr, Mecmâ-ül-Bahreyn, Hidâye.

Ben, Mevkufât adındaki tercümemi yazarken bunlara ilaveten şu eserlerden yararlandım;

Hidâye, Ekmel, İbnü Hümâm, Gâyet-ül Beyân, Nihâye, Mi'râc-üd'Dirâye, Kifâye, Zeylcî, Bahr-i-r'Râyık, Aynî, Şerh-i Mecmâ-ül-Bahreyn, Şerh-i Vikâye-i Şeyhzâde, Sadrü'ş'Şeriâ, Islâh-ı İzâh, Dürer-i Gurer, Şumunni, Hızânetü'l Fetâvâ, Câmi'ül Fetâvâ, Günyet'ül Fetâvâ, Tatarhâniyye, Manzûme, Şerh-i Muhtasarı Tahâvî lil-İsbicâvî, Hâvî, İhtiyâr.

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifte;

"İnsanoğlu ölünce amelleri kesilir bundan üç şey müstesnadır.

(Bunlardan biri de) **Kendisinden faydalanılan ilimdir"** buyurmuşlardır.

Eserimi okuyanlardan hayır duâ beklemekte, yapabileceğim yanlışlıklardan dolayı ilim erbabından özür dilemekte ve bağışlanmayı istemekteyim.

MUHAMMED MEVKUFÂTÎ

İBRÂHİM HALEBÎ

(1459-1549)

İbrâhim b. Muhammed, Arap fakîhi, Hanefi mezhebine göre furû' hakkında Türkiye'de pek ziyade revâcı olan ve müteaddit bulunan "Mültekâl Ebhur" müellifidir.

Bu eser Şeyhizâde'nin şerhleri ile, İstanbul'da 1241 ve 1310'da ve **el-Haskâfi**'nin şerhleri ile yine İstanbul'da 1258- 1287 ve 1310 senelerinde basılmıştır.

Halep ahalisinden olan Halebî evvela bu şehirde ve Kâhire'de tahsil yaptıktan sonra, İstanbul'a gelmiş ve burada vaiz ve müderrislik vazifelerini ifâ ederek, 956 (1594) yılında 90 yaşında ölmüştür. Yukarıda adı geçen kitabından başka telifleri de vardır.

MEVKUFÂTÎ MUHAMMED EFENDİ (MİDİLLİLİ)

İlim ve kalem sahiplerinden siyasi tarafı da bulunan bir zat olup Midilli adasındadır. Tafsilatı **"Reisü'l-Küttâb-Hâriciye Nâzır"**larının hâl tercemelerini açıklayan matbû **"Sefinetü'r-Rüesâ"**da yazılı hâl tercümesinden anlaşıldığı üzere feleğin (sıcağını-soğuğunu) tatmış bahtsızlardandır. 1065 tarihinde **İbşir Paşa** zulmüyle İznik'te ecel-i kazaya uğradı. **"Mevkûfât"** ismiyle maruf matbu **"Terceme-i Mültekâ"** himmet gösterdiği eseridir. **"Telhisu Câmii'l-Kebîr"**i de tercüme etmiştir ki, bir nüshası **Şehit Ali Paşa Kütüphânesi**ndedir. **"Sadrü'ş-Şeriâ"**yı da tercüme etmiştir ki bunun da nüshası **Ayasoyfa Kütüphanesi**ndedir.

مُلْتَقَى الْاَبْحُرْ

بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيـــمِ

اَلْمُقَـــدِّمَةُ

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِى وَفَّقَنَا لِلتَّفَقُّهِ فِى الدِّينِ. اَلَّذِى هُوَ حَبْلُهُ الْمَتِينُ. وَفَضْلُهُ الْمُبِينُ. وَمِيرَاثُ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ. وَحُجَّتُهُ الدَّامِغَةُ عَلَى الْخَلْقِ اَجْمَعِينَ. وَمَحَجَّتُهُ السَّالِكَةُ إِلَى اَعْلَى عِلِّيِّينَ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ الْمَبْعُوثِ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ. وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَالتَّابِعِينَ. وَالْعُلَمَاءِ الْعَامِلِينَ. (وَبَعْدُ) فَيَقُولُ الْمُفْتَقِرُ اِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ الْغَنِيِّ. اِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّد بْنِ اِبْرَاهِيمَ الْحَلَبِيُّ: قَدْ سَاَلَنِى بَعْضُ طَالِبِي الْاِسْتِفَادَةِ اَنْ اَجْمَعَ لَهُ كِتَابًا يَشْتَمِلُ عَلَى مَسَائِلِ الْقُدُورِيِّ وَالْمُخْتَارِ وَالْكَنْزِ وَالْوِقَايَةِ بِعِبَارَةٍ سَهْلَةٍ غَيْرَ مُغْلَقَةٍ فَاَجَبْتُهُ اِلَى ذٰلِكَ وَاَضَفْتُ اِلَيْهِ بَعْضَ مَايُحْتَاجُ اِلَيْهِ مِنْ مَسَائِلِ الْمَجْمَعِ وَنُبْذَةً مِنَ الْهِدَايَةِ، وَصَرَّحْتُ بِذِكْرِ الْخِلَافِ بَيْنَ اَئِمَّتِنَا وَقَدَّمْتُ مِنْ اَقَاوِيلِهِمْ مَاهُوَ الْاَرْجَحُ وَاَخَّرْتُ غَيْرَهُ اِلَّا اَنْ قَيَّدْتُهُ بِمَا يُفِيدُ التَّرْجِيحَ. وَاَمَّا الْخِلَافُ الْوَاقِعُ بَيْنَ الْمُتَاَخِّرِينَ اَوْ بَيْنَ الْكُتُبِ الْمَذْكُورَةِ فَكُلُّ مَاصَدَّرْتُهُ بِلَفْظِ قِيلَ اَوْ قَالُوا وَاِنْ كَانَ مَقْرُونًا بِالْاَصَحِّ وَنَحْوِهِ فَاِنَّهُ مَرْجُوحٌ بِالنِّسْبَةِ اِلَى مَالَيْسَ كَذٰلِكَ.

وَمَتَى ذَكَرْتُ لَفْظَ التَّثْنِيَةِ مِنْ غَيْرِ قَرِينَةٍ تَدُلُّ عَلَى مَرْجِعِهَا فَهُوَ لِاَبِى يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ تَعَالَى، وَلَمْ اَلُ جُهْدًا فِى التَّنْبِيهِ عَلَى الْاَصَحِّ وَالْاَقْوَى وَمَا هُوَ الْمُخْتَارُ لِلْفَتْوَى وَحَيْثُ اِجْتَمَعَ فِيهِ الْكُتُبُ الْمَذْكُورَةُ سَمَّيْتُهُ (بِمُلْتَقَى الْاَبْحُرِ) لِيُوَافِقَ الْاِسْمُ الْمُسَمَّى. وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى اَسْاَلُ اَنْ يَجْعَلَهُ خَالِصًا لِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَاَنْ يَنْفَعَنِى بِهِ يَوْمَ لَايَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ.

بسم الله الرحمن الرحيم

MUKADDİME

"Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın adıyla başlarım!"

Bütün hamd edenlerin hamdi Allah'a mahsustur. Burada hamdın lügat ve örfi manâsını açıklamak gerekir. Hazret-i Kadı, **Tefsir-i Şerif**inde hamdi **"İsteyerek güzel bir şekilde övmektir. Bu hamdin tarifidir. Zira, senâ hamdin lügat manâsını açıklamak içindir. Hamdin örfî manâsı ise; nimeti verene, nimeti vermesinden dolayı tazimi bildiren bir fiildir. Bu da şükrün lügat manâsıdır"** diye tarif etmiştir.

Bu halde, hamdle şükür bir manâya gelir. Fakat aralarında umum ve husus min vecih vardır. Yani, bir bakımdan "hamd" umum, "şükür" hâs olur. Bir bakımdan "şükür" hâs olur. Bir bakımdan "şükür" umum, "hamd" hâs olur. "Hamd" yalnız dille yapıldığı için hâs olur. "Hamd" bir iyilik karşılığı olsun, olmasın övülmekle ilgili olması cihetinden umum olur.

"Şükür" hem dille, hem kalple ve diğer âzâ ile yapıldığı için umumi olur. "Şükür", yalnız bir iyilik karşılığında övülmek olması bakımından hâs olur. Hatta Hz. Ali (r.a) hakkında, çölde yaşayan bir Arap'ın; **"Benim elim, dilim ve kalbim sizin iyiliğinizi ifade etmektedir"** beyti şükrün dille, kalple ve diğer âzâ ile yapılacağına delildir.

Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْحَمْدُ رَأْسُ الشُّكْرِ مَدَا شَكَرَاللهَ مَنْ لَمْ يَحْمَدْهُ

"Hamd, şükrün başıdır. Her kim Allah'a hamd etmezse, şükretmemiştir" buyurmuşlardır.

Bu hadis-i şerif de hamdin, şükürden bir cüz olduğuna delâlet eder.

Örfte hamd, dört manâya kullanılmıştır;

1- Allah'ü Teâlâ'nın güzel fiillerini övmektir.

2- Şükür manâsınadır.

3- Rızâ manâsınadır.

4- Medih (övme, yüceltme) manâsınadır.

O Allah ki, dinde tefekkuh için bize tevfik verdi. Yani fıkıh öğrenme ve anlamaya sebep olan gücü bize yarattı. Bazılarına göre; "Tevfîk; "**Allah'û Teâlâ kullarının işini sevdiği ve râzı olduğu şeye uygun kılmasıdır**" Bazılarına göre; **"Tevfîk, Allah'û Teâlâ'nın sebepleri müsebbeb** (meydana getirilen iş)**lere uygun kılmasıdır**" diye tarif etmişlerdir. Allah'ın bizlere de "tevfîk" ihsan edip bundan ayırma.

Tefekkuh; Bir şeyi yavaş yavaş elde etmektir. Lügatte ise anlamaktır, anlamda ise âyet ve hadisin manâsını anlamaktır.

Istılahı ise; Kişi lehine ve aleyhine olanı anlamasıdır, diye İmam-ı Ebû Hanife (r.a)'dan nakil etmişlerdir. Bu ibâre inançla ilgili olursa **"İlm-i Kelâm"** murad olunur. Şer'i ve ameli hükümlerle ilgili olursa **"İlm-i fürû"**dur. Burada ise **"İlm-i fürû"**dur. Çünkü dinde fıkıh öğrenmek Hak Sübhane ve Teâlâ'nın rızasına ulaştıran sebeplerden olunca, musannıf kitabın evvelinde, **"Dinde fıkıh öğrenme ve anlamaya sebep olan gücü bizde yaratan Allah'a hamd olsun"** diye başlaması, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ يُرِدِاللّٰهُ بِه خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِى الدِّينِ وَمَاعُبِدُاللّٰهُ تَعَالَى اَفْضَلَ مِنْ فِقْهٍ فِى الدِّينِ وَلَفَقِيهٌ وَاحِدٌ اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ وَلِكُلِّ شَيْئٍ عِمَادٌ وَعِمَادُ هَذَا الدِّينِ الْفِقْهُ وَخَيْرُالْعِبَادَةِ الْفِقْهُ

"Allah'û Teâlâ kime iyilik ederse, onu din alimi yapar. Allah'û Teâlâ'ya yapılan ibadetlerin en üstünü dinde (fıkıhta) **alim olmaktır. Hatta bir din alimi** (fakih) **Şeytan nazarında, bin abidden fenâdır. Her şeyin bir direği olduğu gibi, İslâm Dininin direği de ilimdir, ibadetlerin en hayırlısı din alimi olmaktır"** hadis-i şeriflerine işaret içindir.

Bazıları dini;

"Din, Allah'û Teâlâ tarafından konulmuş bir kanundur. İnsanlara saadet yollarını gösterir, onların saadete erişmelerine delalet eder, yaratılışındaki gaye ve hedefi, Allah'a ne Sûretle ibadet yapılacağını bildirir. İnsanları (kendi arzularıyla dini kabul eden akıl sahiplerini) **hayırlı olan işlere sevk eder"** diye tarif etmişlerdir.

Öyle din ki, Allah'ın sağlam bir ipi ve açık bir lütfudur;

Nebilerin ve Resullerin mirasıdır.

Âlimler Resul ile Nebi hususunda ihtilâf etmişler. Bazıları; **"Resul,**

kendisine Allah tarafından yeni bir kitap, bir şeriat, ihsan buyurulmuş olan zattır.

Nebî ise, kendisine Allah tarafından yeni bir kitap, bir şeriat verilmeyip, kendisinden önce veya kendi zamanında yaşayan bir Resulün kitabı ile şeriatıyla amel etmek ve bir kısım insanları bu kitap ile, bu şeriat ile amele davet etmek üzere Allah tarafından gönderilen zattır" diye cevap vermişlerdir.

Cumhûr da bu görüştedir.

Buna göre; her Resul, Nebi olduğu halde, her Nebi Resul olmamış olur. Zira Hak Teâlâ (c.c)'nın;

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلاَ نَبِيٍّ

"Biz senden evvel hiçbir Resul, hiçbir Nebi göndermedik ki..." (El-Hac Sûresi; 52) kavl-i şerifinin zahiri de buna delalet eder.

Peygamberimiz (s.a.v)'den peygamberlerin adedi sorulduğunda; **"Yüz yirmi dört bindir. Üç yüz on üçü Resuldür"** buyurdukları hadis-i şerifi de bunu gösterir.

Keşşaf sahibi; **"Resul, kendisine vahiy yoluyla yeni bir kitap ihsan buyurulan zattır"** demiştir. Fakat Keşşaf'ın bu sözünü kabul etmemişlerdir. Çünkü Resullerin çoğuna yeni bir kitap verilmemiştir.

Bazıları da **"Resul, Nebidir onlara kitap gelmiştir"** demişler. Fakat bunların görüşü de kabul edilmemiştir. Çünkü İsrail oğullarının Peygamberleri ile beraber Tevrât kitabı bulunduğu halde kendileri Resul değillerdi. Bu görüş sahiplerine göre, Peygamberlerin davet sahibi olmaları lazımdır. Bu Peygamber de gerek yeni bir şeriat sahibi olsun; Hz. Musa, Hz. İsa gibi veya kendinden önceki bir Peygamberin şeriatıyla âmil olsun; Hz. Davud gibi, yahut başka bir peygamberle beraber bulunsun; Hz. Harun gibi. Sözün kısası Resul ile Nebi arasındaki farkın ne yüzden olduğuna hiç birisi kesin olarak cevap vermemiştir. Hatta **Kadı, Keşşaf, Fahrüddin Razî,** her biri ayrı bir görüş ileri sürmüşlerse de Sadi Efendi üçünün de görüşünü reddetmiş, **"Resul ve Nebi arasındaki farkın ispatı için kitap ve sünnetten bir delil lazımdır. Bu hususta fikir yürütülmez"** demiştir.

Din, Allah'ın bütün insanlar üzerine kesin ve üstün delilidir. Din, Allah'ın a'lây-ı illiyyine ulaştıran doğru yoludur.

İbn-i Abbas (r.a)'dan rivayet edilmiştir ki; **"İlliyyin arşın altında asılı bulunan bir levha olup iyilerin amelleri onda yazılmıştır."**

Ka'ab ve Katâde (r.a); **"Arşın direğidir."** Atâ (r.a); **"Cennetin tâ kendisidir."** Dahhâk (r.a); **"Sidretü'l-müntehâ'dır"** demişlerdir.

Salât ile selâm âlemlere rahmet olarak gönderilen, Allah'ın mahlukatının en hayırlısı olan Muhammed (s.a.v)'in ve onun âlinin, ashabının, tâbiinin, ilmiyle âmil olanların üzerine olsun.

Burada Peygamberin âlinden murad, ehli, ıyâli ve Ona uyanlardır. Bazılarına göre; **"Peygamberimizin sülalesidir."** Bazıları ise **"Müminlerin, takvâ sahibi olanlarıdır"** demişlerdir.

Hatta Peygamberimize; **"Ya Resulullah, âl'in kimlerdir?"** diye sorulduğunda;

كُلُّ مُؤْمِنٍ تَقِيٍّ نَقِيٍّ فَهُوَ اَلِي

"Her takvâ sahibi, temiz mümin Benim âl'imdir" diye buyurmuşlardır.

Bu takdirde bütün Ashâb-ı Kirâm dahildirler. Sahabi Peygamberimizi gören, iman eden ve iman üzere ölen kimsedir. Allah'a hamd-ü senâ, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e ve Ashabına salât ve selâmdan sonra; imdi zengin olan Allah (c.c)'ın rahmetine muhtaç olan İbrahim b. Muhammed . İbrâhim Halebî der ki;

"Talebeler istifade etmek için, benden Kudûri, Muhtâr, Kenzve Vikâye kitaplarının meselelerini içine alan kolay ibâre ile, bir kitap yazmamı istediler. Ben de bunu kabul ettim. Ayrıca bu kitaba Mecmâ'al-Bahreyn meselelerinden ve Hidâye'den bazı meseleler ilave ettim. İmamlarımız arasındaki ihtilâfî açıkladım. İmamlarımızın sözlerinden üstün olanını önce, üstün olmayanını sonra yazdım. Ancak sonra yazdığım halde üstün olduğunu bildirdiğim meseleler başkadır. İmamlarımız Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed'dirler.

Müteahhirin ulemâ arasında veya yukarıda geçen kitaplar arasındaki hilafları **"denildi"** veya **"dediler"** sözleriyle yazdım. Her ne kadar bunlara esah kaydı konulmuşsa da bunlar böyle olmayan sözlere nispetle zayıftır. Merciini bildiren bir karine almaksızın yazdığım tesniye zamiri Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed içindir. Musannıfın karineden muradı; Bir meselede Ebû Yusuf'un adı geçse bundan sonra tesniye zamiri gelse bununla kastedilen İmam-ı Ebû Hanife ile, İmam-ı Muhammed'dir. Fakat hiçbirinin adı geçmediği halde tesniye zamiri olsa, bununla murad edilen Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed'dir. Bu kitapta yukarıda adı geçen kitaplar toplandığı için, ismi kendisine uygun olsun diye **"Mültekâ'l-Ebhûr"** (Denizlerin Kavşağı) adını verdim.

Bu kitabı Allah'û Teâlâ'nın kendi rızası için hâlis kılmasını, bu kitap

ile beni malın ve oğulların fayda vermeyeceği, ancak Allah'a (küfür ve nifaktan) tamamen sâlim bir kalple gelenlerin kurtulacağı günde faydalandırmasını dilerim."

كِتَابُ الطَّهَارَةِ

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾، فَفَرْضُ الْوُضُوءِ غَسْلُ الْاَعْضَاءِ الثَّلٰثَةِ وَمَسْحُ الرَّأْسِ، وَالْوَجْهُ مَابَيْنَ قِصَاصِ الشَّعْرِ وَاَسْفَلِ الذَّقْنِ وَشَحْمَةِ الْاُذُنَيْنِ. فَيُفْرَضُ غَسْلُ مَابَيْنَ الْعِذَارِ وَالْاُذُنِ خِلافًا لِاَبِى يُوسُفَ رَحِمَهُ اللّٰهُ، وَالْمِرْفَقَانِ وَالْكَعْبَانِ يَدْخُلانِ فِى الْغَسْلِ. وَالْمَفْرُوضُ فِى مَسْحِ الرَّأْسِ قَدْرُ الرُّبْعِ، وَقِيلَ يُجْزِئُ وَضْعُ ثَلٰثِ اَصَابِعَ، وَلَوْ مَدَّ اِصْبَعًا اَوْ اِصْبَعَيْنِ لَايَجُوزُ. وَيُفْرَضُ مَسْحُ رُبْعِ اللِّحْيَةِ فِى رِوَايَةٍ وَالْاَصَحُّ مَسْحُ مَايُلاقِى الْبَشَرَةَ. وَسُنَّتُهُ غَسْلُ الْيَدَيْنِ إِلَى الرُّسْغَيْنِ اِبْتِدَاءً وَالتَّسْمِيَةُ وَقِيلَ هِىَ مُسْتَحَبَّةٌ وَالسِّوَاكُ وَغَسْلُ الْفَمِ بِمِيَاهٍ وَالْاَنْفِ بِمِيَاهٍ وَتَخْلِيلُ اللِّحْيَةِ وَالْاَصَابِعِ هُوَ الْمُخْتَارُ، وَقِيلَ هُوَ فِى اللِّحْيَةِ فَضِيلَةٌ عِنْدَ الْاِمَامِ وَمُحَمَّدٍ وَتَثْلِيثُ الْغَسْلِ وَالنِّيَّةُ وَالتَّرْتِيبُ الْمَنْصُوصُ وَاسْتِيعَابُ الرَّأْسِ بِالْمَسْحِ، وَقِيلَ هٰذِهِ الثَّلٰثَةُ مُسْتَحَبَّةٌ وَالْوِلاءُ وَمَسْحُ الْاُذُنَيْنِ بِمَاءِ الرَّأْسِ. وَمُسْتَحَبُّهُ التَّيَامُنُ وَمَسْحُ الرَّقَبَةِ. وَالْمَعَانِى النَّاقِضَةُ لَهُ خُرُوجُ شَىْءٍ مِنْ اَحَدِ السَّبِيلَيْنِ سِوٰى رِيحِ الْفَرْجِ اَوِ الذَّكَرِ، وَخُرُوجُ شَىْءٍ نَجِسٍ مِنَ الْبَدَنِ اِنْ سَالَ بِنَفْسِهِ اِلٰى مَايَلْحَقُهُ حُكْمُ التَّطْهِيرِ، وَالْقَىْءُ مِلْءُ الْفَمِ وَلَوْ طَعَامًا اَوْ مَاءً اَوْ مِرَّةً اَوْ عَلَقًا لاَ بَلْغَمًا مُطْلَقًا خِلافًا لِاَبِى يُوسُفَ فِى الصَّاعِدِ مِنَ الْجَوْفِ. وَيُشْتَرَطُ فِى الدَّمِ الْمَائِعِ وَالْقَيْحِ مُسَاوَاةُ الْبُزَاقِ لاَ الْمِلْءُ خِلافًا لِمُحَمَّدٍ، وَهُوَ يَعْتَبِرُ اِتِّحَادَ السَّبَبِ لِجَمْعِ مَاقَاءَ قَلِيلاً، وَاَبُو يُوسُفَ اِتِّحَادَ الْمَجْلِسِ وَمَا لَيْسَ حَدَثًا لَيْسَ نَجَسًا، وَالْجُنُونُ وَالسُّكْرُ وَالْاِغْمَاءُ وَقَهْقَهَةُ بَالِغٍ فِى صَلاةٍ ذَاتِ رُكُوعٍ وَسُجُودٍ، وَمُبَاشَرَةٌ فَاحِشَةٌ خِلافًا لِمُحَمَّدٍ، وَنَوْمُ مُضْطَجِعٍ اَوْ مُتَّكِئٍ اَوْ مُسْتَنِدٍ اِلٰى مَا لَوْ اُزِيلَ لَسَقَطَ، لاَنَوْمُ قَائِمٍ اَوْ قَاعِدٍ اَوْ رَاكِعٍ اَوْ سَاجِدٍ، وَلاَ خُرُوجُ دُودَةٍ مِنْ جُرْحٍ اَوْ لَحْمٍ سَقَطَ مِنْهُ وَمَسُّ ذَكَرٍ وَامْرَاةٍ. وَفَرْضُ الْغُسْلِ غَسْلُ الْفَمِ وَالْاَنْفِ وَسَائِرِ الْبَدَنِ لِاَدِلَّتِهِ. قِيلَ وَلاَ اِدْخَالُ الْمَاءِ تَحْتَ جِلْدَةِ الْاَقْلَفِ. وَسُنَّتُهُ غَسْلُ يَدَيْهِ وَفَرْجِهِ وَنَجَاسَتِهِ اِنْ كَانَتْ، وَالْوُضُوءُ اِلاَّ رِجْلَيْهِ وَتَثْلِيثُ الْغَسْلِ الْمُسْتَوْعَبِ ثُمَّ غَسْلُ الرِّجْلَيْنِ لاَفِى مَكَانِهِ اِنْ كَانَ فِى مُسْتَنْقَعِ الْمَاءِ، وَلَيْسَ عَلَى الْمَرْاَةِ نَقْضُ ضَفِيرَتِهَا وَلاَ بَلُّهَا اِنْ بَلَّ اَصْلَهَا. وَفُرِضَ لِاِنْزَالِ مَنِىٍّ ذِى دَفْقٍ وَشَهْوَةٍ وَلَوْ فِى نَوْمٍ عِنْدَ اِنْفِصَالِهِ لاَخُرُوجُهُ خِلافًا لِاَبِى يُوسُفَ، وَلِرُؤْيَةِ مُسْتَيْقِظٍ لَمْ يَتَذَكَّرِ الْاِحْتِلاَمَ بَلَلاً وَلَوْ مَذْيًا خِلافًا لَهُ، وَلِاِيلاجِ حَشَفَةٍ فِى قُبُلٍ اَوْ دُبُرٍ مِنْ اٰدَمِىٍّ حَىٍّ وَاِنْ لَمْ يُنْزِلْ عَلَى الْفَاعِلِ وَالْمَفْعُولِ، وَلِانْقِطَاعِ حَيْضٍ وَنِفَاسٍ، لاَلِمَذْىٍ وَوَدْىٍ وَاحْتِلاَمٍ بِلاَ بَلَلٍ وَاِيلاجٍ فِى بَهِيمَةٍ اَوْ مَيِّتَةٍ بِلاَ اِنْزَالٍ. وَسُنَّ لِلْجُمُعَةِ وَالْعِيدَيْنِ وَالْاِحْرَامِ وَعَرَفَةَ. وَوَجَبَ لِلْمَيِّتِ كِفَايَةً وَعَلٰى مَنْ اَسْلَمَ جُنُبًا وَاِلاَّ نُدِبَ. وَلاَ يَجُوزُ لِمُحْدِثٍ مَسُّ مُصْحَفٍ اِلاَّ بِغِلاَفِهِ الْمُنْفَصِلِ لاَالْمُتَّصِلِ فِى الصَّحِيحِ. وَكُرِهَ بِالْكَمِّ وَلاَ مَسُّ دِرْهَمٍ فِيهِ سُورَةٌ اِلاَّ بِصُرَّتِهِ، وَلاَ لِجُنُبٍ دُخُولُ الْمَسْجِدِ اِلاَّ لِضَرُورَةٍ، وَلاَ قِرَاءَةُ الْقُرْاٰنِ وَلَوْ دُونَ اٰيَةٍ اِلاَّ عَلَى وَجْهِ الدُّعَاءِ وَالثَّنَاءِ، وَيَجُوزُ لَهُ الذِّكْرُ وَالتَّسْبِيحُ وَالدُّعَاءُ، وَالْحَائِضُ وَالنُّفَسَاءُ كَالْجُنُبِ.

TAHARET BAHSİ

Birinci nev'i, kitabın lûgat manâsı beyanınadır.

Kitap kelimesi, toplamak manâsına mastardır. Bir yere toplanmış şeylere de denir. Burada temizliklerin mecmû'udur.

İkinci nev'i, kitabın ıstılahî beyanınadır.

Kitap, bir takım bablardan, fasıllardan meydana gelmiş, birçok meselelerin toplamıdır.

Üçüncü nev'i, tahâretin lügat ve şer'i manâları beyanındadır.

Taharet; Lügatte mutlaka nezafet ve temizlik demektir. İster maddi pisliklerden temizlik olsun, elbiseyi pislikten temizlemek gibi, ister pis olmayan temizlik olsun, bulaşık kapları yıkamak gibi.

Taharet; Şer'an hakiki pislikten ve hükmi pislikten temizliktir. Hakiki pislik, maddi pisliklerdir.

Hükmi pislik ise, hades (bazı ibadetlerin yapılmasına şer'an engel olan ve pis kabul edilen bir durum)dur.

Hakiki pislik, görünür pisliktir, hükmi pislik, görünmez pisliktir. Temizliğin yapılması akıl ve nakil yoluyla sabittir. Akıl yoluyla sabit olması; Abdest ibadet için alınır, çünkü ibadet yakınlıktır. Bu bakımdan aklen ibadette temizlik gereklidir. Nakil yoluyla sabit olması; Abdest âyeti, abdest a'zâlarının temizlenmesinde kesin bir delildir. Temizlik ise; hakiki ve hükmî pislikleri gidermektir. Bundan dolayı aklen ve naklen temizlik lâzımdır. **"Abdest âyeti Hicretten sonra Medine'de nazil olmuştur. Namaz ise ittifakla Hicretten önce Mekke'de farz olmuştur.** Bu takdirde abdest âyeti inmeden önce abdestsiz namaz kılınmış olması lazım gelmez mi?" diye sorulursa; **"Abdest gerçekte Mekke'de farz olmuştur. Fakat âyetle sabit olması Medine'dedir"** diye cevap verilir.

Usame (r.a) rivâyet etti ki;

"Cebrâil (a.s) Resulullah (s.a.v)'a gelerek vahiy ile abdest almayı öğretmiştir. Peygamberimiz abdesti bitirince mübarek avuçla-

rıyla su alıp iki mübarek uylukları arasına saçmıştır." Bu hadis, abdestin Mekke'de farz olduğuna fakat âyetinin Medine'de indirildiğine delildir.

Sözün kısası, abdestin Mekke'de farz olması Allah'ın ilmi ve ilhamı ile olmuştur.

"Abdest, önceki şeriatlardan alındı, daha sonra Abdest hakkında müstakil bir âyet indi" diyenler de olmuştur.

Denilmiştir ki; **"Âdem (a.s) Cennette buğdayı yediğinde, yüzü ile buğdaya yönelmiş, eliyle almış, eliyle başına dokunmuş ve ayağıyla yürütmüştü. Tövbesi kabul olduğu zaman, günahkâr a'zâlarını yıkması, başına dokunduğu için başını meshetmesi ilham olundu."**

Âlimlerin çokları; **"Abdest a'zâlarının yıkanmasının hikmeti budur"** diye nakletmişlerdir.

Musannıf taharet bahsine âyet-i kerimeyle başlamıştır.

"Ey iman edenler, namaza kalktığınız vâkit yüzünüzü, dirseklerinize kadar ellerinizi ve kollarınızı yıkayın. Başlarınıza meshedin ve topuklarınıza kadar ayaklarınızı da yıkayın." (El-Mâide Sûresi; 6)

Âyet-i kerimeye göre her namaza kalkanın, abdestli olsun veya olmasın, abdest alması gerekir.

"Ey iman edenler" kavlinin umûmu bunu gerektirir. Fakat icma' böyle değildir. Yani abdestli olanın namaza kalktığında tekrar abdest alması lazım gelmez. Keşif sahibi, **"Hâl karinesiyle âyet-i kerime abdestsizlere mahsustur"** diye cevap vermiştir.

Diğer bir karine de abdestin bedeli olan teyemmümdür. Cenab-ı Hak (c.c), teyemmüm hakkında;

"Sizden biri ayak yolundan gelmişse, yahut da kadınlarla cinsi münasebette bulunmuşsanız ve bu hâlde su da bulamamışsanız, o vâkit tertemiz bir toprakla teyemmüm ediniz." (El-Mâide Sûresi; 6) diye buyurmuştur.

Burada abdestsizlik zikrolunmuştur. Buna göre teyemmüm, abdestin yerini tuttuğu için teyemmümde şart ve sebep olanların, asıl olan abdeste de şart ve sebep olması gerekir.

Abdestin farzı; belirli üç a'zâyı yıkamak ve başı meshetmektir.

FARZ; Lügatte kesmek manâsına gelir ve ikiye ayrılır. Biri **"İ'tikadî farz"** (Kur'an-ı Kerimin açık bir âyetiyle veya Peygamberimizin açık bir hadis-i şerifiyle sabit olan ve yapılması kesin olarak bildirilmiş vazifedir. Bunun hükmü, yapmayan günahkâr olup, azaba müstahak olması, inkâr

edenin kâfir olmasıdır.) Diğeri, **"Âmeli farz"** (Müctehidlerce kesin bir delile yakın derecede kuvvetli görülen zannî bir delile sabit olup, amel hususunda **"i'tikâdî farz"** kuvvetinde olan vazife)dir.

Bunun hükmü, kendinin fevt olmasıyla başka şeyin cevazı fevt olur. İnkâr eden kâfir olmaz, günahkâr olur. Mesela Vitir namazını kılmayan tertib sahibi sabah namazını kılarken, vitir namazını kılmadığını hatırlasa sabah namazı caiz olmaz. Vitir namazı fevt olmakla, yani kaçırılmakla Sabah namazının cevâzı fevt oluyor, yani caiz olmuyor.

"FARZ; Lügatte takdir etmek manâsına da gelir" denilmiştir. Nitekim Arapça'da **"Kadı nafakayı farz etti"** cümlesi **"Kadı nafakayı takdir etti"** manâsına gelir. Şeriatte şüphesiz bir delille sabit olup ziyade ve noksan olma ihtimali olmayan takdir edilmiş bir hükümdür.

ABDEST ÜÇ KISIMDIR

1- Farz olan abdestler; Bunlar abdestli olmayan Müslümanların namaz kılmak, cenaze namazı kılmak, Kur'ân-ı Kerim'i elleriyle tutmak için alacakları abdestlerdir.

2- Vacip olan abdestler; Bunlar abdestsiz olan Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmek için alacakları abdestleridir.

3- Mendûb olan abdestler; Bunlar uykuya yatarken, abdesti varken, abdeste devam etmek, gıybet ettikten sonra, fena bir şiir okuduktan sonra, namazı dışında kahkahayla güldükten sonra, cenaze yıkamak için alınacak abdestlerdir.

Abdest; Lügatte vazâetten güzel ve temiz manâsınadır. Şeriatta ise; belirli üç a'zâyı yıkamak ve başın dörtte birine mesh etmektir.

Üç a'zâyı yıkamak kesin, başa mesih miktarı ile yıkanacak a'zâların sınırları ihtilâflıdır.

Bir kimse başın dörtte birine meshetmeyi inkâr etse kâfir olmaz, çünkü bu **"Âmeli farz"**dır. Buna **"İçtihadi farz"** da denir.

Yüz; iki kulak yumuşakları arası ve alındaki saç bitiminden çene altına kadar olan yerdir. Yanakla, kulak arasını yıkamak farzdır. Zira sakal başı ile kulak arasındaki kılsız kısımlar da yüze dahildir. Ebu Yusuf'a (r.a) göre; bu yerleri yıkamak lâzım değildir.

Dirseklerle, topuklar yıkamakta dahildir. İmam-ı Züfer (r.a)'den başka bütün fukaha bu hususta ittifak etmişlerdir.

Başa meshetmekte farz olan, dörtte biridir.

İmam-ı Mâlik ile Ahmed b. Hanbel (r.a)'a göre; başın tamamını meshetmek farzdır. İmam-ı Şafii'ye göre; başın az bir kısmına, hatta iki kıl üzerine meshetmek bile kâfidir. Müçtehidler bu hükümleri âyet-i kerimedeki **"bâ"** harfinden çıkarmışlardır.

Bizim imamlarımıza göre; وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ

"Başlarınıza meshedin" âyet-i kerimesindeki (ile) manâsına gelen (bâ) edatı ilsak içindir. İlsak, bir şeyi diğer bir şeye yapıştırmak demektir. Mezkûr edât âlete dahil olursa mesela; مَسَحْتُ الْحَائِطَ بِيَدِى

"Elimle duvarı sildim" denilirse mahalli müteaddi olur ve bütün mahalli kaplaması icâb eder; mesih âyetinde olduğu gibi mahalle girerse, başın tamamını meshetmek lazım gelmeyip, bir kısmını meshetmek gerekir.

Başın dörtte birine mesih, haber-i vahid ile sabit olmuştur. Bu da Mugire (r.a)'nin hadisidir ki;

اَتَى سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ وَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى نَاصِيَتِهِ وَخُفَّيْهِ

"Peygamberimiz (s.a.v) bir kavmin süprüntülüğüne gelerek, abdest bozup, abdest aldı, alnını ve mestleri üzerine meshetti" diye rivâyet edilmiştir.

"Başınıza meshedin" âyet-i kerimesi mücmeldir. İşte bu hadis mücmeli izâh etmiş ve onun nâsiye (alın) miktarı olduğunu beyan buyurmuştur, yoksa kitap üzerine bir şey ziyâde etmemiştir.

Bu hadis-i şerif, iki hadisdir. Birisi; **"Peygamberimiz (s.a.v) bir kavmin süprüntülüğüne gelerek abdest bozup, abdest aldı."** Diğeri de; **"Peygamberimiz (s.a.v) alnına ve mestleri üzerine mesh etti"** hadis-i şerifidir. Kudurî ikisini bir yere toplamıştır. İkisi de Mugire (r.a)'nin rivâyetidir.

Başa mesh miktarında beş mes'ele vardır. Bizim imamlarımıza göre iki kavil vardır;

1- Dörtte bir olan alın miktarı,

2- Üç parmak miktarı, İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre;

3- Bir, iki kıl üzerine meshetmek yeterli olur.

İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre;

4- Başın tamamını meshetmek lâzımdır.

Hasan-ı Basri (r.a)'den bir kavle göre;

5- Başın ekserisini meshetmektir.

"Üç parmak miktarı yeterli olur" diyenler de vardır.

Çünkü meshte vacip olan, eli başa yapıştırmaktır. Elin aslı parmaklar olduğu için, üç parmak elin bütünü hükmündedir. Fakat musannıf bu kavli zayıf görerek "denildi" sözüyle zikretmiştir. Bir kimse üç parmağını başına koyup çekse, İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre mesh olur.

İmam-ı Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'a göre; **"Sakalın dörtte birini meshetmek farz olur. Sakal sık olunca altındaki deriyi yıkamak icâb etmez. Sargı gibi üstüne meshetmek kifâyet eder."**

Meshedilenin tamamını meshetmek vacip değildir. Bu takdirde sakalın dörtte biri i'tibâr edilir. Esâh olan kavil sakalın deriye birleşen kısmını meshetmektir.

ABDESTİN SÜNNETLERİ

1- Abdeste başlarken ellerini, kaba sokmadan önce bileklerine kadar yıkamak.

Sünnet; Lügatte âdet ve yoldur. Istılahda, dinde gidilen yoldur.

Muhît sahibi; **"Sünnet iki kısımdır"** demiştir. Biri, Peygamberimizin sünneti (Peygamberimiz (s.a.v)'in yapmış ve devam etmiş olduğu yoldur. Sabah ve öğle namazının sünnetleri ve bunlara benzer kılmış olduğu namazlar gibi.) Diğeri, sahabenin sünneti (sahabenin yapmış olduğu ve devam etmiş olduğu yoldur. Teravih namazının cemaatle kılınması gibi. Buna Hz. Ömer (r.a)'ın sünneti denir. Çünkü bunu o başlatmış ve devam ettirmiştir.)

Sünnetlerin yapılmasında sevap, terk edilmesinde itâb (azar) vardır.

Gerçi abdestte elleri yıkamak farz ise de, bileklere kadar üç defa yıkamak sünnettir. Çünkü Resulullah (s.a.v);

"Sizden biriniz uykudan uyanıca ellerini yıkamadan kaba dokunmasın, zira o kimse ellerinin nerede gecelediğini bilmez" buyurmuşlardır.

Cumhur-u Fukahâ;

"Abdest alanın uykudan kalksın veya kalkmasın, abdeste başlarken ellerini yıkması sünnettir" demişlerdir.

2- Abdeste başlarken Eûzü'den sonra Besmele çekmek sün-

nettir. Peygamber (s.a.v);

لاَوُضُوْءَ لِمَنْ لَمْ يُسَمِّ اللهِ

"Besmele çekmeyenin abdesti yoktur" buyurmuşlardır.

Manası; Hakikatte abdest olmaz demek değil, abdestin faziletine nâil olamaz; demektir.

Bu hususta bazı dualar zikredilmiş ise de efdal olan **"Bismillahirrahmânirrahîm"** demektir.

Şer-i Şerif; Yerken içerken, cinsi münasebette bulunurken, temizlenirken, yolculuk ederken ve bunlara benzer bütün işlerde Besmele çekmeyi güzel ve mendub saymıştır. Nitekim Hak Teâlâ (c.c) Kelam-ı Kadiminde;

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَاسْمُ اللهِ عَلَيْهِ

"Artık (o sapanların sözlerine bakmayın d**a) üzerine Allah'ın ismi anılan** (Besmele çekilen hayvan)**lardan yiyin, eğer Onun ayetlerine iman edenler**(den)**seniz."** (En'âm Suresi; 118)

Ve yine bir başka ayette;

وَقَلَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللهِ مَجْرَيهَا وَمُرْسَيهَا

"(Nuh) **dedi ki; Binin içerisine. Onun akması da, durması da Allah'ın adıyladır"** buyurmuştur. (Hud Suresi; 41)

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifte;

اَغْلِقْ بَابَكَ وَاذْكُرِاسْمَ اللهِ وَاَطْفِ الْمِصْبَاحَ وَذْكُرِاسْمَ اللهِ وَخَمِّرْاِنَائَكَ وَاذْكُرِاسْمَ اللهِ

"Besmele çekerek kapını kapa, besmele çekerek ışığını söndür, besmele çekerek kapıları(n ağzını) **kapa."**

Diğer bir hadis-i şerifte;

لَوْاَنَّ اَحَدَكُمْ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَاْتِيَ اَهْلَهُ قَالَ: بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنَاالشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَارَزَقْتَنَا فَاِنَّهُ اِنْ قُضِيَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌمِنْ ذَلِكَ لَمْ يَضُرُّهُ الشَّيْطَانُ اَبَدًا

"Biriniz ailesiyle cinsi münasebette bulunmak istediği zaman besmele çekip, "Allah'ım bizden ve bize rızk olarak vereceğin çocuktan şeytanı uzaklaştır" **der de eğer onlardan bir çocuk olursa, şeytan ona**

ebedi zarar veremez" buyurmuşlardır.

Bir hadis-i şeriflerinde de Amr b. Ebu Seleme (r.a)'ya;

يَاغُلَامُ سَمِّ اللهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ

"Ey çocuk, besmele çek sağ elinle ve önünden ye!" buyurmuşlardır.

İbn-i Mâce ve Tirmizi rivayet etmişlerdir ki, Peygamberimiz (s.a.v);

سَتْرُ مَابَيْنَ الْجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي اٰدَمَ اِذَا دَخَلَ الْكَنِيفَ اَنْ يَقُلَ بِسْمِ اللهِ

"Helâya girdiği zaman insanoğlunun avret mahalli ile cinler arasındaki perde girerken besmele çekmesidir" buyurmuşlardır.

Bu yere girerken (Besmele) çekmek sâbit olunca, her işin evvelinde (Besmele) çekmek müstehaptır.

Hidâye sahibi, **"Abdeste başlarken besmele çekmek müstehaptır"** demişti. Müstehap olmasını, Mebsût kitabından nakletmiştir. **"Abdeste başlarken besmele çekmek müsehaptır"** denilmiştir.

Sünnet olması Kudûri'nin ihtiyârıdır.

Allah'û âlem sünnet olmasının sebebi hadis-i şerif ile sabit olmasındandır. Bir de, bu ümmeti Besmele çekmeye teşvik ve tergib etmek içindir. Tâ ki, hiçbir kimse Besmele çekmeyi terk ve ihmal etmesin.

Müstehap diyen âlimlerin delilleri şunlardır;

Sünnet Peygamberimiz (s.a.v)'in devamlı yapmış oldukları şeylerdir. Abdestte Besmeleye devam ettikleri naklolunmamıştır. Hz. Osman ve Hz. Ali (r.a) Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in abdest alışını anlatırken Besmele çektiğini rivayet etmemişlerdir. Rivayete göre; Peygamberimiz (s.a.v) bir A'râbî'ye abdest almayı öğretmiştir, fakat bu rivayette Besmele zikrolunmamıştır.

Peygamberimiz (s.a.v) bir Bedeviye abdest almayı öğretirken, Besmele çekmeyi öğretmemiştir. Peygamberimiz (s.a.v)'in Besmele çekmeden abdest aldığı rivayeti de vardır.

İmam-ı Ebu Cafer-i Tahâvî, **"Şerh-i Âsar"**da muhacirlerden Gunfuz (r.a) adındaki bir sahabi Resul-ü Ekrem'e (s.a.v) abdest alırken selâm verdi. Peygamberimiz (s.a.v) selâmını almadı. Abdestini bitirince **"Selâm almaktan beni alıkoyan ancak abdestsiz olmamdır; zira abdestsiz olarak Allah'ı zikretmeyi hoş görmedim buyurdular"** demiştir.

Ebu Cafer Tahâvi (r.a) bu hadis-i şerfite; Peygamberimiz (s.a.v)'in Besmele çekmeden abdest almış olduğuna delâlet vardır" der.

Başka bir hadis-i şerifte;

"Peygamberimiz (s.a.v) abdeste başlarken Besmele çekerdi" rivayeti de vardır. Fakat bu hadis-i şerif abdest alırken Besmele çekmenin sünnet olduğuna delâlet etmez. Şer'an yapılması caiz olan bütün işlerde Besmele çekmek müstehaptır.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.v);

كُلُّ اَمْرٍ ذِى بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللهِ فَهُوَ اَقْطَعُ

"Besmeleyle başlamayan her iş eksik ve bereketsizdir" buyurmuşlardır. Abdest de bu kabildendir.

Sahih kavle göre, iki defa Besmele çekmelidir. Birisi istincâ (büyük, küçük abdestten sonra avret yerlerine bulaşan pislikleri temizleme)den önce (helâya girmeden), diğeri abdeste başlarken.

Bazılarına göre, istincâ abdestin sünnetlerinden olduğu için Besmele çekilmelidir. Böyle olunca abdestin farzlarının ve sünnetlerinin hepsini besmeleyle yapmış olur.

3- Misvak kullanmak sünnettir. Sivâk hem misvak kullanmaya hem de misvak çubuğuna denilen bir kelimedir. Sünnet olan, arak denilen ağaç dalından veya elyaflı olan diğer ağaç dalından yapılmış misvakın adı değil, kullanılmasıdır.

Peygamberimiz (s.a.v) misvakı devamlı kullanır, bazen terk ederdi. Bazen terk ettiğinin delili; **"Peygamberimiz (s.a.v) bir Bedevîye abdest almasını öğretirken misvak kullanılmasını öğretmemiştir."**

Misvak ağza su verilirken kullanılır. Çünkü Şeyh'ül İslâm **"Mebsût"**unda **"Misvakın ağza su verilirken kullanılması sünnettir"** demiştir.

Misvak acı ağaç dalından olup biraz sert olmalıdır.

Misvakın pek çok fazileti ve sevabı vardır;

Dişlerin sarılığını gidererek, ağzı temizler, ağız kokusunu giderir, diş etlerini sağlamlaştırır ve mideyi kuvvetlendirir. Kısacası sıhhate hizmet eder.

Peygamberimiz (s.a.v)'in misvakı zeytin ağacındandı.

Hidâye Hâşiyesi'nden; **"Her zaman misvak kullanmak müstehaptır, abdest alırken müstehap olması daha kuvvetlidir"** diye naklolunmuştur.

Namaz vaktinde ve diğer zamanlarda misvak kullanmanın sünnet veya müstehap olması ihtilâflıdır.

Kâfi, Burhan ve Vâfi'nin bu hususstaki delilleri Buhâr-i Şerifle, Sahih-i Müslim'de zikredilen şu hadis-i şeriftir. Peygamberimiz (s.a.v);

لَوْلاَ اَنْ اَشُقَّ عَلَى اُمَّتِي لاَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَكُلِّ صَلَوةٍ

"Eğer ümmetime meşakkat vermeseydim her namaz için misvak kullanmalarını mutlaka emrederdim" buyurmuşlardır.

Hâkim (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'den;

رَكْعَتَانِ بِسَوَاكٍ اَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً بِلاَسِوَاكٍ

"Misvakla kılınan iki rekât namaz misvaksız kılınan namazdan yetmiş rekât üstündür" diye rivayet etmiştir.

Şeyhzâde **"Vikâye Şerhi"**nde; **"Misvak bulunmaz veya kullanılması diş etlerini kanatırsa, parmakla misvaklamak, misvak yerine geçer"** diye zikretmiştir.

Hz. Âişe (r.a)'dan;

فَضْلُ الصَّلاَةِ بِسِوَاكٍ عَلَى الصَّلَوةِ بِغَيْرِ سِوَاكٍ سَبْعُونَ ضِعْفًا

"Misvakla kılınan namaz, misvaksız kılınan namaz üzerine yetmiş derece katlanır" diye rivayet edilmiştir.

Abdest için kullanılan misvak, namaz için de kâfidir. **"Sadr-üş Şeria"** Üzerine hâşiye yazan Kara Kemal; **"Misvak kullanmak sünnet olunca, ne ile olursa olsun her müminin misvaklanması lazımdır"**der.

İmam-ı Şafiî; oruçlu bir kimsenin öğleden sonra misvak kullanmasını mekrûh görmüştür. Hanefiyye ulemâsına göre; her namaz vaktinde ve abdest alırken misvak kullanmak müstehaptır. Hanefiyye âlimlerinin büyüklerinden Şamlı Abdullah b. Mübarek (r.a); **"Bir karye veya bir nahiye halkı misvak kullanmamak üzere anlaşsalar, insanların İslâm'ın hükümlerini terk etmeye cesaret etmemeleri için mürted** (dinden dönen) **lere savaştığımız gibi onlarla da savaşmak bize lazımdır"**demiştir.

4- Ayrı sularla ağzı burnu yıkamak, yani her defasında yeni su alarak üç defa ağzına su vermek, üç defa da burna su çekmek sünnettir.

"Peygamberimiz (s.a.v) **bir Bedevi'ye abdesti öğretirken ağza burna su almayı öğretmemişse de kendileri mübarek ağzına ve bur-**

nuna su vermeye devam etmişlerdir."

İbn-i Abbâs (r.a)'dan;

"Gusülde ağza buruna su vermek farz, abdestte ise sünnet" olduğu rivayet edilmiştir.

5- Muhtâr olan kavle göre hilâllamak (Sakalı bir avuç ile el altından el parmaklarıyla aralamak) **sünnettir.**

Ebu Dâvûd, Enes (r.a)'dan Peygamberimiz (s.a.v)'in;

"Abdest alırken avucuna su alıp mübarek boğazı altına koyarak sakalı şerifini hilâlladı ve Rabbim bana böyle emretti" buyurduklarını rivayet etmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v) ashabına devamlı olarak;

خَلِّلُوا اَصَابِعَكُمْ كَيْلاً يَتَحَلَّلَهَا نَارُ جَهَنَّمَ

"Cehennem ateşinin parmaklarınızı hilâllamaması için, parmaklarınızı hilâllayınız" diye hitab etmişlerdir.

Sakalı ve parmakları hilâllamanın sünnet olması bu delil ile sabit olmuştur. El ve ayak parmaklarını hilâllamanın sünnet olmasında ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v), İbn-i Abbas (r.a)'a hitab ederek;

اِذَا تَوَضَّأْتَ خَلِّلِ الْاَصَابِعَ مِنْ يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ

"Abdest aldığın zaman ellerini ve ayaklarının parmaklarını hilâlla" buyurmuşlardır.

(El parmaklarının hilâllamak, parmakları birbiri arasına sokmak suretiyle yapılır. Ayak parmaklarının hilâllanması da; sol elin serçe parmağıyla, sağ ayağın altından ve serçe parmağın arasından başlanıp, sırayla devam edilerek, sol ayağın serçe parmağında bitirilir.)

Bazıları; **"İmam-ı Azam'a ve İmam-ı Muhammed'e göre; sakalı hilâllamak fazilettir. İmam-ı Yusuf'a göre; sünnettir"** demişlerdir.

6- Her azayı üçer defa yıkamak sünnettir. Birincisi farz, ikincisi ve üçüncüsü sünnettir. Bazıları; ikincisi sünnet, üçüncüsü nafiledir demişlerdir.

Ebu Bekir İskâf (r.a)'tan; **"Üçüncüsü farzın ikmâlidir"** diye naklolunmuştur. Üçten ziyade yıkamak mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) abdest aldıktan sonra;

هَذَا وُضُوْئِى وَوُضُوْءُ الْاَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِى

فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا اَوْنَقَصَ فَقَدْ تَعَدَّى وَظَلَمَ

"Bu benim ve Benden önceki Peygamberlerin abdestidir. Kim bunun üzerine ziyade veya noksan ederse haddi aşmış ve kendine yazık etmiş olur" buyurmuşlardır.

"Nazım" adlı eserde; **"Başka bir abdeste niyet etmeksizin, sırf vesvese için azalarını üçten fazla yıkarsa, günahkâr olur"** yazılıdır.

Ulema azaları üçten fazla yıkamanın mekrûh olup, olmamasında ihtilâf etmişlerdir.

Fakih Ebu Bekir Âmeş (r.a); **"Mekrûh değildir, fakat abdest alan dört, beş defa yıkamanın sünnet olduğuna inanır ve hükmederse mekrûhtur"** demiştir.

Bazıları da; **"Bir abdestte üçten fazla yıkamak mekrûhtur. Eğer abdest arasında yeniden abdest almaya niyet ederse mekrûh değildir, belki müstehaptır"** demişlerdir.

Bu kavillerin hepsi bir abdest hakkındadır. Ama sünnet üzere abdest alıp bir ibadet yaptıktan sonra abdesti bozulmadan tekrar abdest alırsa mekrûh değildir.

Fakih Ebu Bekir (r.a), azaları **"Üç defa yıkamak farzdır"** der.

7- Abdeste **niyet etmek** sünnettir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre, farzdır.

8- Abdest ayetinde açıkça belirtilen tertip üzere abdest almak sünnettir. Önce yüz, sonra kollar yıkanır, daha sonra başa meshedilir, en sonra da ayaklar yıkanır.

9- Başın tamamına meshetmek sünnettir. İmam-ı Mâlik ile Ahmed b. Hanbel (r.a)'e göre farzdır.

Bazıları; **"Niyet etmek, tertiple abdest almak ve kaplama mesh yapmakla müstehaptır"** demişlerdir. Bu kavil **"Kudûrî"**nin ihtiyârıdır. Kaplama meshin sünnet olmasında bizimle Şafiîler arasında ihtilâf yoktur, ihtilâf kaplama meshin üç defa yapılmasındadır.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Yıkanan azalarda farzı tamamlamak için üç defa yıkamak sünnet olduğu gibi farz olan meshi de üç defa yapmak sünnettir"** demiştir.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Hz. Osman ile Hz. Ali** (r.a) **Peygamberimiz (s.a.v)'in abdest alışını anlattıktan sonra kendileri abdest aldılar ve yıkanan azaları üçer defa yıkadılar, başlarını üçer defa meshettiler. İşte bu, Resulullah (s.a.v)'in abdestidir, dediler"** rivayetle amel etmiştir. Ama Hz. Osman ile Hz. Ali (r.a)'den meşhûr olan azalarını üçer defa yıkamaları, başlarına birer defa meshetmeleridir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nin meshin üç defa yapılmasında rivayet ettiği ha-

dis-i şerif sâbit olduğu takdirde, bir su ile başı kaplamak için üç defa meshin tekrar edilmesi câizdir.

Peygamberimiz (s.a.v); **"Bir su ile ıslatılmış olduğu parmaklarını mübarek başının tamamını kaplaması için, üç defa öne ve arkaya çekmiş olabilir. Bu da şer'an câizdir"** denilir.

Aklî delilimiz de şudur; Sargı ve mest üzerine meshin üç defa yapılması sünnet olmadığı gibi, başa yapılan meshi de üç defa yapmak sünnet değildir.

10- Abdest azalarını peş peşe yıkamak, mutedil havada abdest alırken bir azasındaki su kurumundan diğer azayı yıkamak sünnettir.

Muzmarat'da **"Peş peşe yıkamak açıklanırken, abdest esnâsında abdest cinsinden olmayan bir şeyle meşgûl olmamaktır"** denilmiştir.

İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre; azaları peş peşe yıkamak farzdır.

11- Bize göre; başa meshettiği su ile kulaklara meshetmek sünnettir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; yeni bir su ile meshetmek lâzımdır. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delili Ebu Ümâme-i Bahili'nin rivayet ettiği hadis-i şeriftir ki;

Peygamberimiz (s.a.v) mübârek kulaklarını mesh için yeni bir su almıştır." Bizim delilimiz, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

"Kulaklar baştandır" kavl-i şerifidir. Bu hadis-i şerif hükmü beyân etmektedir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) yaratılışı açıklamak için gönderilmedi. Zira kulaklar başın parçaları olursa, baş için alınan su ile kulaklar da mesh olur. Çünkü başın her parçası için yeni suya ihtiyaç olmadığı gibi, kulaklar için de yeni bir suya ihtiyaç yoktur.

ABDESTİN MÜSTEHAPLARI

1- Abdeste sağdan başlamak müstehaptır. **Müstehap;** Lügatte sevilmiş şey demektir. Mekrûhun zıddıdır.

2- Boyuna meshetmek müstehaptır. Ama boğaza meshetmek bid'attır.

Muhammed Kuhûstani (r.a); **"Her işe sağdan başlamalıdır"** demiştir. Sağ eli sol elden önce, sağ ayağı sol ayaktan önce, yüz, yanaklar ve kulaklar bir defada yıkanmalıdır.

Sağdan başlamanın hükmü, bütün işlere şâmil olduğu için musannıf sağdan başlamayı önce zikretmiştir. Meselâ; Elbise, ayakkabı giymek,

mescide girmek, misvak kullanmak, sürme çekmek, tırnak kesmek, sakal taramak, koltuk altını temizlemek, helâdan çıkmak, yemek, içmek ve bunlara benzer işlerde sağdan başlamak mendûb ve müstehaptır.

Mendûb; Peygamberimiz (s.a.v)'in devam etmeyip bir iki defa yapmış olduğu şey veya devam etmiş olduğu şeylerdir. Bunlara sünen-i zevaîd (ziyâde sünnetler) de denir. Bunları yapmak, yapmamaktan evlâdır.

Sağdan başlamak bu kabildendir. Peygamberimiz (s.a.v) bütün işlerinde sağdan başlar;

وَاِنَّ اللهَ تَعَالَى يُحِبُّ التَّيَامُنَ فِى كُلِّ شَيْئٍ

"Şüphesiz ki, Allah her işte sağlam başlamayı sever" buyururlardı.

Peygamberimiz (s.a.v)'in farz ve vacip olmaksızın ibadet maksadıyla devamlı yapmış oldukları şeylere sünen-i hûda denir. Cemaatle kılınan beş vakit namaz gibi.

Bunların yapılmasında sevap, terkinde kerahet vardır. Peygamberimiz (s.a.v):

اَلْجَمَاعَةُ سُنَّةٌ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى

"Cemaat, hidayet sünnetlerinden bir sünnettir" buyurmuşlardır.

ABDEST DUALARI

Abdest alırken okunacak, selef-i sâlihinden bize kadar gelmiş dualar vardır. Bunlara okunmasa da abdest tamam olur. Fakat okunmaları evlâdır.

اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ

"Şüphe yok ki, bütün işler niyete bağlıdır" hadis-i şerifinin manasınca; önce abdest almaya niyet edilir.

"Eûzû" ve **"Besmele"**den sonra;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً وَجَعَلَ الْاِسْلَامَ دِينًا

"Elhamdülillâhillezi ceâlel mâe tahûren ve ceâlel islâme nûrâ"

"Suyu temizleyici, İslâmı bir nûr kılan Allah'a hamd-ü senâlar olsun" duasını okur.

Ağıza su alırken ve buruna su verirken;

اَللّٰهُمَّ اَرِحْنِى مِنْ رَائِحَةِ الْجَنَّةِ وَارْزُقْنِى مِنْ نَعِيمِهَا

"Allâhümme erihnî min râihati'l-cenneti ve'rzuknî min naîmehâ."

"Ey Allah'ım, bana cennet kokusunu koklat, nimetini rızk olarak ver."

Yüzü yıkarken;

اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِى بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ اَوْلِيَائِكَ وَلاَ تُسَوِّدْ وَجْهِى يَوْمَ تَسْوَدُّ وُجُوهُ اَعْدَائِكَ

"Allahümme beyyid vechi bi nûrike yevme tebyaddu vücûh-u evliyâike ve lâ tüsevvid vechi yevme tesveddü vücûh-u âdâike."

"Ey Allah'ım, dostlarının yüzlerinin beyazlanacağı, düşmanlarının yüzlerinin de kararacağı, günde benim yüzümü beyaz kıl."

Sağ kolu yıkarken;

اَللّٰهُمَّ اَعْطِى كِتَابِى بِيَمِينِى وَحَاسِبْنِى حِسَاباً يَسِيرًا

"Allahümme a'tınî kitâbi bi yeminî ve hâsibnî hisâben yesîrâ"

"Ey Allah'ım, kitabımı sağ tarafımdan ver ve benim hesabımı kolay kıl."

Sol kolu yıkarken;

اَللّٰهُمَّ لاَتُعْطِنِى كِتَابِى بِشِمَالِى وَلاَ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِى وَلاَ تُحَاسِبْنِى حِسَابًا شَدِيدًا

"Allahümme lâ tu'tini kitâbi bi şimâlî ve lâ min verâi zahri ve lâ tuhasibni hisâben şedidâ"

"Ey Allah'ım, kitabımı solumdan ve arkamdan verme. Beni zor bir hesapla sorguya çekme."

Başa meshederken;

اَللّٰهُمَّ غَشِّنِى بِرَحْمَتِكَ

"Allahümme gaşşinî bi-rahmetike."

"Ey Allah'ım, beni rahmetinle ört."

Kulaklara meshederken;

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ

"Allahümme'c alnî mine'l-lezîne yestemiüne'l-kavle feyettebiüne ahseneh."

"Ey Allah'ım, beni sözü dinleyip, en güzelini tutanlardan eyle"

Boyuna meshederken;

اَللّٰهُمَّ اَعْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ وَاحْفَظْنِي مِنَ السَّلاَسِلِ وَالْاَغْلاَلِ

"Allahümme a'tik rekabetî min-ennâr vahfazni minesselâsili velağlâl."

"Ey Allah'ım, boynumu ateşten âzât eyle ve beni (cehennem) **zincirlerinden ve bukağılarından koru."**

Ayakları yıkarken;

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْاَقْدَامِ

"Allahümme sebbit kademeyye ale'ssırâtı yevme tezillü fihi'l-akdâm."

"Ey Allah'ım, bir takım ayakların kayacağı günde, iki ayağımı sırat üzerinde sâbit kıl" okur.

ABDESTİN ÂDÂBI

1- Suyu israf etmemek. Bir haberde; **"Ümmetimin kötüleri, abdestte suyu israf edenlerdir"** denmiştir.

2- Her aza yıkanırken;

اَشْهَدُ اَنْ لاَاِلَهَ اِلاَّاللّٰهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Eşhedü enla ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke leh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resûluhu" demek.

3- Abdest alırken dünya kelâmı konuşmamak.

4- Abdestte başkasından yardım istemeden kendisinin alması, özrü olursa başkasından yardım istemesi câizdir.

5- Avret yeri açık olarak abdest almamak.

6- Özür sahibi olmayanların vakit girmeden abdest alıp namaza hazır bulunmaları.

7- Abdest bitince Kıble'ye karşı dönüp şu duayı okumak;

سُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَشْهَدُ اَنْ لاَاِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوبُ اِلَيْكَ

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَ اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Sübhâneke allâhümme ve bi hamdike eşhedü enlâ ilâhe illâ ente estağfürikî ve etubü ileyke eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve resûluh"

8- Abdestten artan sudan Kıble'ye karşı ayakta biraz içerek şu duayı okumak;

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

"Allahümme'c'alni minettevvâbine ve'c'alnî mine'l-mütetahhirin ve'c'alni min ibâdikessâlihin"

Ayak üzere su ancak iki yerde içilir. Biri, abdestten sonra, diğeri zemzem suyunu içerken.

9- Abdestten sonra kerahet vakti değilse iki rekât nafile namaz kılmak.

Rivayete göre;

Bir gün Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Bilâl (r.a)'e hitap ederek;

"Bu gece Cennette sen beni geçtin zirâ bu gece önümde iki nalın sesi işittim, bir de ne göreyim sensin. Bunun sebebi nedir?" diye sorduklarında Hz. Bilâl (r.a);

"Her abdest alışımda iki rekât nafile namaz kılmaya ahdettim" diye cevap verdi. Peygamberimiz (s.a.v);

"Cennette senin nalin seslerini işitmeme sebep budur" buyurdular.

ABDESTİ BOZAN MANALAR

1- Önden ve arkadan bir şeyin çıkması. manadan maksat, abdesti bozan şeylerdir.

Musannıfın manalar ile ta'bir etmesi hadis-i şerife uymasıdır. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

"**Müslüman kişinin kanı üç** mananın **biriyle helâl olur"** buyurmuşlardır.

Önden, arkadan çıkan, mutad olsun büyük ve küçük abdestsizlik gibi, mutad olmasın kurt ve taş gibi, erkeğin ve kadının önünden kurt çıksa icmâ ile abdest bozulur. Kadın ve erkeğin önünden çıkan yel, abdesti bozmaz.

2- Bedenden necis olan bir şeyin çıkıp, temizlenmesi lâzım olan ye-

re yayılması abdesti bozar.

Bedenden çıkan necasetin abdesti bozması için üç şey şarttır.

a) Pis olması. Tükürük ve sümük gibi temiz olan şeylerin bedenden çıkması abdesti bozmaz.

b) Çıkan pisliğin etrafa yayılması, abdesti bozar. Yoksa iğne ucu gibi çıkıp da yerinde kalan bir pislik abdesti bozmaz.

c) Pisliğin, temizlenmesi vacip olan yere yayılması lâzımdır. Meselâ; Bir kimsenin gözlerinin içinde kabarcıklar olsa, bu kabarcıklar soyularak aksa, akan sarı su gözlerinden dışarı çıkmazsa abdesti bozulmaz. Çünkü gözlerin içerisini yıkamak abdestte ve gusülde vacip değildir.

3- Ağız dolusu kusmak. Kustuğu şey yemek, safra, su veya donmuş kan olsun abdesti bozar. Baştan insin veya mideden çıksın her iki surette de balgam abdesti bozmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre mideden çıkan balgam abdesti bozar.

4- Ağızdan gelen akıcı kan baştan insin, mideden çıksın, tükürüğe eşit veya tükürükten fazla olursa abdesti bozar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْوُضُوءُ مِنْ كُلِّ دَمٍ سَائِلٍ

"Her akıcı kandan abdest almak lâzımdır" buyurmuşlardır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; ağızdan gelen akıcı kan veya irin abdesti bozmaları için diğer kusmuklar gibi ağız dolusu olmaları şarttır.

İmam-ı Muhammed (r.a); **"Ağız dolusu kusmanın abdesti bozması için sebeplerin bir olması lazımdır. Ayrı ayrı yerlerde azar azar kusulan kusmuklar toplandığı zaman ağız dolusu olursa abdesti bozar"** demiştir.

İmam-ı Muhammed (r.a), sebebin bir olmasını hükmün bir olması yerinde kabul eder. Mesela; Bir kimse birisini yaralarsa, o kimse yara iyi olmadan ölürse, yaralayana diyet lâzımdır.

Hatta bir kimsenin kölesi kusur sayılacak bir hastalığa yakalanıp, iyi olduktan sonra satılsa, o köle satın alanın yanında hastalansa ve bu hastalığa satıcının yanındaki hastalığa sebep olmuşsa, satın alan hasta köleyi satıcıya geri verebilir, sebep önceki hastalık değilse, geri veremez.

Ebu Yusuf (r.a) ise; **"Ağız dolusu kusmanın abdesti bozması için yerin bir olması lâzımdır. Şöyle ki; Bir yerde, başka başka sebeplerden azar azar kusulan kusmukların toplamı ağız dolusu olursa abdesti bozar"** demiştir.

Yerin bir olmasının ayrı şeyleri toplamada te'siri vardır. Bundan do-

layı, araya fâsıla bile girse bir yerde yapılan nikâh, alış-veriş ve diğer akidler geçerlidir. Meselâ; Bir kimse bir yerde, bir secde ayetini defalarca okusa, yer bir olduğu için bir defa secde etmek kâfidir. Eğer yerler ayrı olursa, ayrı ayrı secde etmesi gerekir.

Vücuddan çıkıp da abdesti bozmayan şey pis değildir. Ağız dolusu olmayan kusmuk, abdesti bozmadığı gibi bedene ve elbiseye bulaşsa namazın cevâzına mâni olmaz.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre pistir. Hatta pamukla alınıp suya atılsa, suyu pisletir.

5- Çıldırmak abdesti bozar. Zira çıldırmak aklı giderir. Aklı giden ise abdesti koruyamaz.

6- Yürüyüşte sallantı vücûda getirecek veya gök ile yeri, kadın ile erkeği fark edemeyecek derecede sarhoşluk abdesti bozar.

7- Az veya çok bayılmak abdesti bozar. Bayılmak kuvvetten düşürür, ama aklı gidermez. Bayılmanın sebebi, soğuk balgamın dimağı doldurmasıdır. Bu yüzden Peygamberler bayılabilirler fakat çıldırmazlar.

8- Ergenlik çağında olan kimsenin rükûlu ve secdeli namazda kahkaha ile gülmesi abdesti bozar. Kahkahada hakiki ve hükmî abdestsizlik yoktur. Kıyâs abdestin bozulmaması idi. Fakat kıyâsa muhalif olarak delil vardır.

Bir gün Peygamberimiz (s.a.v) ashâbıyla namaz kılarken oradan geçen bir âmâ çukura düştü. Peygamberimiz (s.a.v)'in peşinde olanların bir kısmı kahkaha ile güldüler. Peygamberimiz (s.a.v) namazı bitirince;

اَلاَ مَنْ ضَحِكَ مِنْكُمْ قَهْقَهَةً فَلْيُعِدِ الْوُضُوءَ وَالصَّلٰوةَ وَمَنْ تَبَسَّمَ فَلاَ شَيْئَ عَلَيْهِ

"Dikkat edin, sizden bir kimse kahkaha ile gülerse abdest ve namazını iade etsin ama tebessüm eyleyen kimseye bir şey yoktur" buyurmuşlardır.

Kahkaha; kendisinin ve yanında bulunanların işitecekleri derecede gülmek; dıhık, yalnız kendisi işitecek derecede gülmektir. Dıhık namazı bozar, abdesti bozmaz. Tebessüm ise hiçbirine zarar vermez. Sabî çocuğun namazda kahkaha ile gülmesi abdestini bozmaz.

Cenaze namazında, secde-i tilâvette kahkaha ile gülmek yalnız namazı bozar.

Bir kimse özürlü olduğundan dolayı gerek farz, gerek nafile namazlarını imâ ile veya hayvan üzerinde kılarken kahkaha ile gülse abdesti ve

namazı bozulur.

9- Erkek ile kadının arada bir perde olmaksızın avret yerlerini veya münteşir bulunan tenasül uzuvlarını birbirlerine dokundurmaları abdestlerini bozar. Çünkü bu durumda bir yaşlık çıkması ihtimali vardır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu durumda bir yaşlık bulunmadıkça abdest bozulmaz.

10- Yanı üzerine yatanın, dizlerine, ellerine dayanan veya bir şeye dayanıp o şey çekildiği zaman düşecek şekilde uyuyan kimsenin uykusu abdesti bozar.

Yan yatmanın abdesti bozmasına delil Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لَاوُضُوءَ عَلَى مَنْ نَامَ قَائِمًا اَوْ قَاعِدًا اَوْرَاكِعًا اَوْسَاجِدًا اِنَّمَا الْوُضُوءُ عَلَى مَنْ نَامَ مُضْطَجِعًا فَاِنَّهُ اِذَا نَامَ مُضْطَجِعًا اسْتَرْخَتْ مَفَاصِلُهُ

"Ayakta iken, otururken, rükû ederken, secde ederken uyuyan kimsenin abdesti bozulmaz. Ancak yanı üzerine uyuyan kimsenin abdesti bozulur. Çünkü yanı üzerine uyuyanın mafsalları gevşer" hadis-i şerifidir.

Ayakta, oturarak, rükû veya secde halinde uyumak abdesti bozmaz. Bunların abdesti bozmadığına delil yukarıda geçen hadis-i şeriftir.

"Nihâye" sahibi **"Mebsut"**tan Ebu Cafer-i Tahâvî (r.a)'nin **"Bir kimse otururken bir şeye dayanarak uyusa, dayandığı şey çekildiğinde düşerse, kuvveti gittiği için abdesti bozulur"** dediğini naklet-miştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bu kimsenin abdesti hiçbir surette bozulmaz, çünkü o kimsenin makadı yerde karar tutmuştur. Bir şeyin çıkamayacağından emindir. Bir kimse ayakta uyusa, uyurken düşse yere düşmeden uyansa abdesti bozulmaz.

11- Bir yaradan çıkan kurt veya düşen et parçası abdesti bozmaz. Bunlar temizdirler. Üzerlerindeki yaşlık ise azdır. Önden veya arkadan çıkarlarsa abdesti bozarlar.

12- Bir kimsenin kendi tenasül uzvuna dokunması abdestini bozmaz.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; nikâhı helâl olan bir kadına dokunmak abdesti bozar.

İmam-ı Şafiî (r.a), Hak Teâlâ (c.c)'nın; اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ

"Yahud da kadınlara dokunmuşsanız" (El-Mâide Suresi; 6) kavli şerifinin zâhiriyle amel ederek kadınlara elle dokunmak manasına almıştır.

Bizim delilimiz Hz. Aişe (r.a)'dan rivayet olunan;

"Peygamberimiz (s.a.v) ezvâc-ı tahirâtı öperler, abdesti yenilemeden namaza çıkarlardı" hadis-i şerifidir.

Yukarıdaki ayet-i kerimedeki **"kadınlara dokunmak"** cinsî münasebet manasıdır. Nitekim, İbn-i Abbas (r.a) ayet-i kerimeyi böyle tefsir etmiştir. Elle dokunmak manasına değildir. Abbas (a.s) sahâbenin en âlimi idi.

GUSLÜN FARZI

Ağzı, burnu ve bütün bedeni yıkamaktır.

Gözlerin içi gibi yıkanması güç olan yerleri yıkamak lâzım değildir.

Parmaktaki geniş olan yüzüğü oynatmak sünnettir. Dar olup altına su girmezse oynatmak farzdır. Yıkanırken bedeni ovmak farz değil, sünnettir. Bazılarına göre; müstehabtır. Ağzı ve burunu yıkamak amelî farz olup, i'tikâdi farz değildir. Bundan dolayı, ağza su vermenin, burna su çekmenin farz olduğunu inkâr eden kâfir olmaz. İmam-ı Şafii (r.a)'ye göre; bunlar sünnettir. Zira Peygamberimiz (s.a.v) İslâm sünnetlerinden olan on şeyi sayarlarken ağza ve burna su vermeyi de saymışlardır.

Bizim cevabımız, bu hadis-i şerif abdestte sünnet olmalarına delildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) başka bir hadis-i şerifte;

اِنَّهُمَا فَرْضَانِ فِي الْجَنَابَةِ وَسُنَّتَانِ فِي الْوُضُوءِ

"Ağız ile burnu cünüplükten yıkamak farzdır. Abdestte ise sünnettir" buyurmuşlardır.

"Ağza ve burna su vermek İmam-ı Şafii (r.a)**'ye göre, sünnet oldukları hâlde nasıl farz olurlar? Zira inanılması vacip olan kesin delil ile sabit olan farzı inkâr eden kâfir olur. Eğer farz olsalardı müctehidler ihtilâf ederler miydi?"** diye sorulursa;

"Bazen farz müctehedün fih (müctehidlerin çıkardığı hüküm) **üzerine söylenir. Zira farz iki kısımdır. Birisi yukarıda senin zikrettiğin gibi kesin farzdır. Diğeri müctehidin ictihad ettiği zanni farzdır. İmam-ı A'zam** (r.a)**'a göre; kan aldırmak temizlenmenin vacip olması gibi"** diye cevap veririz.

"Gusülde ağız ve burnu yıkamak farzdır" dedik. Çünkü Allah'û

Teâlâ, Kelâm-ı Mecid'inde; وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا

"Eğer cünüp olduysanız, boy abdesti alın!" buyuruyor. (El-Mâide Suresi; 6)

Bu ayet-i kerimeden anlaşılan, bedenlerinizden yıkanması mümkün olan yerlerin tertemiz yıkanmasıdır. Buna göre gusülde ağız ve burnu yıkamak farzdır. Abdestte ağız ile burnu yıkamak farz değildir. Çünkü abdestte farz olan yüzü yıkamaktır. Yüz ise bakıldığı zaman görülen kısımdır. Ağzı ile burnunun içi, görülmediği için yüze dahil değildir.

Guslün üçüncü farzı, bütün bedenin dışını yıkamaktır. Ovmak farz değildir. İmam-ı Malik (r.a)'e göre ovmak şarttır. Zira İmam-ı Malik (r.a), bedenin temizlenmesini elbisenin temizlenmesine kıyas ederek, **"Elbisenin temizlenmesinde ovmak ve sıkmak nasıl lâzımsa bedenin temizlenmesinde de lâzımdır"** der.

Bizim delilimiz şudur;

"Guslün mahiyeti, suyu deri üzerine akıtmaktır. Ovmak ise akıtmayı tamamlar." Buna göre ovmak sünnettir. Bir rivayette müstehaptır. İmam-ı Malik (r.a)'in bedenin temizlenmesini, elbisenin temizlenmesine kıyas etmesi doğru değildir. Zira elbiseye pislik girer. Ovalayıp, sıkılmadıkça çıkmaz. Bedenin pisliği hükmidir. Herhangi bir pislik bedene girmez ki, ovalamaya muhtaç olunsun.

Sünnetsiz derinin içerisini yıkamak vacip değildir. Bazı Meşayih'a göre, yıkamak vaciptir. Evlâ olan da budur. İmam-ı Kerderî (r.a) bazı Meşayihten naklederek, **"Sünnetsiz kimsenin cünüplükten yıkanırken derinin içerisini de yıkaması lazımdır"** demiştir.

Bundan dolayı sünnette kesilecek derinin içine sidik inip dışarı çıkmazsa abdest bozulur.

GUSLÜN SÜNNETLERİ

Gusülden önce elleri, avret yerini, bedendeki pislikleri yayılmaması için yıkamak sünnettir.

Kadın olsun, erkek olsun bütün bedeni yıkamak farzdır. Göbek ve kulakları da yıkamak vaciptir. Fakat kadınların tenasül uzuvlarına parmaklarını sokarak yıkamaları vacip değildir. Gusülde abdest almak sünnettir, ancak su ayakları altına toplanırsa, ayaklarını yıkamayı sonraya bırakmalıdır.

Peygamberimiz (s.a.v) abdest almış, ayaklarını yıkamamıştır. Ab-

desti gusülden önce almak sünnettir. Ama bir kimse boy abdesti alırken abdest almazsa, ağzına ve burnuna su verdikten sonra suyu başına ve bütün bedenine dökerek yıkansa, cünüplükten çıkar.

"Camiü'l-Cevâmi"de; **"Bir kimse cünüplükten yıkanırken abdest almak vaciptir dese yanılmış olur"** denilmiştir.

Bedeni, her defasında tamamını kaplayacak şekilde yıkamak sünnettir. Gusülden çıkarken yıkandığı yerde su toplanmış ise önce sağ, sonra sol ayağını yıkar. Eğer yıkandığı yerde su toplanmıyorsa ayaklarını abdest alırken yıkar.

Kadınların örülmüş saçlarını çözmeleri vacip değildir. Saç dipleri ıslanmışsa, saçları ıslatmak lâzım değildir.

Buna delil Ümmü Seleme (r.a)'nin hadis-i şerifidir. Ümmü Seleme (r.a);

"Ya Resulullah, ben başımın saçını ören bir kadınım, cünüplükten yıkanmak için onu çözeyim mi?" dedi.

Peygamberimiz (s.a.v) cevabında;

لاَ اِنَّمَا يَكْفِيكِ اَنْ تُفِيضِى الْمَاءَ عَلَى رَأْسِكِ وَسَائِرِ جَسَدِكِ ثَلاَثًا

"Hayır! Başına ve diğer bedenine üç avuç su dökmen sana yeter" buyurdular.

"Nihâye"de böyle zikrolunmuştur. Ama, Sadru'ş-Şerîa'da rivayet, **"Su saçlarının dibine ulaşınca sana yeter!"** şeklindedir. Bunlar saçlar örgülü olduğu takdirdedir. Saçlar örülmüş olmazsa yıkanmaları vacip olur. Erkeğin örülmüş saçı olursa çözmesi vaciptir.

GUSLÜN FARZ OLMASI

Musannıf yıkanmayı, yıkamanın farzlarını ve sünnetlerini bitirince, dört sebepten dolayı yıkanmanın farz olduğunu anlatmaya başladı.

1- Şehvetle yerinden ayrılarak dışarı çıkan bir meniden dolayı, isterse bu uyku hâlinde olsun gusül farzdır. Meninin şehvetle dışarı çıkması şart değildir.

2- Cinsi münasebette erkeğin tenasül uzvunun sünnet mahallinin kaybolmasıyla gusül farz olur.

3- Uykudan uyananın meni görmesiyle gusül farz olur.

4- Kadınların hayız ve nifastan kesilmesiyle gusül farz olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Guslün farz olması için meninin şehvetle dı-

şarı çıkması şarttır. Bu meselede İmamlarımız arasında ihtilâf vardır. İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; guslün farz olması için meninin şehvetle yerinden ayrılması şarttır. Hatta bir kimseden şehvetsiz meni gelse, o kimseye gusül farz olmaz. Meselâ; Bir kimse ağır yük taşısa veya duvardan düşse, bu yüzden menisi gelse o kimseye gusül şart değildir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; meninin şehvetle yerinden ayrılması ve şehvetle çıkması guslün farz olması için şarttır. Bu iki şarttan biri bulunmazsa o kimseye gusletmek lâzım değildir.

Bir kimse ihtilâm olurken şehvetle yerinden ayrılan menisini, tenasül uzvunu tutarak, şehvet sükun bulduktan sonra dışarı akıtsa İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; gusül lâzım, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; lâzım değildir. Aynı şekilde bir kimse ailesiyle cinsi münasebette bulunup meni boşansa, idrar yapmadan hemen yıkansa, biraz sonra kalan meni çıksa İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; tekrar yıkanması lâzım, İmam-ı Ebu Yusuf (r.a)'a göre; yıkanması lâzım değildir.

Eğer idrar yaptıktan sonra yıkansa, biraz sonra kalan meni çıksa, ittifakla tekrar yıkanması lâzım değildir.

"Vikâye Şerhi"nde "İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; şart değildir, meni ne suretle çıkarsa çıksın gusül lâzımdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'in;

"Gusletmek meninin çıkmasından ileri gelir" hadis-i şerifini delil göstermiştir. İhtilâm olduğunu hatırlamayan bir kimsenin isterse mezi olsun yaşlık görmesiyle gusül farz olur. İmam-ı Ebu Yusuf (r.a)'a göre gusül lâzım değildir.

"Yenâbi"de **"İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed** (r.a)**'e göre; bir kimse ihtilâm olduğunu hatırlasın veya hatırlamasın, uykusundan uyanınca, yatağında yahut uyluğunda mezi görürse gusletmesi lâzımdır. İmam-ı Ebu Yusuf** (r.a)**'a göre; o kimse kesin olarak ihtilâm olduğunu bilmediği için gusül lâzım değildir. Ama ihtilâm olduğunu bilmese de, gördüğü yaşlık meniyse, ittifakla gusül farz olur. Eğer gördüğü vedi ise ittifakla gusül lâzım değidir"** denilmiştir.

Kemâl-i Şumunni; İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed ve Ebu Yusuf (r.a)'un arasındaki ihtilâfı anlattıktan sonra, Ebu Hanife ile İmam-ı Muhammed (r.a)'in delilini zikretmiştir.

Bunların delili, Ebu Davud ve Tirmizi (r.a)'nin Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ettikleri hadis-i şeriftir ki; Hz. Âişe (r.a);

"Resul-ü Ekrem'den bir kimse uykusundan uyanınca ihtilâm olduğunu hatırlamadığı hâlde yaşlık görse ne buyurursunuz?" diye

sorduklarında Resul-ü Ekrem (s.a.v); **"Gusleder." Yine Ya Resulullah! Bir kimse ihtilâm olup uyanınca yaşlık görmezse ne buyurursunuz?"** sorusuna Resul-ü Ekrem (s.a.v); **"Gusül lâzım değildir"** buyurmuşlardır.

Ümmehâtı müminlerinden Ümmü Seleme (r.a) de Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e;

"Bir kadın ihtilâmı hatırlasa, ama yaşlık görmese, ne buyurursunuz?" diye sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v) cevaben;

"Gusül lâzımdır." buyurmuşlardır.

Sadru'ş-Şeria (r.a); "Bir kadın ihtilâm olsa menisinin geldiğini, lezzet aldığını hatırlasa ama yaşlık görmese yıkanması lâzımdır.

Bazı meşayih bununla amel ettiler. Çünkü ihtilâm olan kadın ya sağ, ya sol veya arkası üzerine yatmış olur. Sağ veya sol yanı üzerine yatmış olduğunu hatırlar fakat yaşlık görmezse gusül lâzım değildir. Şeyh'ül İslâm'ın kavli de budur. Arkası üzerine yatarken ihtilâm olduğunu hatırlayıp yaşlık görmezse gusül etmesi lâzımdır. Çünkü o kadının ihtilâm hâlinde menisi çıkmış, fakat arkası üzerine yattığı için menisi geri gitmiş olabilir" der.

Kara Kemal (r.a), zahir rivayette **"İhtilâm olan kadının yıkanmasının farz olması için meninin dışarı çıkması şarttır. Gerçek olan kavil de budur."** der.

Sözün kısası, guslün farz olması ister uyanıklık, ister uyku hâlinde meninin çıkmasına bağlıdır. Zira Sultan-ı Enbiyâ (s.a.v) her ihtilâm olan kimse üzerine guslü farz kılmıştır.

Hatta Ümmü Seleme (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'e; **"Erkeğin rüyasında ihtilâm olduğu gibi, kadın da ihtilâm olsa yıkanması lâzım mıdır?"** diye sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v); **"Lezzet buluyor mu?"** deyince, Ümmü Seleme (r.a), **"Evet!"** demiş. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v)'in; **"O hâlde yıkansın!"** buyurdukları rivayet olunmuştur.

Hayatta olan bir adamın önünden veya ardından sünnet mahallinin girmesiyle meni gelmese de mükellef iseler her ikisine de gusül farzdır.

"Zahire"de **"Karı ve kocadan yalnız biri ergenlik çağında ise gusül sadece ona farz olur. Fakat cünüp gezmeyi âdet edinmemesi için diğerinin de ihtiyaten yıkanması gerekir"** denilmiştir.

Kadınların hayız ve nifastan kesildikleri vakit yıkanmaları farzdır. Bunun delili Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ

"Kadınların, temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın!" (El-Bakara Suresi; 222) kavl-i şerifidir.

Burada temizlenmek, yıkanmak manasındadır. Kadın bu hâllerden temizleninceye kadar kocasıyla cinsi münasebette bulunamaz. Ancak kadın hayızdan kesildiği zaman kocasıyla bir araya gelebilir,

Yıkanmak kadının üzerine farz olmasaydı, Allah'û Teâlâ (c.c);

فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ

"Kadınlar sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin." (El-Bakara Suresi; 223) buyurdukları hâlde koca sabit olan hakkından men olunamazdı. Men olunduğuna göre kadının hayızdan sonra yıkanması farzdır. Kadının nifastan sonra yıkanmasının farz olmasının delili icma' ile sabittir. Bazıları nifası hayıza kıyas etmişlerdir. Çünkü **"Nifas kanı kadın hamile iken birikmiş olan hayız kanıdır."** demişlerdir.

Mezi, vedi ve yaşlık bulunmayan ihtilâm için yıkanmak farz değildir.

Mezi; Ekseriye zevcesi ile oynaşırken gelen beyaz ve ince bir sudur.

Vedi; İdrardan sonra gelen beyaz bir sudur.

Bunlardan dolayı yıkanmak lâzım değilse de, abdest bozulur.

Bir kimse uykusundan uyanınca yatağında veya bedeninde yaşlık görse, fakat ihtilâm olduğunu hatırlamazsa üç şıktan hâli değildir.

1- O yaşlığın meni olduğunu kesin olarak bilirse ittifakla yıkanması vacip olur.

2- O yaşlığın vedi olduğunu kesin olarak bilirse ittifakla yıkanması lâzım değildir.

3- O yaşlığın mezi olmasıdır. Bu surette iki ihtimal vardır.

a) Ya hakikatte mezidir.

b) Yada meni olup havanın sıcaklığı ile mezi olmuştur.

Bu durumda İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre ihtiyaten yıkanması vacip olur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre ise; ihtilâmı hatırlamadıkça yıkanması vacip değildir.

Ölüye veya hayvana menisi gelmeksizin mukârenette bulunmakla gusül farz değildir. Meselâ; Bir kimse hayvana ve ölüye yahut kadının tenasül uzvundan başka bir yere (uyluk gibi) yaklaşsa menisi gelmedikçe gusül vacip değildir.

Cuma, İkinci bayram, İhrâm ve Arefe için yıkanmak sünnettir.

Cuma için yıkanmanın sünnet olması Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِبِهَا وَنِعمَتْ وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ اَفْضَلُ

"Kim Cuma günü abdest alırsa iyi ve güzel yapmış olur. Kim yıkanırsa, yıkanmak daha faziletlidir." hadis-i şerifidir.

Ebu Yusuf ile Hasan b. Ziyad (r.a);

"Cuma günü yıkanmak namaz için mi, yoksa Cuma günü için midir?" ihtilâf etmişlerdir.

Hasan b. Ziyad (r.a), **"Yıkanmak Cuma gününün faziletini belirtmek içindir."** Nitekim Peygamberimiz (s.a.v);

سَيِّدُ الْاَيَّامِ يَوْمُ الْجُمُعَةِ

"Günlerin efendisi Cuma günüdür buyurdular." demiştir.

İhtilâfın faydası; Bir kimse Cuma günü yıkansa, sonra boy abdestini bozarak, Cuma namazı için abdest alsa ve Cuma namazını kılsa, İmam Ebu Yusuf (r.a)'a göre; yıkanma sünnetini yerine getirmiş olmaz. Ama Hasan b. Ziyad (r.a)'a göre yıkanma sünnetini yerine getirmiş olur.

Cumadan başka ihrâma girerken, Arefe günü ve İki Bayram için yıkanmasının sünnet olması sahih nakil ile sabit olmuştur. Zira Peygamberimiz (s.a.v) bu günlerde yıkanırdı.

GUSÜL ON BİR KISIMDIR

Beşi farzdır;

1- Sünnet yerinin kaybolmasıyla,

2- Şehvetle meninin gelmesiyle,

3- İhtilâm olmakla,

4- Kadınların âdetlerinden kesilmeleriyle,

5- Kadınların nifas kanından temizlenmeleriyle.

Birisi de farz-ı kifayedir.

1- Ölüyü yıkamak. Ölüyü cemaatten bazıları yıkarsa diğerlerinden borç düşer. Hiç kimse yıkamazsa hepsi günahkâr olur.

Peygamberimiz (s.a.v); **"Bir Müslüman'ın diğer Müslüman üzerinde altı hakkı vardır"** buyurmuşlardır. Bunlar;

1- Karşılaştığında selâm vermek,

2- Davet ederse icabet etmek,

3- Öğüt isterse, öğüt vermek,

4- Aksırıp **"Elhamdülillah"** dediğinde **"Yerhamükallah"** diye dua etmek,

5- Hasta olursa ziyaret etmek,

6- Ölürse cenazesinde bulunmaktır.

Biri de müstehaptır.

Bir kâfirin Müslüman olduğu vakit yıkanması. Peygamberimiz (s.a.v)'e bir kâfir gelerek Müslüman olduğunda ona yıkanmasını emrederlerdi. Müslüman olan kâfir cünüp olmadığı zaman yıkanması müstehaptır. Cünüp olursa gerçek olan kavle göre yıkanması vaciptir.

Abdestsiz temizlenmeden Mushâf-ı Şerif'i el ile veya bitişik kapla tutması caiz değildir. Fakat ayrı olan bir kılıfla tutabilir.

Sözün kısası, abdestsiz olan kimseyle Mushâf-ı Şerif arasında mushafa bitişik olmayan bir kabın bulunması lâzımdır.

Yen ile Mushâf-ı Şerifi tutmak mekruhtur. **"Kâfî"** sahibi **"Kabın bitişik veya ayrı olmasını zikretmeyip "Sadece kılıf ile Kur'an-ı Kerim tutulabilir"** demiştir. Kur'an-ı Kerimin abdestsiz olarak elle tutulamayacağına da delil olarak Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; لاَ يَمَسُّهُ اِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ

"Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez." (El-Vakıa Suresi; 79) kavl-i şerifini zikretmiştir.

Fahr'ül İslâm (r.a); **"Abdestsizin, âdet gören kadınların, cünübün, nifaslının fıkıh kitaplarını, hadis kitaplarını ve şeriatla ilgili kitapları tutmaları mekruhtur. Çünkü bu kitaplarda Kurân-ı Kerimden ayetler vardır. Umumu belvâ** (herkesin başına geldiği için) **olduğu için yenleriyle tutmalarında zarar yoktur"** demiştir.

Üzerinde İhlâs suresi veya başka sure yazılı akçeyi tutmak da caiz değildir. Ayrı kılıf sayılacağı için kese ile tutulabilir.

Cünübün zaruret olmaksızın camiye girmesi caiz değildir. Ama **"Zaruretler haramları mubah kılar"** denilmiştir. Cünübün bir ayetten az da olsa Kur'ân-ı Kerimi okuması caiz değildir. Ancak duaya ve senâya dair ayetleri dua ve senâ kastıyla okuyabilir. Meselâ;

Dua maksadıyla Fatiha suresini okuyabilir. Cünübün ve âdet gören kadının ittifakla Kur'ân-ı Kerimi harf harf öğretmelerinde zarar yoktur. Bunların Tevrât ve İncil'i okumaları mekruhtur. Cünübün ve âdet gören kadının Kunut Duasını okumaları mekruh değildir.

"Muzmarat"da **"Esah olan kavle göre; çocuklara abdesti emretmede güçlük vardır. Bu yüzden çocuklara Mushâf-ı Şerif'i abdestsiz vermekte zarar yoktur. Zira men olundukları takdirde Kur'ân-ı Kerimi ezberleyemezler"** denilmiştir.

"Fetâva'-i Kebir"den **"Cünüp; sahifeyi yer üzerine koyup, yazacak olsa da Kur'an-ı Kerimi yazamaz"** diye naklolunmuştur. **"Muzmarat"**da **"Müteahhir âlimler âdet gören ve cünübün Kur'an öğretmesinde ihtilâf etmişlerdir. Gerçek kavle göre, bir ayet olmamak şartıyla kelime kelime öğretmelerinde zarar yoktur"** yazılıdır.

Cünüp için zikir, tespih ve dua caizdir.

ــ فَصْلٌ ــ

وَتَجُوزُ الطَّهَارَةُ بِالْمَاءِ الْمُطْلَقِ كَمَاءِ السَّمَاءِ وَالْعَيْنِ وَالْبِئْرِ وَالْاَوْدِيَةِ وَالْبِحَارِ وَاِنْ غَيَّرَ طَاهِرٌ بَعْضَ اَوْصَافِهِ كَالتُّرَابِ وَالزَّعْفَرَانِ وَالْاَشْنَانِ وَالصَّابُونِ اَوْ اُنْتُنَّ بِالْمَكْثِ لَابِمَاءٍ خَرَجَ عَنْ طَبْعِهِ بِكَثْرَةِ الْاَوْرَاقِ اَوْ بِغَلَبَةِ غَيْرِهِ اَوْ بِالطَّبْخِ كَالْاَشْرِبَةِ وَالْخَلِّ وَمَاءِ الْوَرْدِ وَمَاءِ الْبَاقِلاَّءِ وَالْمَرَقِ، وَلاَ بِمَاءٍ قَلِيلٍ وَقَعَ فِيهِ نَجَسٌ مَالَمْ يَكُنْ غَدِيرًا لَايَتَحَرَّكُ طَرَفُهُ الْمُتَنَجِّسُ بِتَحْرِيكِ طَرَفِهِ الْاٰخَرِ اَوْ لَمْ يَكُنْ عَشْرًا فِي عَشْرٍ، وَعُمْقُهُ مَالاَ تَنْحَسِرُ الْاَرْضُ بِالْغَرْفِ فَاِنَّهُ كَالْجَارِي وَهُوَ مَايَذْهَبُ بِبَيْنَةٍ فَتَجُوزُ الطَّهَارَةُ بِهِ مَالَمْ يُرَ اَثَرُ النَّجَاسَةِ وَهُوَ لَوْنٌ اَوْ طَعْمٌ اَوْ رِيحٌ. وَالْمَاءُ الْمُسْتَعْمَلُ طَاهِرٌ غَيْرُ مُطَهِّرٍ وَهُوَ الْمُخْتَارُ. وَعَنِ الْاِمَامِ اَنَّهُ نَجِسٌ مُغَلَّظٌ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ مُخَفَّفٌ، وَهُوَ مَااسْتُعْمِلَ لِقُرْبَةٍ اَوْ لِرَفْعِ حَدَثٍ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ . وَيَصِيرُ مُسْتَعْمَلاً اِذَا انْفَصَلَ عَنِ الْبَدَنِ وَقِيلَ اِذَا اسْتَقَرَّ فِي مَكَانٍ. وَلَوْ انْغَمَسَ جُنُبٌ فِي الْبِئْرِ بِلاَ نِيَّةٍ فَقِيلَ الْمَاءُ وَالرَّجُلُ نَجِسَانِ عِنْدَ الْاِمَامِ. وَالْاَصَحُّ اَنَّ الرَّجُلَ طَاهِرٌ وَالْمَاءُ مُسْتَعْمَلٌ عِنْدَهُ، وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ هُمَا بِحَالِهِمَا وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ اَلرَّجُلُ طَاهِرٌ وَالْمَاءُ طَهُورٌ. وَمَوْتُ مَايَعِيشُ فِي الْمَاءِ فِيهِ لاَيُنَجِّسُهُ كَالسَّمَكِ وَالضِّفْدَعِ وَالسَّرَطَانِ، وَكَذَا مَوْتُ مَالاَ نَفْسَ لَهُ سَائِلَةً كَالْبَقِّ وَالذُّبَابِ وَالزُّنْبُورِ وَالْعَقْرَبِ. وَكُلُّ اِهَابٍ دُبِغَ فَقَدْ طَهُرَ اِلاَّ جِلْدَ الْاٰدَمِيِّ لِكَرَامَتِهِ وَالْخِنْزِيرُ لِنَجَاسَةِ عَيْنِهِ وَالْفِيلُ كَالسَّبُعِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ كَالْخِنْزِيرِ. قَالُوا وَمَا طَهُرَ جِلْدُهُ بِالدِّبَاغِ طَهُرَ بِالزَّكٰوةِ وَكَذَا لَحْمُهُ وَاِنْ لَمْ يُؤْكَلْ. وَشَعْرُ الْمَيْتَةِ وَعَظْمُهَا وَعَصَبُهَا وَقَرْنُهَا وَحَافِرُهَا طَاهِرٌ، وَكَذَا شَعْرُ الْاِنْسَانِ وَعَظْمُهُ فَيَجُوزُ الصَّلاَةُ مَعَهُ وَاِنْ جَاوَزَ قَدْرَ الدِّرْهَمِ. وَبَوْلُ مَايُؤْكَلُ لَحْمُهُ نَجِسٌ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ وَلاَ يُشْرَبُ وَلَوْ لِلتَّدَاوِي خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ.

FASIL

SULARLA TEMİZLİĞİN CAİZ OLMASI

Nihâye sahibi; "**Fasıl; Lügatte bölüm, ayrılma ve kesinti manalarınadır.**"

Fıkıh ıstılâhında; "Kendinden önce gelen meselelere göre hükmü

değişen bir takım fıkhî meselelerdir" der.

Musannıf büyük ve küçük abdestsizlikten temizlenmeyi anlattıktan sonra temizliğin ne ile yapılacağını anlatmaya başladı.

Temizlik yağmur, kuyu, kaynak, dere ve deniz sularıyla caizdir.

Yağmur suyunun temiz ve temizleyici olduğuna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَّآءً طَهُورًا

"Biz gökten temizleyici bir su indirdik" (El-Furkan Suresi; 48) kavl-i şerifidir.

Kardan, doludan eriyerek toplanan dere suları, yerden çıkan kaynak suları, göl ve deniz suları gibi yer üzerinde olan suların hepsini gerçekte yağmur suyudur.

Keşşaf sahibi; bunların yağmur suyu olduğuna Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِى الْاَرْضِ
ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ

"Allah'ın yukarıdan bir su (yağmur) **indirip de onu yerde membâlara soktuğunu, sonra onunla türlü renklerde ekinler** (nebatlar yetiştirip) **çıkardığını, sonra on**(lar)**ı kuruttuğunu görmedin mi?"** (Ez-Zümer Suresi; 21) kavl-i şerifini delil getirerek; yer üzerinde olan bütün sular gökten bir kayaya iner ve bundan sonra Allah'û Teâlâ (c.c); **"O suyu insan oğlunun vücudundaki damarlarda olduğu gibi yer üzerine taksim ederek, kaynaklar ve ırmaklar hâlinde meydana getirir"** demiştir.

İçine toprak, zaferan, çoğan, sabun gibi temiz ve katı şeyler düşerek kokusu, rengi ve tadından bir kısmı değişen veya durmakla kokan temizleyici sularla abdest almak caizdir. Ancak içinde, yukarıda zikredilen maddelerin, yaprakların, meyvelerin çok olması veya mercimek, nohut gibi temiz bir şeyin pişmesi sebebiyle tabiatını kaybetmiş, yani inceliği, akıcılığı kalmamış olan temizleyici sularla abdest almak caiz değildir.

Sirke, gülsuyu, yeşil otların suyu ve çorba suyu ile abdest almak caiz değildir.

Bir tarafı hareket ettirildiği zaman diğer tarafı hareket etmeyecek kadar büyük olan göl veya aşren fi aşrin, yani alanı 25m_, derinliği avuç ile su alındığı zaman dibi açılmayacak kadar olan havuzlara **"Havz-ı Kebir"**, bu ölçülerden küçük olana **"Havz-ı Sağîr= Küçük havuz"** denir. İçine pislik düşen küçük havuzdan abdest alınmaz.

Büyük havuz, akıcı su hükmündedir. Akıcı su saman çöpünü götüren sudur. Bu sularda pisliğin rengi, tadı ve kokusu görülmedikçe abdest almak caizdir.

Mâi müstâmel (kullanılmış su)**;** İbadet maksadıyla veya abdestsizliği, cünüplüğü gidermek için kullanılan sudur.

Bu su İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'a göre, temizleyici değildir. Fetva da bunun üzerinedir. Hanifiyye ulemâsı, **"Mâi müstâmel bedende olduğu müddetçe temizdir, fakat temizleyici değildir"** diye ittifak etmişlerdir.

Hasan b. Ziyad, İmam-ı A'zam (r.a)'dan mâi müstâmelin galiz bir necaset olduğunu rivayet etmiştir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; mâi müstâmel hafif necasettir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre ise; abdestsizliği veya cünüplüğü gidermek için kullanılan su, mâi müstâmeldir. Yakınlık, yani ibadet maksadıyla kullanılan su mâi müstâmel değildir.

Su bedenden ayrıldığı zaman müstâmel olur. Bedenden ayrılmadıkça müstâmel sayılmaz. Bazıları, **"Yere düşünce müstâmel olur"** demişlerdir.

Bir cünüp, gusle niyet etmeksizin bir kuyuya dalsa, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; hem su hem adam pistir. Çünkü cünübün pisliği suya geçerek pisletmiştir. Niyeti olmadığı için de su cünüplüğünü gideremiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan gerçek olan kavle göre; adam temiz, su da müstâmeldir. İmam-ı A'zam (r.a) birinci kavlinde niyeti şart koşmuş, ikinci kavlinde koşmamıştır.

Ebu Yusuf (r.a), niyeti şart koştuğu için cünüplük suya geçmemiştir. Su da cenabetliği kaldırmamıştır. Bundan dolayı adam cünüp, su temizdir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre ise, hem adam temiz, hem de su temizdir.

Balık, kurbağa, yengeç gibi suda yaşayan hayvanlar veya sivrisinek, arı, akrep karasinek gibi kanı olmayan hayvanlar suda ölürlerse suyu pisletmezler.

Kanı olmayanların pis olmadıklarına delil, İmam-ı Buhari (r.a) Hazretlerinin, Ebu Hureyre (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِذَا وَقَعَ الذَّبَابُ فِى شَرَابِ اَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ فَاِنَّ فِى اَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءً وَفِى الْاُخْرَى شِفَاءً

"Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zaman, o kişi onun her tarafını batırsın, sonra çıkarsın. Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık öbürüsünde şifa vardır" hadis-i şerifini rivayet etmiştir.

Eğer sineğin ölüsü pis olsaydı Peygamberimiz tekrar batırıp, çıkartmalarını emretmezdi.

Tabaklanmış her deri temizdir. Bu mesel necaset bölümünün meselerindendir. Tabaklanmış derinin temiz olduğunu burada anlatmaktan maksat, tabaklanmış deriden yapılmış su kovası ve matarada bulunan su ile abdest alınabileceğini anlatmak içindir.

Tabaklanmamış deriye **"ihâb"** (ham deri), tabaklanmış deriye **"edim"** veya **"dağarcık"** denir.

Deriyi tabaklamak iki kısımdır;

Birisi; Mazı ve bunun gibi ilaçlar ile yapılan gerçek tabaklama, diğeri de; topraklama, rüzgara atma ve güneşletmek suretiyle yapılan tabaklamadır.

Bu iki kısımla deri temiz olur. İlaçla tabaklanan deri ıslansın, ıslanmasın ebedi pis olmaz. Güneş, toprak ve buna benzer şeylerle tabaklanmış derinin ıslandığı zaman tekrar pis olup, olmamasında iki rivayet vardır.

Hulâsa da; **"Tabaklanmış deri kuruduktan sonra az suya düşse suyu pisletir"** denmiştir.

Muhakkıklardan bazıları; **"Bir şey temiz değildir demek, onunla faydalanılmaz demektir"** diye açıklamışlardır.

İnsan, derisi tabaklanmakla temizlenir, fakat ona saygısızlık olacağı için, şer'an onunla faydalanmak caiz değildir.

Aslı pis olduğu için domuzun derisi tabaklanmakla temiz olmaz.

Domuz derisinin tabaklanmakla temiz olmayacağına ve onunla faydalanmanın caiz olmadığına delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ

"Domuz eti haram kılındı." (El-Mâide Suresi; 3) kavl-i şerifidir.

Diğer yırtıcı hayvanların derileri gibi, filin derisi de tabaklanmakla temiz olur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre bu da, domuz derisi gibi tabaklanmakla temizlenmez.

Tuhfetü'l Mülûk'de **"İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'a göre, filin kemiği temizdir. Alıp, satmak ve faydalanmak caizdir"** denilmiştir.

Fukahâ; **"Tabaklanmakla derileri temiz olan hayvanlar şer'i bir surette boğazlandıklarında da derileri temiz olur. Çünkü tabaklamak derinin ıslaklığını giderdiği gibi, boğazlanmak da derilerin yaşlılığını giderir.**

Derileri tabaklamak ve boğazlamakla temizlenen hayvanların, etleri de temiz olur, fakat yenmez. Bir şeyin temiz olması, yenilip, içilmesinin helâl olmasını gerektirmez. Meselâ; Bir insanın üzerinde dirhem (4gr. 80santigram) **miktarından fazla boğazlanmış tilki eti bulunsa namazı caizdir"** demişlerdir.

Domuzdan başka bütün ölmüş hayvanların kılları, kemikleri, sinirleri, boynuzları ve tırnakları temizdir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bunların hepsi pistir.

Zührî (r.a); **"Selefi Salihîn âlimlerinden fil kemiğinden taraklar edinip onunla taranan bir cemaate yetiştim"** demiştir.

Beyhâkî (r.a), Hz. Enes (r.a)'den; **"Peygamberimiz (s.a.v) fil kemiğinden tarakla taranırlardı"** diye rivayet etmiştir.

İnsanın kılı ve kemiği de temizdir.

İmam-ı Şafiî (r.a) ise; **"Ölü veya diri olsun insanın kılı ve kemiği pistir. Bunları alıp, satmak ve faydalanmak caiz değildir. Bu takdirde bunlar domuz ve şarap gibi pistir"** demiştir.

Bize göre; insanın parçalarını alıp satmak ve faydalanmak insanı aşağılamaktır.

İnsanın parçalarının alınıp satılmasının haram olması kerâmeti içindir, yoksa pis olduğu için değildir.

Zahîre'de; **"İmam-ı Muhammed'den insan kılı hakkında iki rivayet vardır. Bir rivayette pistir. İmam'ül Hûda Ebu Mensûr-ı Mâturîdî bu rivayeti almıştır. Diğer rivayette temizdir. Hatta bir insanın üzerinde diğer bir insanın kılı varken namazı caizdir. Fakih Ebu Ca'fer ve Ebü'l Kasımü's Saffâr'da bununla amel etmişlerdir"** denilmiştir.

Eğer birisi; قُلْ سَيُحْيِيهَا الَّذِى اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ

"(Habibim) **de ki; "Onları, ilk defa yaratan diriltecek."** (Yasin Suresi; 79) kavl-i şerifi kemiğin diri olduğuna delildir. **"Kemikte hayat yoktur demek doğru olmaz"** derse, bu kimseye **"Bu ayet-i kerimede kemikte hayat olduğuna kesin bir delil yoktur. Zira ayet-i kerimede kemikleri diriltmekten murad bedeni diriltmektir"** diye cevap verilir.

İnsan kılının temiz olduğuna diğer bir delil Peygamberimiz (s.a.v)'in

tıraş olup, mübarek saçlarını ashabına taksim etmiş olmalarıdır.

Bir insan üzerinde diğer bir insanın dirhemden çok kılı ve kemiği bulunduğu hâlde namazı kılsa, namazı olur. Hasan b. Ziyad, Ebu Hanife (r.a)'dan bir insanın üzerinde **"Dirhem miktarından çok insan kılı bulunsa namazı caiz olmaz"** diye rivayet etmiştir.

Fetâvâ-i Zahiriyye'den **"İnsan kemiği necistir, fakat Ebu Yusuf'a göre temizdir"** diye naklonlunmuştur.

Eti yenen hayvanların sidikleri necasettir. Ebu Hanife ile Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bu sidikleri bir kuyunun suyunu karışsa, o kuyunun bütün suyu çıkarılır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu hayvanların sidikleri temizdir.

Delili, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edilen Ureyne hadisidir; Ureyne kabilesinden bazı kimseler Medine'ye geldiler. Yakalandıkları hastalıktan dolayı Medine'de kalmak istemediler. Peygamberimiz (s.a.v); **"Beyt'ül Mâl-i Müslîmine âit sütlü develerin bulunduğu yere gidip develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti."**

İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'un delili;

اِسْتَنْزِهُوا عَنِ الْبَوْلِ فَاِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ

"Sidikten sakınınız. Çünkü kabir azabının çoğu ondandır" hadis-i şerifidir. Bu hadis-i şerif Ureyne hadis-i şerifinden sonradır ve Ureyne hadisinin hükmünü kaldırmıştır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; sidik ilaç için olsa da içilmez, pistir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; ilaç için içilir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; her zaman içilebilir.

ـ فَصْلٌ ـ

تُنْزَحُ الْبِئْرُ لِوُقُوعِ نَجَسٍ لاَبِنَحْوِ بَعْرٍ وَرَوْثٍ وَخِثْيٍ مَالَمْ يَسْتَكْثِرْ، وَلاَ بِخُرْءِ حَمَامٍ وَعُصْفُورٍ فَاِنَّهُ طَاهِرٌ. وَاِذَا عُلِمَ وَقْتُ الْوُقُوعِ حُكِمَ بِالتَّنَجُّسِ مِنْ وَقْتِهِ وَاِلاَّ فَمِنْ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ اِنْ لَمْ يَنْتَفِخِ الْوَاقِعُ اَوْ لَمْ يَتَفَسَّخْ، وَمِنْ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ وَلَيَالِيهَا اِنِ انْتَفَخَ اَوْ تَفَسَّخَ، وَقَالاَ مِنْ وَقْتِ الْوِجْدَانِ. وَعِشْرُونَ دَلْوًا وَسَطًا اِلٰى ثَلٰثِينَ بِمَوْتِ نَحْوِ فَأْرَةٍ اَوْ عُصْفُورٍ اَوْ سَامٍ اَبْرَصَ، وَاَرْبَعُونَ اِلٰى سِتِّينَ بِنَحْوِ حَمَامَةٍ اَوْ دَجَاجَةٍ اَوْ سِنَّوْرٍ، وَكُلُّهُ بِنَحْوِ كَلْبٍ اَوْ شَاةٍ اَوْ اٰدَمِيٍّ اَوِ انْتِفَاخِ الْحَيَوَانِ اَوْ تَفَسُّخِهِ، وَاِنْ لَمْ يُمْكِنْ نَزْحُهَا نُزِحَ قَدْرُ مَاكَانَ فِيهَا. وَيُفْتٰى بِنَزْحِ مِائَتَيْ دَلْوٍ اِلٰى ثَلٰثِمَائَةٍ وَمَا زَادَ عَلَى الْوَسَطِ اُحْتُسِبَ بِهِ، وَقِيلَ يُعْتَبَرُ فِي كُلِّ بِئْرٍ دَلْوُهَا. وَسُؤْرُ الْاٰدَمِي وَالْفَرَسِ وَمَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ طَاهِرٌ. وَسُؤْرُ الْكَلْبِ وَالْخِنْزِيرِ وَسِبَاعِ الْبَهَائِمِ نَجِسٌ. وَسُؤْرُ الْهِرَّةِ وَالدَّجَاجَةِ الْمُخَلاَّةِ وَسِبَاعِ الطَّيْرِ وَسَوَاكِنِ الْبَيْتِ كَالْحَيَّةِ وَالْفَارَةِ مَكْرُوهٌ. وَسُؤْرُ الْبَغَلِ وَالْحِمَارِ مَشْكُوكٌ يَتَوَضَّأُ بِهِ اِنْ لَمْ يَجِدْ غَيْرَهُ وَيَتَيَمَّمُ وَاَيًّا قَدَّمَ جَازَ. وَعَرَقُ كُلِّ شَيْءٍ كَسُؤْرِهِ. وَاِنْ لَمْ يُوجَدْ اِلاَّ نَبِيذُ التَّمْرِ يَتَيَمَّمُ وَلاَ يَتَوَضَّأُ بِهِ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ وَبِهِ يُفْتٰى، وَعِنْدَ الْاِمَامِ يَتَوَضَّأُ بِهِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا.

FASIL

KUYULAR VE ARTIKLAR

Kuyular, suları ne kadar çok olursa olsun alanları 25m_'ye ulaşmadıkça veya devamlı akıp giden bir su yolu üzerinde bulunmadıkça küçük havuz veya durgun su hükmündedirler. İçlerine necaset düşerse pis olurlar. Kıyasa göre; böyle bir kuyunun bir daha temiz olmaması ve ondan faydalanılmaması gerekirdi. Fakat kıyas bırakılarak pis kuyuların suları çıkarıldığında temizlenirler.

Bir kuyuya deve, at, katır, sığır tersleri düşer ve çok (bakıldığında çok görülmezse veya her kovaya en az bir iki tanesi tesadüf ederse) olmazlarsa kuyu pislenmez. Güvercin, serçe pislikleri de kuyuyu pisletmez. Çünkü bunlar temizdir.

Bir kuyuya düşen necasetin, düştüğü vakit bilinirse, o vakitten itibaren kuyunun suyu pis olmuş olur. Fakat leşin düştüğü vakit bilinmezse, leş şişmemiş ve dağılmamışsa bir gün ve bir geceden itibaren pis sayılır;

eğer şişmiş ve dağılmışsa üç gün ve üç geceden itibaren pis sayılır. Bu zamanlar içinde alınan abdestler, gusüller sahih olmamış olur. Bunlar ile kılınmış namazların iâdesi lâzım gelir. Bu mesel İmam-ı A'zam (r.a)'a göredir.

O leşin şişip ve dağılması çok önce düştüğüne delildir. Çoğun en azı üç gün takdir edilir. Hatta bu yüzden bir ölü Cenaze Namazı kılınmadan önce gömülse üç güne kadar kabri üzerine namazı kılınır. Esah olan kavil de budur.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; görüldüğü zamandan itibaren kuyunun suyu pis sayılır. Yakîn şek ile zâil olmaz kâidesince bundan önce kılınan namazları tekrar kılmak, yıkanılan çamaşırları tekrar yıkamak lâzım değildir. Çünkü bir kimse elbisesinde dirhem miktarından çok pislik görse, ne zaman pis olduğunu bilmese ittifakla daha önce kılmış olduğu namazları tekrar kılmaz.

Bir kuyunun içine fare, serçe, keler ve bu büyüklükte bir hayvan düşüp ölür, fakat şişmeden evvel çıkarılırsa yirmi kova su çıkarılması vacip, otuz kova çıkarılması müstehaptır. Bu hükmün kaynağı ikidir;

Biri **"Mebsût"** da Ebu Aliyy-i Semerkandî (r.a)'ye isnatla Hz. Enes (r.a)'den, Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْفَأْرَةُ اِذَا وَقَعَتْ فِى الْبِئْرِ فَمَاتَتْ فِيهَا يُخْرَجُ مِنْهَا عِشْرُونَ دَلْوًا اَوْ ثَلٰثُونَ

"Kuyuya fare düşüp ölünce kuyudan yirmi veya otuz kova su çıkarılır" buyurmuşlardır diye rivayet edildiği naklolunmuştur. Hadis-i şerifte veya manasına olan **"ev"** kelimesi iki şeyin birisi içindir. Yani, yirmi veya otuz kova çekilir, demektir.

Buna göre, yirmi kova çekilmesi vacip, otuz kova çekilmesi müstehaptır.

İkinci kaynak; yedi kova, yirmi kova, otuz kova veya kırk kova su çekilecek şeklindeki çeşitli rivayetlerdir.

Bazıları, **"Fare gibi hayvanlar için yirmi kova su çekilir"** Bazıları da; **"Daha az su çekilir"** demişlerdir. Âlimlerimiz **"Ortalama olarak yirmi kova çıkarılması vacip, otuz kova çıkarılması müstehaptır"** demişlerdir.

Bir kuyuya güvercin, tavuk veya bu büyüklükte bir hayvan düşüp ölse, şişmemişse bu hayvan çıkarıldıktan sonra kırk kova su çekilmesi vacip, altmış kova su çekilmesi müstehaptır. Çünkü Ebu Saîd Hudrî (r.a)'den, "Bir tavuğun öldüğü kuyudan kırk kova su çekilir" diye rivayet

olunmuştur.

Güvercin, büyüklükte tavuk kadar olduğu için hükümde tavuğa kıyas edilmiştir.

Köpek, koyun gibi büyük cüsseli bir hayvan veya insan kuyuya düşüp ölse, kuyunun suyunu tamamen çıkarmak lâzımdır. Zira İbn-i Abbas (r.a) ve İbn-i Zübeyr (r.a) Zemzem kuyusuna bir zenci düşüp öldüğünde zemzem kuyusunun suyunun hepsinin çıkarılması için fetva vermişlerdir.

Küçük bir hayvan kuyuya düşüp şişer ve dağılırsa, onun pis parçaları su içine yayılarak suyu pislettiği için suyun hepsi çıkarılır.

Bir köpek kuyuya düşüp ölmeden ve salyası değmeden çıkarsa bu hususta iki rivayet vardır.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; köpek necis-i ayn olduğundan suyun hepsi çıkarılır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; necis-i ayn olmadığından su pis olmaz. Çünkü köpeği alıp, satmak, tarlayı, hayvanları korumak ve avlanmak için kullanmak caizdir.

Eğer kuyunun suyu çok olup devamlı altından kaynamakta olduğundan suyun hepsini çıkarmak mümkün olmazsa, iki bilir kişi kuyunun bütün suyunu takdir etmeli ve o kadar su çıkarılmalıdır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; böyle bir kuyudan iki yüz kovadan üç yüz kovaya kadar su çıkarılır. İki yüz kova su çıkarılması vacip, üç yüz kova su çıkarılması müstehaptır. **"Kunye"** ve **"Hulâsa"**da da böyledir. Fetva da bunun üzerinedir.

Kuyularda kullanılan kovalar orta büyüklükte olmalıdır. Büyük bir kova ile su çekilirse orta kova ile hesap edilir.

Bazıları; **"Her kuyunun kendi kovası itibar olunur"** demişlerdir.

Bazıları ise; **"Bir sa'** (1040 dirhem) **su alacak miktarda olmalıdır"** demişlerdir.

SU ARTIKLARI HAKKINDA HÜKÜMLER

Artıklar dört kısımdır;

1- Temiz ve temizleyicidir. İnsanın, atın, eti yenen hayvanların artıklarıdır.

Müslümanın, kâfirin, cünübün, âdet gören kadının, lohusanın, büyüğün, küçüğün, erkeğin, dişinin ağızları temiz olursa artıkları da temizdir.

Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْمُؤْمِنُ لاَ يَنْجَسُ

"Mümin pis olmaz" buyurmuşlardır.

Bu hadis-i şerif müminin cünüp olmakla murdar olmayacağına delâlet eder.

Hz. Âişe (r.a); **"Ben âdet görürken su içerdim. Sonra Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e sunardım. O da maşrapayı alıp ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak içerdi"** diye rivayet etmiştir.

Kâfirin artığının temiz olduğuna delil Peygamberimiz (s.a.v)'in Sakif kabilesinin elçisini mescitte kabul etmeleridir.

Birisi; "Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلاَ يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَالْحَرَامَ

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir necistir. Onun için bu yıllarından sonra onlar Mescid-i Harama yaklaşmasınlar" (Et-Tevbe Suresi; 28) kavl-i şerifi müşriklerin pis olduğuna delildir" derse, **"Ayet-i kerimedeki pis olmalarından murad kendilerinin pis olmaları değil, inançlarının pis olmasıdır"** diye cevap verilir.

Şarap içen bir insan hemen su içerse, su pis olur. Fakat üç defa tükürüğünü yutar, üç defa dudaklarını yalar veya ağzını yıkarsa artığı temiz olur.

Bir insan sidik içtikten veya ağzına pis olan bir şey koyduktan sonra su içerse artığı pis olur.

2- Köpeğin, domuzun ve yırtıcı hayvanların artıkları pistir. İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre; domuz ile köpekten başka, kurdun, parsın, aslanın ve bunlara benzer yırtıcı hayvanların artıkları temizdir.

İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre; köpeğin ve hınzırın artığı temizdir.

3- Kedinin, başıboş tavuğun, yırtıcı kuşların, evlerde yaşayan yılan, fare gibi hayvanların artıkları mekrûhtur. Kıyasa göre; kedi yırtıcı hayvanlardan olduğu için pis olmalıydı. Fakat Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّهَا لَيْسَتْ نَجِسَةً اِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ

"Şüphesiz ki, kedi pis değildir. Çünkü o sizin etrafınızda dolaşanlardandır" buyurmuşlardır. Bu takdirde kedinin artığı pis değil mekrûhtur.

Câmiü's-Sagir-i Hüsâmî'de;

"İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kedi bir fare yiyip hemen su içerse artığı pistir. Fakat suyu, üzerinden bir iki saat sonra geçtikten sonra içerse artığı pis değildir. Zira ağzı salyasıyla temizlenir" denilmiştir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; pislik üzerine su dökülmedikçe temizlenmez. Ama burada zaruret olduğu için pislik temizlenmiş sayılır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre ise; **"Sudan başka akıcı maddeler temizlemediği için her iki durumda da kedinin artığı pistir"** denilmiştir.

Temiz su varken, mekrûh su ile abdest almak caizdir, fakat mekrûhtur.

Kıyasa göre; evlerde yaşayan yılan, akrep, fare, keler gibi hayvanların etleri haram olduğu için dilleri ve bundan çıkan salyaları pistir. Bunlar suyu dilleriyle içerler, bu takdirde artıkları pis olmalıydı. Fakat istihsân (açık kıyasa zıt görüldüğü hâlde, hadis-i şerif ve icma' gibi bir delil ile sabit olan hükümdür.) ile bu hayvanların artıkları mekrûh oldu.

Mekrûh; Şer'an yapılması yasak edildiği sâbit olmakla beraber, yasak olmadığına dair de bir işaret bulunan şeydir. Yapılması doğru olmayıp, yapılmaması daha iyidir.

Kerahet iki nevidir. Biri, **Kerahet-i Tahrîmiyye** (harama yakın olan kerahettir) Diğeri, **Kerahet-i Tenzîhiyye** (helâle yakın olan kerahettir)

Bu hayvanların artıkları tenzihen mekrûhtur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) kedinin artığı ile abdest almışlardır. Tahrimen mekrûh olsaydı abdest almazlardı. Peygamberimiz (s.a.v)'in kedinin artığıyla abdest alması, caiz olduğunu öğretmek içindir.

4- Eşeğin ve eşekten doğan katırın artıkları meşkuk (şüpheli) tur.

Meşkuk; Bunların artıkları hususunda şer'i deliller birbirine zıt bulunduğundan fukahâca kesin bir hükme varılamamıştır.

Bu hususta birbirine zıt olan deliller;

Câbir (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'den; أَنَتَوَضَّأُ بِمَاءٍ أَفْضَلَهُ الْحُمُرِ

"Eşeklerin artığı ile abdest alalım mı?" diye sorulduğundan **"Evet!"** diye cevap verdiklerini rivayet etmiştir.

Enes (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'in;

Ehli eşeklerin etlerini bize yasaklayarak; إِنَّهَا رِجْسٌ

"Onların etleri pistir" buyurduklarını rivayet etmiştir.

Bu rivayet eşeklerin artıklarının pis olmasına delâlet eder.

Bu hususta Sahabenin birbirine zıt olan kavilleri;

İbn-i Ömer (r.a); **"Eşeklerin artıkları pistir"** demiştir.

İbn-i Abbas (r.a) ise; **"Eşek saman yer bu yüzden artığı temizdir"** demiştir.

İmam-ı Muhammed (r.a); "Eşek artığının temiz olduğuna dair Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَرْبَعٌ لَوْ غَمَسَ فِيهَا الثَّوْبُ لَمْ يَتَنَجَّسْ وَهِيَ سُؤْرُالْحِمَارِ وَالْمَاءُ الْمُسْتَعْمَلُ وَبَوْلُ مَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ وَلَبَنُ الْأَتَانِ

"Dört şey vardır ki, elbise içine düşerse pis olmaz;

1- Eşeğin artığı,

2- Mâi müstâmel,

3- Eti yenen hayvanların sidiği,

4- Eşeğin sütü" hadis-i şerifini delil olarak getirmiştir.

"Eşeğin, katırın teri ve sütü temiz olduğundan artığı evleviyetle temizdir, şüphe temizleyici olmasındandır" denilmiştir.

Bunların temiz olması, şüpheli olursa eşek artığıyla abdest alıp başına mesh veren kimse temiz su bulunca ihtiyâten başını yıkamalıdır.

"Nihâye"de; **"Eşek artığıyla abdest alan kimsenin temiz su bulunca abdestini tekrarlaması vaciptir"** denilmiştir.

Şayet başka su bulunmazsa eşek ve katır artıklarıyla abdest alınır ve teyemmüm edilir.

İster önce abdest alsın, sonra teyemmüm etsin, ister önce teyemmüm etsin sonra abdest alsın. İkisi de caizdir.

Kâdîhân'da; "Şüpheli suyu bulan kimse suyu bir bakımdan bulmuş, bir bakımdan bulmamıştır. Zira bir kimse böyle su varken abdest almayıp, teyemmüm etse sanki o kimse asıl (su) varken halefi (toprak) ile temizlenmiş gibidir. Eğer teyemmüm etmeyip bu şüpheli suyla abdest alırsa, o kimse temizleyici olmayan suyu kullanmış olur. Yakînen abdestsizliği gidermek için ihtiyâten hem teyemmüm, hem de abdest almalıdır. Eğer su temizleyici ise teyemmüm boşa gider. Su temizleyici değil ise, abdest olmaz, teyemmüm etmek farz olur" denilmiştir.

Her hayvanın teri artığı gibidir. Salyalar, terler etten meydana geldiği için hüküm itibariyle artıkları gibidir. Artığı temiz olanın salyaları, ter-

leri de temizdir. Artıkları temiz olmayanların terleri ve salyaları da temiz değildir.

Artıkları mekrûh veya şüpheli olanın terleri, salyaları de mekrûh ve şüphelidir. Eğer birisi, **"Sen yukarıda artıkları şüpheli olanların, salyaları ve terleri de şüphelidir; dediğin hâlde nasıl eşeğin teri temiz olabilir?"** diye sorarsaa **"Kıyasa muhâlif olarak eşeğin terinin temiz olduğu Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in Hicaz'ın şiddetli sıcağında, Nübüvvetinin ağırlığıyla çıplak merkebe binmesiyle sabit olmuştur"** diye cevap veririz. Artığının hükmü asıl kıyas (mekrûh) üzerine kalmıştır.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; hurma suyundan başka su bulunmazsa, teyemmüm edilir; hurma suyu ile abdest alınmaz. Fetva da bunun üzerinedir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; hurma suyuyla abdest alınır, teyemmüm edilmez. İmam-ı A'zam (r.a)'ın delili; İbn-i Abbas (r.a)'ın;

انَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ خَطَبَ ذَاتَ لَيْلَةٍ ثُمَّ قَالَ لِيَقُمْ مَعَنَا مَنْ لَمْ يَكُنْ فِى قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ فَقَامَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَحَمَلَهُ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ مَعَ نَفْسِهِ فَقَالَ عَبْدُاللهِ ابْنُ مَسْعُودٍ وَخَرَجْنَا مِنْ مَكَّةَ وَخَطَّ رَسُولُ اللهِ حَوْلَهُ خَطًّا وَقَالَ لِى لاَ تَخْرُجْ مِنْ هَذَا الْخَطِّ فَانَّكَ انْ خَرَجْتَ مِنْهُ لَمْ تَلْقَنِى اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Peygamberimiz (s.a.v) bir gece hutbe okudu. Sonra, kalbinde zerre kadar kibir olmayan benimle beraber kalksın, buyurdular. Bunun üzerine İbn-i Mesud (r.a) kalktı. Peygamberimiz (s.a.v) Onu beraberinde götürdü. Abdullah b. Mesud (r.a) dedi ki; Biz Mekke'den çıktık Resulullah (s.a.v) etrafıma bir daire çizdi. Bana bu daireden dışarı çıkma, eğer bu dâireden çıkarsan kıyamete kadar bana kavuşamazsın buyurduktan sonra gidip cinleri dine davet etti ve onlara Kur'an-ı Kerim okudu. Sabah olunca Resulullah (s.a.v) bana abdest için su var mıdır?" diye sordular. Su yoktur fakat hurma suyu vardır, diye cevap verdiğimde;

اَلتَّمْرَةُ طَيِّبَةٌ وَمَاؤُ هَاطَهُورٌ

"**Hurma temizdir, suyu temizleyicidir"** buyurup hurma suyu ile abdest aldılar ve Sabah namazını kıldılar" rivayetidir.

Çünkü cinlerin (dine) daveti Mekke'de olmuştur. Teyemmüm ayeti

ise Medine-i Münevvere'de inmiştir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; hurma suyuyla abdest alınır ve sonra teyemmüm edilir.

Ebu Hanife (r.a) eski kavlinden dönerek, **"Hurma suyuyla abdest alınmaz, teyemmüm edilir"** demiştir.

İmam-ı Şafiî ile İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre; hurma suyuyla abdest alınmaz, teyemmüm edilir.

ــ باب التَّيـمّمِ ــ

يَتَيَمَّمُ الْمُسَافِرُ وَمَنْ هُوَ خَارِجَ الْمِصْرِ لِبُعْدِهِ عَنِ الْمَاءِ مِيلاً اَوْ لِمَرَضٍ خَافَ زِيَادَتَهُ اَوْ بُطُوْ بُرْئِهِ اَوْ لِخَوْفِ عَدُوٍّ اَوْ سَبُعٍ اَوْ عَطَشٍ اَوْ لِفَقْدِ اٰلَةٍ بِمَا كَانَ مِنْ جِنْسِ الْاَرْضِ كَالتُّرَابِ وَالرَّمْلِ وَالنُّوْرَةِ وَالْجَصِّ وَالْكُحْلِ وَالزِّرْنِيخِ وَالْحَجَرِ وَلَوْ بِلاَ نَقْعٍ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ ، وَخَصَّهُ اَبُو يُوسُفَ بِالتُّرَابِ وَالرَّمْلِ وَيَجُوزُ بِالنَّقْعِ حَالَ الْاِخْتِيَارِ خِلاَفًا لَهُ. وَشَرْطُهُ الْعَجْزُ عَنْ اِسْتِعْمَالِ الْمَاءِ حَقِيقَةً اَوْ حُكْمًا وَطَهَارَةُ الصَّعِيدِ وَالْاِسْتِيعَابِ فِى الْاَصَحِّ، وَالنِّيَّةُ وَلاَ بُدَّ مِنْ نِيَّةِ قُرْبَةٍ مَقْصُودَةٍ لاَتَصِحُّ بِدُونِ الطَّهَارَةِ. فَلَوْ تَيَمَّمَ كَافِرٌ لِلاِسْلاَمِ لاَتَجُوزُ صَلاَتُهُ بِهِ خِلاَفًا لِاَبِى يُوسُفَ ــ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى ــ . وَلاَ يُشْتَرَطُ تَعْيِينُ الْحَدَثِ اَوِ الْجَنَابَةِ وَهُوَ الصَّحِيحُ. وَصِفَتُهُ اَنْ يَضْرِبَ يَدَيْهِ عَلَى الصَّعِيدِ فَيَنْفُضُهُمَا ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ ثُمَّ يَضْرِبُ بِهِمَا كَذٰلِكَ وَيَمْسَحُ بِكُلِّ كَفٍّ ظَاهِرَ الذِّرَاعِ الْاُخْرٰى وَبَاطِنَهَا مَعَ الْمِرْفَقِ. وَيَسْتَوِى فِيهِ الْجُنُبُ وَالْمُحْدِثُ وَالْحَائِضُ وَالنُّفَسَاءُ. وَيَجُوزُ قَبْلَ الْوَقْتِ وَيُصَلِّى بِهِ مَا شَاءَ مِنْ فَرْضٍ وَنَفْلٍ كَالْوُضُوءِ. وَيَجُوزُ لِخَوْفِ فَوْتِ صَلاَةِ جَنَازَةٍ اَوْ عِيدٍ اِبْتِدَاءً، وَكَذٰلِكَ بِنَاءً بَعْدَ شُرُوعِهِ مُتَوَضِّئًا وَسَبْقِ حَدَثِهِ خِلاَفًا لَهُمَا لاَلِخَوْفِ فَوْتِ جُمُعَةٍ اَوْ وَقْتِيَّةٍ. وَلاَ يَنْقُضُهُ رِدَّةٌ بَلْ نَاقِضُ الْوُضُوءِ وَالْقُدْرَةُ عَلَى مَاءٍ كَافٍ لِطَهَارَتِهِ وَعَلَى اِسْتِعْمَالِهِ فَلَوْ وَجَدَتْ وَهُوَ فِى الصَّلاَةِ بَطَلَتْ صَلاَتُهُ لاَ اِنْ حَصَلَتْ بَعْدَهَا. وَلَوْ نَسِيَهُ الْمُسَافِرُ فِى رَحْلِهِ وَصَلَّى بِالتَّيَمُّمِ لاَيُعِيدُ. وَقَالَ اَبُو يُوسُفَ يُعِيدُهُ مَادَامَ فِى الْوَقْتِ. وَيُسْتَحَبُّ لِرَاجِى الْمَاءِ تَاْخِيرُ الصَّلاَةِ اِلَى اٰخِرِ الْوَقْتِ. وَيَجِبُ طَلَبُهُ اِنْ ظَنَّ قُرْبَهُ قَدْرَ غَلْوَةٍ وَاِلاَّ فَلاَ. وَيَجِبُ شِرَاءُ الْمَاءِ اِنْ كَانَ لَهُ

ثَمَنٌ وَيُبَاعُ بِثَمَنِ الْمِثْلِ وَإِلاَّ فَلاَ. وَإِنْ كَانَ مَعَ رَفِيقِهِ مَاءٌ طَلَبَهُ فَإِنْ مَنَعَهُ تَيَمَّمَ. وَإِنْ تَيَمَّمَ قَبْلَ الطَّلَبِ أَوِ الْجُنُبِ فِي الْمِصْرِ لِخَوْفِ الْبَرْدِ جَازَ خِلاَفًا لَهُمَا. وَلاَ يُجْمَعُ بَيْنَ الْوُضُوءِ وَالتَّيَمُّمِ فَإِنْ كَانَ أَكْثَرُ الأَعْضَاءِ جَرِيحًا تَيَمَّمَ وَإِلاَّ غَسَلَ الصَّحِيحَ وَمَسَحَ عَلَى الْجَرِيحِ.

TEYEMMÜM BABI

Teyemmüm; Lügatte kasd manasınadır. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّباً

"Tertemiz saîdi kastediniz" (El-Maide Suresi; 6) kavl-i şerifi ile tefsir edilmiştir. **"Saîd"** ise topraktır.

Salebî (r.a)'ye göre **"Saîd"** yeryüzüdür. Şeriatta, su bulunmazsa veya bulunduğu hâlde kullanılmazsa bu takdirde temiz toprak ile abdestsizliği veya cünüplüğü gidermek için yapılan bir iştir. Fakat temiz toprak üzerine niyet ederek iki vuruşun adı olmuştur.

1- İki elini temiz toprak üzerine bir kere vurur bununla yüzünü mesheder.

2- İki elinin bir kere daha toprak üzerine vurup bununla da dirseklerine kadar iki elini mesheder.

Teyemmüm kitap ve sünnet ile sabittir.

Kitaptan delil; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّباً

"Su bulamazsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin" kavl-i şerifidir. Bu ayet-i kerimenin inmesinin sebebi Müreysî diğer adıyla Benü'l-Mustalık Gazâsında olan şu vak'adır;

Hz. Âişe (r.a)'den şöyle demiştir;

"Ya Beydâ'ya, ya Zâtü'l-Çeyş'e vardığımızda bir gerdanlığım kopup kayboldu. Aransın diye Resulullah (s.a.v) bekledi. Herkes de beraber bekledi. Halbuki su başında değillerdi. Halk, Ebu Bekir (r.a)'e gelip, (Hz. Âişe'nin ettiğini gördün mü? Resulullah (s.a.v)'ı da herkesi de yollarından alıkoydu. Su başında değiller. Kimsenin yanında da su yok dediler. Ebu Bekir (r.a) yanıma geldi. Resulullah (s.a.v) da uyu-

muş, mübarek başını dizime koymuştu. Ebu Bekir (r.a); (Sen, Resulullah (s.a.v)'ı da, herkesi de yolundan alıkoydun. Su başında değiller. Kimsenin yanında su yok) **dedi ve beni azarladı. Sabah olunca Resulullah (s.a.v) kalktı. Hiç su yoktu. Allah'û Teâlâ teyemmüm ayetini indirdi. Herkes teyemmüm etti. Üseyd b. Hudayr (r.a); Ey Ebu Bekir hanedanı, bu sizin ilk bereketiniz değildir"** dedi.

Nihâye'de; **"Teyemmüm ancak Hz. Muhammed (s.a.v)'in ümmeti için meşru kılınmış daha önce hiçbir ümmete meşru kılınmamıştır"** denilmiştir.

Sünnetten delil; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

جُعِلَتْ لِيَ الْاَرْضُ مَسْجِدًا وَتُرَابُهَا طَهُورًا اَيْنَمَا اَدْرَكَتْنِى الصَّلٰوةُ تَيَمَّمْتُ وَصَلَّيْتُ

"Yeryüzü bana namazgâh ve toprağı temiz kılındı. Namaz vakti bana nerede yetişirse teyemmüm eder, namazımı kılarım."

اَلتُّرَابُ طَهُورُ الْمُسْلِمِ وَلَوْ اِلٰى عَشْرِ حِجَجٍ مَالَمْ يَجِدِ الْمَاءَ

"Müslüman on sene su bulamasa da toprak onun için temizleyicidir" hadis-i şerifleridir.

Sudan en az bir mil (4000 adım; 2km.) uzak olan yolcu ve şehir dışında bulunan kimse teyemmüm eder.

Sağ, sol, ön ve arka cihetlerin her birinden eşit olarak suya bir mil uzaklık bulunmalıdır.

Hasan b. Ziyad (r.a); **"Eğer su önde olursa iki mil uzaklıkta bulunmalıdır. Sağ, sol ve arkada bulunursa bir mil uzaklıkta bulunmalı, çünkü gidip gelmekle iki mil olur"** demiştir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; su iki mil mesafede bulunursa teyemmüm caiz olur.

Kerhî (r.a)'ye göre; suyun yanında olan kimselerin sesleri işitilirse o su yakındır, sesleri işitilmezse o su uzaktır. **"Nihâye"**de de böyle denilmiştir.

İmam-ı Züfer (r.a); **"Su bir milden yakın olsa bile namaz vaktinin çıkacağından korkulursa teyemmüm caizdir. Su bir milden uzak olsa bile namaz vaktinin çıkmayacağından emin ise teyemmüm caiz değildir. Çünkü teyemmümün meşruiyeti namazı vaktinde kılmak içindir"** demiştir.

Bizim için delil; **"Namaz vaktinin çıkma korkusu olsun veya olmasın suyu bulamayan kimsenin teyemmüm etmesi mübahtır.**

Mesela; **Bir kimsenin su ile kendi arasındaki mesafe, yakın olursa ona icma' ile su bulamadı denilmez. Uzak olursa suyu bulmadı denilir. Bundan dolayı suyun mesafesini mil ile takdir etmişlerdir"** kavlidir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; su öyle bir yerde bulunsa ki, abdest alacak kimse suyun bulunduğu yere gidip abdest aldığı takdirde kafile gözden kaybolacak olursa o su uzak sayılır. O kimse için teyemmüm etmek caizdir. Bu kavil güzeldir. **"Zahîre"** de de böyle zikredilmiştir.

Mil; Fersahın üçte biri, 4000 adım.

Fersah; 9000-12000 zira' arası.

Adım; 1,5 zira'

Zira'; 24 parmak

24 parmak; Kelime-i Şahadetin harflerinin sayısı kadardır.

Musannıfın; **"Şehir dışında bulunan sudan bir mil uzak olduğu vakit teyemmüm etmesi caizdir"** demesi **"Yolcudan başkasının sudan uzak olsa bile teyemmüm etmesi caiz değildir"** diyenin sözünü red içindir.

Şerh-i Tahâvî'de; **"Şehirde teyemmüm ancak üç yerde caizdir;**

1- Cenaze hazır olup cenaze velisinin başka bir kimse, abdest aldığı takdirde cenaze namazını kaçıracağından korkarsa,

2- Bayram namazını kaçıracağından korkarsa,

3- Cünüp bir kimse yıkandığı takdirde soğuktan hasta olacağından korkarsa," denmiştir.

Bir kimse şehirde bulunsa fakat çiçek ve kızamık gibi bir hastalığa yakalanıp suyu kullandığı takdirde hastalığının artmasından veya geç iyi olmasından korkarsa teyemmüm etmesi caizdir.

Fetâvâ-i Zahîriyye'den; **"Bir hastanın kendisi abdest almazsa ve abdest aldıracak bir kimsesi de bulunmazsa teyemmüm etmesi caizdir."**

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; ücretsiz abdest aldıracak kimse bulunmazsa ücret az olsun veya çok olsun o kimsenin teyemmüm etmesi caizdir.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a); **"Ücret dirhemin dörtte biri olursa teyemmüm caiz değildir"** demişlerdir.

Yine Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a); **"Bir hasta abdest alamaz, teyemmüm edemez, yanında da abdest aldıracak veya teyemmüm ettirecek kimse bulunmazsa, o hasta namazı kılmaz"** demişlerdir, diye naklolunmuştur.

Zahîriyye'de; **"Abdest alamamak ve teyemmüm edememek kul tarafından gelirse temizlik farzı düşmez. Zindanda haps olunan kimse gibi. Eğer mahpus su bulunmazsa teyemmüm ile namazı kılar fakat hapisten kurtulunca kılmış olduğu namazları iâde eder"** denmiştir.

Hulâsa'da; **"Hastaya suyu kullanmak zarar vermezse fakat kendisi suyu kullanmazsa o kimseye teyemmüm etmek caizdir."**

Hastanın abdest aldıracak birisi bulunsa o, ailesi olsun veya başkası olsun Ebu Hanife (r.a)'ye göre o kimsenin teyemmüm etmesi caizdir. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; teyemmümü **"caiz değildir"** denilmiştir.

Zahîre'de; Abdest almaya ve teyemmüm etmeye gücü yetmeyen kimseye cariyesinin abdest aldırması lâzımdır. Zira günah olmayan yerlerde kölenin efendisine itaat etmesi vaciptir. Ama kadının kocasına abdest aldırması vacip değildir. Çünkü kadının bu hususta kocasına yardım etmesi nikâh haklarından değildir. Fakat kadın kendiliğinden yardım edecek olursa sevap kazanır. Bir kimsenin hasta kölesi olsa efendisinin o köleye abdest aldırması vaciptir. Ama erkeğin hasta olan karısına abdest aldırması vacip değildir.

Su yakın olup, suyun yanında düşman, yırtıcı hayvan, yılan, ateş bulunup oraya gidildiği takdirde nefsi, malı ve ırzına zarar gelmesinden korkar veya şer'an yapılması mübah olmayan bir iş üzerine zorlama korkusu bulunursa teyemmüm etmek caizdir. Çünkü Alah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

"Kendinizi tehlikeye atmayın" (El-Bakara Suresi; 195) kavl-i şerifiyle insanın kendisini tehlikeye atması haram kılınmıştır.

Kuyudan su çıkarmak için kova ve ip bulunmazsa, o su yok hükmündedir. Bu duruma düşen kimse teyemmüm eder.

Susuzluktan korkan insan da teyemmüm eder -ister kendi nefsi için, ister hayvanı için korksun-. Çünkü insan hakkı veya asıl ihtiyacı için bulunan su yok hükmündedir.

Toprak; kum, nevre, kireç, sürme, zırnık ve üzerinde toz olmasa bi-

le taş gibi yer cinsinden olan maddelerde teyemmüm caizdir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; üzerinde toz bulunmayan taş ile teyemmüm etmek caiz değildir.

Odunların, otların yanmalarıyla meydana gelen küller ateşte yumuşayan demir ve diğer madenler yer cinsinden değildir. Bunlardan başkası yer cinsindendir.

Ebu Hanife ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yer cinsinden olan her şey ile teyemmüm etmek caizdir.

Ebu Yusuf (r.a) önce **"Teyemmüm toprak ve kumla caizdir"** demiş. Sonra bu sözünden dönerek **"Teyemmüm, halis topraktan başka hiçbir şeyle caiz değildir"** demiştir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nın kavli de budur.

Hulâsa'da, **"Bir yere su dökülüp çamur hâle gelse, bu çamur ile teyemmüm edilip edilmemesinde ihtilâf vardır. Çamur bir yere sıvanarak kurumuş olursa teyemmüm caizdir"** denilmiştir.

İttifakla külle teyemmüm caiz değildir.

Muzmarat'da; **"Ebu'l-Kasımu's-Saffar'a göre; külle teyemmüm caizdir"** denilmiştir.

Hızâne'de; **"Kül ile teyemmüm caiz değildir. Ancak taştan olan kül (kireç) ile teyemmüm caizdir. Kaya tuzu ile teyemmüm caiz değildir"** denilmiştir.

Toprak ateşte yansa, taş ufalansa teyemmüm caizdir. Fetva da bunun üzerinedir.

Zahîriyye'de; **"Toprak yer cinsinden olmayana bir şeyle karışsa, çoğa itibar edilir."** Teyemmümün toprak ile caiz olması İbn-i Abbas (r.a)'ın Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

صَعِيدًا طَيِّبًا

Kavli şerifini temiz toprak ile tefsir etmesindendir. Bir de Peygamberimiz (s.a.v)'in;

جُعِلَتْ لِيَ الْاَرْضُ مَسْجِدًا وَتُرَابُهَا طَهُورًا

"Yer bana namazgâh, toprağı temizleyici kılındı" hadis-i şerifidir.

Eğer temizleme toprağa mahsus olmasaydı hadis-i şerifte **"Yerin toprağı"** denmeyip sadece **"Yer temizleyici"** denirdi.

Teyemmümün kum ile caiz olması Bedeviler hakkındaki hadis-i şerifte sabittir.

Bedevilerden birkaç kişi Peygamberimiz (s.a.v)'e gelerek;

"Ya Resulullah! Biz bir iki ay su bulunmayan kumsal bir yerde yaşarız. Halbuki kabilemizde cünüp, loğusa ve âdet gören bulunur. Bu takdirde ne yapmalıyız?" diye sorduklarında Peygamberimiz (s.a.v);

عَلَيْكُمْ بِأَرْضِكُمْ

"Size yer(yüzünü) **tavsiye ederim.** (Teyemmüm ediniz)**"** buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v) bu hadis-i şerifte yeryüzünü bütün olarak söylemişler. Fakat bununla bir kısmı yani kumu murad etmişlerdir.

Ebu Hanife ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yer cinsinden olan her şeyle teyemmüm etmek caizdir. Onların delili;

Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

"Tertemiz toprak ile teyemmüm edin!" kavl-i şerifidir. Ayet-i kerimdeki **"sâid"** kelimesi yeryüzünün ismidir –toprak olsun olmasın- İttifakla ulemaya göre; yer cinsinden olan her şey üzerinde namazın caiz olması ve temiz olması hususunda toprak gibidir.

Sade toz ile teyemmüm caizdir. Hatta bir kimse elbisesinin tozuyla teyemmüm edebilir. Evi süpürdüğünde, buğday ölçtüğünde, duvar yıkıldığında ve rüzgâr estiğinde kalkan tozlar yüzüne ve kolların yapışsa o kimse teyemmüm niyetiyle yüzünü ve kollarını meshetse teyemmümü caiz olur.

Teyemmüm caiz olması için yüzünü ve kollarını meshetmek mutlaka lâzımdır. Hasta olan bir insanın bu tozlarla teyemmüm etmesi evleviyetle caiz olur.

Hatta Hz. Ömer (r.a) arkadaşlarıyla seferde iken **"Câbiye"** denilen bir yerde şiddetli yağmur yağmış. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a), yağmurluklarını ve börklerini silkerek teyemmüm etmelerini emretmiş olduğu rivayet edilmiştir. Zira toz toprağın incesidir. Teyemmüm toprak ile caiz olunca toprağın incesi olan tozla da caizdir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; caiz değildir.

TEYEMMÜMÜN ŞARTLARI

1- Hakikaten veya hükmen suyu kullanmaktan aciz olmaktır. Suyu kullanmaktan aciz olmak kaydı **"Muhit"**de; **"Abdest almaya kudreti olan bir kimsenin mescide girmesi Kur'an-ı Kerimi eline alması ile teyemmüm etmesi caizdir"** diyenin sözünün doğru olmadığını açıklamak içindir.

2- Teyemmüm edilecek toprağın her bakımdan temiz olup, kendisine pislik dokunmamış olması. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c); صَعِيدًا طَيِّبًا

"Tertemiz toprak ile teyemmüm ediniz" buyurmuştur.

3- Gerçek kavle göre; yüz ile kollar tamamen meshedilmelidir. Kaşlar ile gözler arası, sakal başı ile kulaklar arası, burnun iki yanı, kısaca yüzün her yanı meshedilmelidir. Yüzün bir kısmı meshedilirse, teyemmüm olmaz. Ellerini de dirsekleriyle beraber mesheder. Çünkü teyemmüm abdestin yerini tutmaktadır. Abdestte âzâların tamamını yıkamak lâzım olduğu gib, teyemmümde de âzâların tamamını meshetmek lâzımdır. Parmaktaki yüzüğü çıkarmak, parmakları hilâllamak lâzımdır. Diğer bir kavle göre; parmaktaki yüzüğü oynatmak kifayet eder.

Hasan b. Ziyad (r.a); İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Teyemmümde âzâların tamamını meshetmek vacip değildir. Âzâların ekserisini meshetmek yerine geçer"** diye rivayet etmiştir.

Çünkü meshedilen yerlerin tamamını kaplamak şart değildir. Başa meshte ve mestler üzerine meshte şart olmadığı gibi.

4- Teyemmüme niyet etmek.

İmam-ı Züfer (r.a); **"Abdestte niyet şart olmadığı gibi onun yerini tutan teyemmümde de şart değildir. Teyemmümde niyet şart olursa aslı olan abdestte muhalif olmuş olur"** der.

İmam-ı A'zam, Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed (r.a) ise; **"Teyemmüm abdeste kıyas olunamaz. Çünkü suyun kendisi temizleyicidir. Niyet olsun olmasın su temizleme vazifesini yapar. Ama toprak su gibi temizleyici değil, bilakis kirleticidir. Onun temizleyici olması niyet iledir"** demişlerdir.

Teyemmüm edecek kimsenin elini teyemmüm edeceği şeyin üzerine koyarken, abdestsizliği gidermek veya temizlenmeden yapılması sahih olmayan maksût bir ibadete niyet etmesi lâzımdır.

Maksûd olan bir ibadetten murad başlı başına olan ibadettir. Namaz kılmak –isterse cenaze namazı olsun- Kur'ân-ı Kerim tutmak, secde-i tilâvet yapmak gibi.

Teyemmüm asılda namaz kılmak içindir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يَاأَيُّهَاالَّذِينَ اٰمَنُوآ اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا

"(Abdestsiz olarak) **namaza kalktığınızda abdest alın"** kavl-i şerifinin karinesiyle Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا

Kavl-i şerifiyle murad; **"Namaz için teyemmüm ediniz"** demektir. Namaz kılmak için abdest almak şart olduğundan su bulunmadığı takdirde teyemmüm etmek lâzımdır. Kısaca teyemmüme niyet etmek namaz kılmak için olmalıdır.

Mebsûtta; **"Ebu Yusuf (r.a)'tan temizliğe niyet etmek kifayet eder"** diye rivayet olunmuştur.

Bir kimse gerek abdestsiz, gerek cünüp olsun bunun kalkması için niyet eder. Bir insan hem abdestsiz hem cünüp olursa teyemmüm ederken her ikisinin kalkması için niyet etmelidir. Eğer birisi için niyet ederse, o niyet diğeri için geçerli değildir.

Bu sözü, Hidâye şârihleri Ebu Bekir Râzi (r.a)'ye ve Cassas (r.a)'a nispet etmişlerdir. Onlar **"Abdestsiz ve cünüp olan insan hem abdestsizliğin hem cünüplüğün kalkması için niyet eder"** demişlerdir.

Fakat Hidayet sahibi bu söze itimat etmemiştir. Musannıf da; **"Teyemmüm de abdestsizliği veya cünüplüğü tayin ederek niyet etmenin şart olmadığını söylemiş. Gerek abdestsiz gerek cünüp olsun temizlenemeye niyet etmesi, kifayet eder"** demiştir.

Bir kimse ezân okumak, kâmet getirmek, Kur'ân-ı Kerim okumak veya tutmak için, teyemmüm etse bu teyemmüm ile namaz kılması caiz değildir. Çünkü bunlar başlı başına bir ibadet olmayıp, başkasına tâbidirler.

Cenaze namazı kılmak, tilâvet secdesi yapmak için, teyemmüm eden, bu teyemmümle namaz kılabilir. Zira bunlar başlı başına ibadet olduklarından temizlik olmadan caiz olmazlar.

Bir kâfir Müslüman olmak için teyemmüm etse, Müslüman olduktan sonra o teyemmümle namaz kılamaz. Teyemmümde niyet şarttır. Kâfir ise, niyete ehil değildir. Niyet edilmedikçe teyemmüm yapılmış olmaz. Bir kâfir namaz için teyemmüm etse, sonra Müslüman olsa ittifakla, o teyemmümle namaz kılamaz.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bir kâfir Müslüman olmak için niyet ederek teyemmüm etse, Müslüman olduktan sonra o teyemmümle namaz kılması caizdir. Çünkü kâfirin Müslüman olmaya niyet etmesi başlı başına bir ibadete niyet etmesidir.

TEYEMMÜMÜN ALINMASI

Önce ne için teyemmüm edilecekse ona niyet edilir sonra kollar sıvanır.

Eûzü-Besmele çekilip iki el temiz toprağa vurulduktan sonra ellerdeki yüze batacak şeylerin düşmesi için eller silkelenir, sonra bununla yüz meshedilir. Tekrar eller toprağa vurulur evvelâ sol elin içiyle sağ kol, sağ elin içiyle de sol kol dirseklerle birlikte meshedilir.

Kollara meshin bir şekli daha vardır;

Ellerini toprağa vurur evvelâ sol elinin parmaklarının içiyle sağ elinin parmaklarının üzerinden başlayıp kolunun dış tarafını dirseğine kadar mesheder, sonra sağ kolunun iç tarafını çevirip sol elinin içiyle parmaklarına kadar mesheder. Sağ eliyle de sol kolunun aynı şekilde mesheder.

Bir kimse teyemmüm ederken iki elini temiz bir toprağa vurup geri çektikten sonra Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iki defa silker. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir defa silker. **"Muhit"**te de böyledir.

Bir kimse elini yere vurduktan sonra meshetmeden önce abdesti bozsa tekrar yere vurmaz. Muzmarat'ta da böyledir.

Bir kimse hasta bir insana teyemmüm ettirse elini üç defa vurması lâzımdır. Biri yüzü, biri sağ eli ve biri de sol eli içindir.

Teyemmümde meshi tekrar yapmak mekrûhtur. **"Keşif"**te de böyledir. Meshte âzânın tamamını kaplamak şarttır. Sahih olan da budur. Hatta bir âzâdan az bir kısım bırakılsa teyemmüm caiz değildir. Kadîhan'da; **"Bir kılın meshi bırakılsa caiz olmaz"** denilmiştir.

Bizim imamlarımıza göre; bir âzânın az bir kısmı mesholunmazsa teyemmüm caizdir. Ebu Cafer (r.a), İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Âzâların ekserisini meshetmek teyemmüm için kâfidir"** diye rivayet etmiştir.

Teyemmüm ederken âzâların her tarafını kıl kalmayacak derecede meshetmeyi herkes yapamayacağı için İmam-ı A'zam (r.a)'ın bu rivayeti ezberlenmelidir.

Teyemmümün alınmasında cünüp, abdestsiz, âdet gören ve lohusa kadın eşittir.

Namaz vakti girmeden teyemmüm etmek caizdir. Çünkü teyemmüm ayeti herhangi bir vakit tahsis etmemiştir. İmam-ı Şafiî (r.a);

"Namaz vakti girmeden teyemmüm caiz değildir. Çünkü teyemmüm zaruri bir temizlik olup namaz için mübah olmuştur. Toprak temizleyici değil, kirleticidir. Zarûret olmadıkça temizleyici değildir. Vakit girmeden de zaruret yoktur" der.

Bize göre; teyemmüm kesin temizliktir. Suyu kullanamayan kimse için abdestsizliği gidericidir. Toprak, su bulunmayınca abdestsizliği gidermekte suyun yerini tutmaktadır. Bu itibarla namaz vaktinden önce teyemmüm etmek sahih olur.

Teyemmüm eden bir kimse suyu bulamadıkça ve teyemmümü bozmadıkça bir teyemmüm ile farz ve nafile namazlardan dileği kadar kılabilir. İster bir vakitte olsun, ister çeşitli vakitlerde olsun biz Hanefilere göre teyemmüm abdest gibi kesin bir temizliktir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; teyemmüm zarûri bir temizliktir. Bir teyemmüm ile yalnız bir farz namazı; nafile namazlar ve cenaze namazı kılınabilir. İkinci vakit girince zaruret yenilenir, önceki teyemmüm bozulmuş olur.

Abdestsiz olan bir insanın cenaze ve bayram namazlarını kaçıracağından korkması hâlinde teyemmüm etmesi caizdir. Meselâ; Şehir veya köyde cenaze namazı veya bayram namazı kılınacağı sırada abdestsiz bir insan gelse namazları elden kaçırmamak için su varken teyemmüm edebilir.

Çünkü bu namazların kazası yoktur. Cenaze ve bayram namazlarına bir kimse abdestli olarak başladıktan sonra abdesti bozulsa namazları kaçırmamak için teyemmüm etmesi caizdir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu namazlara abdestle başlayan kimse teyemmüm edemez. Çünkü o kimse gidip abdest aldıktan sonra imam namazı bitirmişse kendisi namazı kılar. Namazların geçme korkusu yoktur.

Teyemmümle başlayan insanın teyemmümü bozulsa ittifakla tekrar teyemmüm edebilir.

Bir kimse Cuma namazının geçmesinden veya herhangi bir vaktin çıkmasından korkması halinde teyemmüm etmesi caiz değildir. Çünkü Cuma namazı kaçarsa onun yerine öğle namazı, vakit çıkarsa onun yerine de kazası vardır. Buna göre; kaçırıldığı takdirde yerini tutan veya kazası olan bir namaz olursa teyemmüm caiz değildir.

Mürted (dinden dönen)lik teyemmümü bozmaz. Yani, teyemmümlü, bir kimse mürted olur ve sonra tekrar Müslüman olursa teyemmümü bozulmaz. O teyemmümle namaz kılabilir.

Bir kimse; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; مَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

"Kim imanı tanımayıp kâfir olursa herhâlde bütün yaptığı boşuna gitmiştir" (El-Mâide Suresi; 5) kavl-i şerifi ile mürtedlik ameli yok eder. Abdest ve teyemmüm de ameldendir. **"Mürted olunca teyemmüm nasıl bozulmaz?"** diye sorarsa; **"Mürtedlik amellerin sevabını giderir, bir kimse gösteriş için abdest alsa, abdestsizliği gider. Fakat sevap kazanamaz"** diye cevap verilir.

Birisi, **"Namaz kıldıktan sonra mürted olup vakit çıkmadan tek-**

rar Müslüman olsa kıldığı namazı tekrar kılar. Bir kimsenin amelinin sevabı gidip ameli yok olmasaydı niçin namazı tekrar kılar? Buna göre namaz ile teyemmüm arasında ne fark vardır?" diye sorarsa; **"Mürtedlik ibadetleri yok eder, namaz ise halis ibadetlerdendir, namazın hem sevabı hem kendisi mürtedlikle gittiği için tekrar kılınması lâzımdır, ama abdest müstakil ibadet olmayıp namazın mübah olması için şart olan husûsi bir temizliktir. Abdest niyetle ibadet olur, mürtedlik abdestin ibadet olmasını yok eder, temizlik olmasını yok etmez. Bu takdirde abdest ile teyemmüm temizliktirler. Mürted olmakla bunların sevapları gitse bile temizlik olmaları gitmez"** diye cevap verilir.

İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; küfür amellerin başlangıcına ve devam etmesine zıt olduğundan mürtedlik teyemmümü yok eder.

TEYEMMÜMÜ BOZAN HALLER

1- Abdesti ve guslü bozan her şey teyemmümü de bozar. Çünkü teyemmüm abdestin ve guslün yerini tutar. Bu takdirde onun hükmünü alır.

2- Su bulunmadığından dolayı yapılan teyemmüm, temizliğe yetecek kadar su bulunduğunda veya su kullanmaya mâni olan hastalığın geçtiği anda teyemmüm bozulur. Gerçekte teyemmümü bozan hakikaten veya hükmen bir pisliğin çıkması değildir. Ancak toprağın temiz olması suyun bulunmasıyla sona ererek eski abdestsizliğin ortaya çıkmasıdır. Bulunan suyun ihtiyacından fazla olması şarttır.

Biz Hanefilere göre; Bir kimse teyemmümle namaz kılarken su kullanmaya kudreti olsa namazı bozulur. –Gerek yolcu gerek mukim olsun.-

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; namazı bozulmaz, namazın hürmeti bozulmaya mânidir. Çünkü o kimse suyu kullanmaktan hükmen acizdir.

Biz Hanefilere göre; teyemmümlü kimsenin suya kudreti olmasıyla namazı bozulur. Çünkü namazın şartı olan teyemmüm gittiği için namazın hürmeti kalmamıştır. Namazı kıldıktan sonra su kullanmaya kudreti olursa ittifakla namaz bozulmaz, namaza başlamadan önce su bulunursa ittifakla teyemmüm bozulur.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yolcu yükündeki suyu unutup teyemmümle namaz kılsa namazı iâde etmez.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; vakit içinde suyu bulursa namazı tekrar kılar. **Yolcunun yükünde bulunan suyu unutmasında üç şık vardır;**

1- Suyu kendisi koyar,

2- Onun emriyle başkası koyar,

3- Onun emri olmaksızın başkası koyar. Fakat konulduğunu bilir.

İhtilâf bu üç şıktadır. Çünkü su yüke başkası tarafından konulsa suyun konulduğunu bilmese teyemmüm edip namazını kılsa ittifakla namazı caizdir. Suyu kendisi koyup kesin olarak su kalmadı diyerek teyemmüm etse halbuki su varsa ittifakla namazı tekrar kılar.

Ebu Yusuf (r.a) delil getirerek; "Allah'û Teâlâ (c.c) su bulunmadığı hâlde teyemmümü meşrû kılmıştır. Bu unutan kimse suyu bulmuş gibidir. Bu takdirde teyemmüm caiz değildir. Çünkü unutmak hatırlamanın zıddıdır. Yoksa bulmanın zıddı değildir" demiştir.

Ebu Hanife ve İmam-ı Muhammed (r.a) ise, delil getirerek; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً

kavl-i şerifinden murad suyun kullanılmasına kudretiniz olmazsa manasınadır. Yoksa gerçekten suyun olmaması değildir. Eğer gerçekten suyun olmaması murad edilmiş olsaydı bir hastanın hastalığının artma korkusundan dolayı teyemmüm etmesi caiz olmazdı. Suyu bulamayan kimselerin suyu kullanmaktan aciz olmaları hasta olan kimse gibidir. Suyu bulamayan kimse ile hasta olup kullanamayan kimse hükmünde ortaktırlar" demişlerdir.

Suyu bulacağını umut eden kimsenin namazı vaktin sonuna kadar kılmaması müstehap olur. Namazı vaktin sonuna kadar kılmaması abdestle kılması içindir. Yoksa namazı geri bırakması vacip değildir. Çünkü suyun bulunmaması gerçekten sabittir. Şüpheyle onun hükmü kalkmaz. Bir kimse teyemmüm ederek vakit olunca namazı kılsa sonra su bulsa, vakitte çıkmamış olsa namazı tekrar kılması lâzım değildir. Su arayan kimsenin 300-400 adım kadar mesafede su olduğunu zannederse suyu araması vaciptir.

Su arayan kimsenin ihtiyacından fazla parası varsa değeriyle ve değerinden biraz fazlasıyla satılan suyu alması vaciptir. Fakat parası yoksa veya değerinden çok fazlasıyla satılırsa zengin olsa bile suyu alması lâzım değildir. Teyemmüm edip namazını kılar. Su arayan kimsenin arkadaşında su varsa teyemmüm etmeden önce ister, vermezse teyemmüm eder ve namazını kılar. Eğer arkadaşı namazı kıldıktan sonra suyu verirse, teyemmümü bozulur, fakat namazı iâde etmesi lâzım gelmez. İstemeden de teyemmüm edebilir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; şehirde bir kimse soğuktan korktuğu için teyemmüm etse caizdir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; caiz değildir. Bir kimse hem abdest, hem teyemmüm edemez. Yalnız eşek artığıyla alınan abdest ve teyemmüm birleştirilir. Bundan murad namazı

birisiyle kılmaktır. Yoksa ikisiyle kılmak değildir. Bu mesel artıklar bahsinde geçmiştir. Abdest âzâlarının çoğunda veya yarısında yarası bulunan kimse teyemmüm eder, fakat yarısından azında yarası bulunan kimse sağlam âzâlarını yıkar yaralı âzâsını mesheder, teyemmüm yapamaz.

Gusül hakkında bütün beden bir âzâ hükmünde olmakla çokluk ölçme itibariyledir. Vücûdun büyük bir kısmı veya yarısı yaralı olursa teyemmüm eder.

Yarısından azı yaralıysa büyük bir kısmı sağlamsa sağlam kısım yıkanır. Yaralı kısım meshedilir. Teyemmüm edilmez.

ـ بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ ـ

يَجُوزُ بِالسُّنَّةِ مِنْ كُلِّ حَدَثٍ مُوجَبُهُ الْوُضُوءُ لاَ لِمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْغُسْلُ اِنْ كَانَا مَلْبُوسَيْنِ عَلَى طُهْرٍ تَامٍ مِنْ وَقْتِ الْحَدَثِ يَوْمًا وَلَيْلَةً لِلْمُقِيمِ وَثَلاَثَةِ اَيَّامٍ وَلَيَالِيهَا لِلْمُسَافِرِ مِنْ وَقْتِ الْحَدَثِ. وَفَرْضُهُ قَدْرُ ثَلاَثِ اَصَابِعَ مِنَ الْيَدِ عَلَى الْاَعْلَى. وَسُنَّتُهُ اَنْ يَبْدَاَ مِنْ اَصَابِعِ الرِّجْلِ وَيَمُدَّ اِلَى السَّاقِ مُفَرِّجًا اَصَابِعَهُ خُطُوطًا مَرَّةً وَاحِدَةً. وَيَمْنَعُهُ الْخَرْقُ الْكَبِيرُ وَهُوَ مَايَبْدُو مِنْهُ قَدْرُ ثَلاَثِ اَصَابِعِ الرِّجْلِ اَصْغَرِهَا. وَيُجْمَعُ فِي خُفٍّ لاَفِي خُفَّيْنِ بِخِلاَفِ النَّجَاسَةِ وَالْاِنْكِشَافِ. وَيَنْقُضُهُ نَاقِضُ الْوُضُوءِ وَنَزْعُ الْخُفِّ وَمُضِيُّ الْمُدَّةِ اِنْ لَمْ يَخَفْ تَلَفَ رِجْلِهِ مِنَ الْبَرْدِ فَلَوْ نَزَعَ اَوْ مَضَتْ وَهُوَ مُتَوَضِّيءٌ غَسَلَ رِجْلَيْهِ فَقَطْ. وَخُرُوجُ اَكْثَرِ الْقَدَمِ اِلَى سَاقِ الْخُفِّ نَزْعٌ. وَلَوْ مَسَحَ مُقِيمٌ فَسَافَرَ قَبْلَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ تَمَّمَ مُدَّةَ الْمُسَافِرِ. وَلَوْ مَسَحَ مُسَافِرٌ فَاَقَامَ لِتَمَامِ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ نَزَعَ وَاِلاَّ تَمَّمَهَا. وَالْمَعْذُورُ اِنْ لَبِسَ عَلَى الْاِنْقِطَاعِ فَكَالصَّحِيحِ وَاِلاَّ مَسَحَ فِي الْوَقْتِ لاَبَعْدَ خُرُوجِهِ. وَيَجُوزُ الْمَسْحُ عَلَى الْجُرْمُوقِ فَوْقَ الْخُفِّ اِنْ لَبِسَهُ قَبْلَ الْحَدَثِ، وَعَلَى الْجَوْرَبِ مُجَلَّدًا اَوْ مُنَعَّلاً وَكَذَا عَلَى النَّخِينِ فِي الْاَصَحِّ عَنِ الْاِمَامِ وَهُوَ قَوْلُهُمَا لاَعَلَى عِمَامَةٍ وَقَلَنْسُوَةٍ وَبُرْقُعٍ وَقُفَّازَيْنِ. وَيَجُوزُ الْمَسْحُ عَلَى الْجَبِيرَةِ وَخِرْقَةِ الْقُرْحَةِ وَنَحْوِهَا وَاِنْ شَدَّهَا بِلاَ وُضُوءٍ وَهُوَ كَالْغُسْلِ فَيُجْمَعُ مَعَهُ وَلاَ يُتَوَقَّتُ. وَيَمْسَحُ عَلَى كُلِّ الْعِصَابَةِ مَعَ فُرْجَتِهَا اِنْ اَضَرَّهُ حَلُّهَا كَانَتْ تَحْتَهَا جِرَاحَةٌ اَوْ لاَ، وَيَكْفِي مَسْحُ اَكْثَرِهَا فَاِنْ سَقَطَتْ عَنْ بُرْءٍ بَطَلَ وَاِلاَّ فَلاَ وَلَوْ تَرَكَهُ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ جَازَ خِلاَفًا لَهُمَا وَلَوْ وَضَعَ عَلَى شِقَاقِ رِجْلِهِ دَوَاءً لاَيَصِلُ الْمَاءُ تَحْتَهُ يُجْزِيهِ اِجْرَاءُ الْمَاءِ عَلَى ظَاهِرِ الدَّوَاءِ. وَلاَ يَفْتَقِرُ اِلَى نِيَّةٍ فِي مَسْحِ الْخُفِّ وَالرَّأْسِ.

MESTLER ÜZERİNE MESH BABI

Musannıf mest üzerine meshi, teyemmümden sonra zikretti. Çünkü teyemmüm abdestin yerini tutmaktadır. Meshse yalnız bir âzânın yerini tutmaktadır. Bundan başka teyemmüm kitap ve sünnetle sabittir. Meshse yalnız sünnetle sabittir. Teyemmüm küçük abdestsizliği giderici-dir. Meshse küçük abdestsizliği sadece bir âzâdan giderir. Binâenaleyh, her bakımdan teyemmümü meshten önce zikretmek evlâdır.

Mestler üzerine meshetmek sünnetle caiz olmuştur. Zira Peygamberimiz (s.a.v)'in bizzat kendisinin yapması ve sözleriyle sabittir. Hz. Ebu Bekir (r.a) ve sahabeden pek çok kimseler mestler üzerine meshi rivayet etmişlerdir.

Mugiratü'bnü Şube (r.a);

"Hz. Ömer (r.a), Hz. Ali (r.a) ve sahabeden bir cemaat Peygamberimiz (s.a.v) ile seferde iken abdest aldıklarında abdest suyunu ben dökerdim. Peygamberimiz (s.a.v)'in üzerinde dar yenli bir Şam cübbesi vardı. Mübarek ellerini çıkartıp, mestler üzerine meshettiler. Beni kendilerine "Ya Resulullah! Ayaklarınızı yıkamayı unuttunuz" dediğimde **"Rabbim, bana böyle emrettti"** buyurmuşlardır**"** diye rivayet etmiştir.

"İbn-i Asâkir" Safvan (r.a)'dan;

"Peygamberimiz (s.a.v) ile yolculukta bulunduğumuz vakit bize mestlerimizi çıkartmamamızı emrederler. Ama cünüp olunca çıkarmamamızı emrederlerdi" diye rivayet etmiştir.

Hasan-ı Basrî (r.a); **"Resulullah (s.a.v)'in ashabından yetmiş kişiye yetiştim. Hepsi mestler üzerine meshetmeyi caiz görürlerdi"** demiştir.

İlk defa mest üzerine meshi caiz görmeyen İbn-i Abbas (r.a) ile Hz. Âişe (r.a)'dır. Fakat sonra İbn-i Abbas (r.a) bu sözünden dönerek mestle ilgili pek çok hadis rivayet etmiştir.

İmam'ı A'zam (r.a); **"Mest üzerine meshetme hakkında gündüzün aydınlığı gibi (delil) gelmedikçe meshe caizdir, demedim"** demiştir.

İmam-ı Kerhî (r.a); **"Mest üzerine meshetmeyi caiz görmeyen kimsenin küfründen korkarım"** demiştir.

Şeyhülislâm (r.a); **"Bir kimsenin sapık ve bid'atçı olmasına delil mestler üzerine meshi caiz görmemesidir"** demiştir.

Katâde (r.a); "Kûfe'ye girdiğinde Ebu Hanife küçük olup kendisiyle

buluştuğunda;

Katâde (r.a);

- Sen neredensin?, dedi.

Ebu Hanife (r.a);

- Kûfe'denim!, dedi.

Katâde (r.a);

- Şiilerden mi?,dedi.

Ebu Hanife (r.a);

- Hayır, fakat Hz. Ebu Bekir (r.a) ile Hz. Ömer (r.a)'i üstün sayarım. Hz. Osman (r.a) ile Hz. Ali (r.a)'yi severim. Namazı iyi ve kötü kimselerin peşinde kılarım. Günah yüzünden bir kimseyi kâfir sayarak İslâmiyet'ten çıkarmam. Mestler üzerine meshetmeyi caiz görürüm.

Katâde (r.a);

- Tam doğruyu buldun, dedi.

Mestler ayağa tam abdest alındıktan sonra giyilmişse abdest bozulduğunda mestler üzerine meshetmek caizdir. Üzerine gusül vacip olan kimse üzerine meshedemez.

MESH MÜDDETİ

Meshin müddeti; abdest bozulduğu andan itibaren mûkim için bir gün bir gece, misafir için üç gün üç gecedir.

İmam-ı Mâlik (r.a)'ten iki rivayet vardır;

Biri; mûkim asla meshedemez, çünkü mesh zaruret içindir, mûkim için ise zaruret yoktur. Yolcu devamlı mesheder (müddet yoktur). Buna Ammar b. Yasir (r.a)'ın;

قُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ ءَاَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ يَوْماً قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ يَوْمَيْنِ قَالَ نَعَمْ
حَتَّى انْتَهَيْتُ اِلَى سَبْعَةِ اَيَّامٍ فَقَالَ اِذَاكُنْتَ فِى سَفَرٍ فَامْسَحْ مَابَدَا لَكَ

"Ya Resulullah! Mestlerim üzerine bir gün meshedeyim mi?, diye sorduğumda Peygamberimiz (s.a.v); Evet buyurdular. Hatta yedi güne kadar saydım. Peygamberimiz (s.a.v) yolcu olduğunda dilediğin kadar meshet!" buyurdular, hadis-i şerifini delil olarak getirir.

Diğeri, mûkim de yolcu gibidir rivayetidir.

Bizim delilimiz, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

يَمْسَحُ الْمُقِيمُ يَوْمًا وَلَيْلَةً وَالْمُسَافِرُ ثَلَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهَا

"Mûkim bir gün, bir gece, misafir ise üç gün üç gece meshe-der" hadis-i şerifidir.

Meshin farz miktarı, mestlerin üzerine el parmaklarından üç parmak miktarıdır.

Hz. Ali (r.a)'den; **"Eğer meste mesh reyle olsaydı mestlerin altını meshetmek üstünü meshetmekten daha evlâ olurdu. Fakat ben Resulullah (s.a.v)'ı mestlerinin üstüne meshederken gördüm"** dediği rivayet olunmuştur.

MESTLER ÜZERİNE MESHETMENİN SÜNNETİ

Parmakıar açık olduğu hâlde elleri ayakların parmakları ucundan mestlerin üstüne koyup inciklere doğru bir kere çekmektedir. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) böyle yapmışlardır. Bir kimse inciğinden başlayıp parmaklarının ucuna varıncaya kadar meshetse mest caizdir. Fakat sünnete muhâlif olur.

Mestlerden her birinde ayağın küçük parmakları nispetinde üç parmak miktarı görünecek kadar yırtık bulunursa meshe mâni olur.

Mestlerdeki yırtığın ayak parmaklarıyla ölçülmesi, ayakta asıl parmaklar olduğu içindir. Bir kimse diğer bir kimsenin ayağının parmaklarını kesse diyet vacip olur. Üç parmak parmakların çoğudur. Çok için hükm-i küll (bütün hükmü) vardır.

Yırtıklar, bir mestte toplanır, iki mestte toplanmaz. Yani bir mestteki yırtıklar, delikler, sökükler, toplandığında ayağın küçük parmaklarından üç parmak sığacak kadar olursa mestler üzerine meshedilmez.

İki mestteki yırtıklar toplandığında üç parmak sığacak kadar olursa bu mestler üzerine meshedilir.

Pislik böyle değildir. İki mestteki pislik toplanır, bir mestte yarım dirhem miktarı pislik diğer mestte de yarım dirhem pislik bulunursa namaz caiz olmaz. Namazda açılmak da toplanır, bir kadının biraz sırtından, biraz karnından, avret mahallinden açılsa bunlar toplandığı zaman âzâsının dörtte biri kadar açılmış bulunursa namazı caiz değildir. Erkeklerde avret sayılan yerlerinden, açılan yerler dörtte bir kadar olursa namazı caiz değildir.

MESHİ BOZAN ŞEYLER

1- Abdesti bozan şeyler meshi de bozar.

2- Mestlerin ayaktan çıkmasıyla mesh bozulur. Çünkü mest abdestsizliğin ayağa geçmesine mâni oluyordu. Mest ayaktan çıkınca abdestsizlik ayağa geçmiş olur.

3- Mestlerden birinin veya ikisinin içine su girerek ayağın çoğunu ıslatsa mesh bozulur. Çünkü ayağı yıkamakla meshetmek bir arada toplanamaz.

4- Mûkim ve misafire göre meshin müddetinin tamam olmasıyla mesh bozulur. Fakat soğuktan donmasından korkarsa, mesh müddeti geçtikten sonra da mestleri çıkarmayıp, meshe devam eder.

Mestlerine meshetme suretiyle abdesti bulunan, mestlerini ayağından çıkarsa veya mestlerin müddeti dolmuş olsa, yalnız ayaklarını yıkar. Tamamen abdest alması lâzım değildir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; tekrar abdest alır. Çünkü mestleri çıkarmakla veya müddeti dolmakla ayaklar abdestsiz olur. Abdest ise bölünmeyi kabul etmez.

Biz, İmam-ı Şafiî (r.a)'ye; **"Abdestsizlik pisliğin çıkmasının adıdır. Mestlerin çıkması veya mesh müddetinin sona ermesi pislik değildir. Mestler ayakta iken abdestsizliğin ayaklara geçmesine mâni oluyordu. Mestin ayaktan çıkmasıyla veya müddetinin dolmasıyla abdestsizlik sadece ayaklara geçmiş olur. Bundan dolayı yalnız ayaklar yıkanır, diğer âzâlar yıkanmaz"** diye cevap veririz.

Bu, o kimsenin abdestine benzer ki, abdest aldı, ayağını yıkamadı. O kimseye vacip olan ancak iki ayağını yıkamaktır. Şu kadar var ki, abdest âzâlarını peş peşe yıkamamış olur. Bize göre, abdest âzâlarını peş peşe yıkamak şart değildir.

Bir delilimiz de İbn-i Ömer (r.a)'den; **"Peygamberimiz (s.a.v) bir gâzâda abdestliyken mestlerini çıkartıp yalnız ayaklarını yıkadılar, tamamen abdest almadılar"** diye rivayet olunan hadis-i şeriftir. İbn-i Ömer (r.a)'den başka pek çok sahabe de bunu rivayet etmişlerdir.

5- Ayağın çoğu mestin koncuna kadar çıkarsa ayak tamamen çıkmış sayılacağından mesh bozulur.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; ayağın ökçesinin çoğu mestin ökçesinden çıkarsa mesh bozulur.

İmam-ı Muhammed (r.a); **"Mestin içinde ayaktan meshedecek kadar kalırsa mesh bozulmaz"** der. Meşâyihin çoğu da bununla amel etmişlerdir. Çünkü mestin koncu mesh yeri değildir. Bu bakımdan meshe-

dilmeyen yere çıkmasıyla mesh bozulmaz.

Bir mûkim mestler üzerine meshettikten sonra, bir gün bir gece tamamlanmadan önce giderse yolculuk müddetini tamamlar. Çünkü meshte hüküm vakitle ilgilidir. Vakitlerde, vaktin sonu itibar edilir, bu kimse de vaktin sonunda yolcu oldu. Yolcu mestlerine meshetse, bir gün bir gece tamamlandıktan sonra mûkim olsa mestlerinin müddeti bitmiş olacağından çıkarır. Çünkü yolcunun üç gün üç gece mestler üzerine meshetmek müsaadesi yolculuğun meşakkati içindir. Fakat mûkim olunca meşakkat kalmamıştır. Tamamlanmamışsa bir gün bir geceye tamamlar.

Özürlü olan kimse özrü kesildiğinde mestlerini giyerse özürsüz insan gibi, mûkim ise bir gün bir gece yolcu ise üç gün üç gece mesheder. Özürlü olarak giymiş olursa yalnız vakit içinde mesheder. Vakit çıktıktan sonra meshedemez. Abdest alıp mestlerini giydikten sonra abdestini bozmadan mestler üzerine çizme giyerse, çizmenin üzerine meshetmek caizdir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; mestler üzerine giyilen çizme üzerine meshetmek caiz değildir. Çünkü mest, ayağın yerini tutmaktadır. Çizme ise, mestin yerini tutmaktadır. Rey ve akıl ile çizme mestin yerini tutamaz.

Bizim delilimiz Hz. Ömer (r.a)'dan;

رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَسَحَ عَلَى الْجُرْمَيْنِ

"Ben Resulullah (s.a.v)'i çizmeleri üzerine meshederken gördüm"dedir. Sanki çizmelerin altında mest yoktur.

Aklî delilimiz; çizmeler mestin yerini değil, ayağın yerini tutmaktadır. Sanki çizmelerin altında mesh yoktur.

Altı, üstü deri ile kaplanmış veya yalnız altı deriyle kaplanmış çorap üzerine meshetmek caizdir. İmam-ı A'zam (r.a)'dan esah olan kavle göre; bağlanmadan durabilecek şekilde kalın çoraplar üzerine mesh caizdir.

Bu, Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'in kavilleridir. Fetva da bunun üzerinedir. Çünkü İmam-ı A'zam (r.a) önce böyle çoraplar üzerine meshetmeyi caiz görmeyip insanları men ederdi. Sonra hastalığı sırasında kendisi meshederek, **"İnsanları men ettiğim şeyi ben işledim"** derdi. İmam-ı A'zam (r.a)'ın bu sözü, önceki sözünden Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in kavline döndüğüne delâlet eder.

Sarık üzerine meshetmek caiz değildir. Ahmed b. Hanbel ile İmam-ı Evzâî (r.a); **"Peygamberimiz (s.a.v) sarığı ve mestleri üzerine meshetmiştir"** hadis-i şerifini delil göstererek, sarık üzerine meshi caiz gör-

müşlerdir.

Bize göre; mestler üzerine meshetmek ruhsatı güçlüğü gidermek için verilmiştir. Sarığı çıkartmakta güçlük yoktur. Bu hadis-i şerifle amel etmek zayıftır.

Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ

"Başlarınıza meshediniz."

kavl-i şerifi baştan başkasının üzerine meshetmenin caiz olmadığını gösterir. Haber-i vâhid ile amel etmek, kitabın hükmünü kaldıracağından caiz değildir.

Kavuk ve kadınların başörtüsü, soğuk için giyilmiş olsa bile, eldivenler üzerine meshetmek caiz değildir.

SARGILARA MESH

Cebîre (kırık ve çıkık olan bir âzâya sarılan tahta) üzerine meshetmek caizdir.

İbn-i Mâce, Dâre Kutni (r.a), Hz. Ali (r.a)'dan;

اِنْكَسَرَتْ اِحْدَى زَنْدَيَّ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَاَمَرَ بِي اَنْ اَمْسَحَ عَلَى الْجَبَايِرِ

"Bilek kemiğim kırıldığında Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e sordum. Peygamberimiz (s.a.v) bileğime sarılan tahta üzerine meshetmemi emrettiler" diye rivayet etmişlerdir.

Yaraya, kan alma ve yakı gibi şeylere bağlanan sargı üzerine meshetmek caizdir. İsterse bu sargılar gusülsüz ve abdestsiz olarak bağlanmış olsun. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bizzat kendileri böyle yapmışlar ve Hz. Ali (r.a)'ye de böyle emretmişlerdir.

Nihâye sahibi; "Tetimme-i Fetâvâ'sında, **"Sargılar üzerine mesh ve mestler üzerine mesh üç hükümde birbirinden ayrılır;**

1- Sargılar abdestsiz bağlansa bile üzerlerine mesh caizdir.

2- Mestler üzerine meshin vakti belirlidir. Sargılar üzerine meshin müddeti ise belirli olmayıp, iyi oluncaya kadar devam eder.

3- Mestli olan kimse mestlerinden birini çıkarırsa, diğerini de çıkarıp iki ayağını birden yıkamalıdır. Sargı altı iyi olmadan düşse yıkamak lâzım değildir" demiştir.

Sargıda abdestsiz ve cünüp eşittir. Mestte ise, cünüp meshedemez. Buna göre, mest ile sargı arasındaki fark üç değil dörttür.

Sargı üzerine mesh, altını yıkamak gibidir. Bu bakımdan yıkamak

ile sargı üzerine meshetmek birleştirilir.

Sargıyı çözmek zarar verirse, yaralı olan yerin etrafında yarasız yer bulunsa bile sargının hepsini veya ekserisini meshetmek kifayet eder.

Sargı iyi olan yaradan düşerse, mesh bozulur. İyi olmadan sargı düşerse mesh bozulmaz. Çünkü özür devam etmektedir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; farz olmadığı için sargı üzerine meshetmek zarar vermediği hâlde meshedilmesi caizdir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Bu durumda sargı üzerine meshetmeyi bırakmayı caiz değildir. Fetva da bunun üzerinedir.

"Gayetü'l-Beyan"da; **"Sahih olan kavle göre, sargının üzerine meshetmek farz değil, vaciptir. Meshsiz namaz caiz olur"** denilmiştir.

Bir kimsenin ayaklarında yarık olup, altına su geçirmeyen ilaç koysa, ilacın üstünü yıkamak kifayet eder.

"Sadru'ş-Şerîâ"da; **"Bir kimsenin âzâlarından yıkanamayacak derecede yarık bulunursa, üstlerini mesheder. Mesh de edilemeyecek durumdaysa, meshetmeyi de bırakır, etrafını yıkar"** denilmiştir.

Mestlere ve başa meshedilmese de, mesheden kimse niyete muhtaç değildir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; her ikisinde de niyet şarttır.

ـ بَابُ الْحَيْضِ ـ

هُوَ دَمٌ يَنْفُضُهُ رَحِمُ اِمْرَأَةٍ بَالِغَةٍ لاَدَاءَ بِهَا وَاَقَلُّهُ ثَلٰثَةُ اَيَّامٍ بِلَيَالِيهَا وَعَنْ اَبِى يُوسُفَ يَوْمَانِ وَاَكْثَرُ الثَّالِثِ وَاَكْثَرُهُ عَشْرَةُ اَيَّامٍ وَمَا نَقَصَ عَنْ اَقَلِّهِ اَوْ زَادَ عَلَى اَكْثَرِهِ فَهُوَ اِسْتِحَاضَةٌ، وَمَا تَرَاهُ مِنَ الْاَلْوَانِ فِى مُدَّتِهِ سِوٰى الْبَيَاضِ الْخَالِصِ فَهُوَ حَيْضٌ وَكَذَا الطُّهْرُ الْمُتَخَلِّلُ بَيْنَ الدَّمَيْنِ فِيهَا وَهُوَ يَمْنَعُ الصَّلاٰةَ وَالصَّوْمَ وَتَقْضِيهِ دُونَهَا وَدُخُولَ الْمَسْجِدِ وَالطَّوَافَ وَقِرْبَانَ مَاتَحْتَ الْاِزَارِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ قِرْبَانَ الْفَرْجِ فَقَطْ. وَيُكْفَرُ مُسْتَحِلُّ وَطْئِهَا. وَاِنِ انْقَطَعَ لِتَمَامِ الْعَشَرَةِ حَلَّ وَطْئُهَا قَبْلَ الْغُسْلِ، وَاِنِ انْقَطَعَ لِاَقَلَّ لاَيَحِلُّ حَتّٰى تَغْتَسِلَ اَوْ يَمْضِىَ عَلَيْهَا اَدْنٰى وَقْتِ صَلاٰةٍ كَامِلَةٍ وَاِنْ كَانَ دُونَ عَادَتِهَا لاَيَحِلُّ وَاِنِ اغْتَسَلَتْ. وَاَقَلُّ الطُّهْرِ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا وَلاَ حَدَّ لِاَكْثَرِهِ اِلاَّ عِنْدَ نَصْبِ الْعَادَةِ فِى زَمَنِ الْاِسْتِمْرَارِ، وَاِذَا زَادَ الدَّمُ عَلَى الْعَادَةِ فَاِنْ جَاوَزَ الْعَشَرَةَ فَالزَّائِدُ كُلُّهُ اِسْتِحَاضَةٌ وَاِلاَّ فَحَيْضٌ. وَاِنْ كَانَتْ مُبْتَدِئَةً وَزَادَ عَلَى الْعَشَرَةِ فَالْعَشَرَةُ حَيْضٌ وَالزَّائِدُ اِسْتِحَاضَةٌ. وَالنِّفَاسُ دَمٌ يَعْقُبُ الْوَلَدَ وَحُكْمُهُ حُكْمُ الْحَيْضِ وَلاَ حَدَّ لِاَقَلِّهِ وَاَكْثَرُهُ اَرْبَعُونَ يَوْمًا. وَمَا تَرَاهُ الْحَامِلُ حَالَ الْحَمْلِ وَعِنْدَ الْوَضْعِ قَبْلَ خُرُوجِ اَكْثَرِ الْوَلَدِ اِسْتِحَاضَةٌ وَاِنْ زَادَ عَلَى اَكْثَرِهِ وَلَهَا عَادَةٌ فَالزَّائِدُ عَلَيْهَا اِسْتِحَاضَةٌ وَاِلاَّ فَالزَّائِدُ عَلَى الْاَكْثَرِ فَقَطْ اِسْتِحَاضَةٌ وَالْعَادَةُ تَثْبُتُ وَتَنْتَقِلُ بِمَرَّةٍ فِى الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ عِنْدَ اَبِى يُوسُفَ وَبِهِ يُفْتٰى، وَعِنْدَهُمَا لاَبُدَّ مِنَ الْمُعَاوَدَةِ. وَنِفَاسُ التَّوْأَمَيْنِ مِنَ الْاَوَّلِ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ وَاِنْقِضَاءُ الْعِدَّةِ مِنَ الْاَخِيرِ اِجْمَاعًا. وَالسِّقْطُ اِنْ ظَهَرَ بَعْضُ خَلْقِهِ فَهُوَ وَلَدٌ تَصِيرُ بِهِ اُمُّهُ نُفَسَاءَ وَالْاَمَةُ اُمُّ وَلَدٍ وَيَقَعُ الطَّلاٰقُ الْمُعَلَّقُ بِالْوَلَدِ وَتَنْقَضِى بِهِ الْعِدَّةُ. وَدَمُ الْاِسْتِحَاضَةِ كَرُعَافٍ دَائِمٍ لاَيَمْنَعُ صَلاَةً وَلاَ صَوْمًا وَلاَ وَطْئًا.

HAYIZ BABI

Hayız; Lügatte akıcı kandan ibarettir. Şeriatta, bir hastalık sebebiyle olmaksızın baliğa (erginlik)nın rahmi (döl yatağı)nın akıttığı kandır.

Hastalık olmaksızın kaydıyla hasta olanlardan, baliğa kaydıyla da küçük kız çocuklarından gelen kandan ihtiraz edilmiştir. Bunlardan gelen kan, âdet kanı sayılmaz. Loğusalar her hususta âdet gören kadınlar gibidir. Loğusalar hasta hükmündedirler. Bağıştaki sözleri, mallarının üçte bi-

rinde geçerlidir.

Musannıf, kadınların âdetten ve loğusalıktan kesilme zamanını zikretmedi. Çünkü bunda pek çok ihtilâf vardır.

Âlimlerden çoğu **"Altmış sene"** diye takdir etmişlerdir. Buhari ve Harzem âlimleri **"Elli beş senedir"** demişlerdir.

Kadınlar bu yaşa vardıktan sonra kendilerinden gelen kan âdet kanı değildir. Mezhepte muhtâr olan; gördükleri kan siyah veya kırmızı olursa âdet kanıdır, sarı, yeşil ve toprak renginde olursa istihâze (hastalık) kanıdır.

Âdet müddetinin en azı üç gün üç gecedir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iki gün ve üçüncü günün çoğudur. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre bir gün bir gecedir.

Bizim delilimiz Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn-i Mesud ve İbn-i Abbas (r.a)'ın; **"Bâkire kızın ve dul kadının âdet günü üç gün üç gecedir"** demeleridir.

Ölçüler kıyasla bilinmez. Ancak Peygamberimiz (s.a.v)'den işitmekle bilinir.

Âdet müddetinin en çoğu on gündür. Üç günden az veya on günden fazla gelen kan âdet kanı olmayıp hastalık kanıdır.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; âdet müddetinin en çoğu on beş gündür. İmam-ı Şafiî (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِنَّهُنَّ نَاقِصَاتُ الْعَقْلِ وَالدِّيْنِ

"Kadınların dinleri ve akılları noksandır" buyurduklarında **"Dinleri nasıl noksan olur?"** diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّهُنَّ يَقْعُدْنَ فِي قَعْرِ بَيْتِهَا شَطْرَ عُمْرِهَا لاَتَصُوْمُ وَلاَ تُصَلِّي

"Çünkü onlar ömürlerinin yarısını oruç tutamayarak, namaz kılamayarak evlerinde geçirirler" buyurdular, hadis-i şerifiyle amel etmiştir.

Bizim delilimiz; اَقَلُّ الْحَيْضِ ثَلَثَةَ اَيَّامٍ وَاَكْثَرُهَا عَشْرَةُ اَيَّامٍ

"Âdet müddetinin en azı üç gün, en çoğu da on gündür" hadis-i şerifinin ibâresidir.

Bir nass-ı şerif (ayet-i kerime ve hadis-i şerif)in ibâresi işaretinden

daha kuvvetlidir. Bilindiği üzere nassla dört yönden delil getirilir. Bu dört yön sırasıyla nassın ibaresi, nassın işareti, nassın delâleti ve nassın iktizâsıdır.

Bu sıraya göre, birinci varken ikinci ile amel edilmez. Meselâ; İbâre varken işaretle, işaret varken delâletle, delâlet varken iktizâ ile amel edilmez.

Kadının âdet halinde, halis beyaz renkten başka renklerde gördüğü kan âdet kanıdır.

Kanın altı çeşidi vardır;

1- Siyah, **2-** Kırmızı, **3-** Sarı, **4-** Bulanık, **5-** Yeşil, **6-** Toprak rengi.

Siyah renginin âdet kanı olduğu kesindir.

Peygamberimiz (s.a.v); اَلْحَيْضُ اَسْوَدُ عَبِيطٌ مُحْتَدِمٌ

"Âdet kanı siyaha çalan kırmızı kandır" buyurmuşlardır.

Kırmızılık, kanın asıl rengidir. Siyah üstün gelirse siyaha çalar. Sarı üstün gelirse ince olur ve sarıya çalar. Bu da âdet kanıdır. Çünkü sarılık kanın renklerindendir. Bulanık renkteki kanda âdet kanıdır. İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bulanık kan gerek âdetin evvelinde gerek sonunda görülsün âdet kanıdır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bulanık kan âdetin evvelinde görülürse âdet kanı değil, sonunda görülürse âdet kanıdır. Âlimlerden bir kısmı, "Yeşil renkte kan yoktur" demişlerdir. Toprak rengindeki kanda bulanık kanın bir çeşididir. Sözün kısası, bu renklerdeki kanların hepsi âdet kanıdır. Bulanık ve yeşil renkteki kanda ihtilâf vardır.

Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْحَيْضِ قُلْ هُوَ اَذًا

"Habibim! Sana hayzı (kadınların âdet hâlini)**de sorarlar. De ki; O bir ezâdır"** (El-Bakara Suresi; 222) kavl-i şerifi yukarıda renkleri belirtilen kanların hepsinin ezâ olduğuna delâlet eder.

Kadının âdet hâlindeki iki kan arasına giren temizlik, âdet hâlinden sayılır. Çünkü âdet kanın devamlı gelmesi lâzım olmayıp, âdet hâlinin iki tarafında kanın bulunmasıdır, ara sıra kesilebilir.

İmam-ı Muhammed, İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Zekâtta ittifakla nisabın senenin evvelinde ve sonunda bulunması şart olup, sene boyunca nisabın devam etmesi şart olmadığı gibi âdet hâlinde de kanın devam etmesi şart değildir"** diye rivayet etmiştir.

İlk defa âdet gören bir kadın; bir gün kan görse ve sekiz gün görmese onuncu gün görse bu on günün hepsi âdet günü sayılır. Ama bir gün görse dokuz gün görmese on birinci gün görse bu günlerin hepsi âdet günüden değildir.

Âdet gören kadın, âdet günlerinde ittifakla namazını kılamaz, orucunu tutamaz, temiz günlerinde orucu kaza eder, namazı kaza etmez. Çünkü âdet kanı namazın kadına farz olmasına ve namazı kılmasına engel olur, ama orucun kadına farz olmasına engel olmayıp ancak orucu tutmasına engel olur.

Bu bakımdan âdet gören kadına oruç farz olup, vaktinde tutulması sahih olmadığı için kazası lâzımdır.

Nihâye sahibi; **"Âdet gören, kadın hakkında on iki hüküm vardır;**

Sekiz hükümde âdet gören kadın loğusa ile müşterektir. Dördü de âdet gören kadına mahsustur.

Âdet gören kadınla, loğusa kadın hakkında ortak olan sekiz hüküm şunlardır;

1- Namazı kılamazlar, sonrada kaza etmezler.

2- Oruç tutamazlar, fakat sonra kazâ ederler.

3- Camilere giremezler.

4- Kâbe-i Muazzama'yı tavaf edemezler.

5- Kur'ân-ı Kerimi okuyamazlar.

6- Kur'ân-ı Kerimi tutamazlar.

7- Kocalarıyla cinsi münasebette bulunamazlar.

8- Âdet ve loğusalık kanları kesilince yıkanmaları farz olur.

Âdet gören kadına mahsus olan dört hüküm de şunlardır;

1- Âdetle iddetin bitmesi.

2- Âdet gören kadının gebe olmadığının anlaşılması.

3- Âdet görmekle kızların erginlik çağına girmiş olması.

4- Sünnet vechi üzere boşamakla bid'atla boşamanın arasını ayırması. Yani temizken kadın boşanırsa sünnet üzere boşanmış olur. Âdet görürken boşanırsa bid'at üzere boşanmış olur" demiştir.

Bazı âlimler; âdet gören kadınların namazı kazâ etmeyip orucu kazâ etmelerinin sebebini şöyle açıklamışlardır;

"Havva anamız âdet gördü. Hz. Âdem (a.s)'e gelerek; **"Âdet gördüm, namazı kılayım mı?"** diye sordu. Hz. Âdem (a.s) Cenab-ı Hakka münâcat ettiğinde Cebrâil (a.s) gelerek Allah'û Teâlâ (c.c)'nın namazı af ettiğini haber verdi.

Havva anamız Ramazan ayında tekrar âdet görüp Hz. Âdem (a.s)'e yine sordu. Hz. Âdem (a.s), namaza kıyas ederek orucunu yedirdi.

Hz. Âdem (a.s), Cenab-ı Hakka münâcat etti. Allah'û Teâlâ, Hz. Âdem (a.s)'i azarlayarak Havva anamızın orucu kazâ etmesini emretti."

Bir kız, ilk defa erginlik çağına girerken on gün âdet görse altı ay temizlendikten sonra devamlı kan gelse, o kızın iddeti üç saat eksik on dokuz aydır. Çünkü, bu kızın üç âdet görmesi lâzımdır. Her âdeti on gün olduğuna göre; üç âdeti bir ay eder. Âdetler arasında üç defa da temiz olması lâzımdır. Her temizliği birer saat eksik altışar ay olduğuna göre, temizlik müddeti üç saat eksik on sekiz ay eder. Bir ay da âdet hâliyle beraber toplam üç saat eksik on dokuz ay eder.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bir kadından gelen kanın âdet kanı olması için, araya giren temizliğin iki tarafında kanın bulunması lâzımdır.

Âdet gören kadının mescide girmesi haramdır.

Peygamberimiz (s.a.v);

فَإِنِّ لاَأُحِلُّ لِحَائِضٍ وَلاَ جُنُبٍ دُخُولَ الْمَسْجِدِ

"Âdet gören kadınların ve cünübün mescide girmelerini helâl kılmam" buyurmuşlardır.

Kâbe-i Muazzama'yı da tavaf etmeleri haramdır.

Âdet gören kadının kocası göbeği altından, diz kapakları altına kadar olan kısma arada örtü bulunmaksızın yaklaşamaz. Üst kısmıyla faydalanabilir.

İbn-i Ömer (r.a)'den;

سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمَّا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ مِنِ امْرَأَتِهِ الْحَائِضِ قَالَ مَا فَوْقَ الْإِزَارِ

"Peygamberimiz (s.a.v)'e âdet gören kadından kocasına helâl olandan sorduğumda "Elbise üzerinden (helâl)**dir" buyurdular"** diye rivayet olunmuştur.

Hz. Âişe (r.a)'dan;

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ نِي فَأَتَّزِرُ فَيُبَاشِرُ نِي وَأَنَا حَائِضٌ

"Resulullah (s.a.v) ben âdet görürken bana peştamal tutunmamı emreder, sonra elbise üzerinden dokunurdu" diye rivayet olunmuştur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kocası âdet gören kadının yalnız tenasül uzvuna yaklaşamaz. Buna delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

يَصْنَعُ الرَّجُلُ بِامْرَأَتِهِ الْحَائِضِ كُلَّ شَيْءٍ إِلاَّ الْجِمَاعَ

"Kocası, âdet gören kadına cinsi münasebetten başka her şey yapabilir" hadis-i şerifidir.

Âdet gören kadınla cinsi münasebette bulunmayı helâl sayan kâfir olur. Çünkü âdet gören kadına yaklaşmanın haram olduğu kesin delille sabittir.

Kadının âdeti on gün ise, kesildiğinde yıkanmadan önce kocasıyla cinsi münasebette bulunması helâldir. Çünkü on günde kesilmekle temizlenmiş olur.

Kadının âdeti on günden az ise, kesildiğinde yıkanmadıkça veya üzerinden bir namaz vakti geçmedikçe kocasıyla cinsi münasebette bulunması helâl değildir. Çünkü, âdeti on günden az olunca, kan gelmesi ihtimali vardır. Fakat yıkanmak veya üzerinden bir namaz vakti geçmekle kanın kesilmiş olduğu anlaşılır. Kanın âdeti bitmeden kesilirse yıkansa bile, kocasıyla cinsi münasebette bulunması helâl olmaz. Çünkü tekrar kan gelmesi ihtimali kuvvetlidir.

İki âdet hâli arasındaki temizlik zamanı en az on beş gündür. Ashâb-ı Kirâmda bunun üzerine ittifak etmişlerdir. Bu temizlik için sınır yoktur. Hatta aylarca, yıllarca sürebilir. Ancak, kan devam ettiğinde âdet tayin edilmekle sınırlanmış olur. Bir kadın on gün âdet görse, altı ay temiz olduktan sonra kan devam etse, onun âdet günleri on gündür. Temizlik günleri altı aydır.

Hâkim-i Şehîd (r.a); Âdet gören kadının kanı devam ederse, bu kadının âdet günlerini on gün, temizlik günlerini iki ay takdir etmiştir. İmamı Burhâneddin (r.a)'de böyle söylemiştir. Fetva da bunun üzerinedir. Bu kavil hem müftülere hem kadınlara kolaylıktır.

Bir kadının âdet günleri belirlendikten sonra, bu belirli âdet günlerinden sonra kan gelir ve on günü geçerse hastalık kanıdır. On günde kesilirse, âdet kanıdır ve âdeti on gün olmuş olur.

Mesela; Bir kadının âdeti yedi gün olsa ve yedi gün kan gelip kesilmeyerek devam etse, on günde kesilirse bu on günün hepsi âdet günü olmuş olur. On günde kesilmeyerek, on iki gün devam ederse, âdeti yine yedi gündür. Yedi üzerinden ziyade olan beş gün hastalık kanıdır. Bu beş gün kadının namazına, orucuna ve kocasıyla birleşmesine mâni olmaz.

NİFAS BAHSİ

Nifas; Çocuk doğurmalarından sonra kadınlardan gelen kandır. Böyle bir kadına da Nüfesâ (Loğusa) denir. Bu kanın hükmü âdet kanının hükmü gibidir.

Loğusa olan kadın namaz kılamaz, oruç tutamaz, namazı kazâ etmez, fakat orucu sonra kazâ eder. Camiye giremez, Beytullâh'ı tavaf edemez, Kur'ân-ı Kerim'i okuyamaz ve tutamaz. Kısacası, âdet gören kadına ne haramsa loğusa kadına da onlar haramdır.

Nifasın azı için sınır yoktur, en çok zamanı kırk gündür. Kırk gün olmasının sebebi; Anne karnındaki çocuğa dört aydan evvel ruh üfürülmez. Dört aylık kan kadının döl yatağında toplanır. Çocuğa ruh üfürülünce toplanan kan çocuğa gıda olur. Âdet gününün çoğu, on gün olduğundan çocuğa ruh üfürülmeden kadının döl yatağında toplanan dört aylık âdet günleri kırk gün eder.

Çocuk doğduktan sonra bu toplanmış olan kırk günlük kan çıkar.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; nifasın en çok zamanı altmış gündür.

Kadın hamile iken ve doğum yaparken çocuğun çoğu çıkmadan gördüğü kan hastalık kanıdır.

Loğusanın âdeti üzerine ziyade olan kan kırk günü geçerse hastalık kanıdır. Yani, bir kadının doğumdan sonra âdeti otuz gün olsa, daha sonra doğum yaptığında eski âdeti olan otuz günde kesilmeyerek kırk günü geçerse bu otuz gün üzerine ziyade olan kan hastalık kanıdır. Eğer kadının âdeti yoksa kırk gün üzerine ziyâde olan kan hastalık kanıdır. Artık bu kadının âdeti kırk gündür.

Ebu Yusfu (r.a)'a göre; âdet ve loğusalık hâlleri bir defa ile sabit olur. Bir defa ile de değişir. Fetva da bunun üzerindedir. İmam-ı Muhammed ve İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; âdetin ve loğusalık hâllerinin sabit olmaları ve değişmeleri için tekrar etmeleri lâzımdır.

İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'a göre; ikiz olarak doğuran kadının loğusalık hâli iki çocuk arasında kırk gün olsa bile birinci çocuktan başlar.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; loğusalık hâli ikinci çocuktan başlar.

İddetin bitmesi ittifâkla ikinci çocuk iledir. Bunda ihtilâf yoktur. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

"Gebe kadınların iddetleri ise doğurmalarıyla biter" (Et-Talak Suresi; 4)

kavl-i şerifi çocuğun ikisine de şâmildir. Çünkü o kadının birinci çocuğu doğurduktan sonra ikinci çocuğa gebe bulunduğu muhakkaktır. İddetin bitmesi doğum yapmaya bağlıdır.

El, ayak, parmak, tırnak gibi uzuvlar belirmiş olan düşük, çocuk sayılır. Bu düşük sebebiyle annesi loğusa olur. Bunu doğuran cariye ise ümm-ü veled (çocuk annesi bulunan satılmaz cariye) olur. Bir insan karısına, **"Sen çocuk doğurursan boş ol"** demişse, bu düşük ile kadın boş olur. Kadın iddet bekliyorsa bu düşük sebebiyle iddeti bitmiş olur. İstihâze (hastalık) kanı, burundan devamlı akan kan gibidir. Namaza, oruca, cinsi münasebette bulunmaya engel olmaz.

ـ فَصْلٌ ـ

اَلْمُسْتَحَاضَةُ وَمَنْ بِهِ سَلَسُ بَوْلٍ اَوْ اِسْتِطْلَاقُ بَطْنٍ اَوْ اِنْفِلَاتُ رِيحٍ اَوْ رُعَافٌ دَائِمٌ اَوْ جُرْحٌ لَايَرْقَأُ يَتَوَضَّؤُنَ لِوَقْتِ كُلِّ صَلَاةٍ وَيُصَلُّونَ بِهِ فِي الْوَقْتِ مَا شَاؤُا مِنْ فَرْضٍ وَنَفْلٍ، وَيَبْطُلُ بِخُرُوجِهِ فَقَطْ وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى بِدُخُولِهِ فَقَطْ، وَقَالَ اَبُو يُوسُفَ بِاَيِّهِمَا كَانَ. فَالْمُتَوَضِّيُ وَقْتَ الْفَجْرِ لَايُصَلِّي بِهِ بَعْدَ الطُّلُوعِ اِلَّا عِنْدَ زُفَرَ. وَالْمُتَوَضِّيُ بَعْدَ الطُّلُوعِ يُصَلِّي بِهِ الظُّهْرَ خِلَافًا لَهُ وَلِاَبِي يُوسُفَ. وَالْمَعْذُورُ مَنْ لَايَمْضِي عَلَيْهِ وَقْتُ صَلَاةٍ اِلَّا وَالْعُذْرُ الَّذِي اُبْتُلِيَ بِهِ يُوجَدُ فِيهِ.

FASIL

ÖZÜR SAHİPLERİNE AİT MESELELER

Müstahâze; Kendisinden üç günden az on günden fazla kan gelen kadın.

Zaman zaman sidiği gelen, içi giden, devamlı yellenen, burnu kanayan, iyi olmayan, yarası devamlı kanayan kimseler her vakitte abdest

alırlar. Bu abdestle bir vakit içinde o özürden başka bir şeyle bozmadıkları müddetçe farz ve nafile namazlardan diledikleri kadar kılabilirler.

İbrahimü'n-Nehâi (r.a); **"Öğle namazı için vaktin sonunda abdest alır; bu abdestle hem öğleyi, hem ikindiyi kılar. Akşam için vaktin sonunda abdest alır. O abdestle de hem akşamı, hem yatsıyı kılar"** demiştir.

Nihâye sahibi ve İmam-ı Evzâî (r.a); **"Özürlü kimseler ikindi vakti girmeden öğle için abdest almasınlar. İkindi vakti girdikten sonra abdest alıp, hem öğleyi hem ikindiyi kılsınlar"** demişlerdir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; farz namazı için niyet ederek abdest alınır. Nafile namazlar farza bağlı olarak kılınır.

Özürlü olan kimselerin abdestleri yalnız vaktin çıkmasıyla bozulur.

İmam-ı Züfer (r.a)'a göre; vaktin girmesiyle bozulur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; hem vaktin girmesiyle hem vaktin çıkmasıyla bozulur.

Sabahleyin abdest alan kimse, güneş doğduktan sonra o abdestle namaz kılamaz. Çünkü vakit çıkmıştır. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; kılar. Çünkü Ona göre; abdestin bozulması için vaktin girmesi şarttır. Halbuki vakit girmemiştir.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; güneş doğduktan sonra abdest alan kimse öğle namazını kılar. Çünkü vakit çıkmamıştır. İmam-ı Züfer'le Ebu Yusuf (r.a)'a göre; öğle namazını kılamaz. Bunlara göre; vaktin girmesiyle abdest bozulur, vakit de girmiştir.

(Bir kimsenin) özürlü olabilmesi için; özrü önce abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir zaman kesilmemek üzere tam bir namaz vakti sürmesi şarttır. Bir kimsenin özürlü olarak kalabilmesi için, sonra her namaz vaktinde yakalanmış olduğu özrün bir defa olsun bulunması lâzımdır.

Özürden kurtulması için, özrü bir namaz vaktinde bir kere olsun bulunmazsa, o kimse özürden kurtulmuştur.

ـــ بَابُ الْاَنْجَاسِ ـــ

يَطْهُرُ بَدَنُ الْمُصَلِّي وَثَوْبُهُ مِنَ النَّجَسِ الْحَقِيقِي بِالْمَاءِ وَبِكُلِّ مَائِعٍ طَاهِرٍ مُزِيلٍ كَالْخَلِّ وَمَاءِ الْوَرْدِ لاَ الدُّهْنِ، وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ لاَيَطْهُرُ اِلاَّ بِالْمَاءِ. وَالْخُفُّ اِنْ تَنَجَّسَ بِنَجَسٍ لَهُ جِرْمٌ بِالدَّلْكِ الْمُبَالَغِ اِنْ جَفَّ خِلافًا لِمُحَمَّدٍ وَكَذَا اِنْ لَمْ يَجُفَّ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ وَبِهِ يُفْتَى، وَاِنْ تَنَجَّسَ بِمَائِعٍ فَلاَ بُدَّ مِنَ الْغَسْلِ. وَالْمَنِيُّ نَجَسٌ وَيَطْهُرُ اِنْ يَبِسَ بِالْفَرْكِ وَاِلاَّ يُغْسَلُ. وَالسَّيْفُ وَنَحْوُهُ بِالْمَسْحِ مُطْلَقًا وَالْاَرْضُ بِالْجِفَافِ وَذِهَابِ الْاَثَرِ لِلصَّلاَةِ لاَ لِلتَّيَمُّمِ، وَكَذَا الْآجُرُّ الْمَفْرُوشُ وَالْخُصُّ الْمَنْصُوبُ وَالشَّجَرُ وَالْكِلاَءُ غَيْرُ الْمَقْطُوعِ هُوَ الْمُخْتَارُ، وَالْمُنْفَصِلُ وَالْمَقْطُوعُ لاَبُدَّ مِنْ غَسْلِهِ. وَطَهَارَةُ الْمَرْئِي بِزَوَالِ عَيْنِهِ وَيُعْفَى اَثَرٌ شَقَّ زَوَالُهُ، وَغَيْرُ الْمَرْئِي بِالْغَسْلِ ثَلْثًا اَوْ سَبْعًا وَالْعَصْرِ كُلَّ مَرَّةٍ اِنْ اَمْكَنَ عَصْرُهُ وَاِلاَّ فَبِالتَّجْفِيفِ كُلَّ مَرَّةٍ حَتَّى يَنْقَطِعَ التَّقَاطُرُ، وَقَالَ مُحَمَّدٌ بِعَدَمِ طَهَارَةِ غَيْرِ الْمُنْعَصِرِ اَبَدًا. وَيَطْهُرُ بِسَاطٌ تَنَجَّسَ بِجَرْيِ الْمَاءِ عَلَيْهِ يَوْمًا وَلَيْلَةً، وَنَحْوُ الرَّوْثِ وَالْعَذِرَةِ بِالْحَرْقِ حَتَّى يَصِيرَ رَمَادًا عِنْدَ مُحَمَّدٍ هُوَ الْمُخْتَارُ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ. وَكَذَا حِمَارٌ وَقَعَ فِي الْمَمْلَحَةِ فَصَارَ مِلْحًا. وَعُفِيَ قَدْرُ الدِّرْهَمِ مِسَاحَةً كَعَرْضِ الْكَفِّ فِي الرَّقِيقِ وَوَزْنًا بِقَدْرِ مِثْقَالٍ فِي الْكَثِيفِ مِنْ نَجَسٍ مُغَلَّظٍ كَالدَّمِ وَالْبَوْلِ وَلَوْ مِنْ صَغِيرٍ لَمْ يَأْكُلْ. وَكُلُّ مَايَخْرُجُ مِنْ بَدَنِ الْاٰدَمِي مُوجِبًا لِلتَّطْهِيرِ وَالْخَمْرِ وَخُرْءِ الدَّجَاجِ وَنَحْوِهِ، وَبَوْلُ الْحِمَارِ وَالْهِرَّةِ وَالْفَأْرَةِ وَكَذَا الرَّوْثُ وَالْخِثْيُ خِلاَفًا لَهُمَا، وَمَا دُونَ رُبْعِ الثَّوْبِ مِنْ مُخَفَّفٍ كَبَوْلِ الْفَرَسِ وَمَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ وَخُرْءِ طَيْرٍ لايُؤْكَلُ لَحْمُهُ، وَبَوْلٌ اِنْتَضَحَ مِثْلُ رُؤُسِ الْاِبَرِ عَفْوٌ. وَدَمُ السَّمَكِ وَخُرْءُ طُيُورٍ مَأْكُولَةٍ طَاهِرٌ اِلاَّ الدَّجَاجَ وَالْبَطَّ وَنَحْوَهُمَا. وَلُعَابُ الْبَغَلِ وَالْحِمَارِ طَاهِرٌ عِنْدَهُمَا وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ مُخَفَّفٌ. وَمَاءٌ وَرَدَ عَلَى نَجَسٍ نَجِسٌ كَعَكْسِهِ. وَلَوْ لُفَّ ثَوْبٌ طَاهِرٌ فِي رَطْبِ نَجِسٍ فَظَهَرَتْ فِيهِ رُطُوبَتُهُ اِنْ كَانَ بِحَيْثُ لَوْ عُصِرَ قَطَرَ تَنَجَّسَ وَاِلاَّ فَلاَ كَمَا لَوْ وُضِعَ رَطْبًا عَلَى مُطَيَّنٍ بِطِينٍ نَجِسٍ جَافٍّ. وَلَوْ تَنَجَّسَ طَرَفُ ثَوْبِهِ فَنَسِيَهُ وَغَسَلَ طَرَفًا بِلاَ تَحَرٍّ حُكِمَ بِطَهَارَتِهِ كَحِنْطَةٍ بَالَتْ عَلَيْهَا حُمُرٌ تَدُوسُهَا فَغُسِلَ بَعْضُهَا اَوْ ذَهَبَ طَهُرَ كُلُّهَا وَاِنْفَخَةُ الْمَيْتَةِ وَلَبَنُهَا طَاهِرٌ خِلاَفًا لَهُمَا.

وَالْاِسْتِنْجَاءُ سُنَّةٌ مِمَّا يَخْرُجُ مِنْ اَحَدِ السَّبِيلَيْنِ غَيْرَ الرِّيحِ. وَمَا سُنَّ فِيهِ عَدَدٌ بَلْ بَمْسَحُهُ بِنَحْوِ حَجَرٍ حَتَّى يُنَقِّيَهُ يُدْبِرُ بِالْحَجَرِ الْاَوَّلِ وَيُقْبِلُ بِالثَّانِي وَيُدْبِرُ بِالثَّالِثِ فِي الصَّيْفِ. وَيُقْبِلُ الرَّجُلُ بِالْاَوَّلِ وَيُدْبِرُ بِالثَّانِي وَالثَّالِثِ فِي الشِّتَاءِ وَغَسْلُهُ بِالْمَاءِ بَعْدَ الْحَجَرِ اَفْضَلُ وَيَغْسِلُ يَدَيْهِ اَوَّلاً ثُمَّ الْمَخْرَجَ بِبَطْنِ اِصْبَعٍ اَوْ اِصْبَعَيْنِ اَوْ ثَلٰثٍ لَا بِرُؤُسِهَا. وَيُرْخِي مُبَالَغَةً اِنْ لَمْ يَكُنْ صَائِمًا وَيَجِبُ اِنْ جَاوَزَ النَّجَسُ الْمَخْرَجَ اَكْثَرَ مِنْ دِرْهَمٍ وَيُعْتَبَرُ ذٰلِكَ وَرَاءَ مَوْضِعِ الْاِسْتِنْجَاءِ. وَلَا يَسْتَنْجِي بِعَظْمٍ وَرَوْثٍ وَطَعَامٍ وَيَمِينِهِ. وَكُرِهَ اِسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ وَاِسْتِدْبَارُهَا لِبَوْلٍ وَنَحْوِهِ وَلَوْ فِي الْخَلَاءِ.

NECASETLER BABI
(PİSLİKLER)

Musannıf, hükmi pisliği (ibadetlerin yapılmasına şer'an engel olan ve hükmen pis sayılan bir durum) ve ondan temizlenmeyi açıklayınca hakiki pisliği (maddeten temiz olmayan herhangi bir şey) ve ondan temizlenmeyi anlatmaya başladı. Çünkü her ikisinden de temizlik namazın caiz olması için şarttır.

Hükmi pislik, hakiki pislikten daha kuvvetlidir. Çünkü hükmi pisliğin azı namazın caiz olmasına ittifakla engel olur. Ama hakiki pisliğin azı af olunur.

İmam-ı Şafiî (r.a) ile bize göre; galiz necaset (pisliğin hakkında şer'i delili bulunup, temiz olduğuna dâir delil mevcut olmayan şey)in bir dirhem miktarı af olunur.

Hafif pislik (hakkında pis olduğuna dair delil bulunduğu gibi pis olmadığına dair de delil bulunan şey)den elbisenin dörtte biri miktarı af olunur.

Namaz kılanın bedeni, elbisesi namaz kıldığı yer hakiki pislikten su ile sirke ve gülsuyu gibi temiz ve temizleyici her sıvı ile temizlenir. Bedenin, elbisenin ve namaz kılanın yerin temizlenmesi Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ

"(Habibim!) **Elbiseni temizle"** (Müddesir Suresi; 4) kavl-i şerifiyle sabittir. Bu ayet-i kerime elbisenin temizlenmesi için emirdir. Emir ise vücub içindir. Elbisenin temizliği bu ayetle sabittir.

Beden ve namaz kılınan yerin temizliği de elbiseye kıyas edilmiştir. Namaz kılınan yerden murad, namaz kılanın ayağının bastığı yerdir. Hatta bir kimse ayağının altında bir dirhemden fazla pislik olduğu hâlde namaza başlasa, namazı caiz olmaz. Çünkü namazda ayakta durmak gibi namazın rüknü (aslı)dür.

Ebu Yusuf; İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Secde yerinde dirhem miktarından fazla pislik bulunsa namazı caizdir"** diye rivayet etmiştir.

Pislik yağ ile temizlenmez. Süt de yağ gibidir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; pislikler ancak su ile temizlenir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; umûm-ı belva olduğu için ve Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا جَآءَ اَحَدُكُمْ اِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَاِنْ رَأىٰ فِى نَعْلَيْهِ اَذًا اَوْ قَذَرًا فَلْيَمْسَحْهُمَا وَلْيُصَلِّ بِهِمَا

"Sizden biri mescide geldiğinde baksın ayakkabılarında bir ezâ veya pislik görürse onları silerek temizlesin ve onlarla namazını kılsın"

اِذَا وَطِئَ اَحَدُكُمُ الْاَذَى بِنَعْلَيْهِ اَوْ خُفَّيْهِ فَطَهُوْرُهُمَا التُّرَابُ

"Sizden biriniz ayakkabılarıyla veya mestleriyle bir pisliğe basarsa onların temizliği topraktır. Yani toprakla ovmak suretiyle temizlemektir" buyurdukları için böyle pislikler kurumamış olsa bile ovmakla temiz olur. Fetva da bunun üzerinedir.

İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu pislikler yaş iken toprakla ovulduklarında temiz olmayıp daha fazla yayılarak pislenirler. Mestler sidik ve şarap gibi hacmi olmayan sıvı pisliklerle pislenirse, mestler bu pislikleri emecekleri için ancak yıkamakla temizlenirler.

Eğer birisi, "Peygamberimiz (s.a.v)'in;

فَاِنَّ الْاَرْضَ لَهُمَا طَهُوْرٌ

"Şüphe yok ki, yer (toprak) **mestleri temizleyicidir"** hadis-i şerifinde, pisliğin yaşı, kurumuşu, hacmi olanı ve olmayanı ayırt edilmemiştir. Buna göre bütün pisliklerin toprakla ovmak suretiyle temiz olması lâzımdır" dese; **"Pislikler arasında fark vardır. Bu hadis-i şerif hacmi olup, toprağa silmekle temiz olan pislikler hakkındadır. Fakat sidik gibi hacmi olmayan pislikleri mestleri emecekleri için bu pislikler**

mestlerden ancak yıkamakla temizlenir" diye cevap veririz.

Meni pistir. Kuruduğunda ovmakla temiz olur, yaş olursa yıkanır. Bu hususta deliliniz, Peygamberimiz (s.a.v)'in Hz. Âişe (r.a)'ye;

فَاغْسِلِيهِ اِنْ كَانَ رَطْبًا وَافْرُكِيهِ يَابِسًا

"Meni yaş olursa yıka, kurumuş olursa ovala" hadis-i şerifidir. Bu hadis-i şerif İmam-ı Şafiî (r.a)'nin aleyhine delildir.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Meni insanoğlunun yaratılışının aslıdır. Toprak gibi temizdir. Peygamberler pislikten yaratılmamıştır"** diyerek meninin temiz olduğuna İbn-i Abbas (r.a)'ın;

اَلْمَنِيُّ كَالْمُخَاطِ فَأَمِطْهُ عَنْكَ وَلَوْ بِاِذْخَرَةٍ

"Peygamberimiz (s.a.v) meni sümük gibidir. Otla olsun onu kendinden temizle buyurdular" hadis-i şerifini delil olarak getirmiştir.

Biz Hanefilere göre; meninin pis olduğuna dâir iki delil vardır. Birisi, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet edilen yukarıdaki hadis-i şeriftir. Diğeri de;

اِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ تَعَالَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِعَمَّارِ ابْنِ يَاسِرٍوَهُوَ يَغْسِلُ ثَوْبَهُ مِنَ النُّحَامَةِ فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَانُحَامَتُكَ وَدُمُوعُ عَيْنَيْكَ وَالْمَآءُ الَّذِى فِى رِكْوَتِكَ اِلاَّ سَوَآءٌ اِنَّمَا يُغْسَلُ الثَّوْبُ مِنْ خَمْسٍ مِنَ الْبَوْلِ وَالْغَائِطِ وَالدَّمِ وَالْمَنِيِّ وَالْقَيءِ

"Peygamberimiz (s.a.v) Ammar b. Yasir (r.a)'e elbisesindeki balgamı yıkarken uğradı; **"Balgam, göz yaşları, su kabındaki su temizlikle eşittir. Elbise ancak beş şeyden dolayı yıkanır; Sidikten, insan tersinden, kandan, meniden,** (ağız dolusu) **kusmuktan"** buyurdular" hadis-i şerifidir.

Bir rivayette, kusmuk yerine şarap zikredilmiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Meni bedene bulaşırsa ovalamakla temizlenmez. Çünkü beden sıcak olduğun için, meniyi emer, zaten bedeni ovalamak da mümkün değildir. Su ile yıkaması lâzımdır. Ama elbise ovalamakla temizlenebilir"** diye rivayet olunmuştur.

Ebu İshakü'l-Hâfız (r.a); **"Çıkarken tenasül uzvu temiz ise, meni kuruduğu zaman ovalamakla temizlenir. Eğer temiz değil ise su ile**

yıkanması lâzımdır" demiştir.

Eğer birisi, **"Meni çıkarken tenasül âzâsının temiz olmasından fayda nedir? Meninin çıktığı yer sidiğin çıktığı yerdir. Meni çıkarken tenasül âzâsının içindeki sidik kalıntılarıyla pis olacağı şüphesizdir"** diye sorarsa;

"Fukaha tenasül âzâsının içindeki sidik bulaşıklarını pis saymışlardır" diye cevap verilir.

Nitekim, İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Ölmüş bir koyunun memesinden çıkan sütün içilmesi helâl olur. Memenin pis olmasıyla içindeki süt pis olmaz"** diye rivayet edilmiştir.

Haddadi'de de böyle yazılıdır. Bir elbisedeki kurumuş meni ovulmakla temiz olur. Sonra o elbise ıslansa tekrar pis olup olmamasında iki rivayet vardır. Biri Hulâsa'da muhtâr olan kavle göre; Kılıç, kılıca benzeyen, ayna, bıçak gibi şeyler yaş veya kuru bir pislikle kirlenirse yaş bir bezle veya toprağa silmekle temizlenir.

Çünkü Ashab-ı Güzîn kâfirleri öldürürler. Kılıçlarını toprağa silerler. O kılıçlarla namaz kılarlardı. O kılıçlar düz olmayıp nakışlı olurlarsa toprağa silmekle temiz olmazlar.

Yeryüzü pis olunca; kuruyup üzerindeki pisliğin eseri kalmazsa, teyemmüm için değil, namaz için temizlenmiş olur. Bu yerin temiz olmasına delilimiz Peygamberimiz (s.a.v)'in;

زَكَاةُ الْاَرْضِ يَبْسُهَا

"Yerin temizliği kurumasıdır" hadis-i şerifidir.

Döşenmiş taş, tuğla, kiremit, kamıştan olan ev örtüsü, kesilmemiş ağaçlar, otlar muhtâr olan kavle göre, kurumakla temiz olur.

Yerden ayrılmış tuğla, kamış, kesilmiş ağaçlar, otlar kurumakla temiz olmayıp yıkamak lâzımdır.

Necaset iki kısımdır;

1- Necaset-i meriyye; Hacmi olan veya kuruduktan sonra görülen insan tersi ve kan gibi pisliklerdir.

2- Necaset-i gayr-i meriyye; Katı bir hacmi olmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen sidik ve buna benzer pisliklerdir.

Görülen pisliğin temiz olmasında, yıkama sayısı şart olmayıp kendileri ve kokuları gidinceye kadar yıkamakla temizlenir.

Bulaştığı şeyden rengi gitmeyecek bir durumda bulunursa, o rengin kalması temiz olmasına zarar vermez. Yalnız, su beyaz akıncaya kadar

yıkanır.

Şeyhülislâm (r.a) **"Mebsût"**unda; **"Renkli olan bir pislik yıkanmakla rengi çıkmazsa bu kalan renk o şeyin temiz olmasına zarar vermez"** diyerek Peygamberimiz (s.a.v)'in;

يَارَسُولَ اللهِ انَّ لِي ثَوْبًا وَاحِدًا وَانِّي اَحِيضُ فِيهِ فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْفِيكِ الْمَآءُ فَلاَ يَضُرُّكِ اَثَرُهُ

"Havle binti Yesar Peygamberimiz (s.a.v)'e; **"Ya Resulullah! Benim sadece bir elbisem vardır. Onda âdet görürüm"** dediğinde Peygamberimiz (s.a.v), **"Sana su yetişir, kalan rengi zarar vermez"** buyurdular" hadis-i şerifini delil olarak getirmiştir.

Ebu İshâkü'l-Hâfız (r.a); **"Bir kadın pis kanıyla elini kınalasa veya pis boyayla bir elbiseyi boyasa, elini ve elbiseyi temiz suyla beyaz su akıncaya kadar yıkadıktan sonra tekrar üç defa yıkarsa ittifakla temiz olur"** demiştir.

Bir şeyi görülmeyen pislikten temizlemek için, sıkmak mümkün olursa sıkarak üç veya yedi defa yıkamakla temiz olur.

Dürer sahibi; **"Üçüncüde hiç su damlamayacak şekilde üç kere sıkmak lâzım dır. Elbiseyi korumak için sıkmazsa temiz olmaz"** demiştir.

"Kifâye" ve **"Muhit"** sahipleri, Ebu Yusuf (r.a)'tan; **"Pis bir elbisenin üzerinden su akıtılarak elbisenin temiz olduğuna kanaat getirilirse sıkmaksızın elbise temiz olur"** diye rivayet etmişlerdir.

Hasır, kilim gibi sıkılamayan pis şeyler üç defa yıkanır. Her yıkanışta suları süzülüp damlalar kesilinceye kadar kurutulursa temizlenmiş olur.

Böyle şeyler, akarsu içinde veya üzerine su dökülmekle yıkanırsa, kendisinde pisliğin eseri kalmayınca temizlenmiş olur. Tuğla ve topraktan yapılmış kaplar pis olursa üç defa yıkanır. Her defasında kurutularak pisliğin kokusu ve rengi gidince temizlenir.

Pis olmuş buğday ve buna benzer zahireler üç defa suda ıslatılır ve kurutulursa temizlenmiş olur. Pislikle tabaklanmış olan deri de üç defa yıkanarak kurutulursa temizlenir. Pis su verilmiş bir bıçak üç defa temiz su vermekle temizlenir.

Pislenmiş yağ gibi delik bir çanağa konup, su ile karıştırıldıktan sonra deliği açılıp su akıtılır. Bunu üç defa tekrarlamakla temizlenmiş olur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; sıkılmayan şeylerin içine giren pisliklerin çıkması mümkün olmadığı için ebedi temizlenmezler. Fakat fetva temiz olmaları üzerinedir. yıkanmayacak kadar büyük halılar ve kilimler pislenirse üzerlerinden birgün bir gece su akıtılmakla temizlenirler.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; at tersi, insan tersi gibi şeyler yanarak kül olunca muhtâr olan kavle göre temiz olurlar. Yanmakla bir şeyin kendisi başka bir mahiyet alırsa vasfının değişmesi evleviyetle olur. Nitekim, temiz şıra, şarap olmakla pis olur; fakat pis olan şarap, sirke olmakla ittifakla temiz olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; vasfı değişip hakikati değişmediği için bir pislik yanmakla temiz olmaz.

Sidik –isterse yemek yemeyen çocuğun olsun-, kan gibi galiz necasetten sıvı olanlarda el ayası kadarı, insan tersi gibi katı olanlarda bir miskal (4gr. 80sgr) kadarı af olunur.

İnsan tersi, hayvan tersi yanıp kül olunca temiz olduğu gibi, bir eşek tuzlaya düşüp tuz kesilse temiz olur. Çünkü hakikati başka bir mahiyete dönüşmüş olur.

"İnâye" sahibi; **"Dirhem miktarından murad insan makatından necasetin çıktığı yerdir. Fukâha bu kelimeyi söylemeyi çirkin saydıkları için onun yerine dirhem miktarını zikretmişlerdir"** demiştir.

Esah olan kavle göre; yemek yemeyen çocuğun sidiği pistir. İnsan bedeninden çıkıp abdesti bozan kan, irin, cerâhât gibi şeyler gâliz pisliklerdir.

İnsanı vücudundan çıkan gözyaşı, sümük, tükürük, ter gibi şeyler ise temizdirler.

Tavuk, ördek, kaz, hindi pislikleri; eşeğin, kedinin sidikleri gâliz pisliktirler.

Cumhûr-ı Ulemâya göre; büyük insanların, eti yenmeyen hayvanların ve memedeki çocukların sidikleri galiz pisliktirler.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yûsuf (r.a)'a göre; eti yenmeyen hayvanların sidikleri pisliktirler. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; temizdirler.

At, öküz tersi de, eşeğin, kedinin sidiği gibi galiz pisliktirler.

Çünkü bunların pis olduğuna dâir delil vardır;

انَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ سَأَلَ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ لَيْلَةَ الْجِنِّ عَنْ اَحْجَارِ الْاِسْتِنْجَاءِ فَجَاءَ بِحَجَرَيْنِ وَرَوْثَةٍ فَاَخَذَ الْحَجَرَيْنِ وَرَمَى

الرَّوْثَةَ وَقَالَ اِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ رِكْسٌ

"Peygamberimiz (s.a.v) cinlerle buluştuğu gecede İbn-i Mesud'tan temizlenmek için taşlar istediğinde İbn-i Mesud iki taş ile bir at tersi getirmiş. Peygamberimiz (s.a.v) iki taşı almış, at tersini atarak "Bu pistir" buyurmuşlardır.

Bu hadis-i şerifin hilâfına başka bir delil bulunmadığı için, at tersi gâliz pislik sayılmıştır. Sığır tersi de buna kıyas edilmiştir.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Umum-ı belvâ olup, at, sığır gibi hayvan tersleri sokaklarda çok bulunduğundan dolayı hafif pisliktirler.

Bir elbisenin dörtte birinden azı at ve eti yenen hayvanların sidikleri gibi hafif pisliklerle pislenirse af olunur.

Bu babta, birbirine zıt iki hadis-i şerif vardır. Birisi, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِسْتَنْزِهُوا عَنِ الْبَوْلِ

"Sidikten sakınınız" hadis-i şerifidir ki, sidiğin pis olduğuna delâlet eder. Daha evvel geçen Ureyne hadis-i şerifi de, at ve eti yenen hayvanların sidiklerinin temiz olduğuna delâlet eder. Pisliğe delâlet eden hadis-i şerif tercih edilmiştir. Fakat temizliğine delâlet eden hadis-i şerif tesir ettiğinden bunlar hafif pislik sayılmıştır.

Dörtte birinden azı pis olduğu zaman af olunan elbise hakkında ihtilâf edilmiştir.

Bazıları; **"Kendisiyle namaz caiz olan elbise** (erkekler için göbekten diz kapakları altına kadar, kadınlar için elleri yüzleri hariç bütün bedenlerini örten elbise)**nin dörtte biridir"** demişlerdir.

Bu kavl, İmam-ı A'zam (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Bazıları, "Pis olduğu yerin dörtte biridir" demişlerdir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; enine boyuna bir karış yerdir.

Yırtıcı olsun, olmasın bütün kuşların pislikleri hafif pisliktirler. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; temizdirler.

Şems'ül Eimmeti'l Serahsî (r.a) **"Mebsût"**unda; **"Esah olan kavle göre, temizdirler"** demiştir.

Bir başkası, **"Esah olan kavle göre, pistirler"** demiştir.

İnsan üzerine sıçramış iğne başı gibi ufak sidik serpintileri af olunur.

Bu, İbn-i Abbas (r.a)'dan sorulduğunda; **"Allah'û Teâlâ'nın bundan daha büyük olanı affetmesini umut ediyorum"** diye cevap vermiştir.

Nihâye sahibi; **"Bazen sinekler pislik üzerine konduktan sonra namaz kılanın üzerine konar. Bunun ayağında ve kanatlarında pislikten eser olduğu şüphesizdir. Bundan kimsenin sakınmasının imkânı da yoktur. Bu takdirde bununla af olunması lâzımdır"** demiştir.

Sivas Müftüsü İsmail Efendi (r.a); **"Mültekâ Şerhi"**nde; **"Bazı hocalarımızdan işitmişizdir ki, iğne başı gibi olan sidik serpintileri üzerine el ile meshedildikte birbirine birleşirlerse namaz caiz olmaz, birleşmezlerse caiz olur"** demiştir.

"Bir kimse; Hasan-ı Basri (r.a)'ye sivrisineğin kanının temiz olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Hasan-ı Basri (r.a) o kimseye "Nerelisin?" dedi. Soran şahıs "Şamlıyım" diye cevap verdi. Hasan-ı Basri (r.a) arkadaşlarına hitap ederek, "Şu adamın hayâsının ne kadar az olduğunu görün. O öyle bir kavimdendir ki, Resulullah (s.a.v)'in evlâdının kanını dökerler. Sivrisineğin kanından sorarlar" dediği rivayet olunmuştur.

Hasan-ı Basri (r.a) bu suali derin bulmuştur. İslâmiyet'te güçlük yoktur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

بُعِثْتُ بِالْحَنَفِيَّةِ السَّمْحَةِ السَّهْلَةِ وَلَمْ أُبْعَثْ بِالرَّهْبَانِيَّةِ الصَّعْبَةِ

"Tevhid (Allah'ı bir tanımak) **müsâmahakâr ve kolay olan** (bir dinle) **gönderildim. Güç olan rehbâniyyetle gönderilmedim"** buyurmuşlardır.

Balığın kanı, eti yenen kuşların tersleri temizdir. Tavukların, kazların, ördeklerin ve bunlara benzeyenlerin tersleri pistir.

Balığın kanı, gerçek kan değildir, çünkü güneşte beyaz olur.

Katırın, eşeğin salyası temizdir.

Hidâye sahibi; **"Eşekle katırın salyalarının temiz olması şüphelidir. Şüphe ile temiz olan şey pis olmaz"** demiştir.

Kenz sahibi; **"Katırla, eşeğin salyaları af olunmuştur. Zira pislik şüpheyle sabit olmaz. Çünkü temizleyici olmasında şüphe vardır. Temiz olmalarında şüphe yoktur.**

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; eşekle katırın salyaları hafif pisliktir, çünkü bunların artığının temiz olup olmamasında birbirine zıt deliller vardır" demiştir.

İbn-i Melek (r.a); kendi **"Şerhinde İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'in bu artıklar temizdir. Namazın caiz olmasına engel değildir dediklerini"** zikretmiştir.

Bir pislik suya düştüğü zaman, o su pis olduğu gibi, bir pislik üzerine gelen su da pis olur.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Bir pislik üzerine gelen su pis değildir.**

Çünkü peygamberimiz (s.a.v)'in zaman-ı şeriflerinde bir Bedevi gelip mescide bevletttiklerinde Peygamberimiz (s.a.v) "Bevlin üzerine bir kova su dökün" diye emretmişlerdir.

Eğer pislik üzerine gelen su pis olsaydı, Peygamberimiz (s.a.v) bevl üzerine su dökülmesini emretmezlerdi" demiştir.

Hanefi fukahâsı; **"Peygamberimiz (s.a.v)'in bevl üzerine su döktürmesi temizlenmesi için değil, kokusunun gitmesi içindir"** diye cevap vermişlerdir.

Temiz bir elbise, yaş olan pis bir elbise içine dürülse, pis elbisenin yaşlığı, temiz olan elbisede belli olsa öyle ki, temiz elbise sıkılınca yaşlık damlarsa, o temiz elbise pis olmuş olur. Onunla namaz kılmak caiz değildir.

O temiz elbise sıkılınca damlamazsa, pis olmuş olmaz, onunla namaz kılmak caizdir.

Bir yaş elbise pis çamurla sıvanmış kuru duvar üzerine serilmiş olsa, o elbise pis olmaz. Ama kuru bir elbise pis çamurla sıvanmış yaş duvar üzerine serildiğinde, o kuru elbise yaş duvardan sıkmakla damlamayacak derecede ıslanmışsa pis olmuş olur.

Görülmeyen bir pislik, elbisenin hangi tarafına dokunmuş olduğu unutulsa, neresinde olduğunda şüphelenilse, elbisenin bir tarafı yıkanınca her tarafı temiz olmuş sayılır, ama tamamını yıkamak daha iyidir.

Harman dövülürken, eşekler o buğdayın üzerine işeseler, o buğdayın bir kısmı yıkansa veya bir miktarı elden çıkarılsa hem kalan, hem elden çıkarılan buğdayın hepsi temiz olmuş olur. Bunlarda aramak şart değildir.

Musannıfın; **"Eşeğin sidiği ile pislense"** demesi eşeğin sidiğinin galiz pislik olduğuna işarettir.

Ölmüş hayvanın katı olsun sıvı olsun kursağı ve sütü temizdir. Yeni doğan kuzu ve oğlağın karnından ve kursağından çıkan donmuş süte benzeyen peynir mayası da temizdir.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kuzu ve oğlağın kar-

nından ve kursağından çıkan peynir mayası ve ölmüş olan hayvanların sütleri de temiz değildir. Çünkü bu yerler pis olduğundan, içlerinden çıkan da pistir.

İSTİNCÂ

İstincâ; Yellenmeden başka önden, arkadan çıkan kan, meni, sidik, fışkı gibi şeylerden veya eserlerinden su, toprak veya başka bir şeyle temizlenmek demektir.

Peygamberimiz (s.a.v) istincâya bazen devam edip, bazen bırakmışlardır. Peygamberimiz (s.a.v)'in bazen devam edip, bazen bırakması istincânın sünnet olduğuna delildir. Yellenmeden dolayı istincâ yapmak bid'attır. İmam-ı Şafiî (r.a); **"Farzdır, eğer istincâ bırakılırsa namaz caiz olmaz"** demiştir.

İstincâda sünnet olan sayı yoktur. İmam-ı Şafiî (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'in;

وَاسْتَنْجِ بِثَلَاثَةِ اَحْجَارٍ

"Üç taşla istincâ et!" hadis-i şerifini delil getirerek üçlemek lâzımdır. Çünkü hadis-i şerifteki emir vücûb içindir. Hadis-i şerif ise; üçlemenin vacip olduğuna delâlet eder" demiştir.

Bizim delilimiz; Peygamberimiz (s.a.v)'in; مَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ

"Kim taşla istincâ ederse sonunu teklesin" hadis-i şerifidir. Zira hadis-i şerifteki teklemek, bire de şâmildir.

Yaz günlerinde tenasül âzâları sarkacağı için taşlara şöyle istincâ yapılır; Birinci taşla önden arkaya doğru, ikinci taşla arkadan öne doğru, üçüncü taşla yine önden arkaya doğru çekerek silinir. Kış günlerinde birinci taşı arkadan öne doğru, ikinci taşı önden arkaya doğru, üçüncü taşı arkadan öne doğru çekerek silinir.

Taşlarla böyle istincâ yapmak erkeklere mahsustur. Kadınlar yaz, kış birinci taşı önden arkaya doğru, ikinci taşı arkadan öne doğru, üçüncü taşı önden arkaya doğru çekerek istincâ yaparlar. Taş ile sildikten sonra su ile yıkamak daha iyidir. Kûba halkı taşla temizlenip, sonra su ile yıkandıkları için Cenab-ı Hak (c.c) onları methederek;

رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Orada tertemiz yıkanmayı seven adamlar vardır. Allah'ta çok

temizlenenleri sever" ayet-i kerimesini indirmiştir.

İstincâ yapılırken, önce eller yıkanır sonra bir, iki veya üç parmağın içiyle tenasül uzuvları yıkanır.

Tırnakların arasına pislik dolmaması için, parmakların ucuyla yıkanmaz.

Oruçlu olmazsa ayaklarını birbirinden uzakça tutarak kendisini iyice aşağıya salıvermelidir. İstincâ yerinde Allah (c.c)'ı zikretmemeli, konuşmamalı, tükürmemeli, sümkürmemelidir.

Makatında dirhem miktarından fazla pislik bulunursa, yıkamak vaciptir.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; dirhem miktarından fazla olan pisliğin çıktığı yerin dışında olması itibar olunur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; dirhem miktarından fazla olan pisliğin çıktığı yerle beraber olması itibar olunur.

İstincâ beş kısımdır. İkisi vaciptir;

1- Makatın pisliğini yıkamak; Cünüp, âdet gören kadın ve loğusanın guslederken tenasül âzâlarını yıkamaları.

2- İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; pisliğin çıktığı yerle, etrafına bulaşan pislik dirhem miktarından fazla olursa yıkaması. İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; çıktığı yerin etrafındaki pislik dirhem miktarından fazla olursa yıkanması vaciptir.

Birisi sünnettir;

3- Makkatta ki, pislik dirhem miktarından az olsa da yıkamak.

Birisi müstehaptır;

4- Küçük abdest bozulduğu zaman tenasül uzvunu yıkamak.

Birisi bid'attir;

5- Yellendikten sonra yıkamak.

İstincâ kemikle ve hayvan tersiyle yapılmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bunları yasaklamıştır. "Hayvan terslerinin kendileri pistir. Kemik ise cinlerin azığıdır" buyurmuşlardır. Kömür, ağaç yaprakları, hayvan ve insan yiyecekleri ile istincâ etmek mekrûhtur.

Sağ elle istincâ yapmak da mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْيَمِينُ لِلْوَجْهِ وَالْيَسَارُ لِلْمَقْعَدِ

"Sağ el yüz için, sol el makat içindir" buyurarak sağ elle istincâ-

yı yasaklamıştır.

Büyük ve küçük abdest bozarken helâda olsa bile, Kıbleye karşı dönmek ve arkasını çevirmek mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا اَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَعَظِّمُوا قِبْلَةَ اللهِ فَلاَ تَسْتَقْبِلُوهَا وَلاَ تَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا اَوْ غَرِّبُوا

"Siz büyük abdest bozarken Allah'ın Kıblesine tâzîm ediniz de, önünüzü ve arkanızı Kıbleye çevirmeyin fakat, ya doğuya ya batıya dönün" buyurmuşlardır.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Arkayı Kıbleye dönmekte beis yoktur"** diye rivayet olunmuştur.

Durgun suya, büyük ve küçük abdest bozmak mekrûhtur.

İnsanların istirahat ettikleri gölgeye, yola, yemiş ağacının altına da büyük ve küçük abdest bozmak mekrûhtur.

ـ كِتَابُ الصَّلٰوةِ ـ

وَقْتُ الْفَجْرِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ الثَّانِى وَهُوَ الْبَيَاضُ الْمُعْتَرِضُ فِى الْاُفُقِ اِلٰى طُلُوعِ الشَّمْسِ. وَوَقْتُ الظُّهْرِ مِنْ زَوٰالِهَا اِلَى اَنْ يَصِيرَ ظِلُّ كُلِّ شَىْءٍ مِثْلَيْهِ سِوٰى فَيْءِ الزَّوَالِ وَقَالاَ اِلَى اَنْ يَصِيرَ مِثْلاً. وَوَقْتُ الْعَصْرِ مِنْ اِنْتِهَاءِ وَقْتِ الظُّهْرِ اِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ. وَوَقْتُ الْمَغْرِبِ مِنْ غُرُوبِهٰا اِلَى مَغِيبِ الشَّفَقِ وَهُوَ الْبَيَاضُ الْكَائِنُ فِى الْاُفُقِ بَعْدَ الْحُمْرَةِ وَقَالاٰ هُوَ الْحُمْرَةُ قِيلَ وَبِهِ يُفْتَى. وَوَقْتُ الْعِشٰاءِ وَالْوِتْرِ مِنْ اِنْتِهٰاءِ وَقْتِ الْمَغْرِبِ اِلَى الْفَجْرِ الثَّانِى. وَلاَ يُقَدَّمُ الْوِتْرُ عَلَيْهَا لِلتَّرْتِيبِ. وَمَنْ لَمْ يَجِدْ وَقْتَهُمَا لاَيَجِبَانِ عَلَيْهِ. وَيُسْتَحَبُّ الْاِسْفٰارُ بِالْفَجْرِ بِحَيْثُ يُمْكِنُ اَدٰاؤُهُ بِتَرْتِيلِ اَرْبَعِينَ اٰيَةً اَوْ اَكْثَرَ ثُمَّ اِنْ ظَهَرَ فَسَادُ الطَّهَارَةِ يُمْكِنُهُ الْوُضُوءُ وَاِعَادَتُهُ عَلَى الْوَجْهِ الْمَذْكُورِ وَالْاِبْرٰادُ بِظُهْرِ الصَّيْفِ وَتَأْخِيرُ الْعَصْرِ مَالَمْ تَتَغَيَّرِ الشَّمْسُ وَالْعِشَاءُ اِلٰى ثُلُثِ اللَّيْلِ وَالْوِتْرِ اِلَى اٰخِرِهِ لِمَنْ يَثِقُ بِالْاِنْتِبٰاهِ وَاِلاَّ فَقَبْلَ النَّوْمِ، وَتَعْجِيلُ ظُهْرِ الشِّتَاءِ وَالْمَغْرِبِ وَتَعْجِيلُ الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ يَوْمَ الْغَيْمِ وَتَأْخِيرُ غَيْرِهِمَا. وَمُنِعَ عَنِ الصَّلاَةِ وَسَجْدَةِ التِّلاَوَةِ وَصَلاٰةِ الْجَنَازَةِ عِنْدَ الطُّلُوعِ وَالْاِسْتِوَاءِ وَالْغُرُوبِ اِلاَّ عَصْرَ يَوْمِهِ، وَعَنِ التَّنَفُّلِ وَرَكْعَتَىِ الطَّوٰافِ بَعْدَ صَلاٰةِ الْفَجْرِ وَالْعَصْرِ، لاَ عَنْ قَضَاءِ فَائِتَةٍ وَسَجْدَةِ تِلاَوَةٍ وَصَلاٰةِ جَنَازَةٍ وَعَنِ التَّنَفُّلِ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ بِاَكْثَرَ مِنْ سُنَّةٍ وَقَبْلَ الْمَغْرِبِ وَوَقْتَ الْخُطْبَةِ اَيًّا كَانَتْ وَقَبْلَ صَلاٰةِ الْعِيدِ، وَعَنِ الْجَمْعِ بَيْنَ صَلاَتَيْنِ فِى وَقْتٍ اِلاَّ بِعَرَفَةَ وَمُزْدَلِفَةَ. وَمَنْ طَهُرَتْ فِى وَقْتِ عَصْرٍ اَوْ عِشَاءٍ صَلَّتْهُمَا فَقَطْ وَمَنْ هُوَ اَهْلُ فَرْضٍ فِى اٰخِرِ وَقْتٍ يَقْضِيهِ لاَمَنْ حَاضَتْ فِيهِ.

NAMAZ BAHSİ

Namaz farz-ı ayn'dır. Namazın farziyetini inkâr eden kâfir olur. Namazın farz olması kitap, sünnet ve icma-i ümmetle sabittir.

Kitaptan farz olduğuna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاَقِيمُوا الصَّلَوةَ

"Namazı dosdoğru kılınız!"

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَوةِ الْوُسْطَى

"Namazlara ve orta namaza devam ediniz" kavl-i kerimidir.

Sünnetten farz olduğuna delil, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِنَّ اللهَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَمْسَ صَلَوَاتٍ

"Şüphe yok ki, Allah'û Teâlâ her Müslüman olan erkek ve kadına gece ile gündüzde beş vakit namazı farz kılmıştır" hadis-i şerifidir.

İcma-i ümmete gelince; bütün Müslümanlar Peygamberimiz (s.a.v)'den bugüne kadar, namazın farz olduğuna ittifak etmişlerdir, hiçbir inkâr ve reddeden bulunmamıştır. Bir kimse namazın meşrû olduğunu inkâr ederse kâfir olur.

"Salât" lügatte; Dua demektir. **Şeriatta ise; "efâl-i ma'lûme erkân-ı mahsûsa"**dan ibarettir. Yani, bilinen bir takım fiiller ve hususi bir takım rükünlerdir.

Sabah namazının vakti; ikinci fecrin doğmasından, yani doğu tarafından yayılmaya başlayan beyaz aydınlıktan itibaren güneşin doğmasına kadar devam eden zamandır. Sabah namazını, önce Hz. Âdem kıldı. Cennetten indirildiğinde gecenin karanlığından korkmak üzere iken fecir doğdu. Hz. Âdem, Allah'û Teâlâ (c.c)'ya şükretmek için iki rekât namaz kıldı. Birinci rekâtı gecenin karanlığından kurtulduğu için, ikinci rekâtı gündüzün aydınlığına kavuştuğu için kılmıştır.

Sabah namazı vaktinin girmesi için; doğu tarafında beyazlık ve aydınlığın yayılması lâzımdır.

Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

"Bilâl'in ezânı, gökte iki tarafı karanlık uzayan bir çizgi şeklinde beliren fecir (yalancı fecir)**de sizi aldatmasın"** buyurmuştur.

Musannıfın; Sabah namazının ilk ve son vaktini açıklaması Cebrâil (a.s)'ın Peygamberimiz (s.a.v)'e imam olduğuna işaret içindir.

اِنَّ جَبْرَآئِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ اَمَّ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا حِينَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فِى الْيَوْمِ الْاَوَّلِ وَفِى الْيَوْمِ الثَّانِى اَسْفَرَ جَدًّا وَكَادَتِ الشَّمْسُ تَطْلُعُ ثُمَّ قَالَ مَابَيْنَ هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ وَقْتٌ لَكَ وَلِاُمَّتِكَ

"Şüphe yok ki, Cebrâil (a.s) Peygamberimiz (s.a.v)'e sabah namazında birinci günde fecir doğunca İmam olmuş, ikinci günde ortalık iyice aydınlanıp nerede ise güneş doğacağı zaman İmam olduktan sonra bu iki vakit arasındaki zaman senin ve ümmetin için sabah namazının vaktidir" demiştir.

Öğle namazının vakti; güneşin zevâlinden başlar, yani zevâl vakti güneş gökyüzünde en yüksek dereceye çıkar. Görünüşe nazaran gökte yarı yolu almış olur. Kısa bir zaman için artık her şeyin gölgesi durur, bu zamanda ne artar ne eksilir.

İşte güneşin tam bu yarı yola geldiği zaman, her şeyin yere düşen gölgesine **"Feyy-i zevâl"** denir.

Her şeyin gölgesi şimdiye kadar doğudan batıya doğru düşmekteyken, bundan sonra batıdan doğuya doğru düşmeye başlar.

Sonra güneş yavaş yavaş batıya doğru inmeye başlar. İşte bu inişin ilk derecesine zevâl denilir ki, Öğle namazının vakti bununla girer. Gölge uzayarak zevâl zamanındaki uzunluğu hesaba katılmamak şartıyla sopanın uzunluğunun iki misli kadar olunca İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; öğle vakti çıkmış, ikindi vakti girmiş olur. Bu zamana **"İkinci İkindi"** denir.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; zevâl zamanındaki gölge hesaba katılmayarak gölge sopanın uzunluğu kadar olunca, Öğle namazı vakti çıkmış İkindi namazı vakti girmiş olur.

Bu zamana da, **"Birinci İkindi"** denir.

Öğlenin son vaktinde İmam-ı A'zam (r.a)'dan çeşitli rivayetler var-

dır. Gerçek olan kavl yukarıda geçendir.

Hasan b. Ziyad, İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Zevâl zamanındaki gölge çıkarılınca her şeyin gölgesi kendinin uzunluğu kadar olunca öğlenin vakti çıkar, ikindinin vakti girer"** diye rivayet etmiştir.

Ebu Yusuf, İmam-ı Züfer, İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Şafiî (r.a) bu kaville amel etmişlerdir.

Esed b. Amr, yine İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Zevâl zamanındaki gölge çıkarılınca her şeyin gölgesi kendi uzunluğu kadar olunca öğle vakti çıkar, fakat ikindi vakti her şeyin gölgesi kendi uzunluğunun iki misli olunca girer. Buna göre öğle ile ikindi arasında sabah namazı ile öğle namazı arasında olduğu gibi boş bir vakit bulunur"** diye rivayet etmiştir.

Zevâlden sonra dört rekâtlık öğle namazını ilk defa İbrahim (a.s) oğlunu kesmekle emrolunduğunda kılmıştır. Birinci rekâtı, oğlunun üzüntüsünün gitmesine şükür için, ikinci rekâtı oğlunun yerine koç gönderilmesine şükür için, üçüncü rekâtı Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا

"Rüyanda sadık çıktın!" (Es-Saffat Suresi; 105) hitabına mahzar olduğu zaman, Allah (c.c) rızası için, dördüncü rekâtı çocuğunun sabretmesi için kılmıştır.

İkindi namazının vakti; yukarıdaki iki kavle göre öğle namazının vaktinin çıkmasından itibaren güneş batımına kadardır. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ اَدْرَكَ رَكْعَتً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ اَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ اَدْرَكَهَا

"Kim güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekâtına yetişirse ikindi namazına yetişmiş gibi olur" buyurmuşlardır. İkindi namazını dört rekât olarak ilk önce Yunus (a.s); Allah'û Teâlâ'nın Onu su karanlığından, gece karanlığından ve balığın karnındaki karanlıktan kurtarmasından dolayı şükür etmek için kılmıştır.

Akşam namazının vakti; güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolmasına kadardır.

İmam-ı Şafiî (r.a) Hazretleri bir kavlinde; **"Akşam namazının vakti güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolmasına kadardır."**

Diğer bir kavlinde de; **"Akşam namazının vakti üç rekât namaz**

kılınacak kadar zamanıdır. Çünkü Cebrâil (a.s) Peygamberimiz (s.a.v)'e imam olduğunda Akşam namazını iki günde aynı vakitte kıldırmıştır. Onun imam olması, Akşam namazının vaktini öğretmek içindi" demiştir. Bu kavl İmam-ı Şafiî (r.a)'nin iki kavlinden biridir.

İmam-ı Gazali (r.a); **"Akşam vaktinde iki kavil vardır. Bir kavle göre; akşam vakti, şafak kayboluncaya kadar devam eder. Ahmed b. Hanbel'de bu görüştedir. Diğer kavil de, güneş battıktan sonra abdest alınıp ezân ve ikâmetle beş rekât kılınacak kadar olan zamandır"** diyerek bu görüşlerine Ashab-ı Suffe'den Abdullah b. Amr (a.s)'ın rivayet ettiği Peygamberimiz (s.a.v);

وَقْتُ الْمَغْرِبِ مَالَمْ يَسْقُطْ نُورُ الشَّفَقِ

"Akşam vakti şafağın aydınlığı kayboluncaya değindir" buyurmuşlardır. Ebu Hureyre (r.a)'nin Peygamberimiz (s.a.v)'den;

اَوَّلُ وَقْتِ الْمَغْرِبِ حِينَ تَغْرُبُ الشَّمْسُ وَاٰخِرُهُ حِينَ يَغِيبُ الشَّفَقُ

"Akşam namazının ilk vakti güneş batınca başlar, son vakti şafağın kaybolduğu zamandır" diye rivayet ettiği hadis-i şeriflerdir.

Allah'û Teâlâ (c.c);

ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ اِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللهِ

"İnsanlara Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edinin diye sen mi söyledin?" (El-Mâide Suresi; 116) ayet-i kerimesiyle İsa (a.s)'a hitap eylediğinde üç rekât namaz kıldı.

İlk rekâtı kendisinden ulûhiyet isnadını kaldırmak için, ikinci rekâtı annesinden ulûhiyet isnadını kaldırmak için, üçüncü rekâtı Cenab-ı Hak (c.c)'ın ilâhlığı ispat ve ikrar için kılmıştır. Bu ayet-ı kerimeyle hitap edildiği vakit Akşam namazı vakti idi.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; **"Şafak ufuktaki kızıllıktan sonra meydana gelen beyazlıktır."**

Hz. Ebu Bekir, Muaz, Enes, İbn-i Zübeyr (r.a) bu görüşte idiler.

İmam-ı A'zam (r.a) görüşüne göre; Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet olunan Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَخِرُ وَقْتِ الْمَغْرِبِ اِذَا اسْوَدَّ الْاُفُقُ وَالشَّفَقُ هُوَا لْحُمْرَةُ

"Akşam namazı vakti şafak kararınca sona erer, şafak kırmızılığın ta kendisidir" hadis-i şerifini delil getirmiştir.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; şafak, ufuktaki kızıllığın kendisidir, ondan sonra olan beyazlık değildir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin kavli de budur. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a) görüşlerine, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَلشَّفَقُ هُوَالْحُمْرَةُ

"Şafak kırmızılığın tâ kendisidir" hadis-i şerifini delil getirmişlerdir.

Sivas Müftüsü İsmail Efendi; **"Ebu Hanife (r.a)'nin rivayet ettiği hadis-i şerif üstündür. Çünkü İmam-ı A'zam (r.a)'nın rivayet ettiği hadis merfûdur. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in rivayet ettikleri hadis ise mevkûftur.**

Usûl ilminde merfû hadis-i şerif, mevkûf hadis-i şerife tercih edilir" demiştir.

اَخِرُ وَقْتِ الْعِشَآءِ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ

Yatsı namazı ile Vitir namazının vakti; yukarıdaki iki kavle göre, şafağın kaybolmasından başlar. İkinci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Ebu Hureyre (r.a)'den;

"Yatsı namazının son vakti fecir doğunca bitmiş olur" diye rivayet edilen hadis-i şerif buna delildir.

İlk defa Yatsı namazını Mûsa (a.s) Medyen şehrinden çıkıp yolu kaybolduğu zaman, ailesinin, kardeşi Harun (a.s)'ın üzüntüsü, Firavunun korkusu ve çocuklarının üzüntüsü içindeyken Allah'û Teâlâ (c.c) kendisine **"Eymen"** denilen yerde nidâ eylediğinde, dört rekât olarak kılmıştır. Vakit, Yatsı zamanıydı.

Namazları sıra ile kılmak vacip olduğu için, vitir namazı yatsı namazından önce kılınmaz. Bir kimse unutarak vitir namazını yatsı namazından önce kılsa, sonra da yatsı namazını kılsa namazları caizdir, fakat o kimse tertip sahibi (ergenlik çağına girdiği andan itibaren farz namazlarından hiçbirini kazâya bırakmayan kimsedir. Böyle bir kimsenin farz namazlarını ve vitir namazını sıra ile kılması lâzımdır. Bir kimse bir farz namazını ve İmam-ı A'zam (r.a)'a göre vacip olan vitir namazını özürsüz yere vaktinde kılmamış olsa bu namazı ilk vakit namazından önce kazâ etmesi lâzımdır.) olmaktan çıkar. Çünkü vitir namazı amelî farzdır. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yatsıdan önce vitir namazını kılmak caiz değildir. Çünkü, vitir namazı bunlara göre yatsı namazının sünnetidir

ve yatsı namazını kılmadan vitrin vakti girmiş olmaz. Yatsıdan önce kılınan vitrin caiz olmaması tertibin düşmesi değil, vakit girmediği içindir.

Yatsı namazıyla, vitir namazının vaktini bulamayan bir kimseye, bu vakitler vacip değildir. Yani, bir kimse güneş batar batmaz sabahın olduğu bir yerde bulunsa, o kimseye yatsı ve vitir namazı vacip değildir.

MÜSTEHAP OLAN VAKİTLER

Sabah namazını aydınlığın iyice çıkacağı bir vâkte kadar tehir etmek müstehaptır. Bununla beraber kılınmış olan namaz bozulduğu takdirde tekrar abdest alıp daha güneş doğmadan kırk veya daha fazla ayet-i kerimeyi tecvit üzere okuyarak yeniden namaz kılacak kadar bir vakit kalmalıdır.

Sabah namazını iyice aydınlanıncaya kadar geri bırakmanın müstehap olduğuna delil; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ فَاِنَّهُ اَعْظَمُ لِلْاَجْرِ

"Sabah namazını ortalık iyice aydınlanınca kılınız. Çünkü bu sevap itibarıyla daha büyüktür" hadis-i şerifidir.

Yine Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ صَلَّى الْفَجْرَ وَمَكَثَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَكَاَنَّمَا اَعْتَقَ اَرْبَعَ رِقَابٍ مِنْ وَلَدِ اسْمَعِيلَ

"Bir kimse sabah namazını kılıp güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde dururs a o kimse İsmail (a.s)'ın çocuklarından dört köle azat etmiş (sevabı kazânır)" buyurmuşlardır.

Yaz günleri öğle namazlarını serinliğe bırakmak müstehaptır. Zira Enes (r.a);

اِنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ اِذَا كَانَ اْلحَرُّ اَبْرَدَ بِالصَّلَوةِ وَاِذَا كَانَ اْلبَرْدُ عَجَّلَ بِالصَّلَوةِ

"Peygamberimiz (s.a.v) sıcak olunca öğle namazını serinliğe bırakırdı. Soğuk olunca namazı acele kılardı" hadis-i şerifini rivayet etmiştir.

Ebu Saidi'l Hudri (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ فَاِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

"Öğleyi serinliğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin kükreyişindendir" buyurdukları rivayet etmiştir.

Güneşin rengi değişmedikçe ikindi namazını tehir etmek müstehaptır.

Güneşin renginin değişmesi; Kendisine bakan gözleri kamaştırmaz duruma gelmesidir.

Yatsı namazını, gecenin üçte birine kadar tehir etmek müstehaptır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لَوْلاَ اَنْ اَشُقَّ عَلَى اُمَّتِى لَاَخَّرْتُ الْعِشَآءَ اِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ

"Ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı yatsı namazını gecenin üçte birine kadar tehir ederdim" buyurmuşlardır.

Vitir namazını uyanacağına emin olan kimsenin, gecenin sonuna bırakması müstehaptır. Gece uyanacağına emin olmayan kimse evvel kılmalıdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ خَافَ اَنْ لاَيَقُومَ اَخِرَاللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ اَوَّلَهُ وَمَنْ طَمِعَ اَنْ يَقُومَ اَخِرَا لَّيْلِ فَلْيُوتِرْ اَخِرَا لَّيْلِ

"Her kim gecenin sonunda kalkamayacağından korkarsa vitir namazını, yatsı namazının evvel vaktinde kılsın. Kim de gecenin sonunda kalkacağından emin olursa vitir namazını gecenin sonunda kılsın" buyurmuşlardır.

Akşam namazını yaz ve kış acele kılmak müstehaptır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَتَزَالُ اُمَّتِى بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْمَغْرِبَ وَاَخَّرُوالْعِشَآءَ

"Ümmetim akşam namazını acele, yatsı namazını geç kıldıkları müddetçe hayırda devam etmektedirler" buyurmuşlardır.

Bulutlu günlerde ikindi ve yatsı namazını acele kılmak müstehaptır. Bulutlu olmayan günlerde akşamla ikindiyi biraz geç kılmak müstehaptır.

MEKRÛH VAKİTLER

1- Güneş doğarken, yani güneşin doğmasından 50 dakika geçinceye kadar olan vakit,

2- İstivâ; Zevâl vakti, yani güneş tam tepede bulunduğu vakit,

3- Güneş batarken, yani güneşin ışınları gözleri kamaştırmayacak bir duruma geldiği zamandan battığı zamana kadar olan vakit,

Bu üç vakitte ne kazâya kalmış farz namazlar veya vacip olan vitir namazı, ne daha önce hazırlanmış olan cenaze namazı kılınabilir. Ne de daha önce okunmuş bir secde ayetinin tilavet secdesi yapılabilir.

Ukbe (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v); **"Bizi üç vakitte namaz kılmaktan cenazeyi kabre koymaktan nehy ederdi"** diye rivayet olunmuştur. Tilâvet secdesinin mekrûh olması da namaza benzediği içindir. Çünkü namazda şart olan temizlik örtünme, Kıbleye dönme, tilâvet secdesinde şarttır.

Fetâvây-i Kâdîhân'da; "Dokuz vakitte nafile namaz kılmak caiz değildir.

Bunlar;

1- Fecir doğduktan sonra, sabah namazının sünnetinden başka,

2- Sabah namazının farzından sonra, güneş doğuncaya kadar,

3- İkindi namazından sonra, güneş batıncaya kadar,

4- Güneş battıktan sonra, akşam namazından evvel,

5- Cuma günü hutbe okunurken,

6- Cuma günü ikâmet yapılırken,

7- Bayram namazlarının hutbeleri okunurken,

8- Yağmur duasının hutbesi okunurken,

9- Güneş tutulmasında hutbe okunurken kılınan namazlardır.

Bu dokuz vakitte ancak kazâ namazları, cenaze namazları kılınır" denmiştir.

Güneşin ışınları gözleri kamaştırmayacak bir duruma geldiği vakitten batıncaya kadar olan zamanda hiçbir namaz kılınamaz. Yalnız, o günün ikindi namazı kılınabilir.

Sabah namazından ve ikindi namazından sonra tavaf namazı, nafile namaz kılınmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَصَلَوةَ مَعَ صَلَوةِ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَقْرُبَ

"Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz yoktur (yani kılınmaz)" buyurmuşlardır.

Sabahla ikindiden sonra kazâ ve cenaze namazı kılınır, tilavet secdesi de yapılır. Fecir doğduktan sonra sabah namazının sünnetinden başka nafile namaz kılınmaz.

Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَصَلَوةَ بَعْدَ الصُّبْحِ اِلاَّ رَكْعَتَيْنِ

"Sabah olduktan sonra ancak iki rekât namaz kılınabilir" buyurmuşlardır.

Akşam namazından önce nafile namaz kılınmaz.

Cuma, Bayram, Yağmur duası, Güneş tutulması, Hac hutbeleri gibi hangi hutbe olursa olsun hutbe okunurken nafile namaz kılınmaz. Bayram namazının kılındığı yerde camide ve nerede olursa olsun bayram namazından önce nafile namaz kılınmaz. İbn-i Mesud ile Huzeyfe (r.a)'ın Ramazan bayramında insanları bayram namazından önce nafile namazdan men ettikleri rivayet olunmuştur.

Yine, Hz. Ali (r.a) Bayram namazının kılındığı yere geldiğinde bir takım insanların nafile namaz kıldıklarını görmüş. Bunun üzerine **"Resulullah (s.a.v)'in zamanında bilmediğimiz bu namaz nedir?"** demiş. Hz. Ali (r.a)'ye; **"Onları namazdan men etmez misin?"** dediklerinde Hz. Ali (r.a); **"Bir kulu namaz kılmaktan men etmeyi hoş görmem"** demiş.

Yolcu olsun olmasın, bir vakitte iki namazı bir arada kılmaz caiz değildir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

اِنَّ الصَّلَوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Şüphesiz ki, namaz Müslümanlar üzerine vakitlerle belli bir farz olmuştur" (En-Nisa Suresi; 103) buyurmuştur.

Bir vakitte iki namazı birleştirmek ise, vakti bozmaktır. Kazâya kalmış namazları bir vakitte kılabilir, fakat vakti gelmeden o vaktin namazını önceki vakitte kılamaz. Bir kimse öğle namazını vaktin sonuna kadar tehir ederek öğle namazını kılar. Biraz sonra ikindi namazının vakti girer. İkindi namazını bir yerde kılmak caizdir. Fakat, ikindi vakti girmeden ikin-

di namazını kılmak caiz değildir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; yağmur, yolculuk, hastalık gibi özürlerle öğle ile ikindiyi bir vakitte kılmak, aksam ile yatsıyı da bir arada kılmak caizdir.

Bir Hanefilere göre de; Arafat'ta öğle ile ikindiyi öğle vaktinde, Müzdelife'de akşam ile yatsıyı yatsı vaktinde bir arada kılmak caizdir.

Bir kadın ikindi vaktinde veya yatsı vaktinde âdetten kesilirse, yalnız o vakitleri kılar. Öğle ile akşamı kılmaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Öğle ile akşamı da kılar. Çünkü Ona göre; özürden kesilmede öğle ile ikindi, akşam ile yatsı bir vakit gibidir. İki vakit bir arada kılınır.

Bir kimse vaktin sonunda namazla mükellef olsa, o vakti de kılmasa sonra kazâ eder. Fakat vaktin sonunda âdet gören veya loğusa olan bir kadın o vakti sonra kazâ etmez. Meselâ; Bir çocuk vaktin sonunda erginlik çağına girse ve yahut bir kâfir Müslüman olsa, o vakitten ancak tekbir alacak kadar zaman kalsa, o vaktin farzını kazâ etmek bu kimseler üzerine vacip olur. Ama vaktin sonunda bir kadın âdet görse veya loğusa olsa, bu kadınlar o namazı sonra kazâ etmezler. Çünkü İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bir namazın farz olması vaktin sonuna bağlıdır. Bir insan vaktin sonunda mükellef olursa yetiştirebilirse namazı o vakitte kılar, yetiştiremezse kazâ eder. Bir kimse vaktin sonunda namazla mükellef olmazsa, o namaz o kimseden düşer; sonra kazâ da etmez.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bir namazın farz olması vaktin evveline bağlıdır. Vaktin evvelinde mükellef olursa, o namazı kılar, kılmazsa sonra kazâ eder. Vaktin sonunda namazla mükellef olan kimseye o namazı kılmak vacip değildir.

ــ بَابُ الْاَذَانِ ــ

سُنَّ لِلْفَرَائِضِ دُونَ غَيْرِهَا. وَلاَ يُؤَذَّنُ لِصَلاَةٍ قَبْلَ دُخُولِ وَقْتِهَا وَيُعَادُ فِيهِ لَوْ فَعَلَ خِلاَفًا لاَبِي يُوسُفَ فِي الْفَجْرِ. وَيُؤَذَّنُ لِلْفَائِتَةِ وَيُقِيمُ وَكَذَا لِأُولَى الْفَوَائِتِ وَخُيِّرَ فِيهِ لِلْبَوَاقِي. وَكُرِهَ تَرْكُهُمَا لِلْمُسَافِرِ لاَلِمُصَلٍّ فِي بَيْتِهِ فِي الْمِصْرِ، وَنُدِبَا لَهُمَا لاَلِلنِّسَاءِ. وَصِفَةُ الْاَذَانِ مَعْرُوفَةٌ. وَيُزَادُ بَعْدَ فَلاَحِ اَذَانِ الْفَجْرِ اَلصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ مَرَّتَيْنِ. وَالْاِقَامَةُ مِثْلُهُ وَيُزَادُ بَعْدَ فَلاَحِهَا قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ مَرَّتَيْنِ وَيَتَرَسَّلُ فِيهِ وَيَحْدُرُ فِيهَا. وَيُكْرَهُ التَّرْجِيعُ وَالتَّلْحِينُ. وَيَسْتَقْبِلُ بِهِمَا الْقِبْلَةَ. وَيُحَوِّلُ وَجْهَهُ يُمْنَةً وَيُسْرَةً عِنْدَ حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ وَحَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ. وَيَسْتَدِيرُ فِي صَوْمَعَتِهِ اِنْ لَمْ يَقْتَدِرِ التَّحَوُّلَ وَاقِفًا وَيَجْعَلُ اِصْبَعَيْهِ فِي اُذُنَيْهِ. وَلاَ يَتَكَلَّمُ فِي اَثْنَائِهِمَا وَيَجْلِسُ بَيْنَهُمَا اِلاَّ فِي الْمَغْرِبِ فَيَفْصِلُ بِسَكْتَةٍ وَقَالاَ بِجَلْسَةٍ خَفِيفَةٍ. وَاسْتَحْسَنَ الْمُتَاَخِّرُونَ التَّثْوِيبَ فِي كُلِّ الصَّلَوَاتِ وَيُؤَذَّنُ وَيُقِيمُ عَلَى طُهْرٍ. وَجَازَ اَذَانُ الْمُحْدِثِ وَكُرِهَ اِقَامَتُهُ وَاَذَانُ الْجُنُبِ وَيُعَادُ كَاَذَانِ الْمَرْاَةِ وَالْمَجْنُونِ وَالسَّكْرَانِ وَلاَ تُعَادُ الْاِقَامَةُ. وَيُسْتَحَبُّ كَوْنُ الْمُؤَذِّنِ عَالِمًا بِالسُّنَّةِ وَالْاَوْقَاتِ. وَكُرِهَ اَذَانُ الْفَاسِقِ وَالصَّبِيِّ وَالْقَاعِدِ لاَاَذَانُ الْعَبْدِ وَالْاَعْرَابِي وَالْاَعْمَى وَوَلَدِ الزِّنَا. وَاِذَا قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ قَامَ الْاِمَامُ وَالْجَمَاعَةُ. وَاِذَا قَالَ قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ شَرَعُوا. وَاِنْ كَانَ الْاِمَامُ غَائِبًا اَوْ هُوَ الْمُؤَذِّنُ لاَيَقُومُونَ حَتَّى يَحْضُرَ.

EZÂN BABI

Ezân lügatte; "Bildirmek" demektir. Nitekim, Allah'û Teâlâ (c.c);

وَ اَذَانٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ

"Allah ve Resulünden bir dildiridir" (Tevbe Suresi; 1) buyurmuştur.

Şeriatta; Belirli vakitlerde mübarek sözlerden ibarettir.

Resul-ü Ekrem (s.a.v) Medine-i Münevvere'ye geldiklerinde namazı bazen önce, bazen sonra kıldırıyorlardı. Bir gün Peygamberimiz (s.a.v) namaz vakitlerini bildirmek için, Ashâb-ı Kirâmı'yla istişârede bulundular. Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları **"Bir bayrak dikeli o bayrak dikildiğinde namaz vaktinin olduğu bilinmiş olsun, görenler görmeyenlere bildir-**

sin" dediler. Peygamberimiz (s.a.v) bunu beğenmedi. Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları **"Çan çalalım"** dediler. Peygamberimiz (s.a.v) bunu da beğenmeyerek **"Bu Hıristiyanların işidir"** buyurdular. Bazılarının ateş yakmayı teklif etmeleri üzerine Peygamberimiz (s.a.v) **"Bu Mecusîlerin işidir"** buyurdular. Diğerleri de, **"Boru çalınsın"** dediler. Peygamberimiz (s.a.v) bunu da beğenmedi ve **"Bu Yahûdilerin işidir"** buyurdular. Daha sonra bir karara varamadan dağıldılar. Abdullah b. Zeyd (r.a); "Ben yattım uykuyla uyanıklık arasında iken gökten bir şahsın indiğini gördüm. Üzerinde yeşil bir kaftan, elinde çana benzeyen bir şey vardı. Elinde olan şeyi bana satar mısın? dedim. Bununla ne yapacaksın? diye sordu. Bende namazımızın vaktini bildirmek için çalacağım, diye cevap verdim. O zat, ben bundan daha hayırlı bir şeyi sana bildireyim mi? dediğinde, ısrarla buyurun, dedim. O şahıs, bir yüksek yere çıkarak Kıbleye karşı döndü ve ezân okudu. Biraz durduktan sonra kalkıp evvel ki, gibi ezân okuyup sonunda iki kere **"Kadkametissalâh"** dedi. Ben de, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e gelerek bu rüyayı haber verdim. Peygamberimiz (s.a.v); **"Senin rüyan doğrudur ve haktır"** buyurdular ve bana **"Bunu Hz. Bilâl (r.a)'e öğret!"** diye emrettiler. Ben de işittiğim gibi öğrettim. Hz. Bilâl (r.a) Medine'de yüksek bir yere çıkıp ezân okuduğunda, Hz. Ömer (r.a) koşarak geldi ve Abdullah (r.a)'a gelen şahıs bana da geldi. Fakat Abdullah benden önce davranmış, dedi" demiştir. O gece Ashâb-ı Kirâm'dan yedi kişinin aynı rüyayı gördükleri rivayet edilmiştir.

Ebu Hafs Muhammed b. Ali (r.a); **"Dinin şiârından olan ezânla ikâmet rüyayla sabit oldu, demek töhmettir. Çünkü Resul-ü Ekrem (s.a.v) Mirâç Gecesi Mescid-i Aksaya vardığında bütün Peygamberler toplandılar. Bir melek ezân okudu, ikâmet getirdi. Peygamberimiz (s.a.v) onlara namaz kıldırdı"** demiştir.

Cebrâil (a.s) Peygamberimiz (s.a.v)'e ezânı getirmiştir. Hatta, Kesir b. Mürre (r.a); **"Cebrâil (a.s) gökten ezân okudu. Hz. Ömer (r.a) işitti, sonra Bilâl-i Hâbeşi (r.a)'ye öğretti"** demiştir.

Ezân farz namazlar ve Cuma için sünnettir. Vacip olan Bayram ve Vitir namazları için sünnet değildir.

Vakit girmeden namaz için ezân okunmaz. Vakit girmeden ezân okunursa vakit girince tekrar okunur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Sabah namazı için gece yarısından sonra ezân okunursa tekrar okunmaz.

Kazâ namazı için ezân ve ikâmet getirilir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v);

"Harpten dönerken sabah karşı Hz. Bilâl (r.a)'i kendilerini Sabah namazına kaldırması için nöbetçi bırakarak uyumuşlardı. Hz. Bi-

lâl (r.a) de uyumuştu. Güneş doğduktan sonra uyandılar. Güneş yükseldikten sonra abdest aldılar. Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Bilâl (r.a)'a ezân okumasını emretti. Bilâl (r.a) ezân okudu.

Sabah namazının sünnetini kıldılar, sonra Bilâl (r.a) ikâmet getirdi. Peygamberimiz (s.a.v) namazı kazâ olarak kıldırdı.

İmam-ı Şafiî (r.a) iki kavlinin birinde, kazâ için ezân ve ikâmet getirilmez, demiş ve buna delili de, "Peygamberimiz (s.a.v)'in Hendek gazasında kâfirlerle savaş halinde bulunduğu için kılamadığı dört vakit namazı ezân ve ikâmetsiz olarak kazâ ettiği" rivayetidir.

Bizim delilimiz, Ebu Yusuf (r.a)'un Peygamberimiz (s.a.v)'e isnâtla **"Peygamberimiz (s.a.v)'in bu dört vakti ezân ve ikâmetle kazâ ettiği"** rivayetidir.

Bir kimse bir çok namazı bir yerde kazâ edecek olursa, ilk kazâ namazı için hem ezân hem ikâmet getirmesi sünnettir. Diğer kazâ namazları için ezân okumakta muhayyerdir. Dilerse, her kazâ için ezân okur, ikâmet getirir. Dilerse bir ezân okur ve her kazâ ikâmetle yetinir.

Yolcunun ezân ve ikâmeti bırakması mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) İbn-i Ebi Müleyke (r.a)'ye;

اِذَا سَافَرْتُمَا اَذِّنَا وَاَقِمَيا وَلْيَؤُمَّكُمَا اَكْبَرُكُمَاسِنًّا

"Yolculuk yaptığınız vakit ezân okuyun, ikâmet getirin. Yaşça büyük olanınız imam olsun" buyurmuşlardır.

Şehirde evinde namaz kılan kimsenin ezân ve ikâmeti terki mekrûh değildir. Çünkü, İbn-i Mesud (r.a); **"Mahallenin ezânı bize kâfidir"** bir rivayette, **"Mahallenin ezânı ve ikâmeti bize kâfidir"** demiştir. Yolcunun ve mûkimin ezân ve ikâmet getirmesi mendûbtur.

İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre dışarıda ve evinde namaz kılan kimsenin ezân ve ikâmet getirmesi lâzım değildir.

Çünkü ezân ve ikâmeti cemaatin şiârındandır. Yalnız kılındığında cemaat yoktur. Ezân ve ikâmet kadınlar için mendûb değildir.

Ezânın sıfatı şu mübarek kelimelerden ibârettir;

Allah'û Ekber (dört defa)

Eşhedü en lâ ilâhe illâllah (iki defa)

Eşhedü enne Muhammeden Resulullah (iki defa)

Hayye ale's-salâh (iki defa)

Hayye ale'l-felâh (iki defa)

Allah'û Ekber, Allah'û Ekber

Lâ ilâhe illâllah.

Sabah ezânında **"Hayye ale'l-felâh"**dan sonra iki defa **"Es-Salâti hayrun mine'n-nevm"** ilâve edilir.

İkâmette ise, Hayye ale'l-felâh'dan sonra **"Kad kâmetis-salâtü, kad kâmetis-salâh"** denir.

EZÂNIN MANASI

Allah'û Ekber; "Allah her şeyden büyük ve yücedir. Yani, dünyada uğraştığınız işlerin hepsinden Allah büyük ve yücedir. Bu vakitte sizin üzerinize namaz kılmak vacip olmuştur. Şimdi dünya işlerini bırakarak vacip olan namazı kılınız" demektir. Ezânda tekbirin tekrar edilmesi gafletten uyandırmak içindir. Çünkü bir şey tekrarlanırsa zihne daha iyi yerleşir.

Eşhedü en lâ ilâhe illâllah; Allah'û Ekber'den sonra şahadeti söylemek ile söylemiş olduğuna uygun olarak Allah'a itâatın vacip olduğunu kalplere yerleştirmek içindir.

Eşhedü enne Muhammeden Resulullah; Şüphesiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim, demektir. Allah (c.c)'ın birliğine şahadet getirilirken Hz. Muhammed (s.a.v)'in Allah (c.c)'ın Resulü olduğuna şahadet edilir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c) Resulünün zikrini yücelterek, Onun ismini kendi ismine yakın kılmıştır.

Nitekim, Allah'û Teâlâ (c.c);

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

"Senin namını yükselttik" (El-İnşirâh Suresi; 4) buyurmuşlardır.

Hayye ale's-salâh; Namaza gelin, bu vakit namaz vaktidir. Süratle namazı vaktinde kılınız ve asla namazı vaktinde tehir etmeyiniz, demektir.

Hayye ale'l-felâh; Namazda müjde vardır, asla tembellik etmeyin, namaza gelin, kurtuluş namazdadır, demektir.

Lâ İlâhe illâllâh; Allah (c.c)'tan başka ilâh yoktur. İbadetinizi sadece Allah (c.c) için yapınız, demektir.

Hz. Bilâl (r.a) Sabah namazında Hz. Âişe (r.a)'nın hane-i saadetine gelir. **"Ya Resulullah namaza buyurun!"** derdi. Hz. Âişe (r.a) validemiz, **"Resulullah uykudadır"** diye cevap verdiklerinde Hz. Bilâl (r.a) de, **"Es-salâtü hayrun min-en nevm"** (Namaz uykudan hayırlıdır) deyince, Pey-

gamberimiz (s.a.v) de bu kelâmı güzel bulup;

يَابِلاَلُ اجْعَلْهُ فِى اَذَانِكَ

"Ya Bilâl bu kelâmı ezânına ilâve et!" buyurmuşlardır.

Ezânda her cümlenin arası bir sekte ile ayrılır. İkinci cümlelerde ses yükseltilir.

İkâmette ise sekte yapılmaz sürat gösterilir.

Terciî; Ezânda şahadetlerde önce sesi kısmak, sonra dönüp sesi yükseltmek mekrûhtur.

Telhin; Uzatılmayacak yerde uzatmak, uzatılacak yerde uzatmayarak harfleri bozmak mekrûhtur.

Ezân ve ikâmette müezzin Kıbleye döner.

Çünkü, Allah'û Teâlâ (c.c)'yı zikir ve senâ üzere olup, Allah (c.c)'ın birliğine şahadet eden, Hz. Muhammed (s.a.v)'in Peygamberliğine şahadet eden zatın Kıbleye dönmesi lâzımdır.

Müezzin, **"Hayye ale's-salâh"**, derken yüzünü sağ tarafa, **"Hayye ale'l-felâh"**, derken de yüzünü sol tarafa döndürür. Ezânı işiten kimselerin, kendi kendilerine okuması ve ancak müezzin **"Hayye ale's-salâh, hayye ale'l felâh"** derken;

لاَحَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ مَاشَآءَاللهُ كَانَ وَمَالَمْ يَشَأْلَمْ يَكُنْ وَمَا قُدِّرَ سَيَكُونُ

"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi ve mâ-şâallâhu kâne ve mâ lem yeşe'lem yekûn ve mâ guddere seyekûnü."

"Günahtan dönmek, çekinmek, itaate güçlü bulunmak ancak Allah'û Teâlâ'nın koruması ile, yardımı ile olur. Ve Allah'ın dilediği olur dilemediği olmaz, Allah'ın takdir ettiği mutlaka olur" derler ve sabah ezânında müezzin **"Es-salâtü hayrun min'en-nevm"** derken,

صَدَقْتَ وَبَرِرْتَ

"Doğrusun, gerçeksin doğru söylemiş bulunuyorsun" derler.

Müezzin ezânı, minarede okursa etraftan görülmesi için, sağ taraftan sol tarafa doğru dolaşarak okur.

Müezzin, ezânda sesinin yükselmesine yardım etsin diye, iki parmağının uçlarını iki kulağına koyar.

Ezân ve ikâmet arasında konuşulmaz, ezân ve ikâmet aralarında oturulur, çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِجْعَلْ بَيْنَ اَذَانِكَ وَاِقَامَتِكَ قَدْ رَمَا يَفْرَغُ الْآكِلُ مِنَ الْاَكْلِ

"Ezânla ikâmet arasında yemek yiyen, yemeğini bitirecek kadar bir zaman ara ver" buyurmuşlardır. Ancak akşam namazında ezânla ikâmet arasında oturulmayıp biraz ara vermek lâzımdır. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; ezânla ikâmet arasında üç kısa ayet veya uzun bir ayet okuyacak ve yahut üç adım yürüyecek kadar bir zaman ara vermek müstehaptır.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; iki hutbe arasında oturma zamanı kadar oturmak lâzımdır.

Müteahhirin ulemâsı; ezân okuduktan sonra, tesvib (tekrar bildirme) yani, **"namaz vakti"** veya **"Es-salâh"** diye nidâ etmeyi güzel görmüşlerdir.

Müezzinin ezânı ve ikâmeti abdestli olarak okuması müstehaptır. Abdestsizin ezân okuması caizdir. Bazıları, "Kendisinin icabet etmediği bir şeye davet etmek mekrûhtur. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ

"İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?" (El-Bakara Suresi; 44) hitabının altına girmiş olur" demişlerdir.

Abdestsizin ikâmet getirmesi de mekrûhtur.

Cünübün, kadının, delinin ve sarhoşun ezân okumaları mekrûhtur. Okudukları takdirde iâde olunur. İkâmet getirirlerse ikâmetleri iâde olunmaz. Çünkü ikâmetin tekrarı meşrû değildir. Fakat Cuma gününde olduğu gibi ezânın tekrarı meşrûdur.

Kadının ezân okumasının mekrûh olması, sesi haram olduğu içindir. Deli ve sarhoşun ise söylediklerini bilmezler. Bunağın ezânı da iâde olunur.

Müezzinin sünnetleri ve vakitleri bilen bir zat olması müstehaptır. Peygamberimiz (s.a.v);

يُؤَذِّنْ لَكُمْ خِيَارُكُمْ

"Sizin en hayırlınız ezân okusun" buyurmuşlardır.

Fasığın, iyiyi, kötüyü birbirinden ayıramayan çocuğun, oturarak okuyanın ezân okumaları mekrûhtur.

Küçük çocukla, fasığın ezânının mekrûh olmasının delili yukarıdaki, "Sizin en hayırlınız ezân okusun" hadis-i şerifidir.

Oturanın ezânının mekrûh olması, ezândaki bildirme tam olmayacağı içindir.

Kölenin, âmânın, Bedevinin, veled-i zinanın ezân okumaları mekrûh değildir.

Müezzin, **"Hayye ale's-salâh"** deyince cemaat kalkar.

"Kad kâmet'is-salâh" namaz başladı; deyince namaza başlarlar.

İmam olmazsa veya müezzin imam olacak olursa, imam ve müezzin olan zat mihraba geçinceye kadar cemaat kalkmaz.

Yalnız, **"İmam arka tarafta namaz kılarsa mihraba gelirken her safın yanına geldiğinde, o saf ayağa kalkar"** Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَتَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي قُمْتُ مِنْ مَقَامِي

"Beni makamımdan kalktığımı görmedikçe ayağa kalkmayınız" buyurmuşlardır.

ــ بَابُ شُرُوطِ الصَّلٰوةِ ــ

هِيَ طَهٰارَةُ بَدَنِ الْمُصَلِّي مِنْ حَدَثٍ وَخُبْثٍ وَثَوْبِهِ وَمَكٰانِهِ وَسَتْرُ عَوْرَتِهِ وَاسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ وَالنِّيَّةُ. وَعَوْرَةُ الرَّجُلِ مِنْ تَحْتِ سُرَّتِهِ اِلَى تَحْتِ رُكْبَتِهِ، وَالْاَمَةُ مِثْلُهُ مَعَ زِيٰادَةِ بَطْنِهَا وَظَهْرِهَا. وَجَمِيعُ بَدَنِ الْحُرَّةِ عَوْرَةٌ اِلاَّ وَجْهَهَا وَكَفَّيْهَا وَقَدَمَيْهَا فِي رِوَايَةٍ. وَكَشْفُ رُبْعِ عُضْوٍ هُوَ عَوْرَةٌ يَمْنَعُ كَالْبَطْنِ وَالْفَخْذِ وَالسَّاقِ وَشَعْرِهَا النَّازِلِ وَذَكَرِهِ بِمُفْرَدِهِ وَالْاُنْثَيَيْنِ وَحْدَهُمَا وَحَلْقَةِ الدُّبُرِ بِمُفْرَدِهَا، وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ اِنَّمَا يَمْنَعُ اِنْكِشٰافُ الْاَكْثَرِ وَفِي النِّصْفِ عَنْهُ رِوَايَتَانِ وَعَادِمُ مَايُزِيلُ بِهِ النَّجٰاسَةُ يُصَلِّي مَعَهَا وَلاَ يُعِيدُ. وَلَوْ وَجَدَ ثَوْبًا رُبْعُهُ طٰاهِرٌ وَصَلَّى عٰارِيًا لَايُجْزِيهِ وَفِي اَقَلَّ مِنْ رُبْعِهِ مُخَيَّرٌ وَالْاَفْضَلُ الصَّلٰاةُ بِهِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ تَلْزَمُ. وَاِنْ لَمْ يَجِدْ مَايَسْتُرُ عَوْرَتَهُ فَصَلَّى قَائِمًا بِرُكُوعٍ وَسُجُودٍ جَازَ وَالْاَفْضَلُ اَنْ يُصَلِّيَ قَاعِدًا بِاِيمٰاءٍ. وَقِبْلَةُ مَنْ بِمَكَّةَ عَيْنُ الْكَعْبَةِ وَمَنْ بَعُدَ جِهَتُهَا. فَاِنْ جَهِلَهَا وَلَمْ يَجِدْ مَنْ يَسْاَلُهُ عَنْهَا تَحَرَّى وَصَلَّى فَاِنْ عَلِمَ بِخَطَائِهِ بَعْدَهَا لَايُعِيدُ، وَاِنْ عَلِمَ بِهِ فِيهَا اِسْتَدَارَ وَبَنَى وَكَذَا اِنْ تَحَوَّلَ رَاْيُهُ. وَاِنْ شَرَعَ بِلاَ تَحَرٍّ لَاتَجُوزُ وَاِنْ اَصَابَ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ اِنْ اَصَابَ جَازَتْ. وَاِنْ تَحَرَّىٰ قَوْمٌ جِهٰاتٍ وَجَهِلُوا حَالَ اِمٰامِهِمْ جَازَتْ صَلٰاةُ مَنْ لَمْ يَتَقَدَّمْهُ بِخِلاَفِ مَنْ تَقَدَّمَهُ اَوْ عَلِمَ حَالَهُ وَخٰالَفَهُ. وَقِبْلَةُ الْخَائِفِ جِهَةُ قُدْرَتِهِ، وَيَصِلُ قَصْدَ قَلْبِهِ الصَّلٰاةَ بِتَحْرِيمَتِهٰا، وَضَمُّ التَّلَفُّظِ اِلَى الْقَصْدِ اَفْضَلُ. وَيَكْفِي مُطْلَقُ النِّيَّةِ لِلنَّفْلِ وَالسُّنَّةِ وَالتَّرَاوِيحِ فِي الصَّحِيحِ، وَلِلْفَرْضِ شُرِطَ تَعْيِينُهُ كَالْعَصْرِ مَثَلاً. وَالْمُقْتَدِي يَنْوِي الْمُتَابَعَةَ اَيْضًا. وَلِلْجَنَازَةِ يَنْوِي الصَّلٰاةَ لِلّٰهِ وَالدُّعَاءَ لِلْمَيِّتِ وَلاَ يُشْتَرَطُ نِيَّةُ عَدَدِ الرَّكْعٰاتِ.

NAMAZIN ŞARTLARI

Şart; Lügatte alâmet manasınadır.

Istılâhta; Başka bir şeyin olması onun varlığına bağlıdır. Ama kendisi o şeye dahil değildir. Mesela; Namazın sahih olması, abdestin olmasına bağılıdır. Burada murad namazın sahih olmasının şartıdır, yoksa namazın varlığının şartı değildir.

Şartlar üç kısımdır;

1- Akıl yoluyla olan şart; Meselâ; Acı ve lezzet duymak canlı olmaya bağlıdır.

2- Söz ile olan şart; Gerçek şart değildir. Mesela, bir kimse karısını şu eve girersen boş ol dese, karısı da o eve giderse boş olur.

3- Şeriat yoluyla olan şart; Mesela namazın olması, abdestin bulunmasına bağlıdır.

Buradaki şartlar, namaz ile ilgili şeriat yoluyla olan şartlardır;

1- Namaz kılanın bedeni pisliklerden temizlenmesi, yani abdestsiz ise abdest alması, cünüp ise gusletmesi şarttır. Buna delil; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا

"Eğer cünüp olursanız tertemiz boy abdesti alınız." (Mâide Suresi; 6) kavl-i şerifidir.

2- Namaz kılanın elbisesini, namaz kılacağı yeri pislikten temizlemesi şarttır. Buna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ

"Habibim! Elbiseni temizle!" (Müddessir Suresi; 4) kavl-i şerifi ve Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَغْسِلِى عَنْكِ الدَّمَ وَصَلِّى

"Kendinden kanı yıka ve namazını kıl!" hadis-i şerifidir.

3- Namazda avret mahallini örtmek şarttır. Buna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يَابَنِىٓ اَدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

"Ey Âdem oğulları her mescitte (her namaz ve tavaf yanında) **ziynetinizi alın** (giyinin)." (Â'raf Suresi; 31) kavl-i şerifidir.

4- Namazlarda Kıbleye dönmek şarttır. Buna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

"Yüzünüzü Kâbe-i Muazzama'ya döndürün!" kavl-i şerifidir.

Zahiriyye'de; bazı âriflerin, **"İnsanların kıblesi Kâbe-i Muazzama, gök ehlinin Kıblesi Beyt-i Mamûr, Kerûbbiyyun** (Allah'a en yakın melekleri)**un Kıblesi Kürsî, Hamele-i Arş'ın Kıblesi Arştır. Hepsinin matlûbu Allah'ın rızasıdır"** dedikleri naklolunmuştur.

5- Farz namazlar, Vitir, Teravih ve Bayram namazları için vakit şarttır.

6- Namazlarda niyet de şarttır.

Buna delil, Peygamberimizin (s.a.v);

اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ

"Şüphesiz ki, ameller niyet iledir" buyurmuş olmalarıdır.

Niyet âdetle, ibadet arasını ayırmak içindir. Meselâ; Bir kimse sabahtan akşama kadar yemese, içmese oruç tutmuş olmaz. Fakat bu kimse niyet ederse oruç tutmuş ve ibadet yapmış olur.

Erkeklerin avret yeri, göbeklerinin altından dizlerinin altına kadar olan yerdir. Cariyelerin avret yerleri, erkekleri gibi göbekleri altından dizleri altına kadar olan yerle arkaları ve karınlarıdır. Müdebbere, ümmü veled, mükâtebe de cariye gibidir.

Hz. Ömer (r.a) örtünmüş bir cariyeye rast geldiğinde **"Ey musibet başından örtüyü at, yoksa hürre olan kadınlara mı benzemek istiyorsun?"** diyerek örtünmelerine engel olurdu.

Bir rivayete göre; hürre kadınların yüzleri, elleri ve ayaklarından başka bütün bedenleri avrettir. Yüzlerinin avret olmaması, mahkemelerde şahitlik yapmalarına ihtiyaç olduğundandır. Ellerin avret olmaması, iş yaparken açmaya mecbur oldukları içindir. Ayakları ile yolda yürünür bu bakımdan bunları örtmek fakirler için müşkildir.

Karın, uyluk, baldır, kadının saçı, erkeğin tenasül âzâları ve makatı gibi avret sayılan yerlerden birinin dörtte biri açılırsa namaz caiz değildir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; avret yeri sayılan âzânın yarısından çoğu açılırsa namaz caiz değildir.

Bir âzânın yarısı açılırsa, Ebu Yusuf (r.a)'tan iki rivayet vardır; Bir rivayette namaz caiz değildir, diğer rivayette caizdir.

Elbisesi pis olan bir kimse, o pisliği giderecek su ve suya benzer temiz ve temizleyici bir madde bulunmazsa, o pis elbiseyle namazı kılar, sonra su bulunca namazı tekrar kılmaz.

Bir kimse dörtte biri temiz olan bir elbise bulsa, bu elbiseyi giymeyip çıplak kılsa namazı caiz olmaz, o elbise ile kılması lâzımdır. O elbisenin dörtte birinden azı temiz olsa, o kimse çıplak kılmakla, o elbiseyle kılmak arasında muhayyerdir. Fakat efdal olan o elbiseyle kılmasıdır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; o elbise ile kılması lâzımdır. Çünkü elbise ile kılarsa temiz olmayan elbise ile namaz kılmak farzını terk etmiş olur. Halbuki çıplak kılacak olursa imâ ile kılacağından kıyâm (ayakta durmak) rükû, secde ve avret yerini örtme gibi pek çok farzı terk etmiş olur.

Avret yerini örtecek bir şey bulamayan kimse, namazı ayakta, rükû ve secde ile kılsa caizdir. Fakat efdal olan, oturarak imâ ile kılmasıdır. Çünkü Ashâb-ı Kirâm böyle yapmışlardır. Ayakta kıldığında avret yeri iyice açılır. Oturarak kılarsa namazın rükünlerini yapmış, avret yeri de açılmamış olur. Bir de; kıyâm, rükû ve secde, namaz için vaciptir. Avret yerini örtmek ise hem namaz, hem insan için vaciptir. İki hak için vacip seçmek daha efdaldir.

Mekke'de bulunanların Kıblesi, Kâbe-i Muazzama'nın kendisidir. Hatta bir Mekkeli evinde namaz kılsa, duvar kaldırıldığında yönünün tam Kâbe'ye doğru olması lâzımdır.

Fakat, Kâbe-i Muazzama'dan uzak bulunan kimselerin Kıblesi, Kâbe tarafına dönmeleridir.

Bir kimse Kıble tarafını bilemezse ve Kıbleyi soracak bir kimse de bulamazsa, o kimse Kıble tarafını araştırır, kendi kanaatine göre tayin edeceği tarafa doğru namazını kılar. Nitekim Ashâb-ı Kirâm, Kıble tarafını şüphe ettiklerinde araştırıp namazlarını kılarlardı. Peygamberimiz (s.a.v) bunların yaptıklarını inkâr etmemiştir.

Tecnis de; **"Bir kimse kırda Kıble cihetinde şüphe edip, araştırarak kendi kanaatine göre Kıble tarafını tayin etse, yolcu olan iki kişi Kıblenin Onun tayin ettiği cihet olmadığını söyleseler, o kimse onların sözüne bakmayıp, kendi kanaat getirdiği tarafa doğru namazını kılar"** denilmiştir.

Namaz kıldıktan sonra Kıblede hata ettiğini anlayan kimse, namazı tekrar kılmaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; o kimse namazını tekrar kılar. İmam-ı Şafiî (r.a) bunu, şu meseleye kıyas etmiştir;

Bir kimse biri pis diğeri temiz iki elbise bulsa, fakat hangisinin temiz olduğunu bilmese, araştırarak temiz olduğuna kanaat getirdiği elbise ile namazını kıldıktan sonra, namaz kıldığı elbisenin pis elbise olduğunu anlasa, ittifakla namazı tekrar kılar.

Bize göre; İmam-ı Şafiî (r.a)'nin bu kıyası doğru değildir. Çünkü, o kimsenin namazı temiz elbise ile kılması lâzım dır. Bizim meselemiz buna zıttır. Kıblenin cihetinde şüphe edilince, araştırıp Kıble ciheti diye kanaat getirilen taraf Kıble cihetidir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ

"Nereye döner, yönelirseniz Allah'ın Kıblesi oradadır." (Bakara Suresi; 115) buyurmuştur.

Bir kimse; Kıble cihetini bilemeyip kendi kanaatine göre tayin ettiği tarafa doğru namaz kılarken, namaz içinde Kıble cihetini bilecek olsa, o tarafa döner namazını tamamlar. Namaz içinde döneceğine delil; İbn-i Ömer (r.a)'in;

"Ashâb-ı Kirâm sabah namazını kılarken onlara birisi gelerek, Peygamberimiz (s.a.v)'e bu gece ayet indirilerek Kâbe-i Muazzama'ya dönmesi emrolundu. Sizde Kâbe-i Muazzama'ya dönün" dedi. Onlar Şam'a doğru dönmüşlerdi (namaz içinde). Kâbe-i Muazzama'ya doğru döndüler" rivayetidir.

Aynı şekilde namaz içinde kanaati değişirse, o tarafa döner. Kıble cihetinde şüphe eden kimse araştırmaksızın namaza başlayıp, namaz içinde Kıbleye isabet etmiş olduğunu bilse bile caiz değildir. Çünkü Kıble cihetinde şüphe eden kimsenin Kıblesi, araştırıp kanaat getireceği cihettir. Hatta, İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Böyle bir kimse küfre nispet olunur"** diye rivayet olunmuştur. Yine, İmam-ı A'zam (r.a)'dan; **"Bir kimse kasten Kıbleden başka bir tarafa doğru namaz kılarsa, o kimsenin döndüğü taraf Kıbleye tesadüf etse bile kâfir olur"** diye rivayet olunmuştur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; **"Bir kimse Kıble cihetinde şüphe edip, araştırmaksızın namaza başlasa, döndüğü taraf Kıble tarafı ise namazı caizdir."**

Bir takım insanlar karanlık bir gecede Kıble cihetini bilemeyip araştırarak namaz kılsalar, imamlarının hangi tarafa döndüğünü bilmeseler, imamdan ileri geçmeyenin namazı caizdir. İmamdan ileri geçenin namazı caiz değildir. Aynı şekilde, imamın ne tarafa döndüğünü bilip de, o tarafa dönmeyenin namazı da caiz değildir. Çünkü, o kimse imamın hatâ ettiğine inanmıştır. Korkan kimsenin Kıblesi dönebileceği cihettir (düşmandan, hırsızdan, aslandan, boğulmaktan korkmak gibi).

Niyet, İftitâh tekbiri zamanıyla beraber olmalıdır. Yiyip, içme gibi namaza zıt olan bir şey araya girmeden İftitah tekbirinden önce niyet etmek

de caizdir. Niyet kalbe aittir. Kalp ile yapılıp, dille söylenmesi efdaldir. Mesela; Kalple niyet etmekle beraber; **"Şu vaktin farz ve sünnet namazını kılmaya Allah rızası için niyet ettim"** demesi daha iyidir.

Sahih olan kavle göre; nafilelerde, sünnetlerde, teravih namazında mutlaka niyet kâfidir. Farzlar için tayin etmek şarttır. Mesela; **"Bugünün farz olan İkindi namazını Allah rızası için kılmaya niyet ettim"** demek lâzımdır. Yalnız, **"Farza niyet ettim"** demek kâfi değildir.

Çünkü, farzlar çeşitli olduğu için hangi namaz olduğunu tayin etmek lâzım dır. İmama uyan kimsenin; **"Bugünün İkindi namazının farzını Allah rızası için kılmaya niyet ettim"** dedikten sonra **"Uydum İmama!"** demesi de lâzımdır. Bazı âlimlere göre; bir kimse Cuma ve Bayram namazına niyet etse, fakat **"Uydum imama"** demese caizdir.

Çünkü bu namazlar imamsız kılınmaz. Zâhidi'de; **"Bir kimse uyduğu imamın Zeyd mi, yoksa Amr mı olduğunu bilmese sahihdir. Ama Zeyd diye uysa, İmam Amr olsa namazı caiz olmaz"** denilmiştir.

Cenaze için; **"Niyet ettim Allah rızası için namaza meyyit için duaya, uydum hazır olan imama"** diye niyet edilir. Bu ara meyyitin kadın, erkek veya çocuk olduğu da zikredilir.

Hangi namaz olursa olsun, rekâtların adedine niyet etmek şart değildir.

NAMAZIN SIFATI

"Sıfat" ve **"Vasıf"** ikisi de aynı manadadır. Mütekellimlere göre; kelimeleri açıklayan **"Vasıf"; "Sıfat"** ise kendi kendine vücût bulamayıp mevsûf'un zatı ile kaim bir hal ve keyfiyettir. Mesela; Rengin cisimsiz bulunamaması gibi.

Burada sıfatla murad, namazın rükünleri ve rükünle ilgili heyetidir. Eğer birisi, **"Sıfat arazdır, namaz da arazdır, arazın arazla kâim olması caiz değildir"** diye sorarsa, **"Şer'i hükümler cevher hükmündedir. Bundan dolayı şer'i hükümler sahih, fasid, batıl, çirkin, güzel, caiz, vacip, fasih gibi sıfatlar ile muttasıf olur"** diye cevap verilir.

ـ بَابُ صِفَةِ الصَّلٰاةِ ـ

فَرْضُهَا التَّحْرِيمَةُ وَهِيَ شَرْطٌ، وَالْقِيَامُ وَالْقِرَاءَةُ وَالرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ وَالْقُعُودُ الْاَخِيرُ قَدْرَ التَّشَهُّدِ وَهِيَ اَرْكَانٌ، وَالْخُرُوجُ بِصُنْعِهِ فَرْضٌ خِلافًا لَهُمَا. وَوَاجِبُهَا قِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ وَضَمُّ سُورَةٍ وَتَعْيِينُ الْقِرَاءَةِ فِي الْاُولَيَيْنِ وَرِعَايَةُ التَّرْتِيبِ فِي فِعْلٍ مُكَرَّرٍ وَتَعْدِيلُ الْاَرْكَانِ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ هُوَ فَرْضٌ وَالْقُعُودُ الْاَوَّلُ وَالتَّشَهُّدَانِ وَلَفْظُ السَّلَامِ وَقُنُوتُ الْوِتْرِ وَتَكْبِيرَاتُ الْعِيدَيْنِ وَالْجَهْرُ فِي مَحَلِّهِ وَالْاِسْرَارُ فِي مَحَلِّهِ. وَسُنَنُهَا رَفْعُ الْيَدَيْنِ لِلتَّحْرِيمَةِ وَنَشْرُ اَصَابِعِهِ وَجَهْرُ الْاِمَامِ بِالتَّكْبِيرِ وَالثَّنَاءُ وَالتَّعَوُّذُ وَالتَّسْمِيَةُ وَالتَّأْمِينُ سِرًّا وَوَضْعُ يَمِينِهِ عَلَى يَسَارِهِ تَحْتَ سُرَّتِهِ وَتَكْبِيرُ لِلرُّكُوعِ وَتَسْبِيحُهُ ثَلٰثًا وَالرَّفْعُ مِنْهُ وَاَخْذُ رُكْبَتَيْنِ بِيَدَيْهِ وَتَفْرِيجُ اَصَابِعِهِ وَتَكْبِيرُ السُّجُودِ وَتَسْبِيحُهُ ثَلاثًا وَوَضْعُ يَدَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ وَافْتِرَاشُ رِجْلِهِ الْيُسْرٰى وَنَصْبُ الْيُمْنٰى وَالْقَوْمَةُ وَالْجَلْسَةُ وَالصَّلاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَالدُّعَاءُ. وَاٰدَابُهَا نَظَرُهُ اِلَى مَوْضِعِ سُجُودِهِ وَكَظْمُ فَمِهِ عِنْدَ التَّثَاؤُبِ وَاِخْرَاجُ كَفَّيْهِ مِنْ كُمَّيْهِ عِنْدَ التَّكْبِيرِ، وَدَفْعُ السِّعَالِ مَا اسْتَطَاعَ، وَالْقِيَامُ عِنْدَ حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ وَقِيلَ عِنْدَ حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ، وَالشُّرُوعُ عِنْدَ قَدْ قَامَتِ الصَّلاةُ.

NAMAZIN RÜKÜNLERİ

1- Namazın farzı tahrimendir ki, iftitah tekbiri olan, **"Allah'û Ekber"** demektir.

Namaza **"Allah'û Ekber"** diye başlanır veya bunun yerini tutan ve Allah'û Teâlâ (c.c)'nın büyüklüğünü bildiren; **"Allah'û ecell", "Allah'û A'zam", "Errahmanüekber", "Sübhanallah", "La ilahe illallah"** gibi cümlelerden biriyle başlanır.

Namaza başlama tekbirine tahrime tekbiri denilmesi, kendinden evvel mubah olan şeyleri haram kıldığı içindir.

Tahrime Tekbiri, biz Hanefilerce namazın esasen bir rüknü değil, bir şartıdır.

Buna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهِ فَصَلّٰى

"Rabbinin ismini zikretti ve namaz kıldı" kavl-i kerimidir.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Tahrime Tekbiri namazın rüknüdür. Çünkü namaza Tahrime Tekbiri ile başlanır. Bir şeye başlamak, o şeyin birinci cüz'ü olur. Böyle olunca rükün olur. Zira bir kimse imamından evvel** "Allah'û Ekber" **derse namaza girmemiş olur, şart böyle değildir"** der.

Bu meselede, bizimle İmam-ı Şafiî (r.a) arasındaki ihtilâfın faydası; Biz Hanefilere göre; farz namazı için alınmış olan tekbirle, farz namazını tamamladıktan sonra, yeniden tekbir almadan, o tekbirle nafile namaz kılmak caizdir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; caiz değildir, çünkü rükündür, rükün ise farza ait olduktan sonra nafilenin olmaz.

Biz, Hanefilerce caizdir. Çünkü, farz için şart olanın nafile içinde şart olması caizdir. Mesela; Bir kimse farz namaz için abdest alsa, onunla nafile namazı da kılar ve nafile için abdest alsa, onunla farz namazı da kılar.

2- Kıyâm **"Namazda ayakta durmak"** farzdır. Farziyetine delil, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَقُومُو اللّٰهِ قَانِتِينَ

"Allah'ın (divanına) **tam huşû ve taatle durun"** (El-Bakara Suresi; 238) kavl-i kerimidir.

İbn-i Ömer (r.a)'den ayetteki **"Kunut"** namazda, ayakta durmayı uzatmaktır. Ayetteki **"Kıyam"**dan murad namazda, ayakta durmaktır, diye rivayet olunmuştur.

3- Kıraat; Namazda kıraat farzdır. Farziyetine delil, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَاقْرَؤُا مَاتَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ

"Artık Kuran'dan size kolay gelen (ne ise onu) **okuyunuz!"** (El-Müzemmil Suresi; 20) kavl-i şerifidir.

Bu ayet-i kerime, namaz için inmiştir. Kur'ân okumak ittifakla namaz dışında vacip olmayıp namaz içinde vaciptir.

4- Rükû farzdır.

5- Secde farzdır. Bunların farz olduğuna delil, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

"Ey iman edenler, rükû edin, secde edin!" (El-Hacc Suresi; 77) kavl-i kerimidir.

6- Namazların sonunda teşehhüd miktarı oturmak da farzdır. Teşehhüd miktarı ise, **"Tahiyyat"** okuyacak kadar bir zaman olup bu hadisi şerifle sabit olmuştur. **"Tahiyyat"** okuyunca namaz tamamlanır. –İmama uyan imamdan evvel **"Tahiyyat"** bitirse bile.-

Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v); **"Abdullah b. Mesud'un elinden tutup, ona** "Tahiyyatı" "Eşhedü enne Muhammeden abduhü ve resulluhu"**ye kadar öğrettikten sonra, bunu yaptığın ve okuduğun zaman namazını bitirmiş olursun, kalkmak istersen kalkar (gidersen), oturmak istersen otururs**un" buyurmuşlardır.

Peygamberimiz (s.a.v) namazın tamamlanmasını **"Tahiyyat"**ın okunmasına bağlamıştır. Farzın kendisiyle tamamlanan şeyin de, farz olması lâzımdır.

İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'a göre; teşehhüd miktarı oturmak farzdır. Tahiyyatı okumak farz değildir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; namaz kılanın kendi ihtiyârıyla namazdan çıkması da farzdır.

İmameyn (r.a)'e göre; farz değildir. Bazen namazdan günah ile de çıkılır. O günahın farziyetle vasıflanması caiz değildir. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) İbn-i Mesud'a tahiyyatı öğrettiğinde; **"Bunu okuduğun zaman veya yaptığın zaman namazın tamamlanmıştır"** buyurmuşlardır.

Namazdan çıkmak, namazın zıddıdır. Bu bakımdan namazdan çıkmak, namazdan sayılamaz.

İmam-ı A'zam (r.a); **"Namaz için tahrime tekbiri alınınca mubah olan şeyler haram olur. Bu haramdan helale çıkmak lâzımdır. Bu bakımdan namazdan ancak kendi ihtiyâriyle çıkılır. Nasıl ki, bir kimse bir namaza başladığında, o namazdan çıkmadan başka bir namaz kılması mümkün değildir. Farza ulaştıran her şey de farzdır"** demiştir.

NAMAZIN VACİPLERİ

1- Namazlarda Fatiha Suresini okumak vaciptir. Okumamakla namaz bozulmaz. Çünkü İmam-ı A'zam'a göre, vacibin terkiyle namaz bozulmaz.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Fatiha'yı okumak farzdır. Bir harfi terk edilirse, namaz bozulur. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin farziyyetine delili, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لاَصَلٰوةَ اِلاَّ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

"Namaz ancak Fatihatü'l-kitabı (okumakla) **olur"** hadis-i şerifidir.

Biz, Hanefilerin delili Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

"Kur'an'dan kolay geleni (ne ise onu) **okuyunuz"** kavl-i şerifidir.

Hangi ayet okunursa caizdir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delili, Haber-i vahiddir. Haber-i vahidle nassı kitap üzerine bir şey ziyade etmek caiz değildir.

2- Zamm-ı sure de vaciptir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; Fatiha Suresine başka bir sure veya üç ayet-i kerime ilâve etmek vaciptir. İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre; farzdır. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; müstehaptır.

3- Namazlarda farz olan kıraatın, ilk iki rekâtta tayin edilmesi vaciptir.

İmam-ı Şafiî (r.a); bütün rekâtlarda kıraat farzdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَصَلٰوةَ اِلاَّ بِالْقِرَاءَةِ

"Namaz, ancak okumakla olur!" buyurmuşlardır.

Çünkü, her rekât bir namazdır. Bu itibarla namaz kılmamaya yemin eden kimse, bir rekât kılsa yemini bozulur" der.

Biz Hanefilerin delili, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَلْقِرَاءَةُ فِى الْاُولَيَيْنِ قِرَاءَةٌ فِى الْاُخْرَيَيْنِ

"Farz olan namazların ilk iki rekâtlarında okumak, son iki rekât içinde okumaktır" hadis-i şerifidir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nin amel ettiği hadis-i şerifte geçen namazdan murad, şeriatte bilinen namazdır ki, en az iki rekâttır. Biz Hanefilerce; bir kimse namaz kılmamaya yemin etse, iki rekât namaz kılmadıkça yemini bozulmuş olmaz. Namaz kılan dört rekâtlık farzların; ilk iki rekâtında unutup okumasa da son rekâtlarda okur ve sehv-i secde eder. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; ekser için hükm-i küll olduğundan üç rekâtta kıraat farzdır.

İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; Emir, tekrarı iktiza etmediği için bir rekâtta kıraat farzıdır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; ikinci rekât, birinci rekât gibidir. Birinci rekâtta kıraat farz olunca, ikinci rekâtta da kıraat farz olur. Ama üçüncü ile dördüncü rekât, ilk iki rekât gibi değildir, çünkü onlar seferde düşerler.

4- Bir rekâtta secde gibi iki defa yapılan farzlarda tertibe riayet et-

mek vaciptir. Bir kimse bir secde yaptıktan sonra ayağa kalksa, ayakta iken ikinci secdeyi yapmadığını hatırlasa, derhal o secdeyi yapar. Önceki ayakta durması da geçerlidir. Bilindiği gibi namazda olan rükünler ya fiil cinsinden veya söz cinsindendir.

Fiil cinsinden olanlar; bir rekâtta ya iki defa ya bir defa yapılırlar, iki defa yapılırsa tertibe riayet etmek vaciptir. Hatta, bunu bilerek terk eden günahkâr olur. Unutarak terk edene, sehv-i secde lâzımdır. Her rekâtta yapılanlar arasında tertibe riayet etmek farzdır. Bilerek veya unutarak terk edenin namazı bozulur. Namazda kıraat gibi söz cinsinden olan yerlerde tertibe riayet etmek vaciptir. Kıraatten evvel bile bile rükû yapan günahkâr olur. Unutarak yapana sehv-i secde lâzımdır.

5- Tâdil-i erkân da vaciptir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; farzdır. Ebu Yusuf (r.a)'un delili, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in bir Bedeviyi horozun gagasıyla tane topladığı gibi namazında secde ettiğini gördüklerinde;

قُمْ صَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ

"Kalk namazını tekrar kıl, çünkü sen namazı kılmadın" buyurmuş olmalarıdır.

Tâdil-i Erkân; rükûdan sonra iyice doğrulamak, iki secde arasında biraz oturmaktır. Rükûdan sonra doğrulmaya **"kavme"**, iki secde arasında oturmaya **"celse"** denir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; rükûdan doğrulamak ve iki secde arasında oturmak en az bir defa "Sübhanallah" diyecek kadar zamandır. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin kavli de budur.

6- Farz olsun; nafile olsun üç rekâtlı veya dört rekâtlı namazların, ilk iki rekâtının sonunda oturmak vaciptir. Buna **"ka'de-i ûlâ"** denir. İmam-ı Muhammed, İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; dört rekâtlı nafilelerin, ikinci rekâtının sonunda oturmak farzdır. Zâhire'de, **"Kâ'de-i ûlâ;** sünnet, namazların sonlarındaki **"Kâ'de-i âhire"** farzdır" denilmiştir.

7- Namazların her kâ'desinde teşehhüdde bulunmak yani **"Tahiyyat"**ı okumak vaciptir. Hidâye'de; **"Tahiyyatı ka'de-i ûlâ'da okumak sünnet, kâ'de-i âhire'de okumak farzdır"** denilmiştir. Ama musannıf ikisinde de okumak vaciptir, diye açıklamıştır.

8- Namazların sonunda selâm vermek vaciptir. Yani, önce sağ tarafa, sonra sol tarafa yüz çevirerek **"Esselâmu aleyküm ve rahmetullâh"** demek vaciptir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; farzdır. Delili Peygamberimiz (s.a.v)'in;

تَحْلِيلُهَا السَّلاَمُ

"Namazdan çıkmayı helal kılan, selâm vermektir" hadis-i şerifidir.

Bizim delilimiz Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِذَا قَعَدَ الْاِمَامُ فِى اٰخِرِ صَلٰوتِهِ ثُمَّ اَحْدَثَ قَبْلَ اَنْ يُسَلِّمَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلٰوتُهُ

"İmam namazın sonunda oturduktan sonra selâm vermeden önce abdesti bozarsa namazı tamamlanmıştır" buyurmuş olmalarıdır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imamın selâmı cemaat için kifayet eder.

9- Vitir namazında Kunut okumak vaciptir. **Kunut;** Lügatte taat demektir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ

"İbadet ve taat eden erkekler ile kadınlar" buyurmuştur.

Ayet-i kerimedeki **"Kunut"**dan murad, ayakta durmaktır. Bu yerde kunuttan murad, Vitir namazında okunan duadır. –İster Ramazanda olsun, İster Ramazanın dışında olsun.-

İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre; Ramazanın on beşinden sonra Kunut duası okumak vaciptir.

10- İki bayram namazlarının üçer, ziyade tekbirleri vaciptir. Cemaatle kılınan namazlardan Akşam, Yatsı namazlarının ilk iki rekâtında, Sabah, Cuma, Bayram ve Teravih Namazlarında aşikâr okumak, Öğle, İkindi namazlarının bütün rekâtlarında gizli okumak vaciptir. Sünnet diyenler de olmuştur.

NAMAZIN SÜNNETLERİ

1- Tahrime Tekbirini alırken elleri yukarıya doğru kaldırmak sünnettir. Erkekler, ellerinin baş parmaklarını kulaklarının yumuşaklarına değecek kadar, kadınlar ellerini parmaklarının uçları omuzlarına beraber kaldırıp, o durumda **"Allah'û Ekber"** derler. Ellerinin içleri Kıbleye karşı bulunmalıdır.

2- Tekbir için eller kalkarken, parmaklar ne iyice açılır, ne de iyice kapatılır. Kendi haline bırakarak biraz açıkca bulunması sünnettir. İmam

olan zatın tekbirleri aşikâr söylemesi sünnettir. Çünkü, imamın namaza girdiğini bildirmesi lâzımdır. Bu itibarla sağır için ellerini kaldırmak, âmâ için aşikâr tekbir almak sünnet olmuştur.

3- Namazların evvelinde gizli olarak **"Sübhâneke"** okumak, bundan sonra **"Eûzü Besmele"** çekmek, **"Fatiha Suresi"**ni bitirince **"Amin"** demek, diğer rekâtlarda Fatiha'dan önce **"Besmele"** çekmek sünnettir. Bu zikrolunan sünnetlerin her biri, bütün namazlar –kazâ, farz, nafile, sünnet- için geçerlidir.

İmam-ı Malik (r.a)'e göre; imam olan zat namaza, **"Sübhâneke"** okumadan **"Eûzü"** çekmeden **"Fatiha"**yla başlar ve sonunda da, **"Amin"** demez. Ona göre **"Besmele"** çekmek de sünnet değildir.

İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre; imam olan zat, **"Besmele"**yi ve **"Amin"**i açıktan söyler.

4- Namazda, erkeklerin sağ elini sol elinin üzerine koymaları ve baş parmaklarıyla serçe parmaklarını halka ederek, sol elinin bileğini tutup, üç parmağını bileği üzerine koyduktan sonra göbeklerinin altına koymaları, kadınların ise; sağ ellerini sol elleri üzerine koyduktan sonra göğüsleri üzerine koymaları sünnettir.

5- Rükû'ya gidilirken **"Allah'û Ekber"** denilmesi, rükûda üç defa **"Sübhâne rabbiyelâzim"** denilmesi, rükûdan kalkmak ve kalkarken, **"Semi allâhu limen hamideh"** demek sünnettir. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ قَالَ فِي رُكُوعِهِ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ثَلاَثًا فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ

"Her kim rûküsunda üç defa "Sübhâne rabbiyelâzim" **derse rûküsu tamamlanmıştır."** buyurmuşlardır. Rûkûdan doğrulduktan sonra, **"Semiallâhü limen hamideh"** denilmesi sünnettir.

Tek başına namaz kılan kimsenin rûkûsunda, beş, yedi veya dokuz defa **"Sübhâne rabbiyelâzim"** demesi evlâdır.

İmam olan zat üç defa söylemelidir, çünkü cemaat içinde yaşlılar ve zayıflar vardır.

Ebu Mafiî (r.a); **"Rûkü ve secdede tesbih vaciptir"** demiştir.

İmam-ı Malik (r.a)'e göre; rûkûda tesbih yoktur.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; rûkûdan doğrulmak farzdır.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette; rûkü ve secdeden doğrulmak farzdır. bu kavl İmam-ı Muhammed (r.a)'indir.

Rûkü halinde erkeklerin elleriyle parmakları arasını açık olarak dizlerini tutmaları sünnettir.

Kadınların parmaklarıyla dizlerini tutmayıp, ellerini dizleri üzerine koymaları sünnettir.

6- Secdeye gidilirken **"Allah'û Ekber"** denilmesi secdede üç defa **"Sübhâne rabbiyelâ'lâ"** denilmesi, secdeden kalkarken **"Allah'û Ekber"** denilmesi sünnettir.

7- Namazda ayakta dururken, bir özür bulunmadığı takdirde iki ayağının arasını dört parmak miktarı açık bulundurmak sünnettir.

8- İki secde arasında, iki rekâtların sonlarında ve her namazın sonlarında otururken erkeklerin sol ayaklarını döşeyerek sağ ayaklarını Kıbleye karşı dikmeleri, kadınlarınsa; sol ayaklarını sağ taraflarına yatık bulundurup, yere oturmaları sünnettir.

9- Bütün namazların sonlarında oturulduğunda **"Tahhiyât"**tan sonra **"Allâhümme salli"** ile **"Allâhümme bârik"** gibi Peygamberimiz (s.a.v)'e **"Selâtüselâm"** okumak ve bundan sonra;

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

رَبَّنَا اغْفِرْلِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Rabbena ve Rabbenağfirli gibi dualar okumak sünnettir. İnsanlardan istenilecek şeylerle namazda dua edilmesi caiz değildir.

NAMAZIN ÂDÂBI

1- Namaz kılarken ayakta secde yerine, rûküda ayakların üzerine secdede burnunun iki tarafına, oturduğunda kucağına, sağa selâm verdiğinde sağ omuzuna, sola selâm verdiğinde sol omuzuna bakmak.

2- Esnerken alt dudağını dişiyle ısırarak ağzını yummak. Ağzını böyle kapamak mümkün olmazsa elinin arkasıyla ağzını kapamak. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلتَّثَآؤُبُ فِى الصَّلٰوةِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَاِذَا تَثَاءَبَ اَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَااسْطَاعَ

"Namazda esnemek şeytandandır. Biriniz esnediği vakit mümkün olduğu kadar ağzını kapasın" buyurmuşlardır.

3- Öksürüğü ve geğirmeyi mümkün mertebe gidermek.

4- Tekbir alırken ellerini yenlerinden çıkarmak. Bu tevâzuya daha yakındır. Bu durum erkekler hakkındadır. Kadınların, ellerini yenlerine koymaları lâzımdır.

5- Müezzin, **"Hayya ale's-salâh"** dediğinde ayağa kalkmak. Bazıları, **"Hayye alel-felâh"** dediğinde kalkmak lâzımdır, demişlerdir.

6- Müezzin, **"Kadkâmet'is-salâh"** dediğinde namaza başlamak.

ـ فَصْلٌ ـ

يَنْبَغِي الْخُشُوعُ فِي الصَّلاةِ. وَإِذَا أَرَادَ الدُّخُولَ فِيهَا كَبَّرَ حَاذِيًا بَعْدَ رَفْعِ يَدَيْهِ مُحَاذِيًا بِإِبْهَامَيْهِ شَحْمَتَي أُذُنَيْهِ وَقِيلَ مَاسًّا وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ يَرْفَعُ مَعَ التَّكْبِيرِ لاَقَبْلَهُ. وَالْمَرْأَةُ تَرْفَعُ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهَا وَمُقَارَنَةُ تَكْبِيرِ الْمُؤْتَمِّ تَكْبِيرَ الإِمَامِ أَفْضَلُ خِلاَفًا لَهُمَا. وَلَوْ قَالَ بَدَلَ التَّكْبِيرِ اَللَّهُ أَجَلُّ أَوْ أَعْظَمُ أَوْ اَلرَّحْمٰنُ أَكْبَرُ أَوْ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ أَوْ كَبَّرَ بِالْفَارِسِيَّةِ صَحَّ وَكَذَا لَوْ قَرَأَ بِهَا عَاجِزًا عَنِ الْعَرَبِيَّةِ أَوْ ذَبَحَ وَسَمَّى بِهَا وَغَيْرُ الْفَارِسِيَّةِ مِنَ الأَلْسُنِ مِثْلُهَا فِي الصَّحِيحِ. وَلَوْ شَرَعَ بِاللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي لاَيَجُوزُ، وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ إِنْ كَانَ يُحْسِنُ التَّكْبِيرَ لاَيَجُوزُ إِلاَّ بِهِ ثُمَّ يَعْتَمِدُ بِيَمِينِهِ عَلَى رُسْغِ يَسَارِهِ تَحْتَ سُرَّتِهِ فِي كُلِّ قِيَامٍ سُنَّ فِيهِ ذِكْرٌ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ فِي قِيَامٍ شُرِعَ فِيهِ قِرَاءَةٌ، فَيَضَعُ فِي الْقُنُوتِ وَصَلاَةِ الْجَنَازَةِ خِلاَفًا لَهُ، وَيُرْسِلُ فِي قَوْمَةِ الرُّكُوعِ وَبَيْنَ تَكْبِيرَاتِ الْعِيدِ اِتِّفَاقًا ثُمَّ يَقْرَأُ سُبْحَانَكَ الخ. وَلاَ يَضُمُّ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ إِلَخ خِلاَفًا لِأَبِي يُوسُفَ، ثُمَّ يَتَعَوَّذُ سِرًّا لِلْقِرَاءَةِ فَيَأْتِي بِهِ الْمَسْبُوقُ عِنْدَ قَضَاءِ مَاسَبَقَ لاَالْمُقْتَدِي وَيُقَدِّمُ عَلَى تَكْبِيرَاتِ الْعِيدِ وَيُسَمِّي سِرًّا أَوَّلَ كُلِّ رَكْعَةٍ لاَبَيْنَ الْفَاتِحَةِ وَالسُّورَةِ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ فِي صَلاَةِ الْمُخَافَتَةِ وَهِيَ آيَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ أُنْزِلَتْ لِلْفَصْلِ بَيْنَ السُّوَرِ لَيْسَتْ مِنَ الْفَاتِحَةِ وَلاَ مِنْ كُلِّ سُورَةٍ. ثُمَّ يَقْرَأُ الْفَاتِحَةَ وَسُورَةً أَوْ ثَلٰثَ آيَاتٍ. فَإِذَا قَالَ الإِمَامُ وَلاَ الضَّالِّينَ أَمَّنَ هُوَ وَالْمُؤْتَمُّ سِرًّا ثُمَّ يُكَبِّرُ رَاكِعًا وَيَعْتَمِدُ بِيَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَيُفَرِّجُ أَصَابِعَهُ بَاسِطًا ظَهْرَهُ غَيْرَ رَافِعٍ رَأْسَهُ وَلاَ مُنَكِّسٍ لَهُ وَيَقُولُ ثَلٰثًا سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَهُوَ أَدْنَاهُ، وَيُسْتَحَبُّ الزِّيَادَةُ مَعَ الإِيتَارِ لِلْمُنْفَرِدِ ثُمَّ يَرْفَعُ الإِمَامُ رَأْسَهُ قَائِلاً (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ) وَيَكْتَفِي بِهِ وَقَالاَ يَضُمُّ إِلَيْهِ (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) وَيَكْتَفِي الْمُقْتَدِي بِالتَّحْمِيدِ اِتِّفَاقًا وَالْمُنْفَرِدُ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا فِي الأَصَحِّ وَقِيلَ كَالْمُقْتَدِي. ثُمَّ يُكَبِّرُ وَيَسْجُدُ فَيَضَعُ رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ يَدَيْهِ ثُمَّ وَجْهَهُ بَيْنَ كَفَّيْهِ ضَامًّا أَصَابِعَ يَدَيْهِ مُحَاذِيَةَ أُذُنَيْهِ وَيُبْدِي ضَبْعَيْهِ وَيُجَافِي بَطْنَهُ عَنْ فَخِذَيْهِ وَيُوَجِّهُ أَصَابِعَ رِجْلَيْهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ. وَالْمَرْأَةُ تَنْخَفِضُ وَتَلْزَقُ بَطْنَهَا بِفَخِذَيْهَا وَيَقُولُ (سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى) ثَلٰثًا وَهُوَ أَدْنَاهُ وَيَسْجُدُ بِأَنْفِهِ وَجَبْهَتِهِ، فَإِنِ اقْتَصَرَ عَلَى أَحَدِهِمَا أَوْ عَلَى كُورِ عِمَامَتِهِ جَازَ مَعَ الْكَرَاهَةِ، وَقَالاَ لاَيَجُوزُ الاِقْتِصَارُ عَلَى الأَنْفِ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ، وَيَجُوزُ عَلَى فَاضِلِ ثَوْبِهِ

وَعَلَى شَيْءٍ يَجِدُ حَجْمَهُ وَتَسْتَقِرُّ جَبْهَتُهُ عَلَيْهِ لاَعَلَى مَالاَ تَسْتَقِرُّ. وَاِنْ سَجَدَ لِلزَّحْمَةِ عَلٰى ظَهْرِ مَنْ هُوَ مَعَهُ فِى صَلاٰتِهِ جَازَ، وَهِيَ تَتِمُّ بِالرَّفْعِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ وَعِنْدَ اَبِى يُوسُفَ بِالْوَضْعِ. ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مُكَبِّرًا وَيَجْلِسُ مُطْمَئِنًّا وَيُكَبِّرُ وَيَسْجُدُ مُطْمَئِنًّا. ثُمَّ يُكَبِّرُ لِلنُّهُوضِ فَيَرْفَعُ وَجْهَهُ ثُمَّ يَدَيْهِ ثُمَّ رُكْبَتَيْهِ وَيَنْهَضُ قَائِمًا مِنْ غَيْرِ قُعُودٍ وَلاَ اعْتِمَادٍ بِيَدَيْهِ عَلَى الْاَرْضِ، وَالثَّانِيَةُ كَالْاُولٰى اِلاَّ اَنَّهُ لاَيُثَنِّى وَلاَ يَتَعَوَّذُ وَلاَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ اِلاَّ فِى (فَقَعَسْ صَمْعَجْ) فَاِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ فِى الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ اِفْتَرَشَ رِجْلَهُ الْيُسْرٰى فَجَلَسَ عَلَيْهَا وَنَصَبَ يُمْنٰاهُ نَصْبًا وَوَجَّهَ اَصَابِعَهَا نَحْوَ الْقِبْلَةِ وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَبَسَطَ اَصَابِعَهُ مُتَوَجِّهَةً نَحْوَ الْقِبْلَةِ، وَقَرَأَ تَشَهُّدَ اِبْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ وَهُوَ (اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوٰاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِاللّٰهِ الصَّالِحِينَ، اَشْهَدُ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ) وَلاَ يَزِيدُ عَلَيْهِ فِى الْقَعْدَةِ الْاُولٰى، وَيَقْرَأُ فِيمَا بَعْدَ الْاُولَيَيْنِ الْفَاتِحَةَ خَاصَّةً وَهِيَ اَفْضَلُ وَاِنْ سَبَّحَ اَوْ سَكَتَ جَازَ وَالْقُعُودُ الثَّانِى كَالْاَوَّلِ وَالْمَرْاَةُ تَتَوَرَّكُ فِيهِمَا وَهُوَ اَنْ تَجْلِسَ عَلَى اَلْيَتِهَا الْيُسْرٰى وَتُخْرِجَ كِلْتَا رِجْلَيْهَا مِنَ الْجَانِبِ الْاَيْمَنِ. فَاِذَا اَتَمَّ التَّشَهُّدَ فِيهِ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَدَعَا بِمَا شَاءَ مِمَّا يُشْبِهُ اَلْفَاظَ الْقُرْاٰنِ وَالْاَدْعِيَةِ الْمَاْثُورَةِ لاَبِمَا يُشْبِهُ كَلاَمَ النَّاسِ ثُمَّ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ مَعَ الْاِمَامِ فَيَقُولُ: (اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ)، وَعَنْ يَسَارِهِ كَذٰلِكَ وَيَنْوِى الْاِمَامُ بِهِ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ وَيَسَارِهِ مِنَ الْحَفَظَةِ وَالنَّاسِ الَّذِينَ مَعَهُ فِى الصَّلاَةِ وَالْمُقْتَدِى كَذٰلِكَ وَيَنْوِى اِمَامَهُ فِى الْجَانِبِ الَّذِى هُوَ فِيهِ وَفِيهِمَا اِنْ حَاذَاهُ، وَالْمُنْفَرِدُ الْحَفَظَةَ فَقَطْ.

FASIL

NAMAZIN TATBİKİ VE HÜKÜMLERİ

NAMAZDA HUŞÛ'

Namazda huşû' (kalbin Allah korkusuyla dolu olması, âzâların sakin ve mutmain olması, bütün namaz için himmeti toplamak, başkasından yüz çevirmek, gözünü namaz kıldığı yerden ayırmamak, oraya buraya dönmemek, faydasız amelden kaçınmak) lâzımdır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلٰوتِهِمْ خَاشِعُونَ

"Namazlarında huşû' sahibi olan müminler muhakkak kurtulacaktır." (El-Mü'minûn Suresi; 1-2) buyurmaktadır.

Peygamberimiz (s.a.v) namaz kılarken mübarek kalbi çömlek gibi kaynardı. Namaz kılmak isteyen kimse, namaza niyet ettikten sonra ellerini kulaklarının yumuşaklarına kadar kaldırarak

اَللّٰهُ اَكْبَرُ

"Allah'û Ekber" diye namaza başlar.

آللّٰهُ

Tekbir alırken, Lafza-i Celâl'in hemzesini **"Âllah"** diye uzatmaz. Uzatırsa şek ifade edeceğinden namaz bozulur."

اَكْبَارُ

"Ekber"in **"bâ"**sını da **"Ekbâr"** diye uzatmaz. Uzattığı takdirde namaza başlamış olmaz. Yani namazı bozulur.

"Allah'û Ekber" diye namaza başlanılacağına delil, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ

"Rabbini tekbir et!" (El-Müddesir Suresi; 3) kavl-i kerimi ve Peygamberimiz (s.a.v)'in;

تَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ حَاذِفًا

"Namaza başlarken mûbah olan şeyleri haram kılan lafza-i celâlin hemzesini ve "Ekber"**in** "bâ"**sını uzatmayarak** "Allah'û Ekber" **denilmesidir"** hadis-i şerifidir.

Bazıları; **"İftitâh Tekbiri alınırken eller kaldırıldığında, baş parmaklar kulakların yumuşaklarına dokundurulmalıdır"** demişlerdir.

İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre; eller omuz başlarına kadar kaldırılır. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; başa kadar kaldırılır. Biz Hanefilerse; **"İşlerin en hayırlısı ortasıdır"** sözü gereğince ortasını seçmişizdir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; elleri **"Allah'û Ekber"** derken kaldırmak sünnettir. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) buna devam etmiştir. Esah olan kavle göre; eller kaldırıldıktan sonra tekbir alınmalıdır. Çünkü, elleri kaldırmak Allah (c.c)'tan başka büyük bulunmadığını bildirmek içindir. Nitekim, kelime-i şehadette de önce Allah (c.c)'tan başka ilâh olmadığı bildirilir. Sonra Allah (c.c)'ın varlığı ispat edilir. Ellerin kulaklara kaldırılması er-

keklere mahsûstur.

Kadınlarsa, ellerini omuz başlarının hizasına kadar kaldırırlar. Kadınların elleri avret değildir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; imama uyan kimsenin tekbirinin imamın tekbirine yakın olması efdaldir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imama uyan kimsenin, imam tekbir aldıktan sonra tekbir alması evlâdır. İmam-ı A'zam (r.a)'ın delili, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِنَّمَا جُعِلَ الْاِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَاِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَاِذَا قَرَأَ فَاَنْصِتُوا وَاِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا

"İmam kendisine uyulan zattır. O tekbir alınca hemen siz de tekbir alınız. Okuduğu zaman derhal susup dinleyiniz. Rûküya varınca sizde hemen rûküya varınız" buyurmuş olmalarıdır.

Namaz kılacak kimse namaza başlarken, **"Allah'û Ekber"** yerine; **"Allâhüecell", "Allâh'ü A'zam", "Errahmân'ü Ekber", "Lâ ilâhe illallâh"** veya Farsça **"Hüdâ Büzürkest", "Nâm-ı Hüdâ Büzürkest"** derse tekbiri sahihtir. –Arapçayı bilsin bilmesin- Bu kavl İmam-ı A'zam (r.a)'ındır.

Ebu Yusuf'la, İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; ancak arapçayı bilmeyenin tekbiri sahihtir.

(1) Bir kavle göre; Arapça okumayı bilmeyen kimsenin, Farsça veya başka bir lisânla namazda okuması, Besmele çekerek hayvan kesmesi caizdir.

Ebu Saîd Bürde-i (r.a)'ye göre; gerek kıraat, gerek Besmele Farsçadan başka bir lisânla caiz değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لِسَانُ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْعَرَبِيَّةُ وَالْفَارِسِيَّةُ الدُّرِّيَّةُ

"Cennet ehlinin lisanı Arapça ve inci gibi olan Farsçadır" buyurmuşlardır.

Namaza **"Allâhümmağfirli"** gibi lafızlarla başlamak caiz değildir. Çünkü bu lafızlar hâlis tâzim için değildir. Kendi ihtiyacı için olan **"Allâhümmağfirli"**ye karışmaktadır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Arapça olarak tekbir alabilen kimsenin Farsçayla tekbir alması caiz değildir.

Kendisinde sünnet olarak zikir bulunan kıyâmda sağ el, sol elin bi-

---

(1) Sahih rivayete göre; sonraları İmâm-ı A'zam (Rh. A.) bu kavilden, İmâmeyn (Rh. Aleyhima)'in kavline dönmüştür. **Fetva da buna göredir.**

leği üzerine konup, baş parmak ve küçük parmak halka yapılıp, üç parmak bilek üzerine konduktan sonra göbek altına konulur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kendisinde kıraat bulunan her kıyâmda eller bağlanır. İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Kunut duasında ve Cenaze namazında da eller bağlanır. Çünkü bunlarda da sünnet olan zikir vardır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Kunut duasıyla, Cenaze namazında eller bağlanmaz. Zira bunlarda meşrû bir kıraat yoktur. İttifâkla, rûkûdan doğrulunca, Bayram tekbirlerinde eller salınır. Bunlarda sünnet olan zikir ve kıraat yoktur. Eller bağlandıktan sonra **"Sübhâneke"** sonuna kadar okunur. Yalnız **"Celle senâük"** okunmaz. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; okunur. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; tekbir alındıktan sonra kıraatle başlanır. **"Sübhâneke", "Eûzü Besmele"** okunmaz.

Sübhâneke'ye **"Veccehtü vechi"** duası ilave edilmez. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; ilave edilir.

Sübhâneke'den sonra gizli olarak, (Eûzü) çekilir.

İmam-ı Malik (r.a)'e göre; (Eûzü) çekilmez. Buna delili; Enes b. Malik (r.a)'ın; **"Ben Peygamberimiz (s.a.v)'in, Ebubekir'le Hz. Ömer (r.a)'ın peşlerinde namaz kıldım. Tekbir aldıklarında hemen Fâtiha Suresina başlarlardı"** demesidir.

Biz Hanefilerin delili; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'ân okuduğun zaman kovulmuş Şeytandan Allah'a sığın!" (En-Nahl Suresi; 98) kavl-i kerimidir. Bu ayetin zâhiri, **"Eûzü"** çekmenin farz olmasını gerektirir. Fakat, sünnet olduğunda ittifâk olunmuştur.

"Eûzü" kıraat için çekilir, Yani **"Eûzü"** çekmek, **"Sübhâneke"**ye değil, kıraat (okumak)a bağlıdır. Bunun için imama yetişemeyen kimse, imam selâm verdikten sonra yetişemediği rekâtları kılmaya kalktığı zaman **"Eûzü"**yü çeker. İmamla beraber namaza başlayan kimse; **"Eûzü"** çekmez. Bayram namazlarında, **"Eûzü"**nün kıraatle bir arada bulunması için tekbirlerden sonra çekilir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; **"Eûzü", "Sübhâneke"**ye bağlı olduğu için, imama uyanlar da çeker. Bayram namazlarında da tekbirlerden önce çekilir. **"Eûzü"**den sonra gizli olarak Besmele çeker. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

ثَلَاثٌ يُخْفِيهِنَّ الْإِمَامُ التَّعَوُّذُ وَالتَّسْمِيَةُ وَلتَّأْمِينُ

"Üç şey vardır ki, onları imam gizli olarak söyler. Eûzü çekmek, Besmele çekmek ve âmin demek" buyurmuşlardır. Tek başına namaz kılan kimse de Besmele'yi çeker.

Her namaza başlarken, **"Eûzü"**den sonra **"Besmele"** çekildiği gibi, her rekâtın evvelinde Fatiha Suresinden önce **"Besmele"** çekilir. Fakat Fatiha Suresiyle, Fatiha'dan sonra okunacak Sure arasında **"Besmele"** çekilmez.

İmam-ı Munammed (r.a)'e göre; gizli okunan namazlarda Fatiha Suresiyle Fatiha'dan sonra okunacak sure araısnda **"Besmele"** çekilir. Besmele, surelerin aralarını ayırmak için indirilmiş bir ayet olup, Fatiha Suresinden ve diğer surelerden değildir.

Peygamberimiz (s.a.v) Fatiha Suresini okuduktan sonra, Besmele'yi de okudu. Onu başlıbaşına bir ayet saydı. Fakat Neml Suresindeki **"Besmele"** o Sureden bir ayettir.

Besmele'den sonra Fatiha Suresi okunur, Fatiha'dan sonra, başka bir sure veya bir sure yerine geçecek üç ayet okunur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

كُلُّ صَلٰوةٍ لَمْ يُقْرَأْ فِيهَا فَاتِحَةُ الْكِتَابِ فَهِيَ خِدَاجٌ اَىْ نَاقِصَةٌ

"Kendisinde Fatiha Suresi okunmayan her namaz noksandır" buyurmuşlardır. Resul-ü Ekrem (s.a.v) buna devam etmişlerdir.

İmam, **"Veleddâllin"** deyince, hem kendisi hem cemaat gizli olarak **"Amin"** derler. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا اَمَّنَ الْاِمَامُ فَاَمِّنُوا فَاِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلٰئِكَةِ غُفِرَلَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"İmam, âmin deyince siz de âmin deyin, çünkü kimin âmin demesi Meleklerin âmin demesine uygun düşürse, Onun geçmiş günahları affolunur" buyurmuşlardır.

İmam-ı Malik (r.a)'a göre, imam âmin demez.

Sure okunduktan sonra, tekbir alarak rûküya gidilir. Rûkü halinde parmakla açık olarak dizler tutulur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v), Enes (r.a)'e hitap ederek;

اِذَا رَكَعْتَ فَضَعْ يَدَيْكَ عَلَى رُكْبَتَيْكَ وَفَرِّجْ بَيْنَ اَصَابِعِكَ

"Rûküya vardığında ellerini dizlerinin üzerine koy ve parmaklarının arasını aç" buyurmuşlardır.

Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) rûkü halinde mübarek sırtlarını öyle düz tutarlarmış ki, su ile dolu bir bardak sırtlarına konulsa dökülmezmiş.

Rûküda şart olan, belden aşağısı dimdik tutulmalıdır. Fukâha'ya göre; gerçekte rûkü kıyâma benzer, hatta imama rûküda yetişen kimse, o rekâta yetişmiş sayılır. Rûküda en az üç kere;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

"Sübhâne rabbiyel azîm" denilir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا رَكَعَ اَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ فِي رُكُوعِهِ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ثَلاَثًا

"Sizden biriniz rûküda iken üç defa, sübhâne rabbiyel azîm, desin" buyurmuşlardır. Tek başına kılan kimse, sonunu tek bitirmekle beraber üçten ziyade, yani beş, yedi veya dokuz kere demesi müstehaptır.

İmam rûküdan doğrulurken;

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

"Semi allâhü limen hamideh" (Allah hamd edenin hamdini kabul eder) der. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; imam bununla yetinir.

رَبَّنَالَكَ الْحَمْدُ

"Rabbena leke'l-hamd" (Ey Rabbimiz! Hamd sana mahsûstur) demesi lâzım değildir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imam olan zat **"Rabbenâ lekel hamd"**i de söyler. İttifâkla, cemaat yalnız **"Rabbenâ leke'l-hamd"** der.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; imam da, cemaat da her ikisini söylerler. Esah olan kavle göre; tek başına kılan ikisini de söyler. Bazıları; **"Tek başına kılan, imama uyan gibi yalnız** (Rabbenâ leke'l-hamd)**i söyler"** demişlerdir.

Cami'üs-Sağir'de; **"Tek başına kılan, imam gibi yalnız** (Semi allâhü limen hamideh) **ile iktifâ eder. Çünkü tek başına namaz kılan kendinin imamıdır. İmama kıraat vacip olduğu gibi, Onun üzerine de kıraat vaciptir"** denilmiştir.

Sonra, tekbir alınarak secdeye gidilir. Secdeye varılırken önce dizler, sonra eller, sonra iki kulağının hizasında ellerin parmakları kapalı olduğu hâlde, iki elin arasına yüz konulur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) böyle yaparlardı.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; secdede eller omuzların hizasında bulunur.

Secdede, pazular açılarak yerden yukarı kaldırılır. Karın uyluklardan uzaklaştırılır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) secde ettiklerinde bir kuzu mübarek karnı arasından geçecek kadar açıklık bulunurdu. Ama safta olunca yanındakine zahmet vermemek için kollar açılmamalıdır. Ayakların parmakları Kıbleye karşı döndürülür. Kadınlarsa; secde halinde kollarını yere koyar, karınlarını uyluklarına yapıştırırlar. Secdede en az üç defa;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلَى

"Sübhâne rabbiyel a'lâ" denilir. Secde burun ve alınla yapılır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) buna devam etmişlerdir.

Yalnız burun veya alın yahut sarığın dolamı üzerine secde etmek, kerâhatla caizdir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; yalnız burunla secde edilmesi kerâhatla caizdir. Fakat, bir özür bulunmaksızın secde yalnız alınla yapılırsa ittifakla kerâhatsiz caizdir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir özür olmaksızın secdeyi yalnız burunla yapmak caiz değildir.

İmam-ı A'zam'ın delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اُمِرْتُ اَنْ اَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ اَعْظُمٍ

"Yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum" hadis-i şerifidir.

İmam-ı A'zam (r.a); burunu alından saymıştır. Alında, bir özür olmaksızın secde yalnız alınla yapılmalıdır.

Secde, yüzün bir kısmını koymakla yapılmış olur. Zaten yüzün hepsini koymak mümkün değildir. Çünkü burunla alın iki yüksek kemik olduklarından yüzün hepsinin yere konulmasına engel olurlar.

Bu yüzden, namaz kılan secdede alnıyla burnunu koymakla emrolunmuştur. Secdede, yanaklar ve çene ittifakla yüzün tarifinden çıkmışlardır. Bu bakımdan bunlarla tazim meşrû değildir.

Namaz kılan kimsenin, giydiği elbisenin yeni ve eteği üzerine secde etmesi caizdir.

Bir gün İmam-ı A'zam (r.a), bir hırka üzerinde namaz kılıyordu. Bir kimse yanına gelip, **"Ey ihtiyar, hırka üzerinde namaz kılmak mekrûhtur"** dedi. İmam-ı A'zam (r.a), o kimseye; **"Nerelisin?"** diye sordukların-

da **"Harzemliyim"** diye cevap verdi. İmam-ı A'zam (r.a), **"Allah'û Ekber, şeriat ilmi buradan Harzem'e gider, yoksa oradan buraya gelmez"** dedikten sonra, **"Sizin mescidinizde ot var mı?"** diye sordu. O kimsenin **"Vardır!"** demesi üzerine İmam-ı A'zam (r.a), **"Ot üzerine secde etmek caiz olur da, hırka üzerine secde etmek neden caiz değildir?"** demiştir.

Namaz kılan kimsenin, secde ettiği yerin sert olması ve yüzünün yerleşmesi lâzımdır. Sert olmayıp, yüzün yerleşmeyeceği atılmış pamuk, saman, kum, darı gibi şeylerin üzerine secde etmek caiz değildir.

Kalabalıktan dolayı, aynı namazı kılan kimselerin birbiri üzerine secde etmeleri caizdir. Fakat ayrı, namaz kılanların kalabalıktan dolayı birbiri üzerine secde etmeleri caiz değildir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; secde, başı yerden kaldırmakla tamamlanır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; secde başı yere koymakla tamamlanır.

Ebu Yusuf'la, İmam-ı Muhammed (r.a)'in arasındaki ihtilâfın faydası; Bir kimse öğle namazının farzını kılarken, dördüncü rekâtın sonunda oturmayarak, beşinci rekâta kalkıp, beşinci rekât için secdeye vardığında abdesti bozulsa, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; başını secdeye koymakla beşinci rekât tamamlanacağından ve bu kimse farz olan dördüncü rekâtın sonunda oturmadığından namazı bozulmuş olur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; beşinci rekâtın secdesinden başını kaldırmadıkça, beşinci rekât tamamlanmayacağından ve dördüncü rekâtın sonunda farz olan oturma kaçırılmadığından, o kimse gidip abdest alarak gelir ve oturur. **"Tahiyyat"**ı ve duaları okuyarak selâm verir ve namazı tamamlanmış olur.

Sonra secdeden baş **"Allah'û Ekber"** diyerek kaldırılır. İki secde arasında, **"Sübhânallah"** diyecek kadar oturulur.

Bazıları, **"Secdeden başını kaldırırken oturmaya yakın olmalı, şayet secdeye yakın olup, tekrar secdeye gidilirse ikinci secde sayılmaz"** demişlerdir.

Bazıları da, **"Secde eden kimsenin alnı yerden ayrılıp, yerle alın arasında yel geçecek kadar boşluk bulunursa secde caizdir"** demişlerdir.

İki secde arasında, **"Sübhânallah"** diyecek kadar durulduktan sonra, **"Allah'û Ekber"** diyerek ikinci secdeye gidilir. İkinci secde de yapıldıktan sonra kalkmak için **"Allah'û Ekber"** denilir.

Secde'den kalkarken önce yüz, sonra eller, sonra dizler kaldırılır ve oturmadan ayağa kalkarken özür bulunmaksızın eller yere dayanılmaz.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; ikinci secdeyle ayağa kalkma arasında

biraz oturulur. Buna delil de, Malik b. Hüveyris (r.a)'in;

اِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ اِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ قَعَدَ ثُمَّ يَنْهَضُ

"Peygamberimiz (s.a.v) mübarek başlarını secdeden kaldırdıklarında biraz otururlar. Sonra kalkarlardı" hadis-i şerifidir.

Biz Hanefilerin delili, Ebu Hureyre (r.a)'nin;

اِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي الصَّلٰوةِ عَلَى صُدُورِ قَدَمَيْهِ

"Peygamberimiz (s.a.v) **namazda** (secdeyle kıyâm arasında oturmaksızın) **mübarek ayakları üzerine kalkarlardı"** hadis-i şerifidir.

Bu iki hadis-i şerif birbirlerine zıt düşmekle beraber İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delil olarak getirdiği hadis-i şerif, Peygamberimiz (s.a.v)'in ihtiyarlık hâline, bizim delilimiz olan hadis-i şerif ise güçlü olduğu hâline aittir.

İkinci rekât da, birinci rekât gibidir. Yalnız, ikinci rekâta kalkınca eller kaldırılmaz, **"Sübhâneke"** okunmaz, **"Eûzü"** çekilmez, fakat **"Besmele"** çekilir.

Namaz kılan kimse, ellerini ancak şu yerlerde kaldırır;

Namaza başlarken, Kunut duası okuyacağı zaman, Bayram tekbirleri alırken, hacer'ül-esvedi selâmlarken, Safa'da, Merve'de, Arafat'da ve Şeytan taşlarken.

Namaz kılan, ikinci rekâtın ikinci secdesinden başını kaldırınca, sol ayağını döşeyerek onun üzerine oturur. Sağ ayağını dikerek, parmaklarını Kıble tarafına çevirir. Hz. Aişe (r.a), Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in namazlarda bu şekilde oturduğunu anlatmıştır.

Namaz kılan kimse, ikinci rekâtın sonunda oturunca, ellerini uyluklarının üzerine koyar, parmaklarını Kıble tarafına döndürür. İbn-i Mesud (r.a)'ın teşehhüdünü, yani şunu okur;

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَاالنَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Et-tahiyyatû li'lâhi ves-salâvatü ve't tayyibâtü. Es-selâmun aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetu'llahi ve berekâtüh. Es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'llâhis'sâlihin. Eşhedü enlâ ilâhe illâllah ve eşhe-

dü enne Muhammeden abdühû ve Resuluh."

Ashâb-ı Kirâmın teşehhüdleri, ayrı ayrıdır. Biz Hanefiler, İbn-i Mesud (r.a)'ın teşehhüdünüü almışısızdır.

İmam-ı Şafiî (r.a); İbn-i Abbas (r.a)'ın teşehhüdünü almıştır;

اَلتَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ لِلّٰهِ سَلَامٌ عَلَيْكَ اَيُّهَاالنَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

"Et tahiyyât'ül mübârekâtü's'salâva tü-t'tayyibatü li'llâhi selâmun aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berâkatûh. Selâmun aleyna ve alâ ibadillahis sâlihin. Eşhedü en lâ ilâhe illâ'lâhû vahdehû la şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden Resullûlah."

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Bizim aldığımız teşehhüd İbn-i Mesud (r.a)'ın teşehhüdünden dört vecihle evlâdır;**

1- Bunda **"Mübârekât"** kelimesi fazladır.

2- Kur'an-ı Kerim'e uygundur. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ

"Cennette onların tahiyyâtı selâmdır." (İbrahim Suresi; 23) buyurmuştur.

3- Kur'an-ı Kerim'de selâm lafzı lam-ı ta'rifsiz zikredilmiştir. Kelâmın en şereflisi Kur'an-ı Kerim'e uygun olanıdır.

4- İbn-i Abbas (r.a) küçük olduğu için rivayet ettiği **"Tahiyyât"** İbn-i Mesud (r.a)'unkinden sonradır. Sonra olanlar tercih olunur" demiştir.

Biz Hanefiler; "İbn-i Mesud (r.a)'ın teşehhüdü pek çok yönden üstündür.

1- İbn-i Mesud (r.a);

اِنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ اَخَذَ النَّبِيُّ بِيَدِى وَعَلَّمَنِى التَّشَهُّدَ كَمَاكَانَ يُعَلِّمُنِى سُورَةً مِنَ الْقُرْاٰنِ وَقَالَ قُلِ التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ

"Peygamberimiz (s.a.v) benim elimden tutup bana Kur'an-ı Ke-

rim'den bir Sure öğrettiği gibi teşehhüd (tahiyyât)**ı öğretti ve bana bunu sonuna kadar oku diye emrettiler"** demiştir.

2- Selâm lafzındaki lam-ı ta'rîf istiğrâk (kaplayıcı) içindir.

3- "Ves-salâvâtü vet-tayyibâtü"de olan vav harfi atıf içindir. Her bir kelime, ayrı ayrı Allah'ı övmek içindir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin aldığı **"Tahiyyât"**daki kelimeler arasında atıf için olan vav bulunmadığından bütün kelimelerin manası Allah'ı bir defa övmeyi ifade eder.

4- Peygamberimiz (s.a.v) İbn-i Mesud (r.a)'a **"Tahiyyât"**ı öğrettikten sonra, **"Bunu yapar ve Tahiyyâtı okursan, namazın tamamlanmıştır"** buyurarak namazın tamamlanması, **"Tahiyyât"** okumasına bağlamıştır. Peygamberimiz (s.a.v)'in bu mübarek sözü, namazda başka **"Tahiyyât"**ın değil bu, **"Tahiyyât"**ın okunacağına delâlet etmektedir.

5- Hadis İmâmları, İbn-i Mesud (r.a)'un teşehhüdünü, teşehhüdlerin en güzeli kabul etmişlerdir.

6- Ashâb-ı Kirâm'ın çoğu; İbn-i Mesud (r.a)'un teşehhüdünü almışlardır. Hatta, Ebubekir (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'in minberinde insanlara İbn-i Mesud (r.a)'ın teşehhüdünü öğretmiştir.

7- "Tahiyyât" umûm olup namaz ve namazdan başka Allah (c.c)'a olan yakınlıkların hepsine şâmildir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Tahiyâtla yalnız namaz murad olunur.

8- Selâm lafzı, Kur'an-ı Kerim'de lam-ı ta'rifli olarak da zikredilmiştir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ

"Doğduğum gün bana selâm olsun!" (Meryem Suresi; 33)

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى

"Hidayete uyanlara selâm olsun!" (Tâhâ Suresi; 47) buyurmuştur.

9- İmam-ı Şafiî (r.a)'nin **"Abdullah b. Abbas (r.a)'dan rivayet olunan "Tahiyyât" Abdullah b. Mesud (r.a)'unkinden sonradır"** demesi yanlıştır. Çünkü Abû Vâil, Abdullah b. Mesud (r.a)'ın; **"Bizler Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in peşinde namaz kılarken "Esselâmü Alâllah" derdik. Resul-ü Ekrem (s.a.v) Hazretleri, bir günlük namazını kazâ ettikten sonra bize dönerek;**

لاَتَقُولُو السَّلاَمُ عَلَى اللهِ فَاِنَّ اللهَ هُوَ السَّلاَمُ لكِنْ قُولُو اَلتَّحِيَّاتُ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ اِلى اٰخِرِهِ

"Es-selâmü Alâllah (Selâm Allah'a) **demeyin, çünkü Allah Selâmın kendisidir. Fakat "Tahiyyât"ı sonuna kadar okuyun buyurdular"** dediğini rivayet etmiştir, deriz.

Bir gün İmam-ı A'zam (r.a) arkadaşlarıyla otururken, bir Bedevi gelip **"Allah sana rahmet etsin. Sâlât'da, iki "vav" var mıdır?"** diye sorduğunda İmam-ı A'zam (r.a) **"Evet, sâlât da iki vav vardır"** dedi. Bunun üzerine Bedevi, **"Allah'û Teâlâ "lâ" ve "lâ" da bereket kıldığı gibi sana da bereketler ihsan etsin"** diyerek gitti. Orada bulunanlar bu Bedevinin sorusunu ve İmam-ı A'zam (r.a)'ın cevabını anlamadıkları için, İmam-ı A'zam (r.a)'a sorduklarında, İmam-ı A'zam (r.a); "Bu Bedevi **"Tahiyyât"da bir vav mı vardır? İki vav mı vardır"** diye sordu. Ben de, evet deyince, Bedevî, **"Allah'û Teâlâ doğuda ve batıda bulunmayan zeytin ağacını mübarek kıldığı gibi, sana da bereketler ihsan etsin" diye bana dua etti"** demiştir.

TAHİYYÂT'IN MÂNÂSI

Mirâc Gecesinde, Peygamberimiz (s.a.v) Allah'û Teâlâ (c.c)'ya **"Ettahiyyâtü li'llâhi ves-salâvâtü ve't-tayyibâtü** (Söz, fiil ve malla yapılan bütün ibadetler Allah içindir)" diye senâda bulunmuştur.

Cenab-ı Hak (c.c); bu üç kelimeye karşı, **"Es-selâmü aleyke-eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetu'llâhi ve berekâtühü;** (Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun ey Nebi!)" buyurarak Peygamberimiz (s.a.v)'e selâm vermiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v); **"Es-selâmü aleynâ ve âlâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn** (Selâm, bizim ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun)" diye mukâbelede bulunmuştur. Bunları işiten Cebrâil (a.s), şehâdet kelimesini söylemiştir.

Namaz kılan kimse üç veya dört rekâtlı farz namazların, birinci oturuşunda sâdece **"Tahhiyât"** okur, üzerine bir şey ziyade etmez. Yanılarak, **"Tahiyyât"** üzerine ziyâde bir şey okursa sehv-i secde eder.

Tahiyyât'ı okuduktan sonra ayağa kalkar. Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda yalnız Fâtiha Suresini okur. Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda tespih etse veya sükût etse caizdir. Fakat, Fatiha Suresini okuması efdaldir.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayete göre; üçüncü, dördüncü rekât-

larda Fatiha Suresini okumak vaciptir. Eğer unutarak terk ederse, sehv-i secde lâzım gelir. Kasten terk ederse günahkâr olur.

Namazların sonundaki oturuş da, birinci oturuş gibidir. Yani erkekler sol ayaklarını döşeyerek, sağ ayaklarını dikerek parmaklarını kıble tarafına çevirir. Kadınlar namazlarda, ayaklarını sağ tarafa çıkarıp, sol oturağının üzerine otururlar.

Namaz kılan kimse, namazın son oturuşunda **"Tahiyyât"**ı okuduktan sonra, Peygamberimiz (s.a.v)'e; **"Allahümme salli"** ve **"Allahümme bârik"** gibi sâlât ve selâm getirmesi sünnettir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; farzdır. Delili Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

صَلُّوا عَلَيْهِ

"Ona sâlât ve selâm getirin." (El-Ahzab Suresi; 56) kavl-i şerifidir. Bu ayetteki emir vücûp içindir. Vücûp ise, namazın dışında olmaz. Ancak namazda olur.

Biz Hanefilerin delili, Peygamberimiz (s.a.v)'in İbn-i Mesud (r.a)'a;

اِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ لِابْنِ مَسْعُودٍ بَعْدَمَا عَلَّمَهُ التَّشَهُّدَ اِنْ فَعَلْتَ هَذَا اَوْ قُلْتَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُكَ

"Teşehhüd (tahiyyât)**ü öğrettikten sonra bunu yaparsan veya okursan namazın tamamlanmıştır"** buyurmalarıdır. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) namazın tamamlanmasını **"Tahiyyât"**ın okunmasına veya onu okuyacak kadar bir zamana bağlamıştır. Bir kimse namazın tamamlanmasını; **"Tahiyyât"**ın okunmasına bağlamayıp, **"Tahiyyât"** üzerine Peygamberimiz (s.a.v)'e sâlât ve selâm getirmeye bağlarsa, o kimse delile muhâlefet etmiştir.

Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v)'e sâlât getirmek zikir olacağından gizli getirilir. Rükû ve secdedeki tespihlere kıyâs edilerek sünnettir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nın; "**Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;**

صَلُّوا عَلَيْهِ

"Ona sâlât ve selâm getirin!"

Ayet-i kerimesindeki emir ve vücûb içindir. Vücubsa namazın dışında olmaz" demesi hatadır. Çünkü, biz Hanefiierce, bir kimsenin ömründe bir defa Peygamberimiz (s.a.v)'e sâlât ve selâm getirmesi va-

ciptir. Bir işte emir, tekrarı gerekmez.

Muhît'de; Ebu Hasan-ı Kerhî (r.a); **"İnsan üzerine ömründe bir defa Peygamberimiz (s.a.v)'e sâlât ve selâm getirmesi vaciptir. İsterse bunu namazda, isterse namazın dışında getirsin"** demiştir.

Tahavî (r.a); **"Namaz dışında her ne zaman Peygamberimiz (s.a.v)'in adı geçerse sâlât ve selâm getirmek vaciptir"** demiştir.

"Tahiyyât"dan sonra şu salâvat-ı şerifeler okunur;

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"Ey Allah'ım, Hz. İbrahim'e ve Onun âline sâlât-ü selâm ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Onun âline de sâlât-ü selâm eyle. Muhakkak Sen hamid ve mecidsin.

Ey Allah'ım, Hz. İbrahim'e ve Onun âline bereketler ihsân ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Onu âline de bereketler ihsân eyle. Muhakkak Sen hamid ve mecidsin."

İbn-i Abbas'la Ebu Hüreyre (r.a) bu sâlât dualarını okurlardı. Fakat;

وَارْحَمْ مُحَمَّدًا وَاٰلَ مُحَمَّدٍ كَمَا رَحِمْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"Verham Muhammeden ve âli Muhammedin kemâ rahimte alâ İbrâhime ve alâ âli İbrahime inneke hamidün mecid."

"Hz. İbrahim'e ve Onun âline rahmet ettiğin gibi, Hz. Muhammed'e ve Onun âline de rahmet et. Muhakkak Sen hamid ve mecidsin" lafz-ı şeriflerini ilâve ederlerdi.

Muhammed b. Abdullah b. Ömer'den (r.a); **"Namaz kılan kimsenin;**

وَارْحَمْ مُحَمَّدًا وَاٰلَ مُحَمَّدٍ

"Verham Muhammeden ve âli Muhammedin."

"Hz. Muhammed'e ve Hz. Muhammed'in âline rahmet et!" demesinde, Peygamberlerin kusur işlediklerine bir nevi zan vardır. Çünkü

bir kimseden uygun olmayan bir şey meydana gelmeden rahmete muhtaç olmaz.

Peygamberlerdense uygun olmayan bir şey meydana geldi demek, caiz değildir. Halbuki biz, Peygamberlere tazîm ve hürmet etmekle me'mûruz. Bundan dolayı, bir Peygamber zikredilince Allah rahmet eylesin denilmez. Fakat **"Salâvatüllahi aleyh"** denilir diye naklolunmuştur.

Mebsût'da; Şemsü'l Eimme-i Serahsî (r.a); **"Verham Muhammeden"** demekte beis yoktur. Çünkü bu eserde gelmiştir. Esere uymakta ayıp voktur ve hiçbir kimse Allah'ın rahmetinden müstağni değildir" demiştir.

Şeyh Ebu'l-Hasen (r.a); **"Bu kelimeyi söylemekte beis yoktur."** **"Verham Muhammeden"** sözü **"Muhammedin ümmetine rahmet et!"** demektir. Bunun benzeri;

Bir yaşlı insanın oğlu büyük bir suç işlemekle idama mahkûm edildiğine halk, o suçun affını rica etseler, bu günahkârın haline acıyın demeyip, bilâkis bu yaşlı insana acıyın diye af ve kurtulmasını dilemeleri gibidir. Çünkü bu misalde, gerçekte af dilemek suçluya ait olunca, Hz. Muhammed'e rahmet et, demek de gerçekte rahmet dilemek Hz. Muhammed (s.a.v)'in kendisi için değil, Onun günahkâr ümmetine aittir" demiştir.

Namaz kılan kimse, **"Tahiyyât"** ve **"Allahümme salli"** **"Allahümme bârik"** okuduktan sonra dilerse, Kur'an-ı Kerim'in lafzına benzeyen duaları okur;

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي وَلِوَلِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Allah'ım beni, anne, babamı ve bütün müminleri hesap divânı kurulacağı gün mağfiret et!" gibi.

Ebubekir b. Muhammed b. Fazl (r.a); Namaz kılan kimse Kur'an-ı Kerim'de olan dua ile, dua ederse namazı bozulmaz. Mesela; **"Allahümmağfirli veli vâlideyye**; (Allah'ım bana, anneme ve babama mağfiret et!)", **"Allahümmağfirli ebî** (Allah'ım babama mağfiret et!)" derse namazı bozulmaz. Ama, **"Allahümmağfirli ehî** (Allah'ım kardeşime mağfiret et!)" veya **"Allahümmağfirli Zeydin** (Allah'ım Zeyd'e mağfiret et!)" **derse namazı bozulur. Çünkü bunlar Kur'an-ı Kerim'de yoktur"** demiştir.

Namaz kılan kimse, Peygamberimiz (s.a.v)'den rivayet edilen dualarla da, dua edebilir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v); **"Namazlardan sonra yapılan dualar kabul edilir"** buyurmuşlardır.

Hz. Ebubekir (r.a); **"Ya Resulullah, bana namazdan sonra oku-**

yacağım bir dua öğret!" dediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v);

رَبِّ اِنِّ ظَلَمْتُ نَفْسِى ظُلْمًا كَثِيرًا فَاغْفِرْلِى فَاِنَّهُ لاَيَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلاَّ اَنْتَ فَاغْفِرْلِى مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"Rabbim! Ben kendime çok zulmettim. Beni mağfiretine nail eyle. Çünkü günahları ancak sen yarlıgarsın. İmdi kendi fazlından olan bir mağfiretle beni affet. Çünkü, sen çok bağışlayıcı ve merhamet edicisin."

Bu duayı Hz. Ebubekir (r.a)'e öğretmiştir. İbn-i Mesud (r.a);

اَللَّهُمَّ اِنِّ اَسْئَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّه مَاعَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّه مَاعَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ

"Ey Allah'ım! Bildiğim ve bilmediğim bütün iyilikleri Senden isterim. Bildiğim ve bilmediğim bütün kötülüklerden Sana sığınırım" duasını okurdu.

İnsanların kelâmına benzeyen lâfızlarla dua edilmez. Mesela;

اَللَّهُمَّ زَوِّجْنِى فُلاَنَهَ

"Allahümme zevvicni fûlanete" (Ey Allah'ım, falanca kızla beni evlendir)" Böyle dualar namazı bozar.

Namaz kılan kimse, namazın sonunda **"Tahiyyât"**, Peygamberimiz (s.a.v)'e sâlât ile selâm getirdikten sonra, imamla beraber;

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ

"Es-selâmü aleyküm ve rahmetullah" diyerek, önce sağına sonra soluna selâm verir.

"Nihâye"de ve **"Mebsût"**da; "Namaz kılan kimse **"Allah'û Ekber"** diyerek namaza başlayınca mûbah olan şeyleri kendine haram kılmış olur. Sanki insanlardan gâip olup, ne o insanlara ne de insanlar ona konuşur. Selâm vermekle de sanki helâle çıkmış olur" denilmiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; İmama uyan kimse imamla beraber selâm verir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imamdan sonra selâm verir. Bu rivayet de İmam-ı A'zam (r.a)'ındır.

İbn-i Mesud (r.a);

اِنَّ النَّبِیَّ عَلَیْهِ السَّلَامُ کَانَ یُسَلِّمُ عَنْ یَمِینِهِ حَتَّی یُرٰی بَیَاضُ حَدِّهِ الْاَیْمَنِ وَعَنْ یَسَارِهِ حَتَّی یُرٰی بَیَاضُ حَدِّهِ الْاَیْسَرِ

"Peygamberimiz (s.a.v) sağına selâm verdiklerinde mübarek sağ yanakları, soluna selâm verdiklerinde mübarek sol yanakları görülürdü" diye rivayet etmiştir.

İmam-ı Malik (r.a)'e göre; yüzünü çevirmeden önüne doğru bir defa selâm verilir.

İmam sağına selâm verirken; sağındaki Hafaza melekleriyle kendisiyle namazda bulunan cemaate, soluna selâm verirken solundaki Hafaza melekleriyle kendisiyle namazda bulunan cemaate selâm vermeye niyet eder. İmama uyan kimse; sağına selâm verirken sağındaki Hafaza meleklerine ve kendisiyle beraber namazda bulunan sağındaki cemaate, soluna selâm verirken solundaki Hafaza meleklerine ve kendisiyle beraber namazda bulunan solundaki cemaate, selâm vermeye niyet eder. Ayrıca imam, sağındaysa sağa selâm verirken, solundaysa soluna selâm verirken imamın arkasında ise; her iki tarafına selâm verirken imama selâm vermeye de niyet eder.

Tek başına namaz kılan kimse; sağına selâm verirken selâmıyla sağındaki Hafaza meleklerine, soluna selâm verirken selâmıyla solundaki Hafaza meleklerine selâm vermeye niyet eder.

İbn-i Melek, **"Selâm verirken meleklere niyet etmek hükmü kaldırılmış şeriat gibi olmuştur"** demiştir. Ancak fukahâ İbn-i Melek (r.a)'in; bu sözünü doğru bulmamışlardır. Bazıları; "Hafaza melekleri Kirâmen kâtibinden başkadır" demişlerdir. Bazısı; **"Bu meleklerden birisi sağda iyilikleri, diğeri solda kötülükleri yazar"** demişlerdir.

İnsanda bulunan Meleklerin, sayısında ihtilâf edilmiştir. İbn-i Abbas (r.a)'dan; **"Her müminle beraber beş melek vardır. Biri sağında, biri solundadır. Sağında olan iyilikleri, solunda olan kötülükleri yazar. Biri önünde olup, iyilikleri teşvik eder. Biri ardında olup, o kimseden fenâlıkları, belâları def eder. Biri alnında olup, o kimsenin Peygamberimiz (s.a.v)'e getirdiği salâvât-ı şerifeleri yazıp Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e tebliğ eder"** diye rivayet edilmiştir.

Bazıları, **"Her müminle beraber altmış Melek vardır"** demişlerdir. Bazı haberlerde; **"Her müminle beraber yüz altmış melek vardır"** denilmiştir. Meleklerin sayısında ihtilâf olduğundan, sayı zikretmeyip bütün

Meleklere selâmla niyet etmek lâzımdır. Bunun misali, Peygamberlerin hepsine iman etmek gibidir. Peygamberlerin sayısı da belli olmadığı için, iman ederken adet söylendiği takdirde, Peygamber olmayanlara Peygamber, Peygamber olanlara Peygamber değil, demek ihtimâli vardır. Bu yüzden adet söylememek lâzımdır.

İnsanla berâber bulunan Kirâmen Kâtibin Meleklerinin gece ve gündüz değişip değişmediklerinde ihtilâf vardır. **"Buhâri Şerif"**de; **"Değiştikleri"** yazılıdır. Kurtûbi, Müslim Şerhinde; **"Gece melekleri, Gündüz meleklerinden başkadır"** demiştir. Bazıları; **"İnsan hayatta oldukça, bu melekler değişmez"** demişlerdir.

Bu meleklerin oturdukları yerlerde de ihtilâf edilmiştir. Bazıları; **"Onların oturdukları yer ağızdır. İnsanın dili onların kalemidir, tükürüğü mürekkebidir"** demişlerdir.

Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

نَقُّوا اَفْوَاهَكُمْ بِالْحِلاَفِ فَاِنَّهَا مَجْلِسُ الْمَلَكَيْنِ اَلْحَافِظَيْنِ

"Misvakla ağızlarını temizleyin. Çünkü ağız iki Hafaza meleğinin oturduğu yerdir" buyurmuşlardır.

Bazıları; **"İnsanın sağında, solunda"** bazıları ise; **"Çene üzerinde otururlar"** demişlerdir.

Bu melekler; abdest bozarken ve cinsi münasebet zamanında insandan uzak olurlar.

ـ فَصْلٌ ـ

يَجْهَرُ الْاِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ فِى الْجُمُعَةِ وَالْعِيدَيْنِ وَالْفَجْرِ وَاُولَيِ الْعِشَائَيْنِ اَدَاءً وَقَضَاءً. وَخُيِّرَ الْمُنْفَرِدُ فِى نَفْلِ اللَّيْلِ وَفِى الْفَرْضِ الْجَهْرِى اِنْ كَانَ فِى وَقْتِهِ وَفُضِّلَ الْجَهْرُ وَيُخْفِيَانِ حَتْمًا فِيمَا سَوٰى ذٰلِكَ. وَاَدْنَى الْجَهْرِ اِسْمَاعُ غَيْرِهِ وَاَدْنَى الْمُخَافَتَةِ اِسْمَاعُ نَفْسِهِ فِى الصَّحِيحِ. وَكَذَا كُلُّ مَايَتَعَلَّقُ بِالنُّطْقِ كَالطَّلَاقِ وَالْعِتَاقِ وَالْاِسْتِثْنَاءِ وَغَيْرِهَا. وَلَوْ تَرَكَ سُورَةً اُولَيِ الْعِشَاءِ قَضَاهَا فِى الْاُخْرَيَيْنِ مَعَ الْفَاتِحَةِ وَجَهَرَ بِهِمَا وَلَوْ تَرَكَ فَاتِحَتَهُمَا لَايَقْضِيهَا. وَفَرْضُ الْقِرَاءَةِ اٰيَةٌ وَقَالَا ثَلٰثُ اٰيَاتٍ قِصَارٍ اَوْ اٰيَةٌ طَوِيلَةٌ. وَسُنَّتُهَا فِى السَّفَرِ عَجَلَةُ الْفَاتِحَةِ وَاَيُّ سُورَةٍ شَاءَ، وَاَمَنَّةُ نَحْوُ الْبُرُوجِ وَانْشَقَّتْ فِى الْفَجْرِ، وَفِى الْحَضَرِ اَرْبَعُونَ اٰيَةً اَوْ خَمْسُونَ وَاسْتَحْسَنُوا طِوَالَ الْمُفَصَّلِ فِيهَا وَفِى الظُّهْرِ وَاَوْسَاطَهُ فِى الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ وَقِصَارَهُ فِى الْمَغْرِبِ وَمِنَ الْحُجُرَاتِ اِلَى الْبُرُوجِ طِوَالٌ وَمِنْهَا اِلَى لَمْ يَكُنْ اَوْسَاطٌ وَمِنْهَا اِلَى الْاٰخِرِ قِصَارٌ، وَفِى الضَّرُورَةِ بِقَدْرِ الْحَالِ، وَتُطَالُ الْاُولَى عَلَى الثَّانِيَةِ فِى الْفَجْرِ فَقَطْ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ فِى الْكُلِّ. وَلَا يُتَعَيَّنُ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْاٰنِ لِصَلَاةٍ بِحَيْثُ لَايَجُوزُ غَيْرُهُ وَكُرِهَ التَّعْيِينُ. وَلَا يَقْرَأُ الْمُؤْتَمُّ بَلْ يَسْتَمِعُ وَيَنْصِتُ وَاِنْ قَرَأَ اِمَامُهُ اٰيَةَ التَّرْغِيبِ اَوِ التَّرْهِيبِ اَوْ خَطَبَ اَوْ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَالثَّانِى وَالدَّانِى سَوَاءٌ.

FASIL

İMAMIN AŞİKÂR OKUYACAĞI KIRÂATLAR

İmam Cuma ve Bayram namazlarında açıktan okur. Sabah, Akşam ve Yatsı namazlarının farzlarının ilk iki rekâtında edâ olsun, kazâ olsun açıktan okur.

Peygamberimiz (s.a.v)'in, Ashâb-ı Kirâm'ın, tâbiînin bu namazlarda açıktan okudukları tevâtür yoluyla nakledilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v) kazâya kalan Sabah namazını güneş doğduktan sonra Ashâbına kıldırırken sesle okumuşlardır.

Tek başına namaz kılan kimse Sabah, Akşam, Yatsı namazlarını vaktinde kılarken ve gece namazında dilerse gizli okur, dilerse açıktan okur. Gece namazından murad, Terâvih ile Vitir namazıdır.

Cemaat heyeti üzerine olmak için, tek başına kılan şahsın bu namazlarda açıktan okuması efdaldir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ مَنْ صَلَّى عَلَى تِلْكَ الْهَيْئَةِ صَلَّتْ بِصَلَاتِهِ صُفُوفٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

"Şüphesiz ki, kim cemaat heyeti üzerine namaz kılarsa, Melekler saf olarak onunla namaz kılarlar" buyurmuşlardır.

Terâvih ve Vitir namazlarında da imam açıktan okur. Bu namazlardan başka namazlarda gerek imamın, gerek tek başına kılanın gizli okuması vaciptir.

Esah olan kavle göre; açıktan okumak, en az başkasına işittirmektir. Gizli okumak; en az kendisine işittirmektir. Bu, Hinduvâni (r.a)'nın ihtiyârıdır. Kerhî (r.a)'nin ihtiyârına göre; açıktan okumanın en azı kendisine işittirmek, gizli okumak ise doğru okumaktır. Kadın boşamak, köle âzât etmek, **"İnşallah"** demek, hayvan boğazlarken **"Besmele"** çekmek, **"Yemin"** etmek alış-veriş gibi dille ilgili olan işlerde de gizli ve açık söylemek, kırâatı açık ve gizli okumanın hükmü gibidir. Mesela; Bir kimse karısına, **"Sen boşsun"** veya kölesine, **"Sen âzâdsın"** derse bu sözleri, kendisi işitmese, fakat harfleri doğru söylemiş olsa, Kerhî (r.a)'ye göre; kadın boş, köle âzât olur, ama Hinduvânî (r.a)'ye göre; kadın boş, köle âzât olmaz. Yine bir kimse, açıktan karısına, **"Sen boşsun"** dese, kendisi işitmeyecek şekilde **"İnşallah"** lafzını gizli, fakat harflerini doğru söylese Kerhî (r.a)'ye göre; kadın boş olur, Hinduvânî (r.a)'ye göre; boş olmaz.

Namaz kılan, Yatsı namazının evvelki iki rekâtının surelerini terketse, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fatiha'yı ve Sureleri açıktan okur. Aynı şekilde, dört rekâtlı namazlarının evvelki iki rekâtlarında Fatiha'dan sonra okunacak sureleri terk etse, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda kazâ eder.

Tatârhâniyye'de; **"Tek başına namaz kılan kimse kıraatı açıktan okunan namazların birine başlasa, Fatiha Suresini gizli okusa, ondan sonra bir kimse gelip ona uysa, o kimse sureyi açıktan okur"** denmiştir.

Namaz kılan kimse, dört rekâtlı namazların ilk iki rekâtının Fatiha Suresini terketse, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fatiha Suresini okumaz.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; namazda farz olan kıraat bir ayettir, -uzun olsun, kısa olsun, Fatiha Suresi olsun veya başka Sure olsun- Buna delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ

"Kur'ân-ı Kerimden kolay olanı okuyunuz" (El-Müzemmil Suresi; 20) kavl-i şerifidir.

Allah'û Teâlâ (c.c), bu ayet-i kerimede; mutlak surette Kur'ân-ı Kerimden mümkün olan Sure ve ayeti okumayı emir buyurmuştur. Çünkü, bir ayet de hakikâten veya hükmen Kur'an'dır. Hakikâten Kur'ân olması açıktır. Ama hükmen Kur'ân-ı Kerim olması âdet gören kadının ve cünübün Kur'ân-ı Kerimden bir ayet okumasının haram olmasıdır.

Bir ayetten az olan hakikâten Kur'ân ise de, hükmen Kur'ân değildir. Çünkü âdet gören kadının ve cünübün onu okuması caizdir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre;

فَقُتِلَ كَيْفَ قَدِرَ ، ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قُدِّرَ ، ثُمَّ نَظَرَ

Gibi iki, üç kelimeden mürekkeb olan kısa ayetleri okumak kâfidir.

Ama bir kelime olan قَدْ هَامَّتَان veya ق ، ن ، ص ، gibi bir harf olan kısa ayetlerde fukahâ ihtilâf etmişlerdir.

Esah olan kavle göre; bunlarla namaz caiz değildir. Bir kimse Ayet'el Kürsî'nin yarısını bir rekâtta, yarısını da diğer rekâtta okusa, bazıları **"Caiz değildir. Zira her rekâtta tam bir ayet okumamıştır"** demişlerdir. Ama çoğuna göre; caizdir. Çünkü Ayet'el Kürsî'nin yarısı üç kısa ayetten çoktur veya üç kısa ayet kadar vardır. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazda farz olan üç kısa ayet veya üç kısa ayet miktarı bir ayettir. İhtiyâta uygun olan da budur.

İmam-ı A'zam (r.a)'ın; **"Namaz kılan kimse namazda okumakla emredilmiştir. Bir ayetten az okuyana örfen okuyucu denmez"** dediği rivayet olunmuştur.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed (r.a) arasındaki ihtilâfın kaynağı; İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kullanılan hakikat âdet olan mecazdan daha üstündür. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; örf hâline gelen mecaz kullanılan hakikaten daha üstündür. Çünkü Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazda kısa bir ayetin okunması âdet değildir. Bir kimse;

ثُمَّ نَظَرَ ، لَمْ يَلِدْ ayetlerini okusa, örfen o kimseye Kuran okuyucu denmez. Çünkü Kur'ân mucizdir. Bu kısa ayetler mucize değildir. Mucize olan şeyin en azı bir sure veya bir sureye denk olan bir ayettir. Çünkü Ku-

ran indirilmiş hususi nazmın ismidir. Bundan dolayı Kur'an'a tazim etmek vaciptir ve inkâr eden kâfir olur. Bir ayetten az ile de namazın caiz olması lâzımdır. Fakat namazın caiz olmayacağına ittifak edilmiştir. Çünkü, bir ayetten az olanın kendi manasında olmaması mümkündür. Bundan dolayı bir ayetten az olanı âdet gören kadının ve cünübün okuması haram olmamıştır. Ama, bir ayet böyle değildir. Onunla namaz caiz olur, âdet gören kadın ve cünüp de onu okuyamaz.

Sefer namazının sünnet olan kıraatı Fatiha Suresi ile istenen herhangi bir surenin okunmasıdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ قَرَأَ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ فِي السَّفَرِ بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ

"Seferde sabah namazını (El-Felâk Suresi) ve (En-Nas Suresi)yle kıldırmışlardır"

Çünkü, yolculuk namazın yarısını düşürdüğü gibi kıraatında hafif olmasına tesir etmiştir. Yolcu olan kimsenin emin bulunduğu zaman Sabah namazında (Bûrû**c)** ve (İnşikak) suresi gibi sureler okuması sünnettir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) seferde emin oldukları zaman Sabah namazını (Tekvir) ve (İnşikak) sureleriyle kıldırmışlardır. İkindi ve Yatsı namazlarında bunlardan kısa olan sureleri, Akşam namazında daha kısa sureleri okumuşlardır. Mûkim olan kimse için Sabah namazında sünnet olan kıraat, Fatiha'dan sonra kırk veya elli ayet okumaktır.

Bazıları, **"Fatiha'yla beraber her rekâtta yirmi ayet okunmalıdır"** demişlerdir. **"Nihâye"**, **"İnâye"** ve **"Kâfi"**de de böyledir.

Bazıları, **"Sabah ve Öğle namazlarında Fatiha'dan sonra tival-ı mufassal** (birbirinden sık Besmeleyle ayrılmış) **uzun surelerden, İkindi Yatsı namazlarında evsat-ı mufassal** (birbirinden daha sık Besmeleyle ayrılmış orta uzunlukta) **surelerden, Akşam namazlarında kısar-ı mufassal** (birbirinden daha çok sık Besmeleyle ayrılmış kısa) **surelerden bir sure okumayı güzel görmüşlerdir."**

Hz. Ömer (r.a), Ebu Musâ'l-Eş'âri (r.a)'ye; **"Sabah namazı ile Öğle namazında tival-i mufassal surelerden, İkindi ile Yatsı namazlarında evsat-ı mufassal surelerden, Akşam namazından kısar-ı mufassal surelerden oku!"** diye mektup göndermiştir. İbadetlerde miktarlar ancak Peygamberimiz (s.a.v)'den işitmekle bilineceğinden, Hz. Ömer (r.a) namazlarda bu şekilde okunulacağını Peygamberimiz (s.a.v)'den işitmiş olmalıdır.

Tival-ı mufassal, **"Hücûrat"** Suresinden **"Bürûc"** Suresine; Evsat-

ı mufassal **"Bürûc"** Suresinden **"Lemyekûn"** Suresine, kısar-ı mufassal, **"Lemyekûn"** Suresinden sonuna kadardır.

Vakti kaçırma veya düşman korkusu gibi zaruret zamanlarında kıraat, vaziyete göre okunur.

İmam olan zat; cemaat içinde hasta, zayıf, ihtiyâr kimseler bulunursa, onların hâline göre okumalıdır. Çünkü, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e Muaz (r.a)'ın Yatsı namazında kıraatı uzattığı şikayet edildiğinde Peygamberimiz (s.a.v);

أَنْتَ يَامُعَاذُ أَفَتَّانٌ أَيْنَ أَنْتَ مِنْ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَالشَّمْسِ وَضُحَيهَا

"Ey Muaz bozgunculuk mu yapmak istiyorun? A'lâ ile Şems Surelerini okuyuver!" buyurdular.

Ama cemaat içinde zayıf, ihtiyâr kimseler bulunmazsa, imam kıraat dilediği kadar uzun okuyabilir. Hatta Hz. Ebubekir, Sabah namazında **"Bakara"** Suresini okudu, namaz bitince Hz. Ömer, **"Ey Resulullahın halifesi neredeyse güneş doğacaktır!"** dediklerinde Hz. Ebubekir, **"Güneşin doğmasından biz gâfil değiliz"** dediler.

Yalnız Sabah namazında birinci rekâtın kıraatı, ikinci rekâtın kıraatından uzun okunur. Uzun okunmasının sebebi, cemaatın yetişmesine yardım içindir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bütün namazlarda birinci rekâtın kıraatı, ikinci rekâtın kıraatından uzun okunur.

İkinci rekâtın kıraatını, birinci rekâtın kıraatından uzun okumak mekrûhtur. Bir iki ayet uzun olursa mekruh olmaz. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) Akşam Namazında "Felâk Suresi" ile "Nas Suresi"ni okumuştur. İkinci Sure bir ayet fazladır.

Başkasını okursa caiz olmayacak zannı verecek şekilde namaz için belirli bir şey tayin olunmaz. Çünkü, Allah'û Teâlâ (c.c);

فَاقْرَؤُا مَاتَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ

"Kur'an'dan kolay olanı okuyunuz" buyurmuştur. Allah'û Teâlâ (c.c), bu ayet-i kerimede mutlak surette Kur'ân-ı Kerimden mümkün olan sure ve ayeti okumayı emir buyurmuştur.

Namaz için Sure tayin etmek mekrûhtur. Mesela; Secde Suresini Cuma gününün Sabah, Cuma ayetini Cuma namazın için tayin edip, bunlardan başkasını okumak caiz değildir, diye itikat ederek okumak mekrûhtur.

İmama uyan cemaat okumaz, bilâkis susup dinler. İmam-ı A'zam (r.a) Kûfe'li olduğu için, Onun mezhebinde bulunan Kûfe'liler imama uyduklarında okumazlar.

İmam-ı Malik (r.a); Medine'li olduğu için, Onun mezhebinde olan Medineliler imama uyduklarında Öğleye İkindi Namazlarında okurlar.

Akşam, Yatsı, Sabah namazları gibi, imamın açıktan okuduğu namazlarda okumazlar.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; her namazda Fatiha Suresi okunur. İmamın açıktan okuduğu namazlarda imam, Fatiha Suresini bitirdikten sonra, imama uyan kimseler Fatiha Suresini okurlar.

İmam-ı Şafii (r.a); Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لاَصَلَوةَ اِلاَّ بِقِرَاءَةٍ

"Namazın caiz olması kıraate bağılıdır" hadis-i şerifini delil getirerek, kıraat namazın rükünlerinden olup, imama uymakla düşmez" der.

Biz Hanefilerin delili Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاِذَا قُرِءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا

"Kur'ân okunduğu zaman derhal onu dinleyiniz ve susunuz" (El-Â'raf Suresi; 204) kavl-i kerimidir.

Müfessirlerin çoğu, **"Ayet-i kerimedeki emirleri imama uyanlar içindir"** demişlerdir. İmama uyanın okumayacağına hadis-i şeriften delilimiz, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ كَانَ لَهُ اِمَامٌ فَقِرَائَةُ الْاِمَامِ لَهُ قِرَائَةٌ

"Bir kimse imama uymasa, imamın okuması, Onun için de okumaktır" hadis-i şerifidir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delili olan, **"Namazın caiz olması kıraate bağlıdır"** hadis-i şerifini biz de kabul ediyoruz. Hadis-i şerife bir diyeceğimiz yoktur. Ancak imamın okuması, imama uyanların okumasının yerine geçmesindedir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delil getirdiği hadis-i şerifte, imamın okuyup okuyamayacağına dair bir şey yoktur. Bizim delilimiz ise, imamın okumasının, cemaatin okumasının yerini tutacağına delâlet vardır.

İmamın peşinde namaz kılanın okumayacağına dair seksen saha-

be'den rivayet vardır. Sa'd b. Ebu Vakkas (r.a); **"İmama uyan kimse okursa namazı bozulur"** demiştir. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ قَرَأَ خَلْفَ الْاِمَامِ فَقَدْ اَخْطَأَ الْفِطْرَةَ

"İmama uyan kimse okursa sünnete muhalefet etmiştir" buyurmuşlardır.

İmam Allah (c.c)'ın rahmetini veya Allah (c.c)'ın azabını bildiren ayetleri namazda okurken ve yahut imam hutbe okurken ve Peygamberimiz üzerine salâvat-ı şerife getirirken, cemaatin uzak olsun, yakın olsun susup dinlemesi farzdır.

Allah (c.c)'ın rahmetini bildiren ayetler okunurken, Allah (c.c)'dan rahmet istemek, Allah (c.c)'ın azabını bildiren ayetler okunurken, Allah (c.c)'a sığınmakta üç mesele vardır;

1- Tek başına kılan kimse hakkındadır. Bu kimse Nafile namaz kılıyorsa, rahmet ayetlerini okurken rahmet dilemesi, azap ayetlerini okurken azaptan sığınması güzeldir.

Çünkü Huzeyfe (r.a); **"Ben bir gece Resulullah ile namaz kıldım. Resul-ü Ekrem, içinde cennet geçen bir ayet-i kerimeyi okudukları-nda durup Allah'û Teâlâ'dan cenneti istemişlerdir. İçinde azap geçen bir ayeti okuduklarında durup, azaptan Allah'û Teâlâ'ya sığınmışlardır"** demiştir. Hadis-i şerifte geçen gece namazından murad nafile namazdır.

Farz namaz değildir; farz namazlarında rahmet ayetleri okunurken rahmet istemek, azap ayetleri okunurken azaptan sığınmak mekrûhtur.

2- İmam hakkındadır. İmam olan zat rahmet ayetini okurken rahmet istemez, azap ayetini okurken azaptan sığınmaz. Çünkü Resul-ü Ekrem (s.a.v)'dan farz namazlarında böyle bir şey işitilmemiştir. Bir de cemaat için namazın uzamasına sebep olur.

3- İmama uyan kimseler hakkındadır. İmama uyan kimseler, dua etmekle değil Kur'an-ı Kerimi susup dinlemekle emrolunmuşlardır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c); **"Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin ve susunuz"** buyurmuşlardır. Ayet-i kerimedeki susmak ve dinlemek emirleri vücûp içindir, dua ise susmayı bozucu olacağından caiz değildir. Ama hatip hutbe okurken Resul-ü Ekrem (s.a.v) hazretlerine salât-ı selâm getirirken cemaatin susup dinlemesi Peygamberimiz (s.a.v) üzerine salât-ı selâm getirmek farz olmayıp hutbe dinlemeleri farz olduğu içindir. Çünkü farz olmayan bir şey için, farzı terk etmek caiz değildir.

Ama, Hidâye sahibi; "Hatip hutbe okurken;

يَآاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

"Ey iman edenler Onun (Hz. Muhammed'in) **üzerine salât-ı selâm getirin"** ayet-i kerimesini okuduğunda, işiten cemaat kendi içlerinden salâvat-ı şerife getirsinler. Çünkü hatip;

اِنَّ اللهَ وَمَلٰئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

"Şüphesiz ki, Allah ve melekleri Resul (Hz. Muhammed (s.a.v) üzerine salât ederler" demesiyle Allah'û Teâlâ (c.c) ve meleklerin Peygamberimiz (s.a.v)'e salât ettiklerini anlatmış oldu. Bundan sonra;

يَآاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

"Ey İman edenler siz de onun üzerine salât-ı selâm edin" demesiyle Allah (c.c)'ın emri böyledir dediğinde, cemaatin salâvat-ı şerife getirmeleri lâzımdır, demiştir. İnâye'de de böyledir.

Minberden uzak olan kimsenin susmasında ihtilâf vardır. Doğru olan ayet-i kerimedeki, susun dinleyin emirlerini yerine getirmek için susmasıdır. Minberden uzak olanın Kur'an okuması veya susması hususunda da ihtilâf vardır. Evlâ olan susmasıdır.

Kerhî (r.a) ve Hidâye sahibi; bu kavli ihtiyâr etmişlerdir. Bazıları; **"Kur'ân okuması evlâdır"** demişlerdir. Bazıları da; **"Hatip hamd-ü senâ ve vaaz ederken susar. Zâlimleri övmeye başladığında konuşmakta bir beis yoktur"** demişlerdir.

Kâdihân'da muhtâr olan kavle göre; hutbenin evvelinden sonuna kadar susmak evlâdır.

Hulâsa'da; **"Hutbe okunurken konuşmanın haram olması, imama yakın olan kimseler içindir. Uzak olup hutbeyi işitmeyen kimseler hakkında ihtilâf vardır"** denilmiştir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; susması evlâdır. **"Kur'ân okuması evlâdır"** diyenler de vardır. Ama, Fıkıh öğretmek ve Fıkıh kitaplarını okumayı hoş görmemişlerdir. Bazıları; **"Beis yoktur"** demişlerdir. Ebu Yusuf (r.a) Fıkıh kitaplarını okur ve kalemle yanlışları düzeltirdi.

FASIL

ZELLETÜ'L KARİ'

(Kur'an okuyanın sürçmesi ve okurken hatâ etmesi)

Necmüddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed Nesefi (r.a)'ye göre; **Kur'ân-ı Kerim'i okurken hatâ etmek altı kısımdır**;

1- Ayette,

2- Kelimede,

3- Harfte,

4- İ'râbda,

5- Kelimeyi yarıda kesmede,

6- Durmakta.

Ayette olan hatâ da altı kısımdır;

1- Ziyâde okumak, bir sureden olmayan ayet-i kerimeyi, iki ayet arasında okumaktır;

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ هُوَا لرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينِ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ gibi.

2- İki ayet arasındaki bir ayeti bırakmaktır;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ gibi.

3/4- Sonra okunacak ayeti önce, önce okunacak ayeti sonra okumak;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ gibi.

5- Bir sureden olan ayet-i kerimeyi başka bir surenin ayeti yerine okumak;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

gibi.

6- Bir ayeti tekrar okumak;

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ gibi.

Namaz kılan kimse, durulmayacak yerde durur, durulacak yerde durmazsa namaz bozulmaz.

Namazda okuyan kimsenin hatâsı kelimede olursa iki şık vardır;

1- Ziyâde kelime okumak; bu ziyâde okunan kelime Kur'an'da bulunup, mana değişmezse namaz bozulmaz.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اَجْمَعِينْ ve الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْكَرِيمِ

gibi.

mana değişirse ittifâkla namaz bozulur.

اِنَّ الَّذِينَ اَمَنُوا وَكَفَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

gibi.

Ziyade okunan kelime Kur'ân'da bulunmayıp, onunla mana değişmezse, İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulmaz.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَتُفَّاحٌ وَرُمَّانٌ

gibi.

Çünkü elma ile nar meyvelerdendir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; namaz bozulur. Çünkü, bu lâfız Kur'ân'da yoktur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; lafza riayet etmek şarttır. Yani, lafzın Kur'ân'da bulunması şarttır. Kur'ân'da bulunan bir kelime ziyâde edilirse, mana değişse bile namaz bozulmaz. O kelime Kur'ân'da bulunmazsa, mana değişmese bile namaz bozulur.

İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a), lafza riayet etmeyi şart tutmayıp, manalara itibar ederler. Yani, o ziyâde edilen kelime Kur'ân'da olsun olmasın mana değişirse namaz bozulur, mana değişmezse namaz bozulmaz.

Ama ziyâde edilen kelime Kur'an'da bulunmayıp, mana da değişirse ittifâkla namaz bozulur.

فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ وَالْمُوَحِّدِينَ

gibi.

2- Ayetten bir kelimeyi noksan okumak; noksan okunan kelimeyle mana değişmezse ittifâkla namaz bozulmaz. Fatiha Suresinden;

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ lâfızlarını okumak gibi.

Ama okunmayan kelime ile mana değişirse; فَمَالَهُمْ لَايُؤْمِنُونَ ayetinde لَا kelimesini okumak gibi. Bazılarına göre, zarûret olduğu için namaz bozulmaz. Çünkü لَا kelimesi bazen kelâmda getirilir, bazen de düşürülür ama mana bozulmaz.

Esah olan kavle göre; mana değiştiği için namaz bozulur.

3/4- Bir kelimeyi önce veya sonra okumak; الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ gibi mana değişmediği gibi namaz bozulmaz. Ama mana değişirse;

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِى جَحِيمٍ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِى نَعِيمٍ

gibi İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulur.

5- Bir kelimeyi başka bir kelime yerine okumak. O kelime Kur'an-ı Kerimde olur, mana değişmezse ittifâkla namaz bozulmaz; الرَّحْمَنِ الْكَرِيمِ gibi.

Mana değişirse; فَاعِلِينَ yerine اِنَّا كُنَّا غَافِلِينَ okumak gibi, bazıları, **"Zaruret olduğu için namaz bozulmaz"** demişlerdir. Fakat esah olan kavle göre; mana değiştiği için namaz bozulur. O kelime Kur'an-ı Kerimde olmayıp mana da değişirse ittifâkla namaz bozulur.

فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْمُوَحِّدِينَ gibi.

Mana değişmezse İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; namaz bozulmaz. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulur;

اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ فِى بَسَاتِينَ veya جَزَآءً yerine

سَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ okumak gibi.

Namaz kılan kimse يَا عِيسَ ابْنَ مَرْيَمَ veya يَامُوسَى ابْنَ مَرْيَمَ ve yahut مَرْيَمُ ابْنَةَ لُقْمَانَ okusa, Ebu Yusuf (r.a)'tan iki rivayet vardır.

Bir rivayette namaz bozulmaz, bir rivayette namaz bozulur. İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulur, sahih olan da budur.

6- Bir kelimeyi tekrar okumak;

Mana değişmezse ittifâkla namaz bozulmaz;

اَلْحَمْدُ للهِ اَلْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ gibi. Mana değişirse İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; namaz bozulmaz; رَبِّ رَبِّ الْعَالَمِينَ gibi.

Harflerde olan hata da altı kısımdır;

1- Bir harf ziyade okumak; اُولٰئِكَ yerine وَاُولٰئِكَ veya فَاُولٰئِكَ okumak gibi mana değişmezse, namaz bozulmaz.

Mana değişirse; وَزَرَابِيُّ مبثوثة yerine وَزَرَابِيبُ gibi namaz bozulur.

Namaz kılan kimse, وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى وَانَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى (vâv) ziyâdesiyle okusa, bazılarına göre, yemin اِنَّ سَعْيَكُمْ üzerine vâki' olacağından namaz bozulur. Aynı şekilde;

يٰسٓ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

Ayet-i kerimesinde de (vâv) ziyâdesiyle okusa yeminin manası kalmayacağından namaz bozulur.

2- Bir harf noksan okumak; mana değişmezse, وَالَّذِينَ اٰمَنُوا yerine اَلَّذِينَ اٰمَنُوا gibi namaz bozulmaz.

Mana değişirse namaz bozulur. وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ayet-i kerimesini (vâv)sız okusa veya خَلَقَ yerine لَقَ yahud حَقَ okusa, namaz bozulur.

3/4- Bir harf başka bir harften önce veya sonra okumak; كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ yerine كَعَفْصٍ مَأْكُولٍ okumak gibi. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre namaz bozulur. Ama, mana değişmezse; فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ yerine; فَاِذَا بَقَرَالْبَصَرُ okunsa, manayı i'tibâr edene göre namaz bozulmaz.

5- Bir başka harfi başka bir harf yerine okumak; İki harfin mahreçleri birbirine yakın olup, mana değişmezse namaz bozulmaz. اَلصِّرَاطَ yerine اَلسِّرَاطَ veya اَلزِّرَاطَ gibi.

Mana değişirse, namaz bozulur; اَلصَّيْفِ yerine اَلسَّيْفِ , وَالنَّصْرُ yerine وَالنَّسْرُ gibi. Muhammed b. Seleme (r.a)'ye göre; Umûm-i belvâ olduğu için namaz bozulmaz.

İki harfin mahreçleri birbirine yakın olmayıp, mana da değişirse, Ebu Muti (r.a)'a göre namaz bozulur; اَلسَّعِيرِ yerine فَسُحْقًا لِاَصْحَابِ الشَّعِيرِ gibi.

Ama mana değişmezse namaz bozulmaz; اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ yerine اِنَّا اَنْطَيْنَاكَ okumak gibi. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Kur'an-ı Kerimde bulunmayan bir kelimeyi okumak namazı bozar. Ama عَلِيمٌ yerine

حَكِيمٌ okumak ittifâkla namazı bozmaz.

6- Bir harfi tekrar okumak; Şeddeli olan harflerin şeddesi kaldırılarak ik defa okunursa, şeddeli harf aslında iki harf olduğu için ittifâkla namaz bozulmaz. وَتَبَّ yerine وَتَبْبَ gibi.

اَلْ ziyâdesiyle اَلْ اَلْحَمْدُ لله okunsa namaz bozulur.

Kur'ân-ı Kerimi okurken i'râbında yapılan hatâ; şeddesiz bir harfi yanılarak şeddeli, şeddeli harfi şeddesiz okumak, uzatılacak bir harfi uzatmamak. Uzatılmayacak bir harfi uzatmak, idgâm edilecek harfleri çözmek ve idgâmsız harfleri idgâm etmek, harekesiz olan harfi harekeli, harekeli olan harfi harekesiz okumak, bir harfi başka bir harfle değiştirmek, umûm-i belvâ olduğu için bu, suretlerde namaz bozulmaz.

اِيَّكَ Kelimesini şeddesiz okumak gibi. Çünkü insanların çoğu i'rabı birbirinden ayıramazlar. لاَتَرْفَعُوا اَصْوَاتَكُمْ nazm-ı keriminde تَا (tâ)'nın kesriyle وَعَصَى اٰدَمَ رَبَّهُ اَصْوَاتِكُمْ nazm-ı keriminde (mim)'in üstünüyle ve (bâ)'nın ötresiyle okunsa esah olan kavle göre, namaz bozulmaz.

Fakat, اِنَّ اللهَ بَرِئٌ مِنَ اللهِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ ayet-i kerimesinde وَرَسُولِهِ 'nün (lâm)'ı esre; اَلْبَارِئُ اَلْمُصَوِّرُ nazm-ı kerimindeki (vâv) üstün okunursa namaz bozulur. Bazıları **"manası kapalı olduğu için namaz bozulmaz"** demişlerdir.

Kur'ân okurken kelimeyi bölerek yapılan hatâ, mesela وَالْعٰا deyip alt tarafını unutmak veya nefesi kesilip sonra دِيَاتَ tamamlamak yahut başka bir ayete geçmek gibi. Bu gibi hâtâlarda mana değişsen, değişmesin zaruret ve umûm-i belvâ olduğu için, namaz bozulmaz.

Kelimede yapılan hatâ da altı kısımdır;

1- اَلْحَمْدُ لله 'dan اَلْ lafzını bölmek. Bununla namaz bozulmaz. Çünkü isimlerdeki اَلْ harfi fiillerde قَدْ yerindedir.

2- Yazılarda fiillerin sonuna bitişen isimlerdir. اِهْدِنَا yerine اِهْدِ اَنْعَمْتَ yerine اَنْعَمْ okumak gibi.

3- Lafız cem'i olup müfredi üzerine durmak. اَلْعٰالَمِينَ yerine عَالَمِي اَلَّذِينَ yerine اَلَّذِى okumak gibi.

4- Müfred olan ismin bir kısmını okumak. اَلرَّحْمٰنُ yerine اَلرَّحْمٰا okumak gibi.

5- Kelimenin ortasında durmak. Mesela; مَالِكِ yerine لِكِ okumak gibi.

Bu hâtâların hiçbiriyle namaz bozulmaz.

6- نَعْبُدٌ yerine نَعْ okunursa namaz bozulur. Kur'an okunurken durulmayacak yerde durmak veya başlamada yapılan hatadır. Zaruret olduğu için bununla da namaz bozulmaz. Bu kavl Kâdihan (r.a)'ın ihtiyârıdır.

Büyüklerden bir kimse; يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ okudu ve durdu.

Sonra اِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ okudu. Bu duruşu ayıpladılar. Fakat bu kimse namazını iade etmedi. Bazıları, لَآاِلَهَ de durup sonra اِلَّاهُوَ dese yahut عُزَيْرٌ de dursa ابن الله denilse namaz bozulur. Bu kavl Şemsü'l Eimmeti'l Hulvâni (r.a)'nin ihtiyârıdır. Esah olan kavle göre; bu hatâyla namaz olmaz.

İKİ HARF ARASINDA MAHREÇ YAKINLIĞI VE UZAKLIĞI BEYANINDADIR

Harfler arasında mahreç birliği bulunsun, bulunmasın umûm-i belvâ bulunup ve bunların aralarını ayırmak güç olsa, bunlardan birinin yerine diğerinin söylenmesi fukahâdan çoklarına göre; namazı bozmaz.

ح ، ع ، غ ، ه ، ء ، خ harflerinin mahreçleri birdir. و ، ب harflerinin mahreçleri birdir. ن ، ل ، ر harflerinin mahreçleri birdir. ظ ، ث ، ذ harflerinin mahreçleri birdir. ب ، ف ، م haflerinin mahreçleri birdir. Ama ظ ، ض harflerinin mahreçleri bir değildir. İbn-i Mutî (r.a) ve Belh âlimlerinden bir cemaat;

"Bir kimse ظَالِمُونَ **yerine** ضَالِّمُونَ **okusa, namazı bozulur. Çünkü** ضَالِّمُونَ **nun manası yoktur"** demişlerdir.

ـ فَصْلٌ ـ

اَلْجَمَاعَةُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ. وَاَوْلَى النَّاسِ بِالْاِمَامَةِ اَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ ثُمَّ اَقْرَأُهُمْ وَعِنْدَ اَبِى يُوسُفَ بِالْعَكْسِ ثُمَّ اَوْرَعُهُمْ ثُمَّ اَسَنُّهُمْ ثُمَّ اَحْسَنُهُمْ خُلُقًا. وَتُكْرَهُ اِمَامَةُ الْعَبْدِ وَالْاَعْرَابِيِّ وَالْاَعْمَى وَالْفَاسِقِ وَالْمُبْتَدِعِ وَوَلَدِ الزِّنَا فَاِنْ تَقَدَّمُوا جَازَ. وَيُكْرَهُ تَطْوِيلُ الْاِمَامِ الصَّلاَةَ. وَكَذَا جَمَاعَةُ النِّسَاءِ وَحْدَهُنَّ فَاِنْ فَعَلْنَ يَقِفُ الْاِمَامُ وَسَطَهُنَّ كَالْعُرَاةِ. وَلاَ يَحْضُرْنَ الْجَمَاعَةَ اِلاَّ الْعَجُوزُ فِى الْفَجْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ وَجَوَّزَا حُضُورَهَا فِى الْكُلِّ، وَمَنْ صَلَّى مَعَ وَاحِدٍ اَقَامَهُ عَنْ يَمِينِهِ وَيَتَقَدَّمُ عَلَى الْاِثْنَيْنِ فَصَاعِدًا. وَيَصُفُّ الرِّجَالُ ثُمَّ الصِّبْيَانُ ثُمَّ الْخَنَاثَى ثُمَّ النِّسَاءُ. فَاِنْ حَاذَتْهُ مُشْتَهَاةٌ فِى صَلاَةٍ مُطْلَقَةٍ مُشْتَرَكَةٍ تَحْرِيمَةٍ وَاَدَاءً فِى مَكَانٍ مُتَّحِدٍ بِلاَ حَائِلٍ فَسَدَتْ صَلاَتُهُ اِنْ نُوِيَتْ اِمَامَتُهَا وَلاَ تَدْخُلُ فِى صَلاَتِهِ بِلاَ نِيَّةٍ اِيَّاهَا، فَسَدَ اِقْتِدَاءُ رَجُلٍ بِامْرَأَةٍ اَوْ صَبِيٍّ وَطَاهِرٍ بِمَعْذُورٍ وَقَارِيءٍ بِاُمِّيٍّ وَمُكْتَسٍ بِعَارٍ وَغَيْرِ مُومٍ بِمُومٍ وَمُفْتَرِضٍ بِمُتَنَفِّلٍ فَرْضًا اٰخَرَ. وَيَجُوزُ اِقْتِدَاءُ غَاسِلٍ بِمَاسِحٍ وَمُتَنَفِّلٍ بِمُفْتَرِضٍ وَمُومٍ بِمِثْلِهِ وَقَائِمٍ بِاَحْدَبَ وَكَذَا اِقْتِدَاءُ الْمُتَوَضِّيءِ بِالْمُتَيَمِّمِ وَالْقَائِمِ بِالْقَاعِدِ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ فِيهِمَا. وَاِنْ عَلِمَ اَنَّ اِمَامَهُ كَانَ مُحْدِثًا اَعَادَ. وَاِنِ اقْتَدَى اُمِّيٌّ وَقَارِيءٌ بِاُمِّيٍّ فَسَدَتْ صَلاَةُ الْكُلِّ وَقَالاَ صَلاَةُ الْقَارِيءِ فَقَطْ. وَلَوْ اِسْتَخْلَفَ الْاِمَامُ الْقَارِيءُ اُمِّيًّا فِى الْاُخْرَيَيْنِ فَسَدَتْ.

FASIL

CEMAAT HAKKINDADIR

Farz namazlarda cemaat sünnet-i müekkededir. Kuvvetle vacip mertebesindedir. Cemaate devam eden kimsenin, mümin olduğuna şahitlik edilir. Diğer meşrû olan ibadetler böyle değildir. Fukahâca cemaate devam gibi sünnetlere Sünen-i Hüdâ denmiştir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْجَمَاعَةُ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى لاَيَتَخَلَّفُ عَنْهَا اِلاَّ مُنَافِقٌ

Cemaatle namaz kılmak Hüdâ sünnetlerinden olup, cemaatten ancak münafık ayrılır" buyurmuşlardır.

İmam-ı Hanbel ile İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; farzdır. Bu hâlde, bir kimsenin tek başına namaz kılması caiz değildir. Şafiîlerden bir çoğu ile Kerhî ve Tahâvî (r.a) Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Namaz kılanlarla beraber namaz kılın!" kavl-i kerimini delil getirerek farz-ı kifâyedir" demişlerdir.

Bu ikisi de cemaatin farz olduğunu gösterir. Fakat bu doğru değildir.

Cemaate şu özürler sebebiyle gidilmeyebilir;

1- Felç olmak, **2-** Topal olmak, **3-** Yağmur, **4-** Çamur, **5-** Şiddetli soğuk, **6-** Zifiri karanlık, **7-** Sultandan korkmak, **8-** Âmâ olmak, **9-** Fakir olup, alacaklıdan gizlenmek, **10-** Çok yaşlı olmak, **11-** Fıkıh okumak.

İnsanların İmâmete en lâyık olanı, sünneti iyi bilendir. Yani, namazın sahih olmasının ve bozulmasının hükümlerini iyi bilen kimsedir. Bundan sonra, kırâatı daha güzel olan kimsedir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; İmâmete en lâyık olan Kur'ân-ı Kerimi güzel okuyandır. Ondan sonra, sünneti iyi bilendir. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

يَؤُمُّ القَوْمَ اَقْرَأُهُمْ بِكِتَابِ اللهِ تَعَالى

"Cemaate Allah'ın kitabını en güzel okuyan kimse imam olsun!" buyurmuşlardır. İkisi eşit olurlarsa âlim olan zat imam olur. Eğer bunda da müsâvî olurlarsa; haramdan, şüphelerden kaçınan zat imam olur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ صَلَّى خَلْفَ عَالِمٍ تَقِيٍّ فَكَأَنَّمَا صَلَّى خَلْفَ نَبِيٍّ

"Kim takvâ sahibi bir âlimin arkasında namaz kılarsa, sanki bir Peygamberin arkasında namaz kılmış gibi sevap kazânır" buyurmuşlardır.

Bu vasıflarında da eşit olurlarsa, yaşça büyük olan imam olur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) İbn-i Müleyke (r.a)'ye;

وَلْيَؤُمَّكُمَا اَكْبَرُكُمَا سِنًّا

"Size yaşça büyük olanınız imam olsun" buyurmuşlardır.

Bu vasıflarda da eşit olurlarsa, ahlâkça güzel olan zat imam olur. Güzel ahlâkta ihtilâf edilmiştir. Bazıları, **"İnsanlarla iyi geçinen kimsedir"** demişlerdir. Bazıları, **"Gece namaz kılan yüzce güzel olur"** hadis-

i şerifi gereğince, **"yüzce güzel olan imam olur"** demişlerdir.

Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ كَثُرَتْ صَلاَتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ

"Kim geceleyin çok namaz kılarsa, gündüzleyin yüzü güzel olur" buyurmuşlardır.

Ebu Mesûd'ül- Ensâr (r.a)'dan **"Resul-ü Ekrem bir cemaate Kur'ân-ı Kerimi güzel okuyan imam olsun, bunda eşit olurlarsa sünneti iyi bilen, yine eşit olurlarsa önce hicret eden, bunda da eşit olurlarsa, ahlâkça güzel olan, eşitlik bozulmazsa, yüzü güzel olan imam olsun, buyurmuşlardır"** diye rivayet edilmiştir.

Dürer sahibi; **"Yüz güzelliğinde eşit olurlarsa, nesepçe üstün olan, bunda eşit olurlarsa, elbise bakımından temiz olan imam olur. Zira bu sıfatlar cemaatin çok olmasına sebep olur. Eğer bunların hepsinde eşit olurlarsa cemaatin ihtiyârına bırakılır"** demiştir.

Mi'racü'd-Dirâye'de de böyle zikredilmiştir. Bazıları, **"Karısı güzel olan imam olur"** demişlerdir. Kölenin imam olması mekrûhtur. Çünkü, insanlar ona uymaktan çekinirler. Bu da cemaatin az olmasına sebep olur.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Kur'ân okumada eşit olurlarsa, hür olan kimse köle üzerine tercih olunmaz."** Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

اِسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَلَوْ اُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ اَجْدَعُ

"Başınızdaki amir Habeşli, burnu kesik bir köle olsa bile (onu) dinleyin ve itaat ediniz" buyurmuşlardır, demiştir.

Bedevînin imâmeti de mekruhtur. Çünkü, çölde yaşamakla ilim öğrenemeyerek bilgisiz kalmıştır.

Âmâ'nın imameti mekrûhtur. Çünkü, pislikte sakınamaz. Kendisi Kıble'ye dönemez. Abdest âzâlarını tamamen yıkayamaz.

Bedâyi'de; **"Âmânın kendi mescidinde ondan üstün bir kimse yoksa imameti caizdir"** denmiştir.

Çünkü, Resul-ü Ekrem (s.a.v) gazaya gittiklerinde, Medine'de yerlerine Ümmü'l-Mektûm (r.a)'u bırakmışlardır.

Din işlerine ehemmiyet veremeyeceğinden fasığın imâmeti de mekrûhtur.

İnancı ehl-i sünnet ve'l-cemaat inancına zıt olup, küfre varacak de-

recede olmayan bidatçının imameti mekrûhtur. Eğer, inancı küfrü gerektirirse imameti caiz değildir.

Veled-i zinanın imâmeti mekruhtur. Babası olmadığı için bilgisizlik galiptir. Bazıları, **"Cuma namazında Ona uyulur. Onun imâmeti için Cuma namazı terk edilmez. Diğer farz namazlarda başka camiye giden kimse günahkâr olmaz"** demişlerdir.

Köle, Bedevi, Âmâ, Fasık ve Bidatçının ileri geçerlerse, imâmetleri caizdir. Zirâ, Ebu Said, Ebu Üseyd (r.a)'in kölesi idi. O; **"Ben güveyi oldum, halbuki köleydim. Ashâb-ı Kirâm'dan bir cemaat namaza kalktılar. Ebuzer (r.a) imam olmak istedi. Ona başkasının evinde imâmet edebilir misin?, deyip beni ileri geçirdiler. Ben onlara namazı kıldırdım"** demiştir.

Bedevinin imâmetinin caiz olması, Allah'û Teâlâ (c.c) Bedevilerin bir kısmını;

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

"Bedevilerden öyle adam da vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar" (Et-Tevbe Suresi; 99) kavl-i şerifiyle medh, bazısını da;

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا

"Bedeviler küfür ve nifâk bakımından daha beterdir" (Et-Tevbe Suresi; 97) kavl-i kerimiyle yerdiği içindir.

Âmânın imâmetinin caiz olması, Peygamberimiz (s.a.v), gazaya giderken yerine Medine'den İbn-i Ümmü Mektûm (r.a)'u bir kere de, Kassan b. Malik (r.a)'i bıraktığı içindir. Bunların ikisi de âmâ idiler.

Fasığın imâmetinin caiz olması, sahâbenin büyüklerinden Abdullah b. Ömer, Enes b. Malik (r.a) ve bunlardan başka diğer sahabe ve tâbiinden pek çok kimseler, Cuma namazını Haccac-i Zâlim'in ardında kıldığı içindir. Haccac-ı Zâlim zamanının en fasığı idi.

Hatta, Hasan-ı Basri ve Ömer b. Abdülaziz (r.a); **"Bütün milletler kötülerini getirseler, biz Haccac-ı Zâlim'i getirsek, Haccac-ı Zâlim hepsine zâlimlikte üstün gelirdi"** demişlerdir.

Bidâtçının, veled-i zinânın, fâsığın imâmetlerinin caiz olması Peygamberimiz (s.a.v);

صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ

"İyinin ve kötünün arkasında namaz kılınız" buyurmuş oldukları

içindir.

Şafiî mezhebinden olan imama da uymak mekrûhtur. İmam-ı Süddi (r.a)'ye göre; kerâhatsiz caizdir. Fakat Şafiî olan imam kan aldırıp, abdesti yenilemezse veya üstündeki meniyi yıkamazsa bu hâllerde ona uymak mekrûhtur. İbn-i Melek (r.a) Kifâye'den; **"Caiz değildir"** diye naklet-miştir.

İmam olan zatın namazı uzatması mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ اَمَّ قَوْمًا فَلْيُصَلِّ بِهِمْ صَلَاةَ اَضْعَفِهِمْ

"Bir kimse bir cemaate imam olursa, onların en zayıflarının durumuna göre namaz kıldırsın" buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v)'in sabah namazını Felâk ve Nas Sureleriyle kıldırdıktan sonra,

"Bir çocuğun ağlamasını işittim de annesinin fitneye düşmesinden korktum" dedikleri rivayet edilmiştir. Bu hadis-i şerif imamın hâlin icabına göre okumasının lâzım olduğuna delâlet etmektedir. Yalnız, kadınların cemaat olmaları mekrûhtur. Şayet kadınlar, kendi aralarında cemaatle namaz kılacak olurlarsa, imam olan kadın aralarında durur, onlardan ileri geçmez. Çünkü, Hz. Âişe (r.a) böyle yapmışlardır.

Çıplak olanlar, cemaatle namaz kılacak olurlarsa; imam ortalarında durur. İleri geçerse, avret mahalli açılır. Ama, çıplak olanların oturduklarında yerde imâ ile kılmaları efdaldir. Kadınlar, fitne korkusu olduğundan cemaate gitmezler. Ancak yaşlı olanlar Sabah, Akşam ve Yatsı namazlarında cemaate gidebilirler. Çünkü fasıklar Öğlede, İkindide ve Cuma namazlarında toplanırlar. Akşam namazında yemekte, yatsıyla sabahta uykudadırlar.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yaşlı olan kadınlar her namaza gidebilirler, çünkü onlara rağbet yoktur. Fakat fetva kerâhat üzerinedir.

İki kişi cemaatle namaz kıldıklarında, cemaat olan kişi imamın sağ tarafına durur. Çünkü Resul-ü ekrem (s.a.v) İbn-i Abbas (r.a) ile namaz kıldıklarında Onu sağına almışlardır. Cemaat iki kişi veya daha ziyade olursa imam ileri geçer.

Cemaatle namaz kılınırken, önce erkekler, sonra çocuklar, sonra hünsâlar, ondan sonra da kadınlar saf olurlar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لِيَلِنِي مِنْكُمْ اُولُو الْاَحْلَامِ وَالنُّهٰى

"Benim arkama yaşlı başlılar dursun, sonra derece itibariyle ondan sonra gelenler dursunlar" buyurmuşlardır.

Bir kadın, arada perde olmaksızın bir yerde bir erkeğin önünde veya tam hizasında aynı namazı cemaatle kılacak olsa ve imam da kadınlar için imâmete niyet etmişse, erkeğin namazı bozulur.

İmam, kadınların imâmetine niyet etmişse, erkeğin namazı bozulmayıp, kadının namazı bozulur.

Erkeğin namazının bozulması, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in;

اَخِّرُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَخَّرَهُنَّ اللهُ تَعَالٰى

"Allah'ın onları geri bıraktığı şekilde siz de, onları geri bırakın" hadis-i şerifine uymadığındandır. Çünkü hadis-i şeriteki emir vücûba delâlet etmekle, onun terkinden dolayı farzın terki lâzım gelir.

Kadınlarla bir hizada bulunmanın, erkeğin namazını bozması için bir takım şartlar vardır.

1- Bir hizada bulunmak. Bir rükûn miktarı devam etmelidir. Eğer bir rükûn miktarından az olursa, erkeğin namazı bozulmaz.

2- Hizada bulunan kadın müştehât olmalıdır. Yani, cinsi münasebet ehlinden olmalıdır. Deli ve küçük olup müştehat olmazsa, namaz bozulmaz. Müştehat olan mahrem, yaşlı olup, tabiat ondan nefret etse bile, namaz bozulur.

3- Kıldıkları namaz imâ ile olsa bile, rükûlu ve secdeli namaz olmalıdır. Cenaze namazında olursa bozulmaz.

4- Kılınan namaz erkek ile kadın arasında müşterek olmalıdır. Birinin diğerine imam olması yahut ikisi için başka bir kimsenin imam olması, bu ikisinin namazda müşterek olmaları ya hakikaten olur, ikisinin namaza beraber başlamaları gibi. Yahut hükmen olur, imamın selâmından sonra lâhik olarak kıldıkları namaz gibi. Çünkü lâhik olanlar, sanki imamın arkasındadırlar. Erkeğin hizasında bulunan kadın, edâda, kazâda, farzlarda, Bayram namazında, Terâvih namazında, Vitir namazında erkeğin namazını bozar.

5- Arada perde olmaksızın, bir yerde secdede beraber bulunmalarıdır. Arada perde olursa, hizada bulunmak kalkar. Hizada bulunmaya engel olan şeyin en azı bir deve semeri kadar mesafedir. Çünkü hâllerin en azı oturmaktır. İnsan oturduğu zaman işgal ettiği yer kadar açıklık da hizada bulunmaya engeldir.

6- Yönlerinin bir olması lâzımdır. Eğer yönleri ayrı ayrı olursa, erkeğin namazı bozulmaz. Bu mesele Kâbe-i Muazzama'nın içinde veya karanlık gecede olabilir.

7- İmamın, kadınların imâmetine niyet etmiş olmasıdır. Kadınla, erkeğin bir hizada bulunması için bütün âzâlarının bir hizada bulunmaları şart değildir. Bazı âzâların hizada bulunması namazın bozulmasına yeter. Hatta kadın yüksek bir yerde bulunsa, erkek ondan daha aşağıda bulunsa kadının âzâlarından biri erkeğin hizasında bulunsa, erkeğin namazı bozulur.

İmam, kadınların imâmetine niyet etmezse kadınlar imâmın namazına girmiş sayılmazlar.

Hulâsa'da; **"Cuma ve Bayram namazlarında imam, kadınların imametine niyet etmese kadınların imama uyması caizdir."** Esah olan kavil de budur.

Çünkü, kadının tek başına Cuma ve Bayram namazlarını kılması mümkün değildir" denilmiştir.

Erkeğin, kadına uyması caiz değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

"Allah'û Teâlâ'nın onları geri bıraktığı gibi siz de onları geri bırakın" buyurmuşlardır. Çünkü, kadının erkekten ileri geçmesi caiz değildir.

Mükellef olan erkeklerin, ergenlik çağında olmayan çocuklara uymaları caiz değildir. Zira çocukların kıldıkları namaz nafile olup, mükellef olan kimselerin kıldıkları namaz ise farzdır. Farz kılınan, nafile kılana uyması caiz değildir.

Özürsüz olan kimselerin, özürlü olan kimseye uymaları da caiz değildir. Özürleri ayrı ayrı olan kimselerin, birbirlerine uymaları da caiz değildir. Eğer özürleri bir olursa, birbirlerine uymaları caizdir.

Okumuş olan kimsenin, okumamış olan kimseye uyması caiz değildir. Elbiseli olan kimsenin, çıplak olan kimseye, namazı ayrı ayrı imâ ile kılanların birbirine, farz kılanın nafile kılana, farz kılanın başka bir farz kılana uyması caiz değildir.

İmam-ı Şafîî (r.a)'ye göre; bunların birbirlerine uymaları caizdir.

Ayaklarını yıkayan kimsenin, mestlerine mesheden kimseye uyması caizdir. Mestler üzerine verilen mesh ise, mestler üzerinde olan abdestsizliği giderir.

Nafile namaz kılanın, farz namaz kılana uyması caizdir. Namaz kı-

lan kimsenin namaza niyet etmesi lâzım dır.

İmam da ise, o asli niyet vardır. Aynı imâ ile kılanların birbirlerine uyması da caizdir. Çünkü, ikisinin hâlleri de birdir. Ama, cemaat olan kimse oturduğu hâlde, imam olan kimse yattığı hâlde kılsa caiz değildir. Kambur olmayanın, kamburluğu rükû derecesine varmayana uyması caizdir. Abdestsiz olan kimsenin, teyemmümlü olana uyması caizdir. Çünkü teyemmüm su bulunmadığı yerde abdest gibi mutlak temizliktir. Ayakta kılan kimsenin, oturarak kılan kimseye uyması caizdir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) son namazlarını, Ashab-ı Kirâm ayakta oldukları hâlde, otururak kıldırmışlardır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; abdestli kimsenin teyemmümlü kimseye, ayakta kılanın oturarak kılana uyması caiz değildir. Su ile temizlik asıldır, teyemmüm ile temizlik zarûridir. Ayakta kılan kimsenin hâli, otururak kılan kimsenin hâlinden daha kuvvetlidir. Buna göre; bunların birbirlerine uymaları caiz değildir.

Namaz kılan kimse, imamının abdestsiz olduğunu bilirse namazını iâde eder. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

أَيُّمَا رَجُلٍ صَلَّى بِقَوْمٍ ثُمَّ تَذَكَّرَ جَنَابَتَهُ أَعَادُوا

"Herhangi bir kimse bir cemaatle namaz kıldırır, sonra cünüp olduğunu hatırlarsa, cemaat namazı tekrar kılar" buyurmuşlardır. İmâmın namazı olmadığı için, cemaatin namazı da olmamıştır.

İmâmın yanılmasıyla, cemaate de sehv-i secde lâzım gelir. Okumamış kimse ile okumuş kimse, okumamış bir kimseye uysalar, hepsinin namazı caiz değildir. Çünkü okumuş kimsenin namazının caiz olmaması kıraati terk ettiği içindir. Okumamış kimselerin namazlarının caiz olmaması, uyulması vacip olan okumuş kimseye uymayarak kıraatı terk ettiklerindendir. Bu kavil İmam-ı A'zam (r.a)'ındır.

Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yalnız okumuş kimsenin namazı caiz değildir. Çünkü, o gerçekten kıraatı terk etmiştir. Ama, okumamış kimsenin namazı caizdir. Çünkü okumamış kimse okumamış kimseye uyabilir. Başkasının okumuş olması, onlar hakkında geçerli değildir. İmam olan zat iki rekât kıldırdıktan sonra, abdesti bozulsa, son iki rekâtta yerine okumamış bir kimseyi çekse, bütün cemaatin namazı bozulur. Çünkü, namazın hepsinde hakikaten veya hükmen kıraât vaciptir. Bu vaziyette ise ikisi de bulunmamıştır.

ـ بَابُ الْحَدَثِ فِي الصَّلاَةِ ـ

مَنْ سَبَقَهُ حَدَثٌ فِي الصَّلاَةِ تَوَضَّأَ وَبَنٰى وَالْاِسْتِيْنَافُ اَفْضَلُ. وَاِنْ كَانَ اِمَامًا جَرَّ اٰخَرَ اِلٰى مَكَانِهِ فَاِذَا تَوَضَّأَ عَادَ وَاَتَمَّ فِي مَكَانِهِ حَتْمًا اِنْ كَانَ اِمَامُهُ لَمْ يَفْرُغْ وَاِلاَّ فَهُوَ مُخَيَّرٌ بَيْنَ الْعَوْدِ وَالْاِتْمَامِ حَيْثُ تَوَضَّأَ كَالْمُنْفَرِدِ. وَلَوْ اَحْدَثَ عَمْدًا اِسْتَأْنَفَ وَكَذَا لَوْ جُنَّ اَوْ اُغْمِيَ عَلَيْهِ اَوْ اِحْتَلَمَ اَوْ قَهْقَهَ اَوْ اَصَابَتْهُ نَجَاسَةٌ مَانِعَةٌ اَوْ شُجَّ اَوْ ظَنَّ اَنَّهُ اَحْدَثَ فَخَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ اَوْ جَاوَزَ الصُّفُوفَ خَارِجَهُ ثُمَّ ظَهَرَ اَنَّهُ لَمْ يُحْدِثْ وَلَمْ يَخْرُجْ اَوْ لَمْ يُجَاوِزْ بَنٰى. وَلَوْ سَبَقَهُ الْحَدَثُ بَعْدَ التَّشَهُّدِ تَوَضَّأَ وَسَلَّمَ، وَاِنْ تَعَمَّدَهُ فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ اَوْ عَمِلَ مَايُنَافِيهَا تَمَّتْ. وَتَبْطُلُ عِنْدَ الْاِمَامِ اِنْ رَاٰى فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ وَهُوَ مُتَيَمِّمٌ مَاءً اَوْ تَمَّتْ مُدَّةُ الْمَسْحِ اَوْ نَزَعَ خُفَّيْهِ بِعَمَلٍ قَلِيلٍ اَوْ تَعَلَّمَ الْاُمِّيُّ سُوْرَةً اَوْ وَجَدَ الْعَارِي ثَوْبًا اَوْ قَدَرَ الْمُومِي عَلَى الْاَرْكَانِ اَوْ تَذَكَّرَ صَاحِبُ التَّرْتِيبِ فَائِتَةً اَوْ اِسْتَخْلَفَ الْقَارِئُ اُمِّيًّا اَوْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ فِي الْفَجْرِ اَوْ دَخَلَ وَقْتُ الْعَصْرِ فِي الْجُمُعَةِ اَوْ زَالَ عُذْرُ الْمَعْذُورِ اَوْ سَقَطَتِ الْجَبِيرَةُ عَنْ بُرْءٍ. وَلَوْ اِسْتَخْلَفَ الْاِمَامُ مَسْبُوقًا صَحَّ فَاِذَا اَتَمَّ صَلاٰةَ الْاِمَامِ يُقَدِّمُ مُدْرِكًا لِيُسَلِّمَ بِهِمْ ثُمَّ لَوْ فَعَلَ مُنَافِيًا بَعْدَهُ يَضُرُّهُ وَالْاَوَّلُ اِنْ لَمْ يَكُنْ فَرَغَ وَلاَ يَضُرُّ مَنْ فَرَغَ. وَلَوْ قَهْقَهَ الْاِمَامُ عِنْدَ الْاِخْتِتَامِ اَوْ اَحْدَثَ عَمْدًا فَسَدَتْ صَلاٰةُ مَنْ كَانَ مَسْبُوقًا لاَ اِنْ تَكَلَّمَ اَوْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ. وَمَنْ سَبَقَهُ الْحَدَثُ فِي رُكُوعٍ اَوْ سُجُودٍ اَعَادَهُمَا حَتْمًا اِنْ بَنٰى. وَمَنْ تَذَكَّرَ سَجْدَةً فِي رُكُوعٍ اَوْ سُجُودٍ فَسَجَدَهَا نُدِبَ اِعَادَتُهُمَا. وَمَنْ اَمَّ فَرْدًا فَاَحْدَثَ فَاِنْ كَانَ الْمَاْمُومُ رَجُلاً تَعَيَّنَ لِلاِسْتِخْلاَفِ وَاِنْ لَمْ يَسْتَخْلِفْهُ وَاِلاَّ فَقِيلَ يَتَعَيَّنُ فَتَفْسُدُ صَلاَتُهُمَا وَقِيلَ لاَتَفْسُدُ وَالْاَصَحُّ اَنَّهُ لاَيَتَعَيَّنُ فَتَفْسُدُ صَلاَتُهُ دُونَ الْاِمَامِ. وَلَوْ حَصِرَ عَنِ الْقِرَاءَةِ جَازَ لَهُ الْاِسْتِخْلاَفُ خِلاَفًا لَهُمَا.

BAB
NAMAZDA ABDESTİN BOZULMASI

Namaz kılan kimsenin namaz içinde, kendi iradesi olmadan, abdesti bozulsa, o kimse hemen abdest alır ve namazına kaldığı yerden devam eder. Abdesti bozulduktan sonra, hemen abdest almaya gitmezse kılmış olduğu namaz bozulmuş olur. Çünkü, abdesti bozulunca hemen

gitmediği takdirde namazın bir kısmını abdestsiz olarak kılmış olacağından, namaz da bölünmeyi kabul etmediğinden bütün namazı bozulur.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; abdestsizlik namaza zıddır. Abdest almak için gidip gelmek de namazı bozar.

Kendi ihtiyârı olmadan meydana gelen abdestsizlik de, kasten abdest bozmak gibidir.

Biz Hanefilerin delili Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ قَاءَ اَوْرَعَفَ اَوْ اَمْذٰى فِى صَلَاتِهٖ لِيَنْصَرِفْ وَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيَبْنِ عَلَى صَلَاتِهٖ مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ

"Bir kimse namazda kusarsa, burnu kanarsa veya menisi gelirse derhal konuşmadan gidip abdest alsın!" hadis-i şerifidir.

Bu mesele ihtilâflı olduğundan, ihtilâftan kurtulmak için namazı yeniden kılmak efdaldir.

Bazıları, **"Tek başına kılanın abdesti bozulursa yeniden kılması, imama uyanın ise cemaatin faziletini kaçırmamak için bıraktığı yerden devam etmesi lâzımdır"** demişlerdir.

Namazda abdesti bozulan imam, kendi yerine imamete ehil birini çeker. Abdest almaya giderken de, cemaatin hakkında fena düşünmelerini önlemek için elini ağzına ve burnuna koymalıdır. İmam yerine çektiği kimseye konuşmayıp rükûyu bırakmış ise, eliyle dizine işaret etmesi, okumayı bırakmış ise, ağzına işaret etmesi lâzımdır. İbn-i Melek (r.a) böyle demiştir.

Namazda abdesti bozulan kimsenin abdest aldıktan sonra, imamı namazı bitirmemişse, dönüp yerinde imama uyarak namazını tamamlaması vaciptir.

İmamı namazı bitirmişse, dilerse abdest aldığı yerde, dilerse dönüp eski yerinde namazı tamamlar. Abdest aldığı yerde tamamlaması, yürümek az olduğu içindir. Eski yerine dönerek kılması, namazı bir yerde kılmış olacağı içindir.

Tek başına kılan kimse abdesti bozulursa, dilerse abdest aldığı yerde, dilerse eski yerinde kılar. Bir kimse namazın sonunda tahiyyatı okuyacak kadar oturmadan önce kasten abdestini bozarsa, namazı bozulur. Bir kimse namaz içinde çıldırsa, bayılsa, ihtilam olsa, tenasül âletine dokunmakla ve düşünmekle menisi gelse, kahkaha ile gülse, üzerine namaza mani olacak pislik bulaşsa –galiz pislikten olsun, hafif pislikten olsun- başı yarılıp kanasa, abdestinin bozulduğunu zannederek namazdan çık-

sa veya cami dışında safları geçse, sonra abdestsiz olduğunu bilse namazı bozulur. Namazı tekrar kılması lâzımdır.

Bir kimse cami içinde abdestinin bozuluduğunu zannederek namaz kıldığı yerden ayrılıp, camiden çıkmadan veya cami dışında safları geçmeden abdestli olduğunu anlasa, namazı bozulmaz. Kaldığı yerden devam eder. Çünkü, onun abdestinin bozulduğunu zannederek yerinden ayrılması, namazını düzeltmek içindir. Cami içinden çıkmadıkça, cami dışında safları geçmedikçe, namazın yeri değişmemiş olur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu kimse özürsüz olarak yerinden ayrıldığı için namazı yeniden kılar.

Namaz kılan kimse; tahiyyatı okuduktan sonra abdesti bozulursa, gidip abdest alır ve selâm verir. Çünkü, abdestli olarak selâm vermek vaciptir. Fakat namaz kılan tahiyyatı okuduktan sonra, kasten abdestini bozar veya namaza zıt bir iş işlerse, namazı tamam olur. Zira üzerinde farzlardan bir şey kalmamış, kendi isteğiyle namazdan çıkmıştır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; namazın sonunda tahiyyatı okuduktan sonra teyemmümle namaz kılan su görse, mestler üzerine mesh verenin meshinin müddeti dolsa veya az bir işle ayağından mestleri çıksa; okuma bilmeyen bir Sure öğrense (burada öğrenmekten murad hatırlamakla veya işitmekle öğrenmektir. Çünkü öğrenmekle uğraşırsa kendi isteğiyle namazdan çıkmış olacağından namazı tamam olur); çıplak olan bir elbise bulsa. İmâ ile namaz kılan namazın rukünlerini, yani rükûsunu, secdesini yapabilecek kudret bulsa; okumuş kimse yerine okumamış kimseyi çekse, Sabah namazında güneş doğsa, Cuma namazında İkindi vakti girse; özür sahibinin özrü kesilse, sargısı iyi olmuş yarasından düşse, tertip sahibi olan insan kalmış kazâsını hatırlasa namazı bozulur. Bu meseleler on iki mesele adıyla meşhurdur. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; namaz bozulur. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazlar bozulmaz. Abdesti bozulan imamın mesbûk (en az imama bir rekât kıldıktan sonra uyan)u yerine çekmesi caizdir. Ama, müdrik (kendisiyle namaza başlayan)i çekmesi evlâdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ قَلَّدَ انْسَانًا عَمَلاً وَفِي رَعِيَّتِه مَنْ هُوَ اَوْلٰى مِنْهُ فَقَدْ خَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَجُمَاعَةَ الْمُؤْمِنِينَ

"Bir kimse, emri altında bulunan kimseler arasında vazifeye layık olan kimse varken, vazifeye ehil olmayan bir kimseye vazife verirse Allah'a, Resulüne ve mümin cemaate hıyanet etmiş olur" bu-

yurmuşlardır.

İmamın yerine geçen mesbûk; imamın namazını tamamladıktan sonra cemaate selâm vermesi için kendi yerine müdrik olan bir kimseyi çeker. Mesbûk imamın namazını tamamladıktan sonra kahkahayla gülmek, konuşmak gibi bir şeyle namazı bozacak bir şey yaparsa, kendi namazı ve namazı bitirmemiş olan önceki imamın namazı bozulur. Çünkü mesbûk namazı bozacak şeyleri namaz içinde yapmıştır. Eğer, önceki imamda namazını bitirmişse, Onun namazı da bozulmaz.

İmam, namazın sonunda tahiyyatı okuyacak kadar oturduktan sonra kahkahayla gülse yahut kasten abdestini bozsa mesbûkun namazı bozulur. Çünkü mesbûkun namazın içinde namazı bozacak bir şey bulunmuştur. Ama müdrik namazı ittifakla bozulmaz. Lâhik (imamla beraber namaza başlayıp ya abdesti bozulmak veya uyumak suretiyle en az bir rekâtı kılmayan kimse) hakkında iki rivayet vardır.

Namazın sonunda tahiyyatı okuyacak kadar oturduktan sonra, imamın konuşması veya camiden çıkması ittifakla mesbûkun namazını bozmaz. Ama, imamın kahkahayla gülmesi namazının son cüzünü bozar. Buna göre; cemaatin namazından da o kadar bir cüz bozulmuş olur. İmam ve cemaat namazı devam ettirmeyecekleri için, küçük bir cüzün bozulması namazın bozulmasına tesir etmez. Fakat, mesbûk kalan rekâtlarını, bozulmuş olan o cüz üzerine devam ettirmez.

Ama, namazın sonunda tahiyyatı okuyacak kadar oturduktan sonra, konuşmak böyle değildir. Çünkü, konuşmakta selâm manası vardır. Selâm ise, namaza son vericidir. Yoksa namaza zıt değildir. Zira konuşmak ve selâm ile namazın şartı olan temizlik bozulmaz. Fakat namaz içinde kahkaha ile gülmek, kasten abdesti bozmak, namazın şartı olan temizliği yok eder.

Namaz kılanın, kendi iradesiyle çıkması da namazı bozucu değil, namaza son vericidir. Namaz kılan kimse rükûda, secdede iradesi olmadan abdesti bozulup, abdest aldıktan sonra namaza bıraktığı yerden devam edecek olursa, rükû ve secdeyi tekrar yapması vaciptir. Yani namaz kılan kimse rükûya vardığında iki defa;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

deyip üçüncüde, iradesi olmadan abdesti bozulsa hemen gidip abdest alıp kaldığı yerden namaza devam edecek olursa, rükûyu yeniden yapması lâzımdır. Çünkü, namazın bir rüknünden diğer bir rüknüne abdestli olarak geçmek şarttır. Eğer rükûyu tekrar yapmazsa, abdestli olarak bir rükûnden diğer rükne geçmemiş olur.

Namaz kılan kimse; rükûda veya secdede birinci rekâtın secdesini yapmadığını hatırladığında, hemen o kalan secdeyi yapmış olsa, rükûyu ve secdeyi tekrar yapması mendûbtur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; rükûnun iâdesi lâzımdır. Çünkü, Ona göre rükû ile secde arasındaki kavme (rükûdan doğruluş) farzdır.

Bir kimse, bir kimseye imam olup, imamın abdesti bozulsa, cemaat olan kimse erkekse, imam onu yerine çeksin veya çekmesin kendiliğinden imamın yerine çekilmiş olur.

Nitekim, bir kimse iki kölesine; **"İkinizden biriniz hürsünüz"** dese hangisini azat ettiğini açıklamadan birisi ölse, hürriyet sağ kalan köle için taâyyün (belirlenmiş) etmiş olur. Eğer cemaat olan tek kişi erkek olmayıp çocuk yahut kadın ise; **"Kendiliğinden imamın yerine geçmiş olur ve ikisinin de namazı bozulur"** denilmiştir.

Esah olan kavle göre; sabî çocuk, kadın kendiliğinden imamın yerine geçmiş olmaz ve imamın namazı değil, çocuğun ve kadının namazı bozulur.

Bu meselede âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları; **"İmametle ehil olmayan kimseyi hükmen yerine geçirdiği için, yalnız imamın namazı bozulur"** demişlerdir.

Çünkü, **"Çocuk veya kadın imamın yerine kendiliğinden geçtiklerinde imam Ona uymuş olur. Bunlar ise imâmete ehil değildir"** demişlerdir. Bazıları, **"İmâmın namazı bozulmaz, çünkü imam Onu hakikaten veya hükmen yerine geçirmemiştir"** demişlerdir.

Bazıları da; **"Her ikisinin de namazı bozulur. Çünkü imâmetle ehil olmayan kimse, sanki kendiliğinden imamete geçmiştir"** demişlerdir. Bazıları, **"Yalnız cemaat olan kişinin namazı bozulur"** demişlerdir.

Esah olan kavil de budur. Çünkü, imam onu hakikaten veya hükmen yerine geçirmemiş olunca, imam tek olarak kalıp namazı bozulmaz. İmamet yeri imamsız kaldığı için imama uyan çocuk ve kadının namazı bozulur.

İmam, namaz caiz olacak kadar okumadan kıraatten tıkanıp okuyamasa yerine başkasını geçirmesi caizdir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; caiz değildir. Çünkü, imamın yerine başkasını çekmesi tekrarlanan ve devamlı yapılan işlerde kıyasa muhalif olarak sabit olmuştur.

Kıraatten tıkanmak ise nadir olan hallerdendir. İmamın kıraatten tı-

kanması, namaz caiz olacak kadar okumadığı surettedir.

Eğer imam, namaz caiz olacak kadar okursa; yerine başkasını çekmeye ihtiyaç olmadığından derhal rükûya gider.

Muhît'de; **"Bir kimse, bir kimseye imam olsa, ikisinin de abdestleri bozulsa camiden çıksalar, imam abdest aldıktan sonra namazını bıraktığı yerden kılabilir, ona uyanın namazı bozulur. Çünkü imama uyan için camide imam kalmamıştır"** denilmiştir.

ـ بَابُ مَايُفْسِدُ الصَّلاٰةَ وَمَا يُكْرَهُ فِيهَا ـ

يُفْسِدُهَا الْكَلاٰمُ وَلَوْ سَهْوًا اَوْ فِى نَوْمٍ، وَكَذَا الدُّعَاءُ بِمَا يُشْبِهُ كَلاَمَ النَّاسِ وَهُوَ مَايُمْكِنُ طَلَبُهُ مِنْهُمْ، وَالْاَنِينُ وَالتَّاُّوُّهُ وَالتَّأْفِيفُ وَلَوْ كَانَتْ بِحَرْفَيْنِ خِلاَفًا لِاَبِى يُوسُفَ، وَالْبُكَاءُ بِصَوْتٍ لِوَجَعٍ اَوْ مُصِيبَةٍ لاَ لِذِكْرِ جَنَّةٍ اَوْ نَارٍ وَالتَّنَحْنُحُ بِلاٰ عُذْرٍ وَتَشْمِيتُ عَاطِسٍ وَقَصْدُ جَوَابِ بِالْحَمْدَلَةِ اَوِ الْهَيْلَلَةِ اَوِ السُّبْحَلَةِ اَوِ الْاِسْتِرْجَاعِ اَوِ الْحَوْقَلَةِ خِلاَفًا لِاَبِى يُوسُفَ. وَلَوْ اَرَادَ بِذٰلِكَ اِعْلاَمَهُ اَنَّهُ فِى الصَّلاَةِ لاَتَفْسُدُ اِتِّفَاقًا، وَلَوْ فَتَحَ عَلَى غَيْرِ اِمَامِهِ فَسَدَ لاَ اِنْ فَتَحَ عَلَى اِمَامِهِ مُطْلَقًا فِى الْاَصَحِّ. وَالسَّلاَمُ عَمْدًا وَرَدُّهُ وَقِرَاءَتُهُ مِنْ مُصْحَفٍ خِلاَفًا لَهُمَا وَاَكْلُهُ وَشُرْبُهُ وَسُجُودُهُ عَلَى نَجِسٍ خِلاَفًا لِاَبِى يُوسُفَ فِيمَا اِذَا اَعَادَهُ عَلَى طَاهِرٍ، وَالْعَمَلُ الْكَثِيرُ وَشُرُوعُهُ فِى غَيْرِهَا لاَشُرُوعُهُ فِيهَا ثَانِيًا، وَلاَ اِنْ نَظَرَ اِلَى مَكْتُوبٍ وَفَهِمَهُ اَوْ اَكَلَ مَابَيْنَ اَسْنَانِهِ دُونَ الْخُمْصَةِ وَتَفْسُدُ فِى قَدْرِهَا. وَاِنْ مَرَّ مَارٌّ فِى مَوْضِعِ سُجُودِهِ اِذَا كَانَ عَلَى الْاَرْضِ اَوْ حَاذَى الْاَعْضَاءُ اِذَا كَانَ عَلَى الدُّكَّانِ اَثِمَ الْمَارُّ وَلاَ تَفْسُدُ. وَيَنْبَغِى اَنْ يَغْرِزَ اَمَامَهُ فِى الصَّحْرَاءِ سُتْرَةً طُولَ ذِرَاعٍ وَغِلْظِ اِصْبَعٍ وَيَقْرُبُ مِنْهَا وَيَجْعَلُهَا عَلَى اَحَدِ حَاجِبَيْهِ وَلاَ يَكْفِى الْوَضْعُ وَلاَ الْخَطُّ وَيَدْرَأُ الْمَارُّ بِالْاِشَارَةِ اَوِ التَّسْبِيحِ لاَبِهِمَا اِنْ عَدِمَتِ السُّتْرَةُ اَوْ قَصَدَ الْمُرُورَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا وَجَازَ تَرْكُهَا عِنْدَ اَمْنِ الْمُرُورِ وَسُتْرَةُ الْاِمَامِ مُجْزِئَةٌ عَنِ الْقَوْمِ وَلَوْ صَلَّى عَلَى ثَوْبٍ بِطَانَتُهُ نَجِسَةٌ صَحَّ اِنْ لَمْ يَكُنْ مُضَرَّبًا وَكَذَا لَوْ صَلَّى عَلَى الطَّرَفِ الظَّاهِرِ مِنْ بِسَاطٍ طَرَفٌ مِنْهُ نَجِسٌ سَوَاءٌ تَحَرَّكَ اَحَدُهُمَا بِحَرَكَةِ الْاٰخَرِ اَوْ لاَ.

BAB
NAMAZI BOZAN VE BOZMAYAN ŞEYLER

Namazdda her türlü konuşma namazı bozar –ister unutma, ister uyku halinde olsun- Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ صَلاَتَنَا هٰذَا لاَيَصْلَحُ فِيهَا شَيْئٌ مِنْ كَلاَمِ النَّاسِ وَاِنَّمَا هِىَ التَّسْبِيحُ وَالتَّهْلِيلُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْاٰنِ

"Bu namazımızda insanların sözlerinden hiçbir şey yakışmaz. Namaz ancak tespih, tekbir ve Kur'ân okumaktan ibarettir" buyurmuşlardır.

Hadis-i şerifte siyâk-ı nefyide vâki' olan **"şey"** lafzının nekre olması cihetiyle, bilerek bilmeyerek, hata ederek, yanılarak, uyuklayarak meydana gelen konuşmaların hepsine şâmildir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; namazda hata ederek veya unutarak konuşmak namazı bozmaz. Delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

رُفِعَ عَنْ اُمَّتِى اَلْخَطَأُ وَالنِّسْيَانُ

"Ümmetimden hata ile unutmak kaldırılmıştır" hadis-i şerifidir. Biz Hanefilerce; hata ile unutmak kaldırılmamış, hata ve unutmanın hükmü olan günahı kaldırılmıştır.

Fahrü'l-İslâm (r.a); **"Namazda uyuklanın konuşması namazı bozmaz. Çünkü, bu söz iyiyi kötüden ayıramayan kimseden meydana gelmiştir"** demiştir.

"Vâkıât"da ve **"Muhtasâr-ı Ecnâs-ı Nâtifî"** ve başka kitaplarda, **"Uykuda olan hükümler için yirmi beş yerde uyanıklık hükmü vardır;"**

1- Namaz kılan kimse uyuklarken konuşsa namazı bozulur.

2- Namaz kılan kimse uyuklarken okusa, bir rivayette kıraatten sayılır. **"Kûbra"**da ve **"Muhtâr"**da, **"Kıraatten sayılmaz"** denilmiştir.

3- Uyuklayan bir insan secde ayetini okusa, başka bir kimse ondan işitse işiten kimsenin secde yapması lâzımdır.

4- Namaz kılan kimse uyurken, secde ayetini okuduğunu kendisine haber verseler, bazı âlimler; **"Onun üzerine secde-i tilâvet lâzımdır"** demişlerdir. İbadet işinde ihtiyât lâzım olduğundan, sahih olan kavil de budur.

5- Namazda uyuyan ihtilâm olsa gusül vacip olur. Namazı bıraktığı yerden kılması da caiz olmaz. Sanki, Onun gözü kadının avret mahalline ilişerek menisi boşanmıştır.

6- Bir kimse bir gün bir gece veya iki gün iki gece uyusa, kalan namazlar onun üzerine borçtur. Nitekim, uyanıklıkta borç olduğu gibi.

7- Bir kimse uyurken başını dizine yahut koltuğuna koysa, Şemsü'l-Eimmeti'l Hulvâni (r.a); **"Ebu Yusuf'un kavline göre; abdesti bozulmaz. İmam-ı Muhammed'in rivayetinde abdest bozulur"** demiştir.

8- Teyemmümlü olan kimse hayvanı üzerinde iken hayvan kullanılması mümkün olan suyun yanından geçse, halbuki kendisi uykuda olsa teyemmümü bozulur.

9- Bir oruçlu uyurken ağzını açsa, ağzına su veya kar gitse orucu bozulur.

10- Hacı deve üzerinde uyurken Arafat'a uğrasa, o kimse Arafat'a ve Hacc-ı şerife erişmiş olur.

11- Hacı, Harem-i şerifte uyusa; uyku halinde öldürülmesi caiz olmayan bir kimseyi öldürse, uyanık gibi ceza lâzım olur.

12- İhramlı olan bir kimse uyusa, bir kimse gelip başını tıraş etse, onun üzerine ceza vacip olur.

13- İhramlı olan bir kadın uyurken kocası kendisine cima' etse, üzerine uyanıklıkta vacip olduğu gibi ceza vacip olur.

14- Bir adam bir ava ok atıp, o av uyuyan bir kimsenin önüne düşüp, o oktan almış olduğu yaradan dolayı ölse, o avı vuran kimse sonra o ava yetişse, o avı yemek helâl olmaz. Sanki, o av bir uyanık adamın önüne düşüp kesmeye kudreti olduğu hâlde kesmemiş gibidir.

15- Bir adam bir kadınla yalnız bir yerde olsa, fakat o yerde uyuyan bir kimse bulunsa, uyanıklıkta olduğu gibi bu kadınla erkeğin halveti, halvet-i sahîha sayılmaz.

16- Bir adam evinde uyusa, kendisine nikâh ettikleri karısı gelip yanında bir saat kalmış olsa, uyanıklık halinde olduğu gibi halvet-i sahîha olmuş olur.

17- Bir kadın uyusa, kocası gelip bir saat kadının yanında kalsa, arada halvete mani' başka bir şey bulunmasa, bu halvet halvet-i sahîha sayılır.

18- Bir kimse falanca kimseyle konuşmayacağım diye yemin ettikten sonra, yemin eden kimse o kimsenin yanından geçse, halbuki o adam uykuda bulunsa ona **"kalk"** dese, ama o adam uyanmasa bunda ihtilâf etmişlerdir. Sahih olan kavle göre; yemin bozulmuş olur. Çünkü, ona işittirmemek şart değildir.

19- Bir kimse karısını talâk-ı ric'i ile boşasa, o kimse karısını uyurken şehvetle okşasa, karısına geri dönmüş sayılır.

20- Boşayan adam uyusa, karısı gelerek şehvetle adamı okşasa, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; o adam geri dönmüş sayılır.

21- Erkek uyurken bir kadın gelerek erkeğin tenasül uzvunu kendi tenasül uzvuna ithâl etse, erkek de bilmiş olsa, bununla aralarında hür-

met-i musâhara sabit olur.

22- Bir erkekle bir kadın ikisi de uykuda iken, kadın erkeği şehvetle öpse, ikisi de bunu ikrâr etseler, aralarında hürmet-i musâhara sabit olur.

23- Uyuyan bir kimse, başka bir kimsenin malını telef etse öder.

24- Bir kimsenin babası bir duva altında uyusa, o kimse babasının üzerine damdan düşerek babasının ölümüne sebep olsa, bazılarına göre, o kimse babasının mirasından mahrum olur.

25- Bir kimse, uykuda iken kaldırılsa ve duvar altına konsa, duvar üzerine göçüp ölse, o getiren kimse üzerine diyet lâzım gelmez. "Tatârhâniye"de de böyle yazılıdır.

Namazda, insanların sözlerine benzer bir tarzda dua etmek ve halktan istenilmesi mümkün olan bir şeyle dua etmek; Mesela "Allahümme'l bisni sevben ve zevvicni fulânete verzukni elfe dinarin (Allah'ım! Bana bir elbise ihsan et ve bana falanca kızı nasip et ve bana bin dinar rızık olarak ver)" demek namazı bozar. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; okumaya benzeyen dualar namazı bozmaz. Namazda iki harfle olsa bile; inlemek, ah!, uh!, eh!, uf!, tuh! demek namaz bozar. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iki harfli olursa namazı bozmaz, ah gibi; üç harfli olursa ittifâkla namazı bozar. Fakat, hasta olan kimsenin, kendini tutamayarak inlemesi ah!, uh!, of!, uf! demesi namazını bozmaz. Zira, hastanın kendini tutamayarak aksırması, geğirmesi gibi olur.

Namaz kılan kimse, ağrıya veya başına gelen musibetten dolayı sesli ağlarsa namazı bozulur. Çünkü bunda yaygara koparark ve üzüntüyü belirterek, "Bana yardım edin" demek vardır. Bu ise, insanların sözlerindendir. Ama, kıraatte geçen Cennet ve Cehennem için ağlarsa namazı bozulmaz. Çünkü, bu ağlama huşûa delâlet eder. Cennet zikrolunduğunda;

اَللّٰهُمَّ اِنّى اَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ

"Ey Allah'ım, şüphesiz ki senden Cenneti isterim!" ve Cehennem zikrolunduğunda;

اَللّٰهُمَّ اِنّى اَعُوذُبِكَ مِنَ النَّارِ

"Ey Allah'ım, Cehennemden sana sığınırım" demek namazı bozmaz. Hatta Hz. Aişe (r.a)'dan, namazda inlemekten sorulduğunda;

"Eğer Allah korkusu için olursa namazı bozmaz, eğer başka bir

iş için olursa namazı bozar" diye cevap vermiştir.

Sirâciye'de; **"Bir kimse imamın okuduğu Kur'an-ı Kerim hoşuna giderek ağlasa veya evet dese namazı bozulmaz"** denilmiştir.

Bir özürü olmadan ah!, eh!, ıh!, diye boğazı temizlemek namazı bozar. Fakat bir özürden dolayı, mesela namazını düzeltmek, kıraatını güzelleştirmek veya kendi imamının bir kıraat hatasını düzeltmek için olursa namazı bozulmaz. Aksıran kimseye **"Yerhamükellâh"** demek namazı bozar. Bu cümle ile namazın bozulması insanların kelâmı olduğu içindir. Ama aksıran veya işiten **"Elhamdülillah"** dese namazı bozulmaz. Çünkü bu cümle örfen cevap değildir. Ama, aksıran kimsenin kendi kendine **"Yerhamükellâh"** demesi namazını bozmaz.

Zahîriyye'de; "Namazda olan iki kimseden biri aksırsa, namazda olmayan biri (Yerhamükellâh) dese namazda olanlar (Âmin) deseler, aksıranın namazı bozulup, diğerinin namazı bozulmaz. Çünkü aksırmayanın (Âmin) demesi, kendi nefsi için dua değildir. İmam-ı A'zam (r.a)'dan; (Namaz kılan aksırsa, içinden **"Elhamdülillâh"** deyip, dilini oynatmasa namazı bozulmaz, dilini oynatırsa bozulur)" diye rivayet olunmuştur.

Bir kimse, namaz kılan bir kimseye; **"İstediğin şey oldu!"** Namaz kılan da cevap kasdıyla, **"Elhamdülillâh"** dese, namazı bozulur. Bir kimse, namazda olan kimseye **"Allah'tan başka ilâh var mıdır?"** namaz kılan da, cevap kasdıyla **"Lâ ilâhe illâllâh"** dese namazı bozulur. Bir kimse namaz kılan kimseye şaşılacak bir şey söylese, namaz kılan da cevap kastıyla **"Sübhanallâh"** dese namazı bozulur. Bir kimse, namazda olan bir kimseye gelerek **"Falanca öldü"** namaz kılan da cevap kasdıyla **"İnna lillâhi ve inna ileyhi râcîûn"** dese namazı bozulur. Namaz kılan şaşılacak bir vaziyet karşısında **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"** dese namazı bozulur. Bunlarda namazın bozulması İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göredir. Çünkü bu cümleler, cevap olarak vâki' olmuştur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bunların hiçbiri ile namaz bozulmaz. Çünkü bu cümlelerin hepsi senâdır, cevap olmakla manaları değişmez.

Eğer, namaz kılan bu cümlelerle kendisinin namazda olduğunu bildirmek isterse, namazı ittifâkla bozulmaz. Buna delil Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِذَا نَابَتْ اَحَدَكُمْ نَائِبَةٌ فِي الصَّلٰوةِ فَلْيُسَبِّحْ

"Sizden biriniz namazda iken başına bir felâket gelirse, tespih etsin (namazda olduğunu bildirsin)" hadis-i şerifidir.

Bir kimse, namazda kendi imamından başka bir kimsenin tıkanan

kıraatini açsa, namazı bozulur. O açtığı kimse gerek namazda olsun, gerek namazın dışında olsun. Çünkü bu bir öğretme ve öğrenme sayılır. Muradı açmak ve öğretmek olursa namazı bozulur, eğer kıraat kastıyla okuyup bunun neticesinde o zat için açma olsa namazı bozulmaz. Bunun benzeri, bir kimse namaz kılarken önünde Kur'an-ı Kerim bulunsa "Yahyâ" adında bir adam olsa namaz kılan;

يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ

"Ey Yahyâ kuvvetle kitabı al!" dese muradı okumaksa, namazı bozulmaz. Eğer o, adama hitapsa namazı bozulur. Kendi imamının kıraatini açarsa, namazı bozulmaz, ister kendi imamı namaz caiz olacak kadar okusun, ister okumasın, imam başka bir ayete geçsin veya geçmesin. Fakat imama uyan kimseye, layık olan imamı kıraatta kaldığı zaman acele etmemesidir. İmama layık olan da cemaati açmaya mecbur etmemesidir. Eğer namaz caiz olacak kadar okuduktan sonra tıkanırsa, hemen başka bir ayete geçmelidir. İmam kıraattan kaldığı zaman namazda olmayan bir kimse imamı açarsa, imam da onun açmasıyla okursa namazı bozulur. Çünkü burada öğretme ve öğrenme vardır. Kasten selâm vermek namazı bozar. Ama yanılarak selâm vermek namazı bozmaz. Çünkü selâm namazın zikirleri cinsindendir ve Allah'ın isimlerindendir. Kasten selâm vermek, kelam hükmünü hitap için olan **"kaf"**tan alır. Unutularak selâm verilince, zikire benzer. Kasten selâm verilince insanların sözüne benzer. Hulasa'da; **"Bir kimse namazda olduğunu unutarak veya yanılarak selâm verse namazı bozulur"** denilmiştir. Selâm almak da ister kasten olsun, ister unutarak olsun, söz olduğu için namazı bozar. Kur'ân-ı Kerimden yüzüne bakarak okumak da namazı bozar –az olsun, çok olsun- Çünkü Kur'ân-ı Kerime bakarak okumak başkasından öğrenmek gibidir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre, namazı bozmaz. Çünkü Kur'ân-ı Kerime bakmak ibadettir. Namaz ibadetine, başka bir ibadet katılmış olur. Buna delilleri Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَعْطُوا اَعْيُنَكُمْ مِنَ الْعِبَادَاتِ حَظَّهَا قِيلَ وَمَا حَظُّهَا مِنَ الْعِبَادَةِ قَالَ النَّظَرُ اِلَى الْمُصْحَفِ

"Gözlerinize ibadetlerden nasibi veriniz (İbadetten nasibi nedir Ya Resulullah)**"** diye sorulduğunda; **"Muhsaf-ı Şerife bakmaktır"** hadisi şerifidir.

Namazda Kur'an-ı Kerimin yüzüne bakarak okunan kıraat miktarın-

da ihtilaf edilmiştir. Bazıları, **"Bir ayet miktarı"** demişlerdir. Bazıları, **"Fatiha Suresi miktarı"** demişlerdir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; az olsun çok olsun namazı bozar. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; az olsun çok olsun namazı bozmaz. Namaz kılanın, yemesi içmesi de namazı bozar. Çünkü amel-i kesirdir.

Dişler arasında kalan yemek kırıntıları yutulursa, namaz bozulmaz. İmam-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz kılanın pislik üzerine secde etmesi de namazı bozar. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; o kimse temiz yer üzerine secdesini iâde ederse namazı bozulmaz. Yani, namaz kılan kimse pislik üzerine secde etse, secdesi bozulur ama, namazı bozulmaz. Temiz bir şey üzerine secdeyi iâde etse secdesi sahih olur. Çünkü, pislik üzerine yapılan secde yapılmamış gibidir.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; Namazı bölünmeyi kabul etmediği için secde bozulmakla namazın hepsi bozulmuş olur. Temiz bir yere tekrar secde etmesi fayda vermez. Fakat elini ve dizlerini pislik üzerine koymak secde gibi değildir. Çünkü bunları pislik üzerine koymak, koymamak gibidir. Zira, secde ederken bunlar yere konulmasa namaz caiz olur. Ama, yüzünü yere koymasa namaz caiz olmaz. Amel-i kesir de namazı bozar. Amel-i kesirin tarifinde ihtilaf edilmiştir. Tarifler, beş kavil üzerinedir.

1- Yapılmasında iki ele ihtiyaç duyulan iştir.

Eğer böyle bir işi bir eliyle işlese de, yine amel-i kesirdir. Meselâ, sarığını başına sarmak, gömlek ve don giymek, yaydan ok atmak. Bunlar namazı bozar.

Bir el ile yapılacak bir işi, iki eliyle yaparsa, o iş amel-i kalîldir. Meselâ; Kemeri çözmek, sarığı çıkarmak, fesi giymek, yüzüğü çıkarmak. Bunlar namazı bozmaz.

2- Namaz kılanın yaptığı işi kendisinin çok görmesidir. İmam-ı Serahsi (r.a), **"Bu kavil İmam-ı A'zam mezhebine yakındır"** der. Çünkü İmam-ı A'zam (r.a) bu gibi işleri başına gelenlerin rey'ine bırakmıştır.

3- O işi yapanı uzaktan gören, o kimsenin namazda olduğundan şüphe eder. Sahih olan kavil de budur.

4- Amel-i kesir; İşleyen kimsenin onu isteyerek yapmasıdır.

Amel-i kalîl ise; işleyen kimsenin isteyerek yapmamasıdır.

5- Amel-i kesir; Bir şeyi birbiri ardınca üç defa yapmaktır. Üç defadan az olan amel-i kalîldir. Hatta üç kere yelpaze sallamak, üç kere bedeni kaşımak, üç kere taş atmak, bedenden üç kıl koparmak, eğer bunlar birbiri ardınca olursa namaz bozulur. Ayrı ayrı zamanlarda olursa, na-

maz bozulmaz. Bunlara kıyas olarak bit öldürmek de namazı bozmaz. Namazda iken bir saf miktarı yürümek, namazı bozmaz. Bir defa da, iki saf miktarı yürünürse namazı bozar. Fakat, bir saf miktarı gidip dursa, sonra bir saf miktarı daha yürüyüp yine dursa, sonra bir saf miktarı daha gitse namazı bozulmaz. Eğer, mescit dışında namaz kılarken yürüyerek safı geçerse, namazı bozulur. Bir kadın namaz kılarken çocuğunu emzirse veya çocuk, anası namazda iken gelip emse, süt gelmese namazı bozulmaz. Ama, çocuk üç defa sorsa, süt gelmese bile namazı bozulur. Eğer namaz kılan kimse karısını kucaklasa, şehvetli veya şehvetsiz öpse, okşasa, boynuna sarılırsa namazı bozulur. Çünkü bunlarda cinsi münasebet manası vardır. Fakat bir kadın kocasını namazda iken öpse, erkek şehvete gelmese namazı bozulmaz. Bunların hepsi **"Hulâsa"**da; **"Bir kimse talâk-ı ric'i ile boşamış olduğu kadının tenasül uzvuna şehvetle baksa, o kimse karısına geri dönmüş olur. Muhtâr olan kavle göre, namazı da bozulmaz"** denilmiştir.

Namaz kılan kimse, hayvanına bir rekâtta bir defa vursa, ikinci rekâtta bir defa daha vursa, namazı bozulmaz. Bir rekâtta iki defa vursa, yine namazı bozulmaz. Ama, bir rekâtta üç defa vursa, namazı bozulur. Fakat kamçı ile veya eliyle bir kimseye vursa, vuranın namazı bozulur. Ama kılıç çekse namazı bozulmaz.

Namaz kılanın sarığının dolamı bozulsa, bir kere de veya iki kere de düzeltse namazı bozulmaz. Ama üç defa da düzeltirse namazı bozulur. Fakat, namaz kılan kadın başörtüsünü başına örtse namazı bozulur.

Namazda iken kapıyı kapasa, namazı bozulmaz, eğer kapıyı açarsa, namazı bozulur. Namaz kılan kimse, sarığını başından çıkarıp yere koysa veya yerde iken alıp başına koysa namazı bozulmaz. Bunlar ile namazın bozulması, bir el ile yapılan amel-i kalîl oldukları içindir. Bir kimse, namazda ellerini kaldırsa namazı bozulmaz. Namaz kılan kimsenin, kılmış olduğu namazdan başka bir namaza başlaması da namazı bozar. Meselâ; Öğle namazından bir rekât kıldıktan sonra, İkindi namazına veya nafile namaza başlamaya niyet ederek tekbir alsa, Öğle namazı bozulup, o namaza başlamış olur. Fakat, namaz kılan kıldığı namaza tekrar başlasa namazı bozulmaz. Eğer niyeti kalbiyle yaparsa. Mesela; Öğle namazından bir rekât kıldıktan sonra, tekrar Öğle namazına niyet ederek tekbir alsa, namazı bozulmaz. Evvelki kıldığı bir rekât sayılır, üç rekât daha kılınca namazı tamamlanır. Fakat o kimse, evvelki kıldığı rekâtı bozuldu zannederek, sonra başladığı namazın üçüncü rekâtında oturmayıp, dördüncü rekâta kalkıp, dördü tamamlarsa namazı bozulur. Çünkü o kimse, dördüncü rekâtın sonunda farz olan oturmayı terk etmiştir. Bu suretlerde namazın bozulmaması, niyeti kalp ile yapılıp açıktan söylenmediği

içindir.

Eğer niyet açıktan söylenerek yapılırsa, namaz bozulur. Çünkü, bu söz insanların sözlerindendir. Fukâha; **"Namaz kılan kimse tertip sahibi olmazsa, Öğle namazını kılarken kalpten niyet ederek İkindi namazına başlaması caizdir. Tertip sahibi olursa, Öğle namazından İkindi namazına geçmesi caiz değildir. Belki, Nafile namaza geçebilir. Çünkü, tertip sahibinin Öğle namazını kılmadıkça, İkindi namazını kılması sahih değildir"** demişlerdir.

Namaz kılan kimse, bir kitaba bakıp manasını anlasa, namazı ittifakla bozulmaz, gerek Kur'ân-ı Kerim olsun, gerek başka kitap olsun. Âlimlerden bir kısmı İmam-ı Muhammed (r.a)'in kavli üzerine yemin meselesine kıyas ederek, **"Namazı bozulur"** demişlerdir. Mesela bir kimse, falancanın kitabını okumayacağım diye yemin ettikten sonra, ona bakıp anlasa İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yemini bozulur. Çünkü kitabı okumamaya yemin etmekten murad kitabı anlamamaktır. Bunda ise anlamak vardır. Namazın bozulması ise amel-i kesire bağlıdır. Bir kitaba bakmak ve anlamak ise amel-i kesir olmadığından namazı bozmaz.

Dişlerinin arasında nohuttan az olan yemeği yemek de namazı bozmaz. Aynı şekilde, orucu da bozmaz. Dişlerinin arasında olan yemek, nohut kadar olursa namazı bozar. Hulâsa'da; **"Nohut kadar olursa namazı bozmaz"** diye yazılıdır.

Bâkânî (r.a); **"Sahih olan kavle göre; orucu bozan namazı da bozar"** demiştir.

Yerde namaz kılanın, secde ettiği yerden bir kimse geçse veya yüksek bir yerde namaz kılanın önünden bir kimse geçse, geçenin âzâsı, namaz kılanın âzâsıyla beraber olsa, geçen günahkâr olur, ama namaz kılanın namazı bozulmaz. Namaz kılanın yer bir adam boyu kadar yüksek olursa, geçen günahkâr olmaz. Çünkü o yükseklik sütre olmuş olur. Namaz kılan kimsenin önünden yan yana iki kişi geçse, biri günahkâr olur, diğeri olmaz. Çünkü birisi diğerince sütre olur. Namaz kılanın önünden geçmenin günah olduğuna delil, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لَوْ عَلِمَ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ مِنَ الْوِزْرِ لَوَقَفَ اَرْبَعِينَ

"Namaz kılanın önünden geçen kendisine ne kadar günah yazıldığını bilseydi kırk beklerdi" hadis-i şerifidir.

Râvi, **"Kırk sene mi, kırk ay mı, yoksa kırk gün mü olduğunu unuttum"** demiştir.

Ebu Hüreyre (r.a)'den, kırk sene olarak rivayet olunmuştur. Namazın bozulmayacağına delil, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لاَيَقْطَعُ الصَّلاَةَ مُرُورُ شَيْئٍ

"Namazı hiçbir şeyin geçmesi bozmaz" hadis-i şerifidir.

Dışarıda namaz kılan kimse, bir arşın uzunluğunda ve bir parmak kalınlığında önüne bir sütre dikmelidir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَيَعْجَزُ اَحَدُكُمْ اِذَا صَلَّى فِي الصَّحْرَاءِ اَنْ يَكُونَ اَمَامَهُ مِثْلَ مُؤَخِّرَةِ الرَّحْلِ

"Sizden biriniz dışarıda namaz kıldığı zaman önüne semerin arka kaşı gibi bir şey koymaktan aciz mi?" buyurmuşlardır. Eğer yer yumuşak ise, o şeyi diker, dikmek mümkün olmazsa, o şeyi uzunluğuna veya enine önüne kor. Sütreye yakın durur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا صَلَّى اَحَدُكُمْ اِلىٰ سُتْرَةٍ فَلْيَدْنُ مِنْهَا لاَيَقْطَعُ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ صَلاَتَهُ

"Sizden biri sütreye doğru namaz kıldığında, sütreye yakın dursun da şeytan onun namazını kesmesin" buyurmuşlardır.

Namaz kılan kimse, sütreyi iki kaşının birinin hizasına diker. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَا صَلَّى اَحَدٌ اِلىٰ شَجَرَةٍ وَلاَ اِلىٰ عُودٍ وَلاَ اِلىٰ عَمُودٍ اِلاَّ جَعَلَهُ عَلَى حَاجِبَيْهِ الْاَيْمَنِ اَوِ الْاَيْسَرِ

"Bir kimse ağaca, oduna, direğe doğru namaz kıldığı vakit bunları ya sağ kaşının ya sol kaşının hizasına alsın. O sütreyi iki kaşının ortasına almasın" buyurmuşlardır. Yer yumuşak olduğunda, sütreyi yere koymak veya hat çekmek kifayet etmez. Çünkü bunlar, namaz kılanın önünden geçilmesine engel olmazlar.

Sütre dikmekten maksat, namaz kılanın önünden geçeni men etmektir. Eğer yer sert olursa, o sütreyi uzunluğuna koymak lâzım dır.

Namaz kılan kimse, önünden geçen kimseyi başıyla veya gözüyle işaret ederek men eder. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

فَادْرَؤُا مَااسْتَطَعْتُمْ

"Gücünüz yettiği kadar (namaz kılarken önünüzden geçmek isteyen kimseye) mâni olun!" buyurmuşlardır.

Peygamberimiz (s.a.v) Ümmü Seleme (r.a)'nin evinde namaz kılarken, Ümmü Seleme (r.a)'ın oğlu Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in önünden geçmek istediğinde Peygamberimiz (s.a.v) ona; **"Dur!"** diye işaret etti. Çocuk da durdu. Sonra kızı geçmek istediğinde Ona **"Dur!"** diye işaret ettiyse de, kız dinlemeyerek geçti. Peygamberimiz (s.a.v) namazı bitirdikten sonra, kadınlar hakkında;

نَاقِصَاتُ الْعَقْلِ نَاقِصَاتُ الدِّينَ صَوَاحِبُ يُوسُفَ صَوَاحِبُ كُرْسُفٍ يَغْلِبْنَ الْكِرَامَ يَغْلِبُهُنَّ اللِّئَامُ

"Akılları noksan, dinleri noksan, Hz. Yusuf (a.s)'ın arkadaşları, pamuk sahipleri, iyi olan erkeklere üstün gelirler, kötü olan erkekler onlara üstün gelirler" buyurmuşlardır.

Namaz kılan kimsenin önünden bir kimse geçmek istediğinde, namaz kılan kimse, **"Sübhanallâh"** diyerek onun geçmesini önler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

"Sizden biriniz namaz kılarken başına bir musibet gelirse (Sübhanallâh) diyerek namazda olduğunu bildirsin" buyurmuşlardır.

Namaz kılan kimse, önünden geçmek isteyen kimseyi hem işaret, hem tespih etmekle men etmez. Çünkü, birisiyle istenilen şey elde edilmiş olur.

Namaz kılan kimse, önünden geçmek isteyeni başı veya gözüyle işaret etmek suretiyle veya yahut **"Sübhanallâh"** demek suretiyle engel olması, namaz kılanın önünde sütre olmadığı veya sütre bulunduğu halde kendisiyle sütre arasından geçmek istendiği zamandır.

Namaz kılan kimse, önünden kimsenin geçemeyeceğinden emin olursa, sütre dikmemesi caizdir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) böyle yapmıştır. İmamın sütresi cemaate de kifayet eder. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

صَلَّى بِبَطْحَاءِ مَكَّةَ إِلَىٰ عَنَزَةٍ وَلَمْ يَكُنْ لِلْقَوْمِ سُتْرَةٌ

"Mekke'nin Bathâ denilen yerinde önündeki harbeye doğru namaz kıldı. Cemaat için sütre yoktu."

Bir kimse; dikili olmayan iki elbiseden pisi altında, temizi üstünde

olduğu halde namaz kılsa, namazı caizdir. Dikili olursa, bir elbise hükmünde olacağından caiz değildir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iki surette de caizdir. Bir kimse; bir tarafı pis olan bir halının, temiz olan tarafı üzerinde namaz kılsa namazı caizdir. O halının, bir tarafını sallayınca diğer tarafı isterse sallanmasın. Yani gerek diğer tarafı sallanmayacak kadar büyük olsun, gerek sallanacak kadar küçük olsun. Bir kimse; bir tahta üzerinde namaz kılsa, o tahtanın yere gelen tarafı pis olsa, o tahta bölünmeyi kabul edecek kadar kalın olursa namaz caizdir, ince olursa namaz caiz değildir.

ـ فَصْلٌ ـ

وَكُرِهَ عَبَثُهُ بِثَوْبِهِ اَوْ بَدَنِهِ، وَقَلْبُ الْحَصٰى اِلاَّ مَرَّةً لِيُمْكِنَهُ السُّجُودُ، وَفَرْقَعَةُ الْاَصَابِعِ وَالتَّخَصُّرُ وَالْاِلْتِفَاتُ وَالْاِقْعَاءُ وَافْتِرَاشُ ذِرَاعَيْهِ وَرَدُّ السَّلاَمِ بِيَدِهِ وَالتَّرَبُّعُ بِلاَ عُذْرٍ وَكَفُّ ثَوْبِهِ وَسَدْلُهُ وَالتَّثَاؤُبُ وَالتَّمَطِّي وَتَغْمِيضُ عَيْنَيْهِ، وَالصَّلاَةُ مَعْقُوصَ الشَّعْرِ اَوْ حَاسِرَ الرَّأْسِ لاَتَذَلُّلاً اَوْ فِي ثِيَابِ الْبَذْلَةِ، وَمَسْحُ جَبْهَتِهِ فِيهَا مِنَ التُّرَابِ وَنَظَرُهُ اِلَى السَّمَاءِ وَعَدُّ الْاٰيَاتِ اَوِ التَّسْبِيحِ بِيَدِهِ خِلاَفًا لَهُمَا، وَقِيَامُ الْاِمَامِ فِي طَاقِ الْمَسْجِدِ وَانْفِرَادُهُ عَلَى الدُّكَّانِ اَوِ الْاَرْضِ وَالْقِيَامُ خَلْفَ صَفٍّ فِيهِ فُرْجَةٌ، وَلُبْسُ ثَوْبٍ فِيهِ تَصَاوِيرُ وَاَنْ يَكُونَ فَوْقَ رَأْسِهِ اَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ اَوْ بِحِذَائِهِ صُورَةٌ اِلاَّ اَنْ تَكُونَ صَغِيرَةً لاَتَبْدُو لِلنَّاظِرِ اَوْ لِغَيْرِ ذِي رُوحٍ اَوْ مَقْطُوعِ الرَّأْسِ لاَقَتْلُ الْحَيَّةِ وَالْعَقْرَبِ وَقِيَامُ الْاِمَامِ فِي الْمَسْجِدِ سَاجِدًا فِي طَاقِهِ، وَالصَّلاَةُ اِلَى ظَهْرِ قَاعِدٍ يَتَحَدَّثُ وَاِلَى مُصْحَفٍ اَوْ سَيْفٍ مُعَلَّقٍ اَوْ اِلَى شَمْعٍ اَوْ سِرَاجٍ اَوْ عَلَى بِسَاطٍ ذِي تَصَاوِيرَ اِنْ لَمْ يَسْجُدْ عَلَيْهَا. وَكُرِهَ الْبَوْلُ وَالتَّخَلِّي وَالْوَطْيُ فَوْقَ مَسْجِدٍ وَغَلْقُ بَابِهِ وَالْاَصَحُّ جَوَازُهُ عِنْدَ الْخَوْفِ عَلَى مَتَاعِهِ، وَيَجُوزُ نَقْشُهُ بِالْجَصِّ وَمَاءِ الذَّهَبِ، وَالْبَوْلُ وَنَحْوُهُ فَوْقَ بَيْتٍ فِيهِ مَسْجِدٌ.

FASIL

NAMAZIN MEKRÛHLARI

Namaz kılan kimsenin elbisesi ile veya bedeni ile oynaması mekrûhtur. Namaz dışında yapılması yasak olan bir şeyin, namaz içinde yapılması nasıl mekrûh olmaz? Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ اللهَ تَعَالٰى كَرِهَ لَكُمْ ثَلاَثًا وَذَكَرَ سِنْهَا الْعَبَثَ فِي الصَّلٰوةِ وَالرَّفَثَ فِي الصِّيَامِ وَالضَّحِكَ فِي الْمَقَابِرِ

"Şüphesiz ki, Cenab-ı Hak üç şeyi sizin için hoş görmemiştir. Namazda oynamak, oruçllu iken fenâ söylemek, kabristanda gülmek" buyurmuşlardır. Resul-ü Ekrem (s.a.v) namazda oynamayı bu üç şeyin biri olarak zikretmiştir. Bedenle oynamak, parmakları birbiri arasına sokup çıtlatmak gibi.

Secde yerinden çakıl taşlarını gidermek mekrûhtur. Ancak, secdenin mümkün olması için bir defa gidermek mekrûh değildir. Çünkü, Ebu Zer-i Gıfari (r.a); Resul-ü Ekrem (s.a.v)'den secde yerindeki çakılları düzeltmekten sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v);

يَا اَبَاذَرْمَرَّةً اَوْفَذَرْ

"Ey Ebu Zer ya bir defa düzelt veya bırak" buyurmuşlardır.

Zira bir defa yapmada namazı düzeltmek vardır. Ama elbiseyle veya bedeniyle oynamak böyle değildir. Sözün kısası, namaz kılanın faydalı olan bir işi namazda yapmasında beis yoktur. Fakat, faydalı olmayan bir işi namazda yapmak mekrûhtur. Namaz kılanın parmaklarını çıtlatması da mekrûhtur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

لَاتُفَرْقِعْ اَصَابِعَكَ وَاَنْتَ تُصَلِّى

"Namazda olduğun halde parmaklarını çıtlatma" buyurmuşlardır.

Namazda elleri böğrüne koymak mekrûhtur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v) bunu yasaklayarak;

اَلِاخْتِصَارُ فِى رَاحَةُ اَهْلِ النَّارِ

"Namazda elleri böğrüne koymak cehennem ehlinin rahatlığıdır" buyurmuşlardır.

Şeytan yeryüzüne sürüldüğünde iki elleri böğründe olarak inmiştir. Bundan dolayı namazda elleri böğüre koymak mekrûh olmuştur.

Namazda sağa sola bakmak mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'den namazda bakmadan sorduklarında;

تِلْكَ خَلْسَةٌ يَخْتَلِسُهَا الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاتِكُمْ

"Bu, şeytanın namazından çalmış olduğu bir hırsızlıktır" buyurmuşlardır.

Namazda bakmak üç kısımdır;

1- Boynunu sağa sola döndürerek bakmak mekrûhtur.

2- Gözüyle sağa sola bakmak mubâhtır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) ashabına böyle bakarlarmış.

3- Göğsünü Kıble'den çevirerek bakmaktır ki, namazı bozar.

Namazda oturağı üzerine oturup, dizleri dikmek mekrûhtur.

Erkeklerin secde ederken kollarını yere döşemeleri mekrûhtur. Çünkü Ebu Zer (r.a); **"Dostum Hz. Muhammed (s.a.v) beni;**

1- Namazı horozun yem topladığı gibi çabuk kılmaktan,

2- Oturağı üzerine oturup, dizleri dikerek köpek oturuşu gibi oturmaktan,

3- Kolları döşeyerek tilki gibi serilmekten men etmiştir" demiştir.

Namazda, özür bulunmaksızın bağdaş kurmak da mekrûhtur. Çünkü, namazda özürsüz olarak bağdaş kurmak edebe aykırıdır. Ama, namaz dışında caizdir.

Namazda elbiseyi toplamak, yani secdeye giderken elbiseyi kaldırmak mekrûhtur. Çünkü, bu kaldırışta bir nev'i büyüklenme vardır. Halbuki namazda tevâzû lâzım dır.

Namaz kılan kimsenin elbisesini başı üzerine veya omuzları üzerine koyduktan sonra, iki ucunun salıvermesi mekrûhtur.

Hulâsa'da; **"Elbiseyi omuzlar üzerine koyup, ellerini elbisenin kollarına sokmamak mekrûhtur"** denilmiştir.

Namazda esnemek mekrûhtur. Kendini tutamazsa eli veya yeni ağıza koymak lâzım dır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ اللهَ تَعَالٰى يُحِبُّ الْعِطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَاِذَا تَثَائَبَ اَحَدُكُمْ فَلْيَرُدُّهُ مَااسْتَطَاعَ

"Şüphesiz ki, Allah'û Teâlâ aksırmayı sever. Esnemeyi sevmez. Biriniz esnediği zaman gücünün yettiği kadar onu gidermeye çalışsın" buyurmuşlardır.

Namazda geğirmek de mekrûhtur.

Namazda gözleri yummak mekrûhtur. Görünülmesi caiz olmayan bir şeyi görmemek için veya hatırı toplayıp Allah'û Teâlâ (c.c)'ya tam huşû ve hudû' ile yönelmek için gözleri yummak mekrûh değildir.

Erkeklerin uzatmış oldukları saçlarını tepelerine toplayıp bir iple veya kurdele ile bağlamaları mekrûhtur.

Başı açık olarak namaz kılmak da mekrûhtur. Çünkü, baş açık olarak namaz kılmak namaza ehemmiyet vermediğini gösterir. Fakat, tezellül ve huşû' maksadıyla başı açık bırakmak mekrûh değildir.

Büyüklerin yanına çıkılmayacak kirli ve hizmette giyilen elbiselerle

namaz kılmak mekrûhtur. Böyle elbiselerle namaz kılmak, başka elbise bulunduğu takdirde mekrûhtur. Ezâ verecek derecede olursa mekrûh değildir. Namazda göğe bakmak da mekrûhtur. Çünkü, sünnet olan ayakta dururken secde yerine, rükûda ayakların, secdede burnun yanlarına bakmaktır. Bu yüzden göğe bakmak sünnete muhaliftir.

Namazda ayetleri ve tespihleri el ile saymak mekrûhtur. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; el ile saymakta bir beis yoktur.

İmamın, cemaatten en az bir arşın miktarı yüksek mihrapta yalnız olarak durması mekrûhtur. Çünkü, imamın ileri geçmesi kolaylık için meşrû olmuştur. Yoksa, imama bir yer tahsis etmek için değildir. Böyle yüksek bir yerde yalnız olarak durmak kendisine hususi bir yer yapılmış vehmini vereceği için Kitap ehline benzemek vardır. Aynı şekilde, en az bir arşın miktarı alçak yerde yalnız olarak oturması da mekrûhtur.

Bir kimsenin safta bit adam sığacak kadar yer varken, safın arkasında durması mekrûhtur. Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ نَظَرَ اِلىٰ فُرْجَةٍ فِي صَفٍّ فَلْيَسُدَّهَا

"Bir kimse safta boşluk görürse orayı doldursun!" buyurmuşlardır.

Üzerinde canlı varlıkların resimleri bulunan elbise ile namaz kılınması mekrûhtur. Çünkü, bu resimler putlara benzer.

Namaz kılanın başı üstünde, karşısında veya beraberinde resim bulunması mekrûhtur. Buna delil Ebu Hüreyre (r.a)'dan; **"Cebrâil (a.s) Peygamberimiz (s.a.v)'in yanına girmek için izin istediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v) (Giriniz!) buyurdular. Bunun üzerine Cebrâil (a.s), (Evinizde resimler bulunan bir perde varken nasıl girebilirim? Çünkü, biz melekler cemaati içinde resim bulunan bir eve girmeyiz) demiştir"** rivayet olunan hadis-i şeriftir.

Bazıları, "Resim namaz kılanın arkasında olsa mekrûh değildir" demişlerdir. Fakat evde resim bulunmaması mekrûhtur. Çünkü, meleklerin girmesine engel olan şeyden sakınmak müstehaptır.

Bakan insanın, göremeyeceği derecede küçük bir resmin bulunması namaz bakımından mekrûh değildir. Çünkü, küçük olan resimlere tapınılmamıştır. Bu yüzden mekrûh değildir.

Ebu Hüreyre (r.a)'nin yüzüğünde iki sinek nakşolunmuştu. Danyal (a.s)'ın yüzüğünde iki arslan ve arasında bir çocuğun sureti nakşolunmuştu. O iki arslan çocuğu yalar vaziyette idi. Bunun sırrı; Buhtunasr Ku-

dis-i Şerifi ele geçirdiğinde doğan çocukları öldürttürürdü. Danyal (a.s)'ın annesi öldürülmemesi için bir ormana bıraktı. Hak Teâlâ (c.c) Hazretleri Danyal (a.s)'ı korumak için bir erkek arslan ile onu emzirmek için bir dişi arslanı gönderdi. Danyal (a.s) Allah'ü Teâlâ (c.c)'nın kendi hakkında bu hayret veren nimetini hatırlamak için yüzüğüne nakşettirmişti.

Canlı olmayan ağaç, çiçek ve gül gibi şeylerin resimleri de mekrûh değildir. Başları kesilmiş, yüzleri büsbütün silinmiş resimlerin bulunması da namaz bakımından mekrûh değildir. Çünkü, bunlara tapırmak âdet olmamıştır.

Namazda yılan ve akrep öldürmek mekrûh değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اُقْتُلُوا الْاَسْوَدَيْنِ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي الصَّلٰوةِ

"Namazda olsanız bile, iki siyahı öldürünüz!" buyurmuşlardır. Şems'ül Eimme-i Serahsî (r.a); **"Bir vuruşla mı yoksa birkaç vuruşla mı öldürüleceği belirtilmemiş"** demiştir. Çünkü, hadis-i şerifte kaç kere vurulacağı belirtmeyerek, **"İki siyahı öldürünüz!"** buyurulmuştur. Bazıları; **"Bir vuruşla öldürmek mümkün olursa öldürülür. Birkaç vuruşla öldürülürse namazı yeniden kılmak lâzımdır. Çünkü amel-i kesir olur"** demişlerdir.

İmamın kendisi mescit içinde olup, secdesi mihrapta olursa mekrûh değildir.

Namaz kılan kimsenin, önünde oturup konuşan kimsenin arkasına doğru namaz kılması caizdir. Çünkü, Resul-ü Ekrem (s.a.v), kırda namaz kılmak arzu ettiklerinde İkrime (r.a)'ye önünde oturması için emrederlerdi.

Aynı şekilde birinci saf imamın arkasına doğru, ikinci saf birinci safın arkasına doğru namaz kılar. Bunda bir beis yoktur. Ancak, puta tapanlara benzemek olduğundan bir kimsenin yüzüne doğru namaz kılmak mekrûhtur. Hatta Hz. Ömer (r.a) bir adamı başka bir adamın yüzüne karşı namaz kılarken gördüğünde, ikisini de kamçıyla döverek böyle yapmaktan men etmiştir. Bazı kimseler Peygamberimiz (s.a.v)'in;

نَهٰى اَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ وَعِنْدَهُ قَوْمٌ يَتَحَدَّثُونَ اَوْ نَائِمُونَ

"Yanında konuşan veya uyuyan kimseler varken bir adamın namaz kılmasını yasaklamışlardır" hadis-i şerifini delil getirerek, konuşan insanın arkasına doğru namaz kılmayı da mekrûh saymışlardır. Konuşanların yanında namaz kılmanın mekrûh olması, namaz kılan yanıla-

bileceği içindir. Uyuyanların yanında ise; uyuyandan bir ses çıkıp namaz kılanın gülmesi, uyuyanın da utanması ihtimali vardır. Bunların yanında namaz kılmanın mekrûh olmadığına delil, Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları namaz kılarlar, bazıları Kur'ân okurlar, bazıları da fıkıh öğretirlerdi. Resul-ü Ekrem (s.a.v) bunları men etmezdi.

Mushaf-ı Şerif'e, kılıca, muma, lambaya, kandile karşı namaz kılmak mekrûh değildir.

Resmin üzerine secde etmediği takdirde, resimli döşeme üzerinde namaz kılmak mekrûh değildir. Çünkü, bunda tahkîr ve ihanet vardır. Puta tapanlara benzeyiş olduğundan, resim üzerine secde etmek mekrûhtur. Mescit üzerinde büyük ve küçük abdest bozmak ve cinsi münasebette bulunmak mekrûhtur.

Namaz kılanlar mescitten men etmek haram olduğundan, mescidin kapısını kapamak mekrûhtur. Çünkü, Allah'û Teâlâ (c.c);

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ

"Allah'ın mescitlerinde onun adının anılmasını men edenden daha zâlim kim olabilir?" (El-Bakara Suresi; 114) buyurmuşlardır.

Peygamberimiz (s.a.v) de;

يَا مَعْشَرَ بَنِى عَبْدِ مَنَافٍ لاَتَمْنَعُوا اَحَدًا يَطُوفُ بِهٰذَا الْبَيْتِ اَيَّةَ سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ اَوْ نَهَارٍ

"Ey Abd-i Menâf oğulları cemaati! Bu beyti gündüz ve gece herhangi bir saatte tavaf etmek isteyen hiçbir kimseyi men etmeyin!" buyurmuşlardır. Resul-ü Ekrem (s.a.v) insanları Mescid-i Haramdan men etmeyince, diğer mescitlerden nasıl men edilir? Esah olan kavle göre; mescidin eşyalarının veya namaz kılanın eşyasının çalınacağından korkulursa, kapısını kapatmak caizdir. Mescitleri kireç ile ve altın suyu ile nakışlamak caizdir. Çünkü, Hz. Ömer, Hz. Osman (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'in mescidini süslemişlerdir. Bazıları, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

عَدَّ ذَلِكَ مِنْ اَشْرَاطِ السَّاعَةِ قَالَ تُزَخْرَفُ الْمَسَاجِدُ وَتُطَوَّلُ الْمَنَارَاتُ

"Camiyi süslemeyi kıyametin alâmetlerinden sayarak, mescitler süslenecek, minareler yükselecek" hadis-i şerifini delil getirerek,

camileri süslemeyi mekrûh görmüşlerdir.

Hz. Ali (r.a); süslü bir mescide uğradığında, "Bu kilise kimindir?" demiştir.

Camiinin mütevellisi vakıf malından camii süslese, o malı öder.

İçinde mescit bulunan evin üstünde, büyük ve küçük abdest bozmak mekrûh değildir. Çünkü, hakikatte bu mescit değildir. Mescit olsaydı, satılması caiz olmazdı.

ـ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ ـ

اَلْوِتْرُ وَاجِبٌ وَقَالاَ سُنَّةٌ وَهُوَ ثَلٰثُ رَكَعَاتٍ بِسَلاَمٍ وَاحِدٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنْهُ اَلْفَاتِحَةَ وَسُورَةً وَيَقْنُتُ فِي ثَالِثَتِهِ دَائِمًا قَبْلَ الرُّكُوعِ بَعْدَ مَا كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَلاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةٍ غَيْرِهَا. وَيَتْبَعُ الْمُؤْتَمُّ قَانِتَ الْوِتْرِ وَلَوْ بَعْدَ الرُّكُوعِ. وَلاَ يَتْبَعُ قَانِتَ الْفَجْرِ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ بَلْ يَقِفُ سَاكِتًا فِي الاَظْهَرِ وَالسُّنَّةُ قَبْلَ الْفَجْرِ وَبَعْدَ الظُّهْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ رَكْعَتَانِ، وَقَبْلَ الظُّهْرِ وَالْجُمُعَةِ وَبَعْدَهَا اَرْبَعٌ، وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ بَعْدَ الْجُمُعَةِ سِتٌّ، وَنُدِبَ اَلاَرْبَعُ قَبْلَ الْعَصْرِ اَوْ رَكْعَتَانِ، وَالسِّتُّ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، وَالاَرْبَعُ قَبْلَ الْعِشَاءِ وَبَعْدَهَا وَكُرِهَ الزِّيَادَةُ عَلَى اَرْبَعٍ بِتَسْلِيمَةٍ فِي نَفْلِ النَّهَارِ لاَفِي نَفْلِ اللَّيْلِ اِلَى ثَمَانٍ خِلاَفًا لَهُمَا. وَلاَ يُزَادُ عَلَى الثَّمَانِ وَالاَفْضَلُ فِيهِمَا رُبَاعٌ وَقَالاَ فِي اللَّيْلِ اَلْمُثْنَى اَفْضَلُ وَطُولُ الْقِيَامِ اَفْضَلُ مِنْ كَثْرَةِ الرَّكْعَاتِ. وَالْقِرَاءَةُ فَرْضٌ فِي رَكْعَتَيِ الْفَرْضِ وَكُلِّ النَّفْلِ وَالْوِتْرِ. وَيَلْزَمُ نَفْلٌ شُرِعَ فِيهِ قَصْدًا وَلَوْ عِنْدَ الطُّلُوعِ وَالْغُرُوبِ لاَ اِنْ شَرَعَ ظَانًّا اِنَّهُ عَلَيْهِ. وَلَوْ نَوَى اَرْبَعًا وَاَفْسَدَ بَعْدَ الْقُعُودِ الاَوَّلِ اَوْ قَبْلَهُ قَضَى رَكْعَتَيْنِ، وَقَالَ اَبُو يُوسُفَ يَقْضِي اَرْبَعًا لَوْ اَفْسَدَ قَبْلَهُ. وَكَذَا الْخِلاَفُ لَوْ جَرَّدَ الاَرْبَعَ مِنَ الْقِرَاءَةِ اَوْ قَرَأَ فِي اِحْدَى الاُخْرَيَيْنِ فَحَسْب، وَلَوْ قَرَأَ فِي الاُولَيَيْنِ اَوِ الاُخْرَيَيْنِ فَقَطْ اَوْ تَرَكَهَا فِي اِحْدَى الاُخْرَيَيْنِ فَقَطْ قَضَى رَكْعَتَيْنِ اِتِّفَاقًا. وَلَوْ قَرَأَ فِي اِحْدَى الاُولَيَيْنِ لاَغَيْرُ اَوْ فِي اِحْدَى الاُولَيَيْنِ وَاِحْدَى الاُخْرَيَيْنِ قَضَى اَرْبَعًا وَقَالَ مُحَمَّدٌ يَقْضِي رَكْعَتَيْنِ. وَلَوْ تَرَكَ الْقَعْدَةَ الاُولَى فِيهِ لاَتَبْطُلُ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ. وَلَوْ نَذَرَ صَلاَةً فِي مَكَانٍ فَاَدَّاهَا فِي اَدْنَى شَرَفًا مِنْهُ جَازَ وَلَوْ نَذَرَتْ صَلاَةً اَوْ صَوْمًا فِي غَدٍ فَحَاضَتْ فِيهِ لَزِمَهَا الْقَضَاءُ. وَلا يُصَلِّي بَعْدَ صَلاَةٍ مِثْلَهَا. وَصَحَّ النَّفْلُ قَاعِدًا مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْقِيَامِ. وَلَوْ قَعَدَ بَعْدَمَا افْتَتَحَهُ قَائِمًا جَازَ وَكُرِهَ لَوْ بِلاَ عُذْرٍ وَقَالاَ لاَيَجُوزُ اِلاَّ لِعُذْرٍ. وَيَتَنَفَّلُ رَاكِبًا خَارِجَ الْمِصْرِ مُومِيًا اِلَى اَيِّ جِهَةٍ تَوَجَّهَتْ دَابَّتُهُ وَبَنَى بِنُزُولِهِ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ وَبِرُكُوبِهِ لاَيَبْنِي.

BAB
VİTİR NAMAZI VE NAFİLE NAMAZLAR

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; Vitir namazı vaciptir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; sünnettir. Bunların delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

عَلَّمَهُ خَمْسَ صَلَوٰاتٍ فِى اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فَقَالَ هَلْ عَلَىَّ غَيْرُ هُنَّ قَالَ لاَ اِلاَّ اَنْ تَتَطَوَّعَ

"Bir Bedeviye gece ile gündüzde beş vakit namazın farz olduğunu öğrettiğinde, Bedevi (Bunlardan başka bana namaz var mıdır?)" diye sormuş. Resul-ü Ekrem (s.a.v), **"Hayır, ancak nafile kılarsan başka"** buyurmuşlardır, hadis-i şerifidir.

İmam-ı A'zam (r.a)'nın, vacip olduğuna delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَلْوِتْرُ حَقٌّ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ

"Vitir (namazı) her Müslümanın (kılması lâzım olan) gerçek bir haktır"

Başka bir rivayette;

اَوْتِرُوا قَبْلَ اَنْ تُصْبِحُوا

"Sabah olmadan önce Vitir namazını kılınız!" hadis-i şerifleridir.

Derece cihetinden farzdan aşağıdır. Çünkü, inkâr eden kâfir olmaz. Ezân ve ikâmet getirilmez. Üçüncü rekâtında kıraat vaciptir. Fakat derece cihetinden üstündür. Hatta unutarak veya yanılarak kılmayan kimsenin, kazâ etmesi lâzım dır. Özürsüz binek üzerinde ve niyetsiz olarak kılınması caiz değildir. Diğer sünnet namazlar ve nafile namazlar bunun gibi değildir. Eğer sünnet olsaydı, yalnız namaza niyet etmek kifayet ederdi.

Vitir namazı üç rekâttır. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; namaz kılan dilerse bir rekât, üç rekât, beş rekât, yedi rekât, dokuz rekât veya onbir rekât kılar. On bir rekât üzerine ziyade etmez. Biz Hanefilerin delili, İbn-i Mesut (r.a)'dan;

اَلْوِتْرُ ثَلاَثٌ كَالْمَغْرِبِ

"Vitir namazı, Akşam namazı gibi üç rekâttır" diye rivayet olunan hadis-i şeriftir.

Vitir namazı bir selâmla, üç rekâttır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

كَانَ يُوتِرُ بِثَلاَثٍ لاَ يُسَلِّمُ اِلاَّ فِي آخِرِهِنَّ

"Vitiri üç rekât kılar, ancak son rekâtta selâm verirlerdi!"

namaz kılan vitirin her rekâtında Fatiha ile bir sure okur. Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in; birinci rekâtta A'lâ Suresini, ikinci rekâtta Kâfirun Suresini, üçüncü rekâtta İhlâs Suresi okudukları rivayet olunmuştur.

Üçüncü rekâtta rükûya varmadan, devamlı Kunut duası okur. İmam-ı Şafiî (r.a)'yegöre; yalnız Ramazan ayının on beşinden sonra Kunut duası rükûdan sonra okunur.

Kunut duasının okunması, Peygammberimiz (s.a.v)'in fiiliyle sabit olmuştur.

Meşhur olan Kunut duası;

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ اِلَيْكَ وَ
نَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلاَ نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ
مَنْ يَفْجُرُكَ اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰى وَنَحْفِدُ
نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ

"Allahümme inna nesteî'nüke ve nestağfirüke ve nestehdike ve nü'minü bike ve netübü ileyke ve netevekkelü aleyke ve nahleu ve netrükü men yefcürük.

Allahümme iyyake na'büdü ve leke nüsalli ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidü nercû rahmeteke ve nahşa azabeke inne azabeke bil-küffari mülhık."

Manası;

"Ey Allah'ımız, ancak Sana sığınırız, Senden af dileriz. Bizi doğru yola hidayet etmeni isteriz. Sana iman eder ve Sana tövbe ederiz. Ancak Sana mütevekkiliz ve bütün hayırlarla Seni överiz. Sana şükreder, hiçbir

vakit nankörlük etmeyiz. Sana yaraşmayan her şeyden soyunur ve Sana isyan edeni terk ederiz.

Ey Allah'ımız! Ancak Sana ibadet ederiz. Ancak Senin için namaz kılar ve yalnız Sana koşar ve Senin yolunda gayret sarfederiz. Senin rahmetini ümit eder, azabından korkarız. Çünkü, senin azabın geçeği örten kâfirlere mutlaka ulaşır."

Kunut duasını bilmeyen kimse üç defa;

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي

"Allahümmemağfirli" (Ey Allah'ım! Beni mağfiretine nai eyle!) der veya bir defa;

رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

ayet-i kerimesini dua niyetiyle okur.

Üçüncü rekâtta Fatiha Suresi ile başka bir sure okuduktan sonra, "Allah'û Ekber diyerek ellerini kaldırıp, tekrar bağlar ve Kurut duasını okur.

Vitir namazından başka namazlarda Kunut duası okunmaz. İmamı Şafîî (r.a)'ye göre; Sabah namazının ikinci rekâtının rükûsundan sonra, Kunut duası okunur. Buna delili, Enes (r.a)'ın rivayet ettiği;

اِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَقْنُتُ فِي كُلِّ صَلَاةِ الْفَجْرِ اِلَى اَنْ فَارَقَ الدُّنْيَا

"Peygamberimiz (s.a.v) dünyadan ayrılana kadar, her Sabah namazında Kunut duası okumuşlardır" hadis-i şerifidir.

Biz Hanefilerin delili, İbn-i Mesut (r.a)'ın; "Resul-ü Ekrem(s.a.v) Sabah namazında Arap kabilelerinden birkaç kabile üzerine Kunut duası okurlardı. Sonra bunu terk ettiler" diye rivayet ettiği hadis-i şerifidir.

Peygamberimiz (s.a.v)'in Kunut duasını terk etmesi, hükmünün kaldırıldığına delildir. Bu yüzden Vitir namazından başka hiçbir namazda Kunut duası okumak caiz değildir.

İmama uyan rükûdan sonra uysa bile, Kunut duası okur. Çünkü, ihtilâf Sabah namazındadır. Sabah namazında Kunut duası okumanın hükmü kaldırılmıştır. Rükûdan evvel olsun veya sonra olsun Vitir namazında Kunut duasının okunmasında ihtilâf yoktur. Hanefi mezhebinden olan bir kimse Şafiî mezhebinde olan bir kimseye mezhebinde olan bir kimseye

Ramazan Şerif'in onbeşinden sonra Vitir namazında uyarsa, Kunut duasında ona uyar. Çünkü, bu da bir ictihattır.

İmama uyan, Kunut duasını bitirmeden imam rükûya varırsa, imama uyar. İmam Kunut duasını okumadan rükûya giderse, cemaat Kunut duasını okuyup rükûda imama yetişebileceklerse, Kunut duasını okurlar, yetişemeyeceklerse, Kunut duasını okumayıp rükûya giderler.

Bir kimse, Kunut duasını unutup rükûdan başını kaldırdıktan sonra hatırlarsa, Kunut duası okumayıp sehv-i secde eder.

Namazda beş şeyi imam yapmazsa, cemaat de yapmaz.

1- İmam, Kunut duasını okumazsa, cemaat de okumaz.

2- İmam, Bayram tekbirlerini almazsa, cemaat de almaz.

3- İmam, dört rekâtlı namazların ikinci rekâtının sonunda oturmazsa, cemaat de oturmaz.

4- İmam, secde ayetini okuyup secde etmezse, cemaat de secde etmez.

5- İmam, sehv-i secde yapmazsa, cemaat de yapmaz.

Dört yerde cemaat, imama uymaz.

1- İmam namazda bir secde ziyade etse, cemaat etmez.

2- İmam Bayram namazında Ashâb-ı Kirâm'dan naklolunan tekbirden fazla tekbir alırsa, cemaat almaz.

3- İmam, Cenaze namazında dörtten fazla tekbir alırsa, cemaat almaz.

4- İmam, namazın sonunda oturulacak yerde oturmayıp kalkarsa cemaat kalkmaz.

Dokuz şeyi imam yapmazsa, cemaat yapar;

1- İftitâh Tekbirinde el kaldırmak.

2- Sübhaneke okumak. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre, cemaat da okumaz.

3- Rükûa eğilirken ve secdelerde yatıp kalkarken tekbir getirmek.

4- Rükûda tespih okumak.

5- Secdede tespih okumak.

6- Semiallâhü limen hamîdeh demezse, Rabbenâ leke'l-hamd demek.

7- Tahiyyatı okumak.

8- Namaz sonunda selâm vermek.

9- Kurban Bayramında, yirmi üç farzdan sonra, selâm verir vermez, tekbir okumak.

Hanefi olan bir kimse, Sabah namazında Şafiî olan bir kimseye uyarsa, Kunutta ona uymaz. Fecirdeki Kunut okumanın hükmü kaldırılmıştır. Kaldırılan bir şeye uyulmaz. Nitekim, Cenaze'de de beşinci takbire uyulmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Sabah namazında Şafiî'ye uyan, Hanefi imamın yaptığını yapar. Kunut ise ictihadi bir meseledir. Aynı şekilde Bayram tekbirlerinde, Vitir namazında rükûdan sonra okunan Kunut'a da uyar.

Esah olan kavle göre; Sabah namazında Şafiî olan bir kimseye uyan Hanefi, imam Kunut okurken sükût ederek durur.

BEŞ VÂKİT NAMAZIN SÜNNETLERİ

Sabah namazının farzından önce; Öğle, Akşam ve Yatsı namazlarından sonra kılınan iki rekât, Öğle namazından önce, Cuma namazından sonra dört rekât sünnet, sünnet-i müekkede'dir. Sabah namazının sünneti ittifâkla bütün sünnetlerden kuvvetlidir. Bundan sonra, hangisinin kuvvetli olduğunda ihtilâf vardır. Hulvâni (r.a); **"Akşam namazının sünnetidir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) yolculuk halinde ve mûkim iken bırakmamışlardır"** demiştir. Bundan sonra, ittifâkla Öğle namazından sonra kılınan iki rekâttır. Bundan sonra, Yatsıdan sonra kılınan iki rekâttır. Bundan sonra öğleden önce kılınan dört rekâttır. Bundan sonra, İkindiden önce kılınan sünnet-i gayr-ı müekkededir. Bundan sonra, Yatsıdan önce kılınan sünnet-i gayr-ı müekkededir. Bazıları, Sabah namazının sünnetinden sonra, Öğleden önce kılınan dört rekât sünnet, diğer sünnetlerden daha kuvvetlidir. Çünkü, öğleden önce olan sünneti kılmayan kimse tehdit olunmuştur. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ تَرَكَ اَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ لَمْ تَنَلْهُ شَفَاعَتِى

"Kim öğleden önce dört rekât sünneti kılmazsa, o şefaatime nail olmaz" buyurmuşlardır.

Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'i;

يَقُولُ مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّى كُلَّ يَوْمٍ اثْنَتَىْ عَشَرَةَ رَكْعَةً تَطَوُّعًا مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ اِلاَّ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِى الْجَنَّةِ

"Herhangi bir Müslüman kul hergün farzdan başka on iki rekât (beş vakit namazın sünnet-i müekkedeleri) **nafile namaz kılarsa, elbette Cenab-ı Hak, onun için Cennette bir köşk yapar"** buyururken işittim demiştir.

Cumadan sonra kılınan dört rekât sünnet hakkında da Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمْعَةِ فَلْيُصَلِّ اَرْبَعًا

"Kim Cuma namazından sonra namaz kılarsa, dört rekât kılsın" buyurmuşlardır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Cumadan sonra olan sünnet altı rekâttır. Farzdan sonra sünnet varsa, farzla sünnet arasını ayırmamak için oturmayarak sünneti kılmak lâzım dır. Hz. Aişe (r.a)'den; "Peygamberimiz (s.a.v) farz namazdan selâm verince;

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْاَكْرَامِ

"Allahümme ente's-selâmü ve minkes-selâm Tebârekte ya zelcelâli ve'l-ikrâm" duasını okur, sonra sünnete kalkar. Sünneti farz kıldığı yerde kılmaz. Biraz sağa veya sola yahut arkaya çekilirlerdi" diye rivayet edilmiştir.

Farz ile sünnet arasında konuşmanın sünneti düşürüp, düşürmeyeceğinden ihtilâf edilmiştir. Bazıları, **"Sünnet düşer"** demişlerdir. Bazıları da; "Sünnet düşmez, fakat sevabı eksik olur" demişlerdir.

İkindi namazından evvel dört rekât veya iki rekât namaz kılmak menbûdtur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu namazın dört rekât veya iki rekât kılınması hakkında hadisler bulunduğundan, namaz kılan kimse ikisi arasında serbesttir.

Çünkü, Peygamberimiz (s.a.v);

رَحِمَ اللّٰهُ تَعَالٰى اِمْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ اَرْبَعًا

"İkindi namazından önce dört rekât namaz kılan kimseye, Allah'û Teâlâ rahmet etsin" buyurmuşlardır.

اِنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ كَانَ يُصَلِّى قَبْلَهُ رَكْعَتَيْنِ

"Peygamberimiz (s.a.v)'in ikindiden önce iki rekât namaz kıldığı" rivayet olunmuştur. Ama dört rekât kılmak efdaldir.

Akşam namazından sonra altı rekât kılmak menbudtur. Ebu Hüreyre (r.a)'dan, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ صَلّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكَعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ بَيْنَهُنَّ بِسُوءٍ عَدَلْنَ بِعِبَادَةِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً

"Bir kimse Akşam namazından sonra, aralarında kötü söz söylemeden altı rekât namaz kılarsa on iki senelik ibadete denk sevap kazânır." Ve yine;

مَنْ صَلّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكَعَاتٍ كُتِبَ مِنَ الْاَوَّابِينَ

"Her kim Akşam namazından sonra, altı rekât kılarsa evvabin (Allah'a dönenler)den yazılır" buyurduklarını rivayet etmiştir. Bundan dolayı bu namaza **"Evvabin namazı"** adı verilmiştir. Hz. Aişe (r.a)'dan, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ صَلّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ عِشْرِينَ رَكَعَاتٍ بَنَى اللهُ تَعَالىٰ لَهُ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ

"Her kim Akşam namazından sonra, yirmi rekât namaz kılarsa, Allah'û Teâlâ cennette onun için bir köşk yapar" buyurdukları rivayet olunmuştur.

Muhtâr olan kavle göre; altı rekâtı üç selâmla kılmaktır. Hidâye'de de böyledir. Bazıları, **"Bir selâmla kılınır"** demişlerdir. Fakat esah olan kavle göre; iki rekâtta bir selâm vermelidir.

Yatsı namazından önce ve sonra dörder rekât kılmak da menbutur. Çünkü, sonra kılınan dört rekâtın ikisi sünnet-i müekkede, ikisi nafiledir. Ama, evvelki dört rekât ve sonraki iki rekât üzerine ilave edilen iki rekâtı terkolunmakla, kötülük yapmış olunulmaz. Ama sünnet-i müekkede olan iki rekâtı terk etmek günahtır. Gündüz kılınan nafile namazlarda, bir selâm ile dört rekât üzerine ziyade etmek mekrûhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bunu yapmamışlardır. Ama gece kılınan nafile namazlarda sekiz rekâtta selâm vermek mekrûh değildir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; gece kılınan nafile namazlarda, sekiz rekâtı bir selâmla kılmak caiz değildir. Bir selâmla, sekiz rekât üzerine ziyade etmek caiz değildir. Çünkü, bir selâmla sekiz rekât üzerine ziyade edilmesi eserde gelmemiştir. Fakat İmam-ı A'zam (r.a)'a göre, gece veya gündüz kılınan nafile namazlarda efdal olan dörtte bir selâm vermektir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; gece kılanan namazlarda efdal olan, ikişer rekâtta selâm vermektir.

Kılınan nafile namazların rekât sayısını çok yapmaktan kıyâm (ayakta durmayı)'ı uzatmak daha efdaldir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَفْضَلُ الصَّلٰوةِ طُولُ الْقِيَامِ

"Namazların en faziletlisi kıyâmı uzun olanıdır" buyurmuşlardır. Çünkü, kıyâmda çok durmak kıraatın uzun olmasına sebeptir. Rekat sayısının çok olması rükû-sücud da tespihin çok getirilmesine sebeptir. Çok okumak, çok tespih getirmekten daha faziletlidir.

Herhangi bir Müslüman mekrûh olmayan vakitte ziyaret, öğrenme ve öğretmek maksadıyla mescide girerse, oturmadan nafile olarak iki rekât "Tahiyyet'ül mescid" namazı kılması sünnettir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا دَخَلَ اَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلاَ يَجْلِسْ حَتَّى يَرْكَعَ رَكْعَتَيْنِ

"Sizden biriniz mescide girince, iki rekât namaz kılmadan oturmasın" buyurmuşlardır.

Abdest alan kimsenin; abdest alınca vakit müsait ise, iki rekât namaz kılması menbudtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَا مِنْ اَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ وَيُصَلِّى رَكْعَتَيْنِ يُقْبِلُ بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ عَلَيْهِمَا اِلاَّ وَجَبَتْ لَهُ اْجَنَّةُ

"Herhangi bir kimse tertemiz abdest alır, kalbiyle, kalıbıyla yönelerek iki rekât namaz kılarsa, elbette o kimse için Cennet vacip olur" buyurmuşlardır.

Güneş doğup elli dakika geçtikten sonra; iki rekât veya dört veya sekiz veya on iki rekât Kuşluk namazı kılmak müstehaptır.

Farz namazların iki rekâtında kıraat farzdır. Eğer, hepsinde okunmaz veye bir rekâtında okunursa namaz bozulur. Dört rekâtlı farz namazların evvelki iki rekâtlarında okumak vaciptir. Hatta, evvelki iki rekâtta okunmayıp, son rekâtlarda okunursa namaz caizdir. Fakat sehiv secdesi lâzım gelir. Eğer, kasten okunmamışsa günahkâr olunur.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; her rekâtta okumak lâzım dır. Onun delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لاَصَلٰوةَ اِلاَّ بِقِرَآءَةٍ

"Namazın caiz olması kıraata bağlıdır" hadis-i şerifidir. Bundan dolayı ona göre; her rekât başlı başına bir namazdır. Zira Resul-ü Ekrem (s.a.v) her rekâtta okumuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v)'in her rekâtta okuması mücmel olan ayet-i kerime'yi açıklamak içindir.

Hasan b. Ziyad (r.a)'a göre; bir rekâtta okumak kifayet eder. Çünkü emir tekrarı gerektirmez.

Nafile namazların ve vitir namazının her rekâtında kıraat farzdır.

Nafilerlerde kıraatın farz olduğuna delil akli delil; Nafile namazların her iki rekâtı başlı başına bir namazdır. Hatta üçüncü rekâta kalkmak yeni baştan tekbir almak gibidir. Bundan dolayı, bir kimse nafile namaz için tekbir alsa, bu tekbirle ancak iki rekât kılabilir. Hanefilerce meşhhur olan da budur. Vitir namazının üç rekâtında da kıraat okunması ihtiyât içindir. Vitrin farziyyeti şüpheli delil ile sabit olduğu için, sünnet gibi olmuştur. Bunun için ezân ve ikâmet getirilmez, inkâr eden kâfir olmaz. Bu yüzden her rekâtta kıraat okumak vaciptir.

Bir kimse, nafile namaz kılmaya başladıktan sonra bozsa onu kazâ etmesi lâzım dır. İmam-ı Şafiî (r.a); **"Kazâsı lâzım gelmez. Nafile namaz, o kimseye lâzım olmayan bir namazdır. Böyle lâzım olamayan bir namaza başlamakla, o kimseye bir şey lâzım gelmez"** der.

Biz Hanefilerin delili; Nafile namaz Allah (c.c)'a bir yakınlıktır. Yakınlık olan bir şeyi bozmamak için zaruri olarak tamamlanması lâzım dır. Çünkü, yakınlık olan bir ameli bozmak haramdır.

Bir kimse, nafile namaza güneş doğarken veya batarken başlamış olsa bile kılması lâzım dır. Eğer, bozarsa kazâ etmesi icap eder. İmam-ı Züfer (r.a); bu vakitlerde kılınan nafile namazı bayram günü tutulan oruçlara kıyas ederek bozulduğunda, **"Kazâsı lâzım değildir"** der.

Bizim diğer imamlarımızın delili; Bayram günü oruca başlamak günahtır. Çünkü Bayram gününün bütün saatlerinde oruç tutmak haram olduğundan, bayram günü oruç tutan kimse orucu bozmakla emrolunmuştur. Bu yüzden oruca niyet etse bile kazâsı lâzım değildir. Ama mekrûh olan vakitlerde namaza başlayan günahkâr olmaz. Bundan dolayı, bu namazı bozarsa kazâsı lâzım dır.

Fakat bir kimse, Öğle namazını kılmadığını zannederek, namaza başladıktan sonra kıldığını hatırlasa, başladığı namaz nafile olacağından bozmasıyla kazâsı lâzım gelmez. Bir kimse dört rekât Nafile namaza başlayıp, iki rekât sonunda oturunca veya daha önce namaz bozacak olursa, iki rekât sonunda oturunca veya daha önce namazı bozacak olursa, iki rekât kazâ etmesi lâzım gelir. Çünkü nafile namazların her iki re-

kâtı başlı başına namazdır. Ama, ikinci rekâtın sonunda oturmayıp, üçüncü rekâta kalktıktan sonra namazı bozacak olursa, dört rekâtı da kazâ etmesi lâzım gelir.

İmam-ı A'zam'la, İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; aynı şekilde dört rekâtın hepsinde kıraatı terk etse, iki rekât kazâ etmesi lâzım dır. Ebu Yusuf (r.a)'e göre; dört rekâtı da kazâ etmesi lâzım dır. Onun delili; kıraatı terk etmek iftitâh tekbirini bozmaz. Nitekim, okumayı bilmeyenin ve imama uyanın kıraatsız namazları caizdir. Bundan dolayı, okumayı bilen bir kimse ima ile de namazı kılmazsa, namaz Ondan düşer. Ama, okuma bilmeyen kimseden namaz düşmez.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; dört rekâtlı nafile namazların yalnız son rekâtlarından birinde okursa, yine bir rekâtın kazâsı lâzım gelir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; dört rekâtın da kazâsı lâzım gelir.

Bir kimse, başladığı dört rekâtlı nafile namazın ilk iki rekâtında veya son iki rekâtında okusa veya ilk iki rekâtın birinde yahut son iki rekâtın birinde okusa, ittifakla iki rekât kazâ etmesi lâzım dır. Mesela;

Bir kimse dört rekât Nafile namaz kılmaya başlayıp, evvelki iki rekâtta okusa, son iki rekâtta okumasa ittifakla son iki rekât kazâ eder. Çünkü, iftitâh tekbiri bozulmayıp, son iki rekâta başlaması sahihtir. Bu yüzden kazâsı lâzım dır. Ama, son iki rekâtta okuyup, ilk iki rekâtta kıraatı terk etse, ittifakla evvelki iki rekâtı kazâ etmesi lâzım dır. Zira, Ebu Hanife ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; evvelki iki rekâtta kıraatı terk etmekle, iftitah tekbiri bozulduğundan, son iki rekâta başlamak sahih değildir. Bu yüzden, ancak evvelki iki rekâtın kazâsı lâzım dır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; son iki rekâta başlamak sahih olduğundan, o iki rekâtları kıraatla edâ edilmiştir. İlk iki rekâtın kıraatı terk edildiğinden, sadece onların kazâsı lâzım dır. Eğer, ilk iki rekâtın birinde ve son iki rekâtta kıraat terk olunsa, ittifakla evvelki iki rekâtın kazâsı lâzım dır. Eğer ilk iki rekâtta okunup, son iki rekâtın birinde okunmazsa, son iki rekâtın ittifakla kazâsı lâzım dır. Eğer, evvelki iki rekâtın birinde okunup, diğer rekâtlarda okunmazsa yahut ilk iki rekâtının birinde ve son iki rekâtın birinde okunsa, dört rekâtın da kazâsı lâzım dır. Çünkü, İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iftitah tekbiri bakidir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; iki rekâtın birinde kıraat terk olunmakla, iftitah tekbiri bozulmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; kıraatın terki iftitâh tekbirini asla bozmaz. Belki iki rekâtın bozulması kıraat terkolunduğundandır. Bu iki surette, dört rekâtın kazâsı lâzım gelir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; iki rekât kazâ edilir. Çünkü, kıraatı terk etmekle iftitah tekbiri bozulmuştur. Ancak ilk iki rekâtın kazâsı lâzım gelir. Bir kimse, dört rekât nafile namaz kılmaya başlayıp, iki rekâtın sonunda oturmayıp, üçüncü rekâta kalksa namazı bozulmaz. Çünkü ilk iki rekâtın sonunda

oturmayıp, üçüncü rekâta kalkmakla dört rekâtın hepsi bir namaz hükmünde olmuştur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namaz bozulur. Çünkü, nafile namazların her iki rekâtı başlı başına bir namazdır.

Teshil sahibi; **"Bir kimse bin rekât nafile namazın ancak sonunda otursa İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; namaz sahih olur."**

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; **"Kılmış olduğu nafile dört rekât olsa bile, her iki rekâtın sonunda oturması lâzım dır. Oturmadığı takdirde namazı sahih olmaz"** demiştir.

Bir kimse, şerefli bir yerde namaz kılmayı nezretse, o namazı şeref itibariyle o yerden aşağı olan bir yerde kılsa caizdir. Mesela; Kâbe-i Muazzama'da kılmayı nezredip, o namazı başka yerde kılsa caizdir. Oruç tutmak, sadaka vermek de namaz gibidir. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; caiz değildir. İmam-ı Züfer (r.a), Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ

"Karşılıklı antlaşma yaptığınız zaman Allah'ın ahdini yerine getiriniz!" (En-Nahl Suresi; 91) ayet-i kerimesini delil getirerek, **"Nezrin nerede yapılacağı şart koşulursa, orada yerine getirilmesi lâzımdır"** demiştir.

Diğer imamlarımızın delili ise; Kulun ibadeti bir yerde yapmayı tahsis etmesi geçersizdir, ibadet için bir yerin tahsis edilmesi, ancak Allah'û Teâlâ (c.c) ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından yapılabilir. Buna göre, nezrin bir yerde yapılması tahsis edilince, o yer geçersiz olacağından mutlak nezir olur. Bu itibarla, o nezir her yerde yapılır. Bir kadın, yarın oruç tutacağım veya namaz kılacağım diye nezretse, o gün âdet görse, o orucu ve namazı kazâ etmesi lâzım dır. Âdet halinde bulunan bir kadın, şu kadar namaz kılacağım, bu kadar oruç tutacağım diye nezretse, ittifakla üzerine bir şey lâzım gelmez. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; temiz olduğu halde yarın namaz kılacağım veya oruç tutacağım diye nezretse, ertesi gün âdet görse, o namazın ve orucun kazâsı lâzım değildir. Çünkü ibadeti nispet ettiği gün, o ibadetin yapılmasına elverişli değildir.

Diğer imamlarımızın delili; Ertesi gün hadd-i zatında namaz kılmaya oruç tutmaya elverişlidir. Fakat, o ibadetin o gün yapılmasına şer'an bir mani zuhur etmekle kazâsı lâzım dır. Ama, âdetli iken nezretmesi böyle değildir. Çünkü yapamayacağı bir ibadeti yapamayacağı bir güne nispet ettiği için kazâsı da vacip değildir.

Bir namaz kılındıktan sonra, tıpatıp onun gibi namaz kılınmaz.

Çünkü Hz. Ali (r.a); Abdullah b. Mesut (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)' den;

لاَيُصَلَّى النَّفْلُ مِثْلَ الْفَرْضِ بَلْ يُقْرَأُ فِى جَمِيْعِ رَكَعَاتِ النَّفْلِ وَيُقْرَأُ فِى الرَّكْعَتَيْنِ الْاُولَيَيْنِ مِنَ الْفَرْضِ الْفَاتِحَةَ وَسُورَةً وَفِى الْاُخْرَيَيْنِ الْفَاتِحَةَ وَحْدَهَا

"Nafile namaz, farz namaz gibi kılınmaz. Bilakis nafile namazın bütün rekâtlarında okunur. Farz namazların yalnız ilk iki rekâtında Fatiha Şerif ile bir Sure okunur. Üçüncü, dördüncü rekâtlarda ise, sadece Fatiha Suresi okunur" diye rivayet etmişlerdir.

Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları; farz namazı kıldıktan sonra daha fazla sevaba nail olmak için nafile namazı da farz gibi kılarlardı. Peygamberimiz (s.a.v) böyle yapmalarını yasaklamışlardır.

Bir camiide cemaatle namaz kıldıktan sonra, aynı şekilde ikinci defa cemaatle namaz kılınmaz. Bu Hasan b. Ziyad (r.a)'ın sözüdür. Namaz kılan kimse; farz namazlarını kıldıktan sonra, şeytanın vesvesesiyle kılmış olduğu namazları tekrar kılmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) seferden gelirken uyanamayıp güneş doğduktan sonra, sabah namazının sünnetini kıldılar. Farz namazını Peygamberimiz (s.a.v) kazâ niyetiyle Ashabına kıldırmıştır. Ertesi gün Ashâb-ı Kirâm; **"Ya Resulullah! Dünkü namazı tekrar kıldırır mısın?** dediklerinde, Resul-ü Ekrem (s.a.v);

اِنَّ اللهَ تَعَالىٰ يَنْهٰيكُمْ عَنِ الرِّيَا فَيَقْبَلَهُ عَنْكُمْ

"Allah'û Teâlâ gösterişten sizi yasaklamıştır. Artık onu sizden kabul etmiştir" buyurmuşlardır.

Ayakta durabilen kimsenin, oturarak Nafile namaz kılması caizdir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'in;

صَلَاةُ الْقَاعِدِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ صَلَاةِ الْقَائِمِ

"Oturarak namaz kılan kimse, ayakta namaz kılan kimsenin sevabının yarısını alır" hadis-i şerifleri özürsüz oturup namaz kılanlar hakkındadır. Zira, bir mazeretten dolayı oturarak namaz kılan kimse, ayakta namaz kılan kimsenin almış olduğu sevabın yarısını değil, tamamını alır. Fakat, namaz kılan kimse ayakta nafile namaza başladıktan sonra oturup tamamlasa, namaz caizdir, ama mekrûhtur. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Nafile namaza ayakta başladıktan sonra, oturup ta-

mamlamak caiz değildir. Ancak özürle caizdir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; ayakta nafile namaza başlayan kimse; ayakta namaz kılacağını nezreden kimse gibidir, ayakta kılması lâzım dır. İmam-ı A'zam (r.a)'ın delili; namazda kıyam hadd-i zatında lâzım dır. Namaz kılan kıyâmı kabul etmiştir, ama namaza başlamak hadd-i zatında lâzım değildir. Ancak başlanılan ibadeti bozulmaktan korumak içindir. Bu ibadeti korumak ise, kıyama muhtaç değildir. Fakat, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; ayakta tekbir aldıktan sonra, özürsüz olarak oturup tamamlamak mekrûhtur.

Namaz kılan kimse, kırda hayvan üzerinde imâ ile nafile namaz kılabilir –hayvanı hangi tarafa giderse gitsin- Buna delil; İbn-i Ömer (r.a)'in Peygamberimiz (s.a.v)'i;

يُصَلِّى عَلَى حِمَارٍ وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ اِلىٰ خَيْبَرَ يُومِى اِمَيَاءً

"Merkebi Hayber'e doğru giderken imâ ile üzerinde namaz kıldığını gördüm!" diye rivayet ettiği hadis-i şeriftir.

Ulemâ hayvan üzerinde nafile namaza başlarken, hayvanın Kıble'ye karşı dönmüş olması şart mıdır; değil midir? İhtilaf etmişlerdir. Nihâye'de, Muhit'de; **"Âlimlerden bir kısmı Nafile namazın hayvan üzerinde kılınmasını caiz görmemişlerdir. Ancak namaza başlarken hayvan Kıble'ye karşı dönmüş olup, sonra Kıble'den dönerse bir beis görmemişlerdir"** denilmiştir.

Âlimlerimizden çoklarına göre; namaza başlarken de hayvanı Kıble'ye karşı döndürmek şart değildir. Çünkü hadis-i şerifte tafsilat yoktur. Eğer birisi; **"Hayvan üzerinde Nafile namaz kılmakta bir menfaat yoktur"** derse; biz, **"Hayvan üzerinde namaz kılmakta lisanı korumak, hatırı bozuk düşüncelerden korumak vardır"** diye cevap veririz.

Yolcu, özürsüz olarak farz namazını hayvan üzerinde kılmaz. Çünkü, namaz vakitlerinde hayvandan inip kılmasında yolcu için bir meşakkat yoktur. Ama nafile namaz böyle değildir. Yolcu hayvandan indiği takdirde hırsızdan, yırtıcı hayvanlardan korkarsa, yer çamurlu olursa, hayvanı delibaş olup inmezse, yaşlı olup geri binemezse, bu gibi hallerde farz namazı hayvan üzerinde kılanabilir. Hayvan üzerinde nafile namaz kılan kimse, namaz ortasında hayvandan inerse namazın kalan kısmını yerde tamamlar. Zira, hayvan üzerinde namaz kılanın iması kuvvete rükû, secde gibidir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; inince kalan kısmını kılması caiz değildir. Çünkü, yerde kılacağı namaz rükûlu secdeli olup kuvvetli olacağından, hayvan üzerinden ima ile kılmış olduğu namaz zayıf olduğun-

dan üzerine tamamlaması caiz değildir. Bir kimse, yerde bir rekât kıldıktan sonra hayvana binse namazın kalan kısmını tamamlaması sahih değildir. O namazı baştan kılar. Çünkü yerde başladığı namazı rükûlu secdeli olarak kılması vacip olacağından, özürsüz olarak bunları terk edemez. Ama hayvan üzerinde başlamış olduğu bir namazı indikten sonra tamamlaması böyle değildir.

ـ فَصْلٌ ـ

اَلتَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ فِى كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ بَعْدَ الْعِشَاءِ قَبْلَ الْوِتْرِ وَبَعْدَهُ بِجَمَاعَةٍ عِشْرُونَ رَكْعَةً بِعَشْرِ تَسْلِيمَاتٍ وَجَلْسَةٍ بَعْدَ كُلِّ اَرْبَعٍ بِقَدْرِهَا. وَالسُّنَّةُ فِيهَا الْخَتْمُ مَرَّةً فَلاَ يُتْرَكُ لِكَسَلِ الْقَوْمِ. وَتُكْرَهُ قَاعِدًا مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْقِيَامِ، وَيُوتِرُ بِجَمَاعَةٍ فِى رَمَضَانَ فَقَطْ، وَالْاَفْضَلُ فِى السُّنَنِ الْمَنْزِلُ اِلاَّ التَّرَاوِيحُ.

FASIL

TERAVİH NAMAZI

Teravih namazı sünnet-i müekkededir. Ama Rafizîlerin bir kısmı **"Hz. Ömer (r.a)'ın sünneti"** demişlerdir.

Bizim imamlarımıza göre; Resulullah (s.a.v)'in sünnetidir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ اللهَ تَعَالىٰ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ

"Şüphesiz ki, Allah'û Teâlâ orucu size farz kılmıştır hem de namazını size sünnet kıldım" buyurmuşlardır.

Peygamberimiz (s.a.v) Ramazan gecelerinden bir gece çıkıp Ashabının bir kısmıyla yirmi rekât Teravih namazı kılmış, ikinci gece olduğunda daha çok sahabe toplanmış, yine evvelki gibi yirmi rekât kılmış, üçüncü gece çıkmayıp;

عَرَفْتُ اجْتِمَاعَكُمْ لٰكِنْ خَشِيتُ اَنْ يُكْتَبَ عَلَيْكُمْ

"Sizin toplandığınızı bildim (fakat), **üzerinize farz kılınmasından korktum"** buyurmuşlardır. O vakitten Hz. Ömer (r.a) zamanına kadar Ashâb-ı KirâmTeravih namazını tek başlarına kılmışlardır. Hz. Ömer

(r.a) kendi zamanında kurraların şeyhi olan Übey b. Kaab (r.a)'a teravih namazını cemaate kıldırmasını emretmiştir. Sahabeden Hz. Osman, Hz. Ali, İbn-i Mesud, İbn-i Abbas, Talha, Zübeyr ve daha pek çok Ashâb Übey b. Kaab (r.a)'la beraber namaz kılmışlardır. İmam-ı Ali (r.a);

نَوَّرَا اللهُ تَعَالىٰ مَضْجِعَ عُمَرَ كَمَا نَوَّرَ مَسَاجِدَنَا وَاِنَّمَا لَمْ يُواظِبْهَا النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ خَشْيَةَ اَنْ تُكْتَبَ عَلَيْنَا

"Allah'û Teâlâ Hz. Ömer'in yattığı yeri nurlandırsın, O bizim mescidimizi nurlandırdığı gibi. Peygamberimiz (s.a.v) Teravih namazının bizim üzerimize farz kılınmasından korktuğu için ona devam etmemişlerdir" diye Hz. Ömer (r.a)'ı methetmişlerdir.

İmam-ı A'zam (r.a), Teravih Namazı bir sünnet-i müekkededir. Hz. Ömer (r.a) bu Teravih namazına kendi tarafından devam etmemiştir. Onun elinde bir asıl vardır. O asıl da; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِنَّ لِعُمَرَ فِيكُمْ سُنَّةً مَهْدِيَّةً فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تُخَالِفُوهُ

"Şüphe yok ki, aranızda Hz. Ömer için doğrulanmış bir sünnet vardır. Artık Ona tabi olun ve Ona muhalefette bulunmayın" kavl-i şerifidir. Resul-ü Ekrem (s.a.v), bu sünnet ile Teravih namazını murad etmiştir. Zahidi'de de bu minval üzere zikrolunmuştur. Peygamberimiz (s.a.v)'in;

عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ مِنْ بَعْدِي

"Benim sünnetime ve Benden sonra Hulefa-i Râşidin'in sünnetine sarılınız" hadis-i şerifi de Teravihin sünnet-i müekkede olmasına delâlet eder. Peygamberimiz (s.a.v)'in devam etmemesi sünnet-i müekkede olmamasını gerektirmez. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v); **"Üzerinize farz kılınacağından korktuğum için devam etmedim"** diyerek devam etmediklerinin mazeretini beyan etmişlerdir. **"Teravih"** lafzı **"Terviha"**nın cemi'dir. Tervih ise; nefsi rahatlandırmak manasına mastardır. Teravih namazının her dört rekâtı sonunda bir miktar oturarak istirahat edildiği için bu dört rekâta terviha denilmiştir.

Teravih namazı; her iki rekâtta bir selâm vermek suretiyle, on selâm ile yirmi rekât olup Ramazan-ı Şerif'in her gecesinde Yatsıdan sonra, Vitir namazından önce veya sonra cemaatle kılınan bir sünnet-i müekkededir.

Bir kimse Teravih Namazını; Yatsı namazından önce kılsa, caiz de-

ğildir.

Belh âlimlerinden bir cemaat, **"Gecenin hepsi Teravih namazının vakti olup, Yatsı namazından önce veya sonra kılınması caizdir. Çünkü Teravih namazına** "Kıyam'ül-leyli" **(Gece namazı) adı verilir"** demişlerdir.

Vitir namazından evvel veya sonra kılmak sünnet-i müekkededir.

Buhara âlimleri; **"Yatsı namazından evvel ve Vitirden sonra kılınan Teravih namazı vaktinde kılınmamış olur. Çünkü Teravihin vakti Sahabenin fiilleriyle bilinmiştir. Onlarsa Yatsıdan sonra Vitir namazından evvel kılmışlardır"** demişlerdir.

Teravih namazının cemaatle kılınması sünnet-i müekkededir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bir kimse imamla mescitte kıldığı gibi, evinde kılabilirse evinde kılması efdaldir. Ama sahih olan kavle göre; cemaatle kılmak efdaldir.

Kadihan'da, **"Cemaatle kılınması müstehaptır"** denilmiştir.

İmam-ı Malik, İmam-ı Şafiî (r.a); **"Diğer sünnetler gibi tek olarak kılmak efdaldir. Çünkü ihlâsa daha yakın riyadan daha uzaktır"** demişlerdir. Bazıları; **"Bir kimse Teravih namazını yalnız olarak evinde kılsa, sünneti terk ettiği için kötülük yapmış olur"** demişlerdir.

Teravih Namazı, Vitir namazı hariç yirmi rekâttır. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; otuz altı rekâtta bir selâm verilince, yirmi rekâtta on selâm olur. Teravih namazının her dört rekâtından sonra, dört rekât miktarı oturmak müstehaptır.

Ashâb-ı Kiram, zamanından bugüne kadar nakledilen bu dört rekât arasında oturmak namazı beklemek içindir. Namaz kılan, bu zamanda dilerse tespih okur, dilerse Allah (c.c)'ı zikreder, dilerse namaz kılar, dilerse sükût eder. Bunlardan hangisini yaparsa güzeldir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْمُنْتَظِرُ لِلصَّلَاةِ كَمَنْ فِى الصَّلَاةِ

"Namazı bekleyen, namaz kılan kimse gibidir" buyurmuşlardır.

Bazıları; **"Mekke halkı bu zamanda Kâbe-i Muazzama'yı tavaf eder. Medine-i Münevvere halkı ise namaz kılarlarmış"** demişlerdir.

Teravih namazında bir kere Kur'ân-ı Kerimi hatmetmek sünnettir. Teravih namazında okunacak kıraat miktarında ihtilaf edilmiştir.

Bazıları, **"Her iki rekâtında Akşam namazındaki kıraat miktarı**

okunmalıdır. Çünkü Nafile namaz, farz namazından derece itibarıyla aşağıdır. Bu itibarla Nafile namazda, farz namazların kıraatinin en hafifinin okunması evladır" demişlerdir.

Bazıları, **"Yatsı namazında okunan miktar kadar olmalıdır. Çünkü Teravih namazı, yatsı namazına bağlıdır"** demişlerdir.

Bazıları; "(Hasan b. Ziyad'ın İmam-ı A'zam (r.a)'dan rivayeti), **Her rekâtta on ayet miktarı okunmalıdır. Sahih olan kavl de budur. Çünkü her rekâtta on ayet okumak cemaate hafif gelir ve bununla Kur'ân-ı Kerim Teravihte bir defa hatmedilmiş olur. Zira otuz gecede yirmişer rekâtta altı yüz rekât eder. Kur'ân-ı Kerimin ayetleri altın bin küsürdür. Her rekâtta onar ayet okununca hatim yapılmış olur"** demişlerdir. Nihâye'de de böyle yazılıdır.

Biri, **"Müfessirlerin açıklamasına göre Kur'ân-ı Kerimin ayetleri altı bin altı yüz altmış altıdır. Yukarıda geçen hesaba göre Teravih namazında altı bin ayeti kıraat olunur. Diğerleri kıraat olunmamış olur"** diye sorarsa, Biz **"Bununla Kur'ân-ı Kerimin ayetlerinin takribi murad edilmiş olması ihtimali vardır"** diye cevap veririz.

Nihâye sahibi; **"Efdal olan Ramazan-ı Şerifte iki kere Kur'ân-ı Kerimi hatmetmektir. İbadete düşkün olanlar on günde hatmederlermiş. İmam-ı A'zam (r.a), Ramazan ayında altmış bir hatm-i şerif edermiş. Otuzunu gündüzde, otuzunu gecede, bir hatm-i de Teravihte yaparmış"** demiştir.

Teravihte cemaatin tembelliği için Kur'ân-ı Kerimin hatmi bırakılmaz. Fakat zamanımızda efdal olan insanları cemaatten nefret ettirmemektedir.

Teravih namazını kılacak kimsenin, Teravihe veya gecenin sünnetine veya Kıyam-ı Leyle niyet etmesi caizdir. Teravih namazını ayakta kılabilecek kimsenin, oturarak kılması mekruhtur. Kadihan, **"Fetevâ"**sında fukâha özürsüz oturarak Teravih namazını kılmanın müstehap olmayacağında ittifak etmişlerdir. Özürsüz olarak oturarak Teravih namazını kılan kimsenin namazının caiz olup, olmamasında ihtilaf edilmiştir. Bazıları, **"Özürsüz oturarak kılınan Teravih namazı caiz değildir. Bunu İmam-ı A'zam (r.a)'dan Hasan b. Ziyad (r.a)'ın rivayetini delil getirerek; Bir kimse özürsüz olarak Sabah namazının sünnetini oturduğu hâlde kılsa caiz değildir. Teravih de, Sabah namazının sünneti gibi sünneti müekkede olduğundan, onun da oturarak kılınması caiz değildir"** demişlerdir.

Bazıları; **"Teravih namazını özürsüz oturarak kılmak caizdir"** demişlerdir.

Sabah namazının sünnet ile Teravih namazı arasında fark vardır. Esah olan da budur. Sonuç olarak; Teravih namazını özürsüz oturarak kılan kimse, ayakta kılınan Teravih namazının sevabının yarısını alır. Sabah namazının sünnetinin sünnet-i müekkede olmasında ihtilaf yoktur. Teravih namazının sünnet-i müekkede derecesi, Sabah namazının derecesinden aşağıdır. İkisini beraber saymak caiz değildir.

İmam özürsüz Teravih namazını oturarak kılsa, cemaat ayakta kılsalar, bu meselede ihtilaf vardır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Teravih namazında imam oturarak, cemaat ayakta kılsalar caizdir. Sahih olan kavl de budur.

Vitir namazı, yalnız Ramazan-ı Şerifte cemaatle kılınır. Vitir namazını, **"Ramazan ayında cemaatle mi kılmak efdal yoksa tek başına kılmak mı efdaldir?"** diye sorulursa, **"Cemaatle kılmak efdaldir"** diye cevap verilir. Çünkü Hz. Ömer (r.a) Ramazanda Vitir namazını cemaatle kıldırmıştır. Teravih namazından başka sünnet namazların evde kılınması efdaldir. Evde kılmak riya'dan uzaktır, çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَفْضَلُ صَلاَةِ الرَّجُلِ فِى بَيْتِه اِلاَّ الْمَكْتُوبَةَ

"Farz namazlarından başka kişinin kıldığı namazın en faziletlisi, evde kıldığı namazdır" buyurmuşlardır.

Teravih namazını cemaatle kılmak faziletlidir, eğer bir cemaat Yatsı namazının farzında cemaate yetişemeseler, o cemaat Teravih namazını cemaatle kılamazlar. Ama bir cemaat teker teker Yatsı namazını ve Teravih namazını kılsalar, imamla Vitir namazını kılmaları caizdir. Çünkü Vitir namazını cemaatle kılmak Ramazan ayına mahsustur.

Bazıları **"Vitir namazını Teravih namazına bağlı olduğu için Vitir namazı cemaatle kılınmaz"** demişlerdir.

Nafile namazlar, Ramazandan başka zamanlarda cemaatle kılınmaz. Şems'ül Eimme (r.a)'den; **"Birbirini çağırmak suretiyle cemaatle Nafile namaz kılmak mekruhtur."**

Nafile namazları iki üç kişinin cemaatle kılmalarında ihtilaf vardır. Ama imamdan başka cemaat dört kişi olduklarında ihtilaf yoktur, yani mekruh olmasında ittifak vardır, fukâha **"Nafile namazın cemaatle kılınması mekruh olduğundan Regaip, Berat, Kadir gecesi namazlarında imama uymanın mekruh olduğunu tasrih etmişlerdir."**

ـ فَصْلٌ فِي الْكُسُوفِ ـ

يُصَلِّي إِمَامُ الْجُمُعَةِ بِالنَّاسِ عِنْدَ كُسُوفِ الشَّمْسِ رَكْعَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ رُكُوعٌ وَاحِدٌ. وَيُطِيلُ الْقِرَاءَةَ وَيُخْفِيهَا، وَقَالاَ يَجْهَرُ ثُمَّ يَدْعُو بَعْدَهُمَا حَتَّى تَنْجَلِيَ الشَّمْسُ. وَلاَ يَخْطُبُ فَإِنْ لَمْ يَحْضُرْ صَلُّوا فُرَادَى رَكْعَتَيْنِ أَوْ أَرْبَعًا كَالْخُسُوفِ وَالظُّلْمَةِ وَالرِّيحِ وَالْفَزَعِ.

FASIL

GÜNEŞ TUTULMASI NAMAZI

Güneş tutulduğu vakit Cuma namazını kıldıran imam, insanlara iki rekât namaz kıldırır. **"Küsuf"**; Lügatte güneşin ziyası gidip siyah olması demektir. Meşhur olan **"Küsuf"** kelimesi güneşin tutulması için, **"Küsuf"** kelimesi Ay'ın tutulması için kullanılır. Peygamberimiz (s.a.v)'in oğlu Hz. İbrahim (r.a) öldüklerinde Güneş tutulmuş, Ashâb-ı Kiram İbrahim (r.a)'in ölümü için Güneş tutuldu demişler. Resul-ü Ekrem (s.a.v) bunu işittiklerinde;

إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ تَعَالَى لاَتَنْكَسِفَانِ بِمَوْتِ أَحَدٍ وَلاَ بِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الْأَفْزَاعِ فَافْزَعُوا إِلَى الصَّلَوةِ

"Şüphe yok ki, Güneş ile Ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Hiçbir kimsenin ölmesiyle ve doğmasıyla tutulmazlar. Böyle korkulardan bir şey gördünüz mü hemen namaza sığının, namaz kılınız" buyurmuşlardır.

Sahabeden bir cemaat; **"Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in Güneş tutulduğunda iki rekât namaz kıldığını"** rivayet etmişlerdir.

Güneş tutulduğunda imam her rekâtta bir rükû ile iki rekât namaz kıldırır. İmam-ı Şafii (r.a)'ye göre; her rekât bir rükû ile kılınır. İmam-ı Şafii (r.a)'nin delili; Hz. Aişe (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v);

صَلَّى صَلاَةَ الْكُسُوفِ رَكْعَتَيْنِ بِأَرْبَعِ رُكُوعَاتٍ وَأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ

"Güneş tutulma namazını dört rükû ve dört secde ile iki rekât

kıldı" diye rivayet edilen hadis-i şeriftir.

Biz Hanefilerin delili; Abdullah b. Ömer (r.a)'den; **"Peygamberimiz (s.a.v); Güneş tutulduğunda iki rekât namaz kıldı. Güneş açılıncaya kadar namazı uzattı"** diye rivayet edilen hadis-i şeriftir. Bir hususta iki hadis-i şerif taarruz ederlerse erkeklerin rivayet ettiği hadis-i şerif tercih edilir.

Hz. Aişe (r.a); **"Her rekâtta iki rükû yaptı"** diye rivayet ettiği hadis-i şerifin manası şöyle açıklanır; Resul-ü Ekrem (s.a.v) rükûyu çok uzattıklarından; uzak olanlar Resul-ü Ekrem (s.a.v)'i rükûdan kalktı zannedip, rükûdan kalkmışlar arkalarında olan saflar da, önlerinde olan safın ayakta olduğunu görerek, onlar da rükûdan kalkmışlar, ilk rükûdan kalkan saf Peygamberimiz (s.a.v)'in rükûdan kalkmadığını görüp, tekrar rükûya varmışlar, onların arkasında olan saflar da aynı şekilde tekrar rükû etmişler, arka safta olanlar Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in iki kere rükû ettiğini zannetmişler.

Cemaat kalabalık olduğu zaman böyle şüpheler çok olur. Hz. Aişe (r.a) en son saf olan, kadınlar safında bulunduğu için Peygamberimiz (s.a.v)'in iki rükû yaptığını zannetmiştir.

İmam-ı Şafii (r.a); **"Güneş tutulması hadis-i şerifini erkeklerden İbn-i Abbas (r.a)'da rivayet etmiştir"** derse; biz Hanefiler, **"O zaman İbn-i Abbas (r.a) çocuk olduğundan, kadınların safının önünde bulunmakla Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in iki defa rükû yaptığını zannetmiştir"** diye cevap veririz.

İmam, bu namazın kıraatini uzatır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) birinci rekâtta Bakara Suresini, ikinci rekâtta Al-i İmran suresi kadar okumuştur. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; imam kıraati gizli okur. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imam kıraati açıktan okur. Namaz kılındıktan sonra Güneş açılıncaya kadar dua eder. İmam dilerse otururken, dilerse ayakta dilerse Kıble'ye karşı dilerse cemaate karşı dua eder, cemaat de "Âmin" der. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ هٰذِهِ الْاَفْزَاعِ فَافْزَعُوا اِلَى اللهِ تَعَالٰى بِالدُّعَاءِ

"Bu korkulardan bir şey gördünüz mü, duaya sığınınız, dua ediniz!" buyurmuşlardır.

Bu namazdan sonra, imam hutbe okumaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Bayramlarda okunduğu gibi, namazdan sonra iki hutbe okunur. Delili; Hz. Aişe (r.a)'nın;

"Peygamberimiz (s.a.v) namaz kıldıktan sonra Allah'û Teâlâ'ya

hamd-ü sena ederek iki hutbe okumuşlardır" diye rivayet ettiği hadis-i şeriftir.

Biz Hanefiler; **"Bu rivayeti Hz. Aişe (r.a)'den başkası rivayet etmemiştir"** diye cevap veririz. Eğer bu rivayet doğru ise, hadis-i şerifin manası şöyle açıklanır;

Ashâb-ı Kiram Güneşin tutulması Hz. İbrahim (r.a)'in ölümünden dolayı olduğunu söylediler. Peygamberimiz (s.a.v) onların söylediklerinin doğru olmadığını bildirmek için hutbe okumuşlardır. Yoksa hutbe okumak şart değildir veya Hz. Aişe (r.a)'nin; **"Hutbe okudu"** sözü **"dua etti"** manasınadır. Çünkü duaya, hutbe de denilir.

Cuma kıldıran imam bulunmazsa, cemaat arasında sen gerçeksin, ben gerçeğim diye kargaşalık olmaması için, namazı kendi başlarına kılarlar. Çünkü nafile namazlarda asıl olan tek başına kılınmasıdır. Güneş tutulma namazını, Ay tutulma namazı gibi iki veya dört rekât kılarlar.

Ay tutulma namazında; Cumayı kıldıran imam bulunsa bile, yine herkes teker teker kılarlar. Çünkü gecede toplanmak zordur. İmam-ı Şafiî (r.a); Ay tutulunca mescit imamı insanlara iki rekât namaz kıldırır, her rekâtta iki rükû yapar. Güneş tutulma namazında olduğu gibi kıraati açıktan okur, demiştir.

Şiddetli depremler, yıldırım, çok yıldız kayması, şiddetli ve devamlı yağmur, salgın hastalıklar için de namaz kılınır.

ـ فَصْلٌ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ ـ

لَاصَلَاةَ بِجَمَاعَةٍ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ بَلْ دُعَاءٌ وَاِسْتِغْفَارٌ، فَاِنْ صَلُّوا فُرَادٰى جَازَ، وَقَالَا يُصَلِّي الْإِمَامُ بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ يَجْهَرُ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ. وَيَخْطُبُ بَعْدَهُمَا خُطْبَتَيْنِ كَالْعِيدِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خُطْبَةً وَاحِدَةً. وَلَا يَقْلِبُ الْقَوْمُ اَرْدِيَتَهُمْ وَيَقْلِبُ الْإِمَامُ عِنْدَ مُحَمَّدٍ. وَيَخْرُجُونَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ فَقَطْ وَلَا يَحْضُرُهُ اَهْلُ الذِّمَّةِ.

FASIL

İSTİSKÂ NAMAZI

Yağmur yağmadığı zaman Müslümanlar yağmur duasına çıkarlar. Allah'û Teâlâ (c.c)'dan yağmur yağdırmasını isterler. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre İstiskâ'da cemaat ile namaz yoktur. Yalnız dua ve istiğfar vardır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلُ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا

"Rabbinizden mağfiret dileyiniz. Çünkü O, çok yarlıgayıcıdır. (Bu yüzden) **size bol bol yağmur ihsan eder"** (Nûh Suresi; 10-11) buyurmuştur.

Allah'û Teâlâ (c.c) yağmurun yağması için istiğfarı sebep kılmıştır. Âyet-i kerimede namaz zikredilmemiştir. Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in yağmur duasına çıktıklarında namaz kıldırmayıp, dua ettikleri rivayet edilmiştir.

Enes (r.a)'dan; **"Peygamberimiz (s.a.v) minberde iken Ashâb-ı Kirâm kuraklıktan şikayet ettiklerinde Peygamberimiz (s.a.v) minberde dua etti. Bir hafta devamlı yağmur yağdı, sonra kesildi"** diye rivayet olunmuştur.

Hz. Ömer (r.a) yağmur kesildiğinde ashabıyla istiskâ için müşavere ettiğinde Sahabeden Hz. Kaab (r.a); **"Ey müminlerin emiri İsrail oğulları Peygamberlerinin yakınlarıyla Allah'û Teâlâ'dan yağmur yağdırmasını niyaz ederlerdi. Aramızda Resulullah (s.a.v)'in amcası bulunurken, "Biz niçin Onun yüzü suyu hürmetine Kerim olan Allah'tan yağmur yağdırmasını niyaz etmiyoruz?"** demiş. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) Hz. Abbas (r.a)'ı minber üzerine oturup kendisi de yanına otururak;

اَللّٰهُمَّ نَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّكَ

"Allahümme netevesselü ileyke bi amm-i nebiyyike"

"Ey Allah'ım! Peygamber (Hz. Muhammed) **(s.a.v)'in amcası yüzü suyu hürmetine bize yağmur ihsan et!"** diye dua etmiş. Minberden inmeden bol yağmur yağmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v)'den nakledilen yağmur duası şudur;

اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثاً مُغِيثاً هَنِيئاً مَرِيئاً غَدَقاً مُجَلِّلاً سَحّاً عَمّاً طَبَقاً اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا الْغَيْثَ وَلاَ تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ،اَللّٰهُمَّ انَّ بِالْبِلاَدِ وَالْعِبَادِ وَاْخَلْقِ مِنَ اللَّاْ وَاْءِ وَالضَّنْكِ مَالاَنَشْكُوهُ الاَّ اِلَيْكَ،اَللّٰهُمَّ اَنْبِتْ لَنَا الزَّرْعَ وَاَدِرَّلَنَا الضَّرْعَ وَاسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَآءِ وَاَنْبِتْ لَنَا بَرَكَاتِ الْاَرْضِ،اَللّٰهُمَّ اِنَّانَسْتَغْفِرُكَ اِنَّكَ كُنْتَ غَفَّارًا فَاَرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا

"Allahümme! Eskına geysen mugisen henien merien gadekan mücillilen sahan ömmen tabeka, Allahümme eskınal'gayse ve lâ tec'alnâ minel kanitin. Allahümme; inne bil'bilâdi vel'ıbadi vel'halkı minel'le'vaî veddanki mâlâ neşkûhu illâ ileyk. Allahümme! Enbit lena min berekâtil arz. Allahümme! İnna nestağfirüke inneke künte gaffara feersilissemae aleyna midrarâ."

Manası;

"Yarabbi! Bize yardım eden, içimize sinen, bol, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumi bir yağmur ihsan buyur.

İlâhi! Bize yağmur ihsan et, bizi ümitlerini kesmiş kimselerden etme. Ey Rabbimiz! Kullarda, illerde vesair yaratılmış şeylerde öyle bir güçlük öyle bir darlık var ki, senden başkasına arz edemeyiz.

Ey Yüce Hâlikimiz! Bizim için ekinleri bitir, bizim için memeleri sütle doldur, bize göğün bereketlerinden ihsan et, bize yeryüzünün bereketlerinden yetiştir. Ey Kerim Mabudumuz! Biz senden mağfiret dileriz. Şüphe yok ki, sen çok mağfiret edicisin. Artık bize semadan bol bol yağmurlar yağdır. Ey Gafûr, Rahîm Rabbimiz!"

Cemaat isterlerse ayrı ayrı namaz kılarlar. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imam cemaate Bayram namazı gibi açıktan okuyarak iki rekât namaz kıldırır. Bunların delili İbn-i Abbas (r.a)'dan; **"Peygamberimiz (s.a.v) Bayram namazı gibi iki rekât namaz kıldırdı, bir kere**

de kıldırmadı" diye rivayet edilmiştir.

Bundan dolayı, İstiskâ namazı sünnet değil, menbûdtur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazdan sonra iki hutbe okunur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bir hutbe okunur ve tekbir alınır. Hatip, minbere çıkmaz, yerde durur; kılıç, ok veya asa gibi bir şeye dayanır, öyle hutbelerini irad eder.

Bedâyi'de; **"Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'den meşhur olan rivayete göre; tekbir alınmaz"** denilmiştir.

Zahiriyye'de; **"İmam-ı Muhammed (r.a)'den "Tekbir alınması" rivayeti olmakla beraber, "İstiskâ namazında Bayram namazı gibi iki rekât kılınır, hutbe okunur, fakat tekbir alınmaz" rivayeti de vardır"** denilmiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; hutbe cemaatle kılınan namaza bağlı olduğundan istiskâ'da cemaatle namaz olmadığından hutbe okunmaz.

İbn-i Ömer (r.a)'den; **"Peygamberimiz (s.a.v) ne namaz kılmış, ne hutbe okumuş, ancak dua etmiştir"** diye rivayet olunmuştur. Nebi (a.s)'ın **"hutbe okudu"** diye olan rivayeti, hutbe okumanın caiz olacağını beyan için olup, sünnet için değildir.

Hz. Ömer (r.a)'ın yağmur duasına çıktığı, fakat namaz kılmadığı sabit olmuştur. Namaz sünnet olsaydı herkesten daha fazla Resulullah (s.a.v)'ın sünnetine uyan Hz. Ömer (r.a) namazı terk etmezdi.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; imam elbisesini çevirir; Dört köşeli ise yukarısını aşağı, aşağısını yukarı, değirmi ise sağını sol tarafına, solunu da sağ tarafına getirir ve kaba kaftan ise içini dışarıya, dışını da içeriye getirir. Bu sıkıntılı hâlin değişmesi için elbiseyi çevirmek uğurluluk içindir. Fakat cemaat elbiselerini çevirmezler.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; imam da elbisesini çevirmez. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) Cuma gününde istiskâya çıktıklarında mübarek ridâsını çevirmemişlerdir. Eğer sünnet olsaydı çeviririerdi. Üç gün peşi peşine yağmur duasına çıkılır. Üç günden sonra çıkılmaz. Yağmur duasına çıkmadan önce sadaka verilir, tevbe ve istiğfar edilir, aralarında dargın olanlar birbiriyle barışırlar. Duaya çıkarken eski elbiseler giyilir, zelil, mütevazı, bir hâlde başlarını eğerler, zayıfları, yaşlıları ve çocukları da beraber götürürler. Muhtasırıs-Sırâci'l-Vehhac'da; İmam halka üç gün oruç tutmalarını emreder. Dördüncü gün yağmur duasına çıkarlar. Çocukları da yanlarında götürürler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لَوْلاَ صِبْيَانٌ رُضَّعٌ وَبَهَائِمُ رُتَّعٌ وَعِبَادُ اللهِ رُكَّعٌ لَصُبَّ عَلَيْكُمُ الْعَذَابَ صَبًّا

"Süt emen çocuklar, otlayan hayvanlar, beli bükülmüş ihtiyarlar olmasaydı, üzerinize azap yağmur gibi yağardı" buyurmuşlardır.

Bu hadis-i şerif çocukların, hayvanların, yaşlıların yağmur duasına çıkmalarına delâlet eder.

Yine Peygamberimiz (s.a.v);

اِنَّ نَبِيًّا مِنَ الْاَنْبِيَآءِ اسْتَسْقٰى فَاِذَا هُوَ بِنَمْلَةٍ رَافِعَةً قَوَائِمَهَا اِلَى السَّمَآءِ فَقَالَ ارْجِعُوا فَقَدِ اسْتُجِيبَ لَكُمْ مِنْ اَجْلِ النَّمْلَةِ وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ هَلْ تُنْصَرُونَ وَتُرْزَقُونَ اِلَّا بِضُعَفَائِكُمْ

"Peygamberlerden bir Peygamber yağmur duasına çıkmış. Bir de ne görsün, bir karınca sırt üstü yatıp ayaklarını göğe doğru döndürmüş. Bunun üzerine o Peygamber, "Geri dönün, bu karınca için duanız kabul edilmiştir" **demiş. Size zayıf olanlarınız sebebiyle yardım olunur ve rızk verilir" buyurmuşlardır"** denilmiştir.

Müslüman olmayanlar yağmur duasına çıkmazlar. Çünkü istiskâ yağmurun yağmasını istemektir. Müslüman olmayanlar üzerine rahmet inmez. Ancak azap ve lânet iner. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; onlar kendileri çıkarlarsa men olunmazlar. İstiskâdan onların men edilmesi için "eser"de vardır. Fakat biz Hanefilerce onların yağmur duasına çıkmaları caiz değildir. Çünkü Müslümanlar dua için çıkarlar. Müslüman olmayanlar hakkında Allah'û Teâlâ (c.c);

وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ

"Kafirlerin duası sapıklık içinde kalmaktan başka bir şey değildir" (Er-Râd Suresi; 14) buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.v);

اَنَا بَرِيءٌ مِنْ مُسْلِمٍ مَعَ مُشْرِكٍ

"Ben, müşrikle beraber olan Müslüman'dan beriyim!" buyurmuşlardır.

Bu ayetle, hadis-i şerif Müslüman olmayanların yağmur duasına çıkamayacaklarına kesin delildir.

ـــ بَابُ اِدْرَاكِ الْفَرِيضَةِ ـــ

مَنْ شَرَعَ فِى فَرْضٍ فَاُقِيمَ اِنْ لَمْ يَسْجُدْ لِلْاُولٰى يَقْطَعُ وَيَقْتَدِى وَاِنْ سَجَدَ وَهُوَ فِى الرُّبَاعِى يُتِمُّ شَفْعًا. وَلَوْ سَجَدَ لِلثَّالِثَةِ يُتِمُّ وَيَقْتَدِى مُتَطَوِّعًا اِلاَّ فِى الْعَصْرِ، وَلَوْ فِى الْفَجْرِ اَوِ الْمَغْرِبِ يَقْطَعُ وَيَقْتَدِى مَالَمْ يُقَيِّدِ الثَّانِيَةَ بِسَجْدَةٍ فَاِنْ قَيَّدَ يُتِمُّ وَلاَ يَقْتَدِى. وَلَوْ كَانَ فِى سُنَّةِ الظُّهْرِ اَوِ الْجُمُعَةِ فَاُقِيمَ اَوْ خَطَبَ يَقْطَعُ عَلَى شَفْعٍ وَقِيلَ يُتِمُّهَا. وَكُرِهَ خُرُوجُهُ مِنْ مَسْجِدٍ اُذِّنَ فِيهِ قَبْلَ اَنْ يُصَلِّىَ مَا اُذِّنَ لَهَا اِلاَّ مَنْ تُقَامُ بِهِ جَمَاعَةٌ اُخْرٰى وَاِنْ صَلَّى لاَيُكْرَهُ اِلاَّ فِى الظُّهْرِ وَالْعِشَاءِ اِنْ شَرَعَ فِى الْاِقَامَةِ. وَمَنْ خَافَ فَوْتَ الْفَجْرِ بِجَمَاعَةٍ اِنْ اَدَّى سُنَّتَهُ يَتْرُكُهَا وَيَقْتَدِى وَاِنْ رَجَا اِدْرَاكَ رَكْعَةٍ لاَيَتْرُكُ بَلْ يُصَلِّيهَا عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ وَيَقْتَدِى، وَلاَ تُقْضَى اِلاَّ تَبَعًا لِلْفَرْضِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ تُقْضَى بَعْدَ الطُّلُوعِ وَيَتْرُكُ سُنَّةَ الظُّهْرِ فِى الْحَالَيْنِ وَيَقْضِيهَا فِى وَقْتِهِ قَبْلَ شَفْعِهِ وَغَيْرُهُمَا وَغَيْرُ الْفَرَائِضِ الْخَمْسِ وَالْوِتْرِ لاَيُقْضَى اَصْلا. وَمَنْ اَدْرَكَ رَكْعَةً وَاحِدَةً مِنَ الظُّهْرِ بِجَمَاعَةٍ لَمْ يُصَلِّهِ بِجَمَاعَةٍ بَلْ اَدْرَكَ فَضْلَهَا. وَمَنْ اَتَى مَسْجِدًا وَلَمْ يُدْرِكْ جَمَاعَةً يَتَطَوَّعُ قَبْلَ الْفَرْضِ مَاشَاءَ مَالَمْ يَخَفْ فَوْتَهُ. وَمَنْ اَدْرَكَ الْاِمَامَ رَاكِعًا فَكَبَّرَ وَوَقَفَ حَتَّى رَفَعَ رَأْسَهُ لَمْ يُدْرِكْ تِلْكَ الرَّكْعَةَ. وَمَنْ رَكَعَ قَبْلَ اِمَامِهِ فِيهِ صَحَّ رُكُوعُهُ.

BAB

FARZLARA YETİŞME HAKKINDA

Bir kimse başladığı farz namazın henüz birinci rekâtının secdesini yapmadan ikamet getirilerek cemaat aynı namaza başlasa, o kimse namazını kesip namazını kesip imama uyar. Özürsüz ibadeti bozmak haramdır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَلاَ تُبْطِلُوٓا اَعْمَالَكُمْ

"Amellerinizi bozmayınız" (Muhammed Suresi; 33) buyurmuştur. Fakat burada bozmak namazı kemale ulaştırmak içindir. Mesela; Bir mescidi yeniden yapmak veya tamir etmek için yıkmak. Öğle namazını Cuma namazı için bırakmak. Tek başına kılanın namazını cemaatle kılmak için bozması caizdir. Tek başına kılan dört rekâtlı namaza başlayıp, birinci rekâtın secdesini yapmışsa, bir rekât daha kılarak ikiye tamamla-

dıktan sonra selâm verip imama uyar. Kılmış olduğu iki rekât nafile olur. Başlamış olduğu namazın üçüncü rekâtının secdesini yapmışsa dört rekâta tamamlar. Kılmış olduğu namaz İkindi değilse, imama Nafile olarak uyar. Çünkü İkindiden sonra nafile namaz kılınmaz. Üçüncü rekâtın secdesini yapınca namazın çoğunu kılmış olacağından, o namazı bozması caiz değildir.

Sabah namazında, Akşam namazında ikinci rekâtın secdesini yapmadıkça, o namazı bozup imama uyar. İkinci rekâtın secdesini yapmışsa namazını tamamlar, imama uyamaz. Çünkü Sabah namazından sonra Nafile namaz kılmak mekruhtur. Akşam namazında imama uyarsa, üç rekâtlı nafile namaz kılmış olur. Üç rekâtlı nafile namaz olmadığından sünnete muhalefet etmiş olur. Bu namazı sünnete uymak için dörde tamamlarsa, bu seferde imamına muhalefet etmiş olur. Bunların ikisi de bidattir. Bir kimse Öğle namazının veya Cuma namazının sünnetine başlandığında, Öğle namazının farzı için ikamet getirilse veya hatip hutbeye başlasa, o sünneti iki rekât kılıp selâm verir. Çünkü bu namazlar Nafile sünnetlerdir, farz değildirler. Bazıları **"Başlamış olduğu o sünnetleri tamamlar"** demişlerdir.

Bir kimse bir mescitte iken ezan okunsa, o namazı kılmadan mescitten çıkması mekruhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لَايَخْرُجُ مِنَ الْمَسْجِدِ بَعْدَ النِّدَآءِ اِلاَّ مُنَافِقٌ اَوْ رَجُلٌ يَخْرُجُ لِحَاجَةٍ يُرِيدُ الرُّجُوعَ

"Ezan okunduktan sonra mescitten ancak münafık veya işi olup geri dönmek isteyen adam çıkar" buyurmuşlardır. Yani, ezan okunduktan sonra mescitten çıkmak mekruhtur. Ancak, başka Camide namaz kıldıracak kimsenin çıkması mekruh değildir. Ezan okunan Camide bir defa namaz kılarsa, çıkması mekruh değildir. Sadece Öğle ve Yatsı namazları için ikamet getirilirse Nafile olarak imama uyar.

Bir kimse Sabah namazının sünnetini kıldığı takdirde cemaate yetişemeyeceğinden korkarsa, sünneti kılmayıp imama uyar. Çünkü cemaatin sevabı çok büyüktür. Cemaatin terkinde tehdit vardır. Bu yüzden cemaatin sevabını elde etmek evlâdır. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

لَقَدْ هَمَمْتُ اَنْ اَسْتَخْلِفَ مَنْ يُصَلِّى بِالنَّاسِ وَاَنْظُرَ اِلٰى مَنْ لَايَحْضُرُ الْجَمَاعَةَ فَاُمُرَ بَعْضَ الْفِتْيَانِ بِاَنْ يُحَرِّقُوا بُيُوتَهُمْ

"Vallahi içimden öyle geçti ki; bir kimseyi cemaate namaz kıldırmak için bırakayım, cemaate gelmeyenlere bakayım bazı gençle-

re onların evlerini cayır cayır yakmalarını emredeyim" buyurmuşlardır. İbn-i Abbas (r.a) Hazretlerine; **"Bir kimse geceleyin namaz kılar, gündüzleyin oruç tutar fakat cemaate gelmez, hakkında ne dersiniz?"** diye sorduklarında; **"O Cehennemliktir"** demiştir.

Muhaşşiy-i Sadrış-Şerîa Ahî Çelebi; **"Bir kimse Sabah namazının sünnetini kıldığı takdirde, cemaatle Sabah namazının farzını kaçıracağından korkarsa, Sabah namazının sünnetine başlar, sonra bozup imam uyar, imamla farz namazını kıldıktan sonra Güneş doğmadan Sabah namazının sünnetini kaza eder. Bu şekilde Sabah namazının sünnetini kılmak mekruh değildir ve bir amelî de bozmak olmayıp, ancak bir amelden başka bir amele geçmiş olur"** demiştir. Eğer sabah namazının farzının bir rekâtına yetişeceğini kanaat getirirse, sünnet kılar sonra imama uyar. Çünkü Sabah namazının sünneti cemaat gibi kuvvetlidir. Mümkün mertebe hem sabah namazının sünnetini, hem de cemaatle farzını kılmaya çalışır. Bir kimse herhangi bir namazın bir rekâtına yetişmiş olursa, namazın hepsine yetişmiş olur. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ اَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلٰوةِ فَقَدْ اَدْرَكَهَا

"Her kim namazın bir rekâtına yetişirse; namazın hepsine yetişmiş olur" buyurmuşlardır.

Sabah namazının sünneti mescidin geri tarafında kılınır, sonra imama uyulur. Sabah namazının sünneti ancak farzla beraber kaza olunur. Mesela; Bir kimse Sabah namazına kalkamayıp, güneş doğduktan sonra sabah namazının farzını kaza ederken, sünnetini de kaza eder. Kıyasa göre; sünnetin kaza edilmemesi lâzımdı. Çünkü kaza vacibe mahsustur. Fakat öğle namazından önce kaza edilen sabah namazının farzıyla beraber sünnetin de kaza edilmesi Peygamberimiz (s.a.v)'in farzla beraber sünnetini kaza ettikleri içindir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Güneş doğduktan sonra sabah namazının sünneti kaza olunur. İmam-ı A'zam'la, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; vakit çıktıktan sonra sabah namazının sünneti, sünnetlik vasfını kaybedip Nafile namaza benzer. Böyle bir namazın kılınması Sabah olduktan ve güneş yükseldikten sonra mekruhtur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Sabah namazının sünnetinin Güneş yükseldikten sonra (50 dakika), zeval vaktine kadar kaza edilmesi caizdir. Hakikatte İmamlarımız arasında ihtilâf yoktur. İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a); **"Sabah namazının sünneti güneş çıktıktan sonra ka-**

za edilmez. Eğer kaza edilirse bir beis yoktur" derler.

İmam-ı Muhammed (r.a); **"Sabah namazının sünnetinin Güneş doğduktan sonra kaza edilmesi bence daha iyidir. Ama kaza edilmediğinden dolayı bir şey lâzım gelmez"** der.

Öğle namazının sünneti gerek cemaate yetişilemeyeceğinden korkulsun, gerek korkulmasın iki hâlde de bırakılıp imama uyulur. İmamla öğlenin farzı kıldıktan sonra iki rekât sünnetten önce kalan dört rekâtlık sünnet kılınır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu dört rekât sünnet, iki rekâtlık sünnetten sonra kılınır. Beş vakit farz namaz ile vitir namazından başka namaz kaza edilmez.

Bir kimse öğle namazının yalnız bir rekâtında imama yetişse, o kimse öğle namazını cemaatle kılmış sayılmaz, fakat faziletine yetişmiş olur. Bir rekâta yetişen cemaatle namaz kılmamış olduğuna misal; Bir kimse kölesini Öğle namazını cemaatle kılarsan, **"Azat ol!"** dese, o köle de cemaatle kılınan namazın dördüncü rekâtına yetişirse azat olmaz. Çünkü o namazı cemaatle kılmamış olup, üzerine kıraat lâzımdır. Cemaate yetişmek namazın çoğuna yetişmekle olur. Ama üç rekâtını cemaatle kılmış olsa, azat olur. Çünkü üç rekâtı cemaatle kılan, cemaate yetişmiş olur. Bir rekâtta cemaate yetişen, cemaate yetişmiş olur, diye rivayet de vardır. Fakat iki rekâta yetişen kimse hakkında bir şey söylenmemiş. Bir veya üç rekâta yetişenin cemaatin faziletine yetişeceği bildirdiğinden, iki rekâta yetişen evleviyetle cemaatin faziletine yetişmiş olur, fakat namazı cemaatle kılmamış sayılır. Bir kimse camiye gelip, cemaate yetişemese vaktin çıkmasından korkmadıkça, dilediği kadar farzdan önce Nafile namaz kılabilir. Bir kimse imamı rükûda bulsa da tekbir alıp imam rükûdan doğruluncaya kadar ayakta dursa, o rekâta yetişmiş olmaz.

Cemaatle namaz kılan kimse imamından evvel rükû edip, imamı o kimseye rükûda yetişse o kimsenin rükûsu sahih olur.

İmama uyan kimsenin, namaz rükûnlarından bir rüknün en az bir cüzünü imamla beraber yapması şarttır, burada ise bu şart bulunmuştur, imamdan önce secde ve rükû edenler hakkında tehdit vardır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَمَا يَخْشَى الَّذِى يَرْكَعُ قَبْلَ الْاِمَامِ وَيَرْفَعُ اَنْ يُحَوِّلَ اللهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ

"İmamdan önce rükûya varan ve imamdan evvel rükûdan kalkan başının merkep başına çevrileceğinden korkmaz mı?" buyurmuşlardır.

ـــ بَابُ الْفَوَائِتِ ـــ

اَلتَّرْتِيبُ بَيْنَ الْفَائِتَةِ وَالْوَقْتِيَّةِ وَبَيْنَ الْفَوَائِتِ شَرْطٌ. فَلَوْ صَلَّى فَرْضًا ذَاكِرًا فَائِتَةً فَسَدَ فَرْضُهُ مَوْقُوفًا وَعِنْدَهُمَا بَاتًّا. فَلَوْ قَضَاهَا قَبْلَ اَدَاءِ سِتٍّ بَطَلَتْ فَرْضِيَّةُ مَا صَلَّى وَاِلاَّ صَحَّتْ عِنْدَهُ لاَعِنْدَهُمَا. وَالْوِتْرُ كَالْفَرْضِ عَمَلاً فَذِكْرُهُ مُفْسِدٌ خِلاَفًا لَهُمَا، وَلَوْ صَلَّى الْعِشَاءَ بِلاَ وُضُوءٍ نَاسِيًا ثُمَّ صَلَّى السُّنَّةَ وَالْوِتْرَ بِهِ يُعِيدُ السُّنَّةَ لِاِعَادَةِ الْعِشَاءِ وَلاَ يُعِيدُ الْوِتْرَ خِلاَفًا لَهُمَا وَبِبُطْلاَنِ الْفَرْضِيَّةِ لاَيَبْطُلُ اَصْلُ الصَّلاَةِ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ. وَيَسْقُطُ التَّرْتِيبُ بِضِيقِ الْوَقْتِ وَبِالنِّسْيَانِ، وَبِصَيْرُورَةِ الْفَوَائِتِ سِتًّا حَدِيثَةً اَوْ قَدِيمَةً وَلاَ يَعُودُ بِعَوْدِهَا اِلَى الْقِلَّةِ. فَمَنْ تَرَكَ سِتًّا اَوْ اَكْثَرَ وَشَرَعَ يُؤَدِّى الْوَقْتِيَّاتِ مَعَ بَقَاءِ الْفَوَائِتِ ثُمَّ فَاتَهُ فَرْضٌ جَدِيدٌ فَصَلَّى وَقْتِيَّةً بَعْدَهُ ذَاكِرًا لَهُ صَحَّتْ وَقْتِيَّتُهُ. وَكَذَا لَوْ قَضَى تِلْكَ الْفَوَائِتِ اِلاَّ فَرْضًا اَوْ فَرْضَيْنِ فَصَلَّى وَقْتِيَّةً ذَاكِرًا. وَلاَ يُقْتَلُ تَارِكُ الصَّلاَةِ عَمْدًا مَالَمْ يَجْحَدْ وَلَوْ اِرْتَدَّ عَقِيبَ فَرْضٍ صَلاَّهُ ثُمَّ اَسْلَمَ فِى الْوَقْتِ لَزِمَهُ اِعَادَتُهُ وَلاَ يَلْزَمُ قَضَاءُ مَا فَاتَهُ زَمَانَ الرِّدَّةِ وَلاَ قَضَاءُ مَا فَاتَهُ بَعْدَ اِسْلاَمِهِ فِى دَارِ الْحَرْبِ اِنْ جَهِلَ فَرْضِيَّتَهُ.

BAB
VAKTİNDE KILINMAYAN NAMAZLARIN KAZASI HAKKINDA

Bir namazı vaktinde kılmaya **"Eda"**, vakti geçtikten sonra kılmaya da **"Kaza"** denir.

Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazların kazası farzdır. Vitir namazının kazası vaciptir. Yalnız sabah namazının sünneti farzıyla beraber Güneş doğup elli dakika geçtikten sonra zeval vaktine kadar bu sünnet farzla beraber kaza edilir. Vaktinde kılınan veya kılınacak olan bir namaza **"Vaktiyye"** denildiği gibi vaktinde kılınmayan bir namaza da **"Fâite"** denilir. Kadın olsun erkek olsun bir kimse tertip sahibi sayılması için ergenlik çağına girdiği vakitten itibaren en az altı vakit namazı kazaya kalmamış olmalıdır.

Böyle bir kimsenin kazaya kalan namaz vaktinde kılınan namaz arasında ve kaza namazları arasında tertibe (sıraya) riayet etmesi şarttır. Çünkü İbn-i Ömer (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ نَسِيَ صَلاَةً فَلَمْ يَذْكُرْهَا اِلاَّ وَهُوَ مَعَ الْاِمَامِ فَلْيُصَلِّ الَّتِي نَسِيَهَا ثُمَّ لْيُعِدِ الَّتِي صَلاَّهَا مَعَ الْاِمَامِ

"Bir kimse namazı unutup da onu hatırlamasa ancak imamla beraber kılarken hatırlasa unutmuş olduğu namazı kılsın sonra imamla beraber kılmış olduğu namazı tekrar kılsın" buyurmuşlardır.

Eğer, namazlar arasında sırayı gözetmek şart olmasaydı, Peygamberimiz (s.a.v) imamla kılınan namazın tekrarını emretmezlerdi.

Hatta Peygamberimiz (s.a.v) Hendek Muharebesinde dört vakit namazı kılamamıştı. Peygamberimiz (s.a.v) sıra ile kaza ettikten sonra;

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي اُصَلِّي

"Beni nasıl namaz kılar gördünüz ise öylece namaz kılınız" buyurmuşlardır.

Tertip sahibi olan bir kişi, her nasılsa bir vakit namazı kılamayıp kazaya bıraksa, ikinci namaz vakti gelince önce kazaya kalan namazı kılması lâzımdır. Eğer o kazaya kalmış namazı hatırladığı hâlde vaktin namazını kılarsa, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kılmış olduğu vakit muvakkaten bozulmuş olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bu namaz farz olmaktan çıkıp nafile olur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; tamamen namaz olmaktan çıkar. Bu kalan kaza namazını altı vakitten önce kılarsa, kılmış olduğu vakit namazlarının farziyeti bozulup nafile olurlar. Altı vakit kıldıktan sonra bu kalan kazayı kılarsa İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bu altı vakit namaz sahih olur. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; sahih olmaz. Mesela; Bir kimse uykudan uyanamayıp Sabah namazını kılmamış olsa, Sabah namazını kaza etmeden ve her namaz kılarken bu kaza namazı hatırında olduğu hâlde öğle namazını, ikindi namazını, akşam namazını, yatsı namazını, ertesi günün sabah namazını kılsa, o günün öğle namazını da kılarsa vakit altı olduğundan bu öğle namazı önceki beş vakit namazın sahih olmasına sebep olur. Eğer altıncı vakit olan öğle namazında önce kazaya kalmış sabah namazını kaza ederse, kılmış olduğu beş vakit namaz bozulmuş olur. Bu takdirde beş vakit namazın sahih olmasını temin eden öğle namazıdır ve beş vakit namazı bozan kazaya kalmış sabah namazıdır.

Tertip sahibi vitir namazını kılmayıp, ertesi gün sabah namazından önce vitir namazını kaza etmeden, sabah namazını kılarsa, sabah nama-

zı bozulur. Bu mesele İmam-ı A'zam (r.a)'a göredir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Vitir namazı sünnet olduğu için sabah namazı bozulmaz. Çünkü sünnet namazlarla, farz namazlar arasında sırayı gözetmek şart olmayıp, farzlar arasında şarttır. Bir kimse unutup Yatsı namazını abdestsiz olarak kıldıktan sonra, sünnetler ile Vitir namazını abdestli kılsa İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; sünnetleri tekrar kılar, fakat Vitir namazını kılmaz. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; vitir namazını da tekrar kılar.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; namazın farziyet vasfı bozulmadan asıl namaz bozulmayıp nafile olur. Çünkü İftitah Tekbiri namazın farziyet vasfıyla asıl namaz için alınmış olur. Bu takdirde zaruretten dolayı vasfın bozulmasıyla asıl namaz bozulmayıp nafile namaza dönüşür.

Mesela; Fakir olan bir kimse üzerinde borç olan kefaret orucunu tutarken zengin olup köle azat etse, fakir iken tutmuş olduğu oruçlar nafile oruca dönüşür.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazın farziyet vasfı bozulunca, namazın aslı da bozulur. Çünkü iftitah tekbiri farz için alınmıştır. Farziyeti bozulunca farziyet için alınmış olan ftitah tekbiri de bozulur.

Tertip sahibi, üç şeyin biriyle tertip sahibi olmaktan çıkar;

1- Vaktin daralmasıyla. Mesela; Bir kimse kazaya kalmış olan yatsı namazını sabah namazında hatırlasa, vakti ise yalnız sabah namazını kılmaya müsait bulunsa, sabah namazını kılar. Yatsı namazını önce kaza etmemesi, bu sabah namazının sahih olmasına mâni olmaz.

2- Unutmakla. Çünkü unutan kimse kaza namazını vakit namazından önce kılmaktan acizdir. Unutması sebebiyle kazaya kalan namazını kılmakla mükellef tutulsa aciz olan kimseye gücünün yetmediği bir şeyle teklif edilmiş olur. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا

"Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez!" (El-Bakara Suresi; 286) buyurmuştur.

3- Kazaya kalan namazların altı olması. Kazaya kalan bu namazlar gerek yeni kazaya kalmış olsun, gerek eskiden kazaya kalmış olsun. Yakın bir zamanda kazaya kalmış bulunanlar altı vakit olunca ittifakla tertibi düşürür. Eskiden kazaya kalmış altı vaktin tertibi düşürmesi hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Mesela; Bir kimse bir ay namaz kılmasa, bir ay

da kılsa ve kalan bir aylık namazını kılarken üzerinde kalmış olan kaza namazı hatırında olsa; bazılarına göre; kılmış olduğu vakit namazı caiz olmaz. Çünkü düşmüş olan tertip tekrar dönmüştür. Bazılarına göre ise; kılmış olduğu vakit namazı caizdir. Fetva da bunun üzerinedir. Çünkü eskiden kazaya kalmış namazlar tertibi düşürmüştür. Yeniden namazı terk etmek tertibin düşmesini kuvvetlendirmiştir. Buna göre; gerek eskiden kazaya kalan namazlar, gerek yeni kazaya kalan namazlar altı olunca tertibi düşürür.

Bir kimsenin üzerinde altı vakitten ziyade kaza namazı olup, bu namazları kaza ederek beş vakitten aza düşürse tertibi tekrar dönmez.

Bazı kimselere göre; tertip tekrar döner.

Bir kimse altı vakit veya daha ziyade vakit namazını terk edip, üzerinde bu kaza namazları varken vakit namazlarını kılmaya başlasa, sonra bir vaktin namazını yine kazaya bıraksa, ikinci vakitte bu kaza namazı hatırında olduğu hâlde vakit namazını kılsa, o kimsenin vakit namazı sahih olur.

Aynı şekilde bir kimse üzerinde borç olan kaza namazlarını kılıp, yalnız iki veya bir vakit kaza namazı kalsa, bu kaza namazları hatırında olduğu hâlde vakit namazını kılsa, vakit namazı sahih olur. Çünkü kaza namazının azalmasıyla tertip geri dönmez.

Bir kimse namazın farz olduğunu inkâr etmedikçe, kasten namazı terk etmekle öldürülmez. Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ كَفَرَ

"Her kim kasten namazı terk ederse muhakkak kâfir olmuştur" hadiş-i şerifi namazın farziyetini inkâr ederek terk edenler hakkındadır. Nitekim fıkıh usulünde beyan edilmiştir. Bir kimse farz namazını kılınca –Allah'û Teâlâ (c.c) cümlenizi korusun- mürted (İslâm dininden dönen) olsa, sonra vakit için Müslüman olsa, o kimsenin o vakti tekrar kılması lâzımdır. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; tekrar kılmaz. Çünkü mürtedlik ameli bozmaz. Ancak mürted olarak ölmek ameli bozar. Buna delili; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

"İçinizden kim dininden döner de o, kâfir olarak ölürse onların yaptığı işler dünyada, ahirette de boşa gitmiştir." (Bakara Suresi;

217) kavl-i kerimidir.

Biz Hanefilerce küfrün kendisiyle amel yok olur. Ve yok olduğuna delilimiz; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

مَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

"Kim imanı tanımayıp kâfir olursa, herhâlde bütün yaptığı boşa gitmiştir." (Mâide Suresi; 5) kavl-i kerimidir.

Ameli boşa gidince sanki o kimse namaz kılmamıştır. Namaz vaktinde tekrar Müslüman olunca iade etmesi vacip olur. Fakat mürtedlik zamanında geçirmiş olduğu namazların kazası lâzım gelmez. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; kazası vacip olur. Biz Hanefilerin bu hususdaki delili; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ

"(Habibim) **o küfredenlere söyle ki, eğer vazgeçerlerse geçmiş** (günahları) **yarlıganacaktır"** kavl-i kerimidir.

Ayet-i kerimedeki سَلَفْ kelimesi umum olduğundan mürtede de şamildir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bu umum olan lafızdan mürted olan tahsis edilmiştir. Çünkü hiç Müslüman olmayan kâfir, sanki Müslümanlığı bilmediğinden, İslâm'ın şartlarıyla mükellef değildir. Eğer kâfir olanlara Müslüman olduktan sonra, küfür hâlinde kılmadıkları namazların kazaları vacip olsaydı, bu onların Müslüman olmalarına mâni olurdu. Bu yüzden küfür hâlindeki namazların kazası affolundu. Ama mürted olan böyle değildir. Çünkü o kimse Müslümanlığın güzelliğini bildikten sonra inadından İslamiyet'ten çıkmıştır. Bu takdirde o kimse affa müstehak değildir. Bundan dolayı mürtedden cizye kabul edilmez. Bir kimse dar-ı harpte Müslüman olup namazın farziyetini bilmeyerek namaz kılmasa, sonra namazın farz olduğunu öğrense, kılmamış olduğu namazları kaza etmez. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; kaza etmesi lâzımdır. Çünkü şeriatı bilmemek ibadetin vacip olmasına mâni değildir. Nitekim bilmemenin imanın vacip olmasına engel olmadığı gibi. Fakat bir kimse Müslüman memleketinde Müslüman olup ibadetlerin farziyetini bilmeyerek namaz kılmasa, kılmamış olduğu namazları kaza eder. Dar-ı harp de bunun gibidir.

Bizim diğer İmamlarımızın delili; insan ibadetleri bilmeden namazı kılmaktan acizdir. Dar-ı harpte olan bir kimsenin ibadetlerin farz olduğunu bilmemesi bir özürdür. Fakat İslâm memleketinde olan bir kimsenin ibadetlerin farz olduğunu bilmemesi özür sayılmaz. Ama iman bunun gibi değildir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c)'nın varlığına, birliğine deliller pek çoktur. Bu ibadetle kıyas edilemez.

ــ بَابُ سُجُودِ السَّهْوِ ــ

إِذَا سَهَا بِزِيَادَةٍ أَوْ نُقْصَانٍ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ التَّسْلِمَتَيْنِ وَقِيلَ بَعْدَ وَاحِدَةٍ وَتَشَهَّدَ وَسَلَّمَ وَيَأْتِي بِالصَّلاَةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَالدُّعَاءِ فِي قَعْدَةِ السَّهْوِ هُوَ الصَّحِيحُ. وَيَجِبُ إِنْ قَرَأَ فِي رُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ أَوْ قُعُودٍ أَوْ قَدَّمَ رُكْنًا أَوْ أَخَّرَهُ أَوْ كَرَّرَهُ أَوْ غَيَّرَ وَاجِبًا أَوْ تَرَكَهُ كَرُكُوعٍ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ وَتَأْخِيرِ الْقِيَامِ إِلَى الثَّالِثَةِ بِزِيَادَةٍ عَلَى التَّشَهُّدِ وَرُكُوعَيْنِ وَالْجَهْرِ فِيمَا يُخْفَى وَبِالْعَكْسِ وَتَرْكِ الْقُعُودِ الْأَوَّلِ وَقِيلَ كُلُّهُ يَؤُولُ إِلَى تَرْكِ الْوَاجِبِ وَإِنْ تَشَهَّدَ فِي الْقِيَامِ أَوِ الرُّكُوعِ لاَيَجِبُ وَإِنْ سَهَا مِرَارًا يَكْفِيهِ سَجْدَتَانِ وَيَلْزَمُ الْمُقْتَدِي بِسَهْوِ إِمَامِهِ إِنْ سَجَدَ لاَبِسَهْوِهِ وَالْمَسْبُوقُ يَسْجُدُ مَعَ إِمَامِهِ ثُمَّ يَقْضِي. وَإِنْ سَهَا عَنِ الْقُعُودِ الْأَوَّلِ وَهُوَ إِلَيْهِ أَقْرَبُ عَادَ وَإِلاَّ لاَ وَيَسْجُدُ لِلسَّهْوِ. وَإِنْ سَهَا عَنِ الْقُعُودِ الْأَخِيرِ عَادَ مَالَمْ يَسْجُدْ وَسَجَدَ لِلسَّهْوِ فَإِنْ سَجَدَ بَطَلَ فَرْضُهُ بِرَفْعِهِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ وَبِوَضْعِهِ عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ وَصَارَتْ نَفْلاً خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ فَيَضُمُّ سَادِسَةً إِنْ شَاءَ. وَإِنْ قَعَدَ فِي الرَّابِعَةِ ثُمَّ قَامَ عَادَ وَسَلَّمَ مَالَمْ يَسْجُدْ وَإِنْ سَجَدَ تَمَّ فَرْضُهُ وَيَسْجُدُ لِلسَّهْوِ وَيَضُمُّ سَادِسَةً وَالرَّكْعَتَانِ نَفْلٌ وَلاَ عُهْدَةَ لَوْ قَطَعَ وَلاَ تَنُوبَانِ عَنْ سُنَّةِ الظُّهْرِ. وَمَنِ اقْتَدَى بِهِ فِيهِمَا صَلاَّهُمَا فَقَطْ وَلَوْ أَفْسَدَ قَضَاهُمَا وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يُصَلِّي سِتًّا وَلاَ قَضَاءَ عَلَيْهِ لَوْ أَفْسَدَ. وَلَوْ سَجَدَ لِلسَّهْوِ فِي شَفْعِ التَّطَوُّعِ لاَيَبْنِي عَلَيْهِ وَلَوْ بَنَى صَحَّ وَسَلاَمُ مَنْ عَلَيْهِ السَّهْوُ يُخْرِجُهُ مِنَ الصَّلاَةِ مَوْقُوفًا إِنْ سَجَدَ عَادَ إِلَيْهَا وَإِلاَّ لاَ. فَيَصِحُّ اقْتِدَاءُ مَنْ اقْتَدَى بِهِ بَعْدَ سَلاَمِهِ وَيَصِيرُ فَرْضُهُ أَرْبَعًا بِنِيَّةِ الْإِقَامَةِ وَيَبْطُلُ وُضُوءُهُ بِقَهْقَهَةٍ إِنْ سَجَدَ وَإِلاَّ فَلاَ، وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ لاَيَخْرُجُهُ فَتَثْبُتُ أَحْكَامُ الْمَذْكُورَةِ سَجَدَ أَوْ لاَ، وَلَوْ سَلَّمَ مَنْ عَلَيْهِ السَّهْوُ بِنِيَّةِ أَنْ لاَيَسْجُدَ بَطَلَتْ نِيَّتُهُ وَلَهُ أَنْ يَسْجُدَ. وَإِنْ شَكَّ فِي صَلاَتِهِ كَمْ صَلَّى إِنْ كَانَ أَوَّلَ مَاعُرِضَ لَهُ اسْتَقْبَلَ وَإِلاَّ تَحَرَّى وَعَمِلَ بِغَلَبَةِ ظَنِّهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ ظَنٌّ بَنَى عَلَى الْأَقَلِّ وَقَعَدَ فِي كُلِّ مَوْضِعٍ احْتَمَلَ أَنَّهُ مَوْضِعُ الْقُعُودِ. تَوَهَّمَ مُصَلَّى الظُّهْرِ أَنَّهُ أَتَمَّهَا فَسَلَّمَ ثُمَّ عَلِمَ إِنَّهُ صَلَّى رَكْعَتَيْهِ أَتَمَّهَا وَسَجَدَ لِلسَّهْوِ.

BAB
SEHİV SECDELERİ BEYANINDA

Sehiv secdeleri namazda meydana gelen noksanı düzeltmek için yapılır. Hacda yapılan bir noksanın kurban kesmekle düzeltildiği gibi.

Namazın vaciplerinden birini yanılarak artırmak veya eksiltmekten dolayı namazın sonunda tahiyyat okuduktan sonra iki tarafa veya bir tarafa selâm verilir. Sonra **"Allah'û Ekber"** denilerek secdeye gidilip üç defa **"Sübhane rabbiyel'âlâ"** okunur. Sonra **"Allah'û Ekber"** denilerek kalkılır. İki secde arasında bir defa **"Sübhanallah"** denilecek kadar oturulduktan sonra tekrar **"Allah'û Ekber"** diye ikinci secdeye gidilir. Yine üç kere **"Sübhanerabbiyel'âlâ"** okunur, sonra **"Allah'û Ekber"** denilerek kalkılır, oturulurak **"Tahiyyat"** ve **"Salâvat-ı şerife ve dua"** okunup önce sağ tarafa, sonra sol tarafa selâm verilir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; selâm vermeden sehiv secdesi yapılır. Peygamberimiz (s.a.v)'in selâmdan önce sehiv secdesi yaptığı rivayet edilmiştir. Çünkü sehiv secdesi namazda olan noksanı düzeltmek içindir.

Noksan ise selâmdan önce olmuştur. Sehiv secdesinin de selâmdan önce olması gerekir. Biz Hanefilerin delili, İbn-i Mesud (r.a)'dan Resulullah (s.a.v)'in; **"Selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapmışlardır"** diye rivayet edilen hadis-i şeriftir. Peygamberimiz (s.a.v)'in fiili rivayetinde ihtilâf olunca Sevban (r.a)'ın;

لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ التَّسْلِيمِ

"Namazda her yanılma için selâmdan sonra iki secde vardır" diye rivayet ettiği hadis-i şerife müracaat olunur. Hidâye'de; **"Bu ihtilâf secdenin cevazında değildir. Evleviyetindedir"** demiştir. Biz Hanefilerce; selâm verildikten sonra secde edilmesi evlâdır. Selâm vermeden secde edilmesi de caizdir, denilmiştir. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; sehiv secdesi namazda meydana gelen noksanlık için olursa selâmdan önce, ziyade için olursa selâmdan sonra yapılır. Dürer sahibi, Hidâye sahibi, Şemsü'l Eimme, İmam-ı Ebu Leys, İmam-ı Zahiriddin-i Merginani sehiv secdesinin iki selâmdan sonra yapılmasını ihtiyar etmişlerdir. Sehiv secdesi; rükûda, oturuşta Kur'ân okumak sonra yapılacak bir rüknü önce yapmak, bir rüknü tekrar yapmak, vacibi değiştirmek, kıraatten önce rükû yapmak gibi vacibi terk etmek üç ve dört rekâtlı namazların ikinci rekâtının sonunda "Tahiyyat" üzerine bir şey ziyade etmekle üçüncü rekâta kalkmayı ge-

ri bırakmak (bu ziyade de ihtilaf edilmiştir. İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette bir harf ziyade etmekle sehiv secdesi lâzım olur. Bazılarına göre **"Allahümme salli alâ Muhammedin"** demekle sehiv secdesi lâzım olur. Bazılarına göre **"ve alâ âli Muhammedin"** demedikçe sadece **"Allahümme salli alâ Muhammedin"** demekle lâzım gelmez. Sahih olan da budur. Bir rükün kılınabilecek kadar geride bırakılmakla, sehiv secdesi vacip olur.) İki rükû yapmak gizli okunacak yerde açıktan okumak, açıktan okunacak yerde gizli okumak, (Hidâye sahibi **"Gizli okunacak yerde açıktan okumak, açıktan okunacak yerde gizli okumak cemaatle kılınan namaza aittir. Tek başına kılan kimse açıktan okunacak yerde serbesttir. Ama gizli okunacak yerde açıktan okusa ona da sehiv secdesi vacip olur"** demiştir.) üç ve dört rekâtlı namazlarda ikinci rekâtın sonunda oturmayı unutarak terk etmekle vacip olur. Bazıları, **"Bunların hepsi vacibin terkine aittir"** demişlerdir.

Muhit'te; **"Bir kimse ayağa kalkacağı yerde otursa, oturacağı yerde ayağa kalksa, ilk iki rekâtlarda Fatihadan önce sureleri okusa, ikisinde de sureyi okumasa veya birinde okumasa yahut iki evvelki rekâtta kıraati son rekâtlara bıraksa veya Kunut duasını okumasa ve yahut tahiyyatı okumasa ve yahut Bayram tekbirlerini almasa yahut bir secde veya bir rüknü ziyade etse yahut tadil-i erkânı terk etse yahut rükûdan ve secdeden doğrulmayı terk etse ve yahut unutarak selâm verse bu suretlerde sehiv secdesi lâzımdır. Namaz kılan kimse üçüncü, dördüncü rekâtlarda unutarak Fatiha suresini iki defa okusa sehiv secdesi lâzım olmaz. İlk iki rekâtta Fatiha ve sureyi okuduktan sonra Fatihayı tekrar okusa uzun sure okumuş gibi sehiv secdesi lâzım olmaz.**

Bir kimse surenin bazısını okuduktan sonra Fatihayı okumadığını hatırlayıp, Fatihayı okuduktan sonra tekrar sure okusa, sehiv secdesi lâzım olmaz. Bir kimse Fatihanın bazısını okuyup, çoğunu unutarak okumasa sehiv secdesi lâzım olur.

Bir kimse Öğle, İkindi, Yatsı namazlarının üçüncü, dördüncü rekâtlarında unutarak sure okusa sehiv secdesi lâzım olmaz" denilmiştir.

Kadihân'da; **"Bir kimse tahiyyatın bazısını okumasa sehiv secdesi lâzım olur"** denilmiştir. Kıyamda (ayakta), rükûda tahiyyat okunsa sehiv secdesi lâzım olmaz. Çünkü kıyam sena yeridir. Namaz kılan kimse, bir namazda birkaç defa yanılsa bir sehiv secdesi kifayet eder. Buna delil Peygamberimiz (s.a.v)'in;

سَجْدَتَانِ بَعْدَ السَّلَامِ تُجْزِيَانِ عَنْ كُلِّ زِيَادَةٍ وَنُقْصَانٍ

"Selâmdan sonraki iki secde (namazda meydana gelen) **her ziyade ve noksanı** (düzeltmeye) **kâfidir"** hadis-i şerifidir.

İmamın yanılmasıyla cemaate de sehiv secdesi lâzım olur. İmam secde ederse cemaat de eder. İmam etmezse cemaat de etmez. İmama uyan kimsenin yanılmasıyla, kendisine de imamına da sehiv secdesi lâzım gelmez.

Mesbûk (en az bir rekâtı imamla kılamayan) kimse imamla sehiv secdesini yapar, ondan sonra da yetişmediği rekâtları kılmaya kalkar.

Muhît'de; **"Mesbûk imamla sehiv secdesini yapmamış ise namazın sonunda sehiv secdesini yapmak onun üzerine vacip olur"** denilmiştir. Şerh-i İbn-i Melek, Tuhfetü'l-Fukaha'da; **"Mesbuk olan kimse imamla beraber selâm vermeyip bekler. İmam sehiv secdesi yaparsa, o da yapar. Ondan sonra kalkıp yetişemediği rekâtları kılar. İmamla sehiv secdesini yapmazsa, namazının sonunda sehiv secdesini yapmak ona vacip olur"** denilmiştir. Nevâdir'de; **"Mesbûk kasten selâm verirse namazı bozulur. Unutarak imamla beraber selâm verirse, ona sehiv secdesi lâzım değildir. Çünkü o sırada imama bağlıdır. İmamdan sonra unutarak selâm verirse sehiv secdesi lâzım olur. Çünkü imamdan ayrılmıştır. Mesbûk yetişemediği rekâtları kılmaya kalktıktan sonra, imamı üzerine sehiv secdesi olduğunu hatırlayarak sehiv secdesi etse, mesbuk kalkmış olduğu rekâtın secdesini yapmamış ise, hemen oturup imamla beraber sehiv secdesini yapar. Kalkmış olduğu rekâtın secdesini yapmış ise oturmaz. Çünkü imamından ayrılmış olup, o rekât kendi namazıyla bağlanmış olur. Eğer bu durumda oturacak olursa namazı bozulur. Çünkü bir rekât ziyade etmekle kendi başına namaza başladıktan sonra uymuş gibi olur. Tek başına namaz kılmakta iken herhangi bir hususta imama uymak namazı bozar"** denilmiştir.

Bir kimse namazda uyuyarak bir rekâtı kaçırmak suretiyle lâhik olsa, diğer bir kimsenin de abdesti bozulup abdest almaya gidip gelirken en az bir rekâtı kaçırmak suretiyle lâhik olsa, imamları yanılarak üzerine sehiv secdesi lâzım olsa, bunların ikisine de sehiv secdesi lâzım olur. Çünkü ikisi de imamın arkasında namaz kılan kimse gibidir. Namaz kılan kimse üç ve dört rekâtlı namazların ikinci rekâtının sonunda oturmayı unutup kalkarken hatırlasa, oturmaya yakınsa, yani dizlerini yerden kaldırmışsa oturur, tahiyyatı okur. Çünkü bir şey yakınında olanın hükmünü alır. Nitekim Bayram ve Cuma namazları hakkında şehir kenarı, şehir hükmünde olduğu gibi. Bu kimse oturduktan sonra üzerine sehiv secdesinin vacip olup olmamasında ihtilaf edilmiştir. Bazıları; **"Sehiv secdesi eder. Çünkü kalkmakla uğraşırken vacibi geri bırakmıştır"** demişlerdir. Bazıları;

"Sehiv secdesi etmez" demişlerdir. Sahih olan kavil de budur. Eğer o kimse oturmaya yakın değilse, yani dizlerini yerden kaldırmamışsa oturmaz. Çünkü o kimse, bu durumda kalkmış gibidir. İki rekâtın sonunda oturmak vaciptir. Üçüncü rekâta kalkmak farzdır. Vacip için farzı terk etmek caiz değildir. (Bazıları, **"İyice doğrulmadıkça oturur"** demişlerdir. Esah olan budur. Zeylaî'de de böyle yazılıdır.) Bu kimse ikinci rekâtın sonunda oturmayı unutarak terk ettiği için sehiv secdesi yapar. Çünkü vacibi terk etmiştir.

Namaz kılan kimse, namazın sonundaki oturmayı unutarak ayağa kalksa bu rekâtın secdesini yapmadıkça oturur, farz olan oturuşu geri bıraktığı için secde-i sehiv yapar. Ama iki rekâtın sonundaki oturuş bunun gibi değildir. Çünkü bu oturuş vaciptir, unutarak bu oturuşu terk etmekle secde-i sehiv vacip olur. Bu oturuşunu unutularak tehir edilmesiyle sehiv secdesinin vacip olup olmamasında ihtilaf vardır. Esah olan kavle göre, sehiv secdesi vacip değildir.

Bu yerde namazda birinci oturuşla, ikinci oturuş birbirinden ayrılmış oldu. Birinci oturuşun unutulması, ikinci oturuşun unutulması gibi değildir. Çünkü birinci oturuşu unutarak kıyam (ayağ)a kalktıktan sonra hatırlamakla sehiv secdesi oturuş terk edildiği içindir. Ama son oturuş unutularak kıyama kalktıktan sonra hatırlamakla oturuşa dönerek sehiv secdesi yapmak unutularak kıyama kalkıldığı içindir. Bu sebeple iki oturuş birbirinden ayrılmış oldu.

Namaz kılan kimse namazın sonundaki farz olan oturmayı unutarak, ayağa kalkarsa beşinci rekât için secde etmedikçe oturur. Tahiyyattan sonra selâm verip sehiv secdesi yapar. Şayet beşinci rekât için secde yaparsa İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; başını beşinci rekâtın secdesinden kaldırmakla namazı tamamen bozulur ve nafile olmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; başını secdeye koymakla farz namaz bozulup nafileye dönüşür. Dilerse o kimse bir rekât daha kılar, tam altı rekâtlı bir nafile namaz kılmış olur. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre de; bu namaz nafileye dönüşür. Çünkü o kimse farz namazın rükünlerini tamamlamadan nafile namaza başlamış oldu. Zira bir rekât secdesi yapılmakla namaz sayılır. Hatta bir kimse **"Namaz kılmayacağım!"** diye yemin ettikten sonra namaza başlayıp birinci rekâtın secdesini yaparsa, yemini bozulur. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; namaz kılan kimse namazın sonundaki farz olan oturuşu kasten terk ederse namazı bozulur. Eğer unutarak terk ederse namazı bozulmaz. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; başını secdeden kaldırmakla, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; başını secdeye koymakla, namazın bozulmasındaki ihtilaf şu surette ortaya çıkar; O kimse başını secdeye koyunca abdesti bozulursa Ebu Yusuf (r.a)'a göre; namazı bozulmuş olur. İmam-ı

Muhammed (r.a)'e göre; bozulmaz, o kimse gidip abdest alır, gelip tahiyyat okuduktan sonra sehiv secdesi yapar. Tekrar tahiyyat, salâvat-ı şerife ve duaları okur, önce sağına sonra soluna selâm vererek namazını tamamlar.

Namaz kılan, dört rekâtlı bir farz namazın son oturuşunda selâm vermeden unutarak ayağa kalksa, beşinci rekâtın secdesini yapmadıkça geri dönüp oturur, selâm verir ve sehiv secdesi yapar. Eğer beşinci rekâtın secdesini yaparsa bir rekât daha ilave eder. Bu vaziyette evvelki dört rekât ile farz tamam olmuş olur. Diğer iki rekât da nafile sayılır. Sonunda sehiv secdesi de yapar. Fakat o kimse beşinci rekâtta selâm verirse bir şey lâzım gelmez. Ancak sehiv secdesi yapar. O iki rekât Öğle namazının son sünneti olan iki rekât yerine de geçmez. Peygamberimiz (s.a.v) bu iki rekâtlık son sünnete devam etmişlerdir. Bu itibarla unutularak son oturuştan sonra ayağa kalkılıp kılınan iki rekât bu sünnet yerine geçmez. Bir kimse imama bu iki rekâtta uymuş olsa, yalnız o rekâtları kılar. Çünkü imam farz namazı bitirmiştir. O kimse bu iki rekâtı bozacak olsa kaza etmesi lâzımdır. Çünkü o kimse kendi iradesiyle namaza başlamıştır. Ama imam bunun gibi değildir. İmam bu iki rekâta kasten başlamamıştır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu iki rekâtta imama uyan kimsenin altı rekât kılması lâzımdır. Bunları bozacak olursa kaza da etmez. İmam bozacak olursa yine o kimse kaza etmez. Çünkü cemaatin hâli imamdan daha kuvvetli değildir. Eğer kuvvetli olsa, dalın kökten kuvvetli olması lâzım gelir. Nafile namaz kılan kimse iki rekât sonunda sehiv secdesi yaptıktan sonra namaza devam etse, namazı sahih olur, fakat sehiv secdesi bozulur, namazın sonunda tekrar yapması lâzımdır.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; üzerinde sehiv secdesi bulunan kimse selâm vermekle namazdan muvakkaten çıkar. Sehiv secdesi yaparsa, namaza dönmüş olur. Eğer sehiv secdesi yapmazsa namazdan tamamen çıkmış olur.

İmanın üzerinde sehiv secdesi olup, namazın sonunda tahiyyat, salâvat-ı şerife ve duaları okuduktan sonra selâm verince, bir kimse o anda imama uysa, eğer imam sehiv secdesi yaparsa, o kimsenin uyması sahih olur, yapmazsa uyması sahih olmaz.

Yolcu olan bir kimse, Öğle namazını iki rekât kılarken üzerine sehiv secdesi lâzım olup, selâm verdikten sonra kalbinden ikamete niyet etse, sehiv secdesi yaparsa namaza dönmüş olur ve namazı dört rekât kılar. Eğer sehiv secdesi yapmazsa namazı dört rekât olmaz. Çünkü ikamete niyeti namazın dışında yapmıştır. Namazı ise yolcu olduğu hâlde kılmıştır. Namaz dışında yaptığı niyeti kendisini namaza döndürmez.

Üzerinde sehiv secdesi bulunan kimse, namazın sonunda selâm verdikten sonra kahkahayla gülse, sehiv secdesi yaparsa abdesti bozulur. Sehiv secdesi yapmazsa abdesti bozulmaz.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; üzerinde sehiv secdesi bulunan kimsenin selâmı onu namazdan ne muvakkaten ne tamamen çıkarmaz. Çünkü sehiv secdesi namazda meydana gelen noksanı düzeltmek için vacip olmuştur. Bu itibarla bu sırada uyanın uyması, yolcunun kalbinden ikamete niyet etmekle namazın dört olması, kahkahayla gülenin abdestinin bozulması sabit olur –ister sehiv secdesi etsin, ister etmesin- İmam-ı Züfer (r.a)'in kavli de budur. Üzerinde sehiv secdesi bulunan kimse, sehiv secdesi yapmamak niyetiyle selâm verse, niyeti geçerli değildir. O kimse konuşmadıkça, Kıbleden dönmedikçe, namazı bozacak bir şey işlemedikçe sehiv secdesi yapabilir.

Namaz kılan kimse kıldığı rekâtların sayısında şüphe etse, eğer bu şüphe kendisine ömründe ilk defa gelmişse o namazı yeniden kılar. Fakat birkaç defa başına gelmişse araştırır, kanaatine göre hükmeder, namazı yeniden kılmaz. Araştırmada kalbin şahadeti kâfidir. Kaç rekât kıldığına kalbi kanaat getirmezse, en az rekât üzerine devam eder. Bu bapta Peygamberimiz (s.a.v)'den çeşitli haberler varit olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا شَكَّ اَحَدُكُمْ فِي صَلَوتِهِ اَنَّهُ كَمْ صَلَّى فَلْيَسْتَقْبِلِ الصَّلَوةَ

"Sizden biriniz namazında kıldığı miktarda şüphe etse, namazını yeniden kılsın" buyurmuşlardır. Yine Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ شَكَّ فِي صَلَوتِهِ فَلَمْ يَدْرِ اَثَلاَثاً اَمْ اَرْبَعاً بَنَى عَلَى الْاَقَلِّ

"Bir kimse namazında şüphe edip, üç mü yoksa dört mü kıldığını bilmese, en az üzerine devam eder" buyurmuşlardır. Yine Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ شَكَّ فِي صَلَوتِهِ فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ

"Bir kimse namazında şüphe ederse doğruyu arasın" buyurmuşlardır.

Bu üç hadis-i şerifin arası şöyle bulunur; Birinci hadis-i şerif ömründe bir defa başına gelen kimse hakkında, ikinci hadis-i şerif devamlı yanılıp kaç rekât kıldığını bilmeyen hakkında, üçüncü hadis-i şerif namazda yanılıp kaç rekât kıldığına kanaat getiren kimse hakkındadır.

Namazda kaç rekât kıldığında şüphe eden kimse, kaç rekât kıldığına kanaat getiremezse, namazın sonu olma ihtimali olduğu için her rekâtın sonunda oturur. Mesela; bir kimse sabah namazında bir rekât mı yoksa iki rekât mı kıldığında şüphe etse, her rekât sonunda oturur, dört rekâtlı olan bir namazda; öğle namazı gibi, bir mi yoksa iki mi kıldığında şüphe etse kaç kıldığına da kanaat getiremezse oturur, kalkar bir rekât kılar yine oturur, kalkıp bir rekât kılar yine oturur, tekrar bir rekât daha kılar yine oturur, sehiv secdesi yapar ve namazını bitirir. Hulâsada böyle yazılıdır.

Bir kimse, namazda şüphe edip bir rükün kılabilecek kadar zaman düşünmesi uzasa, o kimse üzerine sehiv secdesi vacip olur. Bir kimse, namaz kılıp kılmadığında şüphe etse, eğer bu şüphesi, vakit içinde ise namazı tekrar kılar. Şüphesi vakit çıktıktan sonra ise namazı tekrar kılmaz. Öğle namazını kılan kimse namazı tamamladığını zannederek selâm verse, selâm verdikten sonra iki rekât kıldığını bilse, o kimse namazı dörde tamamlayıp sehiv secdesi yapar. Çünkü namaz kılanın selâmı kendisini namazdan çıkartmaz. Hatta Peygamberimiz (s.a.v) bile böyle yapmışlardır. Ama bir kimse kendisini yolcu zannedip veya Cuma namazı kıldığını zannedip iki rekâtta selâm verse, onun namazı bozulur. Bu mesele önceki mesele gibi değildir. Çünkü bu kimse kıldığı rekâtın sayısını bilmektedir. Bundan dolayı kasten selâm vermiş olacağından namazı bozulur.

ـ بَابُ صَلاٰةِ الْمَرِيضِ ـ

عَجَزَ عَنِ الْقِيَامِ اَوْ خَافَ زِيَادَةَ الْمَرَضِ بِسَبَبِهِ صَلّٰى قَاعِدًا يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ وَاِنْ تَعَذَّرَ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ اَوْمٰى بِرَأْسِهِ قَاعِدًا وَجَعَلَ سُجُودَهُ اَخْفَضَ وَلاَ يَرْفَعُ اِلَى وَجْهِهِ شَيْئًا لِلسُّجُودِ فَاِنْ فَعَلَ وَهُوَ يَخْفَضُ رَأْسَهُ صَحَّ اِيمَاءً وَاِلاَّ فَلاَ يَصِحُّ، وَاِنْ تَعَذَّرَ الْقُعُودَ اَوْمَى مُسْتَلْقِيًا وَرِجْلاَهُ اِلَى الْقِبْلَةِ اَوْ مُضْطَجِعًا وَوَجْهُهُ اِلَيْهَا، وَاِنْ تَعَذَّرَ الْاِيمَاءُ بِرَأْسِهِ اُخِّرَتْ وَلاَ يُومِي بِعَيْنِهِ وَلاَ بِحَاجِبِهِ لاَبِقَلْبِهِ، وَاِنْ قَدَرَ عَلَى الْقِيَامِ وَعَجَزَ عَنِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ يُومِي قَاعِدًا وَهُوَ اَفْضَلُ مِنَ الْاِيمَاءِ قَائِمًا. وَلَوْ مَرِضَ فِي اَثْنَاءِ الصَّلاَةِ بَنٰى بِمَا قَدَرَ. وَلَوْ اِفْتَتَحَهَا قَاعِدًا يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ فَقَدَرَ عَلَى الْقِيَامِ بَنٰى قَائِمًا، وَقَالَ مُحَمَّدٌ: يَسْتَأْنِفُ. وَاِنْ اِفْتَتَحَهَا بِاِيمَاءٍ فَقَدَرَ عَلَى الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ اِسْتَأْنَفَ. وَلِلْمُتَطَوِّعِ اَنْ يَتَّكِئَ عَلَى شَيْءٍ اِنْ اَعْيٰى وَلَوْ صَلّٰى فِي فُلْكٍ جَارٍ قَاعِدًا بِلاَ عُذْرٍ صَحَّ خِلاَفًا لَهُمَا وَفِي الْمَرْبُوطِ لاَتَجُوزُ بِلاَ عُذْرٍ. وَمَنْ اُغْمِيَ عَلَيْهِ اَوْ جُنَّ يَوْمًا وَلَيْلَةً قَضٰى، وَاِنْ زَادَ سَاعَةً لاَيَقْضِي، وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يَقْضِي مَالَمْ يَدْخُلْ وَقْتُ سَادِسَةٍ.

BAB
HASTANIN NAMAZI BEYANINDA

Hasta olan bir kimse, gücünün yettiğine göre namaz kılmakla mükelleftir. Ayakta durmaktan hakikaten aciz ise veya ayakta durması sebebiyle hastalığının artmasından korkarsa, oturarak rükû ve secde ile namazını kılar. Buna delil; İmran b. Hüsayn (r.a) için varit olan hadis-i şeriftir. Peygamberimiz (s.a.v); İmran b. Hüsayn (r.a)'a hitap ederek;

صَلِّ قَائِماً وَاِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا فَاِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى الْجَنْبِ تُومِي اِيمَاءً

"Namazını ayakta kıl, ayakta duramazsan oturarak kıl, oturmaya da kudretin olmazsa yanın üzerine yatıp ima ile kılarsın" buyurmuşlardır. Çünkü tâat takada göredir. Allah'û Teâlâ (c.c);

لاَيُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلاَّ وُسْعَهَا

"Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yükle-

mez" (El-Bakara Suresi; 286) buyurmaktadır.

Hasta olan kimse rükû, secde yapamazsa oturduğu hâlde başıyla ima eder. Secdesinin imasını rükûsunun imasından daha aşağı yapar. Çünkü rükû ve secdenin iması asılları yerine geçer. Asılda secde rükûdan daha aşağıdır. Secde yerini tutan imada da öyle yapılması lâzımdır. İma ile kılan kimse, secde etmek için yüzüne bir şey kaldırmaz. Yüzüne bir şey kaldırırsa, eğer secde için olan ima rükû için olan imadan daha aşağı olursa caiz olur. Eğer rükû için olan imadan secde için olan ima daha aşağı olmazsa caiz olmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bir hastayı ziyaret ettiklerinde, o hastanın yastık üzerine secde ettiğini görünce Resul-ü Ekrem (s.a.v) yastığı aldı. Bunun üzerine o hasta bir alıp üzerine secde etmek istediğinde Peygamberimiz (s.a.v) onu da alarak;

صَلِّ عَلَى الْاَرْضِ اِنِ اسْتَطَعْتَ وَاِلاَّ فَاَوْمِ اِيْمَاءً وَاجْعَلْ سُجُوْدَكَ أَخْفَضَ مِنْ رُكُوعِكَ

"Gücün yeterse yere (secde ederek) **namazını kıl, yere secde edemezsen ima ile kıl; fakat secdenin imasını rükûun imasından daha aşağı yap"** buyurmuşlardır.

Hasta olan kimsenin oturmaya da takati olmazsa, ayaklarını Kıbleye doğru döndürür, başı altına yastık koyup, arkası üstüne veya yanı üzerine yatarak yüzünü de Kıbleye çevirip ima ile namazını kılar.

Başı ile imaya da gücü yetmezse, namazı geri bırakır. Gözleriyle, kaşlarıyla ve kalbiyle ima ederek namazı kılmaz. İbn-i Ömer (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'in;

فَاِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاللهُ اَحَقُّ بِقَبُولِ الْعُذْرِ مِنْهُ

"Eğer (başıyla imaya da) **gücü yetmezse, Allah'ü Teâlâ Onun özrünü kabul etmeye layıktır"** buyurduklarını rivayet etmiştir. Bu hadis-i şerifin manasında ihtilaf edilmiştir.

Bazıları; **"Başıyla ima etmeye gücü yetmeyen kimseden namazın kazası düşmez, sadece geri bırakılır"** demişlerdir.

Bazıları da; **"O kimseden namaz tamamen düşer"** demişlerdir. Sahih olan da budur. İnâye'de de böyle yazılıdır.

Hidâye sahibi; **"Bir gün bir geceden ziyade olsa bile, iyi olduktan sonra kaza eder"** demiştir. Hadis-i şerifin manasından anlaşılan da budur.

Bayılan, bunun gibi değildir. Şeyh'ül İslâm, Fahrü'l-İslâm, Kadihân ve bunlardan başkaları da; **"O derece hastadan namaz düşer"** demişlerdir. Fetâvây-i Kâdihân'da; **"Esah olan kazanın lâzım olmamasıdır. Sadece akıl mükellef olmaya kâfi değildir"** denmiştir. Hatta Nevâdir'de; Bir kimsenin iki eli dirseklerinden ve ayaklar inciklerinden kesilmiş olsa, onun üzerine namaz yoktur. Bundan da anlaşıldığına göre; sadece akıla hitabın teveccühü mümkün değildir" denilmiştir.

İhtiyâr sahibi; **"O derece hasta olan kimse ölürse, namazdan sorumlu olmaz. Ama eğer iyi olursa sahih olan kavle göre; bir gün bir gecenin namazını kaza eder, daha fazla namazı kazaya kalmışsa güçlüğü gidermek için kaza etmez. Baygınlık hâlinde olduğu gibi"** demiştir.

Hasta olan kimse gözleri, kaşları ve kalbiyle ima ederek namaz kılamaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِنْ فَدَرْتَ اَنْ تَسْجُدَ عَلَى الْاَرْضِ فَاسْجُدْ وَاِلاَّ فَاَوْمِ بِرَأْسِكَ

"Yere secde etmeye gücün yeterse secde et, yere secde etmezsen başınla ima et!" buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v) ima'nın yalnız baş ile yapılacağını ve başka bir şeyle yapılamayacağını bu hadisi şerifle beyan etmişlerdir.

Hasta olanın ayakta durmaya gücü yeterse, fakat rükû ve secde yapmaktan aciz olursa, oturduğu hâlde ima ile kılması, ayakta ima ile kılmasından efdaldir. Çünkü oturarak ima ile kılmak, baş yere yakın olduğundan secde yapmaya benzer. İmam-ı Şafii (r.a)'ye göre; böyle hastadan kıyam düşmez. Çünkü kıyam (ayakta durmak) rüknüdür. Başka bir rükne gücü yetmemekle, gücü yettiği rükün düşmez. Hasta olan bir kimse, oturarak rükû secde ile namaz kılmak için, namaza başladıktan sonra ayakta durmaya gücü yeterse, ayakta namazını kılmaya devam eder. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazını yeniden kılar. Hasta olan bir kimse, ima ile namaz kılarken rükû ve secde etmeye gücü yetse, namazı yeniden kılar. Çünkü rükû edenin ima ile namaz kılana uyması caiz değildir. Aynı şekilde rükû ve secdeye kadir olan kimse de daha önce ima ile kılmış olduğu namaza devam edemez.

Nafile namaz kılan kimsenin yorulup bir şeye dayanması caizdir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; özürsüz bir şeye dayanmak mekruh değildir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; mekruhtur. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; giden bir gemi içinde özürsüz oturarak namaz kılmak caizdir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; caiz değildir. Çünkü kıyam rükündür. Özürsüz bırakılması doğru değildir.

Bağlı olan bir gemide özürsüz oturarak namaz kılmak caiz değildir.

Bir kimse bir gün, bir gece bayılsa yahut çıldırsa; bir gün, bir gecenin namazını kaza eder. Bir saat ziyade olsa kaza etmez. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; altıncı vakit girmedikçe kaza eder. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; kaza etmez. Bir namaz vakti bayılan kimse üzerinden geçse, namazın farziyeti o kimseden düşer. Biz Hanefilerin delili; Hz. Ali (r.a), bayılıp üzerinden dört vakit namaz geçtikten sonra ayılınca, bu namazları kaza etmemiştir. Çıldıran da böyledir. Bir gün bir geceden daha çok bayılırsa namazın kazası düşer, bir gün bir geceden az bayılırsa kaza düşmez.

ـ بَابُ سُجُود التِّلاَوَةِ ـ

يَجِبُ عَلَى مَنْ تَلاَ اٰيَةً مِنْ اَرْبَعِ عَشرَةِ اٰيَةٍ فِى اْلاَعْرَافِ وَالرَّعْدِ وَالنَّحْلِ وَاْلاِسْرَاءِ وَمَرْيَمَ وَالْحَجِّ اَوّلاً وَالْفُرْقَانِ وَالنَّمْلِ وَالٓمٓ تَنْزِيل و ص وَفُصِّلَتْ وَالنَّجْمِ وَاْلاِنْشِقَاقِ وَالْعَلَقِ وَعَلَى مَنْ سَمِعَ وَلَوْ غَايْرَ قَاصِدٍ وَعَلَى الْمُؤْتَمِ بِتِلاَوَةِ اِمَامِهِ وَلاَ يَجِبُ بِتِلاَوَتِهِ اَصْلاً اِلاَّ عَلَى سَامِعٍ لَيْسَ مَعَهُ فِى الصَّلاَةِ وَيَسْجُدُ بَعْدَهَا فَاِنْ سَجَدَ فِيهَا لاَتَجُوزُ وَلاَ تَبْطُلُ صَلاَتُهُ. وَلَوْ سَمِعَهَا مِنْ اِمَامٍ فَاقْتَدٰى بِهِ قَبْلَ اَنْ يَسْجُدَ سَجَدَ مَعَهُ وَاِنِ اقْتَدٰى بَعْدَمَا سَجَدَ فَاِنْ فِى تِلْكَ الرَّكْعَةِ لاَيَسْجُدُ اَصْلاً، وَاِنْ فِى غَيْرِهَا سَجَدَهَا خَارِجَ الصَّلاَةِ كَمَا لَوْ لَمْ يَقْتَدِ وَلاَ تُقْضَى الصَّلاَتِيَةَ خَارِجَهَا، تَلاَهَا ثُمَّ دَخَلَ فِى الصَّلاَةِ وَاَعَادَهَا وَسَجَدَ كَفَّتْهُ عَنِ التِّلاَوَتَيْنِ. وَاِنْ سَجَدَ لِلاُولٰى ثُمَّ شَرَعَ وَاَعَادَهَا يَسْجُدُ اُخْرٰى وَلَوْ كَرَّرَ اٰيَةً وَاحِدَةً فِى مَجْلِسٍ وَاحِدٍ كَفَّتْهُ سَجْدَةٌ وَاحِدَةٌ. وَاِنْ بَدَّلَهَا اَوِ الْمَجْلِسَ لاَ. وَتَسْدِيَةُ الثَّوْبِ وَالدِّيَاسَةُ وَالْاِنْتِقَالُ مِنْ غُصْنٍ اِلٰى اٰخَرَ تَبْدِيلٌ. وَلَوْ تَبَدَّلَ مَجْلِسُ السَّامِعِ تَكَرَّرَ الْوُجُوبُ عَلَيْهِ وَاِنْ اِتَّحَدَ مَجْلِسُ التَّالِى. وَاِنْ تَبَدَّلَ مَجْلِسُ التَّالِى وَاتَّحَدَ مَجْلِسُهُ لاَ، وَكَيْفِيَّتُهُ اَنْ يَسْجُدَ بِشَرَائِطِ الصَّلاَةِ بَيْنَ تَكْبِيرَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ رَفْعِ يَدِهِ وَلاَ تَشَهُّدٍ وَلاَ سَلاَمٍ. وَكُرِهَ اَنْ يَقْرَأَ سُورَةً وَيَدَعَ اٰيَةَ السَّجْدَةِ لاَعَكْسُهُ، وَنُدِبَ اَنْ يَضُمَّ اِلَيْهَا اٰيَةً اَوْ اٰيَتَيْنِ قَبْلَهَا وَاسْتُحْسِنَ اِخْفَاؤُهَا عَنِ السَّامِعِينَ وَتُقْضٰى.

BAB
TİLAVET SECDESİ BEYANINDA

Bir kimse; **"Tilâvet** (okumak) **ve sema** (işitmek) **secdesi denilmesi lâzımdı. Çünkü okumak gibi işitmek de secde etmeye sebeptir"** derse, **"Okumak, işitmek için sebep olduğundan, okumak bir bakımdan işitmeye şamildir"** diye cevap verilir.

El-A'raf, Er-Râ'd, En-Nahl, El-İsra', Meryem, El-Hacc, El-Furkan, En-Neml, Es-Secde, Sâd, Fussilet, En-Necm, El-İnşikâk, El-Alâk surelerindeki on dört secde ayetlerinden birini okuyan, istemeyerek olsa bile işiten her mükellef üzerine secde etmek vaciptir.

Tilâvet secdesinin şartı; hadesten, pisliklerden temiz olmak, Kıbleye dönmek, avret mahallini örtmektir. **Rüknü**, yüzü yere koymaktır. **Sı-**

fatı, vacip olmasıdır. İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette; Ebu Yusuf (r.a)'a göre; tilavet secdesi geniş olarak vacip olur. İmam-ı Şafiî (r.a); **"Ömer (r.a)'ın kavli gereğince tilavet secdesi sünnettir."** Tilâvet için size bir şey vacip değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَلسَّجْدَةُ عَلَى مَنْ سَمِعَ اَوْ تَلاَهَا

"Secde işiten veya secdeyi okuyan üzerine vaciptir" hadis-i şerifidir. Hadis-i şerifteki "alâ" kelimesi vücub içindir. Secde ayetlerinin bazısı, secde etmeye emirdir. Bazısı, secde etmeyeni yermektedir. Bazısı Peygamberlerin fiillerinden haber vermektedir. Bu yüzden onlara uymak bize vaciptir. Hz. Ömer (r.a)'ın;

لَمْ تُفْرَضْ بَلْ هِيَ وَاجِبَةٌ

"sözü"

لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْكُمْ

demektir. Yani tilâvet secdesi size farz kılınmadı, bilakis vaciptir. **"Peygamberimiz (s.a.v) secde etmedi"** diye rivayet ettiği hadis-i şerifte acele etmemeye hamledilmiştir. Çünkü tilâvet secdesinin sonra yapılması da caizdir. Ebu Hüreyre (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِذَا تَلاَ ابْنُ آدَمَ آيَةَ السَّجْدَةِ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ وَهُوَ يَبْكِى وَيَقُولُ اُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَاُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَلَمْ اَسْجُدْ فَلِىَ النَّارُ

"İnsanoğlu secde ayetini okuyup secde ettiği zaman, Şeytan ağlayarak bir kenara çekilir, insanoğlu secde etmekle emrolunup secde yaptı da Cenneti kazandı, ben ise secde etmekle emrolunup da secde etmediğimden Cehennemi kazandım, der" buyurdukları rivayet edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı tilâvet secdesi vaciptir.

İmam-ı Şafiî (r.a); secde ayetlerinin sayısında bize uymaktadır. Şu kadar var ki, Ona göre **"Sâd suresi"**nde secde olmayıp **"Hacc suresi"**nde iki secde vardır. **"Hamim suresi"**nde secde yeri;

وَاسْجُدُ وِاللهِ الَّذِى خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

ayet-i kerimesidir, demiştir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin: **"Hacc suresi"**nde iki secde olduğuna Akabe b. Amir (r.a)'ın Peygamberimiz (s.a.v)'den;

فُصِّلَتْ سُورَةُ الْحَجِّ بِسَجْدَتَيْنِ مَنْ لَمْ يَسْجُدْ هَمَا لَمْ يَقْرَأْهُمَا

"Hacc suresi iki secdeyle (diğer surelere) **üstün kılınmıştır. Kim o secdeleri yapmazsa onları okumamış olur"** diye rivayet ettiği hadis-i şeriftir. Biz Hanefilerin delili; İbn-i Abbas, İbn-i Ömer (r.a)'dan; "Hacc suresinde tilâvet secdesi evvelkidir, ikincisi namaz secdesidir. Namaz secdesi olduğunu rükûa yakın olması teyid etmektedir. Nitekim Allah'û Teâlâ (c.c);

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

"Ey iman edenler, rükû ediniz ve secde ediniz" buyurmuşlardır.

Peygamberimiz (s.a.v)'in; **"Hacc suresi iki secdeyle üstün kılınmıştır"** hadis-i şerifinin te'vili; Evvelki tilâvet secdesi, ikincisi namaz secdesidir. Zira Peygamberimiz (s.a.v) kıraat secdelerini saydıklarında Hacc suresinde bir secde saymışlardır. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin; **"Sâd suresinde secde yoktur"** demesinin aslı yoktur. Çünkü sahabeden birisi Peygamberimiz (s.a.v)'e gelerek **"Ya Resulullah! Bu gece rüyamda Sâd suresini okurdum. Secde ayetine geldiğimde, divit ile kalem secde etti dediğinde, Peygamberimiz (s.a.v); Bir divit ile kalemden secde etmeye daha layığız"** buyurup Sâd suresinin okunmasını emredip secde ayetine gelince, hem kendileri hem de bütün Ashâb-ı Kiram secde ettiler. Nihâye'de de böyledir.

Bir kimse; **"Eğer tilâvet secdesi vacip olsaydı, namazda okunduğu zaman namazın secdesi ve rükûsuyla düşmezdi, bir secde ayeti bir yerde tekrar okunmakla bir secde kifayet etmezdi. Hayvan üzerinde tilâvet secdesini okuyan kimsenin hayvandan inmeye gücü yetmekle, hayvan üzerinde ima ile secde etmesi caiz olmazdı. Hâlbuki caizdir. Namazda secde ayeti okunduğunda namazın secdesiyle, tilâvet secdesine niyet etmekle namazın rükûsuyla düşmesi tilâvet secdesinin başka şeyin zımnında düşmesi tilâvet secdesinin vacip olmadığını ifade eder"** diye üç soru sorarsa; **"Bir amelin, başka bir amelin zımnında yapılması kendisinin vacip olmasına zarar vermez. Cumaya say etmek** (gitmek) **ticaret zımnında olduğu gibi.** Mesela; Allah'û Teâlâ (c.c);

اِذَا نُودِىَ لِلصَّلَوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلىٰ ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

"Cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) **zaman hemen Allah'ı zikretmeye gidin. Alışverişi bırakın!"** (El-Cuma Suresi; 9) buyurmuşlardır.

Bu ayet-i kerimede Cuma günü Allah'ın zikrine gitmekle ve alış verişi terk etmekle emrolunan kimse, Camiye giderken yolda alışveriş yap-

sa giderken eğlenmeyip, ancak alışverişi Camiye varıncaya kadar devam etse, ticaret zımnında Cuma namazına gitmiş olur.

Bir kimse bir yerde bir secde ayetini birkaç defa okusa, bir secdenin kifayet etmesi okunan secde ayeti birbirine girmiş olduğu içindir. Çünkü secdeden maksat Allah'û Teâlâ (c.c)'ya karşı hudû, huşu ile boyun bükmekten ibarettir. Bu ise bir defada hâsıl olur.

Hayvan üzerinde secde ayeti okunduğu zaman, hayvan üzerinde secdenin yapılması ima ile olur. Bir ibadet ne şekilde vacip olursa, o şekilde eda edilmesi vaciptir.

Mesela; Bir kimsenin hayvan üzerinde Nafile namaz kılması caiz olduğu gibi, bu da caizdir" diye cevap verilir.

Tilâvet secdesinin işiten üzerinde vacip olması için, işitenin secde etmeye ehil olması lâzımdır. Çünkü çocuk, âdet gören kadın, loğusa kadın ve kâfir üzerine vacip değildir. Muhît'de; **"Bir kimse secde ayetini kâfir, iyiyi kötüden ayırabilecek derecedeki çocuk, âdet gören kadın, cünüp, loğusa, abdestsiz kimseden işitse üzerine secde vacip olur. Devamlı deliliği devam eden kimseden secde ayeti işitilse secdenin vacip olup olmamasında ihtilaf vardır. Esah olan kavle göre; vacip olmamasıdır. Çünkü iyiyi kötüyü ayırt edemeyen kimse okumuştur. Sarhoştan işitilirse vacip olur. Öğretilmiş kuşlardan, aks-i sedadan işitilen bir secde ayetiyle de tilâvet secdesi vacip olmaz. Fakat esah olan kavle göre; kuşlardan işitilen secde ayetinden dolayı tilâvet secdesi lâzım olur. Çünkü işitilen Allah (c.c) kelamıdır"** denilmiştir. (Radyo, Televizyona gelince bunlar, sadây-i akis olmaktan ziyade nakledici sayılırlar. Çünkü bunlar okunan şeylerin aynını nakletmektedirler. Bu itibarla radyo, televizyon vasıtasıyla işitilen bir secde ayetinden dolayı secde edilmesi gerekir.)

Kâdîhân'da; **"Uyuyan kimseden işitilen secde ayetlerinden dolayı secde edilip edilmemesinde ihtilaf vardır. Esah olan kavle göre; tilavet secdesi vaciptir. Farsça okunan tilavet secdesini işiten kimse üzerine secde vaciptir** –manasını anlamasa bile-" denilmiştir.

İbn-i Melek (r.a) şerhinde; **"Farsça okunan secde ayetinden dolayı ittifakla secde vaciptir. Çünkü Farsça ile kıraat, lafız itibariyle kıraat değilse, mana itibariyle kıraattir"** denilmiştir.

Hayvan üzerinde olan bir kimse, hayvanı giderken secde ayetini tekrar tekrar okusa kendisine bir secde etmek, yanında yaya yürüyen kimseye her okuyuşunda bir kere secde etmek lâzımdır.

İmama uyan kimseye, işitmese bile imamının secde ayetini okuma-

sıyla secde vacip olur. Zira imama uyan kimse imama uymayı kabul etmiştir. İmam tilâvet secdesini yaparken bu yapmasa imamına muhalefet etmiş olur. İmama muhalefet etmek ise, Şer'an yasaklanmıştır.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; imama uymuş bir kimsenin namazda tilâvet secdesini okumasıyla, namazda da namazın dışında da kendisine imamına ve cemaate tilâvet secdesi vacip olmaz. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; namazı bitirdikten sonra cemaatin tilâvet secdesini yapması lâzımdır. Çünkü tilâvet secdesi işitmek sebebiyle vacip olur. İşitmekse gerçekleşmiştir. Namazda olduklarından namaz secde etmelerine mâni idi. Namaz bitince bu mâni kalmıştır. Namaz kılan kimse secde ayetini rükûda, secdede veya teşehhütte okusa, bu yerlerde kıraatten men edilmekle üzerine tilâvet secdesi lâzım gelmez. İmam-ı Mergînanî (r.a); **"Namaz kılan rükû ve secdede tilâvet secdesini yapar"** demiştir. Namazda imama uymuş olan kimse namazda tilâvet secdesini okusa, namaz dışında olan bir kimse bunu işitse ittifakla üzerine tilâvet secdesi vacip olur. Namazda olan bir kimse, namazda olmayan bir kimseden secde ayetini işitse, namazda tilâvet secdesini yapmayıp, namazdan sonra yapar. Namazda yapacak olursa yaptığı tilâvet secdesi caiz olmaz, ama namazı da bozulmaz.

Namazda yapılmamasının sebebi, bu tilâvet secdesi namazdan ve namaz fiillerinden olmadığı içindir. Zira namaz fiilleri ya farz, ya vacip veya sünnettir. Bu tilâvet secdesini işitmekse bunların birisinden değildir. Namazdan olmayan bir şeyi namaza sokmayı Allah'û Teâlâ (c.c) yasaklamıştır.

Bir kimse, bir imamdan tilâvet secdesini işitse, imam tilâvet secdesini etmeden imama uysa, imamla beraber tilâvet secdesini yapar. Zira cemaat imama uyar. Bu kimse, imamdan tilâvet secdesini işitmese bile yine imama uyar. Eğer bu kimse imam tilâvet secdesini yaptıktan sonra uyarsa, uymuş olduğu rekâtta imam tilâvet secdesini okumuş, acele olarak tilâvet secdesini yapmış, kalkmış ise bu kimse namazın içinde ve namazın dışında tilâvet secdesini yapmaz. Çünkü o kimse o rekâta yetişmekle tilavet secdesini de yapmış sayılır. Mesela; Bir kimse Vitir namazında, imama üçüncü rekâtın rükûsunda yetişse, imamdan sonra kılacağı iki rekâtta Kunut duasını okumaz.

İmamdan tilâvet secdesini işiten kimse, imamın tilâvet secdesini yapmış olduğu rekâttan başka bir rekâtta imama uyarsa, hiç imama uymamış kimse gibi namazın dışında tilâvet secdesini yapar. Namaz secdesi, namaz dışında yapılmaz. Bir kimse namazda secde ayetini okusa, secde ayeti kıraatin ortasında ise efdal olan derhal tilâvet secdesi için rü-

kû veya secde yapmasıdır. Ondan sonra kalkıp kıraatini tamamlayıp, namazına devam etmesidir. Eğer secde ayetinden sonra iki veya üç ayet okursa namazın rükûsu ve secdesi ile tilâvet secdesi yapılmış olur. İki ve üç ayet miktarı zaman secdenin acele yapılmasına mâni değildir. Belh âlimleri; **"Tilâvet secdesinden sonra üç ayet miktarı okunursa, tilâvet secdesi rükû, secde ile düşmez"** demişlerdir. Ama âlimlerin ekserisi; **"Namaz secdesiyle tilâvet secdesi yapılmış olur, niyet etmeye ihtiyaç yoktur. Zira kuvvetli olan namaz secdesi, kuvvetsiz olan tilâvet secdesi yerine geçer. Ancak secde ayetinden sonra dört beş ayet okunursa ittifakla tilâvet secdesine niyet lâzımdır"** demişlerdir. Hızanetü'l Fetâvâ'da da böyle yazılıdır.

Bir kimse, tilâvet secdesini namaz dışında okuduktan sonra olduğu yerde namaza başlayıp, namazda da aynı secde ayetini okusa, iki tilâvet secdesi yerine, bir secde kifayet eder. Çünkü namazda okunan ikinci tilâvet secdesi, birinci tilâvet secdesinden daha kuvvetlidir. Ama Nevâdir'de; **"Bu kimse namazı bitirdikten sonra bir tilâvet secdesi daha yapar. Namazdaki tilâvet secdesi kuvvetli ise de, evvelki önce okunmakla kuvvette beraberdirler. Birisi diğerinden daha evlâdır, demek mümkün değildir"** denilmiştir. Eğer o kimse namazın dışında okumuş olduğu tilâvet secdesi için secde yaptıktan sonra namaza başlayıp tilâvet secdesini tekrar okusa, bu tilâvet için de secde eder. Daha önceki yapmış olduğu tilâvet secdesi bunun yerini tutmaz, çünkü hükmün sebep üzerine geçmesi lâzım gelir. Bu ise caiz değildir.

Bir kimse, bir secde ayetini bir yerde tekrar tekrar okusa bir secde kifayet eder. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bir secde ayetini tekrar tekrar okurlar ve bir secde ederlermiş. Zira bir secde ayetini tekrarlamak ya ezberlemek için veya öğretmek içindir. Meşakkati gidermek için bir secde lâzım olmuştur. Eğer secde ayeti veya okuduğu yer değişirse bir secde yapmak kifayet etmez.

Bilindiği gibi bir secde ayetinin tekrarlanmasıyla secdenin tedahulu (birbirine girmesi) güçlüğü gidermek içindir. Müslümanlar öğretmek ve öğrenmek için okumaya muhtaçtırlar. Her okuyuşta secde vacip olup, bir secde kifayet etmeseydi, zorluğa vardırırdı. Bu ise kaldırılmıştır. Çünkü Cebrail (a.s) Peygamberimiz (s.a.v)'e bir secde ayetini defalarca okurdu ve bir secde ederlerdi. Halı, kilim gibi dokunacak şeylerin iplerini çözmek için iki kazık arasında gidip gelmekle, harman dövmek için dönmekle, bir daldan bir dala geçmekle yer değişir. Bir secde kifayet etmez. Ama bir mescidin köşeleri ve ev köşeleri bunun gibi değildir. O köşeler bir yer hükmündedir. Bu yüzden Cami köşelerinde olan bir kimsenin mihrapta bulunan bir imama uyması sahihtir. Okuyanın yeri değişmeyip, işitenin yeri

değişse işitenin iki defa secde etmesi, okuyanın bir defa secde etmesi lâzımdır. Çünkü secdeye sebep işitmektir. Bunda ise işitmek iki defa olmuştur. Okuyanın yeri değişip, işitenin yeri değişmese okuyanın tekrar secde etmesi, işitenin bir secde etmesi lâzımdır. Çünkü işitenin yeri birdir.

TİLÂVET SECDESİNİN YAPILMASI

Tilâvet secdesi niyetiyle eller kaldırılmaksızın **"Allah'û Ekber"** denilerek secdeye varılır, secdede üç defa **"Sübhânerabbiyela'lâ"** denilir. Sonra tahiyyatı ve selâm vermeden **"Allah'û Ekber"** denilerek kalkılır. Çünkü tahiyyat rükû ve secdeli olan namazlarda vardır. Bundan dolayı Cenaze namazında da yoktur. Selâm vermek ise, Tahrime Tekbiri içindir. Gerek namaz içinde, gerek namaz dışında bir sureyi okuyup, secde ayetini bırakmak tilâvet secdesini yapmaktan yüz çevirmeyi iham edeceği için mekruhtur. Tilâvet secdesinde yüz çevirmek müminin şanından değildir. Allah korusun, secde etmekten yüz çevirmek insanın küfre varmasına sebep olur. Fakat bir surenin yalnız secde ayetini okuyup diğer kısımlarını okumamak mekruh değildir. Çünkü bunda secdeye koşmak vardır. Bununla beraber secde ayetinden evvel veya sonra bir veya iki ayeti secde ayetiyle beraber okumak mendubtur. Secde ayetini okuyanın, dinleyenlerden gizlemesi güzel görülmüştür. Çünkü dinleyenler abdestsiz olup, onlara ağır gelebilir. Ama tilâvet secdesini okuyan kimsenin, cemaatin tilâvet secdesini yapmaya hazır olduklarını bilirse, secde ayetini açıktan okuması lâzımdır. Bir kimse, secde ayetlerini heceleyerek okusa, üzerine secde vacip olmaz. Bunu namazda yapsa, namazı da bozulmaz. Çünkü bu harfler Kur'ân'dandır. Fakat kıraat yerine geçmez. **"Tutfetü'l Mülûk Şerhi"**nde de böyledir. Bir kimse, dinleyenlere meşakkat vermemek için secde ayetini gizli okusa, dinleyenlere secde etmek vacip olmaz. Fakat kendisinin tilâvet secdesini yapması vaciptir.

ـ بَابُ صَلاٰةِ الْمُسَافِرِ ـ

مَنْ جَاوَزَ بُيُوتَ مِصْرِهِ مِنْ جَانِبِ خُرُوجِهِ مُرِيدًا سَيْرًا وَسَطًا ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ قَصَرَ الْفَرْضَ الرُّبَاعِي وَصَارَ فَرْضُهُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وَاُعْتُبِرَ فِي الْوَسَطِ فِي السَّهْلِ سَيْرُ الْاِبِلِ وَمَشْيُ الْاَقْدَامِ وَفِي الْبَحْرِ اِعْتِدَالُ الرِّيحِ وَفِي الْجَبَلِ مَايَلِيقُ بِهِ. فَلَوْ اَتَمَّ الْمُسَافِرُ اِنْ قَعَدَ فِي الثَّانِيَةِ صَحَّتْ وَاَسَاءَ وَاِلاَّ فَلاَ تَصِحُّ وَلاَ يَزَالُ عَلَى حُكْمِ السَّفَرِ حَتَّى يَدْخُلَ وَطَنَهُ اَوْ يَنْوِيَ مُدَّةَ الْاِقَامَةِ بِبَلَدٍ اٰخَرَ اَوْ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا اَوْ اَكْثَرَ، وَلَوْ نَوَاهَا بِمَوْضِعَيْنِ كَمَكَّةَ وَمِنًى لاَيَصِيرُ مُقِيمًا اِلاَّ اَنْ يَبِيتَ بِاَحَدِهِمَا. وَقَصَرَ اِنْ نَوَى اَقَلَّ مِنْهَا اَوْ لَمْ يَنْوِ وَبَقِيَ سِنِينَ. وَكَذَا عَسْكَرٌ نَوَاهَا بِاَرْضِ الْحَرْبِ اَوْ حَاصَرُوا مِصْرًا فِيهَا اَوْ حَاصَرُوا اَهْلَ الْبَغْيِ فِي دَارِنَا فِي غَيْرِهِ. وَيُتِمُّ اَهْلُ الْاَخْبِيَةِ لَوْ نَوَوْهَا فِي الْاَصَحِّ. وَلَوْ اِقْتَدَى الْمُسَافِرُ بِالْمُقِيمِ فِي الْوَقْتِ صَحَّ وَيُتِمُّ وَبَعْدَهُ لاَيَصِحُّ. وَاِقْتِدَاءُ الْمُقِيمِ بِهِ صَحِيحٌ فِيهِمَا وَيَقْصُرُ هُوَ وَيُتِمُّ الْمُقِيمُ بِلاَ قِرَاءَةٍ فِي الْاَصَحِّ وَيَسْتَحِبُّ لَهُ اَنْ يَقُولَ لَهُمْ (اَتِمُّوا صَلاَتَكُمْ فَاِنِّي مُسَافِرٌ) وَيَبْطُلُ الْوَطَنُ الْاَصْلِيُّ بِمِثْلِهِ لاَبِالسَّفَرِ وَوَطَنُ الْاِقَامَةِ بِمِثْلِهِ وَالسَّفَرِ وَالْاَصْلِيِّ. وَفَائِتَةُ السَّفَرِ تُقْضٰى فِي الْحَضَرِ رَكْعَتَيْنِ وَفَائِتَةُ الْحَضَرِ تُقْضٰى فِي السَّفَرِ اَرْبَعًا وَالْمُعْتَبَرُ فِي ذٰلِكَ اٰخِرُ الْوَقْتِ وَالْعَاصِي كَغَيْرِهِ وَنِيَّةُ الْاِقَامَةِ وَالسَّفَرِ تُعْتَبَرُ مِنَ الْاَصْلِ دُونَ التَّبَعِ كَالْعَبْدِ وَالْمَرْاَةِ وَالْجُنْدِي.

BAB
MİSAFİR (YOLCU)'İN NAMAZI BEYANINDA

Bir kimse, orta yürüyüşle en az üç günlük bir yere gitmek istediği hâlde şehrin veya köyün yola çıktığı yöndeki evlerinden ayrılınca dört rekâtlı farz namazları kısaltır ve onun dört rekâtlı farz namazları seferde iki rekât olur. Molla Hüsrev **"Dürer ve Gurer"**inde; **"Ulemamızın sefer müddetinin en azı üç günlük mesafedir; dediklerinin manası arasında yeme, içme ve istirahat bulunan bir gidiştir. Bu şekildeki seferin müddeti üç gündür"** demiştir. Bu orta yürüyüşte, düz yerlerde deve yürüyüşü, denizlerde yelkenli gemilerde rüzgârın mutedil esmesi, dağlarda dağa layık olan yürüyüş muteberdir. Bu mutedil yürüyüşlerde üç günlük,

yani 18 saat sürecek bir mesafe sefer müddeti sayılır.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; sefer müddeti iki gün ile takdir edilmiştir. İki gün ile takdir edilmiştir. İki gün müddeti 16 fersah, yani 48 mildir. Bir mil ise 6000 el arşınıdır. Bu hâlde sefer müddeti 80km 640m'ye eşittir.

Bir kavlinde, bir gün bir gecedir.

Biz Hanefilerce, seferde namazı kısaltmak azimettir. İmam-ı Şafiî (r.a) ile Ahmed b. Hanbel (r.a)'e göre; namazı kısaltmak bir ruhsattır. Azimet; Elbette yapılması lâzım olan şeydir. Ruhsat ise; yapılsa da olur, yapılmasa da.

Ya'lâ b. Ümeyye (r.a)'den rivayettir ki;

"Ben Hz. Ömer b. Hattab (r.a) Hazretlerine Allah'û Teâlâ (c.c);

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا

"Eğer (sefer esnasında) **kâfirlerin, size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur."** (Nisâ Suresi; 101) buyuruyor. Şimdi insanlar emniyettedir. O hâlde niçin seferde namazı kısa kılıyoruz?, dedim. Hz. Ömer (r.a) şöyle cevap verdi;

عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ

"Bu senin şaştığın şeye bende şaştım da, onu Resulullah (s.a.v)'den sorduğumda;

صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ بِهَا اللهُ عَلَيْهِمْ فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ

"Bu Allah'ın, size tasadduk eylediği bir sadakadır. Binaenaleyh siz, onun sadakasını kabul edin" buyurdular.

Buhâri ile Müslim'de Hz. Aişe (r.a)'den;

فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رَكْعَتَيْنِ فَاُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ

"Namazda iki rekât olarak farz kılındı. Seferde iki rekât olarak bırakıldı, hazar namazına ziyade yapıldı" diye rivayet edilmiştir. İbn-i Abbas (r.a)'dan; Peygamberimiz (s.a.v);

فُرِضَ عَلَيْكُمُ الصَّلَوةُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ فِى اْلحَضَرِ اَرْبَعًا وَفِى السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ

"Namaz size Peygamberiniz (s.a.v)'in lisanı üzerine hazarda dört, seferde iki rekât olarak farz kılınmıştır" buyurdular, diye rivayet

edilmiştir.

Şâbî (r.a); **"Kim namazı seferde tamam kılarsa İbrahim'in milletinden yüz çevirmiştir,"** demiştir.

Yolcu için sünnetleri terk etmekte bir beis yoktur. Ömer (r.a); **"Seferde Peygamber (s.a.v)'le beraber ben, Ebu Bekir, Osman farz namazlardan başkasını kılmazdık"** demiştir.

Doğru olan emniyet hâlinde sünnetlerin kılınması, sıkıntı zamanlarında terk edilmesidir. Bazıları, **"Sabah namazının sünnetiyle, Akşam namazının sünneti kılınmalıdır"** demişlerdir. Yolcu dört rekâtlı namazları tamam kılarsa, eğer ikinci rekâtın sonunda otururşa namaz sahih olur, fakat günahkâr olur. Çünkü iki rekâtın sonunda oturmak yolcuya farzdır. Selâmı geri bıraktığı için ve Allah (c.c)'ın sadakasını kabul etmeme şüphesi olduğu için günahkâr olur. İlk iki rekâtı farz, diğer iki rekâtı nafile olur.

Zâhidi'de; **"Yolcu dört rekâtlı namazları tam kılarsa, sünnete muhalefet etmiş olur. O kimse Sabah namazını dört kılan kimseye benzer. Çünkü dört rekâtlı namazları iki kılmak, biz Hanefilere göre ruhsat değil, azimettir. Bu yüzden dört kılan günahkâr olur"** denilmiştir. Eğer yolcu dört rekâtlı namazların iki rekâtının sonunda oturmazsa, namazı sahih olmaz. Çünkü onun hakkında bu oturuş rükündür. Onu terk ettiği için namazı sahih olmaz, nafile olur.

Yolcu vatanına dönünceye kadar veya bir şehirde veya köyde ikamet müddeti olan 15 gün veya daha fazla kalmaya niyet etmedikçe yolcu sayılır.

SEFERİN HÜKÜMLERİ

Yolcular için bir kısım kolaylıklar gösterilmiştir. Dört rekâtlı farz namazlarını ikişer rekât olarak kılarlar. Ramazan-ı Şerifte oruçları geri bırakmak mubahtır. Mestleri üzerine meshlerinin müddeti üç gün üç gecedir. Cuma, Bayram namazları, kurban kesmek, Teşrik Tekbirleri vacip değildir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bir rivayette yolcu dört gün bir yerde kalmaya niyet etmekle mukîm olur.

Yolcu Mekke, Mina gibi iki yerde ikamete niyet etse mukim olmaz, ancak birinde gecelerse mukim olur. Bir yerde 15 günden az kalmaya niyet etse mukim olmaz, namazı kısa kılar. Bir yolcu bugün, yarın memleketime döneceğim, diyerek yıllarca kalsa namazı kısa kılar. Buna delil;

İbn-i Ömer (r.a) Azerbaycan'da bu niyet üzere altı ay kalmış ve namazı kısa kılmıştır. Aynı şekilde Alkame b. Kays (r.a) Harizm'de aynı şekilde yıllarca kalmış namazı kısa kılmıştır ve İbn-i Abbas ve Enes (r.a)'den "Ashâb-ı Kiram Sus'da dokuz ay kalmışlar, namazı seferi kılmışlardır" diye rivayet olunmuştur.

Muhît'de; **"Hacılar Şam'a varıp, kafilenin oradan on beş günden sonra ayrılacağını bilseler, kendileri de kafileye bağlı bulunsalar, namazları tamam kılarlar. Çünkü onlar ikamete niyet etmiş gibi olurlar"** denilmiştir.

Bir ordu dar-ı harpte ikamete niyet etseler yahut dar-ı harpte bir şehri kuşatsalar, namazı kısa kılarlar. Çünkü dar-ı harp ikamet yeri değildir. Peygamberimiz (s.a.v)'in Tebük'te yirmi gün kaldığı ve namazı seferi olarak kıldığı rivayet edilmiştir.

Müslüman ordusu hükümete karşı gelenleri memleketimizde açık arazide muhasara etse, namazı seferî olarak kılarlar. Göçebeler bir yerde 15 gün kalmaya niyet etseler, esah olan kavle göre, namazlarını tam kılarlar. Nihâye'de; **"Göçebelerin ikamete niyet etmelerinde ihtilâf vardır. Bazılarına göre; ikametleri sahih olmaz. Çünkü onlar ebedi mukim olmazlar. Zira onların ikamet yerleri yoktur. Ama esah olan mukim olurlar. Bu kavl Ebu Yusuf (r.a)'tan rivayet edilmiştir. Fetva da bunun üzerinedir. Çünkü insan için ikamet asıldır. Sefer arızdır. İntikal zamanında hâsıl olur. Göçebelerde ise bu kısaltma yoktur. Onların göçleri bir sudan, bir suya ve bir meradan bir merayadır. Bu yüzden onlar devamlı mukim olup, yolcu hükmünde değillerdir"** denilmiştir.

Şârihi Tuhfe; **"Bir otlakta 15 gün oturmaya niyet etseler sahih olur. Zira onlar hakkında, o yer şehir ve köy gibi olur. Ebu Yusuf (r.a)'tan; "Göçebeler otlu ve sulu bir yer bulup çadırlarını kursalar, 15 gün kalmaya niyet etseler, otları suları 15 gün yetecek kadar olursa, mukim sayılırlar"** diye rivayet edilmiştir. **"Türkmen ve Bedeviler böyledir"** demiştir.

Yolcu olan kimse vakit içinde mukime uysa namazını tamam kılar. Çünkü yolcunun vakit içinde mukim olan kimseye uyması farz olan namazı tamamlamada ikamete niyet etmiş gibi olmasındandır. Uyması sahih olmakla farzı dört rekâta dönüşmüş olur. Eğer yolcu, imama uymuş iken namazını bozsa, yine üzerine iki rekât kılmak lâzım olur. Zira yolcu üzerine dört rekâtın lâzım olması imama uyduğu içindir. Bozulmakla imama uyma kalkmamıştır. Ama nafile namaz kılmak niyetiyle imama uyduktan sonra, namazı bozsa dört rekât kaza etmesi lâzımdır. Yolcunun vakit

çıktıktan sonra mukim olan kimseye uyması sahih değildir. Çünkü vakitten sonra farz namazı nafileye dönüşmez. Bu yüzden mukime uyması farz kılanın nafile namaz kılana uyması gibi olur. Eğer dört rekâtlı namazların ilk iki rekâtında uysa iki rekât sonunda oturmak yolcu hakkında farz, mukim hakkında nafiledir. Son iki rekâtta uysa kıraat yolcu hakkında farz, mukim hakkında nafiledir.

Mukim olan kimsenin; yolcuya vakitte ve vakitten sonra da uyması sahihtir. Yolcu, iki rekât kılıp selâm verir. Mukim kalkıp kıraatsiz olarak namazını tamamlar. Sahih olan kavl budur. Yolcu olan kimsenin, mukim olan kimselere namaz kıldıracağı zaman; **"Ben yolcuyum, siz namazınızı tamam ediniz"** demesi müstehaptır. Zira Peygamberimiz (s.a.v) Mekke halkına, yolcu iken namaz kıldırdıklarında böyle buyurmuşlardır.

Vatan-ı asli kendi mislile bozulur. Vatan üç kısımdır. Asıl vatan; İnsanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği yerdir. İkamet vatanı; Bir kimsenin doğduğu, evlendiği yer olmayıp, en az orada 15 gün kalmaya niyet ettiği yerdir. Sefer vatanı; Bir kimsenin doğduğu, evlendiği yer olmayıp, orada 15 beş günden az oturmak istediği yerdir ki, buna **"Sûkna vatanı"** da denir. Bu, Fukâhaya göre muteber değildir. Asıl vatan kendisi gibi bir asıl vatanla bozulur. Mesela; Bir kişinin asıl vatanı olsa, oradan başka bir yerde vatan tutsa, birinci asıl vatan, vatan olmaktan çıkar. Sonra oraya gitse, orada 15 gün kalmaya niyet etmese, yolcu sayılıp dört rekâtlı namazları ikişer rekât kılar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) Muhacirinden olan sahabeleriyle Mekke-i Mükerreme'de namazları seferi olarak kıldılar. Hâlbuki Mekke-i Mükerreme onların asıl vatanlarıydı. Fakat Medine-i Münevvere'yi vatan edinmişlerdi. Bu yüzden Mekke-i Mükerreme asıl vatan olmaktan çıkmıştır.

Sefer vatanı, asıl vatanı bozmaz. Yolcu asıl vatanına dönmekle mukim olur. İkamet vatanı, kendi gibi ikamet vatanıyla bozulur. Mesela; Bir kimse, bir yerde 15 gün kalmaya niyet ederek ikamet vatanı edindikten sonra, bir ikamet vatanı daha edinse, iki vatan arasında sefer müddeti olmasa, sonraki ikamet vatanına gelse mukim olmaz. Ancak 15 gün kalmaya niyet ederse olur. Çünkü birinci yer, ikamet vatanı olmaktan çıkmıştır.

İkamet vatanı oradan gitmekle, asıl vatanına dönmekle bozulur. Mesela; Bir kimse bir yerde 15 gün kalmaya niyet etse, birkaç gün sonra kalkıp sefere gitse, tekrar ikamet vatanına dönse, tekrar orada 15 gün kalmaya niyet etmedikçe namazını seferi olarak kılar. Bir kimse, bir şehirde kalmaya niyet ettikten sonra asıl vatanına dönse, sonra kalmaya niyet ettiği şehre gitse, tekrar orada 15 gün kalmaya niyet etmedikçe namazını seferi olarak kılar. Seferde kılınmayan kaza namazları, mukim iken kı-

lınsa bile dört rekât olarak kılınır. Mukim iken kazaya kalan namazlar, seferde kılınsa bile dört rekât olarak kılınır.

Bir namazın bir kimse üzerinde kaza olarak kalmasında muteber olan, vaktin sonudur. Mesela; Bir kimse vaktin sonunda üç günlük mesafeye gitmek üzere yola çıksa ve o vaktin namazını kaçırmış olsa o namazı kaza ederken yolcunun namazı gibi kaza eder, yani o namaz dört rekâtlı namazlardan ise iki rekât olarak kaza eder. Bir kimse vaktin sonunda yolcu iken mukim olsa, o vaktin namazını kaçırsa, o namazı mukimin namazı gibi kaza eder, yani dört rekâtlı namazlardan ise dört rekât olarak kaza eder. Zira itibar vaktin sonunadır.

Vaktin sonunda yolcu olmak, mukim olmak, kadının âdet görmesi, temizlenmesi, bir kimsenin ergenlik çağına girmesi, Müslüman olması da böyledir.

Biz Hanefilerce asi olan kimse, seferde ve hazarda itaatkâr olan kimse gibidir. **Sefer üç kısımdır;**

1- Taat yolunda olan sefer; Hac ve Cihat için yapılan yolculuk gibi.

2- Mubah olan sefer; Ticaret için yapılan yolculuk gibi.

3- Masiyet (günah) yolunda yapılan sefer; Yol kesmek, kölenin efendisinden kaçması, kadının mahremsiz Hac etmesi gibi olan yolculuk.

Birinci ve ikinci yapılan yolculuk, ihtilafsız ruhsat için sebeptir. Ama masiyet yolunda yapılan sefer, biz Hanefilerce evvelkiler gibi ruhsat için sebeptir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; ruhsat kolaylık için sabit olmuştur. Masiyet için yapılan yolculukta ruhsat caiz değildir.

Biz Hanefiler için delil; ayet-i kerimenin mutlak olmasıdır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

فَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

"Sizden kim hasta yahut sefer üzerinde olur (ve orucunu yemiş bulunur)**sa tutmadığı günler sayısınca başka günlerde** (tutar)" buyurmaktadır.

Bu ayet-i kerimede orucu yeme ruhsatı, sadece yolculuğa bağlanmıştır. Peygamberimiz (s.a.v);

فَرْضُ الْمُسَافِرِ رَكْعَتَانِ

"Yolcu için farz olan namaz iki rekâttır" buyurmuştur.

Seferin kendisi günah değildir. Sefer uzun bir mesafeye gitmekten ibarettir. Günah sefere çıktıktan sonra olur. Yol kesmeyi istemek gibi. Bu yüzden sefer ruhsata elverişlidir. Çünkü seferin kendisi çirkin değildir. Başka bir şeye yakın olması hasebiyle çirkin olur. Çirkin olan şey, arkadaşının hükmünü kaldırmaz. Cuma için ezan okunurken alış-veriş yapmak, gasp edilmiş yerde namaz kılmak gibi. Kölenin, kadının, askerin ikamete, sefere niyetleri kendileri tarafından değil asılları, yani kölenin efendisi, kadının kocası, askerin komutanı tarafından yapılması muteberdir.

Tuhfe Şârihi; **"Bir kadınla kocası sefere çıksalar, kocası kadının mehr-i muaccelini vermişse, Onun ikamete niyet etmesiyle kadın da Ona teb'ean mukime olur. Kocası mehr-i muaccelini vermemişse, Onun ikamete niyet etmesiyle kadın mukime sayılmaz. Çünkü böyle bir kadının nefsini kocasından men etme hakkı vardır. Bir orduda Emir de böyledir. Eğer, ordunun erzakını Emir veriyorsa, Emirin niyeti muteberdir. Çünkü Emirin istediği yere giderler. Eğer herkesin rızkı kendilerine aitse, kendi niyetleri muteberdir. Çünkü diledikleri yere giderler"** demiştir.

İflas etmiş borçlu da alacaklıyla, işçi de işverenle böyledir.

ـ بَابُ صَلاَةِ الْجُمُعَةِ ـ

لاَتَصِحُّ اِلاَّ بِسِتَّةِ شُرُوطٍ: اَلْمِصْرُ اَوْ فِنَاؤُهُ وَالسُّلْطَانُ اَوْ نَائِبُهُ وَوَقْتُ الظُّهْرِ وَالْخُطْبَةُ قَبْلَهَا فِى وَقْتِهَا وَالْجَمَاعَةُ وَالْاِذْنُ الْعَامُّ. وَالْمِصْرُ كُلُّ مَوْضِعٍ لَهُ اَمِيرٌ وَقَاضٍ يُنَفِّذُ الْاَحْكَامَ وَيُقِيمُ الْحُدُودَ وَقِيلَ مَا لَوْ اِجْتَمَعَ اَهْلُهُ فِى اَكْبَرِ مَسَاجِدِهِ لاَيَسَعُهُمْ وَفِنَاؤُهُ مَا اتَّصَلَ بِهِ مُعَدًّا لِمَصَالِحِهِ. وَتَصِحُّ فِى مِصْرٍ فِى مَوَاضِعَ هُوَ الصَّحِيحُ وَعَنِ الْاِمَامِ فِى مَوْضِعٍ فَقَطْ وَعِنْدَ اَبِى يُوسُفَ تَجُوزُ فِى مَوْضِعَيْنِ اِنْ حَالَ بَيْنَهُمَا نَهْرٌ. وَمِنَى مِصْرٌ فِى الْمَوْسِمِ تَصِحُّ الْجُمُعَةُ فِيهَا لِلْخَلِيفَةِ اَوْ اَمِيرِ الْحِجَازِ لاَ لِاَمِيرِ الْمَوْسِمِ وَلاَ بِعَرَفَاتٍ. وَفَرْضُ الْخُطْبَةِ تَسْبِيحَةٌ اَوْ نَحْوُهَا وَعِنْدَهُمَا لاَبُدَّ مِنْ ذِكْرٍ طَوِيلٍ يُسَمَّى خُطْبَةً. وَسُنَّتُهَا اَنْ يَخْطِبَ قَائِمًا عَلَى طَهَارَةٍ خُطْبَتَيْنِ يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا بِجَلْسَةٍ مُشْتَمِلَتَيْنِ عَلَى تِلاَوَةِ اٰيَةٍ وَالْاِيصَاءِ بِالتَّقْوٰى وَالصَّلاَةِ عَلَى النَّبِىِّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَيُكْرَهُ تَرْكُ ذٰلِكَ. وَاَقَلُّ الْجَمَاعَةِ ثَلٰثَةٌ سِوٰى الْاِمَامِ وَعِنْدَ اَبِى يُوسُفَ اِثْنَانِ وَقِيلَ مُحَمَّدٌ مَعَهُ. فَلَوْ نَفَرُوا قَبْلَ سُجُودِهِ يَسْتَأْنِفُ الظُّهْرَ. وَعِنْدَهُمَا لاَيَسْتَأْنِفُهَا اِلاَّ اِنْ نَفَرُوا قَبْلَ شُرُوعِهِ. وَتَبْطُلُ بِخُرُوجِ وَقْتِ الظُّهْرِ. وَشُرُوطُ وُجُوبِهَا سِتَّةٌ: اَلْاِقَامَةُ بِمِصْرٍ وَالذُّكُورَةُ وَالصِّحَّةُ وَالْحُرِّيَّةُ وَسَلاَمَةُ الْعَيْنَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ فَلاَ تَجِبُ عَلَى اَعْمٰى وَاِنْ وَجَدَ قَائِدًا خِلاَفًا لَهُمَا وَكَذَا الْخِلاَفُ فِى الْحَجِّ. وَمَنْ هُوَ خَارِجُ الْمِصْرِ اِنْ كَانَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ تَجِبُ عَلَيْهِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ وَبِهِ يُفْتٰى. وَمَنْ لاَجُمُعَةَ عَلَيْهِ اِنْ اَدَّاهَا اَجْزَأَتْهُ عَنْ فَرْضِ الْوَقْتِ. وَلِلْمُسَافِرِ وَالْعَبْدِ وَالْمَرِيضِ اَنْ يَؤُمَّ فِيهَا وَتَنْعَقِدُ بِهِمْ. وَمَنْ لاَعُذْرَ لَهُ لَوْ صَلَّى الظُّهْرَ قَبْلَهَا جَازَ مَعَ الْكَرَاهَةِ ثُمَّ اِذَا سَعٰى اِلَيْهَا وَالْاِمَامُ فِيهَا يَبْطُلُ ظُهْرُهُ وَقَالاَ لاَيَبْطُلُ مَالَمْ يُدْرِكِ الْجُمُعَةَ وَيَشْرَعُ فِيهَا. وَكُرِهَ لِلْمَعْذُورِ وَالْمَسْجُونِ اَدَاءُ الظُّهْرِ بِجَمَاعَةٍ فِى الْمِصْرِ يَوْمَهَا. وَمَنْ اَدْرَكَهَا فِى التَّشَهُّدِ اَوْ سُجُودِ السَّهْوِ يَتِمُّ جُمُعَةً. وَقَالَ مُحَمَّدٌ يَتِمُّ ظُهْرًا اِنْ لَمْ يُدْرِكْ اَكْثَرَ الثَّانِيَةِ. وَاِذَا خَرَجَ الْاِمَامُ فَلاَ صَلاَةَ وَلاَ كَلاَمَ حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْ خُطْبَتِهِ. وَقَالاَ يُبَاحُ الْكَلاَمُ بَعْدَ خُرُوجِهِ مَالَمْ يَشْرَعْ فِى الْخُطْبَةِ. وَيَجِبُ السَّعْىُ وَتَرْكُ الْبَيْعِ بِالْاَذَانِ الْاَوَّلِ. فَاِذَا جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ اُذِنَ بَيْنَ يَدَيْهِ ثَانِيًا وَاسْتَقْبَلُوهُ مُسْتَمِعِينَ مُنْصِتِينَ فَاِذَا اَتَمَّ الْخُطْبَةَ اُقِيمَتْ.

CUMA NAMAZI BAB'I

Cumanın farziyeti; kitap, sünnet, icma-i ümmet ve manadan bir nevi ile sabittir. Onu inkâr eden kâfir olur. Terki caiz değildir. Cuma namazının kitap ile sabit olmasının delili; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يَآاَيُّهَا الَّذِينَ اَمَنُوا اِذَا نُودِىَ لِلصَّلَوةِ مِنْ يَوْمِ اْلجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلىٰ ذِكْرِاللهِ

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşun!" (Cuma Suresi; 9) kavl-i kerimidir.

Burada Allah'ı zikirden murad Cuma namazıdır. Sünnet ile sabit olmasının delili; Cabir (r.a)'den rivayet olunan;

خَطَبَنَارَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَآاَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا اِلىٰ بَارِئِكُمْ قَبْلَ اَنْ تَمُوتُوا وَتَقَرَّبُو اِلىٰ اللهِ بِالْاَ عْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ اَنْ تَشْغَلُوا وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ تَعَالىٰ كَتَبَ عَلَيْكُمُ اْلجُمُعَةَ فِى يَوْمِى هَذَا فِى شَهْرِى هَذَا فِى عَامِى هَذَا فِى مَقَامِى هَذَا فَمَنْ تَرَكَهَا تَهَاوُنًا بِهَا اَواسْتِخْفَافاً بِحَقِّهَا وَلَهُ اِمَامٌ جَائِرٌ اَوْ عَادِلٌ اَلاَ فَلاَ جَمَعَ اللهُ شَمْلَهُ اَلاَ فَلاَ صَلَوةَ لَهُ اَلاَ فَلاَ زَكَوةَ لَهُ اَلاَ فَلاَ صَوْمَ لَهُ اِلاَّ اَنْ يَتُبَ فَمَنْ تَابَ تَابَ اللهُ تَعَالىٰ عَلَيْهِ

"Peygamberimiz (s.a.v) bize ilk hutbelerini irâd ederek; "Ey insanlar, ölmeden önce yaratıcınıza tevbe ediniz, meşgaleden önce iyi amellerle Allah'a yakın olun. Bilmiş olun ki, Allah'û Teâlâ Cumayı size bu günde, bu ayda, bu senede benim şu makamımda farz kılmıştır. Artık her kim başında zalim yahut adil bir imam olduğu hâlde Cumayı hakir görerek veya inkâr ederek kılmazsa, Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin. İyi bilin ki, tevbe edinceye kadar, o kimsenin namazı, zekâtı, orucu yoktur. Tevbe edenin, tevbesini Allah kabul eder" hadis-i şerifidir. Ve yine Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِى جَمَاعَةٍ اِلاَّ اَرْبَعَةً عَبْدًا مَمْلُوكًا اَوِامْرَأَةً اَوْصَبِيًّا اَوْ مَرِيضًا

"Cuma, cemaatle her Müslüman üzerine vacip olan bir haktır. Ancak dört sınıf müstesnadır; Köle, kadın, çocuk, hasta" buyurmuşlardır. Yine Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ تَرَكَ ثَلاَثَ جُمَعٍ طَبَعَ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ

"Kim üç Cumayı kılmazsa, Allah onun kalbini mühürler" buyurmuşlardır. Yine Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ تَرَكَ ثَلاَثَ جُمَعٍ بِلاَ عُذْرٍ كُتِبَ مِنَ الْمُنَافِقِينَ

"Kim özürsüz olarak üç Cumayı terk ederse münafıklardan yazılır" buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ تَرَكَ ثَلاَثَ جُمَعٍ مُتَوَالِيَاتٍ فَقَدْ نَبَذَ الْاِسْلاَمَ وَرَآءَ ظَهْرِهِ

"Kim peşi peşine üç Cumayı kılmazsa, İslamiyet'i arkasına atmış olur" buyurmuşlardır.

İcma-i ümmet ile sabit olmasının delili; Peygamberimiz (s.a.v) zamanından bu zamana kadar ümmet farziyetine ittifak etmişlerdir. İhtilafları Cumanın vaktindedir.

Manadan bir nev'i ile sabit olmasının delili; biz Cuma günü, Cumayı kılmak için, Öğle namazının terkiyle emrolunduk. Öğle namazı ise farzdır. Farzın terkinin caiz olması, ancak onun gibi veya daha kuvvetli bir farz ile olur.

Bu takdirde Cuma namazının, öğle namazından ya daha kuvvetli veya onun gibi bir farz olması lâzımdır.

Cuma namazı için 12 şart vardır. Bu şartların altısı edasının, vücûbunun şartlarıdır.

CUMANIN EDASININ ŞARTLARI

1- Şehir, şehrin kenarı veya bu hükümde olan yerde kılınmasıdır. Şehirle, şehir kenarı arasında mera, ekinlikler gibi açıklık bulunursa, o yer şehir kenarı sayılmaz. Uzak olunca köy olur. Köylerde Cumanın kılınması sahih değildir.

Şehir; En büyük mescidi Cuma ile mükellef bulunan kimseleri al-

mayan yerdir; diye tarif edilmiştir. Bu tarife göre birçok köyler şehrin tarifine girmektedir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَجُمُعَةَ وَلاَ تَشْرِيقَ وَلاَ صَلاَةَ فِطْرٍ وَلاَ اَضْحَى اِلاَّ فِي مِصْرٍ جَامِعٍ

"Cuma namazı, Teşrik tekbiri, Bayram namazları, Kurban ancak kalabalık beldede vaciptir" buyurmuşlardır.

2- Emir veya vazifeli bir kimsenin kıldırmasıdır.

3- Cuma namazının vakti; Öğle namazının vaktidir. Cuma namazının öğle vaktinden önce veya sonra kılınması sahih değildir.

4- Cuma namazını farzından önce hutbe okunmasıdır.

5- Cemaatin bulunmasıdır.

6- İzn-i ânım; yani belirli bir yerde, bir mescitte Müslümanların Cuma namazını kılmaları için Emir tarafından izin verilmesidir.

Şehir; Suç işleyenlere şer'i hükümler veren ve şer'i hadleri yerine getiren Emir ve Kâdîsı bulunan yerdir. Bazılarına göre; mescitlerinin en büyüğü Cuma namazıyla mükellef olan kimseleri almayan yerdir. Şehrin ihtiyacı için hazırlanmış ve şehre bitişik olan kenarı da şehir hükmündedir. Buna **"Finâ-i belde"** denir. Bu şehir kenarının şehre uzaklığı ve yakınlığını bir ok atımı veya bir at koşumu ile takdir etmişlerdir. Bazılarına göre; bu **"Finâ"** ile şehir arasında ekinlikler bulunmaması lâzımdır. Fakat bu kavl doğru değildir. Cuma namazının sahih olan kavle göre; bir beldede müteaddit camilerde kılınması caizdir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bir şehirde yalnız bir camide kılınabilir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; iki yerde Cuma namazı kılınabilir.

Hac mevsiminde Mina'da, Halife veya Hicaz Emirinin Cuma namazını kıldırması sahihtir. Mevsim Emirinin kıldırması sahih olmaz. Hac mevsiminde Mina şehir olur. Arafat'ta Cuma namazını kılmak sahih olmaz.

Arafat'a, Arafat denilmesinin sebebi;

1- Hz. İbrahim (a.s)'e Arafat görmeden anlatılmış. Hz. İbrahim (a.s) Arafat'ı görünce bildiğinden **"Arafat"** denilmiştir.

2- Hz. Adem (a.s) Hz. Havva anamızla orada görüşüp, buluştuklarından **"Arafat"** denilmiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; hutbenin farzı, hutbe kastıyla **"Sübhanallah"** veya buna benzer bir şey söylemektir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; hutbe denilecek derecede uzunca bir zikir lâzımdır.

İmam-ı Şafiî (r.a); "İki hutbe okunmalı, her biri hamd, salâvat-ı şerife ve vaazı içine almalı. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ

"Allah'ın zikrine koşun!" kavl-i keriminden anlaşılan uzun bir zikirdir" der.

İmam-ı A'zam (r.a);

فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ

"Kavl-i şerifini mutlak üzerine hamledip, hutbe niyetiyle "Sübhanallah" **denilmesi kifayet eder"** demiştir. Hatta İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; aksırmak veya taaccüp için **"Elhamdülillah"** ve **"Sübhanallah"** denilse bile hutbe tamam olur.

Hz. Osman (r.a) hutbede **"Elhamdülillah"** dedi ve arkasını getiremeyerek tutuldu. Minberden inip namazı kıldırdı ve sahabeden hiçbir kimse buna itiraz etmedi. Bu, delalet eder ki, bu miktar kifayet eder. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; âdette **"Elhamdülillah, Sübhanallah"** demeye hutbe adı verilmez. Bu yüzden hutbeden murad uzun bir zikirdir. Çünkü hutbe okumak farzdır.

İmam-ı Kerhi (r.a); hutbenin uzunluğunun üç ayet miktarı olarak itibar etmiştir. Bazıları, **"Tahiyyat"** okuyacak miktarı itibar etmişlerdir.

HUTBENİN SÜNNETLERİ

Hatip temiz olarak ayakta okumalıdır. Peygamberimiz (s.a.v)'den bugüne kadar hutbe ayakta okuna gelmiştir. Harple alınan yerlerde kılıç ile kendiliklerinden Müslüman olan yerlerde kılıçsız okunmalıdır. Abdestsiz olarak hutbe okumak caizdir, fakat mekruhtur.

Hutbeyi iki kısma ayırmalı; bunların arasında bir tespih veya üç ayet okunacak kadar oturmalıdır. Bu iki hutbeden her birinde bir ayet-i kerime tilâvet edilmeli, cemaatin takvaya sarılması için nasihat edilmeli, Peygamberimiz (s.a.v) üzerine salâvat-ı şerife getirmelidir.

Tuhfe Şarihi; Hidâye'den naklederek; "Hutbenin 11 sünneti vardır;

1- Hutbeden önce gizli olarak **"Eûzü"** çekmek.

2- Hutbeye **"Elhamdülillah"** ile başlamak.

3- Allah'û Teâlâ (c.c)'ya layık olduğu şekilde senada bulunmak.

4- "Şahadet" kelimesini söylemek.

5- Peygamberimiz (s.a.v)'e salâvat-ı şerife getirmek.

6- Vaaz, nasihatte bulunmak.

7- Kur'ân-ı Kerim'den ayet okumak. Okumayan günahkâr olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) hutbede Asr suresini okumuşlardır.

Başka hutbelerde; başka ayet-i kerimeleri okumuşlardır.

8- İki hutbe arasında oturmak. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; iki hutbe arasında oturmak vaciptir.

9- İkinci hutbede hamd-ü sena ve salâvat-ı şerife'yi tekrarlamak. Vaaz yerinde Müslümanlar için dua etmek.

10- Duada **"Müminin"** ve **"Müminât"** lafızlarını ziyade söylemek.

11- İki hutbeyi uzun bir sure **(Hücurat suresi)** kadar uzun okumak. Bundan daha fazla uzatmak mekruhtur" demiştir.

Hutbenin sünnetlerini terk etmek mekruhtur.

Cuma namazı için, cemaatin en az miktarı imamdan başka üç kişidir. Ebu yusuf (r.a)'a göre; imamdan başka iki kişidir. İmam-ı Muhammed'in Ebu Yusuf (r.a)'la beraber olduğu söylenmiştir. Ama esah olan kavle göre; İmam-ı Muhammed, İmam-ı A'zam (r.a)'la beraberdir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; ikide toplanma manası vardır. Çünkü bir kişi diğer bir kişiyle bir araya gelince, iki kişi olurlar. Cuma toplanmaktan alınma isimdir. İkide de bu mana vardır. İmam-ı A'zam'la, İmam-ı Muhammed (r.a) için delil; sahih olan cem'i üçtür. Hitapta cem' içindir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; **"Allah'ın zikri** (hutbeye) **ne koşun"** kavl-i kerimi de bunu teyit etmektedir.

Eğer bir kimse, **"Ebu Yusuf (r.a)'da imamla üç kişi murat etmiştir"** diye sorarsa; **"Cemaatin üç kişi olması şarttır. İmam cemaatten sayılmaz. Yukarıdaki "Allah'ın zikrine koşun!"** ayet-i kerimesi bir Allah'ı zikreden (hatip) ve bundan başka, üç kişinin bulunmasını iktiza eder**"** diye cevap verilir.

İmamdan başka üç kişinin çocuk ve deli olmaması lâzımdır. Köle, yolcu olursa bunlarla Cuma namazı sahih olur. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; imamdan başka hür, mukim kırk kişinin bulunması lâzımdır. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; cemaat, imam secdeye varmadan dağılsalar, imam Öğle namazını kılar. Çünkü namaza başlamanın sahih olması, bir rekâ-

tın secdesinin yapılmasına bağlıdır. Cuma namazının şartı olan cenaatin secde etmeden dağılmalarıyla namaz bozulur. İmamın Öğle nanazını kılması lâzımdır. Hutbe namaz gibi değildir. Yani, hutbe okunurken cemaat dağılsa, sonra namaz için toplansalar Cuma namazı sahih olur.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Cuma namazında cemaat birinci rekâtın secdesinden önce dağılsalar, imam Cuma nanazını kılmaya devam eder. Çünkü Cuma namazının olması için cenaatin imamla beraber tekbir almaları şarttır. Devam etmeleri şart değildir.Eğer, cemaat namaza başlamadan dağılırlarsa, ittifakla imam Öğle nanazını kılar. Eğer, cemaat birinci rekâtın secdesini yaptıktan sonra dağılırarsa, yine imam Cuma namazını kılmaya devam eder.

İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; cemaat tahiyyatı okuyacak kadar zamandan önce dağılırlarsa, imam Öğle namazını kılar. Çünkü cemaatin tahiyyat okuyuncaya kadar devam etmesi şarttır.

Öğle vaktinin çıkmasıyla Cuma namazı bozulur.

CUMANIN VÜCÛBUNUN ŞARTLARI

1- Şehir ve şehir hükmünde olan yerde ikamettir. Yolculara faz değildir.

2- Erkek olmak. Kadınlara, Cuma namazı farz değildir.

3- Sıhhat. Hastaya, Cuma namazı farz değildir.

4- Hürriyet. Kölelere, Cuma namazı farz değildir. Efendisi, Cuma için izin verse bile. Bazıları, **"Efendisi izin verirse farz olur"** denişlerdir. Bazıları, **"Serbesttir, dilerse gider dilerse gitmez"** demişlerdir. Bir kısmı **"Azat olan köle de böyledir"** demişlerdir. Bazıları da, **"İşveren, işçiyi Cuma namazına göndermeyebilir"** demişlerdir. Fakat esah olan, işveren işçiyi Cuma namazından men edemez. Yalnız Cami uzak olursa namaza gelip, gitme zamanı ücretten düşürülür. Yakın olursa düşürülmez.

5- Gözlerin selâmeti. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; götürecek kinsesi bulunda bile âmâya Cuma namazı farz değildir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; götüreni buunan âmâya Cuma namazı farzdır. Hac farizası da böyledir. Yani, İnam-ı A'zam (r.a)'a göre; âmâ'yı hacca götüren bulunsa bile, Hac Ona faz değildir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; götüren bulunursa Hac âmâya farzdır.

6- Ayakların selâmeti. Kötürüm ve ayakları kesik olan kimselere Cuma namazı farz değildir –isterse götürenleri bulunsun-.

"Kâfî" ve **"Teshîl"** sahipleri Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يَآاَيُّهَا الَّذِينَ اَمَنُوا اِذَا نُودِىَ لِلصَّلَاوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلىٰ ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَالِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! Cuma günü ezan okundu mu hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi terk edin. Bu, bilirseniz sizin için daha hayırlıdır" (Cuma Suresi; 9) kavl-i şerifinden 12 şey iktibas olunur. Bazısı ibare, bazısı işaret, bazısı delâlet, bazısı da iktiza yoluyladır.

اِذَا نُودِىَ kavl-i şerifinden izn-i âmm iktibas olunur.

فَاسْعَوْا kavl-i şerifinden cemaat iktibas olunur.

Bu ayet-i kerimedeki siga cem'i sigası olduğu için, imamdan başka üç kişinin bulunması lâzımdır.

وَذَرُوا الْبَيْعَ kavl-i şerifinden şehir ve şehir hükmünden olan yer ile vakit iktibas olunur. Diğer şartlar için, ذَالِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ kavl-i şerifinde istifade edilir. Hasta, kötürüm, kör, kadın için Cumaya koşmak yoktur. Kadınlar için evlerinde oturacaklarına dair nass-ı şerif varid olmuştur. Köle, yolcuya Cumanın vacip olmadığı, bunlar kendi hizmetleriyle meşgul olduklarındandır" demişlerdir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; şehir dışında olup, ezanı işiten kimseye Cuma namazı farzdır. Fetva da bunun üzerinedir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْجُمُعَةُ عَلَى مَنْ يَسْمَعُ النِّدَاءَ

"Cuma namazı ezanı işiten üzerine vaciptir" buyurmuşlardır.

Bazıları, **"Şehir ile adam arasında bir fersah** (4000 adım) **bulunursa vacip olur"** demişlerdir.

Ebu Yusuf (r.a)'dan bir rivayette, **"İki fersah olursa vacip olur"** denilmiştir.

İmam-ı Muhammed (r.a) **"Adam ile şehir arasında üç fersah olursa vacip olur"** demiştir. Fetva da bunun üzerinedir. Eğer, bir köylü Cuma günü şehre gelse, Cuma namazına değin şehirde kalmaya niyet etse, Cuma namazı Ona farz olur. Eğer, Cuma vakti girmeden önce şe-

hirden çıkmaya niyet etse, Cuma namazı Ona vacip olmaz. Ama Cuma vaktinin girmesinden sonra çıkmaya niyet etse, Cuma namazı Ona farz olur.

Fakîh Ebu Leys (r.a); **"Lâzım olmaz"** demiştir.

Kâdihân'a göre de muhtâr olan budur.

Bir yolcu; Cuma günü şehre gelse, o gün şehirde kalmaya niyet etse, 15 gün kalmaya niyet etmedikçe Cuma namazı, Ona farz olmaz.

Üzerine Cuma namazı farz olmayan kimse Cuma namazını kılsa, vaktin farzından dolayı ona kifayet eder. Yani kadın, köle, âmâ kötürüm ve bunlara benzeyen kimseler Cuma namazını kılsalar, öğle namazının farzı onlardan düşer. Cuma namazından yolcu, köle, hastanın imam olmaları caizdir. Onlar imamete ehildirler. Onlara Cuma namazının farz olmaması ruhsat içindir. Cuma namazına giderlerse üzerlerine farz olur. Bu takdirde diğer namazlarda olduğu gibi imametleri caizdir.

Peygamberimiz (s.a.v) Mekke'de misafir oldukları hâlde Cuma namazını eda ettiler. Bu, misafirin (yolcunun) Cuma namazını kıldıracağına delildir. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; bunların imameti caiz değildir. Çünkü bunlara çocuk ve kadın gibi Cuma namazı farz değildir. İmamın arkasında yolcu, hasta, köle bulunup, bunlardan başka cemaat olmasa Cuma namazı bunlarla caiz olur.

Hiçbir özrü olmayan kimse, Cuma günü Cuma namazından önce namazını kılsa, kerahat-i tahrimiyye ile namazı caizdir. Bu kimse namazı kıldıktan sonra Cumaya gitse, imam namazda ise bu kimsenin Öğle namazı bozulur.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; Cuma namazına yetişip, namaza başlamadıkça öğle namazı bozulmaz.

İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; Cuma namazı asıl olarak farz olup, Öğle namazı ona bedel değildir. Cuma namazını kılabilecek durumda iken, öğle namazını kılmak caiz değildir. Diğer imamlarımızın delili; Cuma günü asıl farz bütün insanlar için öğle namazıdır. Çünkü ibadet herkesin gücü nispetindedir. Namaz kılmakla mükellef olan kimsenin öğle namazını kılmaya gücü yeter. Çünkü öğle namazını tek başına kılabilir. Fakat Cuma namazının bir takım şartları vardır. Bu şartlar bulunmadıkça Cuma namazı sahih olmaz. Bu itibarla herkesin Cuma namazını kılmaya gücü yetmez. Eğer asil olarak Cuma namazı farz olsaydı, herkese gücünün dışında olan şey teklif edilmiş olurdu. Şu kadar var ki, Cuma namazının şartları bulunan kimse, Cuma namazını kılıp, öğle namazını kılmamakla emredilmiştir. Bu kudrete sahip olan kimsenin özrü olmaksızın öğle namazı-

nı kılması kerâhat-i tahrimiyye'yle mekruhtur. Eğer bu kimse Cuma namazına çıktığı zaman, imam Cuma namazını bitirmişse, bu kimsenin öğle namazı bozulmaz.

Şehirde Cuma günü özürlülerin, hapistekilerin cemaatle öğle namazını kılmaları mekruhtur, gerek Cuma namazı bitmeden, gerek bittikten sonra olsun. Mekruh olması, Cuma namazına gidenlerin azalmasına sebep olacağındandır. Ama köylüler bunlar gibi değildir. Çünkü onlara Cuma namazı farz değildir. Cumanın şartları bulunmadığı için köylülerin öğle namazını cemaatle kılmaları caizdir. Bir kimse Cuma namazına tahiyyatta veya sehiv secdesinde yetişse, o kimse Cuma namazını tamamlar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَا اَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَاقْضُوا

"İmamın namazında yetiştiğinizi kılın, yetişmediğinizi de imam selâm verdikten sonra tamamlayın" buyurmuşlardır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir kimse Cuma günü imama ikinci rekâtta yetişemezse, öğle namazını kılar. Yani, ikinci rekâtın rükûsundan imam başını kaldırmadan yetişemeyen kimse, öğle namazını kılar. O kimse dört rekât öğle namazını kılar. Cuma namazı olması itibariyle ikinci rekât sonunda oturur. Nafile namaz olması ihtimaliyle, son iki rekâtta Fatihadan sonra Zamm-ı Sure okur. İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; o kimse Cuma namazına yetişmiştir. Cuma namazına niyet etmesi ve iki rekât kılması şarttır. İmam hutbe için minbere çıkınca, hutbeyi bitirinceye kadar cemaat için namaz kılmak ve konuşmak yoktur. Bir kimse Cuma namazının sünnetini kılarken hatip hutbeye başlasa, iki rekât kıldıktan sonra selâm verir. Eğer bir rekât kılmışsa bir rekât daha ilave eder ve selâm verir. Bu iki surette de Cumanın bu ilk sünnetini imamla farzı kıldıktan sonra tekrar dört rekât olarak kılar. Eğer hatip hutbeye başladığı zaman üç rekât kılmışsa sünneti tamamlar.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre hatip hutbeye başlamadıkça konuşmak mubahtır. Başladıktan sonra konuşmak mekruhtur. Çünkü hutbeyi dinlemek farzdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا خَرَجَ الْاِمَامُ فَلاَ صَلاَةَ وَلاَ كَلاَمَ

"İmam hutbeye çıktı mı, namaz da yoktur, konuşmak da yoktur" buyurmuşlardır.

Cuma namazı için birinci ezan okununca; alış-verişi bırakıp, cuma-

ya gitmek vacip olur. Bazıları, birinci ezan Peygamberimiz (s.a.v) zamanında olmayıp, Hz. Osman (r.a) zamanında başladığından, ikinci ezan ile alış-verişi terk etmek vacip olur. İmam minbere çıkıp oturunca, imamın huzurunda ikinci ezan okunur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) zamanında böyle okunurdu. Cemaat hatibe dönerek hutbeyi dinlerler. Minberden uzak olan da, yakın olan da imama döner. Bazıları, **"İmama yakın olmak efdaldir"** demişlerdir. Bazıları, **"Birinci hutbeyi dinlemek vaciptir"** demişlerdir. Ama esah olan kavle göre; hutbeyi evvelinden sonuna kadar dinlemek vaciptir. Hatip hutbeyi bitirince ikamet getirilir. İmam her rekâtta ve dilediği bir sureyi açıktan okur. Peygamberimiz (s.a.v)'in Cuma namazlarında hangi sureleri okuduklarında ihtilaf edilmiştir. Bazıları; **"Cuma Suresi ile Münafikûn Suresini okumuşlardır"** demişlerdir. Bazıları da, **"A'lâ Suresi ile Gaşiye Suresini okumuşlardır"** demişlerdir.

Cuma gününde duanın kabul edildiği saatte ihtilaf edilmiştir. Esah olan kavle göre; imam minberde oturup, Cuma namazını kıldırıncaya kadar olan zamanın arasındadır.

ـــ بَابُ صَلاٰةِ الْعِيدَيْنِ ـــ

تَجِبُ صَلاٰةُ الْعِيدِ وَشَرٰائِطُهَا كَشَرٰائِطِ الْجُمُعَةِ وُجُوبًا وَاَدَاءً سِوٰى الْخُطْبَةِ. وَنُدِبَ فِي الْفِطْرِ اَنْ يَاْكُلَ شَيْئًا قَبْلَ صَلاٰتِهِ وَيَسْتَاكَ وَيَغْتَسِلَ وَيَتَطَيَّبَ وَيَلْبَسَ اَحْسَنَ ثِيَابِهِ وَيُؤَدِّيَ فِطْرَتَهُ وَيَتَوَجَّهُ اِلَى الْمُصَلّٰى. وَلاَ يَجْهَرُ بِالتَّكْبِيرِ فِي طَرِيقِهِ خِلاَفًا لَهُمَا وَلاَ يَتَنَفَّلُ قَبْلَهَا. وَوَقْتُهَا مِنْ اِرْتِفَاعِ الشَّمْسِ قَدْرَ رُمْحٍ اَوْ رُمْحَيْنِ اِلَى زَوَالِهَا. وَصِفَتُهَا اَنْ يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ يُكَبِّرُ تَكْبِيرَةَ الْاِحْرَامِ ثُمَّ يُثَنِّي ثُمَّ يُكَبِّرُ ثَلْثًا ثُمَّ يَقْرَاُ الْفَاتِحَةَ وَسُورَةً ثُمَّ يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ وَيَبْدَاُ فِي الثَّانِيَةِ بِالْقِرَاءَةِ ثُمَّ يُكَبِّرُ ثَلْثًا ثُمَّ اُخْرٰى لِلرُّكُوعِ. وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الزَّوَائِدِ وَيَخْطُبُ بَعْدَهَا خُطْبَتَيْنِ يُعَلِّمُ النَّاسَ فِيهِمَا اَحْكَامَ الْفِطْرَةِ. وَلاَ تُقْضٰى اِنْ فَاتَتْ مَعَ الْاِمَامِ وَاِنْ مَنَعَ عُذْرٌ عَنْهَا فِي الْيَوْمِ الْاَوَّلِ صَلُّوهَا فِي الثَّانِي وَلاَ تُصَلِّي بَعْدَهُ. وَالْاَضْحٰى كَالْفِطْرِ لٰكِنْ يُسْتَحَبُّ تَاْخِيرُ الْاَكْلِ فِيهَا اِلٰى اَنْ يُصَلِّيَ وَلاَ يُكْرَهُ قَبْلَهَا فِي الْمُخْتَارِ. وَيَجْهَرُ بِالتَّكْبِيرِ فِي طَرِيقِ الْمُصَلّٰى وَيُعَلِّمُ فِي الْخُطْبَةِ تَكْبِيرَ التَّشْرِيقِ وَالْاُضْحِيَّةِ وَيَجُوزُ تَاْخِيرُهَا اِلَى الثَّانِي وَالثَّالِثِ بِعُذْرٍ وَبِغَيْرِ عُذْرٍ. وَالْاِجْتِمَاعُ يَوْمَ عَرَفَةَ تَشَبُّهًا بِالْوَاقِفِينَ لَيْسَ بِشَيْءٍ. وَيَجِبُ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ مِنْ فَجْرِ عَرَفَةَ اِلٰى عَصْرِ يَوْمِ الْعِيدِ عَلَى الْمُقِيمِ بِالْمِصْرِ عَقِيبَ فَرْضٍ اُدِّيَ بِجَمَاعَةٍ مُسْتَحَبَّةٍ وَبِالْاِقْتِدَاءِ يَجِبُ عَلَى الْمَرْاَةِ وَالْمُسَافِرِ وَعِنْدَهُمَا اِلٰى عَصْرِ اٰخِرِ اَيَّامِ التَّشْرِيقِ عَلٰى مَنْ يُصَلِّي الْفَرْضَ وَعَلَيْهِ الْعَمَلُ. وَصِفَتُهُ اَنْ يَقُولَ مَرَّةً: (اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ) وَلاَ يَتْرُكُهُ الْمُؤْتَمُّ اِنْ تَرَكَهُ اِمَامُهُ.

BAB
BAYRAM NAMAZLARI

"İyd"; Bayram demektir. Bu kelime **"avdet"**ten alınmıştır. Avdet; dönmek manasınadır. Her sene tekerrür ettiği için Bayramlara **"İyd"** denilmiştir. Cem'i; **"Ayad"** gelir. Kendilerine Cuma namazı farz olan kimselere Cuma namazının vücûb ve eda şartları içinde Ramazan ve Kurban Bayram namazları vaciptir. Yalnız, Bayram namazlarında hutbeler şart olmayıp, namazlardan sonra okunması bir sünnettir. İki Bayram namazı vaciptir. Vacip olmasına sebep Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَلِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَى هَدَاكُمْ

"Allah'ı sizi muvaffak buyurduğu o şeyden dolayı büyük tanımanız içindir" (Bakara Suresi; 185) kavl-i kerimidir.

Peygamberimiz (s.a.v)'in mütevatir haberleri de vücûbuna delildir. Enes (r.a)'den; Resul-ü Ekrem (s.a.v) Medine-i Münevvere'ye teşrif buyurduklarında, Medine halkının senede iki gün eğlence, sevinç günleri olduğunu gördü. Peygamberimiz (s.a.v);

قَدْ اَبْدَ لَكُمُ اللهُ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا اْلاَضْحٰى وَاْلفِطْرَ

"Allah'û Teâlâ size o iki günün yerine bunlardan daha hayırlı olan Kurban bayramını ve Ramazan bayramını ihsan etmiştir" buyurmuşlardır.

Bütün Müslümanlar da Peygamberimiz (s.a.v) zamanından bugüne kadar ittifak edip Bayram namazlarını kılmışlardır ve kimse inkâr etmemiştir.

Cumhura göre; Bayram namazları vaciptir. Bazıları, **"Sünnettir"** demişlerdir. Esah olan vacip olmasıdır. Bir günde iki Bayram, yani Cuma ile Bayram bir arada toplansa, Bayram namazı sünnet, Cuma namazı farzdır. Bunlardan hiçbirisi terk olunmaz.

Bayram namazı için ezan, ikamet yoktur. Ramazan Bayramında namazdan evvel bir şey yemek mendûbtur. Enes (r.a)'den; **"Resul-ü Ekrem (s.a.v) Bayram namazına çıkmadan önce üç, beş veya yedi hurma yerlerdi"** diye rivayet olunmuştur. Bayram günlerinde erken kalkmak, misvaklanmak, yıkanmak, gül yağı gibi temiz güzel kokulu şeyler sürünmek, giyilmesi mubah elbiselerden, herkes hâlince en güzelini giyinmek mendûbtur. Çünkü sevinç ve bir araya gelme günü olduğu için tertemiz olmalıdır.

Ramazan bayramında namaza çıkmadan sadaka-i fıtr vermek mendûbtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) böyle yaparlardı. Bayram günü fakirleri maişet temininden kurtarmak ve onları sevindirmeye sebep olacağı için namaza çıkmadan sadaka-i fıtr verilmelidir. Peygamberimiz (s.a.v);

اَغْنُوهُمْ عَنِ اْلمَسْئَلَةِ فِى هَذَا اْلَيوْمِ

"Bugün fakirleri dilenmeye muhtaç bırakmayın" buyurmuşlardır.

Sadaka-i fıtrın sonra verilmesi de caizdir. Fakat efdal olan acele verilmesidir. Bayram günü namaz kılınacak yere sükûnetle gitmek mendûbtur. Namaza giderken Ramazan bayramında tekbiri gizlice almak İmam-ı A'zam (r.a)'a göre mendûbtur.

Ebu Yusuı ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; tekbiri açıktan almak mendûbtur. Kurban bayramında, her üç İmamımıza göre tekbiri açıktan almak mendûbtur.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; Ramazan bayramında tekbirin gizli alınmasının sebebi; Tekbir Allah (c.c)'ı sena etmektir. Senada asıl olan gizli olmasıdır. Ama Kurban bayramında tekbirin açıktan alınmasının sebebi; Şarîî'in açıktan alınmasını tayin ettiği içindir. Çünkü o gün tekbir günüdür. Allah'û Teâlâ (c.c);

وَذْكُرُوا اللهَ فِي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ

"Allah'ı belirli günlerde zikrediniz" (Bakara Suresi; 203) buyurmuşlardır. Ayet-i kerimedeki **"zikir"**den murad Kurban bayramı tekbirleridir. Ramazan bayramı tekbirleri böyle değildir.

Bayram namazlarından önce nafile namaz kılınmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) namaza son derece düşkün olmakla beraber Bayram namazlarından önce nafile namaz kılmamışlardır. Hz. Ali (k.v) namaz kılınacak yere gittiğinde, bir takım insanların namaz kıldıklarını görünce; **"Bu namaz Resulullah (s.a.v) zamanında yoktu"** demiş. Yanındakiler; "Bunları namazdan men etmez misiniz?" deyince, Hz. Ali (r.a); Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهٰى عَبْدًا اِذَا صَلّٰى

"Bir kul namaz kılarken men edecek (bir adam) **gördün mü sen?"** (Alâk Suresi; 9,10) ayet-i kerimesinin zümresinden olmaktan korkarım" diye cevap vermiş.

Bayram namazının vakti; Güneşin bir veya iki mızrak boyu kadar yükselip kerâhat vakti çıktığı andan itibaren zeval vaktine kadar olan zamandır. (Mekruh vakitler bahsine müracaat)

Enes (r.a)'den; **"Bir şevval ayında hava bulutlu olup, Ashâb-ı Kiram o gün oruç tuttular. Zevalden sonra birkaç kişi Peygamberimiz (s.a.v)'in huzuruna gelerek** "Ay'ı gördük" **diye şehadet ettiler. Peygamberimiz (s.a.v) Ashab-ı Kiramına oruçlarını bozmalarını emretti. Yarın Bayram namazını kılarız" diye emir ve tembih ettiler. Eğer, Bay-**

ram namazının zevalden sonra kılınması caiz olsaydı, Resul-ü Ekrem (s.a.v) namazı ertesi güne ertelemezlerdi" diye rivayet olunmuştur.

BAYRAM NAMAZININ KILINIŞI

Bayram namazları ikişer rekâttır. Cemaatle açıktan okunarak kılınır. Ezan ve ikamet yoktur. İmam, iki rekât Kurban veya Ramazan bayramı namazına niyet eder, cemaatte iki rekât Ramazan veya Kurban bayramı namazına ve imama uymaya niyet eder.

İmam ve cemaat **"Allah'û Ekber"** diye tekbir alıp, ellerini bağlarlar. Sonra **"Sübhaneke"**yi okurlar. Sonra imam açıktan cemaatte gizli olarak **"Allah'û Ekber"** diye üç kere tekbir alırlar. Her tekbirde eller yukarıya kaldırılıp yanlara salıverilir. Her tekbir arasında üç kere **"Sübhanallah"** denilecek kadar durulur. Üçüncü tekbirden sonra eller bağlanır. İmam gizli olarak **"Eûzü"** ve **"Besmele"**den sonra açıktan Fatiha Suresi ile başka bir sure okur. Sonra açıktan **"Allah'û Ekber"** diyerek rükûya ve secdeye gider. Cemaatte gizlice tekbir alarak imama uyar. Sonra tekbir alınarak birinci rekâta kalkılır. İmam gizli olarak **"Besmele"** çektikten sonra, yine açıktan Fatiha Suresi ile başka bir sure okur. Tekrar, üç defa eller kaldırılarak, birinci rekâtta olduğu gibi tekbir alınır. Sonra, imam açıktan cemaatte gizlice **"Allah'û Ekber"** diye tekbir alarak rükû ve secdelere giderler. Sonra da oturup **"Tahiyyat"**, **"Allahümme Sâlli ve Bârik"** ve dualar okunup, önce sağa, sonra sola selâm verilerek namaz bitirilmiş olur.

Bayram namazlarının bu şekilde kılınması İbn-i Mesud (r.a)'un kavlidir. Bizim imamlarımızın kavli de budur.

İbn-i Abbas (r.a); **"İmam birinci rekâtta İftitah Tekbirinden sonra beş tekbir alır. İkinci rekâtta beş tekbir alır. Sonra okur. Bir rivayette de dört tekbir alır"** demiştir.

Hilâfet Abbasilere geçince, Halifeler insanlara İbn-i Abbas (r.a)'ın kavliyle amel etmelerini emrettiler ve fermanlarında da bunu yazdılar.

Ebu Yusuf (r.a) Bağdat'a gelip, Bayram namazını İbn-i Abbas (r.a)'ın kavline göre kıldırdıklarında, Harun Reşit Ebu Yusuf (r.a)'un peşinde idi. İmam-ı Muhammed (r.a)'den; "Bu tekbirler mezhep ve itikad cihetinden muteber değildir. Kendisine itimat edilecek mezhep İbn-i Mesud (r.a)'un kavlidir" diye rivayet olunmuştur. Çünkü İbn-i Mesud (r.a)'un kavli, Hz. Ömer (r.a), Ebu Musa'l-Eşârî, Huzeyfe, İbn-i Zübeyr, Ebu Hüreyre,

İbn-i Mesudü'l-Ensari (r.a)'ün mezhepleridir. Bunun alınması evladır. Bayram tekbirleri arasında bir şey okunmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'den okunacağına dair bir hadis-i şerif rivayet edilmemiştir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; her tekbir arasında **"Sübhanellahi velhamdü lillahi velâ ilâhe illâllahüvallâhü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-aliyyil-azim"** denilir.

Her rekâtta üç zait tekbir bulunur. Bunlar vaciptir. Eğer bu zait tekbirlerden unutularak biri terk edilirse rükû da eller kaldırılmadan alınır. Bayram namazından sonra imam minbere çıkar. Oturmadan hutbe okumaya başlar. Cumada olduğu gibi iki hutbe okur. Yalnız bu hutbelere tekbirle başlar. Cemaat de bu tekbirlere iştirak eder. Hatip Ramazan bayramı hutbesinde cemaate sadaka-i fıtırdan bahseder. Bayram namazında cemaat şart olduğu için, Bayram namazını imamla kılamayan kimse kaza etmez. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Bayram namazı tek başına kılınır. Bayram tekbirleri de eda olunur. Bayram namazı birinci gün herhangi bir özürden dolayı kılınmazsa, mesela havanın bulutlu olması, zeval vaktinden sonra şahitlerin Ay'ı gördüklerine şehadet etmesi, insanların zevalden önce toplanamaması, hava bulutlu olup Bayram namazı kılındıktan sonra namazın zevalden sonra kılındığının anlaşılması gibi hâllerde, Bayram namazı ertesi gün kılınır. İkinci günde kılınamazsa, Ramazan bayramı namazının üçüncü gün kılınması caiz değildir. Kurban bayramı namazı da Ramazan bayramı namazı gibidir. Yalnız Kurban bayramında, Bayram namazı kılınıncaya kadar bir şey yenilmemesi müstehaptır.

Peygamberimiz (s.a.v) Kurban bayramında namazdan önce bir şey yemeyip namazdan sonra, kurban etinden yedikleri rivayet edilmiştir. Fakat namaza çıkmadan önce bir şey yenilmesi mekruh değildir. Muhtar olan da budur. Kurban bayramı namazına giderken yolda tekbirin açıktan alınması mendûbtur. Bir rivayette, imam namaza başlayıncaya değin tekbir alınır. Hatip Kurban bayramı hutbesinde cemaate Teşrik tekbiri ve Kurban hakkında malûmat verir. Kurban bayramı namazının özürlü, özürsüz ikinci güne ve üçüncü güne tehir edilmesi caizdir. Çünkü Kurban bayramı namazı kurban kesme vaktine bağlıdır.

Kurban, biz Hanefilerce üç güne kadar kesilir. Fakat özürsüz olarak Bayram namazının tehir edilmesiyle günahkâr olunur. Ama üçüncü günden sonra Kurban bayramı namazı kılınmaz. Ramazan bayram namazının özürsüz ertesi güne bırakılması caiz değildir.

Arefe günü **"Arafat"**ta duranlara benzemek için bir yere toplanmak bir şey değildir.

Bazıları; **"Bu Rafizilerin işidir"** demişlerdir. Bazıları, **"Müstehap-**

tır" demişlerdir. İbn-i Abbas (r.a)'ın Basra'da böyle yaptığı rivayet olunmuştur. Ama biz Hanefilerce böyle yapmak güzel görülmemiştir. Çünkü Arefe günü **"Arafat"**ta durmak, o yere mahsus bir ibadet olup, başka yerde yapılmaz.

Bir kimse Kâbe-i Muazzama'dan başka bir mescidin etrafını tavaf etse, -Allah'a sığınırız- o kimsenin küfre varmasından korkulur.

Peygamberimiz (s.a.v)'den, Arefe günü bir yere toplanıp durmak hususunda herhangi bir rivayet yoktur. Dinde yeni bir şey ihdas etmek caiz değildir. İbn-i Abbas (r.a)'dan naklolunan vaaz, nasihat için toplanmaktır. **"Arafat"**takilere benzemek için değildir.

Kurban bayramının Arefe gününün Sabah namazından tibaren Bayram gününün İkindi namazına kadar her farz namazın sonunda, **"Allahümme entesselâm"** demeden önce bir defa **"Allah'û Ekber lâilahe illâllahü vellâhü ekber, Allah'û Ekber ve lillâhilhamd"** diye teşrik tekbirini almak vaciptir. Bu kavl İmam-ı A'zam (r.a)'ındır.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; teşrik tekbiri Arefe gününün Sabah namazından itibaren Bayramın dördüncü gününün İkindi namazına kadar yirmi üç farz vakitte alınır. Amel de bunların kavli üzerinedir.

Teşrik Tekbirleri vaciptir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَاذْكُرُوا اللهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ

"Allah'ı belirli günlerde zikrediniz" (Bakara Suresi; 203) buyurmuştur. Ayet-i kerimedeki **"zikir"**den murad, Kurban bayramındaki teşrik tekbirleridir. Bazıları, **"Sünnettir"** demişlerdir. Esah olan kavle göre; vaciptir. Teşrik; Lügatte et kurutmak manasınadır. Ekseri bugünlerde et kurutulduğu için, bu tekbirlere Teşrik tekbirleri denilmiştir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لَا جُمُعَةَ وَلَا تَشْرِيقَ وَلَا فِطْرَ وَلَا أَضْحَى إِلَّا فِي مِصْرٍ جَامِعٍ

"Cuma, Teşrik tekbirleri, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları ancak kalabalık beldede vaciptir" buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v)'in Teşrik tekbirlerini vacip olan ibadetler arasında zikretmes, vacip olmasına delâlet eder.

Hz. Ali (r.a) önce Teşrik tekbirinin vacip olmadığını söylemiş sonra **"vaciptir"** demiştir. **"İhtiyâr"**da da böyle yazılıdır. Kenz sahibi, **"Sünnettir"** demiştir. **"Kudûrî"** ile **"Hidâye"**de ihtilaflı olarak zikredilmiştir.

Teşrik tekbirinin başlangıcıyla, bitimi hususunda Sahabe arasında ihtilaf edilmiştir. İmam-ı A'zam (r.a); Sahabenin büyüklerinden Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn-i Mesud (r.a)'ün **"Arefe gününün sabah namazından itibaren başlanır"** dedikleriyle amel etmiştir. Âlimlerimiz de bunu almışlardır. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit (r.a), **"Bayram gününün Öğle namazından itibaren başlanır"** demişlerdir. Bazı rivayette; **"Ebu Yusuf (r.a) da buna döndü"** denilmiştir. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin mezhebi de budur.

Tekbirin ne zaman biteceği hususunda da ihtilaf vardır. İbn-i Mesud **"Arefe gününün fecrinden itibaren başlanır, Bayram gününün ikindi namazına kadar devam edilir"** demiştir. Bu takdirde sekiz vakitte alınır. Açıktan zikir mekruh olduğu için rivayetlerin en azı ile amel etmek evlâdır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً اِنَّهُ لاَيُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Rabbinize yalvara yalvara gizlice dua edin. Şu bir hakikattir ki; Allah haddi aşarak açıktan dua edenleri sevmez" (A'râf Suresi; 55) buyurmuştur ve yine Allah'û Teâlâ (c.c);

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً دُونَ الْجَهْرِ

"Rabbin, içinden yalvararak ve korkarak, (fakat) **yüksek olmayan bir sesle dua et!"** (A'râf Suresi; 205) buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.v);

رَأَىَ النَّبِىَّ عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلاَمُ اَقْوَامًا يَرْفَعُونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ الدُّعَاءِ فَقَالَ لَنْ تَدْعُوا اَصَمَّ وَلاَ غَائِبًا

"Dua ederken seslerini yükselten bir kavim gördüklerinde, siz sağır ve gaib olana dua etmiyorsunuz" buyurmuşlardır.

İmam-ı A'zam (r.a)'ın delili; Haccın rüknü olan tavafın bir günde tamamlandığını görüp, Teşrik tekbirinin de Bayramın birinci gününün İkindi namazından sonra bırakılmasıdır. İmdi, Teşrik tekbirine Arefe gününün Sabah namazından itibaren başlanır. Bayramın Birinci gününün İkindi namazına kadar devam edilir. Çünkü Haccın rükünleri ile tamamlanmış olur. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; Teşrik tekbirleri müstehap olan cemaatle kılınan her farzın peşinden alınır. Vitir namazından, nafile namazlardan sonra tekbir alınmaz.

Kadınlar kendi aralarında cemaatle kılmış oldukları namazdan sonra da tekbir almazlar. Fakat kadın ve yolcu imama uyarlarsa, tekbir onlara da vacip olur. Yalnız kadınlar gizlice söylerler.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kadın, köle, yolcu kısaca her namaz kılan kimsenin Teşrik tekbiri alması vaciptir. Bunlara göre, yukarıda açıklandığı üzere yirmi üç vakitte Teşrik tekbiri alınır. Fetva da bunun üzerinedir.

Bu Teşrik tekbiri İbrahim (a.s)'dan kalmıştır.

Cebrail (a.s) kurbanı getirdiklerinde Hz. İbrahim (a.s)'ın oğlu Hz. İsmail (a.s)'i acele kesmesinden korktuğu için Cebrail (a.s) **"Allah'û Ekber, Allah'û Ekber"** demiş. Hz. İbrahim (a.s) Cibril-i Emin'i gördüğünde **"Lâ ilâhe illâllahû vallâhü ekber"** demiş. Bunları işiten Hz. İsmail (a.s) de kendisinin kurtarılması için bir kurbanlık fidye gönderildiğini anlayınca **"Allah'û Ekber velillâhilhamd"** demiş. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s)'in tekbirleri ya vacip veya sünnettir. İbn-i Ömer (r.a)'den, Hz. Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in;

اَفْضَلُ مَا قُلْتُ اَنَا وَالْاَنْبِيَاءُ مِنْ قَبْلِى يَوْمَ عَرَفَةَ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

"Arefe günü Benim ve benden önceki Peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisi "Allah'û Ekber, Allah'û Ekber, lâilâhe illâllahü vallâhü ekber, Allah'û Ekber velillâhilhamd"dir" buyurdukları rivayet olunmuştur.

Teşrik tekbirini imam terk etse bile, cemaat terk etmez. Çünkü tekbir namazdan sonra getirilir. Bunda imama uyulmaz. Ebu Yusuf (r.a)'dan; **"Arefe gününün Akşam namazında insanlara imam olmuştum. İmam-ı A'zam (r.a) da bana uymuştu. Teşrik tekbirini unuttum. İmam-ı A'zam tekbir aldı"** diye rivayet olunmuştur. Buna göre; imam Teşrik tekbirini almasa bile, cemaatin terk etmemesi lâzımdır.

ـ بَابُ صَلٰوةِ الْخَوْفِ ـ

اِنْ اِشْتَدَّ الْخَوْفُ مِنْ عَدُوٍّ اَوْ سَبُعٍ جَعَلَ الْاِمَامُ طَائِفَةً بِاِزَاءِ الْعَدُوِّ وَصَلّٰى بِطَائِفَةٍ رَكْعَةً اِنْ كَانَ مُسَافِرًا اَوْ فِى الْفَجْرِ وَرَكْعَتَيْنِ اِنْ كَانَ مُقِيمًا اَوْ فِى الْمَغْرِبِ وَمَضَتْ هٰذِهِ اِلَى الْعَدُوِّ وَجَاءَتْ تِلْكَ الطَّائِفَةُ وَصَلّٰى مَابَقِىَ وَسَلَّمَ وَحْدَهُ وَذَهَبُوا اِلَى الْعَدُوِّ وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الْاُولٰى وَاَتَمُّوا بِلاَ قِرَاءَةٍ ثُمَّ الطَّائِفَةُ الْاُخْرٰى وَاَتَمُّوا بِقِرَاءَةٍ. وَيُبْطِلُهَا الْمَشْىُ وَالرُّكُوبُ وَالْمُقَاتَلَةُ. وَاِنْ اِشْتَدَّ الْخَوْفُ وَعَجَزُوا عَنِ الصَّلاَةِ بِهٰذِهِ الصِّفَةِ صَلُّوا وُحْدَانًا رُكْبَانًا يُومُونَ اِلَى اَيِّ جِهَةٍ قَدَرُوا اِنْ عَجَزُوا عَنِ التَّوَجُّهِ وَلاَ تَجُوزُ بِلاَ حُضُورِ عَدُوٍّ وَاَبُو يُوسُفَ لاَيُجِيزُهَا بَعْدَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ.

KORKU NAMAZI

Düşman veya yırtıcı hayvandan korkulduğunda imam cemaati iki kısma ayırır. Bir kısmı düşman karşısında durur. Bir kısma namaz kıldırır. Bunlar yolcu olurlarsa veya Sabah namazını kılarlarsa, onlara bir rekât kıldırır. Akşam namazında veya mukim olup dört rekâtlı namazda iseler, iki rekât kıldırır. Bu kısım ikinci secdeden sonra veya dört rekâtlı namazlarda ikinci rekâtın sonundaki tahiyyatı okuduktan sonra düşmana karşı gider. Diğer kısım gelerek imama uyar. İmam onlara kalan rekâtları kıldırır. Bunlar da tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selâm verip namazı bitirir. Birinci kısım gelir, lâhik oldukları için namazlarını kıraatsiz olarak tamamlayıp selâm verirler ve düşmana karşı giderler.

Bunun üzerine ikinci kısım gelir. Mesbûk oldukları için namazlarını kıraatle tamamlayarak selâm verirler.

Bunlar dilerlerse namazlarını yerlerinde tamamlayabilirler.

Fahr'ül-İslâm (r.a) Mebsût'unda; **"Bazılarına göre; düşman korkusundan maksat, düşmanın hazır olmasıdır, yoksa hakiki korku değildir. Çünkü düşmanın hazır olması korku yerine geçer. Nitekim yolculukta ruhsat** (dört rekâtlı namazların ikiye indirilmesi, Ramazan orucunun yenilenmesinin mubah olması, mesh müddetinin üç gün üç gece olması) **meşakkate bağlanmayıp seferin** (yolculuğun) **kendisine bağlanmıştır. Zira seferî** (yolcu) **olan için daima meşakkat vardır. Düşmanın hazır bulunması da korkuya sebeptir"** demiştir.

İmam Akşam namazında ilk gruba bir rekât kıldırırsa ve bunlar ay-

rılırsa, yerlerine ikinci grup gelip, onlar da ikinci rekâttan sonra ayrılırlarsa iki grubun namazı da bozulur.

Birinci grubun namazının bozulması, zamansız namazdan ayrıldıkları içindir. İkinci grubun namazının bozulması da, ikinci rekâta yetiştikleri hâlde vakitsiz namazdan ayrıldıkları içindir.

Korku namazında, namazın yarısını kılıp düşman cephesine geldikten sonra yürümek, hayvana binmek, savaşmak namazı bozar. Çünkü bunlar amel-i kesirdir. Ama düşman cephesine giderken yürümek namazı bozmaz. Buna şer'an müsaade vardır. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; savaşmak namazı bozmaz. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ

"İhtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar" (Nisâ Suresi; 102) buyurmuştur.

Ayet-i kerimedeki silahın alınması emri, savaşın cevazına delildir. Biz Hanefilerce delil; savaşmak namaza zıt olan amel-i kesirdir. Silahını almak düşmanı korkutmak içindir, yoksa savaşın caiz olması için değildir.

Peygamberimiz (s.a.v) Hendek savaşında dört vakit namaz kaçırmışlardır. Gece kaza etmişlerdir. Peygamberimiz (s.a.v);

مَلاَ اللهُ بُيُوتَهُمْ وَقُلُوبَهُمْ نَارًا كَمَا شَغَلُوانَا عَنِ الصَّلَوةِ الْوُسْطَى وَفِ رِوَايَةٍ وَقُبُورَهُمْ

"Allah onların evlerini, kalplerini ateşle doldursun. Nitekim onlar bizi İkindi namazından alıkoymuşlardır" bir rivayette de **"Allah onların kabirlerini ateşle doldursun"** buyurmuşlardır.

Eğer savaşırken namaz caiz olsaydı; namazı geri bırakmazlardı. Hâlbuki Korku namazı meşru olduktan sonra Hendek Muharebesi olmuştur. Çünkü Resul-ü Ekrem (s.a.v) "Zatü'rrika"da Korku namazını kılmışlardır. Bu gaza ise Hendek gazasından öncedir. Vakidi ve İbn-i İshak (r.a) böyle zikretmişlerdir. Düşman korkusu, şiddetli cemaatle namaz kılmaktan aciz olurlar ve Kıbleye de dönmezlerse hangi tarafa dönebilirlerse, o tarafa doğru teker teker yürüyerek, süvari olarak ima ile namazlarını kılarlar. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً اَوْرُكْبَانًا

"Eğer (muharebe, su baskını ve benzerleri gibi bir tehlikeden) **kor-**

kar (ak Hakkın divanına tam huşû ve taatle durmak imkânını bulamaz)**sanız, o hâlde** (namazı) **yürüyerek yahut süvari olarak** (Kıbleye veya herhangi bir semte karşı) **kılın"** (Bakara Suresi; 239) kavl-i kerimidir. Yine Allah'û Teâlâ (c.c);

فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ

"Onun için nereye (hangi semte) **döner, yönelirseniz Allah'ın vechi** (kıblesi) **oradadır"** (Bakara Suresi; 115) buyurdular.

Düşman hazır olmaksızın Korku namazı caiz değildir. Uzak yerden bir alay atlı görüp düşman zannetseler veya toz görseler düşman zannederek Korku namazı kılsalar, sonra düşman olmadığı anlaşılsa, kılınan namaz caiz olmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Korku namazı Peygamberimiz (s.a.v)'in zamanına mahsus olup, Ondan sonra caiz değildir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ (Nisâ Suresi; 102)

"Sende içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırdığın vakit" (Nisâ Suresi; 102) kavl-i kerimi buna delâlet eder. Zira her zümre Peygamberimiz (s.a.v)'in peşinde namazın faziletine nail olmak içindi. Bu ise Peygamberimiz (s.a.v)'den sonra kalkmıştır. Her zümrenin bir imamla namaz kılması mümkündür. Bu takdirde gidip gelmekle namaz kılmak caiz değildir. Ebu Yusuf (r.a)'un bu sözünden döndüğü rivayet edilmiştir. İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; Sahabeyi Güzin Korku namazını Peygamberimiz (s.a.v)'den sonra kılmışlardır. Korku namazının sebebi; korkudur. Korku ise, Peygamberimiz (s.a.v) zamanında olduğu gibi, Ondan sonra ziyadesiyle mevcuttur. Korku namazı Peygamberimiz (s.a.v)'in peşinde namazın faziletine nail olmak için değildir. Çünkü namazda yürümek, Kıbleye dönmek farzdır. Peygamberimiz (s.a.v)'in peşinde namaz kılarken fazilet elde etmek için farzı terk etmek caiz değildir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın Peygamberimiz (s.a.v)'e hitap etmesi yalnız Ona mahsus değildir. Allah (c.c)'ın hitaplarında hitabın çoğu umumidir. Nitekim Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً

"Onların mallarından sadaka (zekât) **al"** kavl-i şerifinde varid olduğu gibi Peygamberimiz (s.a.v) Hulefâ ve Emirler için umumidir. Hâlbuki hitap Peygamberimiz (s.a.v)'e mahsustur. Saad b. Ebî Vakkas, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Ebu Mûsâ'l-Eşarî (r.a) İsfahan'da Korku namazını kıl-

dırmış oldukları rivayet edilmiştir. Yine Saad b. Ebi Vakkas (r.a) Taberistan'da Mecusi gürûhiyle cenk ettiğinde, kendisi ile Hasan b. Ali, Huzeyfe b. Yeman, Abdullah b. Ömer (r.a) mevcut olup, Korku namazını kılmışlardır ve hiçbir kimse bunlara itiraz etmemiştir. Sahabenin bu fiili icma' yerine geçmiştir.

ـــ بَابُ صَلاَةِ الْجَنَائِزِ ـــ

يُوَجِّهُ الْمُحْتَضَرُ اِلَى الْقِبْلَةِ عَلَى شِقِّهِ الْاَيْمَنِ وَاخْتُيِرَ الْاِسْتِلْقَاءُ وَيُلَقَّنُ الشَّهَادَةَ، فَاِذَا مَاتَ شَدُّوا لَحْيَيْهِ وَغَمَّضُوا عَيْنَيْهِ وَيُسْتَحَبُّ تَعْجِيلُ دَفْنِهِ، وَاِذَا اَرَادُوا غَسْلَهُ وُضِعَ عَلَى سَرِيرٍ مُجَمَّرٍ وِتْرًا وَتُسْتَرُ عَوْرَتُهُ وَيُجَرَّدُ وَيُوَضَّأُ بِلاَ مَضْمَضَةٍ وَاِسْتِنْشَاقٍ وَيُغْسَلُ بِمَاءٍ مُغْلِيٍّ بِسِدْرٍ اَوْ حُرُضٍ اِنْ وُجِدَ وَاِلاَّ فَالْقَرَاحُ. وَغُسِلَ رَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ بِالْخَطْمِيِّ وَاُضْجِعَ عَلَى يَسَارِهِ فَيُغْسَلُ حَتَّى يَصِلَ الْمَاءُ اِلَى مَا يَلِي التُّخْتَ مِنْهُ ثُمَّ عَلَى يَمِينِهِ كَذٰلِكَ ثُمَّ يُجْلَسُ مُسْتَنِدًا وَيُمْسَحُ بَطْنُهُ بِرِفْقٍ فَاِنْ خَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ غَسَلَهُ وَلاَ يُعِيدُ غَسْلَهُ وَلاَ وُضُوءَهُ وَيُنَشَّفُهُ بِثَوْبٍ وَيُجْعَلُ الْحَنُوطُ عَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ وَالْكَافُورُ عَلَى مَسَاجِدِهِ وَلاَ يُسَرَّحُ شَعْرُهُ وَلِحْيَتُهُ وَلاَ يُقَصُّ ظُفْرُهُ وَشَعْرُهُ وَلاَ يُخْتَنُ ثُمَّ يُكَفَّنُ. وَسُنَّةُ كَفَنِ الرَّجُلِ قَمِيصٌ وَهُوَ مِنَ الْمَنْكِبِ اِلَى الْقَدَمِ وَاِزَارٌ وَلِفَافَةٌ وَهُمَا مِنَ الْقَرْنِ اِلَى الْقَدَمِ. وَاسْتَحْسَنَ بَعْضُ الْمُتَاَخِّرِينَ الْعِمَامَةَ. وَكِفَايَتُهُ اِزَارٌ وَلِفَافَةٌ. وَسُنَّةُ كَفَنِ الْمَرْأَةِ دِرْعٌ وَخِمَارٌ وَاِزَارٌ وَلِفَافَةٌ وَخِرْقَةٌ تُرْبَطُ عَلَى ثَدْيَيْهَا. وَكِفَايَتُهُ اِزَارٌ وَخِمَارٌ وَلِفَافَةٌ وَعِنْدَ الضَّرُورَةِ يَكْفِي الْوَاحِدُ. وَلاَ يُقْتَصَرُ عَلَيْهِ بِلاَ ضَرُورَةٍ. وَيُسْتَحَبُّ الْاَبْيَضُ وَلاَ يُكَفَّنُ اِلاَّ فِيمَا يَجُوزُ لَهُ لُبْسُهُ حَالَ حَيَاتِهِ. وَيُجَمَّرُ الْاَكْفَانُ وِتْرًا قَبْلَ اَنْ يُدْرَجَ فِيهَا. وَتُبْسَطُ اللِّفَافَةُ ثُمَّ الْاِزَارُ عَلَيْهَا ثُمَّ يُقَمَّصُ وَيُوضَعُ عَلَى الْاِزَارِ ثُمَّ يُلَفُّ الْاِزَارُ مِنْ قِبَلِ يَسَارِهِ ثُمَّ مِنْ يَمِينِهِ ثُمَّ اللِّفَافَةُ كَذٰلِكَ. وَالْمَرْأَةُ تُلْبَسُ الدِّرْعَ وَيُجْعَلُ شَعْرُهَا ضَفِيرَتَيْنِ عَلَى صَدْرِهَا فَوْقَهُ ثُمَّ الْخِمَارُ فَوْقَ ذٰلِكَ تَحْتَ اللِّفَافَةِ وَيُعْقَدُ الْكَفَنُ اِنْ خِيفَ اَنْ يَنْتَشِرَ.

CENAZEYE YAPILACAK DİNİ VAZİFE VE TEKFİN

Cenaze; ölü, **cinâze;** teneşir demektir. Ölmek üzere bulunan kimse sağ tarafı üzerine Kıbleye doğru çevirilir.

Ölmek üzere bulunana "**muhtezar**" denir. Sanki ölüm Ona hazır olmuştur veye Ölüm Melekleri yahut azap hazır olmuştur, demektir. Ölüme hazır olmasının alâmeti; ayaklarının sarkması, burnunun eğrilmesi, yanaklarının çökmesi ve buna benzer şeylerdir. Ayakları Kıbleye doğru, başı biraz yükseltilerek arkası üstüne yatırılmasını Müteahhirin Uleması ihtiyar etmişlerdir. Çünkü bu vaziyette gözlerinin kapatılması, çenesinin bağlanması, ruhunun çıkması kolay olur. Zamanımızda âdet olan da bu-

dur. Ölüme hazır olan kimseye **"Tevhid"** kelimesi telkin olunur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ

"Ölüme hazır olanlarınızın yanında (Lâ ilâhe illâllah) **deyin"** buyurmuşlardır.

Ölecek kimsenin yanında olan kimseler, **"Lâ ilâhe illâllah Muhammedürresûlüllah"** kelime-i tevhidini söylerler. Fakat sen de söyle diye kendisine teklif etmezler. Sıkıntı hâlinde bulunduğu için **"Söylemem!"** diyebilir. Hastaya teklif etmeden yanında kelime-i tevhid, kelime-i şahadet okumak sünnettir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Her kimin son sözü (Lâ ilâhe illâllah) **olursa Cennete gider"** hadis-i şerifi de telkine delâlet eder. Çünkü insan öleceği zaman Şeytanın, Onun imanına musallat olma korkusu vardır. Ölüm Meleği insanın ruhunu bedeninden alır. Böyle yerde insan, kendisinden yardım istenilen Allah (c.c)'ın yardımını istemek için telkine muhtaçtır.

Kabre konulan ve teklif çağına yetişmiş olan ölmüş bir Müslüman hakkında **telkin verilmesi meşrudur.** Ölen kimse kabre defnedilince bir salih insan ölünün yüzüne karşı durur. Ona hitaben **"Ey fulan! Yebne fulane!"** Mesela; **"Ya Ömer! Yebne Halime!"** diye üç kere nida eder. Ölünün ve anasının isimleri bilinmezse **"Ya Abdellah! Yebne Havva!"** denilir. Sonra da;

اُذْكُرْ مَا كُنْتَ عَلَيْهِ مِنْ شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَاَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَاَنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لاَرَيْبَ فِيهَا وَ اَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ وَ اَنَّكَ رَضِيتَ بِاللهِ رَبًّا وَبِالاِسْلاَمِ دِيناً وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْاٰنِ اِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً وَبِالْمُؤْمِنِينَ اِخْوَانًا رَبِّىَ اللهُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

Üç kere; يَا عَبْدَ اللهِ قُلْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ der,

üç kere de;

قُلْ رَبِّيَ اللهُ وَدِينِيَ الْاِسْلاَمُ وَنَبِيِّ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ رَبِّ لاَتَذَرْهُ فَرْدًا وَ اَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

denilir.

"Ya Ömer! Yebne Halime! Üzkür mâ künte aleyhi min şehâdeti en lâ ilâhe illâllah ve enne Muhammeden resulullah ve ennel'cenne-te hakkun, vennâre hakkun ve enel'ba'se hakkun ve ennes'saate Ati-yetün lâ reybe fihâ ve ennel'lahe yaba'sü menfil'kubur ve enneke ra-diyte billahi rabben ve bil'İslâmi dinen ve bi Muhammedin (s.a.v) ne-biyyin ve bil'kuran-ı imamen ve bil'kabeti kıbleten ve bil'müminine ıhvâna. Rabbiyel'lahü lâ ilahe illahû aleyhi tevekkeltü ve hüve rab-bül'arşil'azim. Ya Ömer! Yebne Halime! Kul lâ ilâhe il'lâl'lâh, kul rab-biyel'lah ve diniyel İslâm ve nebiy i Muhammedün Aleyhissalâtü vesselâm Rabbi! Lâ tezerhü ferden ve ente hayrül'vârisin"

Manası;

"Ey Ömer! Ey Halime oğlu! Hayatında müdavim ve mutekid ol-duğun veçhile "Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve enne Muhammeden re-sulullah" kelime-i şahadetini zikret, şüphesiz Cennet haktır (Yani sa-bittir) Cehennem haktır, bas haktır, kıyamet haktır, bunda şüphe yoktur. Allah'û Teâlâ kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mah-şer yerinde toplayacaktır. Ve sen, yâd et ki, Allah'û Teâlâ'nın rubibi-yetine, İslâm'ın din oluşuna, Muhammed (a.s)'ın nübüvvetine, Kur'ân'ın imam, Kâbe'nin Kıble ve müminlerin kardeşler oluşuna ra-zı bulunmuş idin.

Ey Abdullah! De ki; Allah'tan başka ilâh yoktur. De ki; Rabbim Allah'tır. Dinim İslâm'dır. Peygamberim Muhammed (a.s)'dır. Yarab-bi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın."

Bir kimse; **"Ölen kimse iman ile bu dünyadan çıkmışsa ona tel-kin vermeye hacet yoktur**. –Allah cümlemizi korusun- **kâfir olarak öl-müşse, Ona da telkinin bir faydası olmaz"** derse. **"Ölen kimsenin iman ile gitmesi, öleceği zaman yanında kelime-i tevhidin ve kelime-i şahadetin getirilmesine ve öldükten sonra da telkin verilmesine bağlı olabilir."** diye cevap verilir. Nitekim Kelâm ilminde bu mesele açık-lanmıştır. Öldükten sonraki telkinde ihtilaf edilmiştir. Bazıları; **"Telkin ve-rilir"** demişlerdir. Bazıları; **"Telkin verilmesi için ne emir edilir ne de yasaklanır"** demişlerdir.

İmam-ı Saffar (r.a); **"Ölü kabre konduktan sonra onun ruhu, ak-lı geri gelir, kendisine verilen telkini anlar. Bu bakımdan telkin meş-**

rudur" demiştir. İnâye sahibi; **"Hocam Kadîhân (r.a)'dan işittim ki, İmam-ı Merginani (r.a) bazı dostlarına defnedildikten sonra telkin verirdi ve telkin vermeyi bize de vasiyet ederdi"** demiştir.

Fukahâ; ölecek kimsenin yanından âdet gören kadınlar, cünüp loğusa kadınlar çıkarılır, yanına güzel koku konulur, **"Yasin Suresi"** okunur. Öldükten sonra üzerine kılıç veya bir demir parçası konulur, elleri yanına uzatılır, ayakları uzatılır, çenesi bağlanır, gözleri kapatılır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) böyle yapmışlardır. Ölünün gözleri açık bırakılırsa, görünüşü hoş olmaz. Bu zamana kadar bütün Müslümanlardan bize intikal eden, ölenin gözünün kapatılmasıdır. **"Müminlerin güzel gördüğü şey Allah nezrinde de güzeldir"** demişlerdir. Ölünün techiz ve tekfini acele edilerek, kabrine konulması müstehaptır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

عَجِّلُوا مَوْتَاكُمْ فَاِنْ يَكُ خَيْرًا قَدَّ مْتُمُوهُ اِلَيْهِ وَاِنْ يَكُ شَرًّا فَبُعْدًا لِاَهْلِ النَّارِ

"**Ölülerimizin techiz ve tekfinini acele ediniz. Eğer O kimse, hayırlı ise yerine götürmüş olursunuz. Şerli ise, ateş ehli uzak olsun."**

Bir rivayette

فَبَعِّدُوا اَهْلَ النَّارِ

"Şerli ise, Onu kendinizden uzaklaştırınız!" buyurmuşlardır.

Cenaze yıkanmak istenildiğinde - ayakları Kıbleye doğru olarak- bir, üç, beş gibi tek olarak buhurlanmış bir teneşir üzerine konulur. Avret mahalli bir şeyle örtülüp elbisesi çıkartılır, cenazeyi yıkamak Müslümanlar üzerine, sünnet, icma-ı ümmet ve aklî olan bir mana ile vaciptir. Yani farz-ı kifâyedir.

Sünnet olduğuna delil; Übeyy b. Kaab (r.a)'dan Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in; **"Hz. Adem öleceği sırada melekler Cennetten güzel kokulu kefenle geldiler. Vefat ettikten sonra su ve sidirle üç defa yıkayıp sonu tek ile biten kefene sardılar. Cibril-i Emin imam olup Kâbe-i Muazzama'da namazını kıldılar. Bu fiil Âdemoğullarına sünnettir, dediler"** buyurdukları rivayet edilmiştir. İcma-ı ümmet de; bugüne kadar ölen bir kimsenin Müslümanlar tarafından yıkanıp defnedilmesidir. Akli manaya delil ise; Ölü Cenaze namazında cemaate imam yerindedir. İmamsız namaz caiz olmaz. Bundan dolayı İbn-i Mesud (r.a); "Cenaze namazı kendisine uyulan bir sünnettir. Bu itibarla cenazenin imam gibi, cemaatin önüne geçirilmesi şart kılınmıştır. Namazın caiz olması için imamın temiz olması şart olduğu gibi, cenazenin de temiz olması şarttır. Aynı zamanda bir kimse öldükten sonra Allah (c.c)'a arz olunacağı ve

Ona döneceği için Allah'û Teâlâ (c.c)'ya tazimden dolayı, O kimseyi yıkamak vacip olmuştur" denilmiştir.

Bu itibarla kâfirin de yıkanması emrolunmuştur. Üzerine namaz kılınmasa bile –Çünkü Onun da dönüşü Allah (c.c)'adır. Allah'a döndüğü için –Allah'a tazimden dolayı, O da yıkanır. Kâfirin hakkı olarak yıkanmasına dair hadis-i şerif varid olmuştur.

Abdullah-ı Belhi (r.a); **"Ölünün pis olduğundan dolayı değil, abdestsiz veya cünüp olduğu içindir. Eğer pis olsaydı, diğer hayvanlarda olduğu gibi yıkanmakla temizlenmezdi. Hayatta iken abdestsizliği ve cünüplüğü yıkamakla temiz olduğu gibi, öldükten sonra da temiz olur. İnsan ölürken mafsalları gevşer"** demiştir.

Ebu Abdullah-ı Cürcanî (r.a) ve Irak'tan diğer âlimler; **"Ölünün yıkanması ölürken pis olduğu için vaciptir. Çünkü ölen insanın akıcı kanı ölmesiyle pis olur. Diğer hayvanlara kıyas ederek bir Müslüman bir kuyuya düşüp ölse, kuyunun suyunun hepsinin çıkarılması vacip olur. Bir kimse cenazeyi yıkamadan götürüp, Onun üzerine namaz kılsa namaz caiz olmaz"** demişlerdir.

Doğru olan, ölünün yıkanması ölümüyle abdestsiz veya cünüp olduğu içindir. Abdestsizlik ve cünüplük yıkanma ile giderilir.

"İnâye"de ve **"Nihâye"**de böyle yazılıdır.

Tuhfe Şârihi; Bir kimse suda boğulsa yine yıkanması lâzımdır. Zira ölüyü yıkamak hakkındaki hitap, ancak isteyerek yıkamaya mahsustur" demiştir.

Erkeklerin kadını, kadınların da erkeği yıkamaları caiz değildir. Hâniye'de; "Ergenlik çağında olmayan küçük erkek çocuğunu ve kız çocuğunu erkeklerin veya kadınların yıkaması caizdir. Çünkü bunların azaları avret değildir" denilmiştir. İmam-ı Şafiî (r.a);

"Cenazenin geniş bir gömlek içinde yıkanması sünnettir. Yıkayıcı ellerini yenlerine sokup bedeni yıkar. Yenleri dar olursa yırtılır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) üzerinde bulunan mübarek gömlekleri içinde yıkanmışlardır. Peygamber hakkında sünnet olan şey, o şeyin Peygambere mahsus olduğuna dair delil bulunmadıkça, diğerleri hakkında da sünnettir" demiştir.

Biz Hanefilerin delili; Hz. Aişe (r.a)'den; **"Resul-ü Ekrem (s.a.v) ebedi olan âleme irtihal ettiklerinde, Sahabe-i Güzin (r.a) toplanıp Resul-ü Ekrem (s.a.v)'i nasıl yıkayacaklarını bilemediler. Bunlar hayret içerisindeyken, Cenab-ı Hak tarafından bunlara bir uyku verildi. Bu sırada bir münadi,** "Resul-ü Ekrem'i üzerinde olan elbise ile yıkayın"

diye nida etti. Ashâb-ı Kiram; "Diğer cenazelerin elbiselerini çıkarmak sünnettir. Elbisenin çıkarılmaması Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e mahsustur. Çünkü Resulullah'a tazim ve hürmet etmek lâzımdır" **diye ittifak ettiler"** diye rivayet edilmiştir.

Cenaze yıkayıcı eline bir bez sararak, örtünün altından ölürün avret mahallini yıkar. Sonra ağzına, burnuna su vermeden, abdest aldırır. Cenazenin ağzını, burnunu yıkamak mümkün değildir. Zira mazmaza; suya ağza alıp, çalkaladıktan sonra dışarı atmaktır. İştinşâk; burna suyu nefesle çekmektir. Bunların ikisi de ölü hakkında mümkün değildir. İmamı Şafiî (r.a)'ye göre; cenazeye **mazmaza** (ağza su vermek), **iştinşâk** (burna su vermek) verilir. Bu, İmam-ı Şafiî (r.a)'nin söylediği doğru değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْمَيِّتُ يُوَضَّأُ وُضُوءَ الصَّلَاةِ وَلَا يُمَضْمَضُ وَلَا يُسْتَنْشَقُ

"Cenazeye namaz abdesti gibi abdest aldırılır. Fakat mazmaza ve iştinşak verilmez" buyurmuşlardır.

Sonra sidirle veya çovanla ısıtılmış tatlı su ile yıkanır. Bu çovan, bizim bildiğimiz kök değildir. Medine havalisinde biten bir çeşit otun tohumudur. Kiri son derece temizleyicidir. Eğer sidir veya çovan otları bulunmazsa, sadece ılık su ile yıkanır. Saçı ve sakalı hatmi denilen güzel kokulu bir otla yıkanır. Hatmi denilen ot bulunmazsa, sabun ile tararmaksızın yıkanır. Önce sol tarafına çevrilerek sağ tarafı yıkanır. Sonra sağ tarafına çevrilerek sol tarafı yıkanır. Sonra cenaze hafifçe kaldırılıp, yıkayanın göğsüne veya eline yaslandırılarak karnı yavaşça sıvanır. Birşey çıkarsa su dökülüp giderilir. Yeniden abdest ve yıkamaya lüzum yoktur.

Hz. Ali (k.v) Peygamberimiz (s.a.v)'i yıkarken mübarek karnını yavaşça sıvadı ve cenazeden çıkan şeyin çıkmasını istedi. Fakat hiçbir şey çıkmadı. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a); **"Tertemiz bir hayat geçirdin ve tertemiz olarak ahirete gittin"** demiştir.

Daha sonra havlu gibi bir şeyle kurulandırılır. Başına ve sakalına hanut konulur. Hanut; zaferan, sidir ve başka güzel kokulu otlardan cenaze için yapılan bir şeydir. Secde yerlerine, yani ellerine, burnuna, ayaklarına, alnına ve dizlerine de kâfur konulur. Cenazenin saçı, sakal taranmaz. Tırnakları ve saçı kesilmez. İmam-ı Şafiî (r.a); **"Saçları parmakla taranır, tırnakları ve saçı kesilir"** diyerek Peygamberimiz (s.a.v'in;

اِصْنَعُوا بِمَوْتَاكُمْ مَاتَصْنَعُونَ بِعَرَائِسِكُمْ

"Güveyilerinize yaptığınız şeyi, ölülerinize de yapınız" hadis-i

şerifini delil göstermiştir. Cenaze sünnet de olunmaz. Sünnet olmak ölüler için değil, diriler içindir. Sonra kefene sarılır. Ölen kimsenin malı olmazsa, kefenini, bakması lâzım olan kimsenin alması gerekir.

Erkekler için sünnet olan kefen üç kattır.

1- Kamis; Omuz başlarından ayaklara kadar uzun bir gömlek olup, yeni ve yakası yoktur.

2- İzâr; Baştan ayağa kadar uzanan don ve eteklik yerindedir.

3- Lifâfe; Baştan ayağa kadar uzun olup, baş ve ayak tarafları düğümlenir. Bu bakımdan İzâr'dan daha uzun olup sargı yerindedir.

Müteahhirin Uleması sarığı güzel görmüşlerdir. Kâdihân (r.a); **"Biz Hanefilerce kefende sarık yoktur"** demiştir.

İmam-ı Mâlik (r.a)'e göre; cenazeyi sarık sarılır. Vikaye Şerhi; **"İbn-i Melek"**de; bazı kimseler; "**Sarık sarmayı kerih görmüşlerdir. Eğer sarık sarılırsa kefenin katı tekle bitmeyip, çift kat olmuş olur"** demişlerdir.

"Mûhit"de; **"Kefen soyucu bir ölünün kefenini soysa, eğer cenaze dağılmayıp taze ise, malı taksim edilsin, edilmesin malından tekrar kefenlenir. Erkekler için kifayet miktarı kefen izâr ile lifâfe'dir. Hz. Ebubekir (r.a);** "Beni, şu iki elbisem içinde yıkayın ve bu elbiselerle kefenleyin**"** demiştir.

Kadınlar için sünnet olan kefen, beş kattır;

Yukarıdakilerle beraber bir başörtüsü ve bir göğüs örtüsü ziyade edilir.

Kadının başörtüsünün uzunluğu bir karış veya 75cm olmalıdır. Göğüs bezinin uzunluğu üç zira' (1,5metre)dir, eni koltuk altından dizlere kadardır. Bazıları, **"Göbeğine kadardır"** demişlerdir.

Cenaze yıkanırken avret yerine konulan örtünün uzunluğu iki zira' (bir metre), eni bir buçuk zira' (75cm)dir. Bunun üzerine ziyade ve noksan eden, haddi aşıp haksızlık etmiş olur.

Kadının kefeninin kifayet miktarı izâr, lifâfe bir de başörtüsü olmak üzere üç kattır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; setr-i avret bulunduğu için izâr ile lifâfe kifayet eder.

Gerek erkekler, gerek kadınlar için zaruret zamanında yalnız bir kattır. Zaruret olmaksızın kefen bir kat yapılmamalıdır. Kefenin beyaz ol-

ması müstehaptır.

Erkeklerin hayatta iken giymeleri caiz olan şeyle kefenlenmesi caizdir. Kefenler ölüye sarılmadan bir, üç, beş veya yedi defa güzel kokulu şeylerle tütsülenir. Önce lifâfe serilir. Onun üzerine izâr yayılır. Sonra da ölü kefen gömleği giydirilip, izârın üstüne yatırılır. Ölü erkekse, izâr önce soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Sonra lifâfe aynı şekilde solu altta, sağı üstte olarak sarılır. Açılmasından korkulursa kefen bir kuşak ile bağlanır. Ölü kadınsa, önce iç gömleği giydirilir. Sonra saçları iki örük yapılarak kefen gömleği üzerinden göğsü üzerine konur. Onun üzerine başörtüsü örtülür. Üstüne de izâr sarılır. İzârı üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır. En sonunda lifâfe sarılır. Göğüs örtüsü lifâfeden sonra da bağlanabilir. Aynı şekilde kefenin açılmasından korkulursa bir kuşak bağlanır.

ـ فَصْلٌ فِي الصَّلاٰةِ عَلَى الْمَيِّتِ ـ

اَلصَّلاَةُ عَلَيْهِ فَرْضُ كِفَايَةٌ. وَشَرْطُهَا اِسْلاَمُ الْمَيِّتِ وَطَهَارَتُهُ. وَاَوْلَى النَّاسِ بِالتَّقَدُّمِ فِيهَا السُّلْطَانُ ثُمَّ الْقَاضِي ثُمَّ اِمَامُ الْحَيِّ ثُمَّ الْوَلِيُّ الْاَقْرَبُ فَالْاَقْرَبُ اِلاَّ الْاَبَ فَاِنَّهُ يُقَدَّمُ عَلَى الْاِبْنِ. وَلِلْوَلِيِّ اَنْ يَاْذَنَ لِغَيْرِهِ فَاِنْ صَلَّى غَيْرُ مَنْ ذُكِرَ بِلاٰ اِذْنٍ اَعَادَ الْوَلِيُّ اِنْ شَاءَ وَلاَ يُصَلِّي غَيْرُ الْوَلِيِّ بَعْدَ صَلاَتِهِ. وَاِنْ دُفِنَ بِلاٰ صَلاَةٍ صُلِّيَ عَلٰى قَبْرِهِ مَالَمْ يُظَنَّ تَفَسُّخُهُ. وَيَقُومُ حِذَاءَ الصَّدْرِ لِلرَّجُلِ وَالْمَرْاَةِ وَيُكَبِّرُ تَكْبِيرَةً يُثْنِي عَقِيبَهَا ثُمَّ ثَانِيَةً يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ بَعْدَهَا ثُمَّ ثَالِثَةً يَدْعُو لِنَفْسِهِ وَلِلْمَيِّتِ وَلِلْمُسْلِمِينَ بَعْدَهَا ثُمَّ رَابِعَةً وَيُسَلِّمُ عَقِيبَهَا. فَاِنْ كَبَّرَ خَمْسًا لاَيُتَابِعُ. وَلاَ قِرَاءَةَ فِيهَا وَلاَ تَشَهُّدَ وَلاَ رَفْعَ يَدٍ اِلاَّ فِي الْاُولٰى. وَلاَ يُسْتَغْفَرُ لِصَبِيٍّ وَيَقُولُ: اَللّٰهُمَّ اْجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا، اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَذُخْرًا وَاجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا مُشَفَّعًا. وَمَنْ اَتٰى بَعْدَ تَكْبِيرِ الْاِمَامِ لاَيُكَبِّرُ حَتّٰى يُكَبِّرَ اُخْرٰى فَيُكَبِّرَ مَعَهُ. وَقَالَ اَبُو يُوسُفَ يُكَبِّرُ وَلاَ يَنْتَظِرُ كَمَنْ كَانَ حَاضِرًا حَالَ التَّحْرِيمَةِ. وَلاَ يَجُوزُ رَاكِبًا اِسْتِحْسَانًا. وَتُكْرَهُ فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ اِنْ كَانَ الْمَيِّتُ فِيهِ وَاِنْ كَانَ خَارِجَهُ اِخْتَلَفَ الْمَشَايِخُ. وَلاَ يُصَلّٰى عَلٰى عُضْوٍ وَلاَ عَلٰى غَائِبٍ. وَمَنْ اِسْتَهَلَّ بَعْدَ الْوِلاَدَةِ غُسِلَ وَسُمِّيَ وَصُلِّيَ عَلَيْهِ وَاِلاَّ غُسِلَ فِي الْمُخْتَارِ وَاُدْرِجَ فِي خِرْقَةٍ وَلاَ يُصَلّٰى عَلَيْهِ. وَلَوْ سُبِيَ صَبِيٌّ مَعَ اَحَدِ اَبَوَيْهِ لاَيُصَلّٰى عَلَيْهِ اِلاَّ اِنْ اَسْلَمَ اَحَدُهُمَا اَوْ اَسْلَمَ هُوَ عَاقِلاً اَوْ لَمْ يَسْبِ اَحَدُهُمَا مَعَهُ. وَلَوْ مَاتَ لِمُسْلِمٍ قَرِيبٌ كَافِرٌ غَسَلَهُ غَسْلَ النَّجَاسَةِ وَلَفَّهُ فِي خِرْقَةٍ وَاَلْقَاهُ فِي حُفْرَةٍ اَوْ دَفَعَهُ اِلٰى اَهْلِ دِينِهِ. سُنَّ فِي حَمْلِ الْجَنَازَةِ اَرْبَعَةٌ وَاَنْ يَبْدَاَ فَيَضَعَ مُقَدَّمَهَا عَلٰى يَمِينِهِ ثُمَّ مُؤَخَّرَهَا ثُمَّ مُقَدَّمَهَا عَلٰى يَسَارِهِ ثُمَّ مُؤَخَّرَهَا وَيَسْرَعُوا بِهِ دُونَ الْجَنَبِ وَالْمَشْيُ خَلْفَهَا اَفْضَلُ. وَاِذَا وَصَلُوا اِلٰى قَبْرِهِ كُرِهَ الْجُلُوسُ قَبْلَ وَضْعِهِ عَنِ الْاَعْنَاقِ. وَيُحْفَرُ الْقَبْرُ وَيُلْحَدُ وَيُدْخَلُ الْمَيِّتُ فِيهِ مِنْ جِهَةِ الْقِبْلَةِ وَيَقُولُ وَاضِعُهُ: (بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ) وَيُسَجّٰى قَبْرُ الْمَرْاَةِ لاَالرَّجُلُ وَيُوَجَّهُ اِلَى الْقِبْلَةِ وَتُحَلُّ الْعُقْدَةُ وَيُسَوّٰى عَلَيْهِ اللَّبِنُ وَالْقَصَبُ. وَيُكْرَهُ الْاٰجُرُّ وَالْخَشَبُ وَيُهَالُ التُّرَابُ وَيُسَنَّمُ الْقَبْرُ وَلاَ يُرَبَّعُ. وَيُكْرَهُ بِنَاؤُهُ بِالْجَصِّ وَالْاٰجُرِّ وَالْخَشَبِ. وَلاَ يُدْفَنُ اِثْنَانِ فِي قَبْرٍ اِلاَّ لِضَرُورَةٍ وَلاَ يُخْرَجُ مِنَ الْقَبْرِ اِلاَّ اَنْ تَكُونَ الْاَرْضُ مَغْصُوبَةً. وَيُكْرَهُ وَطْئُ الْقَبْرِ وَالْجُلُوسُ وَالنَّوْمُ عَلَيْهِ وَالصَّلاَةُ عِنْدَهُ.

FASIL

CENAZE NAMAZI

Ölünün üzerine namaz kılmak farz-ı kifâyedir. Bazı Müslümanlar tarafından Cenaze namazı kılınırsa, diğer Müslümanlardan düşer. Şayet hiçbir kimse kılmazsa, bütün Müslümanlar günahkâr olur. Bir ölünün üzerine namaz kılınabilmesi için ölünün Müslüman olması şarttır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c) kâfir üzerine namaz kılmayı yasaklayarak;

وَلاَ تُصَلِّ عَلَى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُوْلِهِ

"Onlardan (münafık) **ölen hiçbir kimse üzerine ebedi namaz kılma** (defn veya ziyaret için) **kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü inkâr ile kâfir oldular"** buyurmuşlardır.

Ölünün temizlenmiş olması şarttır. Ölü yıkanmadan namazı kılınsa, yıkandıktan sonra namazının tekrar kılınması lâzımdır. Ölünün temiz olması şart olduğu gibi, Cenaze namazını kılan Müslümanların da abdestli olmaları şarttır. Cenaze namazını kıldırmaya layık olan önce kâdî, sonra kabilesinin veya mahallesinin imamıdır. Çünkü O, hayatında Onun imametine razı olmuştu. Ölümünde de namazını kıldırmaya layıktır. Sonra velisidir, sonra dereceleri önce olan akrabalarıdır. Ancak ölünün hayatta hem babası hem oğlu bulunsa, babasının Cenaze namazı kıldırması, oğlunun kıldırmasından efdaldir. Veli, başkasına Cenaze namazını kıldırması için izin verebilir.

Cenaze velisinden izinsiz olarak, sultan, kâdî, mahalle imamından başka birisi Cenaze namazını kıldırsa, veli dilerse tekrar kılar. Fakat veli kıldırdıktan sonra başkası tekrar kılamaz. Zira velinin kıldırmasıyla Cenaze namazı kılınmıştır. Bir daha kılınırsa Nafile olur. Hâlbuki nafile olarak Cenaze namazının kılınması meşru değildir. Sultan hazır olsa, velinin kıldırdığı namazı iade eder.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Cenaze namazının tekrar kılınması caizdir. Eğer Peygamberimiz (s.a.v); **"Hz. Hamza (r.a) üzerine yetmiş kere namaz kılmıştır"** denilirse, **"Uhut savaşında yetmiş kişi şehit düşmüştü. Peygamberimiz bunlardan her biri için ayrı ayrı namaz kılmıştır"** diye cevap verilir. Bir cenaze unutularak üzerine namaz kılınmadan defnedilse, dağılmadıkça kabri üzerine namaz kılınır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) Ensardan bir kadının kabri üzerine namaz kılmıştır.

Eğer dağıldığı zannolunursa, kabri üzerine namaz kılınmaz.

Ebu Yusuf (r.a)'dan; **"Emali"**sinde; **"Unutularak namazı kılınmadan defnedilen ölü üzerine üç güne kadar kabri üzerine namaz kılınır. Üç günden sonra kılınmaz"** diye rivayet edilmiştir. Ama Peygamberimiz (s.a.v) Uhud şehitleri üzerine sekiz günden sonra namaz kılındığı rivayetinin manası, onlar için dua etti demektir.

CENAZE NAMAZININ KILINMASI

Yıkanmış, ön tarafa konmuş bir ölünün kadın olsun, erkek olsun imam tam göğsüne karşı durur. Çünkü göğüs, kalbin bulunduğu yerdir. İman nuru da kalptedir. Cemaat de imamın arkasında saf olur. Niyet edilir. Niyet, Cenaze namazının şartıdır. Niyette ölünün erkek, kadın, erkek çocuk, kız çocuğu olduğu belirtilir. İmam, Allah'û Teâlâ (c.c) rızası için hazır olan Cenaze namazını kılmaya ve o cenaze erkek ise şu erkek için, kadın ise şu kadın için, erkek çocuk ise erkek çocuk için, kız çocuk ise kız çocuk için dua etmeye niyet edip, ellerini kaldırarak açıktan **"Allah'û Ekber"** diye tekbir alır. Diğer namazlarda olduğu gibi, ellerini bağlar. Cemaatten her biri de; Allah rızası için, o cenaze namazını kılmaya, ölü erkek, kadın, erkek çocuk, kız çocuklarında hangisi ise, Onun için dua etmeye ve imama uymaya niyet ettikten sonra, gizlice tekbir alarak ellerini bağlar. Tekbirden sonra imam da cemaat de gizlice **"Sübhaneke"**yi okurlar. **"Sübhaneke"**yi okuduktan sonra, ellerini kaldırmadan imam açıktan, cemaat gizlice tekbir alırlar. Bundan sonra imam da cemaat de gizlice **"Allahümme salli, Allahhümme barik"**i okurlar.

Bundan sonra ellerini kaldırmadan imam açıktan, cemaat gizlice tekbir alıp, ölüye ve diğer müminlere gizlice dua ederler. Bundan sonra da ellerini kaldırmadan, imam açıktan cemaat gizlice tekbir alırlar. Önce sağa sonra sol tarafa imam açıktan cemaat gizlice selâm vererek namazı bitirirler.

Erkek cenaze namazında şöyle dua edilir;

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَ ذَكَرِنَا وَ اُنْثَانَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا
اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ عَلَى الْاِسْلَامِ وَ مَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَانِ
وَخُصَّ هٰذَاالْمَيِّتَ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا
فَزِدْ فِي اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَ مَسِيئًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِّهِ الْاَمْنَ وَالْبُشْرٰى وَالْكَرَامَةَ

وَالزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

"Allahümma'ğfir-li hayyina ve meyyitinâ ve şahidinâ ve ğaibinâ ve zekerinâ ve ünsara ve sagirinâ ve kebîrinâ. Allahümme men ahyeytü minna fe-ahyihi ale'l-İslâm. Ve men teveffeytehû minna fetevveffehû ale'l-imân ve hussa hâze'l-meyyite bi'r-ravhi ve'r-râhati ve'l-mağfireti ve'r-rıdvân. Allahümme in kâne muhsinen fezid fî ihsânihî, Ve in kâne müsîen fetecâ vez anhû. Ve lak'kıhîl'emne ve'l-büşrâ ve'l kerâmete ve'z-zûlfâ bi-rahmetike yâ Erhame'r-Rahimîn"

Ölü kadın olursa müennes zamiri ile dua edilir.

Manası;

"Allah'ım! Bizim dirilerimizi ölülerimizi hazır ve gaip olanlarımızı, erkeklerimizi, kadınlarımızı, küçük ve büyük günahlarımızı afvü mağfiret buyur.

Ya İlâhi! Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşat, bizden öldürdüklerini iman üzere öldür. Bilhassa bu ölüyü kolaylığa, rahata, mağfirete, rızana erdir.

Yarabbi! Eğer bu ölü, muhsin ise ihsanını artır ve eğer yaramaz bulunmuş ise affet; kendisine emniyet, bişâret, keramet ve kurbiyyet nasip buyur, rahmetinle ey Erhame'r-Rahimin!"

Cenaze namazında imam beş tekbir alırsa, cemaat imama uymaz. Cenaze namazında kıraat yoktur.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Fatiha Suresi okunur, Cenaze namazı bir bakımdan namaz olduğu için Fatiha suresi okunmadan olmaz"** der. Biz Hanefilerin delili; İbn-i Mesud (r.a)'un; **"Peygamberimiz (s.a.v) Cenaze namazı için dua tayin etmedi"** sözüdür. Fakat dua niyetiyle okunması mekruhtur. İhtiyar'da da böyle yazılıdır.

Cenaze namazında, **"Tahiyyat"**da yoktur. Zira oturmadan **"Tahiyyat"**ın okunması meşru değildir. İlk tekbirden başka elleri kaldırmak da yoktur. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; her tekbirde ellerin kaldırılması caizdir. İbn-i Ömer (r.a)'den; **"Kendisi her tekbirde ellerini kaldırmış"** diye rivayet edilmiştir.

Biz Hanefilerin delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لَايُرْفَعُ يَدَانِ فِى صَلَاةِ الْجَنَازَةِ سِوٰى تَكْبِيرَةِ الْاِفْتِتَاحِ

"Cenaze namazında, ilk tekbirden başka eller kaldırılmaz" hadis-i şerifidir.

Çocuk ve deli için istiğfar olunmaz. Çünkü bunların günahları yoktur. Ölü erkek çocuk veya deli ise üçüncü tekbirden sonra şöyle dua edilir;

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا اَللّٰهُمَّ جْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَذُخْرًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا مُشَفَّعًا

"Allahümmec'alhü lenâ fereda, Allahümmec'alhü lenâ ecren ve zuhrâ. Allahümmec'alhü lenâ şâfian müşaffeâ"

Manası;

"İlâhi! Onu bize takdim edilmiş bir ecir kıl, Ya Rabbi! Onu bize bir sevap, bir zahire kıl, Onu bizlere şefaatçi ve şefaati kabul edilmiş kıl!"

Bir kimse, imam tekbir aldıktan sonra gelirse, imam tekbir alıncaya kadar bekleyip, imam ile beraber tekbir alır, imam selâm verirse, cenaze kalkmadan dua okunmaksızın biri biri peşine tekbirleri alır.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; imam tekbir aldıktan sonra gelen kimse, imamın tekbirini beklemeyip İftitah Tekbirini alırken bulunan kimse gibi hemen tekbir alır. İmam-ı Şafiî (r.a)'nin de kavli budur. Diğer namazlarda imama yetiştiği yerde uyduğu gibi Cenaze namazında da uyar.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; Cenaze namazının her tekbiri bir rekât yerine geçer. Hatta Sahabe-i Güzin (r.a) Cenaze namazının dört tekbiri Öğle namazının dört rekâtına benzer, Öğle namazının bir rekâtı terk edildiğinde, Öğle namazının caiz olmayacağı gibi cenaze tekbirlerinden biri terk edilirse, Cenaze namazı caiz olmaz. İmamın tekbir almasını beklemezse, imama yetiştiği tekbirleri almazdan önce kaçırmış olduğu tekbirleri almış olur. Bu ise caiz değildir. İmama dördüncü tekbir aldıktan sonra yetişirse, İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; o kimse Cenaze namazına yetişmemiştir.

Ama Ebu Yusuf (r.a)'a göre; tekbir alır. İmam selâm verdikten sonra cenaze kalkmadan üç tekbiri arka arkaya kaza eder.

Hayvan üzerinde bulunan kimsenin inebilecek hâlde iken, hayvan üzerinde Cenaze namazını kılması caiz değildir.

Cenazeyi Camii içine koyup, namazını kılmak mekruhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَلاَ اَجْرَلَهُ

"Kim mescit içinde bulunan cenaze üzerine namaz kılarsa, onun için sevap yoktur" buyurmuşlardır. Zira Camiiler, farz namazını kılmak için yapılmışlardır. Cenaze, Camii dışında bulunursa, namazın mekruh olup, olmamasında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları; **"Camiiler farz namazların kılınması için yapıldığından dolayı, cenaze Camii dışında olsa da, namazını kılmak mekruhtur"** demişlerdir. Bazıları; **"Cenaze, Camii içinde bulunduğu takdirde, Camii kirleneceğinden dolayı namazı mekruhtur. Fakat cenaze camii dışında, cemaatin bir kısmı camii içinde olursa, namazını kılmak mekruh değildir"** demişlerdir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bu suretlerin hiç birinde mekruh değildir. Onun delili; Saad b. Ebu Vakkas (r.a) vefat ettiğinde Hz. Aişe (r.a), cenazenin Camiiye konmasını emretmiş. Hatta Ezvâc-ı Tahirât Cenaze namazını kılmışlar. Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları bu yaptığını ayıplamalarını Hz. Aişe (r.a) işittiğinde, **"Resul-ü Ekrem'in Sehl b. Beyza (r.a)'nın Cenaze namazını mescitte kıldığını ne çabuk unuttular?"** diye hayret etmiş ve **"Cenaze namazı duadır. Duaya en layık yer mescittir"** demiştir.

Biz Hanefilerin delili ise; yukarıda geçen hadis-i şeriftir.

Hz. Aişe (r.a)'nın hadis-i şerifi bize de delildir. Onun zamanında muhacirler ve Ensardan pek çok ashâb vardı. Onların Camii içine Cenaze konularak namazının kılınmasını ayıplamaları, namazın mekruh olduğuna delâlet eder. Bu hâlde aralarında namazın mekruh olması biliniyormuş.

Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in Sehl (r.a)'in Cenaze namazını mescitte kılınmasının sebebi; itikâfta olup, dışarı çıkmadığı içindir.

Ölünün bir azası üzerine namaz kılınmaz. Hatta bir ölünün bedenin çoğu olup, başı olmazsa veya başıyla beraber bedeninin yarısı bulunursa yıkanıp namazı ittifakla kılınır.

Biz Hanefilerce, bir kimsenin bedeninin yarısı bulunup, başı bulunmazsa veya başıyla beraber bedeninin yarısından azı bulunursa, namazı kılınmaz."

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre kılınır. Gâib (başka yerde bulunan) kimse üzerine Cenaze namazı kılınmaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; kılınır. Zira Peygamberimiz (s.a.v) Neçaşi (r.a) öldüğünde gıyabına namazını kılmıştır.

Biz Hanefilerin delili; eğer gâib için namaz kılmak caiz olsaydı, Peygamberimiz (s.a.v) dünyadan ebedi olan ahirete intikal buyurduklarında bütün şehirlerde namazını kılarlardı. Bu ise asla nakil edilmemiştir. Ama

Neçaşi üzerine Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in Cenaze namazı kılması, cenazeyi gördükleri içindir. Bu hususta asla şüphe ve tereddüt caiz değildir. Neçaşi (r.a)'nin Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e sonsuz tazim ve hürmeti vardı. Neçaşi vefat ettiğinde Peygamberimiz (s.a.v) ashabına;

هَذَا اَخُوكُمُ النَّجَاشِى قَدْ مَاتَ فَقُومُوا نُصَلِّى عَلَيْهِ

"Bu kardeşiniz Neçaşi öldü. İmdi Onun namazını kılalım" buyurmuşlardır. **"İbn-i Melek"**de ve **"İhtiyar"**da da böyle zikredilmiştir.

Çocukta doğduktan sonra ses vermek, bir azasını oynatmak, gözünü açıp kapamak gibi diri olduğuna delâlet eden bir alâmet görülürse yıkanır. isim verilir ve üzerine namaz kılınır. Böyle olmazsa yıkanır, üzerine namaz kılınmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا سْتَهَلَّ الْمَوْلُودُ صُلِّىَ عَلَيْهِ وَاِنْ لَمْ يَسْتَهِلَّ لَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِ

"Çocuk doğarken ses verirse, üzerine namaz kılınır, ses vermezse üzerine namaz kılınmaz" buyurmuşlardır.

Ölü doğan bir çocuk yıkanır, bir hırkaya sarılır ve üzerine namaz kılınmaz.

Anası babasından birisiyle esir edilen bir çocuk ölürse, annesine babasına tâbi olduğu için kâfir sayılacağından üzerine namaz kılınmaz. Ancak anne, babasından birisi Müslüman olursa, Müslüman'a tâbi olacağından namazı kılınır. Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَلْوَلَدُ يَتْبَعُ خَيْرَ الْاَبَوَيْنَ دِينًا

"Çocuk, din itibariyle anne, babasından en hayırlı olana tâbidir" hadis-i şerifi buna tam bir delildir.

Bu esir edilen çocuk iyiyi, kötüden ayırabilecek yaşta olduğu hâlde Müslüman olursa veya anne babasından birisi kendisiyle esir edilmezse yıkanır, namazı kılınır.

Bir çocuk bulunup sonra ölse, bu çocuğun namazının kılınıp, kılınmamasında ihtilâf vardır. Bazıları, **"Bulunduğu yere tâbidir, yani namazı kılınmaz"** demişlerdir. Bazıları, **"Bulana tâbidir, yani namazı kılınır"** demişlerdir.

Bir Müslüman'ın yakını olan bir kâfir ölse, Müslüman Onu bir pisliği yıkadığı gibi yıkar. Bir beze sarar ve Onu bir çukura atar veya Onu kendi dininden olanlara teslim eder.

Hz. Ali (r.a) babası Ebu Talip öldüğünde Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e gelerek; **"Ya Resulullah sapık olan amcan ölmüştür."** Bir rivayette; **"Şüphe yok ki, sapık olan yaşlı ölmüştür"** demiş. Peygamberimiz (s.a.v); **"Onu yıka ve kefenle!"** diye emretmişlerdir.

Bir adam İbn-i Abbas (r.a)'dan; **"Annem Hıristiyan olarak öldü. Ne yapayım?"** diye sorduğunda İbn-i Abbas (r.a); **"Onu yıka, kefenle ama namazını kılma, defnet!"** demiştir.

Cenazeyi dört kişinin taşıması sünnettir. Bir Müslüman cenazeyi önce ön tarafından sağ omzuna, ondan sonra ayak tarafından sağ omzuna, daha sonra da ön tarafından sol omzuna, en sonra da ayak tarafından sol omzuna yüklenir. Orta yürüyüşle acele götürürler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

فَاِنْ يَكُنْ خَيْرًا عَجَّلْتُمُوهُ اِلَيْهِ وَ اِنْ يَكُنْ شَرًّا وَضَعْتُمُوهُ عَنْ رِقَابِكُمْ

"Eğer cenaze iyi kimseyse, Onu acele götürün, kötü kimseyse, Onu boynunuzdan indirin" buyurmuşlardır.

Ebu Hüreyre (r.a) öleceği zaman, "Beni kabrime acele götürün. Zira Peygamberimiz (s.a.v)'den;

اَلْعَبْدُ الصَّالِحُ اِذَا وُضِعَ عَلَى السَّرِيرِ يَقُولُ قَدِّمُونِي وَاِذَا وُضِعَ الْقَبْرَ الْمُسِيئُ يَقُولُ يَاوَيْلِي اَيْنَ تَذْهَبُونَ

"Salih bir kul tabuta konulunca, "Beni çabuk yerime götürün" **der. Kötü bir kimse konulduğunda,** "Yazıklar olsun, (beni) nereye götürüyorsunuz?" **der" hadis-i şerifini işittim"** diye vasiyet etmiştir.

Cenazenin arkasından yürümek efdaldir. Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْجَنَازَةُ مَتْبُوعَةٌ

"Cenaze kendisine uyulandır" buyurmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v), Saad b. Muaz (r.a)'ın cenazesinin arkasında yürüyorlarken Hz. Ali (k.v) Peygamberimiz (s.a.v)'e, **"Ebu Bekir ile Ömer (r.a) cenazenin önünden gidiyorlar. Bunun sebebi nedir?"** diye sorduklarında Resul-ü Ekrem (s.a.v), **"Onlar cenazenin arkasından yürümenin faziletini bilirler. Fakat insanlara kolaylık için önünden giderler. Zira diğer Ashâb-ı Kiram cenazenin önünde yürümekten sakınırlardı. Onlar da arkasından yürüselerdi, yol son derece daralacaktı. Onların önden gitmesi bunu kolaylaştırmak içindir"** buyurmuşlardır.

İbn-i Mesud (r.a)'dan; **"Cenazenin arkasından gitmenin, önün-**

den gitmek üzerine olan fazileti Farz namazın nafile namaza olan üstünlüğü gibidir" diye rivayet edilmiştir.

İmam-ı Şafiî (r.a); **"Önünden yürümek efdaldir"** demiş ve buna Ebu Bekir ile Ömer (r.a)'in cenazenin önünden gitmelerini delil göstermiştir.

Biz Hanefilerce, onların cenazenin önünden gitmelerinin sebebi; Peygamberimiz (s.a.v) tarafından açıklanmıştır. Cenazenin önünde yüksek sesle zikir, kıraat okumak, tespih ve tekbir getirmek mekruhtur. Bunlar Kitaplıların fiilidir. Onlara benzemek caiz değildir.

Nihâye'de de böyle yazılıdır.

Cenazeyle giden kimseye yakışan dünya kelâmı söylememesi ve gülmemesidir. Hatta İbn-i Mesud (r.a) cenazede bir kimsenin güldüğünü işittiğinde; **"Seninle ebedi konuşmam!"** demiştir. Kadınların cenazenin peşinden gitmeleri kerahet-i tâhrimiyye ile mekruhtur. Cenazede ağlamak, yakasını yırtmak, saçını başını yolmak, yüzünü tırmalamak haramdır. Peygamberimiz (s.a.v);

لَيْسَ مِنَّا شَقَّ الْجُيُوبَ وَخَمَشَ الْخُدُودَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ

"Yakasını yırtan, yüzlerini tırmalayan Cahiliyyet yaygarası koparan bizden değildir" buyurmuşlardır.

Kabre varıldığında cenaze yere indirilmeden oturmak mekruhtur. Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ تَبِعَ الْجَنَازَةَ فَلاَ يَجْلِسْ حَتَّى يُوضَعَ

"Cenazenin peşinden giden, cenaze yere konmadıkça oturmasın" buyurmuşlardır.

Muhît'de; **"Efdal olan, cenazenin üzerine toprak atılıp, kabir düzeltilinceye kadar oturulmamasıdır, yine bir kimse gemide ölürse yıkanır, kefenlenir, Cenaze namazı kılındıktan sonra denize atılır"** denilmiştir.

Kabirlerde efdal olan lâhd yapılmasıdır. Sert olan bir kabrin Kıble tarafı oyulur. Buna **"Lâhd"** denir. Yumuşak olup lâhd yapılmazsa, dere gibi çukur kazılır, buna **"Şakk"** (yarma)" denir.

Cenaze, kabire Kıble cihetinde konulur.

Cenazeyi kabre koyanlar;

بِسْمِ اللهِ وَ بِاللهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ

"Bismillahi ve billahi ve alâ millet-i Resûlüllah" derler. Kadının kabrinin üstü örtülür, erkeğinki örtülmez. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; erkeğinki de örtülür. Çünkü Saad b. Muaz (r.a)'ın kabrinin üstünün örtüldüğü rivayet edilmiştir.

Hanefilerin delili; Hz. Ali (r.a)'nin cenaze defnedilirken yanlarına uğrayıp kabrin üstünü örttüklerini görünce, örtüyü atıp "Bu erkektir. Erkeğin hâli açık olmasıdır" demeleridir.

Saad b. Muaz (r.a)'ın kabrinin örtülmesinin sebebi, kefeni bedenini örtmediğinden, azasından birisinin görülmemesi içindir.

Cenaze sağ tarafı üzerine Kıble'ye döndürülür. Bağı çözülür. Cenazenin önüne kerpiç, kamış gibi şeyler konulur. Tuğla, odun konulması mekruhtur. Üzerine toprak atılır. Kabir yerden bir karış veya daha ziyade yüksek yapılır. Dört köşe yapılmaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; yükseltilmeyip dört köşe yapılır. Zira Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in oğlu Hz. İbrahim (r.a) vefat ettiklerinde, kabirleri düz, dört köşe yapılmıştır. Bizim delilimiz; Peygamberimiz (s.a.v) kabirlerin dört köşe yapılmasını yasaklamışlardır.

İbrâhümün'Nehâi; **"Bana Peygamberimiz (s.a.v)'in, Ebu Bekir (r.a) ile Ömer (r.a)'nın mübarek kabirlerinin dört köşe olmayıp, yüksek oldukları haber verilmiştir"** demiştir. Peygamberimiz (s.a.v)'in oğlu Hz. İbrahim (r.a)'ın kabri önce düzdü, sonra yükseltilmiştir. **"İnâye"** ile **"Nihâye"**de böyle yazılıdır.

Kabrin üzerine kerpiç, tuğla veya odunla bina yapmak mekruhtur. Zira bina ziynet içindir. Kabir ise ziynet yeri değildir. Zaruret olmadıkça iki kişi bir kabre defnedilmez. Zaruret için iki kişi bir kabre defnedilirse, ikisinin arasına toprak konulup iki kabir gibi yapılır. Cenaze kabirden çıkarılmaz. Ancak kabrin yeri ve kefen gasp edilmiş olursa, cenaze kabirden çıkarılır.

Hâkim Abdurrahman (r.a); **"Camiu's-Sağîr"**inde; **"Cenaze kefensiz defnedilse, kabir açılmaz, ama bir kimse kabir içinde bir elbise veya kese unutsa kabir açılır. Eğer cenaze defnedildikten sonra yer "şuf'a" hakkıyla alınsa, cenaze çıkartılır"** demiştir.

Kabir üzerine basmak, oturmak, üzerinde uyumak, kabre karşı namaz kılmak mekruhtur. Müslüman'dan hamile olan bir Hıristiyan kadın ölse; bazıları; **"Çocuk hürmetine, Müslüman kabrine defnedilir"** demişlerdir. Bazıları da; **"Kendi kabirlerine defnolunur"** demişlerdir.

Eğer hamile bir kadın ölse, karnındaki çocuk hareket etse, sol tarafından karnı yarılıp çocuk çıkartılır. Ama bir kimse başkasının incisini yutup ölse karnı yarılmaz.

ـ بَابُ الشَّهِيدِ ـ

هُوَ مَنْ قَتَلَهُ اَهْلُ الْحَرْبِ اَوِ الْبَغْيِ اَوْ قُطَّاعُ الطَّرِيقِ اَوْ وُجِدَ فِي الْمَعْرَكَةِ وَبِهِ اَثَرُ الْجِرَاحَةِ اَوْ قَتَلَهُ مُسْلِمٌ ظُلْمًا وَلَمْ تَجِبْ بِقَتْلِهِ دِيَةٌ فَيُكَفَّنُ وَيُصَلّٰى عَلَيْهِ. وَلاَ يُغَسَّلُ وَيُدْفَنُ بِدَمِهِ وَثِيَابِهِ اِلاَّ مَالَيْسَ مِنْ جِنْسِ الْكَفَنِ كَالْفَرْوِ وَالْحَشْوِ وَالْخُفِّ وَالسِّلاَحِ. وَيُزَادُ وَيُنْقَصُ مُرَاعَاةً لِكَفَنِ السُّنَّةِ وَاِنْ كَانَ صَبِيًّا اَوْ مَجْنُونًا اَوْ جُنُبًا اَوْ حَائِضًا اَوْ نُفَسَاءَ يُغَسَّلُ خِلاَفًا لَهُمَا. وَيُغَسَّلُ اِنْ قُتِلَ فِي الْمِصْرِ وَلَمْ يُعْلَمْ اَنَّهُ قُتِلَ عَمْدًا ظُلْمًا. وَكَذَا اِنْ رُئِيَ بِاَنْ اَكَلَ اَوْ شَرِبَ اَوْ عُولِجَ اَوْ بَاعَ اَوْ اِشْتَرَى اَوْ عَاشَ اَكْثَرَ يَوْمٍ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ اَوْ مَضٰى عَلَيْهِ وَقْتُ صَلاَةٍ وَهُوَ يَعْقِلُ اَوْ اٰوَتْهُ خَيْمَةٌ اَوْ نُقِلَ مِنَ الْمَعْرَكَةِ حَيًّا اَوْ اَوْصَى مُطْلَقًا عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ، وَقَالَ مُحَمَّدٌ: اِنْ اَوْصٰى بِاَمْرٍ اُخْرَوِيٍّ لاَيُغَسَّلُ. وَمَنْ قُتِلَ بِحَدٍّ اَوْ قِصَاصٍ غُسِلَ وَصُلِّيَ عَلَيْهِ. وَمَنْ قُتِلَ لِبَغْيٍ اَوْ قَطْعِ طَرِيقٍ غُسِلَ وَلاَ يُصَلّٰى عَلَيْهِ وَقِيلَ لاَيُغَسَّلُ اَيْضًا. وَيُصَلّٰى عَلٰى قَاتِلِ نَفْسِهِ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ.

ŞEHİTLER HAKKINDA

Şehit, Allah (c.c) yolunda canını feda eden bir Müslüman'a denir. Böyle bir kimseye şehit denilmesi; ölürken bir takım Rahmet Melekleri hazır bulunduğu veya Cennete gireceğine şahadet olunduğunu yahut kendisi Allah'û Teâlâ (c.c)'nın huzurunda diri olarak rızıklandırıldığı içindir.

Şehit, harp meydanında düşman tarafından, hükümete karşı gelen asiler tarafından veya yol kesiciler tarafından kılıç ve kılıca benzer herhangi bir aletle, yangın veya boğulmakla öldürülen yahut harp meydanında üzerinde katil alâmeti olduğu hâlde bulunan kimsedir.

Harp meydanında yaralı olarak bulunan kimsenin yarası da dışta veya içte olur. İçte olan yara gözden, kulaktan kan çıkması gibi; zira bunlardan normal olarak kan çıkmaz. Bunlardan kan çıkması başa vurulmasından ileri gelir. Tenasül uzvundan, dübürden, burundan, boğazdan çıkan kana itibar edilmez. Böyleleri yıkanır.

Haksız olarak öldürülmüş olan ve bundan dolayı varislerine diyet olarak bir mal verilmesi lâzım olmayan kimse de şehittir.

Şehitler kefenlenir, üzerlerine namaz kılınıp kanlarıyla ve elbiseleriyle defnolunur. Ancak, kürk, pamuklu hırka, pabuç ve silah gibi kefen

cinsinden olmayan çıkartılır. Sünnet olan kefene riayet etmek için ziyade ve noksan yapılır. Bunların elbiseleri ve kanlarıyla defnedilmesinin sebebi; Peygamberimiz (s.a.v), Uhud şehitleri hakkında;

زَمِّلُوهُمْ بِكُلُومِهِمْ وَدِمَائِهِمْ وَلاَ تَغْسِلُوهُمْ وَ فِي رِوَايَةٍ لاَ تَغْسِلُوهُمْ فَإِنَّ كُلَّ جَارَحَةٍ تَفُوحُ مِسْكًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Onları yaraları ve kanlarıyla defnedin, yıkmayın!" bir rivayette, **"Onları yıkamayın, çünkü Kıyamet Gününde her yara misk-ü amber gibi koku saçacak"** buyurdukları içindir. Bunlar da Uhud şehitleri hükmündedirler. Haksız yere öldürülenler de bunlar gibidir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; şehit üzerine namaz kılınmaz. Çünkü kılıç günahı yok edicidir. Bu takdirde şehidin şefaate ihtiyacı yoktur. Biz Hanefiler cenaze üzerine namaz kılınması üstünlüğü içindir. Şehit ise keramete daha layıktır. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; böyle öldürülen çocuk veya cünüp, deli, âdet gören veya loğusa kadın olursa yıkanır.

Kılıç, günahı yok eder. Sabi ile delinin günahı bulunmadığından bunlar Uhud şehitleri manasında olmadığından yıkanırlar. Cünübün şahadeti yıkanmaya mânidir. Fakat cenabeti kaldırıcı olduğu bilinmemektedir. Bu takdirde yıkanması lâzımdır.

Hanzale b. Ebu Amir-i Sekâfi (r.a) şehit olduğunda Peygamberimiz (s.a.v); **"Melekler Hanzale'yi yıkadılar"** buyurmuşlardır. Hatta hanımından sorulduğunda; **"Cünüptü, korkunç bir ses işitmekle eline kılıcı alıp acele olarak gitti"** diye cevap verince, Peygamberimiz (s.a.v) ashabına hitap ederek;

لِذٰلِكَ غَسَلَتْهُ الْمَلاَئِكَةُ

"Bundan dolayı Melekler Onu yıkadı!" buyurmuşlardır.

Âdet gören kadın ile loğusa kadın cünüp gibi kabul edilmişlerdir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; şehit olan hiçbir kimse yıkanmaz. Zira şehitte yıkanmanın düşmesi haksız öldürülmesinin eserini ortaya koymak içindir. Aynı zamanda Ona hürmet içindir. Çocukla, delinin öldürülmesindeki haksızlık daha fazladır. Bu takdirde yıkanmanın bunlardan düşmesi daha layıktır. Ama cünüp âdet gören kadın veya loğusanın vacip olan yıkanmaları ölümle düşmüştür. Şehit oldukları için de öldükten sonra yıkanmaları düşmüştür.

Bir kimse şehirde ölü olarak bulunsa, o kimsenin kasten haksız ye-

re öldürüldüğü bilinmese yıkanır. Zira bu şekilde öldürülmede vacip olan, öldürüldüğü yerdeki insanlara yemin ettirilmesi ve diyet ödenmesidir. Eğer o kimsenin kasten haksız olarak öldürüldüğü bilinip, katili de bulunursa yıkanmaz. Çünkü bunda vacip olan kısastır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; şehit olan kimse yer, içer, tedavi edilir, alış-veriş yapılır veya bir günün çoğunu yaşarsa bunlar yaşama hükümlerinden olduğu için yıkanır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; tam bir gün veya tam bir gece yaşaması lâzımdır.

O kimsenin aklı başında olduğu hâlde, üzerinden bir namaz vakti geçip üzerine namazın farz olması, O kimsenin çadıra getirilmesi harp meydanından diri olarak nakledilmesi Ebu Yusuf (r.a)'a göre; gerek dünya gerek ahiret işi için vasiyette bulunması yıkanmasını gerektirir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; vasiyeti ahiretle ilgili olursa yıkanmaz. Sözün kısası; dünya için vasiyette bulunursa ittifakla yıkanır. Ahiret için vasiyet ederse, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; yıkanır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yıkanmaz.

Hâniye'de; **"İki kelimelik vasiyet şahadet hükmünü bozmaz"** denilmiştir.

Bir kimse yaralanıp, bir müddet yaşadıktan sonra ölse, bu kimse hükmen şehit sayılmasa, yani yıkansa bile ahirette şehit sevabı kendisi için muhakkaktır. Bilindiği gibi Hz. Ömer ile Hz. Ali (r.a) yaralandıktan sonra evlerine götürüldüler ve yıkandılar. İkisinin de şehit olduğunda hiç şüphe yoktur. Ebu Hüreyre (r.a)'den; Hz. Ebubekir ile Ömer (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'le beraber Uhud Dağında bulundukları sırada Uhud deprendikte Peygamberimiz (s.a.v) Uhud'a hitaben;

اُسْكُنْ يَا اُحُدُو يُرْوى اِهْدَأْ فَمَا عَلَيْكَ اِلاَّ نَبِيٌّ وَصَدِّيقٌ شَهِيدٌ

"Sakin ol ey Uhud! Üzerinde bir Peygamber, bir sıddık, bir şehit var!" buyurmuşlardır" diye rivayet edilmiştir.

Sahih-i Müslim'de şehidin 5 kısım olduğu zikredilmiştir;

1- Veba, Taun hastalığından ölenler,

2- Dizanteri, ishal hastalıklarından ölenler,

3- Suda boğularak ölenler,

4- Bina altında kalarak ölenler,

5- Allah yolunda öldürülenler.

İbn-i Melek (r.a); **"Allah yolunda şehit edilenlerin en sonra zik-**

redilmesi terakki (yükselme) babındandır. Bundan anlaşıldığına göre Allah yolunda şehit olan şehitlerin en faziletlisidir" demiştir.

Fukahâ'nın bazıları, Allah (c.c) yolunda öldürülene şehid-i hükmi adını vermişler. Bundan başkalarına şehid-i hakiki adını vermişlerdir. İmdi, şehid-i hükmî; Hakikaten ve hükmen şehit olandır. Şehid-i hakiki ise; hakikate göre şehittir. Ama şeriat hükmüne göre şehit değildir. Bazıları da şehid-i hükmiyi Allah (c.c) yolunda öldürülenlerden başkasına itlâk etmişlerdir. İmdi şehid-i hükmî'nin manası; Hakikaten şehit olmayanlardır. Ama şehid-i hakiki'nin manası; hakikaten şehit olanlardır. Bu takdirde her şehid-i hükmi, şehid-i hakiki olur. Ama her şehid-i hakiki, şehid-i hükmi olmaz. Bazıları birinci kısım şehitleri, bazıları ikinci kısım şehitleri tercih etmişlerdir. Üstün olan birinci kısımdır. Belki hak olan da bunlardır. Hadle, kısasla bir kimse öldürülürse, yıkanır üzerine namaz kılınır. Zira O kimse üzerinde olan hakkı ifa için canını vermiştir. Maîz (r.a) taşlanarak öldürülünce Hz. Ömer (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'e gelerek; **"Ya Resulullah! Köpeğin öldürüldüğü gibi Maiz (r.a) öldürüldü, Onun hakkında emriniz nedir?"** dediğinde, Peygamberimiz (s.a.v);

لاتَقُلْ هَذَا لَقَدْتَابَ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ تَوْبَتَهُ عَلَى اَهْلِ الْاَرْضِ لَوَ سِعَتْهُمْ

اِذْهَبْ فَاغْسِلْهُ وَكَفِّنْهُ وَصَلِّ عَلَيْهِ

"Böyle söyleme vallahi O öyle bir tevbe etmiştir ki, Onun tevbesi yerde yaşayanlara taksim edilmiş olsa hepsine yeter artar, git Onu yıka, kefenle ve üzerine namaz kıl!" buyurmuşlardır.

Bir kimse meşru olan bir hükümete karşı geldiği veya yol kestiği için öldürülürse yıkanır, üzerine namaz kılınmaz. Çünkü onlar bozguncu olup haklarında Allah'û Teâlâ (c.c);

لَهُمْ خِزْىٌ فِى الدُّنْيَا

"Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır!" (El-Mâide Suresi; 33) buyurmuştur.

Cenaze namazı ise, cenazenin affedilmesi için şefaatte bulunmaktır. Bunlar ise şefaate müstehak değillerdir. Hz. Ali (r.a) azgınlar üzerine namaz kılmamıştır. Hz. Ali (r.a)'den; **"Sana karşı gelenler kâfir midir?"** diye sorulduğunda **"Değildir! Onlar kardeşlerimizdir. Fakat bize karşı gelmişlerdir. Onların namazlarını kılmamamızın sebebi onlara ceza, başkalarını böyle fenalıklardan men etmek içindir"** demiştir.

İmam-ı Şafiî (r.a); "Bunların üzerlerine namaz kılınır. Zira mümindir-

ler. Hak ile öldürülmüşlerdir. Bu takdirde taşlanarak ve kısas edilerek öldürülenler gibidirler" demiştir.

Bazıları, **"Hükümete karşı gelenler, yol kesenler öldürüldüklerinde yıkanmaz ve üzerine namaz kılınmaz"** demişlerdir. Bu, Ebu Yusuf (r.a)'dan O da İmam-ı A'zam (r.a)'dan rivayet etmiştir. Çünkü Hz. Ali (r.a) Haricileri yıkamamış ve üzerlerine namaz da kılmamıştır. İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; intihar eden yıkanır, üzerine namaz kılınır. Bu fasıktır, bozguncu değildir. Bozgunculuğu ancak kendine aittir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; kendi canına kıyan, kasten kıymışsa, başkalarını bu fena işten menetmek için diğer hükümete karşı gelen azgınlar gibi yıkanmaz. Namazı da kılınmaz. Ama hata ile kendisini öldürürse ittifakla yıkanır. Üzerine namaz kılınır.

ـ بَابُ الصَّلاَةِ فِى الْكَعْبَةِ ـ

صَحَّ فِيهَا الْفَرْضُ وَالنَّفْلُ وَمَنْ جَعَلَ فِيهَا ظَهْرَهُ اِلَى ظَهْرِ اِمَامِهِ جَازَ وَلَوْ اِلَى وَجْهِهِ لاَيَجُوزُ وَكُرِهَ اَنْ يَجْعَلَ وَجْهَهُ اِلَى وَجْهِهِ. وَلَوْ تَحَلَّقُوا حَوْلَهَا وَهُوَ فِيهَا جَازَ. وَاِنْ كَانَ خَارِجَهَا جَازَتْ صَلاَةُ مَنْ هُوَ اَقْرَبُ اِلَيْهَا مِنْهُ اِنْ لَمْ يَكُنْ فِى جَانِبِهِ. وَتَجُوزُ الصَّلاَةُ فَوْقَهَا وَتُكْرَهُ.

KÂBE-İ MUAZZAMA'DA NAMAZ

Biz Hanefilere göre; Kâbe-i Muazzama'nın içinde farz ve nafile namazı kılmak sahihtir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) Mekke'nin Fethinde Kâbe-i Muazzama'nın içinde namaz kılmışlardır. Ama Ahi Çelebi (r.a) ve Zahidi (r.a), Kudûrî şerhinde İmam-ı Malik (r.a), İmam-ı Şafiî (r.a) bir kavlinde Kâbe-i Muazzama içinde farz namazlarını kılmak caiz değildir. Bazıları da, "Farz ve nafile namazları da kılınmaz" demişlerdir.

Kâbe-i Muazzama içinde imama uyan kimsenin arkası, imamının arkasına gelse caizdir. Zira kıbleye dönmüş imamını geçmemiştir. Fakat arkası imamın yüzüne doğru gelse, imama uyması sahih olmaz. Çünkü imamını geçmemiştir.

İmama uyanın yüzü, imamın yüzüne doğru olsa, imama uyması caiz olur, yüz yüze bulunduklarından ve puta tapanlara benzeyeceğinden mekruhtur. Yüz yüze gelirlerse layık olan, araya bir sütre konulmalıdır. İmam Kâbe-i Muazzama'nın içinde bulunduğu hâlde cemaat Kâbe'nin etrafında halka olsalar, Kâbe'nin kapısı açıksa imama uymaları caizdir. Zira bu diğer mescitlerde imamın mihrapta bulunması gibi olur. İhtiyar'da da böyle yazılıdır.

Bazıları; **"Mescidin mihrabı mescidin duvarının içinde olup, imamı yalnız orada durup namaz kıldırması mekruh olduğu gibi, imamın tek başına Kâbe'nin içinde bulunup cemaatin Kâbe'nin etrafında halka olarak imama uymaları da mekruhtur"** demişlerdir. Eğer imam da Kâbe-i Muazzama'nın dışında, cemaatin halka olması da Kâbe'nin sağında ve solunda olsa Kâbe'ye imamdan daha yakın kimse, imam tarafında olmazsa, namazı caizdir. Kâbe-i Muazzama'nın üstünde namaz kılmak tazim terk edildiği için kerahetle mekruhtur. **Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) yedi yerde namaz kılmayı yasaklamışlardır;**

1- Mezbaha (hayvanların kesildiği yer) da,

2- Çöplükte,

3- Kabristanda,

4- Hamamda,

5- Yol ortasında,

6- Hayvanların yattığı yerde,

7- Kâbe-i Muazzama'nın üstünde.

ـ كِتَابُ الزَّكَاةِ ـ

هِيَ تَمْلِيكُ جُزْءٍ مِنَ الْمَالِ مُعَيَّنٍ شَرْعًا مِنْ فَقِيرٍ مُسْلِمٍ غَيْرَ هَاشِمِيٍّ وَلاَ مَوْلاَهُ مَعَ قَطْعِ الْمَنْفَعَةِ عَنِ الْمُمَلِّكِ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ لِلَّهِ تَعَالَى. وَشَرْطُ وُجُوبِهَا الْعَقْلُ وَالْبُلُوغُ وَالْإِسْلاَمُ وَالْحُرِّيَّةُ وَمِلْكُ نِصَابٍ حَوْلِيٍّ فَارِغٍ عَنِ الدَّيْنِ وَحَاجَتِهِ الْاَصْلِيَّةِ تَامٍّ وَلَوْ تَقْدِيرًا مِلْكًا تَامًّا. فَلاَ تَجِبُ عَلَى مَجْنُونٍ وَلاَ صَبِيٍّ وَلاَ كَافِرٍ وَلاَ مَمْلُوكٍ وَلاَ عَلَى مَالِكِ نِصَابٍ لاَيَحُولُ عَلَيْهِ الْحَوْلُ وَلاَ مُكَاتِبٍ وَلاَ مَدْيُونٍ مُطَالَبٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي قَدْرِ دَيْنِهِ وَلاَ فِي مَالٍ ضِمَارٍ وَهُوَ الْمَفْقُودُ وَالسَّاقِطُ فِي الْبَحْرِ وَالْمَغْضُوبِ الَّذِي لاَبَيِّنَةَ عَلَيْهِ وَمَدْفُونٍ فِي بَرِيَّةٍ نُسِيَ مَكَانُهُ وَمَا اُخِذَ مُصَادَرَةً وَدَيْنٍ كَانَ قَدْ جُحِدَ وَلاَ بَيِّنَةَ عَلَيْهِ بِخِلاَفِ دَيْنٍ عَلَى مُقِرٍّ مَلِيٍّ اَوْ مُعْسِرٍ اَوْ مُفْلِسٍ اَوْ جَاحِدٍ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ اَوْ عَلِمَ بِهِ قَاضٍ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ فِي الْمُفْلِسِ وَبِخِلاَفِ مَادُفِنَ فِي الْبَيْتِ وَنُسِيَ مَكَانُهُ. وَفِي الْمَدْفُونِ فِي الْاَرْضِ اَوِ الْكَرْمِ اِخْتِلاَفٌ. وَيُزَكِّي الدَّيْنَ عِنْدَ قَبْضِهِ فَنَحْوُ بَدَلِ مَالِ التِّجَارَةِ عِنْدَ قَبْضِ اَرْبَعِينَ وَبَدَلِ مَالٍ لَيْسَ كَذٰلِكَ عِنْدَ قَبْضِ نِصَابٍ وَبَدَلِ مَالَيْسَ بِمَالٍ عِنْدَ قَبْضِ نِصَابٍ وَحَوْلاَنِ حَوْلٍ، وَقَالاَ يُزَكِّي مَاقَبَضَ مِنْهُ مُطْلَقًا اِلاَّ الدِّيَةَ وَالْاَرْشَ وَبَدَلَ الْكِتَابَةِ فَعِنْدَ قَبْضِ نِصَابٍ وَحَوْلاَنِ حَوْلٍ. وَشَرْطُ اَدَائِهَا نِيَّةٌ مُقَارَنَةٌ لِلاَدَاءِ اَوْ لِعَزْلِ الْمِقْدَارِ الْوَاجِبِ. وَلَوْ تَصَدَّقَ بِالْكُلِّ وَلَمْ يَنْوِهَا سَقَطَتْ وَلَوْ بِالْبَعْضِ لاَتَسْقُطُ حِصَّتُهُ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ. وَتُكْرَهُ الْحِيلَةُ لِإِسْقَاطِهَا عِنْدَ مُحَمَّدٍ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ. وَلَوْ اِشْتَرَى عَبْدًا لِلتِّجَارَةِ فَنَوَى اِسْتِخْدَامَهُ بَطَلَ كَوْنُهُ لِلتِّجَارَةِ وَمَا نَوَى لِلْخِدْمَةِ لاَيَصِيرُ لِلتِّجَارَةِ بِالنِّيَّةِ مَالَمْ يَبِعْهُ. وَكَذَا مَاوُرِثَ وَاِنْ نَوَى التِّجَارَةَ فِيمَا مَلَكَهُ بِهِبَةٍ اَوْ وَصِيَّةٍ اَوْ نِكَاحٍ اَوْ خُلْعٍ اَوْ صُلْحٍ عَنْ قَوَدٍ كَانَ لَهَا عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ وَقِيلَ الْخِلاَفُ بِالْعَكْسِ وَلَغَا تَعْيِينُ النَّاذِرِ لِلتَّصَدُّقِ الْيَوْمَ وَالدِّرْهَمَ وَالْفَقِيرَ.

ZEKÂT BAHSİ

Zekât; Lügatte **"Artmak"** ve **"Temizlemek"** manalarına gelir.

Araplar; زَكَا المل نَمٰى وَازْدَادَ **"Mal çoğaldı ve arttı"** derler.

Zekâtta, dünyada malın, ahirette sevabın artması vardır. Zekât, verenin temizleneceğine sebeptir. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ

"Onların mallarından kendilerini temiz ve pak edeceğim bir sadaka al!" buyurmuşlardır.

Zekât kulun kulluktaki sadakat (doğruluk)ına delâlet eder. Bu bakımdan zekâta "sadaka"da denilmiştir. Zekât; kitap, sünnet, icma-i ümmet ile farzdır. Kitaptan farz olduğuna delil, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

"Namazınızı dosdoğru kılın, zekâtı verin." (Bakara Suresi; 110) kavl-i kerimidir.

Sünnetten delili, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

بُنِيَ الْاِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءِ الزَّكَاةِ اِلٰى اٰخِرِ الْحَدِيثِ

"İslâmiyet beş temel üzerinde kurulmuştur. Allah'tan başka İlâh olmadığına şahadet etmek, Namazı dosdoğru kılmak, Zekâtı vermek, Hacca gitmek, Ramazan orucunu tutmak" hadis-i şerifidir.

Peygamberimiz (s.a.v)'in Asr-ı Saadetinden günümüze kadar İslâm'ın rükünlerinden birsinin zekât farizası olduğuna icmâ-i ümmet vardır.

MEŞRÛAT (Cenab-ı Hak (c.c) tarafından vazedilen şer'i hükümler) **beş kısımdır;**

1- İ'tikâdât,

2- İbâdât,

3- Muamelât,

4- Ukûbât,

5- Keffârât.

İ'TİKÂTÂD altı kısımdır;

1- Allah'a iman,

2- Meleklerine iman,

3- Kitaplarına iman,

4- Resul ve Peygamberlerine iman,

5- Kadere iman; yani hayrın ve şerrin hepsinin Allah'û Teâlâ (c.c) tarafından olduğuna inanmak,

6- Ahiret Gününe iman.

MUAMELÂT beş kısımdır;

1- Muâvâzât,

2- Münâkâhât,

3- Muhasamat,

4- Emânât,

5- Şerikât.

UKUBÂT beş kısımdır;

1- Kasten adam öldürmede kısas,

2- Hırsızlıkta el kesilmesi,

3- Zinada dayak ve recm (taşlama),

4- Namuslu bir mümine iftira edildiğine kazf haddi (80 sopa)

5- Mürted (Dinden dönen)in öldürülmesi.

KEFFÂRÂT beş kısımdır;

1- Öldürme kefareti,

2- Zıhâr kefareti,

3- Kasten orucu bozma kefareti,

4- Yemin kefareti,

5- Hacda yapılan cinayetlerin kefareti.

Beş kısım olan İBÂDÂT üç nevidir;

1- Namaz, Oruç, Cihâd gibi yalnız bedenle yapılan ibadetler,

2- Zekât gibi yalnız malla olan ibadet,

3- Hac gibi hem malla hem bedenle yapılan ibadet.

Veren kimsenin hiçbir bakımdan faydalanmaması şartıyla, şeriat tarafından belirlenmiş malın belirli bir miktarını belirli bir zaman sonra Hâşimi ve Hâşimîlerin azatlısı olmayan bir fakir Müslüman'a Allah'ü Teâlâ (c.c)'nın rızası için tamamen vermeye zekât denir.

Zekât fakir olan Müslüman'a verilir. Çünkü Allah'ü Teâlâ (c.c) Hazretleri;

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءَ وَالْمَسَاكِينِ

"Sadaka (zekât)**lar ancak fakir ve yoksulların hakkıdır"** (Tevbe Suresi; 60) buyurmuştur.

Zekât zengine ve kâfire verilmez. Hâşimî; Hz. Ali (r.a) Hz. Abbas (r.a), Hz. Âkil (r.a), Hz. Cafer (r.a), Hz. Haris (r.a) soylarına zekât verilmez. Çünkü zekât malın kiri ve pisliğidir. Bu yüzden Peygamberimiz (s.a.v)'in mensup olduğu Hâşimîlere verilmez. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

يَابَنِى هَاشِمٍ اِنَّ اللهَ تَعَالىٰ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ غَسَالَةَ اَيْدِى النَّاسِ وَ اَوْسَاخَهُمْ وَ عَوَّضَكُمْ مِنْهَا بِخُمُسِ اْخُمُسِ

"Ey Haşim oğulları! Şüphe yok ki; Allah size insanların ellerinin yıkantısını ve kirini haram kılmıştır. Onun yerine size ganimetten alınan beşte birini ihsan etmiştir" buyurmuşlardır.

Hâşimîlerin azat ettiği kölelere de verilmez. Bu kölelerden biri Peygamberimiz (s.a.v)'den; **"Bana zekât almak helâl olur mu?"** diye sordu-

ğunda Peygamberimiz (s.a.v); **"Hayır! Sen bizim azatlılarımızdansın"** buyurmuşlardır.

Zekât veren kimse, zekâtını oğluna, ne kadar aşağı inse de, oğlunun oğluna, babasına, dedesine, her ne kadar yukarı çıksa da dedesinin dedesine veremez. Karı koca da birbirine zekât veremezler. Bunlara zekât verildiği takdirde zekâtın menfaati kendilerine ait olmuş olur. Zekâtın halis niyetle Allah (c.c) için verilmesi lâzımdır. Zira zekât bir ibadettir. İbadette ise ihlâs şarttır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَمَا اُمِرُوا اِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"Hâlbuki onlar Allah'a, Onun dininde ihlâs ederek ibadet etmekle emrolunmuşlardır" buyurmuştur.

ZEKÂTIN FARZİYETİNİ ŞARTLARI

Zekât verecek kimse akıllı, erginlik çağında, Müslüman, hür olmalı, borcundan, asıl ihtiyacından fazla, hakikaten veya hükmen artıcı bulunan üzerinden bir sene geçmiş nisap miktarı tam bir malı bulunmalıdır.

Akıllı ve erginlik çağında olmayan kimselere biz Hanefilerce zekât farz değildir. İmam-ı Şafiî (r.a); **"Onlara zekât farzdır. Zekâtı onların velisi veya vasisi mallarından verir. Zekât malın hakkıdır. İkisinde de mal bulunmaktadır. Onlara ailelerinin nafakası, öşür, haraç vacip olduğu gibi zekât da vaciptir"**der.

Biz Hanefilerin delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلاَثٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنْ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ

"Üç sınıftan kâlem (mesuliyet) kaldırılmıştır;

1- Uyanıncaya kadar uykuda olandan,

2- Erginlik çağına girinceye kadar çocuktan,

3- Akıllanıncaya kadar deliden" hadis-i şerifidir.

Bizim mezhebimizde bunların üzerine zekât vacip değildir. Kâfirin üzerine de zekât farz değildir. Çünkü o, iman etmeden diğer ibadetlerle mükellef değildir. İbadetlerin sahih olması için, Müslüman olmak şarttır. Köleler üzerine de zekât farz değildir. Zira köle kendisi mal sahibi olamadığı gibi, başkasını da mal sahibi yapamaz. Zekât verenin nisap miktarı

mala sahip olması lâzımdır. Bunun miktarı ileride gelecektir. Zekât verilecek malın üzerinden bir sene geçmesi de lâzımdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ زَكَاةَ فِي مَالٍ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ

"Bir malın üzerinden bir sene geçmedikçe, o mala zekât yoktur" buyurmuşlardır.

Bir senede, dört mevsim vardır. Şer-i şerif malın çoğalması için bu zamanı takdir etmiştir.

Zekât verecek kimsenin borcu olmaması lâzımdır. Yani, kul tarafından istenilen borcu, mehr-i müeccel, kefalet gibi hangi surette olursa olsun, bulunmaması şarttır. Ama adak, kefaret, Hac için biriktirmiş olduğu para, sadaka-i fıtır, Kâbe-i Muazzama'ya göndereceği kurbanlık ve Kurban Bayramında kesilecek kurbanlık zekâtın farz olmasına mâni değillerdir.

Zekât borcu, zekâta mânidir. Mesela; Bir kimse nisaba malik olsa, fakat üzerinden geçen senenin zekâtı üzerinden geçen senenin zekâtı üzerinde borç olsa, o borcu verince bu senenin malı nisap miktarından noksan olsa, bu senenin zekâtı farz olmaz.

Zekâtı verilecek malın, asıl ihtiyaçtan fazla olması lâzımdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اَلْمَرْأُ اَحَقُّ بِكَسْبِهِ وَابْدَأْ بِنَفْسِكَ

"Kişi kendi kazanınca daha fazla hak sahibidir ve önce kendi nefsin için harca!" buyurmuşlardır. Bu hadis-i şerif önce insanın kendi ihtiyacına malını sarf etmesinin lâzım olduğuna delildir.

İnsanın asıl ihtiyaçları; oturduğu ev, giydiği elbiseler, ev eşyası, bindiği at hizmet için olan köleler, kullandığı silah, Fıkıh, Tefsir, Hadis kitapları, zanaat aletleri, geçimini sağlayan şeylerdir.

Nisap miktarı, malın hakikaten veya hükmen çoğalması lâzımdır. Hakikaten çoğalanlar, hayvanların doğurması ve ticaret vasıtasıyla kazanılan paralardır.

Hükmen çoğalanlar; kadınların kollarında, boğazlarında bulunan altınlar veya çalıştırılmayan paralar gibi şeylerdir.

Nisap miktarına malik olan insanın, o mala tam malik olması, yani elde bulundurması ve kullanmaya tam salâhiyetli bulundurmasıdır.

Delilere, çocuklara mükâteb **(para karşılığı azat edilen)**e kul tarafından istenilen borçluya zekât farz değildir.

Borçlu olan kimse, borç miktarını zekâttan düşer. Mesela; Bir kimsenin 400 dirhem gümüşü olsa, 400 dirhem de borcu olsa, bu kimseye zekât farz değildir. Ama 400 dirhem gümüşü olup, 200 dirhem borcu olsa, 200 dirhemin zekâtı vacip olur.

Mal-i Zımar'da zekât vacip değildir. **Mal-i Zımar**; Bir kimsenin sahip olduğu malını kaybedip, bir daha elde etmesi umulmayan ve kendisinden istifade edilmesi mümkün olmayan malıdır. Kaçan köle gibi. İmam-ı Züfer'le İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; mal-i zımar ele geçince geçen senelerin zekâtı verilir. Zira sebep gerçekleşmiştir. Mal-i zımar, ele geçmeden zekâtın vacip olmasına maniydi. Yolcunun malı gibi, yolcu nasıl memleketine döndükten sonra geçen senelerin zekâtına vermekle mükellef ise, mal-i zımar da elde edilince, geçen senelerin zekâtının verilmesi vacip olur.

Bizim üç İmamımızın delili; Hz. Ali (r.a)'nin; **"Mal-i Zımarda zekât yoktur"** sözüdür. Zira mal-i zımar, elde bulunmadığından çoğalma vasfını kaybeder ve zekâta tâbi olmaz.

Denize düşüp, çıkarılması mümkün olmayan mallarda da zekât vacip değildir. Gasp edilip üzerine şahit bulunmayan; kırda gömülüp yeri unutulmuş, müsadere **(kabahatli kimsenin elinden malının alınması)** edilmiş, ispatı mümkün olmayıp inkâr edilen alacak paralarda ve mallarda zekât vacip değildir.

Bir kimsenin, ikrar eden zengin fakir, müfliste alacağı olsa veya bir kimse üzerinde alacağı olup, O kimse inkâr etse fakat şahidi bulunsa veya kâdî bilse, bu suretlerde O kimsenin bu mallardan dolayı zekât vermesi vaciptir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; ikrar eden müflis elinde bulunan alacak malda zekât vacip değildir.

Ebu Yusuf (r.a); iflasın gerçekleşmesinde müflis zengin oluncaya kadar Ondan borç istemenin düşmesi hususunda İmam-ı Muhammed (r.a)'le beraberdir. Müflis olan kimse, zengin olup borcunu ödediğinde alacaklı olan kimse geçmiş senelerin zekâtını vermesi hususunda İmam-ı A'zam (r.a)'la beraberdir.

Bir kimse evine parasını götürdükten sonra yerini unutsa, kazmakla parasını bulması mümkün olduğundan, o kimseye bu malından dolayı zekât vaciptir. Ama tarlasına veya bağına gömdükten sonra unutsa, zekâtın vacip olup olmamasında ihtilâf vardır. Bazıları, **"Tarlanın veya ba-**

ğın her tarafını kazmakla bulunması mümkün olacağından, zekât lâzımdır" demişlerdir. Bazıları, "Tarla veya evin hepsini kazmakta zorluk olduğu için zekât lâzım değildir" demişlerdir.

Borç üç kısımdır;

1- Kuvvetli borç; Ticaret malının karşılığı olan alacaklardır. Böyle kuvvetli ve üzerinden sene geçmiş bir borçtan en az 40 dirhem miktarı alındığında, bu miktarın zekâtı olan bir dirhemi vermek vaciptir. Saime (senenin çoğunda otlayan hayvan)nın karşılığı paralar da kuvvetli borçlardandır.

2- Orta borç; Ticaret malının, sâime olan hayvanın karşılığındaki alacak olmayıp, hizmetinde olan kölenin, ev kirasından veya adî bir elbisenin satış parasından birisinin karşılığı olan alacaklardır. Böyle borçlarda alacaklı olduğu günden itibaren geçecek seneler için zekâtı lâzımdır. Yalnız tam nisap miktarı, yani 200 dirhem gümüş miktarı alınmadıkça zekâtını hemen vermek lâzım değildir. Şayet o kimsenin, zekâta tâbi başka bir malı bulunursa başka.

3- Zayıf borç; Bir şeyin karşılığı olmaksızın başkasının üzerinde olan alacaktır. Kadın kocasındaki mehrinden veya boşanma karşılığı erkeğin kadından, varisin elinde kalmış olan vasiyet, sulh karşılığı, diyet karşılığı gibi bu çeşit alacakların geçmiş seneleri için zekât lâzım gelmez ve nisap miktarı alınıp üzerinden bir sene geçmedikçe zekâtları vacip değildir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; borcundan almış olduğu şeyin zekâtını verir. Üzerlerinden bir sene geçsin geçmesin, az olsun çok olsun fark etmez. Zira bunların hepsi mal olmakta birdir. Yani, borçlunun yanında bir sene geçmesi, alacaklının yanında geçmiş gibidir. Ancak diyet bir azanın karşılığı, kölesini para karşılığında azat edip, ondan alacağı para gibi bu nev'î alacakların geçmiş seneleri için zekât lâzım gelmez ve nisap miktarı alınıp üzerinden bir sene geçmedikçe zekâtları icap etmez. Zira diyet bir aza karşılığı alınacak para hakikatte borç değildir. Bunları öldüren kimsenin kabilesi üzerine vacip olması öldürme ve üzerine cinayet ateşini söndürmek içindir. Bunlar bir nev'î hibe kabilinden oldukları için alınmadan itibar edilmez. Bundan dolayı diyet ve bir azanın karşılığını verecek olan kabile ölseler, terekesinden alınmaz. Tesil sahibi; **"Diyet, aza karşılığı için kefalet sahih değildir. Kitabet karşılığından sahih olmadığı gibi"** demiştir.

ZEKÂTIN SAHİH OLMASININ ŞARTI

Verilen zekâtın sahih olması için, zekât verilirken veya vacip olan zekât miktarı ayrılırken zekâta niyet etmek şarttır. Zira zekât bir ibadettir. İbadette ise niyet şarttır. Zekâtta niyetin verilirken yapılmasıdır. Zekâtlık malı ayırırken zekâta niyet etmek de kifayet eder. Oruçta daha önce niyetin yapıldığı gibi.

Bir kimse; **"Hükümdar bir kimseden zorla zekâtını alıp, ehline verse, o kimsenin borç olan zekâtı ödenmiş olur. Hâlbuki o kmse, zekât vermeye niyet etmemiştir. Buna göre niyetsiz zekât sahih olmamalıydı"** diye sorarsa; **"Hükümdarın zekâtı zorla alma hakkı vardır. Onun zekâtı alıp, zekâtın verilmesi lâzım olan yere vermesi sahibinin rıza ve niyetiyle vermesi yerine geçer. Babanın küçük çocuğu için Fıtır sadakasını vermesi gibi. Zira Hükümdarın verirken zekât niyetiyle vermesi kâfidir"** diye cevap verilir.

Zekât verecek kimse, malının hepsini niyetsiz sadaka olarak verse, zekât o kimseden düşer. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; eğer bir kimse malının bir kısmını zekâta niyet etmeksizin sadaka olarak verse, verilen kısmın zekâtı düşmez.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; verilen kısmın zekâtı kendisnden düşer. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; zekâtı düşürmek için hile yapmak mekruhtur. Mesela; Elinde bulunan nisap miktarı malı, küçük çocuğuna bağışlamak gibi. Çünkü bunda fukaranın hakkını yok etmek vardır.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; zekâtı düşürmek için hile yapmak mekruh değildir. Çünkü bu hile zekât üzerine farz olmadan önce yapılır. Bunda fakirlerin hakkını iptal etmek yoktur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; zekât veren hakkıyla vacip olan zekât ödemede kusur edip, günahkâr olmaktan korktuğundan hile yapabilir; Bu, günahtan kaçmak olacağından bir nev'i taattir. Sahih olan da budur. Fakat cimriliktir. Muhitte de böyle yazılıdır.

Bir kimse ticaret için bir köle aldıktan sonra, Onu hizmette kullanmaya niyet etse, hizmet için olup zekâtı vacip olmaz. Hizmet için olan bir köle satılmadığı müddetçe ticaret için olmaz. Zira ticaret bir ameldr. Sade niyetle muteber değildir. Bundan dolayı yolcu ikamete niyet etmekle mukim olur. Ama mukim olan bir kimse yola gitmedikçe, sade niyete yolcu olmaz. Bir kimse miras yoluyla bir köleye sahip olup, ticaret için olmasına niyet etse, satmadıkça ticaret için olmaz. Zira miras kalan ma varisin hiçbir tesiri olmaksızın mülkü olur. Ama niyet ettikten sonra varis ol-

duğu köleyi satarsa, niyet amele yakın olduğu için ticaret için olur. Fakat miras kalan altın, gümüş olursa, sırf miras olmakla ticaret için olur ve zekât da vacip olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; hibe, vasiyet, nikâh, kadını boşama karşılığında alınan para, kısastan dolayı alınan diyet sebebiyle malik olduğu şeylerin ticaret için olmasına niyet etse, bunlar ticaret için olur. Zira niyet amelle beraber olmuştur. Amel dediğimiz alma ve kabul etmedir. Ticaret de mal kazanmadır ki, ancak alıp kabul etmeyle olur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bunların hiç birisi ticaret için olmaz. Zira ticaret malı malla değişmekten ibarettir. Bunlarda ise, bu bulunmadı. Bazıları; **"Mesele aksinedir"** demişlerdir. Yani, İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bunlar niyetle ticaret için olur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; olmaz.

Bu bahsin kısacası, insanın mülküne giren mal iki nevidir; Biri kendinin tesiri olmadan giren maldır, miras gibi. Diğeri, kendinin çalışmasıyla giren maldır, bu da iki kısımdır;

Biri malın karşılığı olandır; alış-veriş gibi. Diğeri, mal karşılığı olmayandır; kadının kocasından alacağı mehir, kocasının karısını boşaması karşısında alacağı mal, diyet, sulh yoluyla alınan para, hibe, sadaka, vasiyet gibi.

İnsanın kendi çalışmasıyla elde etmediği mal, ittifakla ticarete niyet etmekle ticaret için olmaz.

Bir kimse ticaret için öşrü olan bir yeri yahut haracı olan bir yeri satın alsa, O kimse üzerine zekât vacip olmaz. Zira tarlanın hakkı öşür veya haraçtır. Zekât ile haraç veya öşür bir yerde toplanmaz. Çünkü öşür ile haraç zekâttan daha kuvvetlidir. Bu ikisinde, bir senenin geçmesi şart değildir.

Adak adayan kimsenin sadaka vermek için gün, para ve fakir tayin etmesi hükümsüzdür. Yani, bir kimse **"Cuma günü şu parayı falanca fakire tasadduk edeceğim"** diye adasa, fakat Cumartesi başka parayı başka bir fakire sadaka olarak verse, adağını yerine getirmiş olur. İmamı Züfer (r.a)'e göre; kifayet etmez. Zira O kimse adağından başka şeyi yapmıştır.

ـ بَابُ زَكَاةِ السَّوَائِمِ ـ

اَلسَّائِمَةُ الَّتِي تَكْتَفِي بِالرَّعْيِ فِي اَكْثَرِ الْحَوْلِ وَلَيْسَ فِي اَقَلَّ مِنْ خَمْسٍ مِنَ الْاِبِلِ زَكَاةٌ فَاِذَا كَانَتْ خَمْسًا سَائِمَةً فَفِيهَا شَاةٌ وَفِي الْعَشْرِ شَاتَانِ وَفِي خَمْسَ عَشَرَةَ ثَلَاثُ شِيَاهٍ وَفِي عِشْرِينَ اَرْبَعُ شِيَاهٍ وَفِي خَمْسٍ وَعِشْرِينَ اِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ بِنْتُ مَخَاضٍ وَهِيَ الَّتِي طَعَنَتْ فِي الثَّانِيَةِ وَفِي سِتٍّ وَثَلٰثِينَ اِلَى خَمْسٍ وَاَرْبَعِينَ بِنْتُ لَبُونٍ وَهِيَ الَّتِي طَعَنَتْ فِي الثَّالِثَةِ وَفِي سِتٍّ وَاَرْبَعِينَ اِلَى سِتِّينَ حِقَّةٌ وَهِيَ الَّتِي طَعَنَتْ فِي الرَّابِعَةِ وَفِي اِحْدَى وَسِتِّينَ اِلٰى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ جَذَعَةٌ وَهِيَ الَّتِي طَعَنَتْ فِي الْخَامِسَةِ وَفِي سِتٍّ وَسَبْعِينَ اِلَى تِسْعِينَ بِنْتَا لَبُونٍ وَفِي اِحْدَى وَتِسْعِينَ حِقَّتَانِ اِلَى مِائَةٍ وَعِشْرِينَ ثُمَّ فِي كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ اِلَى مِأَةٍ وَخَمْسٍ وَاَرْبَعِينَ فَفِيهَا حِقَّتَانِ وَبِنْتُ مَخَاضٍ اِلَى مِائَةٍ وَخَمْسِينَ فَفِيهَا ثَلٰثُ حِقَاقٍ وَبِنْتُ مَخَاضٍ اِلَى مِائَةٍ وَسِتٍّ وَثَمَانِينَ فَفِيهَا ثَلٰثُ حِقَاقٍ وَبِنْتُ لَبُونٍ اِلٰى مِائَةٍ وَسِتٍّ وَتِسْعِينَ فَفِيهَا اَرْبَعُ حِقَاقٍ اِلٰى مِائَتَيْنِ ثُمَّ يُفْعَلُ فِي كُلِّ خَمْسِينَ كَمَا فُعِلَ فِي الْخَمْسِينَ الَّتِي بَعْدَ الْمِائَةِ وَالْخَمْسِينَ. وَالْبُخْتُ وَالْعِرَابُ سَوَاءٌ.

SEVÂİM' (OTLAYAN EHLİ HAYVANLAR)'İN ZEKÂTI

Sütlerinden veya etlerinden faydalanmak maksadıyla beslenen; senenin yarısından fazlasını kırlarda otlayan deve, koyun, keçi, sığır, manda, at gibi ehli hayvanlarda zekât vaciptir. Eğer, yünleri için ve binmek için beslenirse zekât vacip değildir.

Senenin yarısından fazlasını otlayan develer beşten az olursa, zekât lâzım gelmez. Develerin nisabı beştir. Beşten, dokuza kadar bir koyun verilir. Bir kimse; **"Zekât da asıl olan her nev'i cinsinden zekât verilmek vacipken, devede koyun verilmesinin sebebi nedir?"** diye sorarsa, kıyas (kaide)a zıt olarak şer'i delille sabit olmuştur.

Zira beşte birin biridir. Hâlbuki vacip olan ise, ondan birin dörtte biridir. Bir koyun bir devenin onda birin, dörtte birine yakın olduğu için, bir devenin beşte birinin parçalanması mümkün olmadığından, beş devede bir koyun vacip olmuştur. Çünkü bir koyun beş dirhem olarak kıymetlendirilmiş bir bint-i mahâd **(iki yaşındaki deve)** da kırk dirhem olarak kıymetlendirilmiştir. Bu takdirde beş devede bir koyunun vacip olması, 200

dirhemde 5 dirhemin vacip olması gibi olur" diye cevap verilir.

10 devede 2 koyun; 15 devede 3 koyun; 20 devede 4 koyun; 25'ten 35'e kadar, iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu verilir. 36 altı deveden 45'e kadar da üç yaşına girmiş bir dişi deve verilir. 46 deveden 60'a kadar da dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. 61'den 75'e kadar da beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. 76'dan, 90'a kadar da üçer yaşına girmiş iki dişi deve verilir. 91'den, 120'ye kadar dört yaşına girmiş iki dişi deve verilir. 120 deveden, 145'e kadar da böyle dört yaşında iki deveyle beraber her beş devede de bir koyun verilir. 145 deveden, 150'ye kadar dört yaşına girmiş üç dişi deve verilir. 150 deveden, 175'e kadar dört yaşına girmiş üç dişi deve ile beraber her beş deve de bir koyun verilir. 175 deveden, 186'ya kadar dört yaşına girmiş üç dişi deveyle iki yaşına girmiş bir dişi deve verilir. 186 deveden, 196'ya kadar üç dört yaşına girmiş dişi deveyle üç yaşına girmiş bir dişi deve verilir. 196 dan, 200'e kadar dört yaşına girmiş dört dişi deve verilir.

150'den sonraki 50'de yapıldığı gibi, her elli de yapılır. Mesele; iki yüzde, dört yaşına girmiş dört dişi deve verilir. İki yüzden sonra beşte bir koyun, onda iki koyun, on beşte üç koyun, yirmi de dört koyun, yirmi beşte iki yaşına girmiş bir dişi deve, otuz altıda üç yaşına girmiş bir dişi deve, kırk altıda dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. İki yüz elliye kadar böyledir. İki yüz elliden sonra her beş devede bir koyun verilir.

Mebsut'da; **"Deve iki yüz olunca, zekât veren isterse dört yaşına girmiş dört dişi deve verir, isterse üç yaşına girmiş beş dişi verir ki, kırkta bir dişi deve vermiş olur.**

Zekât olarak dişi deve verilir. Erkek deve verildiği takdirde kıymet, itibariyle verilir" denilmiştir. Zekât hususunda develerin erkekleriyle dişilerinin karışık bulunup bulunmamaları ve Arap, Acem develeri eşittir. Çünkü deve ismi her ikisini de içine almaktadır.

ـ فَصْلٌ ـ

وَلَيْسَ فِي اَقَلَّ مِنْ ثَلٰثِينَ مِنَ الْبَقَرِ زَكٰاةٌ فَاِذَا كَانَتْ ثَلٰثِينَ سَائِمَةً فَفِيهَا تَبِيعٌ وَهُوَ مَاطَعَنَ فِي الثَّانِيَةِ اَوْ تَبِيعَةٌ اِلَى اَرْبَعِينَ فَفِيهَا مُسِنٌّ وَهُوَ مَاطَعَنَ فِي الثَّالِثَةِ اَوْ مُسِنَّةٌ وَلاَ شَيْءَ فِيمَا زَادَ اِلَى اَنْ يَبْلُغَ سِتِّينَ وَعِنْدَ الْاِمَامِ فِيهِ بِحِسَابِهِ وَفِي سِتِّينَ تَبِيعَانِ وَفِي سَبْعِينَ مُسِنَّةٌ وَتَبِيعٌ وَهٰكَذَا يُحْسَبُ كُلَّمَا زَادَ عَشَرَ فَفِي كُلِّ ثَلٰثِينَ تَبِيعٌ وَفِي كُلِّ اَرْبَعِينَ مُسِنَّةٌ وَالْجَوَامِيسُ كَالْبَقَرِ.

FASIL

SIĞIR VE MANDALARIN ZEKÂTI

Senenin çoğunu otlayan sığırda nisap miktarı otuzdur. Otuzdan az olan sığırlarda zekât vacip değildir.

Otuz sığırdan, kırk sığıra kadar iki yaşına girmiş erkek veya dişi bir buzağı verilir. Kırk sığırdan, altmış sığıra kadar üç yaşına girniş erkek veya dişi bir dana verilir. Kırkla altmış arasındaki fazlalar muaftır. Yani, zekâtı verilmez. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bu fazlalar da hesaba tâbidir.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan bu hususta üç rivayet vardır. Mebsût'da; **"Kırktan, altmışa varıncaya kadar aradaki sığırlar da hesapedilerek zekâtı verilir. Meselâ kırk bir olsa üç yaşına girmiş bir dişidananın kıymetinin onda birinin dörtte biri verilir. Kırk iki olunca, onda birinin dörtte ikisi verilir.**

Dişi dananın kıymetinin onda birinin dörtte biri; kırka birdir. Zira kırkın onda birinin dörtte biri; kırkta birdir. Zira kırkın onda biri dörttür. Dördün dörtte biri birdir. Onun dörtte ikisi; kırkta ikisidir. Çünkü kırkın onda biri dörttür. Dördün yarısı ikidir."

Hasan b. Ziyâd (r.a)'ın İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayetinde; **"Kırktan, elliye varıncaya kadar aradaki fazlalar için bir şey lâzım gelmez. Elli de, üç yaşına girmiş bir dişi dana ile bir dişi dananın kıymetinin dörtte biri verilir veya bir dişi dana ile erkek buzağının üçte biri verilir"** demiştir.

Es'ad b. Ömer (r.a)'den bir rivayette; **"O rivayet Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'in kavlidir. Kırktan altmışa kada aradaki**

fazlalar için bir şey yoktur" denilmiştir.

Zekât hususunda otuz, kırk, altmış sayıları kıyasa muhalif olarak delil ile sabit olmuştur. Hâlbuki Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

"Onların mallarından kendilerine temiz ve pak edeceğim sadakayı al!" kavl-i şerifi mutlak olup, her maldan miktarına bakılmadan zekât alınmasını iktiza eder. Fakat otuzla kırk, kırkla altmış arasındaki ve aynı şekilde diğer zekâtı verilen mallarda aradaki ziyadeler kıyasa muhalif olarak delil ile muaf olmuştur. Ama İmam-ı A'zam (r.a) tarafından; zekâtı parçalamak zekât müessesine zıt olduğundan malı, vacip olan zekâttan uzaklaştırmamak için aralarındaki ziyade malın da zekâta tabi olması ihtiyar edilmiştir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; aralarındaki ziyadeler zekâttan muaftır.

Bunların delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in Mu'az b. Cebel (r.a)'e;

لاَ تَخُذْ مِنْ اَوْ قَاصِ الْبَقَرِ شَيْئاً

"Sığırların zekâtını alırken, kırkla altmış arasındaki sığırdan bir şey alma!" buyurmuş olmasıdır.

"İsbicâbi"de de böyle yazılıdır. Fetva da bunun üzerinedir. **"Kudûrî"**de de böyle zikredilmiştir.

Altmış sığırdan, iki erkek buzağı verilir. Yetmiş sığırda, üç yaşına girmiş bir dişi dana ile iki yaşına girmiş bir erkek buzağı verilir. Bundan sonra, her on arttığında farz olan zekât iki yaşındaki buzağından üç yaşındaki dana arasında değişir. Her otuzda, iki yaşında bir buzağı, her kırkta üç yaşında bir dişi dana, seksende üç yaşında iki dişi dana verilir. Doksanda, iki yaşında üç buzağı; yüzde iki yaşında iki buzağı ile üç yaşında bir dişi dana verilir. Yüz onda, iki yaşında bir buzağı ile iki dişi dana verilir. Yüz yirmide, iki yaşında dört buzağı veya üç yaşında üç dişi dana verilir. Böyle her on arttıkça hesap edilir.

Mandaların zekâtı da sığırların zekâtı gibidir.

Sığır ismi her ikisine de şâmildir.

ـ فَصْلٌ فِي زَكَاةِ الْغَنَمِ ـ

وَلَيْسَ فِي اَقَلَّ مِنْ اَرْبَعِينَ مِنَ الْغَنَمِ زَكَاةٌ. فَاِذَا كَانَتْ اَرْبَعِينَ سَائِمَةً فَفِيهَا شَاةٌ اِلَى مِائَةٍ وَاِحْدَى وَعِشْرِينَ فَفِيهَا شَاتَانِ اِلَى مِائَتَيْنِ وَوَاحِدَةٍ فَفِيهَا ثَلٰثُ شِيَاهٍ اِلَى اَرْبَعمِائَةٍ فَفِيهَا اَرْبَعُ شِيَاهٍ ثُمَّ فِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ وَالضَّأْنُ وَالْمَعْزُ سَوَاءٌ. وَاَدْنٰى مَايَتَعَلَّقُ بِهِ الزَّكَاةُ وَيُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ الثَّنِيُّ وَهُوَ مَا تَمَّتْ لَهُ سَنَةٌ مِنْهَا.

FASIL

KOYUN VE KEÇİLERİN ZEKÂTI

Senenin çoğunda otlayan koyun ve keçinin nisabı kırktır. Kırktan az için zekât yoktur. Kırktan yüz yirmi bire kadar, bir koyun verilir. Yüz yirmi birden, iki yüz bire kadar iki koyun verilir. İki yüz birden, dört yüze kadar üç koyun; dört yüz koyun için de dört koyun verilir. Sonra her yüz koyunda bir koyun verilir.

Peygamberimiz (s.a.v) Ebubekir (r.a)'e mektuplarında bu şekilde açıklamışlardır. İcma-i ümmet de bunun üzerinedir. Âlimler arasında bu hususta ihtilâf yoktur. Yalnız, koyun olsun veya keçi olsun veyahut karışık olsun eşittir. Bunlar bir cins sayılırlar. Nisabı doldurmak için birbirine katılırlar. Bunların erkekleri ile dişileri de eşittir. Zekât için verilecek koyun, erkek veya dişi olabilir. Karışık olup birisi fazla ise zekât ondan verilir. Eşit olursa, mal sahibi zekâtı istediğinden vermekte serbesttir. Fakat yalnız koyunu bulunan kimse zekât olarak keçi, yalnız keçisi bulunan kimse zekât olarak koyun veremez.

Zekât olarak verilecek koyun veya keçinin bir yaşında bulunması lâzımdır.

ـ فَصْلٌ فِي زَكَاةِ الْخَيْلِ ـ

إِذَا كَانَتِ الْخَيْلُ سَائِمَةً ذُكُورًا وَإِنَاثًا فَفِيهَا الزَّكَاةُ خِلَافًا لَهُمَا فَإِنْ شَاءَ أَعْطَى عَنْ كُلِّ فَرَسٍ دِينَارًا وَإِنْ شَاءَ قَوَّمَهَا وَأَعْطَى مِنْ قِيمَتِهَا رُبْعَ الْعُشْرِ إِنْ بَلَغَتْ نِصَابًا وَلَيْسَ فِي الذُّكُورِ الْخُلَّصِ شَيْءٌ اِتِّفَاقًا. وَفِي الْإِنَاثِ الْخُلَّصِ عَنِ الْإِمَامِ رِوَايَتَانِ وَلَا شَيْءَ فِي الْبِغَالِ وَالْحَمِيرِ مَالَمْ تَكُنْ لِلتِّجَارَةِ. وَكَذَا الْفُصْلَانِ وَالْحِمْلَانِ وَالْعَجَاجِيلِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعَهَا كَبِيرٌ. وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ فِيهَا وَاحِدَةٌ مِنْهَا وَلَا شَيْءَ فِي الْحَوَامِلِ وَالْعَوَامِلِ وَالْعُلُوفَةِ وَكَذَا السَّائِمَةِ الْمُشْتَرَكَةِ إِلَّا أَنْ يَبْلُغَ نَصِيبُ كُلٍّ مِنْهُمَا نِصَابًا. وَمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ مُسِنٌّ فَلَمْ يُوجَدْ عِنْدَهُ دَفَعَ أَدْنَى مِنْهُ مَعَ الْفَضْلِ أَوْ أَعْلَى مِنْهُ وَأَخَذَ الْفَضْلَ وَقِيلَ الْخِيَارُ لِلسَّاعِي. وَيَجُوزُ دَفْعُ الْقِيَمِ فِي الزَّكَاةِ وَالْعُشْرِ وَالْخَرَاجِ وَالْكَفَّارَاتِ وَالنُّذُورِ وَصَدَقَةِ الْفِطْرِ. وَتَسْقُطُ الزَّكَاةُ بِهَلَاكِ الْمَالِ بَعْدَ الْحَوْلِ وَإِنْ هَلَكَ فَعْضُهُ سَقَطَتْ حِصَّتُهُ وَيُصْرَفُ الْهَالِكُ إِلَى الْعَفْوِ أَوَّلًا ثُمَّ إِلَى نِصَابٍ يَلِيهِ ثُمَّ وَثُمَّ عِنْدَ الْإِمَامِ. وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ يُصْرَفُ بَعْدَ الْعَفْوِ الْأَوَّلِ إِلَى النِّصْبِ شَائِعًا. وَالزَّكَاةُ تَتَعَلَّقُ بِالنِّصَابِ دُونَ الْعَفْوِ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ بِهِمَا. فَلَوْ هَلَكَ بَعْدَ الْحَوْلِ أَرْبَعُونَ مِنْ ثَمَانِينَ شَاةٌ تَجِبُ شَاةٌ كَامِلَةٌ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ نِصْفُ شَاةٍ. وَلَوْ هَلَكَ خَمْسَةَ عَشَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ بَعِيرًا تَجِبُ بِنْتُ مَخَاضٍ. وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ جُزْءًا مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ مِنْ بِنْتِ لَبُونٍ. وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ نِصْفُ بِنْتِ لَبُونٍ وَثَمَنُهَا. وَيَأْخُذُ السَّاعِي الْوَسَطَ لَا الْأَعْلَى وَلَا الْأَدْنَى. وَلَوْ أَخَذَ الْبُغَاةُ زَكَاةَ السَّوَائِمِ أَوِ الْعُشْرَ أَوِ الْخَرَاجَ يُفْتَى أَرْبَابُهَا أَنْ يُعِيدُوهَا خُفْيَةً إِنْ لَمْ يَصْرِفُوهَا فِي حَقِّهَا إِلَّا الْخَرَاجَ.

FASIL

ATLARIN ZEKÂTI

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; senenin çoğunda otlayan erkek, dişi karışık atlarda zekât vaciptir.

"Mecmâ'ul-Fetâvâ" ve **"Hızânetü'l Fetâvâ"**da; **"Atların nisabı beştir. Beşten azda zekât yoktur"** denilmiştir.

Ebu Ahmed'il-İyâzi (r.a); **"Onların nisabı üçtür. Üçten az olurlarsa zekât vacip değildir"** demiştir.

Ama binmek, yük taşımak için olurlarsa zekât vacip olmaz. Ticaret için olurlarsa at zekâtı değil, ticaret malı gibi zekâtı verilir.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bunlar için zekât yoktur.

Bu atlardan zekât veren kimse, isterse her at için bin dinar (4,81gram) altın verir, isterse atların kıymetini hesap eder; kıymeti nisap miktarı olursa, kırkta birini zekât olarak verir. Kıymetini takdir etmek nakledilmiştir. Zira Hz. Ömer (r.a) ile Ebu Übeyde (r.a) böyle yazmışlardır. Yalnız, erkek atlarda ittifakla bir şey yoktur. Zira yalnız dişilerin üremesi mümkün olmadığı gibi, yalnız erkeklerin çoğalmaları da mümkün değildir.

"Zahirir-Rivâye"de de böyledir.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette; yalnız erkek at için de zekât vaciptir.

Yalnız kısraklarda zekâtın vacip olup olmaması hususunda İmam-ı A'zam (r.a)'dan iki rivayet vardır. Bir rivayette; **"Yalnız kısrakta zekâtın olmaması, üremeleri olmadığı içindir" denilmiştir. Diğer bir rivayette ise; Ödünç olarak erkek at alınarak üremeleri mümkün olduğu için zekât vaciptir"** denilmiştir.

Ticaret için olmayan katır ve eşekte zekât vacip değildir. Zira Peygamberimiz (s.a.v)'den eşek sorulduğunda, şöyle buyurmuştur;

"Bunlar hakkında bana hiçbir şey indirilmemiştir. Ancak her şeyi toplayan şu ayet-i kerime indirilmiştir. Allah'û Teâlâ (c.c);

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)**sa onu** (n sevabını) **görecek"** (Ez-Zilzâl Suresi; 7) buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.v)'e merkep hakkında sorulmuştur. Merkepte zekât olmayınca, katırda da vacip değildir. Deve yavruları, kuzular, buzağılar için zekât vacip değildir.

Bazıları; "Bu meseleler müşküldür. Zira zekât bir hayvanın üzerinden bir sene geçmeden vacip olmaz. Bir sene geçtikten sonra da bunlara deve yavrusu, kuzu, buzağı denmez. Başka ad alırlar" demişlerdir.

Bu mesele şöyle düşünülebilir. Bir kimse yirmi beş deve yavrusunu veya otuz buzağı yahut kırk kuzu satın alsa veya kendisine hibe edilse; İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; **"Bunlar üzerinden bir sene geçince aynı adla kalırlar mı?"** diye sorulduğunda, **"Hayır, bunlara başka ad verilir"** demişlerdir. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; bir seneye

kadar onlara aynı adlar verilir. Bazıları bu meseleyi şöyle düşünmüşlerdir; Mesela; Bir kimsenin yirmi beş devesi veya otuz sığırı veyahut kırk dişi koyunu olsa, bunlar bir sene tamam olmadan doğursalar, anaları helâk olup yavruları kalsa, analarının üzerinden geçen zaman, yavruları üzerinden de geçmiş sayılır mı? İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; sayılmaz. Yani onlardan zekât vacip olmaz. Başkalarına göre; geçmiş sayılıp bunlara zekât vaciptir.

"İnâye", **"Hidâye"** sahipleri ve Tahâvî âlimlerin bu hususstaki ihtilâflarını zikretmişler ve;

"Ebu Yusuf (r.a); "Bir gün İmam-ı A'zam (r.a)'ın huzuruna vardım." Bir kimsenin kırk kuzusu vardır. Zekât versin mi? Ne dersiniz?" diye sorduğumda;

- Bir koyun versin, dedi.

Ben de; **"Çok kere bir koyunun kıymeti, kuzuların kıymetinin yarısından daha fazla olur. Belki hepsinin kıymeti kadar olur. Bu takdirde nasıl sahih olur?"** dediğimde biraz düşünüp;

- Bir koyun verilmez. Ancak bir kuzu verilir, dedi.

Ben; **"Kuzudan zekât verilir mi?"** deyince yine biraz düşünüp;

- Hiçbir şey verilmez, diye cevap verdi, demiştir" şeklinde naklet-mişlerdir.

İmam-ı A'zam (r.a)'ın; **"Koyun verir"** kavlini İmam-ı Züfer (r.a) almıştır. **"Kuzu verir"** kavlini Ebu Yusuf (r.a) almıştır. **"Hiçbir şey verilmez"** kavlini de İmam-ı Muhammed (r.a) almıştır. Bir kimsenin deve yavruları, kuzuları, buzağılarıyla beraber büyükleri bulunursa zekât verilir. Mesela; Bir kimsenin kırk koyunu ve bunlarla beraber elli kuzusu olsa, koyunların hepsi helâk olup ancak bir koyun kalsa, koyunu zekât olarak vermek vacip olur. Bir kimsenin yüz yirmi kuzusu, bir de koyunu olsa, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; yalnız koyun zekât verilir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; koyunlar, bir de kuzu verilir. Buna göre; devenin, öküzün, deve yavrularıyla, buzağıyla aynı şekilde işlem yapılır. Mesela; Bir kimsenin elli dokuz buzağısı olsa, bir de iki yaşında buzağısı bulunsa, İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yalnız iki yaşındaki buzağı ile bir de ufak buzağı verilir. Bir kimsenin yetmiş beş deve yavrusu ve bir de üç yaşında dişi devesi olsa, İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yalnız üç yaşındaki dişi deve verilir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; üç yaşındaki dişi deve ile bir de deve yavrusu verilir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; kuzu, deve yavruları ve buzağılardan her biri nisap miktarı olunca, bunlardan bir tanesi zekât olarak verilir. Eğer bun-

ların büyüğünün zekât olarak verilmesi vacip olsa, mal sahibi zarar görür. Bunlardan hiç zekât vacip olmasa, fakirler zarar görür. İki tarafı gözetmek için kendi cinslerinden birisi verilir. Yük taşımak için, yer sürmek ve sulamak için beslenen alûfe (altı ay veya altı aydan daha fazla evde beslenen hayvan)lar için zekât vacip değildir.

Bazıları; **"Bunlarda zekâtın olmaması zekâtın verilmesine sebep olan malın çoğalması lâzımdır. Bunlarda çoğalmak yoktur. Belki evde beslemekle meşakkat ve masrafları daha fazladır"** demişlerdir. Ortak olan iki kimsenin hayvanları nisap miktarı olmadıkça, onlara zekât vacip değildir. Mesela; İki kimsenin kırk koyunu olsa bunlara zekât vacip değildir. Ama iki kimsenin on devesi veya seksen koyunu olsa, her birine bir koyun vermek vacip olur. Bu seksen koyun bir çocukla erginlik çağında bulunan kimsenin olsa, erginlik çağında olan kimsenin bir koyun vermesi lâzımdır. Bir kimsenin üzerine üç yaşında bir dişi deve vermek vacip olur, üç yaşındaki dişi deve bulunmasa kıymetiyle beraber ya daha aşağı bir hayvan verir yahut daha iyi bir hayvan verip üstesini alır.

Bazıları, **"Bu zekât toplayana aittir"** demişlerdir. Zekât, öşür, haraç, kefaretler, adaklar fıtır sadakasında kıymetini vermek caizdir. Çünkü bunlarda vacip olan ya kendileridir veya kıymetleridir. Kıymet vacip olanın bedelidir, denilmez. Zira asıl varken bedel caiz değildir. Şer'i delil ile kıymetinin verilmesinin caiz olması, asıl olan kendisi varken kıymetinin verileceğine delâlet eder. Yoksa kıymeti asıldan bedel olarak verilmiş değildir. Bir sene geçtikten sonra malın helâk olmasıyla zekât düşer. Malın bir kısmı helâk olursa, helâk olan kısmın zekâtı düşer. Helâk olan mal, önce zekâttan muaf (bağışlanan) kısma sayılır. Sonra helâk olan mal muaftan fazla ise, nisap miktarından hesap edilir. Mesela; Bir kimse kırk deveye malik iken, bu kırk deveden on beşi helâk olsa, dördü muaf olan kısma sayılır. On biri muafı takip eden otuz altı nisap miktarından hesap edilir. Yirmi beş kalır. Bu yirmi beşte, iki yaşında bir dişi deve verilir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; helâk olan mal önce muaf sonra muafın peşinden gelen nisaba sarf olunur. Mesela, bir kimsenin kırk devesi olsa, bu develerden yirmisi helâk olsa, dördü affa sarf olunup, on altısı nisap olan otuz altıdan hesap edilir. Geri kalan yirmi deveden, dört koyun zekâ verilir. Ama yirmi beşi helâk olsa, dördü muafa sarf olunup geri kaan yirmi biri, otuz altıdan sayılır. Geriye on beş kalır. Bunlardan dolay da üç koyun verilir. Ama otuzu helâk olsa, dördü muafa tutulur yirmi altısı otuzdan sayılır geriye on kalır. Bunlar için iki koyun verilir. Ama otuz beş helâk olsa, nisap ancak beş deve kalır, bir koyun verilir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; helâk olan mal önce affa, sonra yaygın ola-

rak nisaba sarf olunur. Mesela; Bir kimsenin kırk devesi olup, on beşi helâk olsa, dört muafa sarf olunur. On biri nisap olan otuz altından düşürülür. Otuz altıda, üç yaşında bir dişi deve vaciptir. Helâk olan otuz altının hepsinden hesap edilir. Mesela; Otuz altıda, üç yaşında bir dişi devenin kıymeti otuz altının hepsine bölünür. Helâk olan on bir devenin hepsine bölünür. Helâk olan on bir devenin payına düşen miktar bu dişi devenin kıymetinden çıkarılır. Geri kalan miktar zekât olarak verilir.

İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; zekât, nisaptan vacip olur, muaf olandan değil. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; zekât, nisap ile muaf olanın ikisinden vacip olur. Bir sene geçtikten sonra seksen koyundan kırkı helâk olsa, İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; zekât olarak bir koyun verilir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir koyunun yarısı verilir. Eğer, kırk deveden on beş deve helâk olsa; İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; iki yaşında bir dişi deve verilir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; üç yaşındaki dişi devenin otuz altı parçasından (kıymetinden) yirmi beş parçası verilir. İmamı Muhammed (r.a)'e göre; üç yaşındaki dişi devenin yarısıyla sekizde biri verilir. Mesela; Üç yaşındaki dişi devenin kıymeti kırk dirhem olsa, yarısı yirmi sekizde biri beştir, yani yirmi beş dirhem verilir. Zekâtı toplayan tahsildar zekâtlık malın en iyisini ve en kötüsünü almayıp, orta derecedeki olanını alır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ تَأْخُذُوا مِنْ خِيَارَاتِ اَمْوَالِ النَّاسِ وَخُذُوا مِنْ حَوَاشِ اَمْوَالِهِمْ

"İnsanların mallarının en kıymetlilerini almayınız. Orta derecedeki olan mallarını alınız" buyurmuşlardır.

Hayvanların zekâtını, öşrü, haracı hükümete karşı gelen asiler alıp, yerinde harcamasalar zekât sahiplerine gizlice tekrar vermeleri için fetva verilir. Ancak haraç tekrar verilmez.

ـ بَابُ زَكَاةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْعُرُوضِ ـ

نِصَابُ الذَّهَبِ عِشْرُونَ مِثْقَالاً وَنِصَابُ الْفِضَّةِ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَفِيهِمَا رُبْعُ الْعُشْرِ. ثُمَّ فِي كُلِّ اَرْبَعَةِ مَثَاقِيلَ وَاَرْبَعِينَ دِرْهَمًا بِحِسَابِهِ. وَقَالاَ مَازَادَ بِحِسَابِهِ وَاِنْ قَلَّ. وَالْمُعْتَبَرُ فِيهِمَا الْوَزْنُ وُجُوبًا وَاَدَاءً وَفِي الدَّرَاهِمِ وَزْنُ سَبْعَةٍ وَهُوَ اَنْ تَكُونَ الْعَشَرَةُ مِنْهَا وَزْنَ سَبْعَةِ مَثَاقِيلَ. وَمَا غَلَبَ ذَهَبُهُ اَوْ فِضَّتُهُ فَحُكْمُهُ حُكْمُ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ الْخَالِصَيْنِ وَمَا غَلَبَ غِشُّهُ تُعْتَبَرُ قِيمَتُهُ لاَوَزْنُهُ. وَتُشْتَرَطُ نِيَّةُ التِّجَارَةِ فِيهِ كَالْعُرُوضِ وَتَجِبُ فِي تِبْرِهِمَا وَحُلِيِّهِمَا وَاٰنِيَتِهِمَا. وَفِي عُرُوضِ تِجَارَةٍ بَلَغَتْ قِيمَتُهَا نِصَابًا مِنْ اَحَدِهِمَا تَقُوَّمُ بِمَا هُوَ اَنْفَعُ لِلْفُقَرَاءِ. وَتُضَمُّ قِيمَتُهَا اِلَيْهِمَا لِيَتِمَّ النِّصَابُ وَيُضَمُّ اَحَدُهُمَا اِلَى الْاٰخَرِ بِالْقِيمَةِ وَعِنْدَهُمَا بِالْاَجْزَاءِ وَيُضَمُّ مُسْتَفَادٌ مِنْ جِنْسِ نِصَابٍ اِلَيْهِ فِي حَوْلِهِ وَحُكْمِهِ. وَنُقْصَانُ النِّصَابِ فِي اَثْنَاءِ الْحَوْلِ لاَيَضُرُّ اِنْ كَمُلَ فِي طَرَفَيْهِ وَلَوْ عَجَّلَ ذُو نِصَابٍ لِسِنِينَ اَوْ لِنُصُبٍ صَحَّ. وَلاَ شَيْءَ فِي مَالِ الصَّبِيِّ التَّغْلِبِي. وَعَلَى الْمَرْاَةِ مِنْهُمْ مَا عَلَى الرَّجُلِ.

ALTIN, GÜMÜŞ VE (Her türlü ticaret malları) URUZ'UN ZEKÂTLARI

Altının nisap miktarı yirmi miskal (96gram). Gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir (641gram). Altınla, gümüşte vacip olan zekât miktarı onda birin dörtte biridir. Altının yirmi miskalinin zekâtı, yarım miskal altındır.

İki yüz dirhem gümüşün zekâtı da beş dirhem gümüştür. Bir miskal, yirmi kırattır. Bir kırat, beş arpa ağırlığıdır. Bir dirhemi şer'i on dört kırattır.

Hz. Ömer (r.a) zamanında çeşitli dirhemler vardı. Bir sınıfı on dirhem olup, on miskal ağırlığında idi. Bir sınıfı ise, on dirhem olup altı miskal ağırlığında idi. Bir sınıfı da, on dirhem olup beş miskal ağırlığında idi. İnsanlar bu dirhemlerin her biriyle alış-veriş yapıyorlardı. Hz. Ömer (r.a) haraç denilen vergiyi büyük dirheme göre almak istediğinde halk kendisinden bunu hafifletmesini rica ettiler. Hz. Ömer (r.a) âlimlerle istişare edip, on dirhemi yedi miskal üzere toplamaya karar verdi. Bunun izahı şöyledir;

(10) miskalin üçte biri, üç miskal ile bir miskalin üçte biri $(3\frac{1}{3})$ eder. Altı miskalin üçte biri, iki miskal (2) eder.

Beş miskalin üçte biri, bir miskal ile, bir miskalin üçte ikisi $(1\frac{2}{3})$ eder.

Bunların toplamı;

$$(3\frac{1}{3} + \frac{2}{1} + 1\frac{2}{3} = 3\frac{1}{3} + \frac{6}{3} + 1\frac{2}{3} = 4\frac{9}{3} = 7)$$

(1) (3) (1)

(7) miskal eder. Bu minval üzere toplanmıştır, elân kullanılan dirhem ve miskal budur. (7) miskal, (20) şer kırattan (140) kırat eder. (10) dirhem de, (14) kırattan (140) kırat eder. İmdi (10) dirhem (7) miskal olunca, birbirine eşit olur. (20) miskal üzerine (4) miskal fazla olunca, (200) dirhem gümüşün üzerine (40) dirhem fazla olunca, hesabıyla zekât vacip olur. Altının (4) miskalinde (2) kırat, gümüşün (40) dirheminde (1) dirhem verilir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; (4) miskalden az olan altın, (40) dirhemden az olan gümüşün de hesap edilerek zekâtı verilir. Altın ile gümüşün nisaplarında, yani kendilerinden zekât verilmesinin vacip olup olmamasında, muteber olan kıymetlerine değil, vezin (ağırlık)larına bakılır. Dirhemlerde muteber olan, (10) dirhem (7) miskal ağırlığında bulunması lâzımdır. Altın ve gümüşün saf olarak kullanılmaları mümkün olmadığı için bakır veya başka madenle karışık hâlde kullanılır. Altın ve gümüşü yarıdan fazla olan altınla gümüş halis altın ve gümüş hükmündedir. Altın ve gümüşü az olan karışımlar ise, nisapta tartısı değil, kıymeti itibar edilir. Ama gümüşün karışımı yarı yarıya olursa, Ebu'n Nasır (r.a), **"İhtiyaten zekât vacip olur"** demiştir. Bazıları, **"Zekât vacip değildir"** demişlerdir. Bazıları, **"Gümüşü az olan karışımın** (200) **dirheminde** (2,5) **dirhem zekât vacip olur"** demişlerdir.

Altın ve gümüşü az olan karışımların zekâta tâbi olmaları için diğer ticaret malları gibi diğer ticaret için olmalarına niyet edilmesi şarttır.

Altın ve gümüş sahan, tepsi diğer kullanılacak altın ve gümüş eşyalarda ve kadınların ziynet için takındıkları altın ve gümüşlerde zekât vaciptir.

Amr b. Âs (r.a)'dan; "Peygamberimiz (s.a.v) Kâbe-i Muazzama'da kollarında altın bilezikler olan iki kadının tavaf ettiklerini gördüklerinde; **"Bunların zekâtını verir misiniz?"** diye sordular. Onlar da vermediklerini söylediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v);

"Allah'û Teâlâ'nın size ateşten bilezikler vermesini ister misiniz?" buyurdular. Kadınların da, **"Hayır istemeyiz, Ya Resulullah!"** diye cevap vermeleri üzerine Resul-ü Ekrem (s.a.v); **"Öyleyse bunların zekâtını veriniz"** diye emrettiler" diye rivayet olunmuştur.

Ümmü Seleme (r.a) bir gün altından bir ayak bileziği takınmışı. Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e; **"Ya Resulullah! Bu hazine midir?"** diye sormuş. Peygamberimiz (s.a.v); **"Zekâtını verdinse, hazine değildir, vermedinse hazinedir"** buyurmuşlardır.

Nitekim Allah'û Teâlâ (c.c);

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"Altını ve gümüşü yığıp ve biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar (yok mu?) **İşte bunlara pek acıklı azabı müjdele!"** (Et-Tevbe Suresi; 34) buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak (c.c) zekâtın vacip olmasını altın ile gümüşe bağladı. Zekâtı verilmeyen mal hazine (biriktirilmiş mal)dır.

Peygamberimiz (s.a.v);

كُلُّ مَالَمْ يُؤَدَّ زَكَاتُهُ فَهُوَ كَنْزٌ وَإِنْ كَانَ ظَاهِرًا

"Zekâtı verilmeyen mal meydanda olsa bile biriktirilmiş hazinedir" buyurmuşlardır.

Zekâtı verilen mal bir yerde gömülü olsa bile biriktirilmiş ma sayılmaz. Kumaş, meta, buğday, arpa, pirinç; ev, han, dükkân, her çeşit hayvan gibi her nevi ticaret mallarının kıymeti altın veya gümüşten birinin nisabını tutarsa, bunlardan zekât verilmesi vaciptir. Altın ve gümüşten hangisi fakirler için menfaatli olursa nisap onunla ölçülür.

İnâye'de; **"Bu ticaret mallarının nisabı, altın ve gümüşten birinin nisabıyla ölçüldüğünde nisap miktarından noksan olsa, diğeriyle ölçüldüğünde nisap miktarı tutsa ittifakla nisap miktarı tutanla ölçülür."** Ebu Yusuf (r.a)'tan; **"Para ile satın alınan mal para ile takdir edilir. Paradan başka şeyle satın alınan mal, yine para ile takdir edilmelidir. Kul hakkında takdir edilmesi muteber olan şey Allah hakkında da takdir edilmesi muteberdir" diye rivayet edilmiştir"** denilmiştir.

Zekât nisabını tamamlamak için ticaret mallarının kıymeti altın ve gümüşe ilave edilir.

Bir kimsenin yüz dirhemi veya on miskal altını bulunsa ve ayrıca da yüz dirhem veya on miskal altın kıymetinde ticaret malı bulunsa, bunların toplamı iki yüz dirhem gümüş nisabı veya yirmi miskal altın nisabı olduğundan, o kimseye zekât vacip olur. Altınla gümüşten her biri nisap miktarından noksan olursa İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kıymet itibariyle Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; ecza itibariyle birbirini tamamlar. Mesela, bir kimsenin yüz elli dirhem gümüşü beş miskal altını olsa, bu beş miskal altın elli dirhem gümüşe eşit olsa, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; zekât vacip değildir. Çünkü kıymet ile nisap tam olmamıştır. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; zekât vaciptir. Çünkü ecza itibariyle ikisinde nisap bulunmuştur.

Mesela; Yüz elli dirhem gümüşün nisabından dörtte üçü bulunmuştur. Altının nisabından da dörtte biri vardır. İkisi birbirine eklenince tam bir nisap miktarı olduğundan zekât vaciptir.

Sene içerisinde nisap cinsinden kazanılan malların da, sene sonunda zekâtı verilir. Meselâ; Bir kimsenin senenin başlangıcında iki yüz dirhemi olsa, bunun üzerinden altı ay geçtikten sonra yüz dirhem kazansa, altı aydan sonra asıl paranın senesi tamam olunca zekâtı üç yüz dirhem üzerinden verir. Zekâtın nisabı senenin iki tarafında tamam olursa, sene içerisindeki nisabın noksan olması zekâtın vacip olmasına zarar vermez. Mesela; Bir kimsenin sene başından iki yüz dirhemi olup, sene ortasında yüz dirhemi helâk olsa ve yine sene sonunda nisap miktarı tam olsa zekâtını verir. Bir kimse malik olduğu bir malın veya çeşitli malların zekâtını sene dolmadan verse sahih olur. Mesela; Bir kimsenin iki yüz dirhemi varken, o sene üzerine vacip olan beş dirhemden başka dört yıllık zekât için yirmi dirhem daha verse sahih olur.

Bir kimsenin iki yüz dirhemi olsa, üzerine lâzım olan beş dirhem iken sene tamam oluncaya kadar üç dört nisap miktarı kazanırım, diyerek dört nisap miktarının zekâtını verse yine sahihtir. Zira zekâtın vacip olmasının sebebi malın çoğalmasıdır.

Zekâtlık malın üzerinden senenin geçmesi ise, zekâtın ödenmesinin şartıdır.

Fıkıh Usulünde açıklandığı üzere bir ibadetin sebebi bulununca, o ibadetin yapılması sahihtir.

Zekâtın nisabı bulununca, sene geçmeden zekâtın verilmesi sahih olur. Zekâtın bir defa da verilmesi lâzım değildir.

Tağlibî Kabilesinin çocuklarının malından bir şey alınmaz. Erkeklerin verdiklerini, kadınlarının da vermesi lâzımdır. Bu kavmin müşrik Arap-

larındandır. Hz. Ömer (r.a) cizye istediğinde bunlar, "Cizye vermekten utanırız, fakat iki kat sadaka verelim" diye razı olup anlaştılar. Hz. Ömer (r.a); "Siz adını ne korsanız koyun. Bu sizin cizyenizdir" demiştir. Çünkü bu şekilde anlaştıktan sonra çocuklarından bir şey alınmayıp, erkeklerden alınan, kadınlardan da alınmıştır.

ـ بَابُ الْعَاشِرِ ـ

هُوَ مَنْ نُصِبَ عَلَى الطَّرِيقِ لِيَأْمُذَ صَدَقَاتِ التُّجَّارِ. يَأْخُذُ مِنَ الْمُسْلِمِ رُبْعَ الْعُشْرِ وَمِنَ الذِّمِّيِّ نِصْفَهُ وَمِنَ الْحَرْبِيِّ تَمَامَهُ إِنْ بَلَغَ مَالُهُ نِصَابًا وَلَمْ يُعْلَمْ قَدْرُ مَا يَأْخُذُونَ مِنَّا، وَإِنْ عُلِمَ أَخَذَ مِثْلَهُ لٰكِنْ إِنْ أَخَذُوا الْكُلَّ لَا يَأْخُذُهُ بَلْ يَتْرُكُ قَدْرَ مَا يُبَلِّغُهُ مَأْمَنَهُ وَإِنْ كَانُوا لَا يَأْخُذُونَ شَيْئًا لَا يَأْخُذُ مِنْهُمْ شَيْئًا وَلَا مِنَ الْقَلِيلِ وَإِنْ أَقَرَّ بِأَنَّ فِي بَيْتِهِ مَا يُكَمِّلُ النِّصَابَ وَيُقْبَلُ قَوْلُ مَنْ أَنْكَرَ تَمَامَ الْحَوْلِ أَوِ الْفَرَاغَ مِنَ الدَّيْنِ أَوْ ادَّعَى الْأَدَاءَ إِلَى الْفُقَرَاءِ بِنَفْسِهِ فِي الْمِصْرِ فِي غَيْرِ السَّوَائِمِ أَوِ الْأَدَاءَ إِلَى عَاشِرٍ آخَرَ إِنْ وُجِدَ عَاشِرٌ آخَرُ مَعَ يَمِينِهِ وَلَا يُشْتَرَطُ إِخْرَاجُ الْبَرَاءَةِ. وَلَا يُقْبَلُ فِي أَدَائِهِ بِنَفْسِهِ خَارِجَ الْمِصْرِ وَلَا فِي السَّوَائِمِ وَلَوْ فِي الْمِصْرِ. وَمَا قُبِلَ مِنَ الْمُسْلِمِ قُبِلَ مِنَ الذِّمِّيِّ لَا مِنَ الْحَرْبِيِّ إِلَّا فِي قَوْلِهِ لِأَمَتِهِ هِيَ أُمُّ وَلَدِي. وَإِنْ مَرَّ الْحَرْبِيُّ ثَانِيًا قَبْلَ مُضِيِّ الْحَوْلِ فَإِنْ مَرَّ بَعْدَ عَوْدِهِ إِلَى دَارِهِ عُشِّرَ ثَانِيًا وَإِلَّا فَلَا. وَيُعَشَّرُ قِيمَةُ الْخَمْرِ لَا قِيمَةُ الْخِنْزِيرِ وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ إِنْ مَرَّ بِهِمَا مَعًا يُعَشَّرُهُمَا. وَلَا يُعَشَّرُ مَالٌ تُرِكَ فِي الْمِصْرِ وَلَا بِضَاعَةٌ وَلَا مُضَارَبَةٌ وَلَا كَسْبُ مَأْذُونٍ إِلَّا إِنْ كَانَ لَا دَيْنَ عَلَيْهِ وَمَعَهُ مَوْلَاهُ. وَمَنْ مَرَّ بِالْخَوَارِجِ فَعَشَّرُوهُ عُشِّرَ ثَانِيًا.

AŞİR'İN HALLERİ

Batını ve zahirî olmak üzere mallar iki kısımdır; Nakit paralar ile evlerde, mağazalarda bulunan ticaret malları bâtınî mallardandır. Senenin çoğunda otlayan hayvanlar ile bir kısım arazi mahsulleri ve madenler ile yeraltındaki hazineler ve gümrüklere uğrayan ticaret malları ile paralar da zahiri mallardandır. Bunların hepsinden zekât verilmesi lâzımdır. Batını malların zekâtlarını vermek, sahiplerinin isteğine bırakılmıştır. Onlar bu malların zekâtlarını diledikleri yoksullara kendileri verirler. Zahirî malların zekâtlarını, belirli nispetteki vergilerini ise Sultan, hususi memurları vasıtasıyla tahsil ederek şer'an belirli yerlere harcar.

Eskiden tüccarları yol kesicilerden korumak ve karşılığında bir kısım zekâtlarını almak için münasip yerlerde Sultan tarafından **"Âşir"** adıyla bir kısım memurlar tayin edilirlerdi. Bu âşirler Müslümanların nisap miktarı olan ve üzerlerinde bulunan paralardan kırkta bir zekât alırlar. Yalnız bu tacirler bu malların üzerinden bir sene geçmediğini veya bunların

karşılığında borçlu olduklarını yahut bu malların zekâtını şehirde verdiklerini yahut zekâtlarının başka bir âşir tarafından alındığını iddia ederlerse, yeminleriyle tasdik edilir. Buna dair bir makbuz da istenmez. Fakat hayvanların zekâtı hususunda kabul edilmez. Onlardan zekât alınır.

Başka âşir tarafından zekâtlarının alınmış olduğunu iddia eden tacirlerden, esasen makbuz istenilmeliydi. Zira bunların "Başka bir âşire verdik" demeleri haber sayılır. Makbuz doğru olduğuna delil sayılır. Eğer âşirin aldığına dair makbuz bulunursa kabul edilir, bulunmazsa kabul edilmez. Mesela; Bir kadın doğum yaptığını haber verse, ede de doğum yaptığına şahitlik etse, kadının doğum yaptığı kabul edilir.

Açık bir alâmetin kabul edileceği hakkında Allah'û Teâlâ (c.c);

وَ اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ

"Eğer gömleği önünden yırtıldıysa." (Yûsuf Suresi; 26) buyurmuştur.

Âşir, İslâm memleketinde yaşayan Gayr-i Müslimlerden malları korunduğu için vergi olarak kırkta iki alır.

Harbi (ticaret için İslâm memleketine gelen, Müslüman olmayan tacirler)den malları nisap miktarı olursa ve onların Müslüman tacirlerden ne aldığı bilinmezse, mallarının korunmalarına karşılık vergi olarak kırkta dört alınır. Eğer onların Müslüman tacirlerden ne kadar aldığı belli ise, o kadar alınır. Müslüman tacirlerin bütün mallarını alıyorlarsa, âşir onların mallarının hepsini almayıp, memleketine dönecek kadar para bırakır. Mallarının hepsini almak bize yakışmaz. Müslüman tacirlerden bir şey almıyorlarsa, biz de onlardan bir şey almayız. Zira biz ahlâk itibariyle onlardan daha yükseğiz.

Âşir'e uğrayan tacirin yanında nisap miktarı mal bulunmayıp, tacir evinde nisap miktarını dolduracak malı bulunduğunu ikrar etse, âşir ondan bir şey almaz.

Tacir şehirden çıktıktan sonra zekâtını verdiğini söylese, kabul edilmez. Hayvanların zekâtını da şehirde verdiğini söylese bile kabul edilmez. Zira hayvanların zekâtını almak Sultana bırakılmıştır. Çünkü hayvanlar zahir mallardandır. Müslümanlardan kabul edilenler, memleketimizde yaşayan Gayr-i Müslimlerden de kabul edilir. Fakat harbiden kabul edilmez. Yalnız "**Şu cariye benim ümmü veledim**" derse kabul edilir.

Harbi tacir sene geçmeden tekrar âşire uğrasa, eğer memleketine gittikten sonra uğramışsa, tekrar vergi alınır. Eğer memleketine gitmeden

uğrasa, tekrar vergi alınmaz. Her uğrayışında vergi alınsa, tacir iflas eder. Hâlbuki vergi alınması malını korumak içindir. Memleketine gitmedikçe ilk emniyeti bakidir. Ama sene geçtikten sonra emniyetini yenilemek için vergi alınır. "Bir Hıristiyan Hz. Ömer (r.a)'ın âşir'i yanına bir at yükü mal ile uğramış. Âşir de o maldan vergi almış. Tekrar âşir'e uğramış, âşir yine vergi almak isteyince Hıristiyan "İflas edeceğim!" demiş ve malını âşirin yanına bırakıp Medine-i Münevvere'ye gelerek mescitte Hz. Ömer (r.a)'i bulup, kıssayı Ona anlatmış. Hz. Ömer (r.a); "Sana yardım geldi" demiş. Hıristiyan, Hz. Ömer (r.a) tarafından hakkının alınmayacağını zannederek âşirin yanına gelmiş. Kendinden evvel âşir'e Hz. Ömer (r.a) tarafından; "Sene tamam olmadan tekrar vergi alma!" diye mektup gönderilmiş. Hıristiyan bu adaleti görünce "Dininiz hakmış!" diyerek Müslüman olmuştur" diye rivayet olunmuştur.

Müslüman olmayan tacirlerin şaraplarının kıymetinden vergi alınır. Fakat domuzdan alınmaz. Zira şarabın kıymetine, kendi hükmü verilmez. Kıymeti kendisi gibi değildir. Ama domuz kıymet sahibi mallardandır. Onun kıymeti kendisi gibidir. Müslüman ise, domuzun kendisini almak caiz değildir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; şaraptan da, domuzdan da vergi alınmaz. Zira onlar için kıymet yoktur. İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; ikisinden de alınır. Zira mal olmada ikisi de beraberdir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; şarap, domuz ile bulunursa, âşir ikisinden de vergi alır. Bu takdirde domuz, şaraba tâbi olur. Tacirin şehirde bırakmış olduğu malından vergi alınmaz. Zira verginin alınması, tacirin yanında bulunan malı korumak içindir. Fakat şehirde mal korunmaya muhtaç değildir.

Sermaye ile kâr bir tarafa ait olup, diğer taraf için yalnız emek şart olursa, bu anlaşmaya **"bizaa"** denir. Bu anlaşmaya göre çalışan kimseden âşir vergi alınmaz. Çünkü bu adam malın sahibi değildir. Bu adam, bu malın zekâtını da vermeye vekil değildir. Bir taraftan sermaye diğer taraftan emek olmak üzere yapılan anlaşmaya müdârebe denir. Bu ortaklıktan elde edilecek kâr aralarında bir nispet dâhilinde taksim edilir. Sermayeyi kullanan kimseden âşir vergi almaz. Çünkü bu kimse malın sahibi değildir. Alış-veriş yapmak için izin verilen köleden de âşir vergi alamaz. Ancak kölenin üzerinde borç olmayıp, efendisiyle beraber bulunursa vergi alınır. Bir tacir, Hükümete karşı gelen asilere uğrayıp onlar bu tacirden vergi alsalar, bu tacirden âşir tekrar vergi alır. Zira asilerin yanına uğradığından kusur kendindedir. Ama azgınlar bir şehri ele geçirerek vergi alsalar, tekrar o tacirlerden vergi alınmaz.

ـ بَابُ الرِّكَازِ ـ

مُسْلِمٌ اَوْ ذِمِّيٌّ وَجَدَ مَعْدِنَ ذَهَبٍ اَوْ فِضَّةٍ اَوْ حَدِيدٍ اَوْ رَصَاصٍ اَوْ نُحَاسٍ فِي اَرْضِ عُشْرٍ اَوْ خَرَاجٍ اُخِذَ مِنْهُ خُمُسُهُ وَالْبَاقِي لَهُ اِنْ لَمْ تَكُنِ الْاَرْضُ مَمْلُوكَةً وَاِلاَّ فَلِمَالِكِهَا. وَمَا وَجَدَهُ الْحَرْبِي فَكُلُّهُ فَيْءٌ وَاِنْ وَجَدَهُ فِي دَارِهِ لاَيُخْمَسُ خِلاَفًا لَهُمَا وَفِي اَرْضِهِ رِوَايَتَانِ. وَاِنْ وَجَدَ كَنْزًا فِيهِ عَلاَمَةُ الْاِسْلاَمِ فَهُوَ كَاللُّقَطَةِ وَمَا فِيهِ عَلاَمَةُ الْكُفْرِ خُمِسَ وَبَاقِيهِ لَهُ اِنْ كَانَتْ اَرْضُهُ غَيْرَ مَمْلُوكَةٍ وَاِنْ كَانَتْ مَمْلُوكَةً فَكَذٰلِكَ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ. وَعِنْدَهُمَا بَاقِيهِ لِمَنْ مَلَكَهَا اَوَّلَ الْفَتْحِ اِنْ عُلِمَ وَاِلاَّ فَلِاَقْصٰى مَالِكٍ عُرِفَ لَهَا فِي الْاِسْلاَمِ. وَمَا اشْتَبَهَ ضَرْبُهُ يُجْعَلُ كَافِرِيًّا فِي ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ وَقِيلَ اِسْلاَمِيًّا فِي زَمَانِنَا. وَمَنْ دَخَلَ دَارَ الْحَرْبِ بِاَمَانٍ فَوَجَدَ فِي صَحْرَائِهَا رِكَازًا فَكُلُّهُ لَهُ وَاِنْ وَجَدَ فِي دَارٍ مِنْهَا رَدَّهُ عَلَى مَالِكِهَا. وَاِنْ وَجَدَ رِكَازُ مَتَاعِهِمْ فِي اَرْضٍ مِنْهَا غَيْرُ مَمْلُوكَةٍ خُمِسَ وَبَاقِيهِ لَهُ وَلاَ خُمْسَ فِي نَحْوِ فَيْرُوزَجٍ وَزَبَرْجَدٍ وَجَدَ فِي جَبَلٍ. وَيُخْمَسُ زِئْبَقٌ لاَ لُؤْلُؤٌ وَعَنْبَرٌ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ بِالْعَكْسِ.

RİKÂZ (MADENLER VE DEFİNELER)İN ZEKÂTI

Rikâz; Lügatte isbât manasınadır. Mızrağını yere diktiği zaman **"rekzetti"** denir. Şer'an; Allah'ü Teâlâ (c.c)'nın yarattığı veya kullar tarafından gömülmüş malların adıdır. Allah (c.c)'ın yarattığına maden, kulların gömdüğüne **"kenz (define)"** denir.

Rikâz ikisine de şamildir.

Müslüman veya İslâm memleketinde yaşayan Müslüman olmayan kimse öşür arazisinde veya haraç arazisinde altın, gümüş, demir, kurşun, bakır gibi madenler bulsa, bulduğu madenden beşte biri nispetinde hükümet namına hisse alınır, kalanı bulunduğu yerin sahibi yoksa bulana verilir; varsa Ona verilir.

Peygamberimiz (s.a.v);

وَ فِي الرِّكَازِ الْخُمُسِ

"Bulunan maden ve definelerin beşte biri hükümete aittir" buyurmuşlardır.

İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; bulunan define ve madenlerden beşte bi-

ri hükümet tarafından alınmaz. Zira bunlar mubah olup, av gibi bulan kimseye aittir. Biz Hanefilerin delili; o madenler kâfirlerin elinde iken, biz zorla o araziyi zaptettik. O madenler kıymetli ticaret mallarına benzediği için beşte birinin hükümete verilmesi lâzımdır. Ama av böyle değildir. Zira av, bir kimsenin elinde değildir. Bu maden ve defineleri hükmen İslâm ordusu bulmuş, fakat hakikaten bu şahıs bulmuştur. Hakikaten bulmak, hükmen bulmaktan daha kuvvetlidir. Bu yüzden yüzde biri hükümete kalanı da bulana ait olur. Bulan kimse hür olsun, köle olsun, memleketimizde yaşayan Müslüman olmayan kimse olsun eşittir.

Bir kimse, bu maden ve defineleri kendi evinde bulursa beşte bir alınmaz. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yine beşte bir alınır. Harbinin bulduğu maden ve definelerin hepsi ganimet olup, Ona bir şey verilmez. Bulunan define üzerinde kelime-i şahadet; Kur'ân-ı Kerimden bir ayet veya Müslüman Sultanlarının birinin adı yazılı olursa, bunlar lûkata (bulunan eşya) hükmündedir. Bulan fakir ise kendisine, değil ise fakirlere harcar veya hükümete verir.

Eğer üzerinde put, haç resmi gibi küfür alâmeti bulunursa, bunların beşte biri hükümete, kalanı bulunan yerin sahibi yoksa bulana, sahibi varsa Ona ait olur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; beşte bir aldıktan sonra kalanı bulanındır. İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; definenin bulunduğu arazi, kâfirlerden zapt edildiği zaman ganimet olarak ilk defa kendisine verilen şahıs bilinmiyorsa sonra bilinen sahibine verilir.

Bulunan definenin üzerine alâmet olmayıp Müslümanlara mı; yoksa kâfirlere mi ait olduğu bilinmezse, Zahirî Mezhebe göre; kâfir parası sayılır. Bazıları; **"Müslüman parası sayılır"** demişlerdir.

Bir kimse emân (pasaport) ile kâfir memleketine gidip, onların kırlarında define bulursa, hepsi o kimsenin olup, beşte biri alınmaz. Çünkü o kimse, mubah olan malı almıştır. Emânsız girse, hüküm yine böyledir. Bulunan define açıktan değil, gizli alınır. Ama bu parayı kâfirlerin evlerinden birinde bulsa, bu parayı hıyanetlik olmasın diye ev sahibine verir. Eğer vermeyip, Müslüman memleketine getirirse o mala sahip olur. Pasaportsuz kâfir memleketine giden kimse, defineyi onların evlerinde bile bulsa onlara vermez.

Kâfir memleketine giden bir Müslüman, orada sahibi olmayan bir yerde kendisiyle faydalanılacak bir define bulsa, o definenin beşte biri alınır, kalanı kendisinin olur.

Dağda bulunan firuze, zebercet bulunursa, bunlardan beşte bir alınmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ خُمُسَ فِي الْحَجَرِ

"Taşlardan beşte bir hisse alınmaz" buyurmuşlardır.

Bazıları; Maden üç nevidir;

1- Ateşte eriyen, yumuşayan altın, gümüş, kurşun, kalay gibi madenler.

2- Ateşte erimeyen, yumuşamayan firuze, zebercet, zırnık, yakut gibi madenler.

Bu iki nevi katı olan madenlerdir.

3- Mayi (sıvı) olan su, katran, zift, neft, gibi madenler.

Taş, yer cinsindendir. Bunlarla teyemmüm etmek caizdir. Ama altın, gümüş, demir yer cinsinden değildirler. Bunlarla teyemmüm de caiz değildir" demişlerdir.

Cıvadan, beşte bir hisse alınır. Denizden çıkarılan inciler ile amberden beşte bir hisse alınmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; cıvadan hisse alınmaz, fakat inci ile amberden alınır. Zira Hz. Ömer (r.a) amberden beşte bir hisse almıştır.

ـــ بَابُ زَكَاةِ الخَارِجِ ـــ

فِيمَا سَقَتْهُ السَّمَاءُ اَوْ سُقِيَ سَيْحًا اَوْ اُخِذَ مِنْ ثَمَرِ جَبَلٍ اَلْعُشْرُ قَلَّ اَوْ كَثُرَ بِلاَ شَرْطِ نِصَابٍ وَبَقَاءٍ وَعِنْدَهُمَا اِنَّمَا يَجِبُ فِيمَا يَبْقَى سَنَةً اِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ اَوْسُقٍ وَالْوَسْقُ سِتُّونَ صَاعًا. وَمَا لاَيَوسَقُ فَاِذَا بَلَغَتْ قِيمَتُهُ خَمْسَةَ اَوْسُقٍ مِنْ اَدْنَى مَايُوسَقُ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يَجِبُ اِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ اَمْثَالٍ مِنْ اَعْلَى مَايُقَدَّرُ بِهِ نَوْعُهُ وَاعْتَبَرَ فِي الْقُطْنِ خَمْسَةَ اَحْمَالٍ وَفِي الزَّعْفَرَانِ خَمْسَةَ اَمْنَانٍ. وَلاَ شَيْءَ فِي حَطَبٍ وَقَصَبٍ فَارِسِيٍّ وَحَشِيشٍ وَتِبْنٍ وَسَعَفٍ. وَفِيمَا سُقِيَ بِغَرْبٍ اَوْ دَالِيَةٍ اَوْ سَانِيَةٍ نِصْفُ الْعُشْرِ قَبْلَ رَفْعِ مُؤْنَةِ الزَّرْعِ. وَفِي الْعَسَلِ اَلْعُشْرُ قَلَّ اَوْ كَثُرَ اِذَا اُخِذَ مِنْ جَبَلٍ اَوْ اَرْضٍ عُشْرِيَّةٍ. وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ اِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ اَفْرَاقٍ وَالْفَرَقُ سِتَّةٌ وَثَلْثُونَ رِطْلاً. وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ اِذَا بَلَغَ عَشَرَ قِرَبٍ وَيُؤْخَذُ عُشْرٌ اِنْ مِنْ اَرْضٍ عُشْرِيَّةٍ لِتَغْلِبِيٍّ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ عُشْرٌ وَاحِدٌ اِنْ كَانَ اِشْتَرَاهَا مِنْ مُسْلِمٍ وَلَوْ اِشْتَرَاهَا مِنْهُ ذِمِّيٌّ اُخِذَ مِنْهُ الْعُشْرَانِ. وَكَذَا لَوْ اِشْتَرَاهَا مِنْهُ مُسْلِمٌ اَوْ اَسْلَمَ هُوَ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ وَقِيلَ مُحَمَّدٌ مَعَهُ. وَعَلَى الْمَرْاَةِ وَالصَّبِيِّ مِنْهُمْ مَا عَلَى الرَّجُلِ. وَلَوْ اِشْتَرَى ذِمِّيٌّ عُشْرِيَّةً مِنْ مُسْلِمٍ فَعَلَيْهِ الْخَرَاجُ. وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ تَبْقَى عَلَى حَالِهَا. وَاِنْ اَخَذَهَا مِنْهُ مُسْلِمٌ بِشُفْعَةٍ اَوْ رُدَّتْ عَلَى الْبَايِعِ لِفَسَادِ الْبَيْعِ عَادَ الْعُشْرُ. وَفِي دَارٍ جُعِلَتْ بُسْتَانًا خَرَاجٌ اِنْ كَانَتْ لِذِمِّيٍّ اَوْ لِمُسْلِمٍ سَقَاهَا بِمَائِهِ. وَاِنْ سَقَاهَا بِمَاءِ الْعَشْرِ فَعُشْرَيْنِ. وَلاَ شَيْءَ فِي الدَّارِ وَلَوْ لِذِمِّيٍّ. وَمَاءُ السَّمَاءِ وَالْبِئْرِ وَالْعَيْنِ عُشْرِيٌّ وَمَاءُ اَنْهَارٍ حَفَرَهَا الْعَجَمُ خَرَاجِيٌّ. وَكَذَا سَيْحُون وَجَيْحُون وَدِجْلَةَ وَالْفُرَاتُ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ. وَلَيْسَ فِي عَيْنِ قِيرٍ اَوْ نَفْطٍ اَوْ مِلْحٍ فِي اَرْضِ عُشْرٍ شَيْءٌ وَاِنْ كَانَتْ فِي اَرْضِ خَرَاجٍ فَفِي حَرِيمِهَا الصَّالِحِ لِلزِّرَاعَةِ الْخَرَاجُ لاَفِيهَا. وَلاَ يَجْتَمِعُ عُشْرٌ وَخَرَاجٌ فِي اَرْضٍ وَاحِدَةٍ.

HARİCİN (ARAZİ MAHSULLERİNİN) ZEKÂTI

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; nisap ve çıkan mahsulün bir sene kalması şart olmayıp, az olsun çok olsun yağmur ile sulanan veya sahibi tarafından akarsu ile sulanan arazilerden çıkan mahsulden veya dağdan elde edilen meyvelerden **"öşür"** (onda bir) namıyla hisse alınır. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir sene dayanacak mahsuller beş

vesk miktarı (bin kilo) olursa, öşür vacip olur.

İmam-ı A'zam'ın delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَا اَخْرَجَتِ الْاَرْضُ فَفِيهِ الْعُشْرُ

"Yerden çıkan mahsulün onda biri zekât olarak alınır" hadis-i şerifidir. Bu hadis-i şerifte yerden çıkan mahsulün miktarı beyan edilmemiştir. Şu hâlde az olsun, çok olsun yerden çıkan mahsulün, onda bir zekât olarak alınır.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'in delili; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ اَوْسُقٍ

"Beş veskden noksanda zekât yoktur" hadis-i şerifidir. Bu hadis-i şerifte nisap kılınmıştır.

Bir vesk, altmış sa'dır. Bir sa' sekiz rıtldır. Bir rıtl, on okiyye'dir. Bir okiyye, kırk dirhemdir.

Zaferân, pamuk gibi vesk ile bilinmeyen maddelerin kıymeti vesk ile bilinenin beş vesk'ine eşit olursa, Ebu Yusuf (r.a)'a göre; öşür alınır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kendi nevinin ölçüldüğü şeyin en yüksek ölçeğinin beş katına yükselirse, öşür vacip olur. Bir şey ölçülmek stenildiğinde az olursa sa' ile orta olursa kile ile çok olursa vesk ile ölçüür.

Pamukta, beş yük itibar edilmiştir. Pamukta en yüksek ölçü yüktür. Beş yük pamukta zekât vacip olur.

Pamuğun en az ölçüsü istardır. Bir istar, altı buçuk dirhemdir. Orta ölçüsü batmandır. Batman, iki yüz altmış dirhemdir. En yüksek ölçüsü yüktür. Bir yük ise, üç yüz batmandır. Okıyye hesabı ile yüz doksan okıyyedir. Beş batman zaferan da zekât vaciptir. Odunlardan, kalemlik kamışlardan, otlardan, samandan, hurma dalından zekât alınmaz.

Büyük kova, dolap veya deve ile sulanan öşür arazilerimde buhum, ırgat öküzün yiyeceği, kira bahası, bekçi parası ve bunlara benzer masraflar düşürülmeden yirmide bir öşür namıyla zekât alınır. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

فِيمَا سَقَتْهُ السَّمَآءُ الْعُشْرُ وَفِيمَا سَقَى بِالسَّانِيَةِ نِصْفُ الْعُشْرِ

"Yağmurla sulanan arâzide onda bir, büyük su kovası ile sulanan arâzide ona birin yarısı zekât alınır" buyurmuşlardır.

Öşür arazisinden, dağdan alınan ballarda, az olsun çok olsun öşür

alınır. Ebu Hüreyre (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in Yemen halkına;

اِنَّ فِى الْعَسَلِ الْعُشْرَ

"Şüphe yok ki, balda öşür vardır" yazdıkları rivayet olunmuştur. Zira arılar ağaçların çiçek ve meyvesini yerler. Çiçek ve meyvede öşür vardır. Bundan dolayı balda öşür vaciptir. Harâc arazisinden alınan ballarda öşür yoktur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bal beş farak olmadıkça öşür alınmaz. Farak, otuz altı rıtldır. Bir rıtl, on iki okiyyedir. Bir okıyye, kırk dirhemdir. Bu takdirde bir rıtl dört yüz seksen dirhemdir.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bal on kırbe olmadıkça öşür alınmaz. Bir kırbe, elli batmandır.

Balda dört rivayet vardır;

1- Öşür arazisinden, dağlardan alınan ballardan az olsun, çok olsun öşür alınır.

2- Beş farak olmadıkça öşür alınmaz. Bu kavli İmam-ı Muhammed (r.a) almıştır.

3- On kırbe olursa, öşür vacip olur. Bu kavli Ebu Yusuf (r.a) almıştır.

4- Veskle ölçülemeyen bir şeyin en azından, beş veskin kıymeti itibar edilip öşür vacip olur. Bu da Ebu Yusuf (r.a)'dan rivayet olunmuştur. Hidâye'de böyle yazılıdır.

Tağlibi kabilesinin öşür arazilerinden iki kat öşür alınır.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir Müslüman Tağlibi kabilesinin öşür arazisini satın alırsa, normal öşür verir.

Arazi üç kısımdır;

1- Öşür arazisi,

2- Haraç arazisi,

3- İki kat öşür alınan arazi.

Bu arazilerin sahipleri de üç kısımdır;

1- Müslüman,

2- Zimmî (İslâm tebaasından olup, Müslüman olmayan kimse),

3- Tağlebi kabilesinden olan şahıs. Tağlebi kabilesinin arazisini, bir Zimmî satın alırsa iki kat öşür alınır.

Aynı şekilde bir Müslüman da olsa, yine iki kat öşür alınır. Çünkü

Tağlibilerin kullandıkları arazinin öşrünün iki kat olması, onların arazisinin vasfıdır. Bu takdirde bu arazinin Müslüman'ın eline geçince de, vasfı değişmez veya Tağlebi kabilsinden olan kimse, Müslüman olsa, yine arazisinden iki kat öşür alınır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Tağlebi Kabilesinden olan kimse Müslüman olsa veya Tağlebi kabilesinin arazisini bir Müslüman alsa, normal öşür alınır. Nitekim bir Tağlebi'nin senenin çoğunda otlayan beş devesi olsa, iki koyun alır. Fakat Müslüman olursa veya bir Müslüman o develeri alırsa, bir koyun alınır. Bazıları, İmam-ı Muhammed (r.a)'in Ebu Yusuf (r.a)'la olduğunu söylemişlerdir. Ama "Hidâye" sahibi esah olan, Ebu Yusuf, İmam-ı A'zam (r.a)'la beraberdir" demiştir.

Tağlebi Kabilesinin erkekleri üzerine lâzım olan, kadınları ile çocuklarının üzerine de lâzımdır. Arazi öşür arazisi ise öşür, haraç arazisi haraç alınır. Bir Zımmî, bir Müslümanın öşür arazisini satın alırsa, o Zimmî üzerine harâc lâzımdır. Bu, İmam-ı A'zam (r.a)'a göredir. Zira öşürde ibadet manası vardır. Kâfir ise ibadete ehil değildir. Bu takdirde onun üzerine harâc vacip olur. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre, o kâfirden de öşür alınır. Yani, arazi eski hâli üzerinde kalır. Eğer bir Müslüman, bir kâfirin başka bir Müslüman'dan şuf'a yoluyla alsa veyahut alış-veriş bozularak satan, Müslüman'a arazisini geri verilse, araziden tekrar öşür alınır.

Zimmî'nin olan bir ev satın alınarak bahçe yapılsa veya Müslüman'ın olan bir ev satın alınarak bahçe yapılsa, bu bahçe harâc arazisinin suyu ile sulanırsa, o bostandan öşür alınır. Eğer, öşür suyuyla sulanırsa, öşür alınır. Evlerden Zimmî'nin dahi olsa, bir şey alınmaz. Hz. Ömer (r.a); **"Harâci arazilere haracı koyduğunda, evler sorulunca onlar muaftır"** demiştir. Yağmur suyu, kuyu suyu, pınar suyu ile sulanan arazilerden öşür alınır. Acemlerin, yani Nuşrevan ve Yezd-i Cerd' nehirlerinin sularıyla sulanan arazilerden harâc alınır. Harâciye olan arazide bir kuyu kazılsa yahut bir pınar çıksa, bunlarla harâci olurlar. Zira buralar eskiden kâfirlerde idi. Müslümanlar, o memleketi zorla aldılar. Onlara, o yerler ganimet oldu. Böyle yerler harâc arazisi olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Seyhun, Ceyhun, Dicle ve Fırat harâciyedirler. Zira bunlarla köprü kurulduktan sonra harâci olurlar. Seyhun, Türkistan'da bir nehrin adıdır. Ceyhun, Belh'den geçen bir nehirdir. Dicle, Bağdat'tan geçen bir nehirdir. Fırat nehri, Kûfe'nin yanında geçen bir nehirdir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bunların suyu öşridir. Zira kimsenin mülkü değillerdir. İmdi bunlar kimsenin olmayınca, bunların suları deniz ve yağmur sularına benzemiştir. Bu takdirde öşriyye olurlar.

Öşür arazisindeki zift ve neftte bir şey yoktur. Zira bunlar tarlanın geliratından değildirler. Öşür arazisindeki tuz da böyledir. Eğer bunlar ha-

râc arazisinde bulunursa, bunların ekmeğe salih olan hariminden harâc alınır. Kendilerinden alınmaz. Müslüman'ın arazinde, öşür ile harâc toplanmaz. Yani, hem harâc hem öşür alınmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ يَجْتَمِعُ عَلَى مُسْلِمٍ عُشْرٌ وَخَرَاجٌ

"Müslüman'dan hem öşür, hem harâc alınmaz" buyurmuşlardır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; öşrün alınma vakti mahsul, zahir olduğundandır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; mahsul olgunlaştığındadır. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; mahsul yeşil oluncadır. İhtilâfın faydası, mahsul telef edilince ödemenin vacip olup olmamasındadır.

ـ بَابُ الصَّرْفِ ـ

هُوَ الْفَقِيرُ وَهُوَ مَنْ لَهُ شَيْءٌ دُونَ نِصَابٍ وَالْمِسْكِينُ مَنْ لاَشَيْءَ لَهُ وَقِيلَ بِالْعَكْسِ. وَالْعَامِلُ يُعْطَى بِقَدْرِ عَمَلِهِ وَلَوْ غَنِيًّا وَالْمُكَاتَبُ يُعَانُ فِي فَكِّ رَقَبَتِهِ وَمَدْيُونٌ لاَيَمْلِكُ نِصَابًا فَاضِلاً عَنْ دَيْنِهِ وَمُنْقَطِعُ الْغُزَاةِ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ وَالْحَجُّ عِنْدَ مُحَمَّدٍ اِنْ كَانَ فَقِيرًا وَمَنْ لَهُ مَالٌ فِي وَطَنِهِ لاَمَعَهُ. وَيَجُوزُ دَفْعُهَا اِلَى كُلِّهِمْ وَاِلَى بَعْضِهِمْ. وَلاَ تُدْفَعُ لِبِنَاءِ مَسْجِدٍ اَوْ لِتَكْفِينِ مَيِّتٍ اَوْ قَضَاءِ دَيْنِهِ اَوْ ثَمَنِ قِنٍّ يُعْتَقُ وَلاَ اِلَى ذِمِّيٍّ وَصَحَّ غَيْرُهَا وَلاَ اِلَى غَنِيٍّ يَمْلِكُ نِصَابًا مِنْ اَيِّ مَالٍ كَانَ اَوْ عَبْدِهِ اَوْ طِفْلِهِ بِخِلاَفِ وَلَدِهِ الْكَبِيرِ وَاِمْرَأَتِهِ اِنْ كَانَا فَقِيرَيْنِ وَلاَ اِلَى هَاشِمِيٍّ مِنْ اٰلِ عَلِيٍّ اَوْ عَبَّاسٍ اَوْ جَعْفَرٍ اَوْ عَقِيلٍ اَوِ الْحَارِثِ ابْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ وَلَوْ كَانَ عَامِلا عَلَيْهَا. قِيلَ بِخِلاَفِ التَّطَوُّعِ وَمَوْالِيهِمْ مِثْلُهُمْ. وَلاَ يَدْفَعُ الْمُزَكِّي زَكَاتَهُ اِلَى اَصْلِهِ وَاِنْ عَلاَ اَوْ فَرْعِهِ وَاِنْ سَفَلَ اَوْ زَوْجَتِهِ. وَكَذَا لاَتَدْفَعُ اِلَى زَوْجِهَا خِلاَفًا لَهُمَا وَلاَ اِلَى عَبْدِهِ اَوْ مُكَاتَبِهِ اَوْ مُدَبَّرِهِ اَوْ اُمِّ وَلَدِهِ. وَكَذَا عَبْدُهُ الْمُعْتَقُ بَعْضُهُ خِلاَفًا لَهُمَا. وَلَوْ دَفَعَ اِلَى مَنْ ظَنَّهُ مَصْرِفًا فَبَانَ اَنَّهُ غَنِيٌّ اَوْ هَاشِمِيٌّ اَوْ كَافِرٌ اَوْ اَبُوهُ اَوْ اِبْنُهُ اَجْزَاَهُ خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ. وَلَوْ بَانَ اَنَّهُ عَبْدُهُ اَوْ مُكَاتَبُهُ لاَيَجْزِي. وَنُدِبَ دَفْعُ مَايُغْنِي عَنِ السُّؤَالِ يَوْمَهُ. وَكُرِهَ دَفْعُ نِصَابٍ اَوْ اَكْثَرَ اِلَى فَقِيرٍ غَيْرِ مَدْيُونٍ وَنَقْلُهَا اِلَى بَلَدٍ اٰخَرَ اِلاَّ اِلَى قَرِيبِهِ اَوْ اَحْوَجَ مِنْ اَهْلِ بَلَدِهِ. وَلاَ يَسْئَلُ مَنْ لَهُ قُوتُ يَوْمِهِ.

ZEKÂTIN VERİLECEĞİ YERLER

Musannıf zekât ve öşürü anlatınca, bunların verileceği yerleri anlatmaya başladı. Bunların sarf edileceği yerler hakkındaki asıl delil Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعٰامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Sadakalar (zekâtlar) **şüphe yok ki, Allah'tan bir farz olarak fakirlere, yoksullara, sadakaları toplayan memurlara, kalpleri** (Müslü-

manlığa) **yatıştırılmak istenenlere, kölelere,** (borcundan fazla malı olmayan) **borçlulara, Allah yolunda** (harcamaya) **ve yol oğluna** (yani, **memleketinde zengin bile olsa, meşru bir maksatla yolculuk ederken muhtaç kalmış olan yolculara) verilir."** (Tevbe Suresi; 60) kavl-i kerimidir.

Ayet-i kerimede **zekâtın verileceği yerler** sekiz sınıf olarak beyan edilmiştir; Kalpleri Müslümanlığa yatıştırılmak istenenler, zekât verilecek sınıftan düşürülmüştür. **Bunlar üç kısımdır;**

1- Peygamberimiz (s.a.v)'ın kendileri ve kavimleri Müslüman olsun diye öşür ve zekât verdiği kimseler.

2- Müslüman oldular fakat inançları zayıftı. İnançlarını kuvvetlendirmek için kendilerine zekât verilen kimseler.

3- Şerlerini defetmek için kendilerine zekât verilen, Arapların başkanları olan kimseler. Bunlar 13 kişiydi;

Ebu Süfyân b. Harb, Safvan b. Ümeyye, Uyeyne b. Husayn, Akra b. Habis, Alkame b. İkrime, Abbas b. İkrime, Abbas b. Mirsad ve bunlara benzeyen kimselerdir.

Eğer bir kimse, **"Bunlar kâfir oldukları hâlde fakirlerin hakkı olan zekât bunlara verilir?"** diye sorarsa; **"Kâfirlerin şerlerini defetmek fakir ve zenginler üzerine vaciptir. Bu takdirde onlara fakirlerin malından bir şey vererek şerlerini defetmek cihat yerine geçer"** diye cevap verilir.

Peygamberimiz (s.a.v)'den sonra, Ebu Bekir (r.a)'ın hilâfeti zamanında, Onlar icma' ile zekât sınıfından düşürülmüştür.

Kalpleri İslâmiyet'e yatıştırılmak istenen kimseler, kendilerine zekât verilmesi için Ebu Bekir (r.a)'a arzuhâl vermişler. Ebu Bekir (r.a) onlara zekât verilmesi için Ömer (r.a)'e bir mektup yazmıştı. Bunlar mektubu Hz. Ömer (r.a)'e verdiklerinde, Ömer (r.a) mektubu yırtmış ve; **"Resul-ü Ekrem (s.a.v) size kalplerinizi yatıştırmak için zekât vermişlerdir. Ama şimdi Allah'û Teâlâ İslâm Dinini aziz kılıp, size ihtiyaç kalmamıştır. Bundan sonra ya İslâm, ya kılıç vardır"** demiştir. Bundan tekrar Hz. Ebu Bekir (r.a)'a gelerek, **"Verdiğiniz mektubu Ömer (r.a) yırttı ve bize, "Ya İslâm, ya kılıç!"** dedi. Halife siz misiniz yoksa Ömer (r.a) midir?" deyince, Hz. Ebu Bekir (r.a); **"İnşallah o da halifedir"** diye cevap vermiştir.

Böylece onlar, icmâ ile zekât sınıfından düşürülmüştür. Bunlara zekâtın verilmesi ayet-i kerimeyle sabit olmuşken; Peygamber (s.a.v)'den sonra bunun kaldırılması hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Bazıları; ayet-i kerimeyle sabit olan bir şeyin icmâ ile hükmünün kaldırılmasını caiz görmüşlerdir. Zira **"İcmâ"** ayet-i kerime gibi kesin delildir. Ama bu; Mezhepte caiz değildir.

Bazıları; **"İlletin sona ermesiyle, hüküm de sona erer. Ramazan Orucunun Ay'ın bitmesiyle sona erdiği gibi"** demişlerdir.

Bu da kabul edilmemiştir. Çünkü hükmün baki olmasında illete ihtiyaç yoktur.

En doğru kavl; Peygamberimiz (s.a.v) zamanında bunlara zekât vermek İslâmiyet'i kuvvetlendirmek içindi. Zira o zaman, İslâmiyet zayıf, küfür ehli ise görünüşte kuvvetli idi. O zaman bunlara zekât vermek dini kuvvetlendirmek ve aziz kılmak içindi. İslâmiyet kuvvetlenip, vaziyet değişince, bu defa dinin kuvvetli ve aziz olması onlara zekât vermemekte oldu. Bundan dolayı onlara zekât vermemek icmâ ile düşmüştür.

ZEKÂT VERİLECEK KİMSELER

1- Nisâb miktarı malı olmayan fakirler.

2- Hiçbir şeye sahip olmayan miskinler. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ

"Yahut (açlık ve çıplaklıktan) **toprakta sürünen bir yoksula"** (El-Beled Suresi; 16) buyurmuştur.

Bazıları, **"Fakir hiçbir şeye sahip olmayan kimse, miskin ise nisap miktarı malı bulunmayan kimsedir"** demişlerdir.

3- Zekât toplamak için tayin edilen memur (tahsildar)a zengin olsa bile, çalıştığına karşılık olarak zekât mallarından verilir.

4- Bir para karşılığında azat edilmek üzere efendisiyle anlaşma yapmış olan köle ve cariyelere verilir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'e bir kimse gelerek; **"Ya Resulullah; benim Cennete gitmeme sebep olacak bir amel söyleyiniz"** dediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v), **"Köle azat etmek; köle azat ediniz"** buyurmuşlardır.

5- Borcundan fazla nisap miktarı malı bulunmayan borçlulara verilir.

6- Ebu Yusuf (r.a)'a göre; Allah yolunda savaşmak istediği hâlde yiyeceği, silâh ve teçhizatı olmadığından harbe katılamayan gazilere verilir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; yolda kalmış hacıların fakir olanlarına verilir. Bir kimse Peygamberimiz (s.a.v)'e; **"Allah yolunda bir deve hazırladım"** diye arz ettiğinde Resul-ü Ekrem (s.a.v); **"Fakir hacılardan birisini bindir"** diye emretmişlerdir. Zekâtın asıl sarf edileceği kimseler fakirlerdir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

خُذْهَا مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَرُدَّهَا لِفُقَرَائِهِمْ

"Zekâtı zenginlerden al, fakirlerine ver!" buyurmuşlardır.

7- Memleketinde malı olup, fakat yanında bir şeyi bulunmayan yolculara verilir. Bunlara, **"İbn-i Sebil (Yol oğlu)"** denir. İbn-i Sebil denmesinin sebebi, devamlı yolda bulundukları içindir. Sanki bunlar yol çocukları olmuşlardır. Sofilere, **"İbnü'l-vakt (Vaktin oğlu)"** denildiği gibi.

Zekât bunlardan birine verileceği gibi ikisine, üçüne veya hepsine de verilebilir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; zekât bu yedi sınıfın her birinden üç kişiye verilmedikçe caiz değildir. Mesela; Bir kimse malının üçte birini bu yedi sınıfa vasiyet etse, bu sınıflardan birisini mahrum etmek caiz değildir.

İmam-ı Şafiî (r.a)'nin delili; ayet-i kerimedeki temlik için olan **"lâm"** gerçek mülkü icâb ettirmese bile, istihkakı ifade eder. Şu hâlde bu yedi sınıfın hak sahibi oldukları açıktır.

Biz, Hanefilerin delili; ayet-i kerimedeki **"lâm"** bu yedi sınıfın hak sahibi olduğunu ispat için değil, zekâtın sarf edileceği kimseleri beyan içindir. Bilhassa İbn-i Abbas (r.a), **"Bu ayet-i kerimede murad edilen; hak sahiplerini beyan değil, zekâtın verileceği kimseleri beyandır. Bunlardan hangisine zekât verilirse kifayet eder"** demiştir. Nitekim namazda. Kıbleye dönmek emredilmiştir. Kâbe-i Muazzama'nın bir cüzüne dönmekle emre uyulmuş olur. Allah'û Teâlâ (c.c) bu sınıfları muhtaçlardan en üstün olan vasıflar ile zikretmiştir. Biz, bundan kastedilenin muhtaçların ihtiyacını gidermek olduğunu anladık. Bu takdirde sınıfların hepsi gerçekte mana bakımından bir sınıf olmuş olur.

Zekât mescit yapmak veya cenazeyi kefenlemek için verilmez. Zira zekâtta vacip olan, zekât veren kimsenin zekâtlık malını mülkünden çıkarıp bir fakire, mülkü olmak üzere vermesidir. Zekâtın rüknü, zekâtlık malı fakire mülk edindirmektir.

Ölü kefenlemede mülk edindirme yoktur. Hatta bir ölüyü kurt yese, O ölünün kefeni mirasçılarının değil, kefenleyenin olur. Bir cenazenin borcunu ödemek için de zekât verilmez. Bunda da mülk edindirme yoktur.

Zekât parasıyla köle azat edilemez. Zira azat etmekte, mülkü dü-

şürmek vardır, mülk edindirmek yoktur.

Müslüman olmayanlara zekât verilmez. Ama zekâttan başka sadakalar verilebilir.

Hangi maldan olursa olsun, nisap miktarı malı bulunan zenginlere zekât, adak verilmez. Zenginin kölesine veya küçük çocuğuna zekât verilmez. Zira kölenin kendisi ve sahibi olduğu mal efendisine aittir. Çocuk ise, babasının malıyla zengin sayılır. Zenginin fakir ve Müslüman olan büyük oğluna, fakir ve Müslüman olan karısına zekât verebilir.

Haşim oğullarına ve onların azatlılarına zekât, öşür, kefaret ve adak gibi diğer vacip sadakalar verilemez. Zira bunlar insanların mallarının kiri ve yıkıntısıdır. Haşim oğullarından murad, Peygamberimiz (s.a.v)'in amcaları Hz. Abbas (r.a) ile Haris (r.a)'in evlat ve torunlarından Hz. Ali (r.a) ile kardeşleri Cafer (r.a) ve Akil (r.a)'in soyundan ibarettir. Zira Peygamberimiz (s.a.v)'in neseb-i şerifleri, Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdi Menâf'tır. Haşim oğullarına sadakanın verilip, verilmemesinde ihtilâf vardır. Bazıları, **"Vacip olan sadaka ile nafile olan sadaka arasında fark yoktur. Vakıf malları da Haşim oğullarına helâl değildir"** demişlerdir. Bedâyi'de; **"Vakfeden kimse, vakfettiği maldan Haşim oğullarına bir şey verilmesini şart koşsa caizdir"** denilmiştir. Bazıları, **"Nafile olan sadakanın Haşim oğullarına verilmesi helâldir. Zira farz zekât ile mal sahibinden borç düştüğü gibi, nafile sadaka ile mal sahibinden borç düşmez"** demişlerdir.

Ebu Cafer-i Tahâvî, **"Emâlî Şerhi"**nde; **"İmam-ı A'zam (r.a)'dan bütün sadakaların Haşim oğullarına verilmesi caizdir. Bunların haram olması Peygamberimiz (s.a.v)'in Asr-ı Saadetinde idi. Çünkü bunlara ganimetten alınan beşte birin, beşte biri verilirdi. Peygamberimiz (s.a.v)'in Ebedî âleme gitmeleri ile bu hisseleri düşmüştür"** diye rivayet etmiştir.

Zekât veren kimse, zekâtını ne kadar yukarı çıkarsa çıksın babasına, anasına ve dedelerine, ne kadar aşağı inerse insin çocuklarına ve torunlarına veremez.

Menfaatleri ortak olduğu için karısına da veremez. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kadın, kocasına zekâtını veremez. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; verebilir. İbn-i Mesud (r.a)'un karısı, Peygamberimiz (s.a.v)'den kocasına zekât verip, veremeyeceğini sorduğunda Peygamberimiz (s.a.v);

لَكِ اَجْرَانِ اَجْرُ الصَّدَقَةِ وَ اَجْرُ الصِّلَةِ

"Senin için iki mükâfat vardır. Biri sadaka (zekât), **diğeri yakınlık mükâfatıdır"** buyurmuşlardır. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bu nafile olan sadaka hakkındadır.

Zekât veren kimse zekâtını kölesine, mükâtebine, müdebberine, ümm-ü veledine veremez. Zekât bunlara verildiği takdirde, menfaat kendisine ait olmuş olur. Yine zekât veren kimse, zekâtını bir kısmı azat edilmiş kölesine veremez. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; bu köle mükâteb hükmündedir. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu köleye, borçluya benzediği için zekât verilebilir.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; zekât veren kimse zekâtını, araştırıp, zekâta ehil zannettiği bir şahsa verir de, O kimsenin zengin, Haşimi, kâfir, babası veya oğlu olduğu anlaşılsa, o zekât kifayet eder. Bunların delili; Yezid (r.a), zekâtını dağıtmak için bir kimseyi vekil tayin etmiş. O şahıs zekâtlık malı dağıtırken Yezid (r.a)'in oğlu Maan' (r.a)'a da vermiş. Sabahleyin Yezid (r.a) zekâtını oğlunun elinde görünce oğlunu alıp Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in yüce huzurlarına varmış ve hadiseyi anlatmış. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem (s.a.v);

لَكَ عَانَوَيْتَ يَايَزِيدُ ، وَلَكَ مَا اَخَذْتَ يَامَعْنُ

"Ey Yezid senin için niyet ettiğin şey vardır. Ey Maan' senin için de aldığın şey vardır" buyurmuşlardır.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bu şahıslara verilen zekâtın tekrar verilmesi lâzımdır. Çünkü yerine verilmemiştir.

Zekât veren kimse, zekâtını araştırıp zekât verilecek kimse zannederek, kendi kölesine veya mukâtebine verse kifayet etmez; tekrar vermesi lâzımdır. Zira kölesi ve mükâtebi kendi ehlinden olduğundan zekât mülkünden çıkmamıştır.

Verilen zekâtın bir fakirin en az bir günlük ihtiyacını giderebilecek miktarda olması mendubtur.

Borçlu olmayan bir fakire, nisap miktarı veya daha fazla zekât verilmesi mekruhtur. Ama borçlu olan fakire nisap miktarından fazla zekât verilmesinde beis yoktur.

Zekâtın başka memlekete gönderilmesi mekruhtur. Zira komşuluk hakkı gözetilmemiş olur. Ancak, gönderilecek kimseler kendi akrabası olursa mekruh değildir. Çünkü bunda hem zekât hem akrabalık mükâfatı vardır. Yahut başka memleketteki fakirler, kendi memleketindeki fakirlerden daha fazla muhtaç olurlarsa, zekâtın gönderilmesi mekruh değildir. Zira zekâtın verilmesinden murad muhtaçların ihtiyacını gidermektir.

Bir günlük yiyeceği olan kimsenin dilenmesi caiz değildir.

Beyt'ül mal (Devlet hazinesi)'de toplanan mallar dört kısımdır;

1- Hayvanlardan alınan zekâtlar, öşürler. Mallarının korunmasına karşılık yollarda tahsildarların tüccarlardan aldığı vergiler. Bunların sarf edileceği yerler ise Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ

"Sadakalar (zekâtlar) **ancak fakirler ve yoksullara mahsustur."** kavl-i şerifinde beyan olunduğu üzere sekiz sınıftır.

1- Kalpleri İslâmiyet'e yatıştırılmak istenen sınıf düşürülerek yedi sınıf kalmıştır.

2- Ganimetlerden, madenlerden, definelerden alınan beşte birdir. Bunların sarf edileceği yerler ise Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ

"Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Resulünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur" (Enfâl Suresi; 41) kavl-i keriminde beyan edilen yerlerdir.

Allah (c.c)'ın sehmi ile Resulün sehmi birdir. Allah (c.c)'ın ismi teberrük için ve bu malın faziletini ortaya koymak için zikredilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v)'in sehmi, vefatlarıyla düşmüştür. Biz, Hanefilerce akrabalarının sehmi de düşmüştür. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; sabittir.

Zamanımızda bu malların sarf edildiği yer üç kısımdır;

a) Yetimler,

b) Yoksullar,

c) Yolcular.

3- Kendilerine emân verilen kâfirler ile İslâm memleketinde yaşayan Zimmîlerden alınan haraç ile cizyedir. Bunların harcandığı yerler kervansarayların, köprülerin ve sınırların yapımı ve valilerin, kadıların, müftülerin, okulların, devlet memurlarının giderleridir.

Sözün kısası, bu kısmın geliratı memleketin ve Müslümanların kalkınması için sarf edilir.

4- Varisi olmayan kimselerin ölümlerinde Beyt'ül mal'a kalan mallardır. Bunlar hastaların nafakasına, ilaçlarına, fakirlerin cenazesine, sahipsiz çocukların bakımına ve cinayetlerinin diyetine, çalışamayacak hâlde olanların nafakasına harcanır. Sultanlar, valiler üzerine, toplanan dört kısım malları yerlerine harcamak vaciptir. Gayetü'l-Beyan'da böylece yazılıdır.

ـ بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ ـ

هِيَ وَجِبَةٌ عَلَى الْحُرِّ الْمُسْلِمِ الْمَالِكِ لِنِصَابِ فَاضِلٍ عَنْ حَوَائِجِهِ الْاَصْلِيَّةِ وَاِنْ لَمْ يَكُنْ نَامِيًا. وَبِهِ تَحْرُمُ الصَّدَقَةُ. وَتَجِبُ الْاُضْحِيَةُ عَنْ نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ الصَّغِيرِ الْفَقِيرِ وَعَبْدِهِ لِلْخِدْمَةِ وَلَوْ كَافِرًا وَكَذَا مُدَبَّرُهُ وَاُمُّ وَلَدِهِ لاَعَنْ زَوْجَتِهِ وَوَلَدِهِ الْكَبِيرِ وَطِفْلِهِ الْغَنِيِّ بَلْ مِنْ مَالِ الطِّفْلِ وَالْمَجْنُونُ كَالطِّفْلِ وَلاَ عَنْ عَبْدِهِ لِلتِّجَارَةِ وَلاَ عَنْ عَبْدٍ اُبِقَ اِلاَّ بَعْدَ عَوْدِهِ وَلاَ عَنْ عَبْدٍ اَوْ عَبِيدَيْنِ بَيْنَ اِثْنَيْنِ وَعِنْدَهُمَا تَجِبُ عَلَى كُلِّ فِطْرَةُ مَايَخُصُّهُ مِنَ الرُّؤْسِ دُونَ الْاَشْقَاصِ وَلَوْ بَيْعِ بِخِيَارٍ فَعَلَى مَنْ يَتَقَرَّرُ الْمِلْكُ لَهُ وَتَجِبُ بِطُلُوعِ فَجْرِ يَوْمِ الْفِطْرِ. فَمَنْ مَاتَ قَبْلَهُ اَوْ اَسْلَمَ اَوْ وُلِدَ بَعْدَهُ لاَتَجِبُ فِطْرَتُهُ. وَصَحَّ تَقْدِيمُهَا بِلاَ فَرْقٍ بَيْنَ مُدَّةٍ وَمُدَّةٍ وَنُدِبَ اِخْرَاجُهَا قَبْلَ صَلاَةِ الْعِيدِ. وَلاَ تَسْقُطُ بِالتَّأْخِيرِ. وَهِيَ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ وَدَقِيقِهِ اَوْ سَوِيقِهِ اَوْ صَاعٍ مِنْ تَمْرٍ اَوْ شَعِيرٍ وَالزَّبِيبُ كَالْبُرِّ وَعِنْدَهُمَا كَالشَّعِيرِ وَهُوَ رِوَايَةُ الْحَسَنِ عَنِ الْاِمَامِ، وَالصَّاعُ مَايَسَعُ ثَمَانِيَةَ اَرْطَالٍ بِالْعِرَاقِي مِنْ نَحْوِ عَدَسٍ اَوْ مُخٍّ. وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ خَمْسَةُ اَرْطَالٍ وَثُلُثُ رِطْلٍ. وَلَوْ دَفَعَ مَنَوَيْ بُرٍّ صَحَّ خِلاَفًا لِمُحَمَّدٍ. وَدَفْعُ الْبُرِّ فِي مَكَانٍ تُشْتَرَى بِهِ الْاَشْيَاءُ فِيهِ اَفْضَلُ وَعِنْدَ اَبِي يُوسُفَ الدَّرَاهِمُ اَفْضَلُ.

FITIR SADAKASI

Fıtır sadakası, bir ibadettir. Fıtır sadakası başkasından dolayı verilmesi vacip olduğu için, kendisinde meşakkat, sıkıntı manası vardır. Fıtır sadakası verilirken niyet şarttır. Fıtır sadakasında, akıllı ve erginlikçağında olmak da şart değildir. Aslî ihtiyacından fazla nisap miktarı mala sahip olan, bu mal artmasa ve üzerinden bir sene geçmese bile hür ve Müslüman üzerine Fıtır Sadakası vaciptir. Bu nisap miktarından murad; yirmi miskal altın veya iki yüz dirhem gümüş veyahut bunların kıymetlerne eşit bir maldır. Bir kimse, bu nisap mala sahip olunca, kendisine sadaka (zekât) almak haram olur. Kurban kesmek de vacip olur.

Fıtır sadakası vaciptir. Vacip olması ıstılah manası üzerinedr; Yani şüpheli delil ile sabit olandır. Bunun için, inkâr eden kâfir olmaz. Zira amelen vacip, itikâden değildir.

Fıtır sadakasının vacip olduğuna delil, Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اَدُّوا عَنْ كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ صَغِيرٍ اَوْ كَبِيرٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ اَوْصَاعًا مِنْ شَعِيرٍ

"Siz fıtır sadakasını buğdaydan yarım sa', arpadan bir sa' olmak üzere her hür, küçük veya büyük köleden dolayı veriniz" hadis-i şerifindeki, **"Veriniz!"** emr-i şerifidir.

Buradaki vacip, farz ile sünnet arasındadır. İmam-ı Mahbûbî (r.a) **"İslâmiyet'te vacip yedi kısımdır;**

1- Fıtır sadakası,

2- Yakın akrabalara bakmak,

3- Vitir namazı,

4- Kurban kesmek,

5- Umre,

6- Kadının kocasına hizmeti,

7- Ana, babaya hizmet gibi," demiştir.

Fıtır sadakasını, nisap miktarına malik olan zenginin vermesi şarttır. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

لاَصَدَقَةَ اِلاَّ عَنْ ظَهْرِ غِنًى

"Sadaka, ancak zenginin sırtından (lâzım)**dır"** buyurmuşlardır.

Nisap üç nev'idir;

1- Zekâtın verilmesi farz olan nisaptır.

2- Sadaka (zekât) almanın haram olması, kurban kesmenin vacip olması. Fıtır sadakası vermenin vacip olması, yakın akrabaya bakmanın vacip olması gibi nisaptır. Bunda nisabın çoğalması ve üzerinden bir senenin geçmesi şart değildir.

3- Günlük yiyeceğe malik olma nisabıdır. Bununla dilenmek haram olur. Bazıları, **"Elli dirheme malik olan kimseye dilenmek haramdır"** demişlerdir.

Nisap miktarına malik olan her Müslüman'ın sadaka-i fıtır'ı kendisi, fakir olan küçük çocuğu, kâfir bile olsa hizmetkârı olan kölesi, müdebberi, ümm-ü veledi için vermesi vaciptir. Fakat karısının, büyük çocuğunun, zengin olan küçük çocuğunun sadaka-i fıtrını vermekle mükellef değildir.

Zengin küçük çocuğunun sadaka-i fıtrını, Onun malından verir. Bu, İmam-ı A'zam ile Ebu Yusuf (r.a)'a göredir.

İmam-ı Muhammed ile İmam-ı Züfer (r.a)'e göre; zengin olanküçük çocuğun sadaka-i fıtır'ı babasının üzerine vaciptir. Kıyas olan da budur. Eğer, çocuğun malından verirse ödemesi lâzım gelir.

Sadaka-i fıtır, şeriatta malın zekâtı gibi zekâttır. Bu yüzden küçük üzerine vacip değildir. Zira sadaka-i fıtır bir ibadettir, küçük çocuk ise ibadete ehil değildir.

Kaçan köle için de, sadaka-i fıtır vacip değildir, geri dönerse vaciptir. Deli de çocuk gibidir. İmam-ı A'zam'la Ebu Yusuf (r.a)'a göre; deli fakir ise babası verir, zengin ise Onun malından verir.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; babası verir.

Mükâbeten, ticaret için olan kölelerden, iki kişi arasında müşterek olan bir köle veya birkaç köleden dolayı Sadaka-i fıtır vacip değildir. Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; iki kişi arasında ortak oan kölelerden sahiplerinin üzerine baş olarak kölelerin fıtrasını vermelerivaciptir. Fakat her birine bir baş düşmeyen kölenin sadaka-i fıtrı vacip değildir.

Bunlara göre, köleleri taksim etmek caizdir. Mesela iki kinsenin dört kölesi olsa, her birine iki kölenin fıtrasını vermek vaciptir, eğerüç köleleri olsa, her birinin üzerine bir kölenin fıtrası vaciptir, üçüncüsü muaftır.

Bazıları; "Sadaka-i Fıtrın vacip olmaması, üç imamın ittifak iledir. Zira ortaklardan her birinin nasibi, taksimden önce toplanmayıp köleye tamamen malik değildir. Tam bir köleye malik olmayan kimseye, o kölenin fıtrası vacip değildir" demişlerdir.

Bir köle muhayyer olarak satılsa, o kölenin Fıtır sadakası kimin üzerinde kalırsa, Onun vermesi vaciptir. Alış-veriş bozulursa saıcının, bozulmazsa alıcının vermesi lâzımdır.

Fıtır sadakası, Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğmasıyla vacip olur. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; Ramazan'ın son akşamı güneşin batmasından itibaren vacip olur. Sadaka bayrama nispet edilmişir. Güneşin batmasıyla vacip olur. Biz, Hanefilerce; sadaka güne nispet edilmiştir. Bu takdirde Bayramın birinci günü fecrin doğmasından itibaen sadaka-i fıtır vacip olur.

Ramazan bayramının ilk günü, fecir doğmadan önce ölen veya fakir düşen veya fecir doğduktan sonra Müslüman olan veya dünyaya gelen kimselere sadaka-i fıtır vacip değildir.

Fıtır sadakası, Bayramın birinci günü fecrin doğmasından itibaren vacip olursa da, bundan önce vermek, sonra vermek de caizdir.

Hulâsa'da; **"Bir kimse on yıllık veya daha fazla senelerin Fıtır sadakasını verse caizdir"** denilmiştir.

Hasan b. Ziyâd (r.a); "Kurban Bayramından önce kurbanın kesilmesi caiz olmadığı gibi, Fıtır sadakasının da önce verilmesi caiz değildir" demiştir.

Halef b. Eyüp (r.a); "Fıtır sadakasının, Ramazan girdikten sonra verilmesi caizdir" demiştir.

Nûh b. Meryem (r.a); "Fıtır sadakasının, Ramazan-ı Şerifin yarısından sonra verilmesi caizidir" demiştir.

Fıtır sadakasının, Bayram namazına çıkmadan önce verilmesi mendubdur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) namaza çıkmadan önce fıtır sadakasını kendileri verirler ve;

أَغْنُوهُمْ عَنِ الْمَسْئَلَةِ

"Fakirleri dilenmekten müstağni kılın!" buyurmuşlardır.

Fıtır sadakası; Bayram namazından sonraya bırakılırsa, yine verilmesi vaciptir. Sadaka-i fıtır buğdaydan, undan, kavrulmuş undan, yarım sa' hurmadan, arpadan bir sa'dır. Kuru üzüm, buğday gibidir. Kuru üzümün, buğdaya benzemesi Camiü's-Sağir'in rivayetidir. Zira kuru üzüm ile buğday manada birbirine yakındır. İkisinin de hiçbir şeyi atılmadan hepsi yenir. Ama hurma ile arpa, bunlara benzemez. Hurmanın çekirdeği, arpanın kepeği atılır. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kuru üzüm arpa gibidir. Kuru üzümün, arpa gibi olması İmam-ı A'zam (r.a)'dan Hasan b. Ziyad (r.a)'ın rivayetidir. Zira kuru üzüm ile kuru hurma meyve olmakta ve tatlılıkta birbirine yakındır.

Sa'; Mercimek ve börülce gibi şeylerden, içine sekiz **ırakî rıtl** sığan bir ölçektir. Rıtl, yirmi **istar**dir. Bir istar, altı buçuk **dirhem**dir. Bir rıtl, yüz otuz dirhemdir. Buna göre; bir sa' bin kırk dirhem eder. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bir sa' beş Irakî rıtl ile bir rıtlın üçte biridir.

(Bir ırakî sa'; 1040 dirhem-i şer'i eder ki, 910 dirhem-i örfi'ye eşittir. O hâlde 520 dirhem-i şer'i de 455 dirhem-i örfiye eşit olur.

Kesirlere bakılmazsa, 1040 dirhem-i şer'i 2,917kg; 1040 dirhem-i örfi de 3,333kg eder. Buna göre, 520 dirhem-i şer'i 1,458kg; 520 dirhem-i örfi de 1,667kg eder.

Bir kilogram, 357 dirhem-i şer'iye ve 312 dirhem-i örfi'ye eşittir.

Bir kilo miktarındaki bir şeyin; mesela buğdayın fiyatı beş lira olsa,

1,667 kg'ın fiyatı ne eder? Mesela;

1,667 X 5= 83,35 (Yani 83 lira 35 kuruş eder.)

Bir kimse iki men (520 dirhem) buğday verse sahih olur. Ama İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; sahih değildir. Muteber olan ölçektir, tartı değildir. Buğday ile alış-veriş yapılan yerde buğday vermek efdaldir. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; para vermek daha efdaldir.

ـ كِتَابُ الصَّوْمِ ـ

هُوَ تَرْكُ الْاَكْلِ وَالشُّرْبِ وَالْوَطْئِ مِنَ الْفَجْرِ اِلَى الْغُرُوبِ مَعَ نِيَّةٍ مِنْ اَهْلِهِ وَهُوَ مُسْلِمٌ عَاقِلٌ طَاهِرٌ مِنْ حَيْضٍ وَنِفَاسٍ. وَصَوْمُ رَمَضَانَ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ مُكَلَّفٍ اَدَاءً وَقَضَاءً وَصَوْمُ الْمَنْذُورِ وَالْكَفَّارَةِ وَاجِبٌ وَغَيْرُ ذٰلِكَ نَفْلٌ. وَصَوْمُ الْعِيدَيْنِ وَاَيَّامِ التَّشْرِيقِ حَرَامٌ وَيَجُوزُ اَدَاءُ رَمَضَانَ وَالنَّذْرِ الْمُعَيَّنِ بِنِيَّةٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاِلَى مَاقَبْلَ نِصْفِ النَّهَارِ لَاعِنْدَهُ فِى الْاَصَحِّ وَبِمُطْلَقِ النِّيَّةِ وَبِنِيَّةِ النَّفْلِ وَصَوْمُ رَمَضَانَ بِنِيَّةٍ وَاجِبٍ اٰخَرَ لِلصَّحِيحِ الْمُقِيمِ لَاالنَّذْرُ الْمُعَيَّنُ بَلْ عَمَّا نَوَاهُ. وَلَوْ نَوَى الْمَرِيضُ اَوِ الْمُسَافِرُ فِيهِ وَاجِبًا اٰخَرَ وَقَعَ عَمَّا نَوَى وَعِنْدَهُمَا عَنْ رَمَضَانَ. وَالنَّفْلُ كُلُّهُ يَجُوزُ بِنِيَّةٍ قَبْلَ نِصْفِ النَّهَارِ. وَالْقَضَاءُ وَالنَّذْرُ الْمُطْلَقُ وَالْكَفَّارَاتُ لَاتَصِحُّ اِلَّا بِنِيَّةٍ مُعَيَّنَةٍ مِنَ اللَّيْلِ. وَيَثْبُتُ رَمَضَانُ بِرُؤْيَةِ هِلَالِهِ اَوْ بِعَدِّ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ. وَلَا يُصَامُ يَوْمُ الشَّكِّ اِلَّا تَطَوُّعًا وَهُوَ اَحَبُّ اِنْ وَافَقَ صَوْمًا يَعْتَادُهُ وَاِلَّا فَيَصُومُ الْخَوَاصُّ وَيُفْطِرُ غَيْرُهُمْ بَعْدَ نِصْفِ النَّهَارِ. وَكُرِهَ صَوْمُهُ عَنْ رَمَضَانَ اَوْ عَنْ وَاجِبٍ اٰخَرَ. وَكَذَا اِنْ نَوَى اِنْ كَانَ رَمَضَانَ فَعَنْهُ وَاِلَّا فَعَنْ نَفْلٍ اَوْ عَنْ وَاجِبٍ اٰخَرَ. وَصَحَّ فِى الْكُلِّ عَنْ رَمَضَانَ اِنْ ثَبَتَ وَاِلَّا فَمَا نَوَى اِنْ جَزَمَ وَنَفْلٍ اِنْ رَدَّ. وَاِنْ قَالَ اِنْ كَانَ رَمَضَانَ فَاَنَا صَائِمٌ عَنْهُ وَاِلَّا فَلَا لَايَصِحُّ وَلَوْ ثَبَتَ رَمَضَانِيَّتُهُ وَلَا يَصِيرُ صَائِمًا. وَاِذَا كَانَ بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ قُبِلَ فِى هِلَالِ رَمَضَانَ خَبَرُ عَدْلٍ وَلَوْ عَبْدًا اَوْ اُنْثَى اَوْ مَحْدُودًا فِى قَذْفٍ تَابَ وَلَا يُشْتَرَطُ لَفْظُ الشَّهَادَةِ. وَفِى هِلَالِ الْفِطْرِ وَذِى الْحِجَّةِ شَهَادَةُ حُرَّيْنِ اَوْ حُرٍّ وَحُرَّتَيْنِ بِشَرْطِ الْعَدَالَةِ وَلَفْظِ الشَّهَادَةِ لَا الدَّعْوٰى. وَاِنْ لَمْ يَكُنْ بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ فَلَابُدَّ فِى الْكُلِّ مِنْ جَمْعٍ عَظِيمٍ يَقَعُ الْعِلْمُ بِخَبَرِهِمْ وَفِى رِوَايَةٍ يُكْتَفٰى بِاثْنَيْنِ. وَقَالَ الطَّحَاوِى يُكْتَفٰى بِوَاحِدٍ اِنْ جَاءَ مِنْ خَارِجِ الْبَلَدِ اَوْ كَانَ عَلٰى مَكَانٍ مُرْتَفِعٍ. وَلَوْ صَامُوا ثَلٰثِينَ وَلَمْ يَرَوْهُ حَلَّ الْفِطْرُ اِنْ صَامُوا بِشَهَادَةِ اِثْنَيْنِ وَاِنْ بِشَهَادَةِ وَاحِدٍ لَايَحِلُّ. وَمَنْ رَاٰى هِلَالَ رَمَضَانَ وَالْفِطْرِ وَرُدَّ قَوْلُهُ صَامَ وَاِنْ اَفْطَرَ قَضٰى فَقَطْ. وَيَجِبُ عَلَى النَّاسِ اِلْتِمَاسُ الْهِلَالِ فِى التَّاسِعِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ شَعْبَانَ وَمِنْ رَمَضَانَ وَاِذَا ثَبَتَ ى مَوْضِعٍ لَزِمَ. وَقِيلَ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ.

ORUÇ BAHSİ

Savm (Oruç); Lügatte her neden olursa olsun, her vakitte kendini tutmaktan ibârettir.

Allah'û Teâlâ (c.c)'nın Hz. Meryem'den hikâye ederek;

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا

"(Hz. Meryem) **şüphe yok ki Ben, O çok esirgeyici** (Allah'a) **oruç adadım"** (Meryem Suresi; 26) buyurduğu gibi. Ayet-i kerimede ki savm (oruç)tan murad; söz söylememekten ibarettir. Peygamberimiz (s.a.v);

صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَ مَنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ بَقِيَّةَ يَوْمٍ

"Aşûrâ (Muharrem ayının onuncu) **günü oruç tutunuz. Kim yemiş ise, günün kalan kısmını oruçlu geçirsin"** buyurmuştur.

Savm (Oruç); Şeriatta, ehil olanın tanyeri ağarmadan niyet edip başlayarak, Güneş batıncaya kadar yiyip, içmek ve cinsi münasebetten kendisini tutmasıdır.

ORUCU TUTMAYA EHİL OLMANIN ŞARTLARI

Müslüman, akıllı, erginlik çağında bulunmak, ayrıca kadınlar için âdet ve loğusalıktan temiz olmaktır.

Orucun başlangıcının tanyeri ağarmadan olduğu, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ

"(Bütün gece) **fecr**(-i sâdık) **olan ak iplik, kara iplikten size açılıncaya kadar yiyin için."** (Bakara Suresi; 187) kavl-i kerimiyle sabittir.

Orucun bitiminin, güneşin batması olduğu da, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى اللَّيْلِ

"Sonra geceye (Güneş batıncaya) **kadar orucu tamamlayınız."** (Bakara Suresi; 187) kavl-i kerimiyle sabittir.

Ramazan orucu edâ olsun, kaza olsun erginlik çağına girmiş Müslüman her kadın ve erkek üzerine farzdır. Farziyyeti kitap, sünnet ve icma-i ümmet ile sabittir. Bundan dolayı, onu inkâr eden kâfir olur.

Kitaptan delil; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ

"Üzerinize oruç farz kılındı!" (Bakara Suresi; 183) kavl-i kerimidir.

Sünnetten delil; Peygamberimiz (s.a.v)'in;

بُنِىَ الْاِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَ اِقَامِ الصَّلاَةِ وَ اِيتَآءِ الزَّكَاةِ وَالحَجِّ وَ صَوْمِ رَمَضَانَ

"İslâm beş temel üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı tam olarak vermek, Hacca gitmek, Ramazan orucunu tutmak" hadis-i şerifidir.

Peygamberimiz (s.a.v) zamanından itibaren, zamanımıza kadar orucun farz olduğuna icma-i ümmet de vardır.

Edasının farz olması, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

"İçinizden kim o Ay (Ramazan)**'a yetişirse, onu tutsun"** (Bakara Suresi; 185) kavl-i kerimiyle sabittir.

Kazasının farz olması da, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

"Artık sizden kim (o günlerde) **hasta yahut seferde olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde** (tutsun)**"** (Bakara Suresi; 184) kavl-i kerimiyle sabittir.

Adak ve Kefaret oruçları vaciptir. Bunlardan başka olan oruçlar nafiledir. Adağın vacip olduğuna delil; Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ

"Adaklarını yerine getirsinler" (Hac Suresi; 29) ve

وَ اَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ

"Karşılıklı muahede yaptığınız vakit Allah'ın ahdini yerine getirin" (Nahl Suresi; 91) kavl-i kerimleridir.

Adak, icmâ-i ümmet ile de sabittir.

Ramazan Bayramının birinci günü ile Kurban Bayramının dört günü olmak üzere, senede beş günü oruç tutmak haramdır. Zira bu günlerde oruç tutmak yasaklanmıştır. Akabe b. Amir (r.a)'den;

نَهٰى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْفِطْرِ وَيَوْمِ النَّحْرِ وَ اَيَّامِ التَّشْرِيقِ

وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فِى الْاَيَّامِ الْمَنْهِيَةِ اِنَّهَا اَيَّامُ اَكْلٍ وَشُرْبٍ وَبِعَالٍ وَهُوَ الْمُبَاعَلَةُ اَىْ مَلاَعَبَةُ الرَّجُلِ اَهْلَهُ وَ قَالَ اَيْضًا اَلاَ لاَ تَصُومُوا هٰذِهِ الْاَيَّامَ

"Peygamberimiz (s.a.v)'in Ramazan Bayramının birinci gününü ve Kurban Bayramının birinci günü ile Teşrik günleri olan ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri oruç tutmayı yasaklayarak, bu günler yeme, içme ve erkeğin ailesiyle eğleneceği günlerdir. Dikkat edin, bu günlerde oruç tutmayınız" buyurdukları rivayet edilmiştir.

Ramazanın eda ve belirli adak oruclarının geceden veya şer'i gündüzün yarısından önce niyet edilerek tutulması caizdir. Fakat şer'i gündüzün ortasında yapılan niyetle tutulan oruç caiz değildir. Bu niyet hususunda yolcu ile mukim eşittir. Gündüz iki kısımdır; Biri, şer'i gündüz ki, fecr-i sadıktan Güneşin batmasına kadar olan zamandır. Bu takdirde şer'i gündüzün yarısı dahve-i kübrâ (kaba kuşluk)dır. Diğeri, lûgavi gündüz ki, güneşin doğmasından, batmasına kadar olan zamandır. Bu takdirde lûgavi gündüzün yarısı zeval vaktidir.

Ramazanın eda orucu ile belirli adak orucu mutlak niyet (**"Oruç tutmaya niyet ettim"** demek)le veya nafile oruca niyet (**"Nafile oruç tut-**

maya niyet ettim" demek)le sahih olur.

Biz, Hanefilerce Ramazan'da her gün için oruca niyet etmek lâzımdır. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; Ramazan ayının evvelinde bir niyet etmek kâfidir. Zira Ramazan orucu, bir ibadettir. Bu yüzden bir niyet kâfidir. Bir ay itikâf için, bir niyetin kifayet ettiği gibi.

Biz, Hanefilerin delili; her günün orucu başlıbaşına bir ibadettir. Zira iki günün arasına gece girer. Bu takdirde bütün Ramazan için bir niyet kâfi değildir. İtikâf buna benzemez. Zira itikâf bir ibadettir. Bir Ay'ın bütün zamanı itikâfla elverişlidir. Bu yüzden bir niyet kifayet eder.

Sıhhatli, mukim bir kimse Ramazanda üzerinde olan vacip bir orucu tutmaya niyet etse bile, o oruç yine Ramazan orucundan sayılır. Mesela; Sıhhat ve afiyet üzere bulunan mukim bir kimse, Ramazan ayında, üzerinde bulunan başka Ramazandan kazaya kalmış bir oruca niyet etse, o niyet ettiği oruç, içinde bulunduğu Ramazan orucundan sayılır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

اِذَا انْسَلَخَ شَعْبَانُ فَلاَ صَوْمَ اِلاَّ رَمَضَانُ

"Şaban ayı çıkınca, Ramazan orucundan başka oruç yoktur" buyurmuşlardır.

Bir kimse belirli bir günü oruç tutmak için adasa, o gün gelince daha önce üzerinde kazaya kalmış Ramazan orucunu niyet etse o günün orucu, adak orucu için olmayıp niyet ettiği kazaya kalmış Ramazan orucu sayılır.

Ramazan orucunun edası ile belirli adağın fark vardır.

Ramazan ayında oruç tutulması Cenab-ı Hak (c.c) tarafından tayin edilmiştir. Bu farz olan oruç, kendinden başka oruçlara meydan bırakmaz. Belirli adak orucu ise, o belirli günlerde oruç tutulmasını adayan kimse tarafından tayin edilmiştir. Bu yüzden Ramazan orucu kuvvetinde değildir.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; Ramazan ayında hasta veya yolcu üzerinde borç bulunan bir vacip oruca niyet etse, niyet ettiği oruç sayılır.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; niyet ettiği oruç sayılmayıp, Ramazan orucundan sayılır. Zira bunlara Ramazanda oruç tutmama ruhsatı meşakkat olmasın diye verilmiştir. Bunlar oruç tutmaya tahammül edince, sıhhati olan veya mukim olan kimseler gibi olmuşlardır.

Bütün nafile oruçlar şer'i gündüzün yarısından önce niyet etmekle sahih olur. Çünkü Hz. Âişe (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

اِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْخُلُ عَلَى نِسَآئِهِ وَيَقُولُ هَلْ عِنْدَكُنَّ مِنْ غِذَاءٍ فَاِنْ قُلْنَ لاَ يَقُولُ اِنِّي اِذَا صَائِمٌ

"Şüphe yok ki, Resulullah (s.a.v) ailelerinin yanına girer. Yanınızda yiyecek var mı? diye sorardı. Eğer yok derlerse, öyle ise oruçluyum (oruca niyet ettim)" buyurdukları rivayet edilmiştir.

Kaza, mutlak adak, kefaret oruçları, ancak geceden belirli niyet ile sahih olurlar.

Ramazan ayı hilâli görmekle veya Şaban'ı otuz gün saymakla sabit olur. Şaban-ı şerif'in yirmi dokuzuncu günü Güneş batınca bütün insanların hilâli araştırmaları vaciptir. Zira Resul-ü Ekrem (s.a.v);

اَشْهَدُ هَكَذَا هَكَذَا اَشَارَ بِأَصَابِعِهِ وَخَنَّسَ اِبْهَامَهُ فِي الثَّلاَثَةِ

"(On) **parmağıyla işaret ederek Ay şöyle, şöyle, şöyle demiş ve üçüncüde başparmağını geri çekmiş**" buyurmuşlardır.

Yine, Peygamberimiz (s.a.v);

صُومُو الرُؤْيَتِهِ وَاَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ فَاِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ اَلْهِلاَلُ فَاَكْمِلُو شَعْبَانَ ثَلاَثِينَ يَوْمًا

"Ayı görmek şartıyla oruç tutun ve onu görmek şartıyla Bayram yapın. Eğer hilâli görmenize havanın bulutlanması mâni olursa Şaban'ı otuz gün olarak tamamlayın" buyurmuşlardır.

Şekk (Ramazan'dan mı? Şaban'dan mı? olduğu bilinmeyen) gününde ancak nafile oruç tutmak caizdir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ يُصَامُ اَلْيَوْمُ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ اَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ اِلاَّ تَطَوُّعًا

"Ramazan'dan olup olmamasında, şekkedilen günde, ancak nafile oruç tutulabilir" buyurmuşlardır.

Bir kimse Pazartesi, Perşembe günlerini veya Ayın son on gününü veya bütün Ayı oruçlu geçirmek âdeti olsa, Şekk günü de o kimsenin âdeti olan gününe rast gelse, o Şekk gününde oruç tutması müstehap olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

لاَ تُقَدِّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ اَوْ يَوْمَيْنِ اِلاَّ اَنْ يَكُونَ رَجُلٌ يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْهُ

"Ramazan'dan bir gün veya iki gün önce oruç tutmayınız. Ancak bir kimsenin oruç tutmak âdeti olursa, O kimse o günlerde oruç

tutsun" buyurmuşlardır. Eğer Şekk günü, oruç tutmak âdeti olan günlere rastlamazsa oruç tutmaz. Şekk günü, gündüzün yarısına kadar Ramazandan olduğu belli olmazsa öğleden sonra âlimlerden başkaları oruçlarını bozarlar.

Fahrü'l-İslâm Esed b. Amr (r.a)'dan; "Bir gün Harun Reşid'in sarayına geldim. Orada başında siyah sarık, üzerinde siyah elbise, ayağında siyah mest, siyah eyerli bir at üzerinde mübarek sakalından başka beyaz olmayan Ebu Yusuf (r.a)'a rastgeldim. Hâlbuki o gün Şekk günü olup, insanlara **"Orucunuzu bozunuz"** diye fetva veriyordu. Ben, Ona **"Siz orucunuzu bozdunuz mu?"** diye sorduğumda **"Hayır, Oruçluyum!"** cevabını verdi. Bundan Şekk gününde müftü, kadı gibilerin oruç tutmaarının lâzım olduğu anlaşılmıştır" diye nakletmiştir.

Şekk gününde, Ramazan-ı Şerifden veya başka bir vacipter niyet edilerek oruç tutulması mekruhtur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ صَامَ يَوْمَ الشَّكِّ فَقَدْ عَصَى اَبَا الْقَاسِمِ

"Kim Şekk günü oruç tutarsa, Ebu'l-Kâsım (Hz. Muhamned)**'a âsi olmuş olur"** buyurmuşlardır. Bir kimse, Şekk gününde Ramazan ise Ramazan orucu olsun, Ramazan değilse nafile olsun veya başka bir vacipten olsun, diye niyet etse, o gün Ramazan-ı şerif olursa, Ramazan orucundan sayılır. Burada iki suret vardır.

1- O kimse, kesin olarak Ramazan orucuna niyet etmiştir, asl niyet bulunduğu için başka bir vacibin niyeti hükümsüzdür.

2- O kimse, Ramazan orucu ile nafile orucu arasında niyet emiştir. Asıl niyet bulunduğundan orucu Ramazan'dan sayılır. Eğer o Şekk günü, Ramazan'dan olmazsa, kesin olarak niyet ettiği nafile veya başka bir vacipten sayılır, eğer o kimse Şekk günü Ramazan olursa, Ramazan orucu olsun Ramazan olmazsa nafile orucu olsun, diyerek niyet etse, o Şekk gününün Ramazan olduğu anlaşılmazsa, nafile oruç tutulmuş olur

Bir kimse Şekk gününde Ramazan ise oruç tutmaya, değilse yemeye niyet etse, o günün Ramazan olduğu sabit olsa bile oruç tutmuş sayılmaz, zira oruca kesin olarak niyet etmek lâzımdır. Bu kimse, yarın yiyecek bulursam yerim, bulamazsam oruç tutarım, demiş gibi olur. Asl niyet tereddütlü olmakla sanki niyet etmemiştir.

Havada bulut, toz, duman gibi bir mâni bulunursa Ramazan-ı şerif hilâline, Müslüman, akıllı, adaletli, erginlik çağında olan bir kimsenin haberi kabul edilir. Köle veya kadın, hadd-i kazf (namuslu olan bir kinseye zina isnad edip, kendisine seksen dayak vurulmuş sonra tevbe etmiş)

kimsenin bile haberi kabul edilir. Zira bu şahadet değildir, ancak bir haberdir. Resul-ü Ekrem (s.a.v) Ramazan hilâli için bir kişinin haberini kabul etmiştir. İbn-i Abbas (r.a)'dan, Peygamberimiz (s.a.v);

جَآءَ اَعْرَابِىٌّ اِلَى النَّبِىِّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَقَالَ اِنِّ رَأَيْتَ الْهِلاَلَ فَقَالَ اَتَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ اَتَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ يَابِلاَلُ اَذِّنْ فِى النَّاسِ لِيَصُومُوا غَدًا

"Bir Bedevi Resul-ü Ekrem (s.a.v)'e gelerek, (Ramazan hilâlini gördüm) **dedi. Resul-ü Ekrem (s.a.v);** (Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eder misin?) **buyurduğunda,** (Evet!) dedi. **Yine Resul-ü Ekrem,** (Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet eder misin?) **buyurduğunda** (Evet!) **dedi. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem (s.a.v),** (Ey Bilal insanlara yarın oruç tutmalarını bildir)" buyurdukları rivayet edilmiştir.

Ramazan hilâlinin görülmesinde şahadet lafzı şart değildir, zira bu şahadet değil bir haberdir.

Hava bulutlu olunca, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hakkında dava şart olmayıp, şahadet lafzı ve adalet şartıyla iki hür erkeğin veya bir hür erkekle, iki hür kadının şahadetleri kabul olunur, zira bunlarda insanların faydası vardır. O fayda ise yiyip, içme, kurban etidir. Bunlar diğer haklara bbenzediğinden şahadet lafzı şarttır.

Hava bulutlu olmazsa, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hakkında haberleri ile ilim hâsıl olacak miktarda çok kimselerin şahadetleri lâzımdır.

İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette; diğer haklarda olduğu gibi iki kimsenin şahadetiyle iktifâ olunur.

Tahâvî (r.a); **"Şehir dışından gelen veya yüksek bir yerde bulunan bir kişinin şahadetiyle iktifa olunur."** demiştir.

İki kişinin şahadetiyle Ramazan orucunu başlayıp; otuz gün oruç tutsalar, fakat Şevval hilâlini görmeseler, yemeleri helâl olur. Ama bir kişinin şahadetiyle oruca başlamış iseler, yemeleri helâl olmaz. Bir kimse, Ramazan hilâlini veya Şevval hilâlini görse, Onun şahadetini kâdi kabul etmese, O kimse oruç tutar, eğer yerse yalnız kaza etmesi lâzımdır. Ama kâdi şahadetini kabul etmezden evvel yerse, sahih olan kavle göre; o kimseye kefaret değil, kaza lâzımdır.

Bir kimse, Ramazan hilâlini görüp, yalnız oruç tutsa, otuz günü ta-

mamlasa, O kimsenin bütün insanlarla beraber orucunu açması lâzımdır. Şayet yerse, üzerine kefaret lâzım gelmez.

Bütün insanlar üzerine, Şaban'ın 29'unda ve Ramazan'ın 29unda hilâli araştırmaları vaciptir, gerek Ramazan hilâli gerek Şevval hilâli bir yerde sabit olunca, oruç tutmak veya Bayram yapmak bütün insanlara lâzımdır.

Abdullah b. Mesud (r.a); **"Resulullah (s.a.v) zamanında 29 gün olarak tuttuğumuz Ramazan ayları, 30 gün olarak tuttuğumuz Ramazan aylarından daha fazla değildi"** demiştir.

İhtilâf-ı metâli'a (Ayın doğduğu yerlerin değişmesi) itibar yoktur. Hatta batıdakiler Ramazan hilâlini görseler, doğudakilerin üzerine onların görmesiyle oruç vacip olur.

Fakih Ebu Leys (r.a)'in fetvası bunun üzerinedir. Kâdîhan (ra)'da böyle zikretmiştir. Bazıları; "İhtilâf-ı metâli'a itibar olunur. Bir şehrin halkı Ay'ı görüp, otuz gün oruç tutsalar, diğer bir şehrin halkı da Ay'ı görerek 29 gün oruç tutsalar. 29 gün tutanlara bir günün kazası lâzımdır. -Eğer şehirleri birbirine yakınsa.- Zira yakın yerde ihtilâf-ı metâli'a olmaz Ama o şehirler birbirine uzak olurlarsa, 29 gün oruç tutanlara, bir gün kaza lâzım değildir" demişlerdir.

Hz. Âişe (r.a)'den; **"Her beldenin Ramazan Bayramı, hakının Bayram ettiği gündür, her beldenin Kurban Bayramı, halkının kurban kestiği gündür"** diye rivayet edilmiştir.

ــ بَابُ مُوجِبِ الْفَسَادِ ــ

يَجِبُ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ كَكَفَّارَةِ الظِّهَارِ عَلَى مَنْ جَامَعَ اَوْ جُومِعَ فِى رَمَضَانَ عَمْدًا فِى اَحَدِ السَّبِيلَيْنِ اَوْ اَكَلَ اَوْ شَرِبَ عَمْدًا غِذَاءً اَوْ دَوَاءً. وَكَذَا لَوْ اِحْتَجَمَ اَوِ اغْتَابَ فَظَنَّ اِنَّهُ فَطَّرَهُ فَاَكَلَ عَمْدًا. وَلاَ كَفَّارَةَ بِاِفْسَادِ صَوْمِ غَيْرِ رَمَضَانَ وَيَجِبُ الْقَضَاءُ فَقَطْ لَوْ اَفْطَرَ خَطَاءً اَوْ مُكْرَهًا اَوْ اِحْتَقَنَ اَوْ اِسْتَعَطَ اَوْ اُقْطِرَ فِى اُذُنِهِ اَوْ دَاوَى جَائِفَةً اَوْ اٰمَّةً فَوَصَلَ الدَّوَاءُ اِلَى جَوْفِهِ اَوْ دِمَاغِهِ اَوْ اِبْتَلَعَ حَصَاةً اَوْ حَدِيدًا اَوْ اِسْتَقَاءَ مِلْأَ فَمِهِ اَوْ تَسَحَّرَ يَظُنُّهُ لَيْلاً وَالْفَجْرُ طَالِعٌ اَوْ اَفْطَرَ بِظَنِّ الْغُرُوبِ وَلَمْ تَغْرُبْ اَوْ اَكَلَ نَاسِيًا فَظَنَّ اِنَّهُ اَفْطَرَ فَاَكَلَ عَمْدًا اَوْ صُبَّ فِى حَلْقِهِ نَائِمًا اَوْ جُومِعَتْ نَائِمَةً اَوْ مَجْنُونَةً اَوْ لَمْ يَنْوِ فِى رَمَضَانَ صَوْمًا وَلاَ فِطْرًا وَكَذَا لَوْ اَصْبَحَ غَيْرَ نَاوٍ لِلصَّوْمِ فَاَكَلَ وَعِنْدَهُمَا تَجِبُ الْكَفَّارَةُ اَيْضًا. وَلَوْ اَكَلَ اَوْ شَرِبَ اَوْ جَامَعَ نَاسِيًا لاَيُفْطِرُ. وَكَذَا لَوْ نَامَ فَاحْتَلَمَ اَوْ اَنْزَلَ بِنَظَرٍ اَوْ اِدَّهَنَ اَوْ اِكْتَحَلَ اَوْ قَبَّلَ اَوْ اِغْتَابَ اَوْ اِحْتَجَمَ اَوْ غَلَبَهُ الْقَيْءُ اَوْ تَقَيَّأَ قَلِيلاً اَوْ اَصْبَحَ جُنُبًا اَوْ صُبَّ فِى اُذُنِهِ مَاءٌ وَكَذَا لَوْ صُبَّ فِى اِحْلِيلِهِ دُهْنٌ اَوْ غَيْرُهُ خِلاَفًا لِاَبِى يُوسُفَ. وَاِنْ دَخَلَ حَلْقَهُ غُبَارٌ اَوْ دُخَانٌ اَوْ ذُبَابٌ لاَيُفْطِرُ. وَلَوْ مَطَرٌ اَوْ ثَلْجٌ اَفْطَرَ فِى الْاَصَحِّ. وَلَوْ وَطِئَ مَيْتَةً اَوْ بَهِيمَةً اَوْ فِى غَيْرِ السَّبِيلَيْنِ اَوْ قَبَّلَ اَوْ لَمَسَ اِنْ اَنْزَلَ اَفْطَرَ وَاِلاَّ فَلاَ. وَاِنْ اِبْتَلَعَ مَابَيْنَ اَسْنَانِهِ فَاِنْ كَانَ قَدْرَ الْحِمَّصَةِ قَضٰى وَاِنْ كَانَ دُونَهَا لاَيَقْضِى اِلاَّ اِذَا اَخْرَجَهُ ثُمَّ اَكَلَهُ وَلَوْ اَكَلَ سِمْسِمَةً مِنَ الْخَارِجِ اِنْ اِبْتَلَعَهَا اَفْطَرَ وَاِنْ مَضْغَهَا فَلاَ. وَالْقَيْءُ مِلْأُ الْفَمِ اِنْ عَادَ اَوْ اُعِيدَ يُفْسِدُ عِنْدَ اَبِى يُوسُفَ وَاِنْ كَانَ قَلِيلاً لاَيُفْسِدُ وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يُفْسِدُ بِاِعَادَةِ الْقَلِيلِ لاَبِعَوْدِ الْكَثِيرِ. وَكُرِهَ ذَوْقُ شَىْءٍ وَمَضْغُهُ بِلاَ عُذْرٍ وَمَضْغُ الْعِلْكِ وَالْقُبْلَةُ اِنْ لَمْ يَاْمَنْ عَلَى نَفْسِهِ لاَ اِنْ اَمِنَ وَلاَ الْكَحْلُ وَدَهْنُ الشَّارِبِ وَالسِّوَاكُ وَلَوْ عَشِيًّا وَمَضْغُ طَعَامٍ لاَبُدَّ مِنْهُ لِطِفْلٍ وَلاَ الْحِجَامَةُ. وَيُكْرَهُ عِنْدَ الْاِمَامِ الْاِسْتِنْشَاقُ لِلتَّبَرُّدِ وَكَذَا الْاِغْتِسَالُ وَالتَّلَفُّفُ بِثَوْبٍ وَلاَ يُكْرَهُ ذٰلِكَ عِنْدَ اَبِى يُوسُفَ. وَقِيلَ تُكْرَهُ الْمَضْمَضَةُ لِغَيْرِ عُذْرٍ وَالْمُبَاشَرَةُ وَالْمُعَانَقَةُ وَالْمُصَافَحَةُ فِى رِوَايَةٍ وَيُسْتَحَبُّ السَّحُورُ وَتَاْخِيرُهُ وَتَعْجِيلُ الْفِطْرِ.

ORUCU BOZAN ŞEYLER

Bilindiği üzere, oruçludan meydana gelen fiiller üç kısımdır;

1- Orucu bozduğu zannedildiği hâlde, orucu bozmayan fiiller,

2- Orucu bozup, kefaret gerektirmeyen fiiler,

3- Orucu bozup, kefareti gerektiren fiiller.

Orucu Bozup Kefareti Gerektiren Fiiller

Oruçlu olan bir kimse, Ramazan-ı Şerif'te kasten diri bir insanın ön veya arka tarafından birine cinsi mukarenette bulunursa veyahut kendinin rızasıyla ön ve arka tarafından birine cinsi mukarenette bulunursa veyahut gıda ve tedavi için yiyilip içilen şeylerden birini kasten yer ve içerse bu kimseye zıhâr (karısının tamamını veya Onun yarısı gibi bir kısmını veyahut bir cüzünü kendisine nikâhı ebedi haram olan bir kadının tamamına veya bakması haram olan bir azasına benzetme) kefareti gibi, hem kefaret hem kaza vacip olur.

Zıhâr kefareti ise; köle azat etmektir. Eğer köle azat etmeye gücü yetmezse veya köle bulamazsa iki Ay arka arkaya oruç tutar. Eğer zayıf olup oruç tutamayacak vaziyette bulunursa, altmış yoksula yemek yedirir. Biz Hanefilerce, bu tertibi gözetmek lâzımdır.

Oruçlu olan bir kimse, Ramazan'da kan aldırsa yahut gıybet etse, bunlardan dolayı orucunun bozulduğunu zannederek kasten yese, içse, yine kefaret lâzımdır. Zira kan aldırmanın, gıybet etmenin orucu bozacağı hakkındaki hadis-i şerif; **"Orucun sevabını giderir"** manasınadır.

Ramazan şerif orucundan başka hiçbir orucun bozulmasından dolayı kefaret yoktur. Hatta kaza olarak tutulan Ramazan orucunu bile kasten bozsa, kefaret lâzım değildir.

Orucu Bozup, Kefareti Gerektirmeyen Fiiller

Oruçlu olan bir kimse hataen (abdest alırken ağzına veya burnuna su verirken suyun içeriye kaçması gibi) orucunu bozsa veya zorla orucu bozdurulsa, ihtikân etse veya burnuna ilaç çekse, kulağına yağ damlatsa veya içeriye kadar derin olan yaraya veya dimağa kadar derin yaraya yaş bir ilaç koysa bu ilaçlar içerisine veya dimağına ulaşırsa orucu bozulur. Fakat kefaret lâzım gelmez. Bu yaralara konan ilaç yaş olursa, İmam-ı

A'zam (r.a)'a göre; orucu bozar. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bozmaz. Ama eğer konan ilaç kuru olursa Zâhirü'r-Rivâye'ye göre; ittifakla orucu bozmaz. Fakat âlimlerin çoğu, "İlâç yaş olsun, kuru olsun içeriye ulaşırsa oruç bozulur" demişlerdir.

Oruçlu olan kimse çakıl taşı veya demir yutsa orucu bozulur. Âdeten gıda olan bir şey yenilirse kefaret vacip olur. Âdeten gıda olarak yenilmeyen bir şey yenilirse oruç bozulur, kefaret vacip olmaz. Hatta bir kimse pişmemiş arpa, kâğıt, toprak yese kefaret lâzım değildir. Âdeten yenilen kil yenilirse, kefaret lâzım gelir. İsteyerek ağız dolusu kusarsa veya Sabah olduğu hâlde gece zannederek sahur yemeğini yerse veya güneş batmadığı hâlde güneşin battığını zannederek yerse orucu bozulur, kefaret lâzım gelmez. Bu suretlerde orucun bozulup kazanın lâzım gelmesi yanlışlık kendi tarafından olduğundandır. Çünkü bunlardan sakınmak mümkündür. Unutmak ise bunlar gibi değildir. Bu suretlerde kefaretin lâzım gelmesi, cinayet tam olmadığı içindir. Zira kasıt yoktur. Bu suretlerde kefaretin lâzım gelmediğini Hz.Ömer (r.a)'in kavli teyid eder;

Hz. Ömer (r.a), Kûfe'nin mescidinin avlusunda arkadaşlarıyla Ramazan-ı Şerifte Akşam vakti otururken bir kadeh süt getirmişler. O sütü kendisi ve arkadaşları içmişler. Müezzin'e Akşam ezanını okumak için emretmiş. Müezzin ezan okuyacak yere çıktığında, güneşin yeni battığını görmüş **"Ey Müminlerin Emîri, henüz güneş batmamıştır"** demiş. Hz. Ömer (r.a) Müezzine; **"Biz seni gürültü kopar diye göndermeyip, davet için gönderdik ve biz günaha meylettik, bize bir gün orucu kaza etmek kolaydır"** demiş.

Hz. Ömer (r.a)'in bu sözü, kazanın lâzım olduğuna ve günaha girmediklerine delâlet eder.

Yine bir kimse, unutarak yedikten sonra, orucunun bozulduğunu zannederek kasten yese vehayut uyurken boğazına su dökülse veyahut bir kadın uyurken kendisine cinsi yakınlıkta bulunsa veyahut deli olan bir kadına cinsi yakınlıkta bulunsa veyahut Ramazan'da oruca da, orucu yemeye de niyet etmese, bu suretlerden yalnız kaza lâzım olur. Kefaret lâzım değildir.

Bir kimse oruca niyet etmese ve sabahlayıp yese, Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kefaret vaciptir. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; kefaret değil, kaza lâzımdır. Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu kimse zeval vaktinden önce yerseü kefaret lâzımdır. Nitekim "Hidâye" ve **"Şerh"**lerinde de böyle beyan edilmiştir.

ORUCU BOZDUĞU ZANNEDİLDİĞİ HÂLDE; ORUCU BOZMAYAN FİİLLER

Oruçlu olan kimse unutarak yese, içse, cinsi münasebette bulunsa veyahut uyuyup ihtilâm olsa veyahut bir kadına bakarak boşansa yahut yağlansa veya sürmelense yahut öpie yahut gıybet etse yahut kan aldırsa veya kendi iradesi olmadan kussa yahut kendi isteğiyle az kussa; cünüp olarak sabahlasa, kulağına su dökülse, bu suretlerde orucu bozulmaz.

Erkeğin tenasül uzvunun deliğine yağ veya başka bir şey dökülse, İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; orucu bozulmaz. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; orucu bozulur.

Bir kişinin boğazına toz, duman veya sinek girse orucu bozulmaz. Bunları kendi iradesiyle korsa, orucu bozulur.

Eğer oruçlunun boğazına yağmur veya kar girse, esah olan kavle göre; orucu bozulur. Oruçlu kimse, ölü bir kadına veyahut hayvana veyahut diri olan bir kimsenin ön ve ardından başka but, koltuk, göbek gibi yerlerine cinsi yakınlıkta bulunsa veya öpse, okşasa bu suretlede boşalırsa orucu bozulur, sadece kaza lâzım gelir, kefaret lâzım değildir. Bu suretlerde cinayet noksandır. Zira hayvan ile ölü şehvet sahibi değillerdir. Diğeri ise âdeten cinsi münasebet değildir. Bundan dolayı kefaret lâzım gelmez. Bu suretlerde boşalmasa, orucu bozulmaz.

Oruçlu olan kimsenin dişlerinin arasında olan şeyleri yutsa, eğer nohut miktarı olursa orucu bozulur, sadece kaza eder. Fakat nohut miktarından az olursa, orucu bozulmaz. Ancak nohut miktarından az olan şeyi ağzından çıkardıktan sonra yerse, orucu bozulur ve kaza lâzım gelir. Oruçlu kimse dışarıdan susam tanesi yerse, eğer onu çiğnemeden yutarsa orucu bozulur, yutmayıp çiğnerse orucu bozulmaz.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; kendi kendine gelen ağız dolusu kusmuk, kendiliğinden içeri giderse yahut oruçlu tarafından isteyerek yutulursa, oruç bozulur. Kendi kendine gelen kusmuk, ağız dolusundan az olursa Ebu Yusuf (r.a)'a göre; kendiliğinden geri gitse de, isteyerek yutulsa da oruç bozulmaz.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; ağız dolusu kusmuğun, kendiliğinden içeri girmesi orucu bozmaz, fakat isteyerek yutulan kusmuk, az olsa bile orucu bozar.

Özürsüz olarak bir şeyi tadıp tükürmek, çiğneyip ağızdan çıkarmak parçalanmayan, çiğnenmiş eski sakızı çiğnemek, kendisinden emin ol-

madığı hâlde zevcesini öpmek mekruhtur. Fakat kendisinden emin olduğu hâlde öperse mekruh değildir. Sürmelenmek, bıyığını yağlamak, öğleden sonra da olsa misvak kullanmak, küçük çocuk için gerekli lokmayı çiğnemek, kan aldırmak mekruh değildir. Zira Peygamberimiz (s.a.v) oruçluyken kan aldırmıştır. İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; soğuklanmak için burna su çekmek, yıkanmak, ıslak elbiseye bürünmek mekruhtur. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bunlar mekruh değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) oruçlu iken sıcak havalarda mübarek başlarına su dökerlermiş. Bunlar ibadete mâni değildir.

Özürsüz ağıza su almak, çırılçıplak kuçaklaşmak, birbirinin boynuna sarılmak, kadının kocası ile musâfaha etmesi mekruhtur.

Sahur'a kalkmak, sahuru geciktirmek, iftarı acele etmek müstehaptır. Zira Peygamberimiz (s.a.v);

ثَلاَثٌ مِنْ اَخْلاَقِ الْمُرْسَلِينَ تَعْجِيلُ الاِفْطَارِ وَتَأْخِيرُ السَّحُورِ وَالسِّوَاكُ

"Üç şey Peygamberlerin ahlâkındandır;

1- Orucu acele açmak,

2- Sahuru geç yemek,

3- Misvâk kullanmak" buyurmuşlardır.

Yine Peygamberimiz (s.a.v);

فَرْقُ مَابَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ اَهْلِ الْكِتَابِ اَكْلُ السَّحُورِ

"Bizim orucumuz ile Kitap ehlinin orucu arasındaki fark sahur yemeğidir" buyurmuşlardır.

ـ فَصْلٌ ـ

يُبَاحُ لِفِطْرُ لِمَرِيضٍ خَافَ زِيَادَةَ مَرَضِهِ بِالصَّوْمِ وَلِلْمُسَافِرِ وَصَوْمُهُ اَحَبُّ اِنْ لَمْ يَضُرُّهُ وَلاَ قَضَاءَ اِنْ مَاتَا عَلَى حَالِهِمَا. وَيَجِبُ بِقَدْرِ مَافَاتَهُمَا اِنْ صَحَّ اَوْ اَقَامَ بِقَدَرِهِ وَاِلاَّ فَبِقَدْرِ الصِّحَّةِ وَالْاِقَامَةِ فَيُطْعِمُ عَنْهُ وَلِيُّهُ لِكُلِّ يَوْمٍ كَالْفِطْرِ وَيَلْزَمُ مِنَ الثُّلُثِ اِنْ اَوْصَى وَاِلاَّ فَلاَ اُلُومَ وَاِنْ تَبَرَّعَ بِهِ صَحَّ وَالصَّلاَةُ كَالصَّوْمِ. وَفِدْيَةُ كُلِّ صَلاَةٍ كَصَوْمِ يَوْمٍ وَهُوَ الصَّحِيحُ وَلاَ يَصُومُ عَنْهُ وَلِيُّهُ وَلاَ يُصَلِّي. وَقَضَاءُ رَمَضَانَ اِنْ شَاءَ فَرَّقَهُ وَاِنْ شَاءَ تَابَعَهُ فَاِنْ اَخَّرَهُ حَتَّى جَاءَ اٰخَرُ قَدَّمَ الْاَدَاءَ ثُمَّ قَضَى وَلاَ فِدْيَةَ عَلَيْهِ. وَالشَّيْخُ الْفَانِي اِذَا عَجَزَ عَنِ الصَّوْمِ يُفْطِرُ وَيُطْعِمُ لِكُلِّ يَوْمٍ كَالْفِطْرَةِ وَاِنْ قَدَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَزِمَهُ الْقَضَاءُ. وَحَامِلٌ اَوْ مُرْضِعٌ خَافَتْ عَلَى نَفْسِهَا اَوْ وَلَدِهَا تُفْطِرُ وَتَقْضِي بِلاَ فِدْيَةٍ وَلاَ كَفَّارَةٍ. وَيَلْزَمُ صَوْمُ نَفْلٍ شَرَعَ فِيهِ اِلاَّ فِي الْاَيَّامِ الْمَنْهِيَّةِ وَلاَ يُبَاحُ لَهُ الْفِطْرُ بِلاَ عُذْرٍ فِي رِوَايَةٍ وَيُبَاحُ لَهُ بِعُذْرِ الضِّيَافَةِ وَيَلْزَمُ الْقَضَاءُ اِنْ اَفْطَرَ. وَلَوْ نَوَى الْمُسَافِرُ الْفِطْرَ ثُمَّ اَقَامَ وَنَوَى الصَّوْمَ فِي وَقْتِهَا صَحَّ وَيَلْزَمُ ذٰلِكَ اِنْ كَانَ فِي رَمَضَانَ كَمَا يَلْزَمُ مُقِيمًا سَافَرَ فِي يَوْمٍ مِنْهُ لٰكِنْ لَوْ اَفْطَرَ فَلاَ كَفَّارَةَ فِيهَا. وَمَنْ اُغْمِيَ عَلَيْهِ اَيَّامًا قَضَاهَا اِلاَّ يَوْمًا حَدَثَ فِيهِ اَوْ فِي لَيْلَتِهِ وَلَوْ حُنَّ كُلُّ رَمَضَانَ لاَيَقْضِي وَاِنْ اَفَاقَ سَاعَةً مِنْهُ قَضَى مَامَضَى سَوَاءٌ بَلَغَ مَجْنُونًا اَوْ عُرِضَ لَهُ بَعْدَهُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ. وَلَوْ بَلَغَ صَبِيٌّ اَوْ اَسْلَمَ كَافِرٌ اَوْ اَقَامَ مُسَافِرٌ اَوْ طَهُرَتْ حَائِضٌ فِي يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ لَزِمَهُ اِمْسَاكُ بَقِيَّةِ يَوْمِهِ وَلاَ يَلْزَمُ الْاَوَّلَيْنِ قَضَاؤُهُ بِخِلاَفِ الْاُخْرَيَيْنِ.

FASIL

ORUC TUTMAYI MUBAH KILAN ÖZÜRLER

Bir hasta, oruç tuttuğu takdirde hastalığının artacağından korkarsa orucu yemesi mubah olur. Sonra, iyi olunca kaza eder. Çünkü Allah-û Teâlâ (c.c)'nın;

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

"Sizden kim (Ramazan Ayında) **hasta yahut seferde bulunır** (ve orucunu yemiş olursa)**sa, tutmadığı günler sayısınca başka günlerde**

(tutar)." (El-Bakara Suresi; 184) kavl-i kerimidir.

"Mübteğa" adlı kitapta şöyle denmiştir; Orucu mubah kılan özürlerin birisi, yolculuktur. Birisi de, oruçla artan veya geç iyi olacak hastalıktır. Diğeri de, hamile olan veya çocuk emziren kadındır. Eğer bunlara oruç zarar verirse orucu yerler, vermezse tutarlar. Birisi de, şiddetli susuzluktur. Birisi de, açlıktır. Eğer oruçlu bir kimse, açlık ve susuzluktan dolayı helâk olacağından korkarsa, sonra kaza etmek üzere orucunu yiyebilir. Yolcu (18 saatlik bir yere gidecek kimsenin)nun da orucu yemesi mubahtır. Fakat oruç zarar vermezse orucu tutması daha iyidir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

اَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ

"Sizin oruç tutmanız daha hayırlıdır" (El-Bakara Suresi; 184) kavl-i kerimi buna delildir. Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ

"Seferde oruç tutmak iyilikten değildir" hadis-i şerifi yolculuktaki sıkıntı zamanı hakkındadır. Eğer hasta ve yolcu Ramazan orucunu yerler; hasta iyi olmadan, yolcu evine dönmeden ölürse, onların üzerlerine kaza yoktur. Zira onlar ayet-i kerimedeki **"Tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar"** kavl-i gereğince tutacakları zamanı bulamamışlardır. Hasta oruçtan tutamadığı günler kadar iyi olsa, yolcu da yolculukta yediği günler kadar mukim olsa, onlara o günler vacip olur. Mesela; Bir kimse Ramazan-ı Şerifin son on gününde hasta olup orucu tutamasa, Ramazan'dan sonra on gün sıhhat bulsa, yolcu da aynı şekilde Ramazan'ın on gününde oruç tutmasa, Ramazandan sonra on gün mukim olsa; gerek, hasta, gerekse yolcu ölseler, o günlerin kazası onlar üzerine vacip olur, eğer hasta beş gün sıhhat bulduktan sonra ölürse, yolcu da beş gün mukim olduktan sonra ölürse bunlara beşer günün kazası vacip olur.

Sözün kısası; hastaya sıhhata kavuştuğu günlerin sayısınca, yolcuya da mukim olduğu günlerin sayısınca, Ramazan'da yemiş olduğu günler borç olarak kalmış olur.

Bu hasta ile yolcu öldükleri takdirde, bunların velileri onların üzerlerine borç olarak kalan her günlerinden dolayı Fıtır sadakası gibi, bir fakiri doyurur. Fıtır sadakası buğdaydan sa'; diğerlerinden bir sa'dır. Hergün için bir fakire yedirir ve bu fıtır sadakası miktarını bir fakire verir. Eğer bu hasta ile yolcu ölürken vasiyet ederlerse, mallarının üçte birinden

üzerlerine kalan oruçlardan hergün için bir fıtır sadakası verilmesi lâzımdır. Eğer vasiyet etmezlerse, bu fidyeyi vermek lâzım değildir. Fakat velileri teberruân verirlerse, sahih olur. Namaz da, oruç gibidir. Yani, her namazın fidyesi, bir orucun fidyesi gibidir, sahih olan da budur.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; vitir namazı da bu hususta farz namazı gibidir. Bu takdirde bir günde altı namaz bulunmuş olur. Bunlar için on iki batman buğday verilmek lâzımdır. Zira sa' (1040 dirhem)dir. Yarım sa' (520 dirhem)dir. İki batman da, iki yüz altmışdan, beş yüz yirmi dirhem olur. Bu hesap üzere her günün namazı için üç sa' buğday ki, yedi buçuk okiyye ve yüz yirmi dirhem buğday vermek icap eder. (Bunlar için, Fıtır Sadakası bahsi ile Öşür bahsine müracaat.)

Hanefi Mezhebine göre; ölen kimsenin velisi, ölenin yerine namaz da kılamaz, oruç da tutamaz.

İmam-ı Şafiî (r.a); Âişe (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ مَاتَ وَ عَلَيْهِ الصِّيَامُ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ

"Bir kimse üzerinde oruç borcu varken ölürse, o kimsenin yerine velisi oruç tutar" diye rivayet edilen hadis-i şerifi delil göstermiştir. Ama biz Hanefilerin delili; Hz. Ömer (r.a)'den Peygamberimiz (s.a.v)'in;

لاَ يَصُومُ اَحَدٌ عَنْ اَحَدٍ

"Hiçbir kimse, hiçbir kimsenin yerine oruç tutamaz" diye rivayet edilen hadis-i şeriftir.

Üzerinde Ramazan orucunun kazası bulunan kimse, dilerse o oruçları ayrı ayrı, dilerse peşipeşine kaza eder. Çünkü ayet-i kerimede;

فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

"(Ramazan Ayında) **tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde tutar."** (El-Bakara Suresi; 184) buyurmuştur. Kazaya kalan Ramazan orucunun tutulması, mutlak olarak zikredilmiştir. Yani kazaya kalan oruçları, ayrı ayrı günlerde tutsa da olur, peşipeşine tutsa da olur. Fakat arka arkaya tutmak müstehaptır. Aynı zamanda, borcu ödemeye acele olarak koşmak da müstehaptır.

Kur'ân-ı Kerimde zikredilen oruç sekiz nevidir. Dört nevinde oruçların arka arkaya tutulmaları şarttır. Diğer dört nevinde ise, oruç tutacak kimse serbesttir. İsterse arka arkaya, isterse ayrı ayrı zamanlarda tutar.

ARKA ARKAYA TUTULMALARI ŞART OLAN ORUÇLAR

1- Ramazan orucunun kefareti olan iki aylık oruç.

2- Katil kefareti; Bir Müslümanı veya bir Zimmîyi kasten değil, bir hata neticesinde öldüren bir Müslümana kefaret lâzımdır. Bu kefaret, bulabilirse bir Müslüman köle veya cariye azat etmek, bulamazsa arka arkaya iki ay oruç tutmaktır.

3- Zıhâr kefareti; Karısının tamamını veya Onun veya bir azasını kendisine nikâhı ebedi haram olan kadının tamamına veya bakması haram olan bir azasına benzeten kimseye kefaret lâzımdır.

Bu kefaret de tamamen Ramazan orucunun kefareti gibidir.

4- Yemin kefareti; Yaptığı bir yemini bozan kimseye lâzım olan kefarettir. Bunun kefareti, bulabilirse Müslüman veya Müslüman olmayan bir köle azat etmek veya on fakire akşamlı sabahlı doyurmak yahut on fakire elbise almaktır. Bu üç şeyden birini yapmazsa, arka arkaya üç gün oruç tutmaktır.

ARKA ARKAYA VEYA AYRI ZAMANLARDA TUTULABİLEN ORUÇLAR

1- Ramazan-ı Şerif'in kaza oruçları,

2- Müt'a orucu,

3- Halk (Hac için ihrama giren kimsenin bir özürden dolayı zamanından önce tıraş olması) kefareti orucu,

4- Hac'da avlanma cezasının orucu.

Ramazan ayında, Ramazan orucunun arka arkaya tutulmasının vacip olmasında hiçbir kimsenin sözü yoktur. Ama diğerlerinde, Hanefî âlimleri şöyle bir kaide koymuşlardır; Köle azat edilmesi şart olan kefaretlerde köle bulunmadığı takdirde, tutulacak oruçların arka arkaya tutulmaları vaciptir. Ama köle azat edilmesi şart olmayan kefaretlerde, oruçların arka arkaya tutulması vacip değildir. Böyle oruçları tutan kimse serbesttir, isterse arka arkaya, isterse ayrı zamanlarda tutar. Eğer bir kimsenin üzerinde Ramazan'ın kazası bulunup, ikinci Ramazan ayı gelinceye kadar onu kaza etmezse evvela Ramazan orucunu, sonra üzerinde kalan kazayı tutar. Üzerine fidye vermek lâzım gelmez. Zira kazaya kalan oruçların tutulması için belirli bir zaman yoktur. Ölünceye kadar tutulabilir. İmam-ı Şafiî (r.a)'ye göre; önce üzerinde olan kazayı tutar ve ayrıca ceza olarak

her gün için de bir fakir doyurur. Onun Mezhebi, İbn-i Ömer (r.a)'den mervîdir. Bizim mezhebimiz, Hz. Ali (r.a) ve İbn-i Mesud (r.a)'den mervîdir.

Oruç tutamatan yaşlı bir kimse orucu yer ve her gün için bir Fıtır sadakası verir veya bir fakiri akşamlı sabahlı doyurur.

Oruç tutmaktan aciz olan kimsenin üzerine fidyenin vacip olması bizim mezhebimizdir. İmam-ı Malik (r.a)'e göre; böyle yaşlı kimse üzerine fidye de vacip değildir. Zira asıl olan oruç vacip olmayınca, onun yerini tutacak olan fidye de vacip değildir.

Biz Hanefilerce, Ramazan orucunun farz olmasına sebep, Ramazan Ayına yetiştirmektir. Bu ise, onun hakkında da vardır. Eğer o meşakkate tahammül ederek ve oruç tutsaydı, üzerindeki farz düşmüş olurdu. Yemesinin mubah olması zorluğu gidermek içindir. Hasta ve yolcu olan kimseler gibi özrünün gitmesi mümkün olmadığından, buna kaza lâzım değildir ve bu yaşlı kimsenin fidye vermesi kesin delille sabit olmuştur. Nitekim Allah'û Teâlâ (c.c);

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ

"(İhtiyarlığından yahut şifa bulması ümit edilmeyen bir hastalıktan dolayı oruç tutmaya) **gücü yetmeyenler üzerine bir yoksul doyumu fidye** (lâzımdır)" (El-Bakara Suresi; 184) buyurmuştur.

Eğer bir kimse; "İmam-ı Şâbi' (r.a)'den; "Bu ayet-i kerime nazil olunca zenginler oruçlarını yerler ve fidye verirlerdi. Fakirler oruçlarını tutarlardı. Çünkü İslâmiyet'in başlangıcında Müslümanlar oruç tutmakla, fidye vermek arasında serbesttir. Sonra Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

"İçinizden kim, o aya yetişirse onu (orucunu) **tutsun"** (El-Bakara Suresi; 185) kavl-i kerimi nazil oldu ve önceki ayetin hükmü kaldırıldı" diye rivayet edilmiştir. Hükmü kaldırılan bir ayeti delil getirmek caiz değildir" diye sorarsa; "Selef-i Sâlihin'den bazı âlimler, "Allah'û Teâlâ (c.c)'nın; **"İhtiyarlığından dolayı oruç tutmaya gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye** (lâzımdır)" buyurduğu ayet-i kerimesi, oruç tutmaktan aciz olan yaşlılar hakkında nazil olmuştur" demişlerdir. Eğer bu ayet-i kerime oruç tutmakla fidye vermek arasında Müslümanların serbest olması hakkında nazil olmuş ise; bu ayet-i kerimenin hükmü, **"İçinizden kim, o aya** (Ramazan'a) **yetişirse, onu** (orucunu) **tutsun"** ayet-i kerimesiyle, oruç tutmaya gücü yetenler hakkında kaldırılmıştır. Gücü yetmeyenler hakkında hükmü kaldırılmamıştır. Yani, oruç tutmaktan aciz

olan yaşlılar orucu yiyecekler ve hergün için bir fakiri akşamlı sabahlı doyuracaklar veya bir fidye (fıtır sadakası) verecekierdir" diye cevap verilir.

Eğer ihtiyar insanın fidye verdikten sonra oruç tutmaya gücü yetersе, üzerinde kalan oruçları kaza etmesi lâzımdır. Fidye olarak verdiği paralar sadaka yerine geçer.

Hamile ve emzikli kadın kendine veya çocuğuna bir zarar gelmesinden korkarsa orucu yer. Sonra kaza eder, fidye vermek de lâzım değildir. Bir kimse nafile oruç tutaya başladıktan sonra, onu bozarsa kazası lâzımdır. Ancak yasak olan günlerde başlamış olduğu orucu bozarsa, kazası lâzım gelmez. Yasak olan günler Ramazan bayramının birinci günü ilr Kurban bayramının dört günüdür.

Bir rivayette; "Özürsüz olarak nafile orucu bozmak caiz değildir. Zira bunda ameli ibtâl vardır. Hak Teâlâ (c.c);

وَلاَ تُبْطِلُو اَعْمَالَكُمْ

"**Amellerinizi boşa çıkarmayınız"** buyurmuştur" denilmiştir.

Ebu Yusuf (r.a)'tan bir rivayette; **"Nafile orucu bozmak caizdir. Zira yerine oruç tutulur. Yerine oruç tutulmakla ameli bozmak yoktur"** denilmiştir.

Nafile orucu ziyafet özürüyle bozmak mubahtır. Sonra kazası lâzımdır. İster kendisinin, ister başkasının ziyafeti olsun. **"Zahire"**de; **"Zeval vaktinden önce ise nafile orucu bozmak mubahtır. Sonra ise caiz değildir. Ancak anne, babasının hakkı için yiyebilir"** denilmiştir.

Fakih Ebu'l Leys (r.a); **"Nafile oruçlarda yenilmesi ve sonra kaza edilmesi evlâdır"** demiştir.

Bir kadın kocasından izinsiz nafile oruç tutamaz. Eğer kadın nafile oruca sonra bozarsa, kocasının izniyle kaza eder yahut kocasından ayrıldıktan sonra kaza eder. Kölenin nafile oruca başlaması caiz değildir. Eğer başlayıp bozarsa, efendisinin izniyle kaza eder ve hürriyetine kavuştuktan sonra kaza eder.

Eğer yolcu orucu yemeye niyet ettikten sonra, mukim olup oruca niyetin sahih olduğu vakitte oruca niyet etse, orucu sahih olur, isterse nafile oruç olsun. Zira yolcu oruç tutabilir. Ancak yolcu iken Ramazan orucunu yiyip, sonra tutmaya müsaade edilmiştir. Mukim olmakla bu ruhsat kalkar. Yolcu olan bir kimse Ramazan'da veya oruca niyetin sahih olduğu vakitte mukim olup ve hiçbir şey de yememişse, oruca niyet etmesi lâzımdır. Çünkü ondan orucu yeme ruhsatı kaldırılmıştır. Fakat oruca niyet

etmeyip, yerse kazası lâzım gelir, kefaret lâzım değildir. Nitekim mukim olan kimse, Ramazan gününde 18 saatlik bir yere gitmek üzere sefere niyet etse ve orucunu bozsa, o kimseye kaza lâzım olur, kefaret lâzım değildir.

İhtiyar'da; "Bir kimse fecir doğduktan sonra, 18 saatlik yola gitmek üzere niyet ederek yola çıksa, o kimsenin o günü orucunu tutması lâzımdır. Zira o kimse mukim hükmündedir. Kendi isteğiyle orucunu bozamaz. Eğer bozarsa hem kefaret, hem kaza lâzım olur" denilmiştir.

Bir kimse Ramazan-ı Şerifte günlerce bayılsa, o günleri kaza eder, ancak gündüz bayılmış ise, o günü kaza etmez veyahut gece bayılmış ise o gecenin gündüzünü kaza etmez. Zira bayıldığı günde veya gecede oruç tutmaya niyeti bulunmakla, o günlerde oruç tutmuş olur. Bir kimse Ramazan ayının hepsinde çıldırsa, sonra o kimseye Ramazanın kazası lâzım değildir. Zira çıldırmak insanın aklını gideren bir hastalıktır, bayılmak böyle değildir. Bayılmada da akıl mevcuttur. Eğer bu çıldıran kimse, Ramazan'ın gecesinde veya gündüzünde bir saat iyi olsa, geçmiş günleri kaza eder.

Zahir rivayette; gerek erginlik çağına çıldırmış olarak girsin, gerek erginlik çağından sonra çıldırsın beraberdir.

Mebsût'da bu minval üzere zikredilmiştir. Ramazan gününde bir çocuk erginlik çağına girse, bir kâfir Müslümanlığa girse, bir yolcu mukim olsa veya âdet gören kadın temizlense Ramazan-ı Şerife hürmek etmek ve kendilerini oruç tutanlara benzetmek için, o günün kalan kısmını tutmaları lâzımdır.

Erginlik çağına giren çocukla Müslüman olan kâfire, o günü kaza etmeleri lâzım değildir. Çünkü bunlar o günde oruç tutmaya ehil olmadıklarından, o günün orucunu tutmak bunlara vacip değildi; bu yüzden onlara bu günün kazası da lâzım değildir.

Bir kimse; **"Bunlar namaz vaktinin son cüzünde, çocuk erginlik çağına girse, kâfir Müslüman olsa, o vaktin namazını kaza ederler. Şu hâlde oruç ile namaz arasındaki fark nedir?"** diye sorarsa, **"Aralarında fark şudur ki; Namazın kılınmasına sebep, namaza başlanılan cüzdür, bunların namaz kılmaya ehil olmaları vaktin son cüzünde bulunmuştur. Orucun tutulmasına sebep, günün ilk cüzüdür, bunlar o zaman oruç tutmaya ehil değillerdi, bu takdirde, bu kimselere namazın kazası lâzımdır, orucun kazası lâzım değildir"** diye cevap verilir.

Mukim olan yolcu ile âdetten temizlenen kadın, o günü kaza eder-

ler. O günün kalan kısmını Ramazan-ı Şerife hürmeten tutmak müstehap mıdır, yoksa vacip midir? Bu hususta ihtilâf vardır.

Muhammed b. Şücâ (r.a); O günün kalan kısmını tutmak müstehaptır. Zira onlar, o gün yiyorlardı, onları yemekten men etmek nasıl vacip olur?"

Kitâb-ı savm (Oruç bahsi)'da İmam-ı A'zam (r.a); **"Âdet gören bir kadın Ramazanın gündüzünde temizlense, Müslümanlar oruçlu iken Onun yiyip içmesi güzel bir şey değildir"** demiştir.

İmam-ı A'zam (r.a)'ın bu sözü âdet gören kadının temizlendiği günün geri kalan kısmını tutmasının müstehap olduğuna delâlet eder" demiştir.

Şeyh İmâm-ı Zâhidi Saffâr (r.a); "O günün kalan kısmını tutmak vaciptir. Zira İmam-ı Muhammed (r.a); Kitâb-ı Savm'da; **"Günün geri kalan kısmını oruçlu geçirsin"** demiştir. Emir sigası ise vücûb içindir. İmam-ı Muhammed (r.a) başka bir yerde; **"Âdet göre kadın Ramazan'ın gündüzünde temizlenince, o günün geri kalan kısmında yemeyi içmeyi bıraksın"** demiştir. Bu da emir sigasıdır.

İmam-ı A'zam (r.a)'ın; **"Günün geri kalan kısmında Müslümanlar oruçlu iken, o kadının yiyip içmesi güzel bir şey değildir"** demesinden murad da, çirkin demektir. Bu takdire geri kalan kısmını tutması vaciptir, demiş olur" demiştir.

ـ فَصْلٌ ـ

نَذْرُ صَوْمِ يَوْمَىِ الْعِيدِ وَاَيَّامِ التَّشْرِيقِ صَحَّ وَاَفْطَرَ وَقَضٰى. وَكَذَا لَوْ نَذَرَ صَوْمَ السَّنَةِ يُفْطِرُ هٰذِهِ الْاَيَّامَ وَيَقْضِيهَا وَلاَ عُهْدَةَ لَوْ صَامَهَا ثُمَّ اِنْ نَوَى النَّذْرَ فَقَطْ اَوْ نَوَاهُ وَنَوَى اَنْ لاَيَكُونَ يَمِينًا اَوْ لَمْ يَنْوِ شَيْئًا كَانَ نَذْرًا فَقَطْ. وَاِنْ نَوَى الْيَمِينَ وَاَنْ لاَيَكُونَ نَذْرًا كَانَ يَمِينًا فَحَسْبُ فَتَجِبُ بِالْفِطْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ لاَالْقَضَاءُ. وَاِنْ نَوَاهُمَا اَوِ الْيَمِينَ فَقَطْ كَانَ نَذْرًا وَيَمِينًا فَيَجِبُ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ اِنْ اَفْطَرَ وَعِنْدَ اَبِى يُوسُفَ نَذْرٌ فِى الْاَوَّلِ يَمِينٌ فِى الثَّانِى. وَلاَ يُكْرَهُ اِتِّبَاعُ الْفِطْرِ بِصَوْمِ سِتَّةٍ مِنْ شَوَّالَ وَتَفْرِيقُهَا اَبْعَدُ مِنَ الْكَرَاهَةِ وَالتَّشَبُّهِ بِالنَّصَارٰى.

FASIL

BAYRAM GÜNLERİ VE DİĞER GÜNLERDE ORUÇ TUTMAYI NEZRETMEK (ADAMAK) HAKKINDA

Musannıf (İbrahim Halebî) Allah'û Teâlâ (c.c)'nın kullarına vacip kıldığı ibadetleri bitirince, kulun kendi nefsine vacip kıldığı ibadete başlamıştır.

Kulun kendi nefsine vacip kıldığı ibadet, Allah'û Teâlâ (c.c)'nın vacip kıldığı ibadet ile ölçülür ve üzerine terettüb eden **"Nihâye"** sahibi "Nezir (adak) ancak iki şart ile sahih olur. Hilâfına delil getirilirse başka.

1- Nezredilen şey, şer'an vacip olan bir ibadetin cinsinden olmalıdır.

2- Nezredilen şey bizzat ibadet olup, ibadete vesile olmamalıdır.

Bundan dolayı hastayı ziyaret etmek için yapılan nezir sahih değildir. Zira hastayı ziyaret etmek cinsinden şer'an vacip olan bir ibadet yoktur.

Abdest almaya nezretmek de sahih değildir. Çünkü abdest almak ibadet değil, ibadete vesiledir" demiştir.

Biz Hanefilerce, bir kimse Ramazan Bayramının birinci gününde ve Kurban Bayramının dört gününde oruç tutmayı nezretse sahih olur. Fakat o günlerde yer sonra kaza eder.

İmam-ı Şafiî (r.a); Peygamberimiz (s.a.v)'in, bu günlerde oruç tutmanın yasak olması hakkında vârid olan;

اَلاَ لاَ تَصُومُوا فِي هَذِهِ الْاَيَّامِ

"Dikkat edin, bu günlerde oruç tutmayın" hadis-i şerifini ve yine Peygamberimiz (s.a.v)'in;

وَلاَ نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ تَعَالىٰ

"Allah'a isyan hakkında nezir yapılamaz" hadis-i şerifini delil göstererek, bu günlerde oruç tutmak için yapılan nezir sahih değildir" demiştir.

Biz Hanefilerin delili; bu günlerde oruç tutmayı nezretmek sahihtir. Yasak olması Allah (c.c)'ın ziyafetinden yüz çevirmek olduğu içindir. O günlerde yapılan nezir sahih olur. Fakat Allah (c.c)'ın ziyafetinden yüz çevirmekle meydana gelecek günahtan sakınmak için, bu günlerde oruç tutulmaz. Sonra üzerine vacip olan orucu düşürmek için kaza eder. Bir kimse senenin bütün günlerinde oruç tutmayı nezretse, senenin bu beş gününü yer, sonra vacibi düşürmek için kaza eder. İnâye sahibi; "Bir kimse bir sene oruç tutmayı nezretse bu iki şık üzerinedir.

Ya, **"Bu seneyi oruç tutmaya nezrettim" diyerek belirli nezir yapar veya "Mutlak olarak bir sene oruç tutacağım"** diye nezreder.

Eğer belirli bir seneyi oruç tutmak için nezrederse, o senenin bütün günlerini oruçlu olarak geçirmek lâzım olacağından, senenin beş gününde orucu yer, sonra kaza eder. Ama Ramazan'ın kazası lâzım değildir. Eğer o senenin beş gününde oruç tutarsa kefaret (fidyelerini) verir. Eğer mutlak olarak nezrederse, bu da iki şıktır;

Ya, arka arkaya oruç tutmayı şart koşar veya arka arkaya oruç tutmayı şart koşmaz. Eğer bir seneyi arka arkaya oruçlu geçirmeyi şart koşmamışsa, senenin beş gününde oruç tutması caiz değildir. O kimse sonra otuz beş gün kaza olarak oruç tutar. Beş günü oruç tutulması yasak olan günler için, otuz günü de Ramazan Ay'ı içindir" demiştir.

Bir sene oruç tutmayı nezreden kimse, bu beş günde de oruç tutarsa, üzerine lâzım geldiği gibi orucu tuttuğu için bugünlerin kazası lâzım gelmez. Bir kimse, **"Şu günlerde veya şu senede oruç tutmak bana lâzım olsun"** dese, bu sözüyle yalnız nezre niyet etse veya yemine niyet etmeyip nezre niyet etse veyahut nezretse de yemine de niyet etmese, bu üç surette ancak nezr olur, yemin olmaz. Eğer o kimse bu sözüyle nezre niyet etmeyip, yemine niyet etse, ancak yemin etmiş olur. Bu takdirde o günlerde oruç tutmayıp yerse, o kimseye orucun kazası değil, yemin kefareti vacip olur. Zira; **"Şu günlerde veya şu senede oruç tutmak**

bana lâzım olsun" cümlesinin hem yemin, hem nezr olmasının ihtimali vardır. O kimse bu cümleyle nezre niyet etmeyip, yemine niyet etmekle yemini tayin ettiğinden nezri aradan kaldırılmıştır. O kimse bu cümleyle hem nezre hem yemine niyet etse veya nezr hatırına gelmeyerek yemine niyet etse, bu iki surette hem yemin hem nezr olur. Bu takdirde o günlerde veya o senede oruç tutmazsa o günlerin hem kazası ve hem de yemin kefareti vacip olur.

Ebu Yusuf (r.a)'a göre; bu cümleyle hem nezre hem yemine niyet etse, yalnız nezr olur. Bu cümleyle nezr hatırına gelmediği hâlde yalnız yemin olur. Bilindiği gibi bir kimse, **"Vallahi Bayram günü oruç tutmak bana lâzım olsun"** dese, bu cümle niyete muhtaç olmaksızın, nezr olmakta hakikattir. Niyete muhtaç olduğu için yemin olmakta mecazdır. Bir lafız hem hakikati hem mecaz olamaz. Bu cümleyle hem nezre hem yemine niyet edilirse, murad edilen mecaz değil, hakikattir. Bu cümleyle nezr hatırına gelmeden yalnız yemine niyyet edilirse, hakikat murad edilmeyip, mecaz olan yemin murad edilir. Yalnız yemin olmuş olur.

İmam-ı A'zam'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bu cümle, birbirine zıd olmadıkları için hakikat ve mecazı bir arada bulundurmak babından değildir. "Allah için oruç tutmak bana lâzım olsun" cümlesi vücûb için konulmuştur. Vücubda kullanılır. Vücûbdan başka yerde kullanılmaz ki, hakikat ile mecazı bir arada toplamak lâzım gelsin. Ancak bu cümle iki cihetten vücubda kullanılır. Bir ciheti, nezrde kullanılmasıdır. Zira bu cümlenin sigası nezri gerektirir. Bundan dolayı nezr terk edilemekle kaza edilmesi vacip olur. Diğer ciheti, yeminde kullanılmasıdır. Zira bu cümlenin sigası yemini gerektirmeyip siga dışında olan niyet, yemini gerektirir. Yemin kefareti ise, Allah (c.c)'ın isminin hürmetini yıkmaktan korumak içindir. Bundan dolayı o günlerde oruç tutulmakla orucun kazası vacip olmayıp, yemin kefareti vacip olur. Zikredilen bu iki cihetten her birisi için şer'i delil vardır. İkisiyle amel etmek vacip olur. Burada ikisinin arasında zıtlık bulunmadığı için, ikisiyle amel ederek iki delilin arasını birleştirmiş oluruz. Nitekim karşılık verilmek şartıyla yapılan hibede, teberru ile karşılık arasının birleştirildiği gibi.

Ramazan bayramının birinci gününde oruç tutulmayıp, sonra Şevval'den altı gün arka arkaya oruç tutulması mekruh değildir. Fakat Şevval ayında ayrı ayrı günlerde tutmak, yani haftada iki gün olmak üzere altı gün oruç tutmak hem kerahâtten hem Hıristiyanlara benzemekten daha uzaktır.

Peygamberimiz (s.a.v);

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ فَاتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَمَنْ صَامَ سَنَةً

"Her kim Ramazan orucunu tutar da, sonra Şevval'den altı günü eklerse, bütün sene oruç tutmuş kimse gibi olur" buyurmuşlardır. Bazıları hadis-i şerifteki "fâ" harfinin takip için olduğunu vehmetmişlerdir. Eğer takip için olsaydı, Bayram gününde de oruç tutulması lâzım gelirdi. Bunun yanlış olduğu açıktır.

ـ بَابُ الْاِعْتِكَافِ ـ

هُوَ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ. وَيَجِبُ بِالنَّذْرِ وَهُوَ اللُّبْثُ فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ مَعَ النِّيَّةِ وَاَقَلُّهُ يَوْمٌ عِنْدَ الْاِمَامِ وَاَكْثَرُهُ عِنْدَ اَبِي يُوسُفَ وَسَاعَةٌ عِنْدَ مُحَمَّدٍ، وَالصَّوْمُ شَرْطٌ فِي الْاِعْتِكَافِ الْوَاجِبِ. وَكَذَا فِي النَّفْلِ فِي رِوَايَةٍ وَالْمَرْأَةُ تَعْتَكِفُ فِي مَسْجِدِ بَيْتِهَا. وَلاَ يَخْرُجُ الْمُعْتَكِفُ اِلاَّ لِحَاجَةِ الْاِنْسَانِ اَوِ الْجُمُعَةِ فِي وَقْتٍ يُدْرِكُهَا مَعَ سُنَّتِهَا وَلاَ يَلْبُثُ فِي الْجَمِيعِ اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَاِنْ لَبِثَ فَلاَ فَسَادَ فَاِنْ خَرَجَ سَاعَةً بِلاَ عُذْرٍ فَسَدَ وَعِنْدَهُمَا لاَيَفْسُدُ مَالَمْ يَكُنْ اَكْثَرَ الْيَوْمِ وَاَكْلُهُ وَشُرْبُهُ وَنَوْمُهُ فِيهِ. وَيَجُوزُ لَهُ اَنْ يَبِيعَ وَيَبْتَاعَ فِيهِ بِلاَ اِحْضَارِ السِّلْعَةِ وَلاَ يَجُوزُ لِغَيْرِهِ. وَيَحْرُمُ عَلَيْهِ الْوَطْئُ وَدَوَاعِيهِ وَيَفْسُدُ بِوَطْئِهِ وَلَوْ نَاسِيًا اَوْ فِي اللَّيْلِ وَبِاللَّمْسِ وَالْقُبْلَةِ وَالْوَطْيِءِ فِي غَيْرِ فَرْجٍ اَيْضًا اِنْ اَنْزَلَ وَاِلاَّ فَلاَ. وَيُكْرَهُ لَهُ الصَّمْتُ وَالْكَلاَمُ اِلاَّ بِخَيْرٍ وَمَنْ نَذَرَ اِعْتِكَافَ اَيَّامٍ لَزِمَتْهُ بِلَيَالِيهَا وَاِنْ نَذَرَ يَوْمَنِ لَزِمَاهُ بِلَيْلَتِهِمَا خِلاَفًا لِاَبِي يُوسُفَ فِي اللَّيْلَةِ الْاُولٰى مِنْهُمَا. وَاِنْ نَوٰى الشَّهْرَ خَاصَّةً صَحَّ وَيَلْزَمُ التَّتَابُعُ وَاِنْ لَمْ يَلْتَزِمْهُ وَيَلْزَمُ بِالشُّرُوعِ اِلاَّ عِنْدَ مُحَمَّدٍ.

İ'TİKÂF

İ'tikâf; lügatte men etmek, hapsetmek manasınadır. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ

"Onlar, küfredenler sizi Mescid-i Haram'dan ve alıkonulnuş kurbanlık yerine ulaşmasından men edenlerdir" (El-Feth Suresi 25) kavl-i şerifi de men etmek manasına olup, buna delildir. Peygambeimiz (s.a.v)'in;

الاِعْتِكَافُ فِي الْمَسْجِدِ

"Mescitte (kendini) **hapsetmektir"** hadis-i şerifi de bu manayadır. İtikâf, lügatte bir şeye devam etmek manasına da gelir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

يَعْكُفُونَ عَلَى اَصْنَامٍ لَهُمْ

"İsrail oğullarını denizden geçirdik. Putlarının önünde duran bir kavme rastgeldiler." (El-A'râf Suresi; 138) kavl-i kerimi bir şey üzerine yönelip, devam etmeye delildir.

İ'tikâf, sünnet-i müekkededir. Zira Peygamberimiz (s.a.v) Medine-i Münevvere'ye teşrif ettiklerinde, mübarek ömürlerinin sonuna kadar, Ramazan-ı şerifin son on gününde i'tikâfa devam etmişlerdir. İmam-ı Zührî (r.a); **"İ'tikâf en şerefli amellerdendir. Zira iki ibadeti bir arada toplar. Biri oruç tutmak diğeri mescitte oturmaktır. İnsanların dünya işlerinden kalplerini boşaltıp kendilerini Hak Teâlâ (c.c)'ya teslim ederek, Allah (c.c)'ın lütuf ve ihsan kal'asına iltica ile ibadet etmemelerine şaşılır"** demiştir. Atâ (r.a) Hazretleri, **"İ'tikâfta bulunan kimsenin hâli mühim bir ihtiyaç için zengin olan bir kimsenin kapısında oturup, benim ihtiyacım görülmeden bu kapıdan ayrılmam diye ısrar eden kimsenin hâline benzer. İ'tikâfta bulunan kimse de Allah'û Teâlâ (c.c)'nın kapısında oturup, o ihtiyaç sahibi gibi beni yarlığamadıkça buradan ayrılıp gitmem, diye tazarru niyaz etmektedir. Bu ise amellerin en şereflilerindendir"** demiştir.

Birisi; **"Peygamberimiz (s.a.v)'in i'tikâfı terk etmeden devamlı yapması, i'tikâfın vacip olmasını gerektirir" diye sorarsa; Peygamberimiz (s.a.v) vacibe devam ederdi ve o fiili başkasının da yapmasını emrederdi. İ'tikâfın yapılmasını emretmemişlerdir, yapmayanda niçin yapmıyorsun, dememişlerdir. Peygamberimiz (s.a.v)'in bu fiili i'tikâfın vacip olmadığını gerektirir"** diye cevap verilir.

İ'tikâf üç kısma ayrılır;

1- Lisan bir nezredilen i'tikâf vaciptir.

2- Ramazan-ı şerifin son on gününde yapılan i'tikâf, kifayet yoluyla bir sünnet-i müekkede'dir.

3- Başka bir zamanda ibadet ve taat niyetiyle bir mescitte, bir müddet yapılan i'tikâf da müstehaptır.

İ'tikâf, nezretmekle vacip olur. İ'tikâf; cemaatle beş vakit namaz kılanın bir mescitte i'tikâf niyetiyle durmaktır.

İmam-ı A'zam (r.a)'a göre; i'tikâfın en az müddeti bir gündür. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; i'tikâfın en az müddeti, bir günün çoğudur. Zira bir şeyin çoğu o şeyin hepsi gibidir. İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; i'tikâfın en az müddeti, bir saattir.

Nezr (adak) yoluyla vacip olan i'tikâfta oruç tutulması şarttır. İmam-ı A'zam (r.a)'dan bir rivayette, nafile i'tikâfta da oruç şarttır. Peygamberi-

miz (s.a.v)'in;

لاَ اِعْتِكَافَ اِلاَّ بِالصَّوْمِ

"İ'tikâf ancak oruçla yapılır" hadis-i şerifi de, i'tikâfta orucun şart olduğuna delildir. Bu takdirde i'tikâfın en az müddeti bir gün olmuş olur. Ama Hz. Ali (r.a)'den; "Oruç ancak kendi nefsine i'tikâfı vacip (adak) kılan kimse üzerine lâzımdır" diye nakledilmiştir. Buna göre; i'tikâf nezr edilmiş olur. Bir kimse nafile oruç tuttuktan sonra, o günün i'tikâfına nezretse sahih olmaz. Zira nezr ile i'tikâf vacip olmakla, oruç da vacip olmuştur. Fakat o gün nafile olarak oruç tutup, sonra o orucu vacip kılmak mümkün değildir. Bu bakımdan o günün i'tikâfına nezretmek sahih olmaz. Kadın i'tikâfını, evinin mescidinde, yani evinin bir köşesinde yapar. Fakat i'tkâfta iken âdet görse i'tikâftan çıkar.

Mescitte i'tikâfta bulunan kimse ancak insan haceti için, yani büyük, küçük abdesti bozmak için çıkar. Cuma günü sünnetleriyle beraber Cuma namazına yetişebilecek vakitte çıkar.

Hasan b. Ziyâd (r.a)'dan bir rivayette; **"Tahiyyetü'l Mescid namazını da kılabilecek kadar vakit kalınca çıkar"** denilmiştir.

Cuma kılmak için gittiği camide, Cuma namazını kıldıktan sonra fazla kalmaz. Eğer fazla kalırsa i'tikâf bozulmaz. Zira gittiği camide i'tikâfa mahaldir. Fakat i'tikâf yapana müstehap olan, orada fazla kalmamasıdır. Çünkü o kimse, bir mescitte i'tikâf yapmayı kabul etmiştir. Zaruret olmadan iki mescitte i'tikâf yapması caiz değildir. Zaruret olursa başka.Mesela; Caminin yıkılması. O vakit i'tikâf başka bir mescitte tamamlanır.

İ'tikâfta bulunan kimse mescitten bir saat çıkarsa, i'tikâf bozulur. Zira o kimse, i'tikâfa zıt olan bir şey yapmıştır. Camiden çıkmak, camide durmanın zıddı olup, az çıkmakla çok çıkmak beraberdir. Az yemek orucu, bir damla idrarın abdesti bozduğu gibi.

Ebu Yusuf'la İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; bir günün ekseisinde çıkmadıkça i'tikâf bozulmaz.

İ'tikâf bulunan kimse mescitte yer, içer. Satılacak ve alınacak eşya mescide getirilmeden i'tikâfta bulunan kimsenin alış-veriş yapması caizdir. Bu, i'tikâfta bulunmayan kimseler için caiz değildir. Zira mescitte alışveriş yapmak Peygamberimiz (s.a.v);

جَنِّبُوا مَسَاجِدَكُمْ عَنْ صِبْيَانِكُمْ وَمَجَانِينِكُمْ وَبَيْعِكُمْ وَ شِرَائِكُمْ

"Siz küçük çocukları, delileri, alış-verişi mescitlerden uzak

tutunuz!" hadis-i şerifiyle yasaklanmıştır.

Sâdi Efendi, "Bu, umum ifade eden hadis-i şeriften i'tikâfta bulunan nasıl çıkarılmıştır?" demiştir. İ'tikâfta bulunma zaruretinden dolayı, i'tikâfta bulunan kimseye alış-veriş yapma müsaadesi verilmiştir. Çünkü zaruretler haram olan şeyleri mubah kılar" diye cevap verilir.

İ'tikâfta bulunan kimseye cinsi münasebet ve cinsi münasebette davet edici şeyler haramdır. Çünkü Allah'û Teâlâ (c.c);

وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَ اَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِ

"Mescitlerde i'tikâfta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza (geceleri de) **yaklaşmayın!"** (El-Bakara Suresi; 187) buyurmuştur.

Cinsi münasebete davet edici şeyler, öpmek, yapışmak gibi şeylerdir. Eğer birisi, **"Öpmek, yapışmak, i'tikâfta haram olduğu gibi oruçta ve kadınların âdet hâlinde niçin haram değildir?"** diye sorarsa, **"Oruç ve kadının âdet görmesi çok bulunmamaktadır. Eğer bunlarda öpmek, yapışmak haram olsaydı, güçlük lâzım gelirdi. Güçlük ise şer'an kaldırılmıştır"** diye cevap verilir.

İ'tikâfta bulunan bir insanın unutarak gece bile olsa cinsi münasebette bulunması i'tikâfını bozar. İ'tikâfta bulunan kimse öpmek, yapışmak, tenasül uzvundan başka bir yere mukarenetle boşalırsa i'tikâfı bozulur, boşalmazsa i'tikâfı bozulmaz.

İ'tikâfta bulunan kimsenin susması ve hayır sözünden başka söz söylemesi mekruhtur. Zira Peygamberimiz (s.a.v) Mecusilere benzemek olduğu için oruçlu iken susmayı yasaklamışlardır. Ama istirahat için susmak mekruh değildir. İmam-ı A'zam (r.a)'dan susmak orucunu sorduklarında; "Oruçlu iken, hiçbir kimseyle konuşmamaktır" demiştir.

Hamidüddîn (r.a); **"Oruçlu iken susmak ibadet diye inanılırsa mekruhtur. İnanılmazsa mekruh değildir"** demiştir. Peygamberimiz (s.a.v)'in;

مَنْ صَمَتَ نَجَا

"Kim susarsa, kurtulmuştur" hadis-i şerifi susmayı ibadet diye kabul etmeyince, susmanın güzel olduğuna delildir.

Bir kimse, **"Günlerce i'tikâf edeceğim"** diye nezretse, o kimsenin gündüzlerin gecelerini de i'tikâfla geçirmesi lâzımdır. Nitekim bir kimse başka bir kimseye, **"Ben seni günlerdir görmüyorum"** derse, geceleri de girer. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

ثَلاَثَةَ اَيَّامٍ اِلاَّ رَمْزًا

"Senin alâmetin sade bir işaretten başka, insanlara üç günsöz söylememendir" (Al-i İmran Suresi; 41) kavl-i kerimindeki **"gün"** lafzına geceler de dâhildir. Allah'û Teâlâ (c.c)'nın;

ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا

"Senin nişanın, sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşmamandır" (Meryem Suresi; 10) kavl-i kerimindeki **"gece"** lafzında gündüzler de dâhildir.

Bir kimse iki gün i'tikâfta nezretse, o iki günün gecelerinde de i'tkâfta kalır. Ebu Yusuf (r.a)'a göre; o iki geceden yalnız bir gecede i'tilâfta kalması lâzımdır. Birinci günün gecesi i'tikâfa dâhil olmayıp, iki gün arasındaki gece dâhildir.

Bir kimse, **"Bir gün i'tikâfa girmek bana lâzım olsun"** dese, ittifakla o günün gecesi girmez.

Bir kimse yalnız gündüzleri i'tikâfa girmeye niyet etse, sahih olur. Zira o kimse hakikate niyet etmiştir.

Bir kimse, bir Ay i'tikâfa girmeye niyet ettikten sonra, Kameri olan ayda i'tikâfa gireceğim, diye tekrar niyet etse sahih olmaz. Zira bir ay otuz gün ve otuz gecenin adıdır. Fakat Kameti ay ise yirmi dokuz gün yirmi dokuz gece de olabilir. Bu ise birinci Ay'dan noksandır. Bu bakından birinci niyeti sahih olur. Yani, otuz gün otuz gece i'tikâfta kalması lâzımdır.

İ'tikâfa niyet eden kimse, arka arkaya i'tikâfa girmeye niyet etnese bile, arka arkaya i'tikâfta kalması lâzımdır. Zira i'tikâfa niyet etnek, i'tikâfın peşi peşine yapılmasını gerektirir. Ama bir kimse mutlak olarak altı gün oruç tutmayı nezretse, bu orucu ayrı ayrı günlerde tutabilir. Yani arka arkaya tutması şart değildir.

İ'tikâfla başlamakla, i'tikâf lâzım olur. Bir kimse i'tikâf başlayıp, bir gün tamam olmadan i'tikâftan çıksa, o günün kazası lâzımdır. Zira başladığı i'tikâf kendisine lâzım olmuş olur.

İmam-ı Muhammed (r.a)'e göre; kazası lâzım değildir. Zira Ona göre, i'tikâfın en az zamanı bir saattir. Bu ise bulunmuştur. İ'tikâftan çıkmakla, o günün kazası lâzım gelmez.

BİRİNCİ CİLDİN KONULARINA GÖRE FİHRİSTİ

Takdim 5
Önsöz 7
Muhammed Mevkûfâtî'nin Önsözü 9
İbrâhim Halebî'nin Hâl Tercümesi 11
Mevkûfâtî Muhammed Efendinin Hâl Tercümesi 11

MUKADDİME 13

TAHARET BAHSİ (KİTABÜT TAHARET) 19
Taharetin manâsı 19
Hükmi pislik 19
Hakiki pislik 19
Resulullah (s.a.v)'in vahiy ile abdest alışı 19
Abdest'in farzı 20
Farzın manâsı 20
Abdest üç kısımdır 21
Farz olan abdestler 21
Vacip olan abdestler 21
Mendub olan abdestler 21
Abdestin manâsı 22
Yüzün tarifi 22
Başa mesh hakkındaki kaviller 23
Abdestin sünnetleri 23
Misvak kullanmak 26
Peygamber (s.a.v) Efendimizin misvakı 26
Abdestin müstehapları 30
Abdest duaları 31
Abdestin âdâbı 33
Abdesti bozan manâlar 34
Guslün Farzı 38
Guslün sünnetleri 39
Guslün farz olması 40

Mezi 43
Vedi 43
Cuma, İki Bayram, İhram ve Arefe için yıkanmak 43
Günlerin Efendisi 44
Gusül on bir kısımdır 44
Sularla Temizliğin Caiz Olması 47
Mâi müstâmel (Kullanılmış su) 49
Deriyi tabaklamak 50
Domuz eti haramdır 50
İnsanın kılı ve kemiği temizdir 51
İnsanın parçalanıp; alınıp satılması haramdır 51
Sidikten sakınınız 52
Kuyular ve Artıklar 53
Küçük havuz veya durgun su 54
Su artıkları hakkında hükümler 55
Kerâhat-i Tahrimiyye 57
Kerâhat-i Tenzihiyye 57
Elbiseyi pisletmeyen dört şey 58
Teyemmüm 61
Teyemmümün manâsı 61
Teyemmümün sünnetten delili 62
Mil 63
Fersah 63
Adım 63
Zira' 63
24 parmak 63
Külle teyemmüm edilir mi? 65
Teyemmümün şartları 66
Teyemmümün alınması 68
Teyemmümü bozan haller 71
Mestler üzerine mesh 74
Mesh müddeti 75
Mestler üzerine meshetmenin sünneti 76
Meshi bozan şeyler 77
Sargılara mesh 79
Hayz 81
Hayzın manâsı 81
Hayz kanı kaç çeşittir? 83
Âdet gören kadınla, loğusa kadın hakkında ortak olan hükümler 84

Âdet gören kadına mahsus olan hükümler 84
Nifas Bahsi 87
Özür sahiplerine ait meseleler 88
Müstahazâ 88
Necasetler (Pislikler) 91
Hafif pislik 91
Meni, pistir 91
Necaset iki kısımdır 94
Necaset-i meriyye 94
Necaset-i gayr-i meriyye 94
İstincâ 100
İstincâ beş kısımdır 101

NAMAZ BAHSİ (KİTABÜ'S-SALÂT) 105
Salât'ın manâsı 105
Sabah namazının vakti 105
Öğle namazının vakti 106
Feyy-i zevâl 106
Zevâl 106
İkindi namazının vakti 107
Akşam namazının vakti 107
Yatsı ile Vitir namazının vakti 109
Müstehap olan vakitler 110
Mekruh olan vakitler 112
Ezân 115
Ezân'ın manâsı 118
Namazın şartları 122
Namazın sıfatı 127
Namazın rükünleri 128
Namazın vacipleri 130
Namazın sünnetleri 133
Namazın âdâbı 135
Namazın tatbiki ve hükümleri 138
Namazda huşû' 138
Tahiyyât'ın manâsı 149
İmam'ın aşikâr okuyacağı kırâatler 156
Zelletü'l Kari' 164
Kur'ân okuyanın sürçmesi ve okurken hata etmesi 164
İki harf arasında mahreç yakınlığı ve uzaklığı 164
Cemaat 170

Cemaate gitmeye mâni olan özürler 71
Namazda kadınlarla bir hizada bulunmanın erkeğin namazını bozması için lazım olan şartlar 75
Namazda Abdestin Bozulması 78
Namazı Bozan ve Bozmayan Şeyler 84
Amel-i kesir 90
Amel-i kalîl 90
Namazın mekrûhları 96
Namazda bakmak 97
Namazda geğirmek 97
Namazda elbiseyi toplamak 98
Namazda gözleri yummak 98
Baş açık olarak namaz kılmak 98
Namazda âyetleri ve tespihleri elle saymak 99
Namaz kılanın karşısında resim bulunması 99
Vitir Namazı ve Nafile Namazlar 204
Meşhur olan Kunut Duası 205
Kunut duasını bilmeyen, ne okur? 206
Namazda imam yapmadığı zaman, cemaatin de yapmayacağı şeyler 207
İmam yapmadığı halde, cemaatin yapacağı şeyler 207
Beş Vakit Namazın Sünnetleri 208
Terâvih Namazı 217
Güneş Tutulması Namazı 222
İstiskâ Namazı 225
Farzlara Yetişme 229
Vaktinde Kılınmayan Namazların Kazâsı 233
Tertip Sahibi 234
Sehiv Secdeleri 239
Hastanın Namazı 246
Tilâvet Secdesi 250
Tilâvet secdesi yapılması gereken âyet-i kerimeler 250
Tilâvet secdesinin şartı 250
Tilâvet secdesinin rüknü 250
Tilâvet secdesinin yapılması 256
Misafir (Yolcu)'in Namazı 257
Seferin hükümleri 259
Sefer kaç kısımdır? 262
Cuma Namazı 265
Cumanın edâsının şartları 266

Arafât'a, Arafât denmesinin sebebi 267
Hutbe'nin sünnetleri 268
Cumanın vücubunun şartları 270
Bayram Namazları 275
Bayram namazının vakti 277
Bayram namazının kılınışı 278
Korku namazı 283
Cenazeye Yapılacak Dini Vazife ve Tekfin 287
Telkin verilmesi 288
Cenazenin yıkanması 290
Erkekler için sünnet olan kefen 293
Kadınlar için sünnet olan kefen 293
Cenaze Namazı 296
Cenaze Namazının kılınması 297
Kabirlerde efdal olan 303
Lahd, şakk 303
Şehitler 305
Şehit kimdir? 305
Şehit kaç kısımdır? 307
Kâbe-i Muazzama'da Namaz 310
Namaz kılınması yasak olan yerler 310

ZEKÂT BAHSİ (KİTABÜ'Z-ZEKÂT) 313
Zekât'ın manâsı 313
Meşrûât 314
İ'tikâdâd 314
Muâmelât 314
Ukûbat 314
Keffârât 315
İbâdât 315
Zekât'ın farziyyetinin şartları 316
Mâl-i Zımar 318
Kuvvetli borç 319
Orta borç 319
Zayıf borç 319
Zekât'ın sahih olmasının şartı 320
Sevâim (Otlayan ehli hayvanlar)in Zekâtı 322
Sığır ve mandaların zekâtı 324
Koyun ve keçilerin zekâtı 326
Atların zekâtı 327

Altın, gümüş ve (her türlü ticaret malları) Uruz'un Zekâtları 332
Âşir'in Halleri 337
Âşir 337
Bizaa 339
Rikâz (Madenler ve Defineler)in Zekâtı 340
Maden kaç nevidir? 342
Hâricin (Arâzi mahsullerinin) Zekâtı 343
Bal hakkında rivayetler 345
Arâzi kaç kısımdır? 345
Arâzi sahipleri kaç kısımdır? 345
Zekâtın Verileceği Yerler 348
Zekât verilecek kimseler 350
Beyt'ül-mâl (Devlet Hazinesi)de toplanan mallar 354
Fıtır Sadakası 356
İslâmiyet'te vacip kaç kısımdır? 357
Nisap kaç nevidir? 357
Fıtır sadakası ne zaman vacip olur? 358
Sa' 359
Irakî rıtl 359
İstâr 359
Dirhem 359
Men 359

ORUÇ BAHSİ (KİTÂBÜ'S-SAVM) 363
Savm'ın manâsı 363
Oruç tutmaya ehil olmanın şartları 363
Şekk Günü 367
Orucu Bozan Şeyler 372
Orucu bozup, kefareti gerektirmeyen fiiller 372
Orucu bozduğu zannedildiği halde, orucu bozmayan fiiller 374
Peygamberlerin (a.s) ahlâkından olan üç şey 375
Oruç Tutmayı Mubah Kılan Özürler 376
Arka arkaya tutulması şart olan oruçlar 379
Ramazan orucunun kefareti olan oruç 379
Katil kefareti 379
Zıhâr kefareti 379
Yemin kefareti 379
Arka arkaya veya ayrı zamanlarda tutulabilen oruçlar 379
Ramazan-ı Şerif'in kaza oruçları 379
Müt'a orucu 379

Halk kefareti orucu.....379
Hac'da avlanma cezasının orucu 379
Bayram Günleri ve Diğer Günlerde Oruç Tutmayı
Nezr etmek (Adamak) 384
İtikâf 388
İtikâf'ın manâsı.....388
İtikâf kaç kısımdır?.....389

İçindekiler 393